

Χρήστος Μητκίδης
Πάρεδρος Ν. Σ. Κ.

Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ
ΤΟΥ Ν. 4070/2012

Νοέμβριος 2012

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι επιστήμονες – μηχανικοί και άλλες ειδικότητες- που ασχολούνται σε φορείς του δημοσίου και ειδικότερα στην παρακολούθηση της εκτέλεσης δημοσίων έργων είναι αναγκασμένοι να γνωρίζουν και να εφαρμόζουν το δίκαιο της εκτέλεσης των έργων αυτών το οποίο περιγράφει με λεπτομέρειες τη διαδικασία εκτέλεσης, τις ενδεδειγμένες ενέργειες των οργάνων των δημοσίων φορέων (υπαλλήλων επίβλεψης, Διευθύνουσας Υπηρεσίας και Προϊσταμένης Αρχής) καθώς και τις διοικητικές πράξεις που πρέπει να εκδίδονται σε διάφορες περιπτώσεις (λ.χ. επιμετρήσεις, λογαριασμούς, πρωτόκολλα αφανών εργασιών και παραβλής των έργων)μ διοικητικές πράξεις που αποτελούν τη ραχοκοκκαλιά του δικαίου των δημοσίων έργων. Ο τρόπος και η διαδικασία σύνταξης και έγκρισης των πράξεων αυτών, οι συνέπειες που επέρχονται για τα συμφέροντα τόσο του εργοδότη όσο και του αναδόχου από την εγκυρότητα ή ακυρότητα των πράξεων κ.ο.κ., είναι γνώσεις που οπωσδήποτε πρέπει να κατέχει όποιος ασχολείται επαγγελματικά με τα έργα, διότι η άγνοια ή η ανεπαρκής γνώση κυριολεκτικά «πληρώνονται», είτε η άγνοια αυτή εντοπίζεται στον ανάδοχο, είτε στα όργανα του φορέα. Ο επαρκής υπάλληλος αλλά και ο καλός ανάδοχος κρίνεται εδώ όχι μόνο από τις γνώσεις του σε τεχνικά θέματα, αλλά και από τη γνώση και ορθή εφαρμογή των διαδικασιών.

Στην παρούσα εισήγηση προσπαθώ να περιγράψω με απλά λόγια, χωρίς όμως υπερβολική εκλαιΐκευση, τη διαδικασία εκτέλεσης των έργων από την υπογραφή της σύμβασης και εφεξής, μέχρι την οριστική τους παραλαβή. Η δομή της εισήγησης περιλαμβάνει ενότητες που η κάθε μια αφορά ένα σύνολο ρυθμίσεων με κοινό παρονομαστή π.χ. ο χρόνος ως στοιχείο της σύμβασης, η πληρωμή του εργολαβικού ανταλλάγματος κ.λ.π.

Η δομή της εισήγησης συνίσταται α) στο ισχύον **κείμενο του Κώδικα Δημοσίων Έργων (ν. 3669/2008, ΦΕΚ 118^Α** - εφεξής «ΚΔΕ», στον οποίο

κωδικοποιήθηκε όλο το νομικό πλαίσιο ανάθεσης και εκτέλεσης των δημοσίων έργων ήτοι κυρίως ο ν. 1418/84, το π.δ. 609/85 και ο ν. 3263/04, αλλά και άλλοι μεταγενέστεροι νόμοι β) ανάλυση της νομοθεσίας και τέλος γ) νομολογία, δηλαδή περιλήψεις δικαστικών αποφάσεων, γνωμοδοτήσεων του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους (ΝΣΚ) κ.λ.π., με σκοπό να διαφωτιστούν πλήρως οι συμμετέχοντες στα θέματα της εκτέλεσης. Δεν αναλύονται βεβαίως, ούτε και αναφέρονται στην εισήγηση (παρά με ελάχιστες εξαιρέσεις), οι εξαιρετικές διατάξεις που έχουν θεσπισθεί για μια σειρά φορέων του δημοσίου, όπως, κυρίως, τους ΟΤΑ Α' βαθμού.

Η διαπραγμάτευση των θεμάτων σε ενότητες συστηματοποιεί την ύλη της εκτέλεσης και δείχνει ότι το δίκαιο των δημοσίων έργων είναι ένα οργανωμένο σύστημα που περιστρέφεται γύρω από μερικές βασικές ιδέες-θεσμούς (επιμέτρηση – πιστοποίηση, προθεσμίες, αντιμετώπιση κακοτεχνιών, παραλαβή).

Πρέπει να τονιστεί ότι στην αρχική τους μορφή, ο νόμος 1418/1984 και το εκτελεστικό του ΠΔ 609/85 αποτελούσαν ένα σφιχτό και λειτουργικό σύστημα, στη συνέχεια όμως αυτό υπέστη εκτεταμένες τροποποιήσεις, αρχής γενομένης με το ν. 2229/94, οι οποίες αποδείχτηκαν εύστοχες ή και άστοχες μερικές φορές, παρά τον σκοπό τους που ήταν η μεγαλύτερη διαφάνεια και αποτελεσματικότητα στις διαδικασίες, η προσαρμογή στο δίκαιο της ΕΟΚ, η αποτροπή καταστρατήγησης του νόμου κ.ο.κ.. Τα αποτελέσματα δεν ήταν πάντα καλά, και έκαναν την προσπάθεια ερμηνείας και εφαρμογής του νομικού πλαισίου δύσκολη και απαιτητική.

Τα προβλήματα ερμηνείας επιτείνονται από την απουσία έγκαιρης επεξεργασίας των νέων διατάξεων από τη νομολογία, ιδίως του ΣτΕ. Οι δικαστικές αποφάσεις που ερμηνεύουν το δίκαιο εκτέλεσης των δημοσίων έργων εκδίδονται αφού περάσει μεγάλο χρονικό διάστημα από το χρόνο γέννησης των διαφορών και γι' αυτό οι αναφορές στη νομολογία πρέπει πάντα να έχουν επίγνωση του δικαίου που εφάρμοσε η κάθε απόφαση, γιατί σε αντίθετη περίπτωση είναι προφανής ο κίνδυνος λανθασμένου συμπεράσματος σχετικά με την κρατούσα και ισχύουσα ερμηνεία των διατάξεων που ισχύουν.

Τελειώς πρόσφατα (τον Απρίλιο του 2012) επήλθαν αρκετές και σοβαρές τροποποιήσεις στον Ν. 3669/2008, με ορισμένες διατάξεις του **Ν. 4070/2012** (ΦΕΚ Α' 82/10-4-2012), δηλαδή τα **άρθρα 133 – 137 και 186 παρ. 1 έως 7**, οι οποίες αφορούν κυρίως την εκτέλεση των έργων και δευτερευόντως την οργάνωση των Μητρώων Μ.Ε.ΕΠ. και Μ.Ε.Κ. Στην εισήγηση περιλήφθηκαν οι τροποποιήσεις και ένας πρώτος σχολιασμός των νέων διατάξεων.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1. Οι συμβάσεις και το διοικητικό δίκαιο.

Το δίκαιο εκτέλεσης των έργων, αποτελεί τμήμα του δικαίου των δημοσίων συμβάσεων και αυτό με τη σειρά του αποτελεί τμήμα του διοικητικού δικαίου.

Διοικητικό δίκαιο σε γενικές γραμμές είναι το σύνολο των κανόνων δικαίου, που αφενός οργανώνουν την πολιτεία και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (ΟΤΑ, ΝΠΔΔ ειδικών σκοπών) και αφετέρου ρυθμίζουν τις σχέσεις της με τους πολίτες. Κανόνες οργάνωσης της πολιτείας είναι λ.χ. οι κανόνες που διέπουν την οργάνωση των υπουργείων και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, τις αρμοδιότητες των υπηρεσιών και των υπαλλήλων, τη δημοσιονομική διαχείριση κ.ο.κ. Κανόνες που διέπουν τις σχέσεις της πολιτείας με τους πολίτες είναι αυτοί που αφορούν τις διοικητικές πράξεις, ως τρόπο ενέργειας των οργάνων της, με τον οποίο τρόπο γεννώνται δικαιώματα και υποχρεώσεις στους πολίτες, αλλά και δικαιώματα και υποχρεώσεις στην ίδια τη διοίκηση.

Οι διοικητικές πράξεις είναι κατά κανόνα μονομερείς, εκφράζουν δηλαδή την δικαιοπρακτική βούληση των οργάνων της διοίκησης, χωρίς να απαιτείται η σύμπραξη των πολιτών. Η αίτηση που τυχόν χρειάζεται να υποβληθεί εκ μέρους του πολίτη, για να κινηθεί η διοίκηση και να εκδόσει διοικητική πράξη δεν αλλάζει τον μονομερή κατά βάση χαρακτήρα της δράσης της. Έτσι για παράδειγμα η εγγραφή στο ΜΕΕΠ και η έκδοση της σχετικής βεβαίωσης είναι μονομερής διοικητική πράξη, παρότι χρειάζεται σχετική αίτηση για να πραγματοποιηθεί.

Οι διοικητικές πράξεις είναι αφενός **ατομικές**, όταν αφορούν σε κάποιο ή κάποια συγκεκριμένα πρόσωπα (π.χ. η εγγραφή στο ΜΕΕΠ συγκεκριμένης επιχείρησης), αφετέρου δε **κανονιστικές** όταν αφορούν σε αόριστο αριθμό προσώπων, που προσδιορίζονται με βάση γενικά χαρακτηριστικά. Η απόφαση π.χ. του Υπουργού, που εκδίδεται κατ' εξουσιοδότηση ενός νόμου, για να καθορίσει και να ρυθμίσει τεχνικές λεπτομέρειες της εφαρμογής του, είναι κανονιστική. Οι κανονιστικές πράξεις, για να αποκτήσουν ισχύ πρέπει, κατά κανόνα, να δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης, εκτός κι αν η διάταξη που προβλέπει την έκδοσή τους (η εξουσιοδοτική δηλαδή) ορίζει άλλο τρόπο δημοσίευσης (π.χ. τοιχοκόλληση).

Οι **συμβάσεις** από την άλλη πλευρά είναι θεσμός του ιδιωτικού δικαίου και τούτο γιατί απαιτείται η σύμπραξη δύο ισοδυνάμων βουλήσεων για να πραγματοποιηθεί. Έτσι η σύμβαση αγοράς ενός ακινήτου λ.χ. απαιτεί την ύπαρξη ενός πωλητή και ενός αγοραστή,

εκ των οποίων ο πρώτος θέλει να πουλήσει και ο δεύτερος να αγοράσει. Αν συμφωνήσουν στο τίμημα και στους υπόλοιπους όρους συνάπτεται η σύμβαση αγοραπωλησίας.

Οι **διοικητικές συμβάσεις** (όπως είναι η σύμβαση δημοσίου έργου) έχουν κατά βάση τα χαρακτηριστικά των συμβάσεων του ιδιωτικού δικαίου, προσαρμοσμένα όμως στις ιδιαιτερότητες του διοικητικού δικαίου. Για παράδειγμα η βάση της σύμβασης του δημοσίου έργου είναι η σύμβαση μίσθωσης έργου του αστικού δικαίου (η σύμβαση δηλαδή που συνάπτεται μεταξύ ενός ιδιώτη εργοδότη και ενός εργολάβου, για την κατασκευή τεχνικού έργου) και ρυθμίζεται από τα άρθρα 681 και επόμενα του Αστικού Κώδικα. Εξ αιτίας της συγγένειας αυτής **ο ν.1418/84, στο άρθρο 5 παρ. 13¹**, ορίζει ότι εφόσον στο νόμο αυτό, ή στα εκτελεστικά του διατάγματα (ή στις αποφάσεις που έχουν εκδοθεί κατ'εξουσιοδότησή του, αφού οι κατ'εξουσιοδότηση εκδοθείσες πράξεις έχουν την ισχύ της διάταξης νόμου) δεν ορίζεται κάτι διαφορετικό, εφαρμόζονται συμπληρωματικά οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Για το λόγο αυτό, η γνώση του αστικού δικαίου είναι πολύ χρήσιμη στην κατανόηση του δικαίου των δημοσίων έργων.

1.2. Ειδικότερα η Διοικητική Σύμβαση.

Το κράτος και τα λοιπά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου επιτυγχάνουν τους σκοπούς τους ενεργώντας είτε με **υλικές** είτε με **νομικές πράξεις**.

Οι νομικές πράξεις διακρίνονται σε **μονομερείς** νομικές πράξεις (ατομικές και κανονιστικές διοικητικές πράξεις) και **συμβάσεις**. Η σύμβαση, ως δικαιοπραξία που αποσκοπεί, με τη σύμπτωση των βουλήσεων των συμβαλλομένων, να επιτύχει σκοπό που εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους, είναι, όπως προαναφέρθηκε, θεσμός του ιδιωτικού δικαίου. Η ανάγκη αποτελεσματικότητας και ευελιξίας όμως ανάγκασε τη διοίκηση να υιοθετήσει τις συμβάσεις προσαρμόζοντάς τις στις ιδιαιτερότητες του διοικητικού δικαίου. Έτσι η συμβατική δράση της διοίκησης αναπτύσσεται ραγδαία τον τελευταίο καιρό, επειδή προσδίδει ευελιξία και αποτελεσματικότητα στη διοίκηση, η οποία εκμεταλλεύεται

¹ Η διάταξη αυτή δεν φαίνεται να κωδικοποιήθηκε στον ΚΔΕ, τούτο όμως δεν σημαίνει ότι κατηργήθηκε, αφού το παλιό δίκαιο εξακολουθεί να ισχύει και υπερσχύει όταν ο ΚΔΕ δεν αποδίδει σωστά το περιεχόμενό του (βλέπ. εγκύκλιο του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ 18/2008, η οποία εκδόθηκε για την εφαρμογή της κωδικοποίησης, κατά την οποία «ο νόμος 3669/08 αποτελεί κωδικοποίηση ισχυουσών διατάξεων και δεν θέτει ο ίδιος νέο δίκαιο. Επομένως σε περίπτωση αντιφάσεων μεταξύ διατάξεων του ν. 3669/08 και των κωδικοποιούμενων διατάξεων, οι τελευταίες υπερέχουν εφόσον η τυχόν διαφοροποίηση στο ν. 3669/08 δεν οφείλεται σε θεμιτή και επιτρεπόμενη (με βάση την σχετική εξουσιοδότηση) παρέμβαση στην ισχύουσα νομοθεσία, όπως είναι η απαλοιφή καταργημένων διατάξεων ή η σύμπτυξη διατάξεων με παρόμοιο περιεχόμενο»¹.

το δυναμισμό των ιδιωτικών επιχειρήσεων για να επιτύχει τους σκοπούς θεραπείας του δημοσίου συμφέροντος, το οποίο εκ της φύσεώς της επιδιώκει.

- Οι διοικητικές συμβάσεις διακρίνονται από τις συμβάσεις του ιδιωτικού δικαίου με τα εξής **κριτήρια**:
- Το ένα τουλάχιστον από τα συμβαλλόμενα μέρη είναι το **κράτος ή άλλο νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου**. Εν προκειμένω η νομολογία κρίνει παγίως (βλέπ. ΑΕΔ 10/1987, 8/1992, ΕΑ ΣΤΕ 112/98) ότι οι συμβάσεις που συνάπτουν νομικά πρόσωπα που ανήκουν μεν ή ελέγχονται από κράτος, έχουν όμως μορφή Α.Ε. (π.χ. ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΟΣΕ κ.ο.κ.) δεν είναι διοικητικές αλλά ιδιωτικού δικαίου και γι' αυτό οι διαφορές εκ της αναθέσεως δεν είναι ακυρωτικές και οι διαφορές εκ της εκτελέσεως λύνονται από τα αστικά δικαστήρια.
 - Με τη διοικητική σύμβαση επιδιώκεται **δημόσιος σκοπός**. Ο δημόσιος σκοπός πρέπει να είναι άμεσος, γιατί δεν υπάρχει σκοπός του κράτους που να μην επιδιώκει, έστω και έμμεσα, το δημόσιο συμφέρον (π.χ. η ανέγερση κτιρίου όχι για να στεγάσει δημόσια υπηρεσία, αλλά προς το σκοπό εκμετάλλευσης με την μίσθωσή του σε ιδιώτη, είναι ιδιωτικού χαρακτήρα σύμβαση, ακόμα κι αν έμμεσα ο σκοπός είναι «δημόσιος» αφού θα βελτιωθεί η οικονομική κατάσταση του κράτους, δηλαδή εν τέλει του κοινωνικού συνόλου).
 - Η σύμβαση πρέπει να τελεί **υπό νομικό καθεστώς** τέτοιο που να διασφαλίζει στο κράτος ή το ν.π.δ.δ. **υπερέχουσα θέση** απέναντι στον αντισυμβαλλόμενο του. Έτσι κρίθηκε (ΣΤΕ 1336/93) ότι οι συμβάσεις μίσθωσης που συνάπτει το Δημόσιο για να στεγάσει τις υπηρεσίες του είναι διοικητικές γιατί διέπονται από εξαιρετικό νομικό καθεστώς (του ΠΔ από 19.11.32), που επιφυλάσσει για το δημόσιο ιδιαίτερη ευνοϊκή μεταχείριση εις βάρος του αντισυμβαλλομένου του, ενώ οι αντίστοιχες συμβάσεις των ΝΠΔΔ για τη στέγαση των υπηρεσιών τους είναι ιδιωτικές, γιατί το ΠΔ 715/79 δεν περιέχει εξαιρετικό δίκαιο που να δίνει στο ΝΠΔΔ ιδιαίτερα προνόμια εις βάρος του αντισυμβαλλομένου του (ΣΤΕ 120/1994). Όμως, στη συνέχεια, με την **3/99 απόφαση του ΑΕΔ** κρίθηκε, κατόπιν αντιθέτου αποφάσεως του ΑΠ, ότι οι διαφορές από τις συμβάσεις μίσθωσης για τη στέγαση των δημοσίων υπηρεσιών είναι αστικές και δικάζονται από τα πολιτικά δικαστήρια, γιατί οι διατάξεις του π.δ. από 19/11/1932 δεν εξασφαλίζουν προνομιακή θέση του δημοσίου ή του νπδδ.

Τα τρία αυτά κριτήρια πρέπει κατά το ΣΤΕ να συντρέχουν **σωρευτικά**, δηλαδή η έλλειψη και ενός ακόμα καθιστά τη σύμβαση ιδιωτικού χαρακτήρα.

1.3. Η αρχή της νομιμότητας στη δράση της διοίκησης.

Σύμφωνα με την ισχύουσα αρχή στο χώρο του διοικητικού δικαίου (βλέπετε τον **Κώδικα Δημοσίου Λογιστικού - ν. 2362/95,**) το κράτος μπορεί να συνάπτει συμβάσεις, μόνο εφόσον τούτο ρητά προβλέπεται από σχετικές διατάξεις. Είναι η εφαρμογή της λεγόμενης **αρχής της νομιμότητας της δράσης της διοικήσεως**, στα πλαίσια των διοικητικών συμβάσεων (**ΣΤΕ 2987/1994**), συνέπεια της οποίας είναι ότι για την κατάρτιση των τευχών του διαγωνισμού, άρα της σύμβασης (αφού σύμβαση είναι το σύνολο των συμβατικών τευχών), η αναθέτουσα αρχή υποχρεούται να εφαρμόζει την κείμενη νομοθεσία περί δημοσίων έργων, χωρίς να έχει το δικαίωμα να παρεκκλίνει, μπορεί όμως να συμπληρώνει το νόμο, θέτοντας ρήτρες στη διακήρυξη, αν οι ρήτρες αυτές δεν προσκρούουν σε γενικές αρχές του δικαίου και εξυπηρετούν το σκοπό του νόμου.

Εξαιρετικά όμως, για λόγους ευελιξίας, παρέχεται η δυνατότητα στη Διοίκηση² να

² **ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ:** Η δυνατότητα εισαγωγής παρεκκλίσεων ρυθμίζεται για τους λοιπούς φορείς (πλην ΥΠΕΧΩΔΕ) συνήθως με **τα Π.Δ.** των αποφαινομένων οργάνων τους. Π.χ. στα

παρεκκλίνει των κανόνων που θέτει το δίκαιο των δημοσίων έργων, με την τήρηση της διαδικασίας της έγκρισης **παρεκκλίσεων**, κατ'εφαρμογή της παρ. 2 του **άρθρου 11 του ν.δ. 2386/1953**, η οποία διατηρήθηκε σε ισχύ και μετά την θέσπιση του ν. 1418/84, με τη διάταξη της **παρ. 2β του άρθρου 28** του νόμου αυτού.

Υπογραμμίζεται πάντως ότι δεν επιδέχονται παρέκκλιση όλες οι διατάξεις περί δημοσίων έργων.³ Στο **άρθρο 28 παρ. 2β του ν. 1418/84** ορίζεται ειδικότερα ότι δεν επιτρέπεται παρέκκλιση στις διατάξεις των άρθρων 1, 2 και 3, του άρθρου 5 παρ. 7 και 8 (οι παρ. αυτές μετά το νόμο 2940/01 αναριθμήθηκαν σε 9 και 10), των άρθρων 6 και 7, του άρθρου 8 παρ. 1, των άρθρων 10 και 11, των άρθρων 12 και 13 (με την επιφύλαξη του άρθρου 14) και των άρθρων 16 και επ. του νόμου 1418/84.

1.4. Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ

Είναι πια ευρέως γνωστό, ότι παράλληλα με το εθνικό δίκαιο στις συμβάσεις των δημοσίων έργων εφαρμόζεται και το **Κοινοτικό Δίκαιο**. Πριν την «εισβολή» του κοινοτικού δικαίου μέσω των Κοινοτικών Οδηγιών (η πρώτη των οποίων – 93/37/ΕΟΚ ενσωματώθηκε με το π.δ. 23/1993 στην εθνική νομοθεσία), τα κράτη μέλη της ΕΟΚ αντιμετώπιζαν το ζήτημα κατασκευής των δημοσίων έργων προτιμώντας τους δικούς του εργολήπτες, ορθώνοντας εμπόδια στην εισδοχή των αλλοδαπών. Μόλις στα τέλη της δεκαετίας του 1980 η Ευρωπαϊκή Ένωση άρχισε να καταβάλλει προσπάθειες για το άνοιγμα των συμβάσεων στον κοινοτικό ανταγωνισμό. Άξονες της προσπάθειας αυτής είναι η διασφάλιση της ευρύτερης δυνατής δημοσιότητας και διαφάνειας των προκηρύξεων, η προτίμηση της ανοικτής διαδικασίας έναντι των απευθείας αναθέσεων και η απάλειψη των υφισταμένων πρακτικών διακριτικής μεταχείρισης των ξένων εργοληπτών.

Η κοινοτική Οδηγία πάντως εφαρμόζεται μόνο όταν η **προϋπολογιζόμενη δαπάνη** των έργων υπερβαίνει τα χρηματικά όρια που καθορίζονται (πλέον) με Κανονισμό της Ε.Ε.

Νομαρχιακά έργα μπορεί να εγκρίνονται παρεκκλίσεις με απόφαση του **Νομάρχη** και μετά γνώμη του Νομαρχιακού Συμβουλίου, κατά το **άρθρο 5 του ΠΔ 186/96**.

Στα έργα των **Δήμων και Κοινοτήτων**, των συνδέσμων τους, των δημοτικών επιχειρήσεων και λοιπών ν.π.δ.δ, κατά τη ρητή διάταξη του άρθρου **18 του π.δ. 171/87**, δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις περί παρεκκλίσεων από την κείμενη νομοθεσία των δημοσίων έργων.

³ Κατά την απόφαση **2384/1996 του ΣτΕ**, η έγκριση των παρεκκλίσεων γίνεται με απόφαση του **αρμοδίου οργάνου** (κατά το ν. 1418/84 αρμόδιος είναι ο Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ, που μπορεί όμως να μεταβιβάζει την αρμοδιότητά του αυτή κατά το άρθρο 19 παρ. 3 του ν. 1418/84) μετά γνώμη του τεχνικού συμβουλίου που εκτιμά την ιδιαίτερη φύση του υπό ανάθεση έργου, ή της κατηγορίας των έργων. Συνεπώς δεν τίθεται ζήτημα ευμενούς ή δυσμενούς μεταχείρισης του αναδόχου της σύμβασης, αφού οι παρεκκλίσεις από τις κοινές διατάξεις είναι γνωστές ήδη κατά τη φάση της ανάθεσης.

κάθε δύο χρόνια. Από **1-1-2008** (και για τα έτη 2008-2009) το όριο εφαρμογής της Οδηγίας για τις συμβάσεις των έργων είναι **5.150.000 ΕΥΡΩ χωρίς ΦΠΑ** (βλέπετε σχετική Εγκύκλιο 35/2007 ΓΓΔΕ/ΥΠΕΧΩΔΕ).

Τα όρια αυτά **(χωρίς ΦΠΑ)** για τα έργα ήταν τις προηγούμενες διετίες:

Τα έτη 2002 -2003: 6.242.028 ΕΥΡΩ

Τα έτη 2004 και 2005 5.924.624 ΕΥΡΩ

Τα έτη 2006 -2007 5.278.000 ΕΥΡΩ.

Τα έτη 2008 και 2009 5.150.000 ΕΥΡΩ και

Τα έτη 2010 – 2011 4.875.000 ΕΥΡΩ.

Τα έτη 2008 και 2009 5.150.000 ΕΥΡΩ και

Τα έτη 2010 – 2011 4.875.000 ΕΥΡΩ.

Την τρέχουσα διετία 2012 – 2013 **5.000.000 ΕΥΡΩ.**

Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο στο Κοινοτικό δίκαιο αποτελείται

- από τους κανόνες της Συνθήκης της ΕΟΚ, που έχουν σχέση με την ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων, υπηρεσιών και εργαζομένων
- τους κανόνες που περιέχουν οι Οδηγίες της ΕΟΚ και συγκεκριμένα, σήμερα, η **ΚΟΙΝΗ Οδηγία 2004/18/ΕΚ⁴ για τα δημόσια έργα, τις προμήθειες και τις υπηρεσίες**, η οποία κωδικοποιεί τις ήδη ισχύουσες διατάξεις των τριών παλιότερων οδηγιών.

ΣΚΟΠΟΣ της Οδηγίας (όπως και όλων εν γένει των Οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης) δεν είναι η πλήρης και εξαντλητική ρύθμιση του δικαίου των δημοσίων συμβάσεων στα πλαίσια της Ε.Ε., αλλά ο συντονισμός των διαδικασιών σύναψης των συμβάσεων, ώστε να μην παραβιάζονται θεμελιώδεις αξίες της Ε.Ε. δηλαδή η ελευθερία του ανταγωνισμού και η αποφυγή διακρίσεων με βάση την εθνικότητα, πράγμα που επιτυγχάνεται με τη θέσπιση ενός ελαχίστου επιπέδου κοινών κανόνων που πρέπει να τηρούνται σε όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε.

Έτσι όταν υπάρχει καταγγελία για παραβίαση του κοινοτικού δικαίου σε ένα κράτος – μέλος και φτάνει κάποια υπόθεση στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (παλιότερα ΔΕΚ και τώρα απλώς Δικαστήριο), το πρώτο που εξετάζεται είναι αν στο προς

⁴ **Επισημαίνεται** ότι για τα έργα (αλλά και τις προμήθειες και τις υπηρεσίες) των λεγόμενων **εξαιρούμενων φορέων** (που λειτουργούν στους τομείς του ύδατος, της ενέργειας των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών) ισχύει η **νέα οδηγία (2004/17/ΕΚ)**, η οποία τελικώς ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με το **π.δ. 59/2007**.

κρίση ζήτημα εφαρμόζεται η Κοινοτική Οδηγία, ή έστω οι γενικές αρχές της Συνθήκης της ΕΟΚ⁵, αλλιώς θεωρείται ότι το εθνικό δίκαιο μπορεί να ρυθμίζει την έννομη σχέση χωρίς περιορισμούς⁶.

1.5. Η σημασία εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου

Λέγοντας Κοινοτικό ή Ευρωπαϊκό δίκαιο, εννοούμε κατ' αρχάς το δίκαιο που περιέχουν οι **Συνθήκες** της ΕΟΚ, αλλά και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) και Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ). Στους ανωτέρω Οργανισμούς (ΕΟΚ, ΕΚΑΧ και ΕΚΑΕ) προστέθηκε το 1992 και η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.). Το δίκαιο των Συνθηκών ονομάζεται και **πρωτογενές** δίκαιο, σε αντιδιαστολή με το δίκαιο που περιέχουν οι νομικές πράξεις που εκδίδουν τα όργανα της κοινότητας (Κανονισμοί, Οδηγίες, Αποφάσεις, Συστάσεις) το οποίο αποκαλείται **παράγωγο** δίκαιο.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση συστάθηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992 και συνοπτικά α) βασίζεται στις ευρωπαϊκές κοινότητες, β) αποτελεί ιδιαίτερο διεθνή οργανισμό, γ) διαθέτει ενιαίο θεσμικό πλαίσιο και δ) τα κράτη - μέλη των τριών κοινοτήτων είναι και κράτη μέλη της Ε.Ε., η οποία αποτελεί την **ενιαία στέγη** των τριών κοινοτήτων, καλύπτει τις υπόλοιπες κοινότητες και τα **νέα μέλη** προσχωρούν μόνο σ' αυτήν. Οι τρεις κοινότητες που προϋπήρξαν διατηρούν τη νομική τους αυτοτέλεια, δηλαδή εξακολουθούν να υπάρχουν, με τη διαφορά ότι η ΕΟΚ μετονομάστηκε σε Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Τόσο το πρωτογενές δίκαιο των συνθηκών, όσο και το παράγωγο δίκαιο που

⁵ **ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ:** Η νομολογία του ΔΕΚ δέχεται ότι ακόμα κι αν μια σύμβαση έχει προϋπολογισμό κάτω από το όριο ισχύος της Οδηγίας, υπόκειται πάντως στις διατάξεις (όχι των Οδηγιών αλλά) **της Συνθήκης της ΕΟΚ** (βλέπετε ενδεικτικά τη διάταξη του **ΔΕΚ** στην υπόθεση **C-59/00 (Bent Mousten Vestergaard κατά Spttrup Boligselskab)**, με την οποία κρίθηκε ότι μολονότι μια σύμβαση έργων δεν φθάνει την οριακή τιμή που προβλέπεται στην οδηγία 93/37 και δεν εμπίπτει συνεπώς στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας αυτής, η νομιμότητα ρήτρας περιλαμβανόμενης στα έγγραφα της προκηρύξεως σχετικά με τη σύμβαση αυτή πρέπει να εκτιμηθεί ενόψει των θεμελιωδών κανόνων της Συνθήκης, στους οποίους περιλαμβάνεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων που θεσπίζεται στο άρθρο 30 της Συνθήκης.

⁶ **Για παράδειγμα**, με την από 23-1-2003 απόφαση ΔΕΚ (υπόθεση **C-57/01**, Κοινοπραξία ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΜΕΤΡΟ και ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΑΕ κατά Ελληνικού Δημοσίου), το ΔΕΚ έκρινε ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν περιέχει κανόνες για την δυνατότητα μεταβολής της σύνθεσης Κοινοπραξίας που συμμετέχει σε διαγωνισμό για την ανάθεση δημοσίου έργου, συνεπώς ο εθνικός νομοθέτης μπορεί να επιτρέπει ή αντίθετα να απαγορεύει την αλλαγή της σύνθεσης κατά την φάση του διαγωνισμού. Δεσμεύεται πάντως από τους κανόνες που ο ίδιος ο εθνικός νομοθέτης ή η Διακήρυξη θέτει και δεν μπορεί να αποστεί από αυτούς, γιατί στην περίπτωση αυτή παραβιάζει την κοινοτική νομιμότητα αφού πρόκειται για μη εφαρμογή ή επιλεκτική μη τήρηση των αρχών και κανόνων της Διακήρυξης.

εκδίδουν τα όργανα της Ε.Ε., **υπερισχύουν** των αντίστοιχων εθνικών δικαίων και μάλιστα τόσο του Συντάγματος όσο και της κοινών νομοθετικών κανόνων. Η αρχή αυτή δεν αναφέρεται στο δίκαιο της Ε.Ε., θεωρήθηκε όμως από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) ως αυτονόητη, δεδομένου ότι αποτελεί απώρρεια της βούλησης των κρατών που απαρτίζουν την Ένωση να ενωθούν. Ο σκοπός αυτός της Ένωσης κυριαρχεί στη νομολογία του ΔΕΚ, όπου όλοι οι κανόνες ερμηνεύονται υπό το πρίσμα του αν υπηρετούν ή ακυρώνουν το σκοπό της ευρωπαϊκής ενοποίησης⁷. Την πρώτη απόφαση **C-6/64** (Costa/ENEL), που έκρινε ότι υπερέχει το κοινοτικό δίκαιο απέναντι σε μεταγενέστερους της θέσπισης του κανόνες του εσωτερικού δικαίου, συμπλήρωσε η απόφαση **C-11/70** (Internationale Handelsgesellschaft)⁸ με την οποία κρίθηκε ότι το κοινοτικό δίκαιο υπερισχύει και των συνταγμάτων των κρατών μελών, ενώ με την απόφαση **C-104/86** (Επιτροπή κατά Ιταλίας) κρίθηκε περαιτέρω ότι το κοινοτικό δίκαιο υπερισχύει και έναντι των προγενέστερων κανόνων του εθνικού δικαίου. Τέλος, με την απόφαση **C-106/77** (Simmenthal II) κρίθηκε ότι ο εθνικός δικαστής έχει την υποχρέωση να εφαρμόζει τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου και να φροντίζει για την πλήρη ενέργεια των κανόνων αυτών, αφήνοντας ανεφάρμοστες διατάξεις του εθνικού δικαίου που είναι ασυμβίβαστες με το κοινοτικό δίκαιο.

Από την παραπάνω νομολογία του ΔΕΚ προκύπτει το συμπέρασμα ότι οποιοσδήποτε κανόνας του κοινοτικού δικαίου (πρωτογενούς ή παραγώγου) υπερισχύει έναντι οποιουδήποτε κανόνα δικαίου των κρατών - μελών.

Εξ άλλου, με την απόφαση επί της υποθέσεως **C- 103/1988** (FRATELLI COSTANZO SPA κ.λ.π.) κρίθηκε, σχετικά με τη δεσμευτικότητα των οδηγιών, ότι εκτός από τα δικαστήρια των κρατών μελών και τα διοικητικά όργανα έχουν υποχρέωση να εφαρμόζουν τις διατάξεις των Οδηγιών, ακόμα και στην περίπτωση που τα κράτη - μέλη παραμελούν την εμπρόθεσμη εναρμόνιση της νομοθεσίας τους με το κοινοτικό δίκαιο, αρκεί οι διατάξεις της οδηγίας, από άποψη περιεχομένου, να εμφανίζονται *απαλλαγμένες αιρέσεων και επαρκώς ακριβείς,* οπότε, σε μια τέτοια περίπτωση, οι πολίτες μπορούν να

⁷ Απόφαση ΔΕΚ σε υπόθεση **C-6/64** (Costa/ENEL) όπου αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι «η ένταξη των προερχομένων από κοινοτική πηγή διατάξεων στο δίκαιο των κρατών μελών, γενικότερα δε το κείμενο και το πνεύμα της Συνθήκης, συνεπάγονται για τα κράτη μέλη ότι αυτά δεν μπορούν να δώσουν το προβάδισμα, απέναντι σε μια έννομη τάξη που αποδέχτηκαν στη βάση της αμοιβαιότητας, σε μεταγενέστερο μονομερές μέτρο, το οποίο έτσι δεν μπορεί να της αντιταχθεί. Γιατί θα διακινδύνευε την πραγματοποίηση των κατά το άρθρο 5 παρ. 2 της Συνθήκης και θα συνεπαγόταν διακρίσεις ασυμβίβαστες με την απαγόρευση του άρθρου 7, αν μπορούσε το κοινοτικό δίκαιο, αναλόγως με τη μεταγενέστερη εθνική νομοθεσία, να έχει διαφορετική ισχύ από κράτος σε κράτος.»

⁸ Το **γράμμα C** πριν τον αριθμό της απόφασης δείχνει ότι πρόκειται για απόφαση του **ΔΕΚ (Curia).**

τις επικαλούνται έναντι του κράτους ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, είτε όταν το κράτος αυτό παραλείπει να μεταφέρει εμπροθέσμως την οδηγία στο εσωτερικό δίκαιο είτε όταν προβαίνει σε πλημμελή μεταφορά της εν λόγω οδηγίας.

1.6 Η έννομη προστασία σε περίπτωση παραβίασης του Κοινοτικού Δικαίου.

Όταν μια χώρα παραβιάζει το κοινοτικό δίκαιο, την παραβίαση διαπιστώνουν είτε τα εθνικά δικαστήρια, τα οποία όπως προαναφέρθηκε πρέπει να λαμβάνουν υπόψη και να εφαρμόζουν ταυτόχρονα με το εθνικό και το κοινοτικό δίκαιο (τα οποία μπορούν να απευθύνουν προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ για την ερμηνεία κανόνων του κοινοτικού δικαίου), είτε και το κοινοτικό δικαστήριο (που επιλαμβάνεται κατόπιν προσφυγής είτε της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είτε και ενός κράτους μέλους κατά άλλου). Συγκεκριμένα:

Α. Αποκατάσταση της νομιμότητας από τα εθνικά δικαστήρια. Όπως προαναφέρθηκε, τα εθνικά δικαστήρια των κρατών μελών είναι υποχρεωμένα να μην εφαρμόσουν τις αντίθετες προς το κοινοτικό δίκαιο διατάξεις του εθνικού δικαίου. Τούτο όμως δεν είναι δυνατό να γίνει, αν πρόκειται για παράγωγο δίκαιο που δεν έχει άμεση ισχύ στα κράτη μέλη, αλλά πρέπει να ενσωματωθεί στην εσωτερική έννομη τάξη. Έτσι αν πρόκειται για Κανονισμό⁹, ο οποίος έχει άμεση ισχύ, υποχρεούται να τον εφαρμόσει, αν όμως πρόκειται για Οδηγία¹⁰, δεν μπορεί να εφαρμοσθεί άμεσα, αλλά πρέπει πρώτα να ενσωματωθεί (εκτός κι αν οι διατάξεις της είναι εφαρμόσιμες, δηλαδή σαφείς και λεπτομερειακά προσδιορισμένες, χωρίς αιρέσεις και κατάλληλες να δημιουργήσουν δικαιώματα στους ιδιώτες).

Σε περίπτωση που ο εθνικός δικαστής είναι υποχρεωμένος να ερμηνεύσει κοινοτικό δίκαιο προκειμένου να επιλύσει μια διαφορά, υφίσταται ο προφανής κίνδυνος να υποπέσει σε εσφαλμένη ερμηνεία και κακή εφαρμογή του. Για να αποφευχθεί ο κίνδυνος αυτός, θεσπίσθηκε από το κοινοτικό δίκαιο η προδικαστική παραπομπή (234 ΣυνθΕΚ), κατά την οποία απευθύνεται προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΚ, προκειμένου να ερμηνεύσει την διάταξη του κοινοτικού δικαίου, στη συνέχεια δε, το εθνικό δικαστήριο επιλαμβάνεται

⁹ **Ο κανονισμός** είναι ο «νόμος» της Ε.Ε. Σύμφωνα με το άρθρο 249 παρ. 2 της ΣυνθΕΚ, έχει γενική ισχύ, δεσμευτικότητα ως προς όλα τα μέρη του και άμεση ισχύ.

¹⁰ Η **Οδηγία**, κατά το άρθρο 249 παρ. 3 ΣυνθΕΚ δεσμεύει κάθε κράτος μέλος προς το οποίο απευθύνεται (δεν απευθύνεται υποχρεωτικά σε όλα τα κράτη μέλη) ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αφήνει όμως την επιλογή του τύπου και των μέσων για την υλοποίηση του αποτελέσματος στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, θέτοντας προθεσμία για την ενσωμάτωσή τους στο εθνικό δίκαιο. Η μη ενσωμάτωσή της αποτελεί παραβίαση του κοινοτικού δικαίου και λόγο προσφυγής κατά του κράτους μέλους (ΔΕΚ C-10/76, Επιτροπή/Ιταλία κ.λ.π.)

εκ νέου για να εκδώσει την απόφασή του, υποχρεούμενο να δεχθεί την ερμηνεία του ΔΕΚ. Αποτελεί μάλιστα υποχρέωση και των λοιπών δικαστικών αρχών να αποδεχθούν την ερμηνεία του ΔΕΚ, όταν αντιμετωπίζουν το ίδιο ζήτημα¹¹.

Σχετικά με τη **σχέση εθνικών δικαστηρίων και ΔΕΚ**, το Δικαστήριο με πολλές αποφάσεις του¹² οριοθέτησε σαφώς την αρμοδιότητά του, αρνούμενο να προβεί σε εκτιμήσεις επί της ουσίας της υποθέσεως και ερμηνείας των πραγματικών περιστατικών. Η **προδικαστική παραπομπή** όμως εναπόκειται κατά κανόνα¹³ στη διακριτική ευχέρεια του εθνικού δικαστηρίου¹⁴ και έτσι συντρέχει ο κίνδυνος να μην αντιληφθεί ο δικαστής τη

¹¹ **ΔΕΚ C-52/76 (Benedetti)**.

¹² Ενδεικτικά η απόφαση του ΔΕΚ επί της υποθέσεως **C- 421/01** (Traunfellner GmbH κ.λ.π.) αναφέρει ότι «δυνάμει του **άρθρου 234 ΕΚ**, το οποίο στηρίζεται στη σαφή διάκριση των καθηκόντων μεταξύ εθνικών δικαστηρίων **και Δικαστηρίου, το δεύτερο** είναι αποκλειστικά αρμόδιο να αποφαιίνεται επί της ερμηνείας ή του κύρους κοινοτικού νομοθετήματος, βάσει πραγματικών περιστατικών που του εκθέτει το εθνικό δικαστήριο και ότι, αντιθέτως, στο **εθνικό δικαστήριο** εναπόκειται να εφαρμόζει επί συγκεκριμένων περιπτώσεων τους κανόνες του κοινοτικού δικαίου», άρα «το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να αποφαιίνεται επί πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης ούτε να εφαρμόζει σε εθνικά μέτρα ή σε εσωτερικές καταστάσεις τους κανόνες του κοινοτικού δικαίου που έχει ερμηνεύσει, διότι τα ζητήματα αυτά εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου (βλ. απόφαση της 22ας Ιουνίου 2000, C-318/98, Fornasar κ.λπ., Συλλογή 2000, σ. I-4785, σκέψη 32).»

Περαιτέρω δεν είναι δυνατόν να προβληθεί άρνηση απαντήσεως σε προδικαστικό ερώτημα εθνικού δικαστηρίου παρά μόνον όταν προδήλως προκύπτει ότι η ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου την οποία ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμα όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά ή νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του υποβλήθηκαν (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 12ης Ιουλίου 2001, C-399/98, Ordine degli Architetti κ.λπ., Συλλογή 2001, σ. I-5409, σκέψη 41).

¹³ Δεν είναι στη διακριτική του ευχέρεια αν πρόκειται για δικαστήριο που εκδίδει αποφάσεις που δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα – **234 παρ. 3 ΣυνθΕΚ**.

¹⁴ Το προδικαστικό ερώτημα πρέπει να προέρχεται **από Δικαστήριο** ή, κατά την νομολογία του ΔΕΚ, τουλάχιστον από όργανο που (παρότι δεν είναι δικαστήριο) καλύπτει ορισμένα κριτήρια: την δια νόμου σύσταση, τον δεσμευτικό χαρακτήρα της δικαιοδοσίας του, την εφαρμογή κανόνων δικαίου και συγχρόνως, λόγω της σύνθεσης και λειτουργίας του την εκπλήρωση απαιτήσεων μονιμότητας και ανεξαρτησίας (C-103/88 Costanzo, C- 360/96 BFI Holding κ.λ.π.).

Με την απόφασή του στην υπόθεση **C-53/03, Syfait κ.λ.π.**, το ΔΕΚ έκρινε ότι η ελληνική **Επιτροπή Ανταγωνισμού** δεν πληροί τα ως άνω κριτήρια για την υποβολή προδικαστικού ερωτήματος επειδή α) ο αρμόδιος υπουργός έχει, εντός ορισμένων ορίων, εξουσία ελέγχου της νομιμότητας των αποφάσεών της, β) μολονότι τα μέλη της απολαύουν προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας, δεν εξασφαλίζεται ότι η παύση τους ή η ανάκληση του διορισμού τους τυγχάνουν ιδιαιτέρων εγγυήσεων, οπότε δεν μπορούν να αποτραπούν αποτελεσματικώς οι μη προσήκουσες επεμβάσεις ή πιέσεις της εκτελεστικής εξουσίας προς τα εν λόγω μέλη, γ) ο Πρόεδρος της Επιτροπής Ανταγωνισμού είναι επιφορτισμένος με καθήκοντα συντονισμού και γενικής κατευθύνσεως της Γραμματείας της και προΐσταται του προσωπικού της Γραμματείας αυτής, οπότε η Επιτροπή Ανταγωνισμού, που είναι όργανο λήψεως αποφάσεων, λόγω της λειτουργικής σχέσεως που τη συνδέει με τη Γραμματεία της, που είναι εξεταστικό όργανο κατόπιν προτάσεως του οποίου εκδίδει την απόφασή της, δεν έχει την ιδιότητα τρίτου σε σχέση με το κρατικό όργανο το οποίο, εκ της φύσεώς του, μπορεί να είναι διάδικος στο πλαίσιο διαδικασίας ανταγωνισμού, δ) τέλος, μια επιλαμβανόμενη ζητημάτων ανταγωνισμού αρχή όπως η Επιτροπή Ανταγωνισμού οφείλει να συνεργάζεται στενά με την Επιτροπή, βάσει δε του άρθρου 11, παράγραφος 6, του κανονισμού 1/2003 για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα 81 και 82 της Συνθήκης, είναι δυνατόν να απολέσει την αρμοδιότητά της κατόπιν εκδόσεως αποφάσεως της Επιτροπής, με αποτέλεσμα η κινήσεια ενώπιον της εν λόγω αρχής διαδικασία να μην καταλήξει στην έκδοση αποφάσεως δικαιοδοτικού χαρακτήρα.

σοβαρότητα του ζητήματος ή τις δυσκολίες της ερμηνείας και να αναλάβει ο ίδιος να ερμηνεύσει την κοινοτική διάταξη. Για την αποφυγή αυτού του κινδύνου, το ΔΕΚ έχει νομολογήσει ότι μόνο στην περίπτωση που η κοινοτική διάταξη δεν είναι σημαντική για την επίλυση της διαφοράς, ή όταν υπάρχει σαφής νομολογία του ΔΕΚ επί του θέματος, ή όταν η ορθή ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου είναι τόσο σαφής που δεν αφήνει περιθώρια λάθους, μπορεί το εθνικό δικαστήριο να αναλάβει τον κίνδυνο της ερμηνείας.

Β. Προσφυγή κατά του κράτους – μέλους. Όταν κάποιο κράτος - μέλος παραβιάζει το κοινοτικό δίκαιο (πρωτογενές και παράγωγο) μπορεί να ασκηθεί εναντίον του προσφυγή, ενώπιον του ΔΕΚ, είτε (συνήθως) από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, είτε (σπάνια) από άλλο κράτος – μέλος, σύμφωνα με το άρθρο 226 ΣυνθΕΚ. Η προσφυγή έχει ως αποτέλεσμα (κατ' αρχήν) την έκδοση απόφασης που διαπιστώνει αν υπήρξε ή όχι παράβαση. Αν, παρά την καταδίκη, το κράτος-μέλος δεν αποκαταστήσει την νομιμότητα, ακολουθεί δεύτερη προσφυγή που έχει ως πιθανή συνέπεια την επιβολή χρηματικού προστίμου.

Για να ασκήσει προσφυγή η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά κράτους-μέλους, κατατίθεται συνήθως καταγγελία ενώπιόν της από οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο. Η επιτροπή ερευνά την καταγγελία και αν διαπιστώσει την ύπαρξη σοβαρών ενδείξεων περί παραβίασης, απευθύνει κατ' αρχάς κατά του κράτους-μέλους Προειδοποιητική Επιστολή ζητώντας διευκρινίσεις και εξηγήσεις. Εφόσον πεισθεί ότι δεν υπάρχει παραβίαση, θέτει την υπόθεση στο αρχείο, αλλιώς απευθύνει στο κράτος-μέλος (ακόμα κι αν το πρόσωπο που παραβιάζει το κοινοτικό δίκαιο είναι διαφορετικό του δημοσίου, όπως π.χ. κάποιος ΟΤΑ, ή άλλο πρόσωπο του δημόσιου τομέα), Αιτιολογημένη Γνώμη, τάσσοντας προθεσμία για αποκατάσταση της νομιμότητας, μετά την άπρακτη πάροδο της οποίας ασκεί προσφυγή στο Δ.Ε.Κ.

Ισχυρότερο μέσο καταναγκασμού πάντως από την απειλή προσφυγής ή την προσφυγή καθ' εαυτή, αποτελεί στην πράξη η άμεση περικοπή της τυχόν κοινοτικής χρηματοδότησης του έργου στο οποίο διαπιστώθηκε η παραβίαση. Δηλαδή με μόνη την προσφυγή η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (χωρίς να αναμένει την απόφαση του ΔΕΚ) διακόπτει ή επανακτά τη χρηματοδότηση, συνέπεια που από μόνη της αποτελεί πολύ πειστικό επιχείρημα προς τις αρχές του κράτους –μέλους να είναι συνεπείς προς τους κανόνες του κοινοτικού δικαίου.

1.7 Ο ρόλος των διαχειριστικών αρχών.

Επ' ευκαιρία του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης της χώρας μας με κονδύλια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (χρηματοδοτική περίοδος 2000-2006), η χώρα μας υποχρεώθηκε να οργανώσει σύστημα και αρχές ελέγχου των χρηματοδοτήσεων, όπως προβλέπεται στον **Κανονισμό υπ' αριθ. 1260/99** του Συμβουλίου της 21ης Ιουνίου 1999 «*περί γενικών διατάξεων για τα διαρθρωτικά Ταμεία*». Για το σκοπό αυτό τέθηκε σε εφαρμογή ο **v. 2860/2000** (Διαχείριση Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης), με τον οποίο οργανώθηκαν οι λεγόμενες «*Διαχειριστικές Αρχές*», ως υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, οι οποίες εντάσσουν στη χρηματοδότηση προγράμματα και έργα που υποβάλλουν οι φορείς εκτέλεσης των έργων, έχοντας περαιτέρω την ευθύνη του ελέγχου της εφαρμογής των κανόνων του κοινοτικού δικαίου στη διαχείριση, ήτοι την ανάθεση και εκτέλεση των έργων. Συνεπώς, πέραν των ελέγχων που ασκούν τα αρμόδια δικαστικά και διοικητικά όργανα, οι οποίοι έλεγχοι έχουν ως αντικείμενο την εγκυρότητα των πράξεων των οργάνων που διαχειρίζονται την ανάθεση και εκτέλεση των έργων¹⁵, υφίσταται και έλεγχος των Διαχειριστικών Αρχών (που και αυτές ελέγχονται περαιτέρω από την Επιτροπή Δημοσιονομικού Ελέγχου – ΕΔΕΛ) σε περίπτωση που το έργο συγχρηματοδοτείται από κοινοτικούς πόρους. Εφόσον η αρμόδια Διαχειριστική Αρχή διαπιστώσει παραβίαση των κανόνων του κοινοτικού ή και του εθνικού δικαίου, επιβάλλει κυρώσεις μόνο στην χρηματοδότηση, η οποία μπορεί και να διακοπεί (και να επανακτηθούν τα χορηγηθέντα ποσά) από τον παραβάτη - δικαιούχο, χωρίς κατά τα λοιπά να επηρεάζεται η νομιμότητα των πράξεών του.

Ήδη σήμερα υλοποιείται το νέο επιχειρησιακό πρόγραμμα (Δ' Κοινοτικό Πλαίσιο) για την περίοδο 2007-2013, ή αλλιώς **Ειδικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ)** όπως λέγεται, για το οποίο τέθηκε σε εφαρμογή ο **v. 3614/2007** (ΦΕΚ 267 Α) «*Διαχείριση, έλεγχος και εφαρμογή αναπτυξιακών παρεμβάσεων για την προγραμματική περίοδο 2007 – 2013*», που στηρίζεται στον υπ' αριθμ. *1083/2006 Κανονισμό (Ε.Κ.)* του Συμβουλίου της 11.7.2006 «περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο

¹⁵ Κατά τη **γνμδ. ΝΣΚ 240/2006**, ίδρυμα, το οποίο δεν ανήκει στους φορείς του δημόσιου τομέα ή τις αναθέτουσες αρχές της κοινοτικής οδηγίας, εφόσον υλοποιεί πράξη, ενταγμένη σε Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, υποχρεούται να εφαρμόζει, *εκτός από την κοινοτική νομοθεσία για τα δημόσια έργα και τις προμηθειές, συμπληρωματικώς και επικουρικώς και τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας*, ήτοι τις διατάξεις των Ν. 1418/1984, 2286/1985, 2362/1995, όπως ισχύουν και των σε εκτέλεση αυτών εκδοθεισών κανονιστικών πράξεων, σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 18527/ΓΔΑΠΠΠΔΕ 156/7.6.2001 Υ.Α.. Οι συμβάσεις δημοσίων έργων και προμηθειών που συνάπτει κατά ως άνω το ίδρυμα υπάγονται μάλιστα και στον *προληπτικό έλεγχο νομιμότητας του Ελεγκτικού Συνεδρίου* κατά τις διατάξεις της παρ. 7 του άρθρου 19 του Π.Δ. 774/1980, όπως ισχύει.

Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής και την κατάργηση του Κανονισμού (Ε.Κ.) αριθ. 1260/1999» (ΕΕ L 210 της 31.7.2006).

Η οργάνωση και εκτέλεση του νέου προγράμματος στηρίζεται στις προαναφερθείσες βασικές αρχές, δηλαδή προϋπόθεση για την ομαλή χρηματοδότηση των έργων αποτελεί η ευλαβική τήρηση των κανόνων τόσο του εθνικού όσο και του κοινοτικού δικαίου, τόσο στην ανάθεση, όσο και στην εκτέλεση του έργου¹⁶.

1.8. ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ.

Ενώ κατ' αρχήν η πρόθεση του νομοθέτη του ν. 1418/84 ήταν να εφαρμοσθεί ένα ενιαίο πλαίσιο ρύθμισης για την ανάθεση και εκτέλεση των έργων όλου του δημόσιου τομέα, στη συνέχεια, προκειμένου (κυρίως) να εξυπηρετηθεί η ιδιωτικοοικονομική λειτουργία των **ανωνύμων εταιρειών του δημόσιου τομέα**, εισήχθησαν μια σειρά από εξαιρέσεις. Οι εξαιρέσεις αυτές σε καμιά περίπτωση πάντως δεν μπορούν να αποκλείσουν την εφαρμογή των κανόνων του κοινοτικού δικαίου.

Συγκεκριμένα:

α. Με τους ειδικούς νόμους που προβλέπουν την ίδρυσή τους, ορισμένα ΝΠΙΔ (κυρίως Α.Ε.) εξαιρούνται από την εφαρμογή των κοινών περί δημοσίων έργων διατάξεων και το δικαίο της ανάθεσης και εκτέλεσης των έργων, μελετών και προμηθειών τους διέπεται από **τους κανονισμούς τους**. Αυτό συμβαίνει λ.χ. με τον ΟΣΕ, τη ΔΕΗ, την ΕΥΔΑΠ (ν. 2744/99), η ΔΕΠΑ Α.Ε., η ΕΛΤΑ Α.Ε. κ.ο.κ.

β. Η διάταξη του **άρθρου 5 παρ. 6 του ν. 2229/94**, επιτρέπει τη σύσταση Α.Ε. του δημόσιου τομέα, με κοινές αποφάσεις των υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, ΠΕΧΩΔΕ και του αρμόδιου κατά περίπτωση υπουργού, με αντικείμενο την εκτέλεση

¹⁶ Στο **άρθρο 21** (Δικαιώματα και υποχρεώσεις δικαιούχων) του **ν. 3614/2007**, ορίζονται τα εξής:

«1. Δικαίωμα υποβολής προτάσεων προς ένταξη σε επιχειρησιακό πρόγραμμα έχει **κάθε δικαιούχος**, όπως ορίζεται στο άρθρο 1, σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις που ορίζονται στις προκηρύξεις πράξεων.

2. Ο δικαιούχος παρέχει στις αρμόδιες διαχειριστικές αρχές όλα τα απαραίτητα στοιχεία για την αξιολόγηση και τη μετέπειτα παρακολούθηση του έργου, μεταξύ αυτών **αιτιολόγηση της σκοπιμότητας** του έργου, **προϋπάρχουσες ενέργειες για την ωρίμανσή του**, προϋπολογισμό με την απαραίτητη τεκμηρίωση, κατάλογο συμβάσεων που προτίθεται να συνάψει, τρόπο ανάθεσης και χρονική διάρκεια του έργου.

3. **Κατά την εκτέλεση** ενός ενταγμένου έργου, ο δικαιούχος υποχρεούται να παρέχει στις διαχειριστικές αρχές όλες τις απαραίτητες πληροφορίες που ζητούνται για την πρόοδο του έργου και να επιτρέπει την επίσκεψη στελεχών της διαχειριστικής αρχής ή εξουσιοδοτημένων οργάνων της στον τόπο υλοποίησης του έργου για επιτόπια επαλήθευση...

5. Οι **διακηρύξεις** δημοσίων συμβάσεων, οι **συμβάσεις και οι τροποποιήσεις** αυτών εκδίδονται ή υπογράφονται, μετά τη σύμφωνη γνώμη της οικείας διαχειριστικής αρχής σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 3 παράγραφος 2 στοιχείο (ιδ)...

6... 7...10...

μεμονωμένου μεγάλου έργου (άνω των 25 δις.). Με την παρ. 8 του ίδιου άρθρου, η εκπόνηση των μελετών και η εκτέλεση των έργων αυτών των Α.Ε. γίνονται κατ' εξαίρεση από κάθε κείμενη διάταξη, πλην εκείνων του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα πλαίσια των διαδικασιών καθορίζονται με κανονισμούς που εγκρίνονται από τους εποπτεύοντες Υπουργούς και δημοσιεύονται στο ΦΕΚ. Οι εταιρείες αυτές θεωρείται ότι δεν υπάγονται στο δημόσιο τομέα (παρ.11). Τέτοιες εταιρείες είναι η **ΕΓΝΑΤΙΑ ΟΔΟΣ ΑΕ** και η **ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΕ**.

γ. Επίσης, κατά την **παρ. 1 εδ. β του άρθρου 1 του Ν. 3669/2008**, με κοινές αποφάσεις των υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, ΠΕΧΩΔΕ και του αρμόδιου κατά περίπτωση υπουργού μπορεί συγκεκριμένα έργα ΝΠΙΔ των φορέων του δημόσιου τομέα να εξαιρούνται (όχι από το σύνολο αλλά) από συγκεκριμένες διατάξεις της νομοθεσίας των δημοσίων έργων.

δ. Τέλος, μια ακόμα κατηγορία εξαιρέσεων, εισάγεται με την εξουσιοδοτική διάταξη του **άρθρου 180 παρ. 3 Ν 3669/2008** (19 παρ. 3 ν. 1418/84), κατά την οποία στα έργα που εκτελούνται από τους λοιπούς (πλην των υπηρεσιών του ΥΠΕΧΩΔΕ) φορείς, μπορεί **με Π.Δ.** να γίνεται αφενός ο ειδικότερος προσδιορισμός των γνωμοδοτούντων και αποφασίζοντων οργάνων, αφετέρου δε να *«γίνονται οι αναγκαίες προσαρμογές ή διαφοροποιήσεις των σχετικών διαδικασιών του νόμου αυτού και όλων των θεμάτων που ορίζονται με τα π.δ/τα, που εκδίδονται με εξουσιοδότησή του για την αντιμετώπιση των ιδιαιτεροτήτων φορέων και έργων. Με τα π.δ/τα αυτά μπορεί να ενοποιούνται ή να συντέμνονται και οι διαδικασίες που αναφέρονται στη διοικητική και δικαστική επίλυση των διαφορών ή να καταργούνται βαθμοί των διαδικασιών αυτών. Με τα π.δ/τα αυτά μπορεί επίσης να μεταβιβάζονται και οι αρμοδιότητες του Υπουργού Δημοσίων Έργων στις αιτήσεις θεραπείας, εγκρίσεις διεθνών διαγωνισμών και στην έγκριση παρεκκλίσεων για τη μελέτη και κατασκευή έργων, όπως επίσης να καθορίζονται οι περιπτώσεις ειδικών έργων ή κατηγορίες έργων για τα οποία τα πρότυπα τεύχη που προβλέπονται στην παρ. 4 του προηγούμενου άρθρου εγκρίνονται με κοινή απόφαση του Υ.Δ.Ε. και του αρμόδιου κατά περίπτωση Υπουργού»*.

Κατ' εξουσιοδότηση της διάταξης αυτής εκδόθηκαν πλείστα ΠΔ, και μεταξύ άλλων το **π.δ. 171/87** (για τα έργα των δήμων και κοινοτήτων) και το **π.δ. 186/96** (για τα έργα των Νομ/κών Αυτ/σεων) κ.λ.π., τα οποία περιέχουν κάποιες εξαιρετικές διατάξεις σε σχέση με το κοινό δίκαιο του ν. 1418/84 και του π.δ. 609/85.

1.9 Επιτελικός ρόλος Γ.Γ.Δ.Ε. του ΥΠΕΧΩΔΕ¹⁷

¹⁷ Σύμφωνα με την **παρ. 11 του άρθρου 146 του Ν. 4070/2012** «11. Οπου στις διατάξεις των **νόμων 3316/2005** (Α' 42) και **3669/2008** (Α' 116) αναφέρονται το Υπουργείο και ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, νοούνται αντίστοιχα το Υπουργείο και ο **Υπουργός Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων**, πλην αν ορίζεται άλλως στις διατάξεις του παρόντος νόμου.

Στο τέλος του άρθρου 1 του ν. 1418/84, ορίζεται και διαγράφεται ο **επιτελικός ρόλος του Υπουργείου Δημοσίων Έργων** (ήδη ΓΓΔΕ του ΥΠΕΧΩΔΕ) στην παραγωγή των δημοσίων έργων.¹⁸

Ο ορισμός ενός επιτελικού φορέα της παραγωγής εν γένει δημοσίων έργων φαίνεται βεβαίως αυτονόητος σήμερα, αλλά δεν ήταν πάντα έτσι. Κατά το ν. 5362/32 λ.χ., το κάθε υπουργείο κατασκεύαζε τα έργα του τομέα του με πλήρη ανεξαρτησία. Η επιδίωξη του ελέγχου όλου του κυκλώματος παραγωγής δημοσίων έργων (συμπεριλαμβανομένης και της εκπόνησης των σχετικών μελετών) από μια αρχή, έρχεται σε πλήρη συμφωνία με τις επιδιώξεις και του κοινοτικού δικαίου, που αφενός ορίζει ότι όλοι οι οργανισμοί δημοσίου δικαίου υπάγονται στις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου για τα δημόσια έργα, αφετέρου δε, με το άρθρο 12 του ΠΔ 334/2000 ορίζει **κοινές τεχνικές προδιαγραφές και πρότυπα αφενός ευρωπαϊκής ισχύος και αφετέρου εθνικής ισχύος**.

Η αρμοδιότητα του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ να εκδίδει ερμηνευτικές εγκυκλίους για το δίκαιο των δημοσίων έργων και να τις απευθύνει προς υπηρεσίες άλλων υπουργείων, ή προς αυτοδιοικούμενα νομικά πρόσωπα που εποπτεύονται από άλλα υπουργεία, έχει ακριβώς τη θεμελίωσή της στις διατάξεις αυτές που του αναγνωρίζουν τον επιτελικό ρόλο σε όλο το κύκλωμα παραγωγής των δημοσίων έργων.

Ακόμη η **παρ. 6 του άρθρου 15 του ν. 1418/84** (προστέθηκε με το άρθρο 4 παρ. 4 του ν. 2229/94) θεσμοθετεί τον **πειθαρχικό έλεγχο** των εργοληπτικών επιχειρήσεων καθώς και των στελεχών τους *«για κάθε συμπεριφορά ασυμβίβαστη με την εργολαβική τους ιδιότητα και για χρήση της βεβαιώσεως, χωρίς να συντρέχουν οι νόμιμες*

¹⁸ **Σκοποί του νόμου περί δημοσίων έργων (1418/84) όπως αναφέρονται στην παρ. 4 του άρθρου 1 είναι**

- Η καθιέρωση κοινών κανόνων για τα δημόσια έργα. Διαφοροποίηση υφίσταται μόνο ως προς τα όργανα που αποφασίζουν και αποφαινόμενα επί των θεμάτων των δημοσίων έργων για κάθε φορέα. Τα όργανα αυτά ορίζονται με Προεδρικά Διατάγματα.
- Ο θεσμοθετημένος κοινωνικός έλεγχος των φορέων που θα χρησιμοποιήσουν τα εκτελούμενα έργα και η συμμετοχή φορέων στις αποφάσεις με σκοπό τη διαφάνεια. Έτσι στις Επιτροπές Εισήγησης γι' ανάθεση συμμετέχουν εκπρόσωποι των ΟΤΑ, του Τ.Ε.Ε. και των εργοληπτικών Οργανώσεων (άρθρο 22 παρ. 1 ΠΔ 609/85).
- Η ανάπτυξη του Υπουργείου Δημ. Έργων σε επιτελικό κρατικό φορέα της παραγωγής των δημοσίων έργων. Σε εφαρμογή αυτής της πρόβλεψης, το υπουργείο Δ.Ε. α) απευθύνει εγκυκλίους και κανονιστικές αποφάσεις κατ' εξουσιοδότηση του νόμου, στους φορείς που κατασκευάζουν δημόσια έργα (σχετικά βλέπετε άρθρο 19 του ν. 1418/84), β) αποφαινεται, δυνάμει του άρθρου 12 παρ. 11 του ν. 1418/84, όπως ισχύει, αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν προσφυγής, επί θεμάτων ανάθεσης και εκτέλεσης δημ. Έργων των φορέων του δημοσίου τομέα (πλὴν των ΟΤΑ, α' και β' βαθμού για τους οποίους καθιερώθηκε έλεγχος νομιμότητας των αποφάσεών τους που αφορούν ανάθεση έργων και μελετών στις τριμελείς επιτροπές της Περιφέρειας, κατ' άρθρο 22 του ν. 2218/94), γ) καθιερώνει προδιαγραφές και κανονισμούς σχετικά με τον τρόπο, την ποιότητα και τα υλικά κατασκευής (άρθρο 21 ν. 1418/84), επιφυλασσόμενο να ασκεί σχετικά αστυνομικά καθήκοντα (παρ. 2-4 του ίδιου άρθρου), δ) επιθεωρεί τα έργα με το σώμα Επιθεωρητών Δ.Ε. (άρθρο 22 του ν. 1418/84) κ.ο.κ.

Η θέσπιση πλαισίου για την παρακολούθηση των οικονομικών, τεχνικών και οργανωτικών δυνατοτήτων των εργοληπτικών επιχειρήσεων. Σχετικές είναι οι διατάξεις των άρθρων 15-17 του νόμου, που ορίζουν περί του Μητρώου Εργοληπτικών Επιχειρ., και του Μητρώου Εμπειρίας Κατασκευαστών (ΜΕΚ).

προϋποθέσεις». Ο πειθαρχικός αυτός έλεγχος αφορά κάθε παράπτωμα, οποιοσδήποτε κι αν είναι ο κύριος ή ο φορέας του δημοσίου έργου.

Για την εκτέλεση του νόμου εκδόθηκε το υπ' αριθ. **278/99 ΠΔ**, που ορίζει τις λεπτομέρειες εφαρμογής, το οποίο κωδικοποιήθηκε στα άρθρα 82 και επόμενα του Ν. 3669/2008.

Τέλος η ΓΓΔΕ μπορεί, μέσω του Σώματος Επιθεωρητών Δημοσίων Έργων να διενεργεί επιθεώρηση στα έργα όλων των φορέων του δημόσιου τομέα¹⁹.

1.10 ΟΡΙΣΜΟΙ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

Άρθρο 1 Ν 3669/2008

Πεδίο Εφαρμογής – Έννοιες – Γενικές Αρχές

1. Οι διατάξεις του παρόντος κώδικα εφαρμόζονται σε όλα τα έργα που προγραμματίζονται και εκτελούνται από τους **φορείς, που αναφέρονται στην παρ. 1 του άρθρου 14 του ν.2190/1994** (ΦΕΚ Α' 28).

Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. και του εκάστοτε αρμόδιου υπουργού, είναι δυνατόν έργα που προγραμματίζονται και εκτελούνται από νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου των ανωτέρω φορέων να εξαιρούνται διατάξεων του παρόντος κώδικα.

2. Τα δημόσια έργα είναι έργα υποδομής της χώρας που καλύπτουν βασικές ανάγκες του κοινωνικού συνόλου, συμβάλλουν στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνατοτήτων, στην αύξηση του εθνικού προϊόντος, στην ασφάλεια της χώρας και γενικά αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής του λαού. Τα δημόσια έργα εντάσσονται στο γενικό πλαίσιο της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης της χώρας και υλοποιούν επιλογές του δημοκρατικού προγραμματισμού.

3. Από **τεχνική άποψη δημόσια έργα** είναι όλα τα έργα που εκτελούν οι **φορείς της παρ.1** και συνδέονται με **οποιοδήποτε τρόπο με το έδαφος, το υπέδαφος ή τον υποθαλάσσιο χώρο, όπως και τα πλωτά τμήματα των τεχνικών έργων**. Ως έργο νοείται κάθε νέα κατασκευή ή επέκταση ή ανακαίνιση ή επισκευή ή συντήρηση και η οικονομικά ή τεχνικά αυτοτελής λειτουργία, καθώς και κάθε σχετική ερευνητική εργασία, που απαιτεί τεχνική γνώση και επέμβαση.

4. Με τις διατάξεις του παρόντος κώδικα καθιερώνονται :

α) Ενιαίοι κανόνες για την κατασκευή όλων των δημοσίων έργων.

β) Ο κοινωνικός έλεγχος με τον οποίο εξασφαλίζεται η διαφάνεια των διαδικασιών, η άρτια εκτέλεση των έργων και η προστασία του περιβάλλοντος. Ως κοινωνικός έλεγχος νοείται η θεσμοθετημένη συμμετοχή στις σχετικές διαδικασίες των εκπροσώπων των φορέων, των ΟΤΑ και άλλων κοινωνικών φορέων.

¹⁹ **Άρθρο 177 του Ν. 3669/2008 - Επιθεώρηση των δημοσίων έργων**

«1.Για τη διαρκή (περιοδική ή έκτακτη) επιθεώρηση των έργων που εκτελούνται από τους φορείς του δημόσιου τομέα, όπως κάθε φορά ορίζεται, συνιστάται Σώμα Επιθεωρητών Δημοσίων Έργων (Σ.Ε.Δ.Ε.), που υπάγεται απευθείας στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων....»

γ) Η ανάδειξη της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Έργων (Γ.Γ.Δ.Ε) του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.) σε κρατικό επιτελικό φορέα στον τομέα υλοποίησης των Δημοσίων Έργων και στην εποπτεία της όλης κατασκευαστικής δραστηριότητας της χώρας.

δ) Ορθολογικό πλαίσιο για την οργάνωση, ανάπτυξη και εξέλιξη των εργοληπτικών επιχειρήσεων που αναλαμβάνουν την κατασκευή των έργων.

5. Τα έργα προγραμματίζονται σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις και ορίζεται για κάθε έργο ή ομάδα έργων, το ύψος και η πηγή προέλευσης των πιστώσεων για τη χρηματοδότηση της κατασκευής.

6. Με προεδρικό διάταγμα (π.δ.) η εφαρμογή του κώδικα αυτού μπορεί να επεκταθεί εν όλω ή εν μέρει, και στα έργα γεωργικών συνεταιρισμών ή συνεταιριστικών επιχειρήσεων, καθώς και ιδιωτικών επιχειρήσεων στις οποίες συμμετέχει ο δημόσιος τομέας ή νοσηλευτικών και γενικά κοινωφελών ιδρυμάτων που δεν ανήκουν στο δημόσιο τομέα. Με όμοιο π.δ. στις περιπτώσεις ιδιωτικών έργων που επιχορηγούνται από το δημόσιο τομέα μπορεί να καθορισθεί η μερική εφαρμογή διατάξεων του κώδικα αυτού για τη χρησιμοποίηση επιχειρήσεων εγγεγραμμένων στο μητρώο του άρθρου 92 του παρόντος, τον ποιοτικό έλεγχο και τις χρησιμοποιούμενες προδιαγραφές.

7. Για την εφαρμογή του παρόντος κώδικα **οι παρακάτω όροι έχουν την ακόλουθη σημασία :**

α) «Εργοδότης» ή «Κύριος του Έργου» είναι το Δημόσιο ή άλλο νομικό πρόσωπο του δημοσίου τομέα για λογαριασμό του οποίου καταρτίζεται η σύμβαση ή κατασκευάζεται το έργο.

β) «Φορέας κατασκευής του έργου» είναι η αρμόδια αρχή ή υπηρεσία που έχει την ευθύνη υλοποίησης του έργου.

γ) «Προϊσταμένη αρχή» ή «Εποπτεύουσα Αρχή» είναι, η αρχή ή υπηρεσία ή όργανο του φορέα κατασκευής του έργου που εποπτεύει την κατασκευή του και ιδίως αποφασίζει για κάθε μεταβολή των όρων της σύμβασης ή άλλων στοιχείων αυτής, όπου αυτό ορίζεται στον παρόντα κώδικα.

δ) «Διευθύνουσα υπηρεσία» ή «Επιβλέπουσα Υπηρεσία» είναι η τεχνική υπηρεσία του φορέα κατασκευής του έργου που είναι αρμόδια για την παρακολούθηση, έλεγχο και διοίκηση της κατασκευής του έργου.

ε) «Τεχνικό Συμβούλιο» είναι το συλλογικό όργανο του φορέα κατασκευής του έργου το οποίο γνωμοδοτεί στα θέματα που ορίζει ο κώδικας αυτός.

στ) «Ανάδοχος Εργολήπτης» ή «Ανάδοχος» είναι η εργοληπτική επιχείρηση στην οποία έχει ανατεθεί με σύμβαση η κατασκευή του έργου.

ζ) «Σύμβαση» είναι η γραπτή συμφωνία μεταξύ του εργοδότη ή του φορέα κατασκευής του έργου και του αναδόχου για την κατασκευή του έργου καθώς και όλα τα σχετικά τεύχη, σχέδια και προδιαγραφές.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ:

Όπως όλα τα νομοθετήματα με τεχνικό χαρακτήρα, ο ν. 1418/84 περιέχει στο άρθρο 3 του ορισμούς που είναι απαραίτητοι για την κατανόηση του δικαίου των δημοσίων έργων. Οι ορισμοί αυτοί κωδικοποιήθηκαν στην παρ. 7 του άρθρου 1 του Ν. 3669/2008 και είναι ελάχιστοι σε σχέση με αυτούς που απαιτούνται για την ερμηνεία του νόμου αλλά και του π.δ. 609/85. Λείπει για παράδειγμα ο ορισμός του «**προϋπολογισμού**» και της «**συμβατικής δαπάνης**» των έργων, πράγμα που δημιουργεί μεγάλη αβεβαιότητα σε

όσες περιπτώσεις ο νόμος αναφέρει με αυτές τις έννοιες αλλά δεν ορίζει το περιεχόμενό τους²⁰.

Οι ορισμοί της παρ. 7:

Εργοδότης ή κύριος του έργου: είναι το δημόσιο ή άλλο νομικό πρόσωπο του δημόσιου τομέα, για λογαριασμό του οποίου κατασκευάζεται το έργο. Ο ορισμός δεν είναι ακριβής, γιατί μπορεί άλλος να είναι ο κύριος (π.χ. ένα ΝΠΔΔ όπως τα νοσοκομεία) και άλλος ο εργοδότης, δηλαδή αυτός που συμβάλλεται με τον εργολάβο στη σύμβαση του έργου (λ.χ. η Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση που διενήργησε το διαγωνισμό, υπέγραψε τη σύμβαση και θα επιβλέπει την κατασκευή του έργου, ελλείψει τεχνικής υπηρεσίας του νοσοκομείου).

Η αδυναμία σαφούς ορισμού προέρχεται από την πολυποικιλότητα των νομικών προσώπων που ονομάζονται φορείς του δημόσιου τομέα και την αδυναμία πολλών εξ αυτών να ενεργήσουν αυτοδύναμα για την ανάθεση και εκτέλεση των έργων τους (για τα οποία όμως έχουν την ευθύνη εξασφάλισης της πίστωσης και περαιτέρω της χρηματοδότησης).

Επισημαίνονται εδώ οι διατάξεις του **άρθρου 3 του πρόσφατου ν. 3316/05** (περί συμβάσεων μελετών και συναφών υπηρεσιών), που δίνουν τη δυνατότητα υπογραφής προγραμματικών συμβάσεων και για τα έργα, με τις οποίες φορείς που δεν έχουν επαρκή τεχνική υπηρεσία αναθέτουν, κατ' αρχήν κανονιστικά (παρ. 1) στην αρχή όπου υπάγονται ή από την οποία εποπτεύονται (λ.χ. μια δημοτική επιχείρηση αναθέτει στο δήμο που τη συνέστησε), ή στην οικεία Περιφέρεια και στη συνέχεια με προγραμματική σύμβαση σε μια άλλη (οποιαδήποτε) αναθέτουσα αρχή, δηλαδή δημόσιο φορέα, την ανάθεση και εκτέλεση των συμβάσεών τους ή μέρος μόνο των αρμοδιοτήτων αυτών.

Τονίζεται εξ άλλου ότι οι **ειδικές διατάξεις περί σύναψης προγραμματικών συμβάσεων** εξακολουθούν να ισχύουν: σημαντικότερες (λόγω του μεγάλου κύκλου των προσώπων που ενδιαφέρουν) είναι οι διατάξεις του **άρθρου 225 του Ν. 3463/2006 (ΔΚΚ) και ήδη άρθρου 100 του Ν. 3852/2010 (περί Καλλικράτη)**. Στις συμβάσεις αυτές συμβάλλονται φορείς του δημόσιου τομέα (και το ίδιο το δημόσιο) με φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης (Α' και Β' βαθμού), ή φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης μεταξύ τους. Προϋπόθεση για την εφαρμογή του άρθρου 35

²⁰ Για το ζήτημα του ορισμού του **προϋπολογισμού** η άποψη που επικρατεί είναι η εξής:

Ο προϋπολογισμός της μελέτης, όπως τίθεται στη διακήρυξη αποτελείται από

α) την δαπάνη των εργασιών,

β) τα Γενικά Έξοδα και το Όφελος του Εργολάβου (ΓΕ και ΟΕ), [βλέπετε άρθρο 5 παρ. 4 του π.δ. 609/85],

γ) το κονδύλιο των απροβλέπτων [άρθρο 8 παρ. 2 ν. 1418/84],

δ) την εκτιμώμενη αναθεώρηση [άρθρο 4 παρ. 13 ν. 1418/84] και

ε) το ΦΠΑ [άρθρο 4 παρ. 13 ν. 1418/84], ενώ μπορεί να περιλαμβάνονται σε ειδικές περιπτώσεις ιδιαίτερα κονδύλια όπως αμοιβή για τροποποίηση-προσαρμογή μελετών [άρθρο 4 παρ. 3 ν. 1418/84] ή απολογιστικές εργασίες [άρθρο 42 παρ. 10 π.δ. 609/85].

Εφόσον δεν ορίζεται κάτι ειδικότερο στις κατ' ιδίαν διατάξεις του νόμου, όπως λ.χ. στην Κοινοτική οδηγία για τα δημόσια έργα («πλην ΦΠΑ»), στην παρ. 6 του άρθρου 2 π.δ. 609/85 («περιλαμβανομένων των απροβλέπτων»), στο άρθρο 4 παρ. 1 του ν. 3263/04 («μαζί με τα απρόβλεπτα και χωρίς αναθεώρηση και ΦΠΑ») κ.ο.κ., ως προϋπολογισμός θεωρείται **το σύνολο** των κονδυλίων, επειδή ακριβώς ό,που ο νόμος θέλει να διακρίνει κάποια ιδιαίτερα μεγέθη του προϋπολογισμού το κάνει ρητά.

είναι οπωσδήποτε ο ένας τουλάχιστον εκ των συμβαλλομένων να είναι ΟΤΑ ή νομικό πρόσωπο ΟΤΑ, ή σύνδεσμος ΟΤΑ.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ: Μετά την κατάργηση των Νομαρχιακών Ταμείων (που επήλθε με τη δημοσίευση των οργανισμών των αντίστοιχων Ν.Α.), δυνάμει των διατάξεων των άρθρων 36 παρ. 1 του ν. 2218/94 και 6 του ν. 2240/95, στη θέση τους, όσον αφορά την εκτέλεση των έργων και τις εκκρεμείς δίκες τους, υπεισήλθε η αντίστοιχη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση (**ΣΤΕ 2705/2002**).

Κατά **την απόφαση ΕφΑΘ 3115/93** διάδικοι στη δίκη από την εκτέλεση του έργου είναι τόσο ο κύριος όσο και ο φορέας του έργου, αν είναι διαφορετικοί. Ως **κύριος** δεν θεωρείται απαραίτητα ο κύριος του εδάφους επί του οποίου κατασκευάζεται, αλλά είτε το ν.π. που συμβάλλεται στην κατάρτιση της σύμβασης, είτε το ν.π. που ορίζεται ρητώς στη σύμβαση ως τέτοιο, ή κατ' άλλο νόμιμο τρόπο, εν πάση δε περιπτώσει το πρόσωπο κατά του οποίου ο ανάδοχος έχει απαίτηση στην καταβολή του εργολαβικού ανταλλάγματος, ενώ δεν έχει σημασία από ποιον ενδεχομένως χρηματοδοτείται.

Σύμφωνα με την πρόσφατη **γνμδ. 24 / 2003 του ΝΣΚ** δεν είναι επιτρεπτή (κατ' εφαρμογή της αρχής της νομιμότητας της δράσης της διοικήσεως και λόγω της ελλείψεως γενικής ή ειδικής ρύθμισης είτε κατά τη νομοθεσία των δημοσίων έργων, είτε κατ' άλλη διάταξη, η οποία να επιτρέπει και να ρυθμίζει την αλλαγή του προσώπου του κυρίου του έργου), η υπεισέλευση του δημοσίου, στη θέση του κυρίου του έργου (ή της μελέτης) καθ' υποκατάσταση της ΕΥΔΑΠ, στις εν εξελίξει συμβάσεις εκπόνησης μελετών και εκτέλεσης δημοσίων έργων με αντικείμενο την κατασκευή αντιπλημμυρικών έργων ή δικτύων αποχέτευσης ομβρίων υδάτων, τα οποία ανέθεσε και εκτελεί η ΕΥΔΑΠ.

Φορέας κατασκευής: είναι η αρχή ή υπηρεσία που έχει την ευθύνη παραγωγής. Στον φορέα κατασκευής ανήκουν τόσο η Προϊσταμένη αρχή (Π.Α.) όσο και η Διευθύνουσα Υπηρεσία (Δ.Υ.) του έργου. Τούτο ορίζεται μεν στο νόμο, αλλά **στην πράξη** είναι σύνηθες το φαινόμενο να μην ανήκουν τα δύο αυτά κύρια όργανα της διαδικασίας εκτέλεσης των έργων στον ίδιο φορέα (αν ο φορέας ορίζεται ως νομικό πρόσωπο). Π.χ. στα έργα των Δήμων και Κοινοτήτων Π.Α. είναι το Δημοτικό Συμβούλιο, ενώ, αν ο ΟΤΑ δεν έχει τεχνική υπηρεσία, Δ.Υ. είναι η Τ.Υ.Δ.Κ. δηλαδή υπηρεσία της Περιφέρειας.

Η **Προϊσταμένη Αρχή** έχει αφενός γενική αρμοδιότητα σε περίπτωση μεταβολής των όρων της σύμβασης (παρατάσεις προθεσμιών, εκτέλεση υπερσυμβατικών εργασιών, διάλυση της σύμβασης), και αφετέρου ειδική ό, που ορίζεται από το νόμο. Κρίσιμη αρμοδιότητα της Π.Α. είναι και ο έλεγχος των πράξεων της ΔΥ κατόπιν ενστάσεων που υποβάλλει ο ανάδοχος. Υπάρχουν όμως και πράξεις της Δ.Υ. που δεν ελέγχονται από την Π.Α. (π.χ. η έγκριση λογαριασμών ή επιμετρήσεων) αν δεν διαφωνήσει με το περιεχόμενό τους ο ανάδοχος.

Επιπλέον η **Δ.Υ.** παρακολουθεί, ελέγχει και διοικεί το έργο, ενώ στη δύναμή της ανήκει ο επιβλέπων ή οι επιβλέποντες του έργου²¹.

• ²¹ Με το φορέα κατασκευής συνάπτεται το ζήτημα των γνωμοδοτικών και αποφαινομένων οργάνων του έργου. Τα αποφαινόμενα όργανα (δηλαδή τα όργανα που αποφαινόνται σε διάφορα ζητήματα που αναφέρονται κατά τη διάρκεια της ανάθεσης και της εκτέλεσης του

Με τον **φορέα κατασκευής** του έργου σχετίζεται και ο ορισμός **τεχνικών συμβούλων στα έργα**, αφού οι τεχνικού σύμβουλοι υποστηρίζουν την Δ.Υ. στην εκτέλεση του έργου. Για την ανάθεση υπηρεσιών τεχνικού συμβούλου εφαρμόζεται από 22-2-2005 (οπότε τέθηκε σε εφαρμογή) ο **v. 3316/05**. Με το νόμο αυτό τίθεται πλήρες νομοθετικό πλαίσιο για την ανάθεση και την εκτέλεση συμβάσεων υπηρεσιών συμβούλου, ορίζεται ο τρόπος της αμοιβής του κ.ο.κ.

Ως Σύμβαση κατασκευής νοείται όχι μόνο το ιδιωτικό συμφωνητικό αλλά και όλα τα σχετικά τεύχη, σχέδια και προδιαγραφές (βλέπ. **άρθρο 5 του πδ 609/85**).

Προϊσταμένη Αρχή είναι η αρχή ή υπηρεσία ή όργανο του φορέα κατασκευής του έργου που έχει πολλές και σημαντικότερες αρμοδιότητες τόσο κατά τη διάρκεια της ανάθεσης (εγκρίνει τη Διακήρυξη, συγκροτεί τις Επιτροπές του διαγωνισμού, αποφασίζει επί των ενστάσεων, κατακυρώνει τη δημοπρασία) όσο και κατά την **εκτέλεση των συμβάσεων**. Συγκεκριμένα, αποφασίζει πάντα σε θέματα τροποποίησης των συμβάσεων (εγκρίνει λ.χ. την τροποποίηση της μελέτης, την υπογραφή συμπληρωματικής σύμβασης, την παράταση των προθεσμιών), εγκρίνει σε αρκετές περιπτώσεις, που ορίζονται στο νόμο, τις πράξεις της Διευθύνουσας Υπηρεσίας (τους ΑΠΕ, τα πρωτόκολλα παραλαβής κ.λ.π.) και αποφασίζει επί των ενστάσεων του αναδόχου κατά των πράξεων και παραλείψεων της Διευθύνουσας Υπηρεσίας.

Πάντως, **υπογραμμίζεται** ότι η Π.Α. δεν μπορεί να παρεμβαίνει αυτεπαγγέλτως και να τροποποιεί πράξεις της Δ.Υ. όταν δεν έχει δικαίωμα έγκρισής τους. Π.χ. αν η Δ.Υ. εγκρίνει μια πιστοποίηση ή μια επιμέτρηση και ο ανάδοχος δεν εγείρει διαφωνία, η Π.Α. δεν μπορεί να επέμβει και να διορθώσει την πιστοποίηση ή την επιμέτρηση.

Καθήκοντα Προϊσταμένης Αρχής ασκεί αυτός που ορίζεται είτε από τις οργανωτικές διατάξεις του φορέα (άρθρο 19 παρ. 1 του ν. 1418/84) είτε από τα ειδικά π.δ. που

έργου) καθορίζονται συνήθως από τις οργανωτικές διατάξεις του κυρίου του έργου. Δηλαδή στο νόμο ή το πδ που οργανώνει τις υπηρεσίες του κυρίου του έργου (π.χ. πδ 69/88 για τη ΓΓΔΕ) καθορίζονται οι υπηρεσίες που ασκούν χρέη Π.Α. και Δ.Υ. Στη συνέχεια, επί τη βάση της εξουσιοδότησης του άρθρου 19 §2 του ν. 1418/84, εκδόθηκε το ΠΔ 609/85, το οποίο στο άρθρο 59 περιέχει διατάξεις για τα αποφαινόμενα όργανα υπηρεσιών της ΓΓΔΕ.

- Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στο άρθρο 19 παρ. 3 του ν. 1418/84, με το οποίο παρέχεται εξουσιοδότηση για έκδοση Π.Δ. που θα ορίζουν τα αποφαινόμενα όργανα των λοιπών φορέων που εκτελούν δημόσια έργα. Εκδόθηκε σχετικά σειρά ΠΔ, τα έτη 1987 και 1988 που καθορίζουν τα αποφαινόμενα όργανα πολλών φορέων του δημόσιου τομέα. Για τα έργα των Δήμων και Κοινοτήτων τα αποφαινόμενα όργανα ορίζονται από το ΠΔ 171/87, για τις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις από το ΠΔ 186/96, για τις Περιφέρειες από το ΠΔ 131/98. Επιπλέον με τους νόμους που συστήνονται διάφορες Α.Ε. του δημόσιου τομέα ορίζονται συνήθως τα αποφαινόμενα όργανά τους.

εκδίδονται για τα αποφαινόμενα και γνωμοδοτούντα όργανα, κατά το άρθρο 19 παρ. 3 του ν. 1418/84. Μπορεί να έχει τη μορφή **αρχής** (π.χ. στα έργα του ΥΠΕΧΩΔΕ είναι ο Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ ²²), ή **Υπηρεσίας** (στα έργα της ΝΑ είναι η Διεύθυνση Τεχνικής Υπηρεσίας – π.δ. 186/96) ή **όργανο** του φορέα κατασκευής (στα έργα της Περιφέρειας είναι ο Διευθυντής Δημοσίων έργων). Οι αρμοδιότητες της Προϊσταμένης Αρχής είναι αυστηρά διατυπωμένες και πρέπει να ασκούνται από αυτήν και όχι άλλο όργανο καθ' υποκατάστασή της. Κρίθηκε λ.χ. με την απόφαση **16/2005 του ΣΤΕ** ακυρωτέα η απόφαση Γ.Γ.Περιφέρειας που έκρινε σαν να ήταν Προϊσταμένη Αρχή (αντί του νομίμου οργάνου που είναι ο Διευθυντής Δημοσίων έργων της Περιφέρειας), επί ενστάσεως υποψηφίου, κατά του πρακτικού της Ε.Ε.Α.²³

Διευθύνουσα (ή επιβλέπουσα) Υπηρεσία είναι αυτή που έχει τη διοίκηση του έργου από την υπογραφή της σύμβασης και εφεξής, μέχρι την παραλαβή της. Όταν αναφέρεται η Δ.Υ. εννοείται ο Προϊστάμενός της, που έχει όλες τις σχετικές αρμοδιότητες. Από αυτόν ορίζεται ο επιβλέπων, εγκρίνονται οι επιμετρήσεις και πιστοποιήσεις, κινείται η

²² Ήδη με την **παρ. 5 του άρθρου 4 του ν. 3481/2006** ορίζεται ότι στα έργα αρμοδιότητας του ΥΠΕΧΩΔΕ, Προϊσταμένη Αρχή θεωρείται πλέον γενικά ο Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ, ο οποίος μπορεί, με **απόφασή του**, να μεταβιβάσει την αρμοδιότητά του αυτή σε υποκείμενα όργανα.

²³ **Κατά το άρθρο 3 του π.δ. 171/87 (έργα ΟΤΑ):**

Ορισμοί- Διευθύνουσα Υπηρεσία. Προϊσταμένη Αρχή - Τεχνικά Συμβούλια

1. **"Εργοδότης" ή "Κύριος του έργου"** είναι οι αναφερόμενοι στην παρ. 1 του άρθρου 1 του παρόντος Δ/τος.

2. **"Φορέας κατασκευής του έργου"** είναι η αρμόδια αρχή ή υπηρεσία που έχει την ευθύνη παραγωγής του έργου.

3. **"Ανάδοχος εργολήπτης" ή "Ανάδοχος"** είναι η εργοληπτική επιχείρηση κατά τις διακρίσεις του άρθρου 15 του Ν. 1418/84 στην οποία έχει ανατεθεί με σύμβαση η κατασκευή του έργου.

4. **"Διευθύνουσα Υπηρεσία" ή "Επιβλέπουσα Υπηρεσία"** είναι:

α) Για τα έργα Δήμων ή Κοινοτήτων και Συνδέσμων τους, η Τεχνική τους Υπηρεσία και όπου δεν υπάρχει αυτή, η Τεχνική Υπηρεσία Δήμων και Κοινοτήτων (ΤΥΔΚ) της Νομαρχίας.

β) Για τα έργα Δημοτικών και Κοινοτικών Ιδρυμάτων, λοιπών Δημοτικών και Κοινοτικών Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και Δημοτικών και Κοινοτικών Επιχειρήσεων των Ν. 1069/80, 890/79 και 2234/52 είναι η Τεχνική τους Υπηρεσία και όπου δεν υπάρχει είναι η Τεχνική Υπηρεσία του Δήμου ή της Κοινότητας που τα έχει συστήσει και όπου δεν υπάρχει και αυτή η Τεχνική Υπηρεσία Δήμων και Κοινοτήτων (ΤΥΔΚ) της Νομαρχίας της έδρας τους.

γ) Για τα έργα Επιχειρήσεων στις οποίες μετέχουν περισσότεροι ΟΤΑ, είναι η Τεχνική τους Υπηρεσία και όπου δεν υπάρχει, η Τεχνική Υπηρεσία ενός από τα μέλη τους, που ορίζεται με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου και αν δεν υπάρχει και αυτή, η Τεχνική Υπηρεσία (ΤΥΔΚ) της Νομαρχίας.

5. **"Προϊσταμένη Αρχή" ή "Εποπτεύουσα Αρχή"** είναι το Δημοτικό ή Κοινοτικό Συμβούλιο ή η Δημαρχιακή Επιτροπή των οποίων οι αρμοδιότητες καθορίζονται από το Δημοτικό και Κοιν. Κώδικα όπως κάθε φορά ισχύει. Για τους Συνδέσμους, τα Δημοτικά και Κοινοτικά Ιδρύματα, τα Δημοτικά και Κοινοτικά Νομικά Πρόσωπα και τις Δημοτικές και Κοινοτικές Επιχειρήσεις, Προϊσταμένη Αρχή είναι τα αντίστοιχα όργανα, όπως προσδιορίζονται στο άρθρο 20 του παρόντος δ/τος.

6. **"Τεχνικό Συμβούλιο"** για έργα και μελέτες είναι το Νομαρχιακό Συμβούλιο Δημοσίων Έργων της κάθε Νομαρχίας, καθώς και το Συμβούλιο Δημοτικών και Κοινοτικών Έργων και Θεώρησης Μελετών του Υπουργείου Εσωτερικών.

διαδικασία και αποφασίζεται η έκπτωση του αναδόχου και οι πράξεις του προσβάλλονται με ένσταση κατά το άρθρο 12 του ν. 1418/84.

Τεχνικό Συμβούλιο είναι το συλλογικό όργανο του φορέα κατασκευής του έργου που γνωμοδοτεί στα θέματα που ορίζει ο νόμος περί δημοσίων έργων ή τα ΠΔ που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του. Περί της συγκρότησης των τεχνικών συμβουλίων δεν ορίζει ο νόμος περί δημοσίων έργων, αλλά οι οργανισμοί των φορέων που υπάγονται στο νόμο περί δημοσίων έργων, καθώς και τα ΠΔ που τυχόν εκδίδονται, κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 19 παρ. 3 ν. 1418/84 (λ.χ. στο **π.δ. 171/87** ορίζεται ως τεχνικό Συμβούλιο στα έργα των φορέων που υπάγονται σ' αυτό – Δήμοι και σύνδεσμοί τους, νομικά πρόσωπα που ανήκουν σε δήμους, ιδρύματα, δημοτικές και κοινοτικές επιχειρήσεις- το Νομαρχιακό Συμβούλιο Δημοσίων Έργων της κάθε Νομαρχίας, καθώς και το Συμβούλιο Δημοτικών και Κοινοτικών έργων και Θεώρησης Μελετών του Υπουργείου Εσωτερικών.

Μετά τη θέσπιση των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, το π.δ. 186/96 όρισε ότι «*Τεχνικό Συμβούλιο για έργα και μελέτες που εκτελούνται από τους φορείς του παρόντος διατάγματος καθώς και από φορείς του π.δ. 171/87, είναι το Νομαρχιακό Συμβούλιο Δημοσίων Έργων της κάθε Ν.Α.*» – **άρθρο 4 παρ. 1²⁴.**

Εξ άλλου στο **άρθρο 8 του ίδιου π.δ.** ορίζεται ότι «*όπου σε προγενέστερες διατάξεις π.δ. τα οποία εκδόθηκαν κατ' εξουσιοδότηση της παρ. 3 του άρθρου 19 του ν. 1418/84 για αποφαινόμενα όργανα άλλων φορέων του δημόσιου τομέα, αναφέρεται η ΔΤΥ της Νομαρχίας, εφεξής νοείται ως αρμόδια η αντίστοιχη Τεχνική Υπηρεσία της Ν.Α. και όπου αναφέρεται το Νομαρχιακό Συμβούλιο Δημοσίων έργων νοείται ως αρμόδιο το τεχνικό Συμβούλιο που συνιστάται με το άρθρο 4 του παρόντος. Η διάταξη αυτή έχει εφαρμογή και στα έργα των φορέων που δεν έχουν δική τους τεχνική υπηρεσία και στα οποία εξακολουθεί να ισχύει το ΒΔ της 30.6/6.7.1954 (Α' 146, σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 27 του ν. 1418/84)*»).

Οι γνωμοδοτήσεις του Τεχνικού Συμβουλίου απαιτούνται στα πλαίσια είτε της ανάθεσης είτε της εκτέλεσης ενός δημοσίου έργου. Η **γνωμοδότηση** αυτή όταν δεν ζητείται από το νόμο να είναι σύμφωνη, θεωρείται «απλή», δηλαδή δεν δεσμεύει το

²⁴ Τ.Σ. της αιρετής Περιφέρειας (σύμφωνα με το Ν. 3852/10) είναι το Περιφερειακό Τ.Σ., για έργα και μελέτες. Σύμφωνα με την Εγκύκλιο 6/11 του Υπεσωπ/κών, μέχρι τη συγκρότηση των περιφερειακών συμβουλίων δημοσίων έργων που προβλέπονται στο υπό έκδοση Προεδρικό Διάταγμα του άρθρου 186 περ. VII.α. του Ν.3852/2010 τα νομαρχιακά συμβούλια δημοσίων έργων του άρθρου 4 του Π.Δ/τος 186/1996²⁴ εξακολουθούν να λειτουργούν με τη σύνθεση την οποία είχαν την 31-12-2010. Τα αιρετά μέλη των τεχνικών συμβουλίων αντικαθίστανται από τον Περιφερειάρχη.

Τα **περιφερειακά συμβούλια δημοσίων έργων** του άρθρου 4 του Π.Δ. 131/1998 συγκροτούνται και λειτουργούν κανονικά στο πλαίσιο της Αποκεντρωμένης Διοίκησης.

όργανο που αποφασίζει (το οποίο όργανο μπορεί να αποφασίσει και διαφορετικά). Το τεχνικό συμβούλιο (Τ.Σ.) λειτουργεί στα πλαίσια της Προϊσταμένης Αρχής.

Περιπτώσεις όπου **απαιτείται γνωμοδότηση** του Τεχνικού Συμβουλίου:

- Για την εφαρμογή της διαδικασίας προεπιλογής και μελέτης - κατασκευής (άρθρο 4 παρ. 2β ν. 1418/84). Στην περίπτωση όμως αυτή απαιτείται γνώμη του ΤΣ της ΓΓΔΕ/ΥΠΕΧΩΔΕ και όχι του οικείου ΤΑ της αναθέτουσας αρχής (**άρθρο 42 παρ. 11**).
Για τον χαρακτηρισμό έργου ως ειδικής φύσεως, προκειμένου να ανατεθεί απευθείας (άρθρο 4 παρ. 2γ ν. 1418/84²⁵)
- Για την τροποποίηση της μελέτης στο στάδιο της κατασκευής του έργου (άρθρο 31 παρ. 5 του ν. 3316/05).
- Για την ανάθεση καθηκόντων τεχνικού συμβούλου κατά το άρθρο 9 παρ. 1 του ν. 3316/05, οπότε απαιτείται **ειδικά όχι** γνώμη του Τ.Σ. του φορέα κατασκευής, αλλά της κεντρικής υπηρεσίας του εποπτεύοντος τον φορέα υπουργείου, ή , αν δεν υπάρχει, της ΓΓΔΕ του ΥΠΕΧΩΔΕ.
- Για την υπογραφή συμπληρωματικής σύμβασης (άρθρο 8 παρ. 1 ν. 1418/84).
- Για την έκδοση απόφασης επί αιτήσεως θεραπείας, κατά το στάδιο της εκτέλεσης (άρθρο 12 παρ. 7 ν. 1418/84).
- Για τη διάθεση των επί «έλασσον δαπανών» (άρθρο 8 παρ. 3 ν. 1418/84, όπως ισχύει μετά τον **ν. 3481/06**)

Τα Τεχνικά Συμβούλια είναι **συλλογικά γνωμοδοτικά όργανα** και για την συγκρότηση και λειτουργία τους εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 13-15 του ν. 2690/99 (Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας). Για τη γνωμοδότηση και την θέση της στη διαδικασία λήψης απόφασης (εκ μέρους του αποφασίζοντος οργάνου) εφαρμόζονται οι διατάξεις του **άρθρου 20 του ν. 2690/99**²⁶.

1.11. Η εφαρμογή του Ν. 3861/2010 περί ΔΙΑΥΓΕΙΑΣ.

²⁵ Σύμφωνα με τη **γνωμ/ση ΝΣΚ 636/2002**, το Συμβούλιο Δημοσίων Έργων της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Έργων του ΥΠΕΧΩΔΕ είναι αρμόδιο να γνωμοδοτεί για το χαρακτηρισμό ενός έργου ως ειδικής φύσης όταν πρόκειται να ανατεθεί η κατασκευή του με τον προβλεπόμενο από το άρθρο 4 παρ.2 περ.γ.του Ν.1418/84 τρόπο, μόνο για τα έργα που πρόκειται να κατασκευασθούν για σκοπούς που σχετίζονται με τις αρμοδιότητες της Γεν. Γραμμ. Δημ. Έργων ή άλλων φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα που δεν διαθέτουν δική τους τεχνική υπηρεσία.

²⁶ **Άρθρο 20 ν. 2690/99.**

«1. Όπου ο νόμος, για την έκδοση διοικητικής πράξης, προβλέπει **προηγούμενη γνώμη** (απλή ή σύμφωνη) ή πρόταση άλλου οργάνου, η μεν γνώμη διατυπώνεται ύστερα από ερώτημα του οργάνου που έχει την αποφασιστική αρμοδιότητα, η δε πρόταση υποβάλλεται με πρωτοβουλία του προτεινόντος οργάνου. Η γνώμη ή η πρόταση, πρέπει να είναι έγγραφη, αιτιολογημένη και επίκαιρη κατά το περιεχόμενό της.

2. Το όργανο που έχει την αποφασιστική αρμοδιότητα δεν μπορεί να εκδώσει πράξη με περιεχόμενο διαφορετικό από αυτό της **σύμφωνης γνώμης** ή της πρότασης. Η μη αποδοχή της θετικής σύμφωνης γνώμης ή της πρότασης, καθώς και η απόκλιση από την απλή γνώμη, πρέπει να αιτιολογούνται ειδικώς.

3. Το αρμόδιο για την έκδοση διοικητικής πράξης όργανο μπορεί να ζητήσει τη γνώμη άλλου οργάνου οικειοθελώς. Στην περίπτωση αυτή, εφαρμόζονται όσα ισχύουν για την απλή γνώμη.

4. Αν η απλή γνώμη δεν υποβληθεί μέσα στην προθεσμία που έχει ταχθεί προς τούτο από το νόμο ή από το αποφασίζον όργανο ή, σε κάθε περίπτωση, μέσα σε εύλογο χρόνο, η διοικητική πράξη μπορεί να εκδοθεί και χωρίς αυτήν.»

Με το Ν 3861/2010 καθίσταται υποχρεωτική η ανάρτηση ορισμένων διοικητικών πράξεων στο διαδίκτυο, συγκεκριμένα στο διαδικτυακό τόπο του αρμόδιου Υπουργείου ΝΠΔΔ ή άλλου φορέα του δημοσίου (άρθρο 3)²⁷. Η δημοσίευση γίνεται αμελλητί δηλαδή χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση.

Από τις πράξεις που αφορούν τις συμβάσεις έργων υπόκεινται σε δημοσίευση (άρθρο 2 παρ. 4):

Α) Οι πράξεις συγκρότησης αμειβόμενων ή μη επιτροπών, ομάδων εργασίας, ομάδων έργου και συναφών οργάνων γνωμοδοτικής ή άλλης αρμοδιότητας, ανεξαρτήτως αν τα μέλη τους αμείβονται ή όχι (στοιχείο 9),

Β) Οι περιλήψεις διακηρύξεων, αποφάσεις και πράξεις κατακύρωσης και ανάθεσης δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών, υπηρεσιών και μελετών του Δημοσίου, των

²⁷ Άρθρο 3

Υποχρεώσεις ανάρτησης στο διαδίκτυο

1. Οι πράξεις που αναφέρονται στο άρθρο 2 του παρόντος νόμου αναρτώνται **αμελλητί** στο Διαδίκτυο με μέριμνα του οργάνου που τις εξέδωσε. Οι νόμοι και τα προεδρικά διατάγματα αναρτώνται στο δικτυακό τόπο των αρμόδιων Υπουργείων που αυτά διατηρούν. Οι πράξεις του Πρωθυπουργού και του Υπουργικού Συμβουλίου αναρτώνται στο δικτυακό τόπο του Γραφείου Πρωθυπουργού και της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης. Οι πράξεις των Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών, Υφυπουργών, Γενικών και Ειδικών Γραμματέων και των οργάνων στα οποία έχει χορηγηθεί εξουσιοδότηση υπογραφής ή έχει μεταβιβαστεί αρμοδιότητα αναρτώνται στο δικτυακό τόπο του εκάστοτε Υπουργείου. Οι πράξεις των οργάνων διοίκησης των Ν.Π.Δ.Δ., των οργάνων διοίκησης φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα, των ανεξάρτητων και ρυθμιστικών αρχών και των φορέων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου και δεύτερου βαθμού αναρτώνται στους κατά περίπτωση οικείους δικτυακούς τόπους που αυτά διατηρούν.
2. Σε περίπτωση συναρμοδιότητας η πράξη αναρτάται με μέριμνα των συναρμοδίων σε όλους τους αντίστοιχους δικτυακούς τόπους.
3. Οι νόμοι, τα προεδρικά διατάγματα και οι πράξεις που αναφέρονται στο άρθρο 2 του παρόντος νόμου αναρτώνται με τρόπο ώστε να είναι δυνατή η αναζήτηση πληροφοριών και να είναι ευχερώς προσβάσιμα στο μέσο χρήση.
4. Αν στην κείμενη νομοθεσία προβλέπεται η ανάρτηση περίληψης της πράξης ή απόφασης στο Διαδίκτυο αναρτάται η περίληψη αυτή.

Σύμφωνα με την **Εγκύκλιο ΥΠ.ΕΣ.Α.Η.Δ. 20868/29-9-10** «η υποχρέωση καταχώρισης και ανάρτησης των πράξεων και αποφάσεων στο Διαδίκτυο σε καμία περίπτωση δεν υποκαθιστά το σύστημα δημοσίευσης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως ή άλλες μορφές δημοσιότητας που προβλέπονται από την ισχύουσα νομοθεσία (όπως π.χ. ανάρτηση σε κοινοτικό κατάστημα, δημοσίευση στον τύπο). Άλλωστε οι πράξεις και αποφάσεις, οι οποίες σύμφωνα με το νόμο είναι αναρτητέες, θα καταχωρίζονται μέσω ηλεκτρονικής εφαρμογής και θα αναρτώνται αυτόματα σε διαδικτυακό τόπο ειδικού σκοπού του κάθε φορέα και ταυτόχρονα σε ειδικό κεντρικό διαδικτυακό τόπο του Υπουργείου Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και συγκεκριμένα στο Εθνικό Τυπογραφείο.

Τονίζεται ότι η καταχώριση και ανάρτηση πρέπει να λαμβάνει χώρα **αμελλητί**, δηλαδή τάχιστα και χωρίς υπαίτια καθυστέρηση. Η αμελλητί καταχώριση και ανάρτηση επιβάλλεται όχι απλώς για να εκπληρωθεί ο σκοπός του νόμου για έγκαιρη και έγκυρη πληροφόρηση των πολιτών, διαφάνεια και αποτελεσματικό έλεγχο της διοικητικής δράσης, αλλά και επειδή σε αρκετές περιπτώσεις πράξεων η ανάρτηση συνιστά προϋπόθεση για την εκτέλεσή τους.»

Ν.Π.Δ.Δ., φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα και φορέων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτου και δευτέρου βαθμού (στ.16)²⁸.

Γενικώς οι πράξεις κανονιστικού χαρακτήρα ή ατομικού χαρακτήρα που η δημοσίευσή τους προβλέπεται από ειδικό νόμο, τέτοιες όμως πράξεις δεν υφίστανται στη διαδικασία των δημοσίων έργων (πλην των Διακηρύξεων που ούτως ή άλλως προβλέπεται ειδικά η δημοσίευση περιλήψης).

Οι μη αναρτώμενες (ενώ θα έπρεπε) διοικητικές πράξεις δεν εκτελούνται, πλην αυτών που κατά νόμον δημοσιεύονται στην ΕΤΚ (άρθρο 4)²⁹.

1.12 Η συγκρότηση συλλογικών οργάνων κατόπιν κληρώσεως.

Ν. 4024/2011 – άρθρο 26

Συγκρότηση συλλογικών οργάνων της διοίκησης

«Στις περιπτώσεις που, για τη νόμιμη συγκρότηση των συλλογικών οργάνων της διοίκησης για τη **διεξαγωγή δημοσίων διαγωνισμών** ή την ανάθεση ή την αξιολόγηση, **παρακολούθηση, παραλαβή** προμηθειών, υπηρεσιών ή **έργων**, δεν προβλέπεται η συμμετοχή μέλους μετά από υπόδειξη από το αρμόδιο προς τούτο όργανο ούτε η συμμετοχή εκ της θέσεως ή ιδιότητας του (ex officio), τότε τα μέλη προκύπτουν μετά από διαδικασία κληρώσεως, μεταξύ όλων όσων πληρούν **τις προϋποθέσεις από το νόμο να συμμετέχουν στο εν λόγω συλλογικό όργανο**. Η

²⁸ Με την **Γνωμ ΝΣΚ 65/2011** που αφορούσε ερώτημα περί του εάν είναι αναγκαία η ανάρτηση στο διαδίκτυο περιλήψης προκήρυξης **πρόχειρου μειοδοτικού διαγωνισμού προμήθειας υλικών**, δόθηκε η απάντηση ότι δεν απαιτείται τέτοια ανάρτηση.

²⁹ Σύμφωνα με την εγκύκλιο **ΥΠ.ΟΙΚ. 2/70809/0026/10/10-3-2011** («Έλεγχος της ανάρτησης πράξεων στο Διαδίκτυο από τις Υ.Δ.Ε»), θα πρέπει να ελέγχεται από τις ΥΔΕ η ανάρτηση στο διαδίκτυο των σχετικών πράξεων ανάληψης υποχρέωσης. Η ανάρτηση θα πρέπει να διενεργείται, από την αρμόδια Υπηρεσία του οικείου φορέα, μετά τη χορήγηση της βεβαίωσης της Υ.Δ.Ε. για την ύπαρξη πίστωσης, δεδομένου ότι η τελευταία αποτελεί προϋπόθεση για την ολοκλήρωση της έκδοσης της απόφασης ανάληψης υποχρέωσης. Αντίθετα, δεν είναι αναγκαίο να ελέγχεται η ανάρτηση του εγγράφου της οικονομικής υπηρεσίας του Διατάκτη, με το οποίο διαβιβάζονται τα δικαιολογητικά της δαπάνης προς την Υ.Δ.Ε., αφού αυτόστερείται εκτελεστότητας.

Εξ άλλου, σύμφωνα με την **Εγκύκλιο ΥΠ.ΕΣ.Α.Η.Δ 2016/26-1-2011 (ΑΔΑ: 4ΑΡΠΚ-6)**

Α) Οι κατά νόμο δημοσιευτέες στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως ισχύουν από τη δημοσίευση, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά.

Β) Οι λοιπές δεν εκτελούνται εάν δεν έχουν λάβει Αριθμό Διαδικτυακής Ανάρτησης (ΑΔΑ) που αποδίδεται με την καταχώρηση τους στους δικτυακούς τόπους του Δι@ύγεια. Τούτο σημαίνει ότι στην περίπτωση αυτή η εκτελεστότητα της συγκεκριμένης πράξης συναρτάται άμεσα με την ανάρτηση της στο Διαδίκτυο, αφού η ανάρτηση ανάγεται σε όρο εκτέλεσης της πράξης.

Η παράβαση της υποχρέωσης για καταχώρηση και ανάρτηση των νόμων και των αποφάσεων στο Διαδίκτυο συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις του Υ.Κ. και του Κ.Κ.Δ.Κ.Υ. (άρθρο 107, περ. ε' και στ' του Ν. 3528/2007 και άρθρο 111, περ. ε' και στ' του Ν. 3584/2007 αντίστοιχα).

κλήρωση διενεργείται από την αρμόδια για την συγκρότηση του συλλογικού οργάνου υπηρεσία. Με απόφαση του Υπουργού Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης μπορεί να ρυθμίζονται τυχόν άλλα ειδικότερα θέματα που αφορούν στη διενέργεια της διαδικασίας κληρώσεως.»

Απόφαση Υπουργού ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ ΚΑΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ υπ' αριθ. ΔΙΣΚΠΟ/Φ.18/οικ. 21508/11 (ΦΕΚ 2540 Β/7-11-2011)

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις:

2. Την ανάγκη ρύθμισης των ειδικότερων θεμάτων που αφορούν στη διενέργεια της διαδικασίας κληρώσεως των μελών των συλλογικών οργάνων της διοίκησης για τη διεξαγωγή δημόσιων διαγωνισμών ή την ανάθεση ή την αξιολόγηση, παρακολούθηση, παραλαβή προμηθειών, υπηρεσιών ή έργων, ώστε να εφαρμόζεται η κείμενη νομοθεσία ενιαία και με ορθό τρόπο, από το σύνολο των φορέων της Διοίκησης, διαφυλάσσοντας παράλληλα το αίσθημα διαφάνειας και αμεροληψίας στη δράση των εν λόγω συλλογικών οργάνων...

Άρθρο 2 - Διαδικασία διενέργειας της κλήρωσης

Η κλήρωση είναι δημόσια και διενεργείται από την αρμόδια για τη συγκρότηση του συλλογικού οργάνου υπηρεσία.

Η κλήρωση διεξάγεται από υπάλληλο της αρμόδιας οργανικής μονάδας, που κατέχει θέση ευθύνης, παρουσία δύο (2) ακόμη υπαλλήλων της ίδιας οργανικής μονάδας.

Ο χρόνος και ο τόπος διεξαγωγής της κλήρωσης γνωστοποιείται τουλάχιστον δύο (2) ημέρες νωρίτερα, με τοιχοκόλληση της σχετικής ανακοίνωσης στο κατάστημα της οικείας Υπηρεσίας ή με ανάρτηση της ανακοίνωσης στην ιστοσελίδα της.

Η κλήρωση για τον ορισμό των μελών, μεταξύ όλων εκείνων που πληρούν τις νόμιμες προϋποθέσεις συμμετοχής στα εν λόγω συλλογικά όργανα, γίνεται με κάθε πρόσφορο και αξιόπιστο τρόπο που διαθέτει η οικεία Υπηρεσία, όπως με χρήση εφαρμογής Η/Υ ή με επιλογή συγκεκριμένου κλήρου.

Από την κλήρωση αυτή εξάγεται ο απαιτούμενος αριθμός τακτικών και αναπληρωματικών μελών και τα κληρωθέντα αυτά μέλη αναγράφονται σε πίνακα, κατά τη σειρά κλήρωσης τους. Πρώτα διενεργείται η κλήρωση για τα τακτικά μέλη και μετά για τα αναπληρωματικά.

Με ευθύνη του προϊσταμένου της αρμόδιας υπηρεσίας ειδοποιούνται αμελλητί για την επιλογή τους τα τακτικά και τα αναπληρωματικά μέλη.

Για τη διενέργεια της κλήρωσης και τα αποτελέσματά της συντάσσεται σχετικό **πρακτικό**, το οποίο υπογράφεται και από τους τρεις (3) παριστάμενους, κατά τα ανωτέρω, υπαλλήλους.

Το πρακτικό αυτό επισυνάπτεται και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της πράξης επιλογής του μέλους του συλλογικού οργάνου...

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 26, κλήρωση πρέπει να διενεργείται:

A) για την ανάδειξη μελών συλλογικών οργάνων που διεξάγουν διαγωνισμούς, παρακολουθούν έργα και παραλαμβάνουν έργα,

B) τα οποία δεν υποδεικνύονται, ούτε συμμετέχουν ex officio,

Γ) από τα πρόσωπα που πληρούν τις προϋποθέσεις για συμμετοχή, άρα για τον ορισμό επιβλέποντα και επιτροπών ΠΑΕ, η κλήρωση γίνεται μεταξύ των μελών της Δ.Υ., για τον ορισμό Επιτροπής Παραλαβής ο Πρόεδρος κληρώνεται από πρόσωπα εκτός Δ.Υ..

ΜΕΡΟΣ ΙΙ
ΣΥΜΒΑΣΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄
ΕΡΓΟΛΑΒΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ
Ν. 3669/2008
Άρθρο 30
Σύναψη σύμβασης

1. Η σύμβαση κατασκευής του έργου, όταν αυτή αποτελεί συνέχεια δημοπρασίας, **συνάπτεται με την κοινοποίηση προς τον ανακηρυχθέντα ως ανάδοχο, της εγκριτικής του αποτελέσματος της δημοπρασίας απόφασης της προϊσταμένης αρχής.** Οι συμβατικοί όροι περιέχονται στην αντίστοιχη διακήρυξη, στα τεύχη και σχέδια που την συνοδεύουν, στις οικείες εγκεκριμένες μελέτες, καθώς και στα τεύχη και σχέδια, στα οποία γίνεται παραπομπή ή αναφορά. Το, **αποδεικτικού χαρακτήρα**, έγγραφο συμφωνητικό που πρέπει να υπογράφεται μεταξύ των συμβαλλομένων μερών ύστερα από την σύναψη της σύμβασης, απαγορεύεται να μεταβάλει τους συμβατικούς όρους. Σε κάθε άλλη περίπτωση η σύμβαση συνάπτεται με την υπογραφή του σχετικού εγγράφου. ...

5. Για την **υπογραφή του εγγράφου συμφωνητικού** καλείται ο ανάδοχος σε ορισμένο τόπο και σε ορισμένη προθεσμία που **δε μπορεί να είναι μικρότερη** από δεκαπέντε (15) ημέρες. Η έγγραφη πρόσκληση γίνεται συγχρόνως με την κοινοποίηση προς τον ανάδοχο της αντίστοιχης εγκριτικής του αποτελέσματος της δημοπρασίας απόφασης της προϊσταμένης αρχής. Μέσα στην τασσόμενη προθεσμία ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να προσκομίσει τις σχετικές εγγυήσεις και όλα τα απαιτούμενα από τη σύμβαση έγγραφα.

6. Αν ο ανάδοχος **δεν προσέλθει για την υπογραφή** του εγγράφου συμφωνητικού ή δεν προσκομίσει τα απαιτούμενα από την προηγούμενη παράγραφο στοιχεία και η σύμβαση έχει κατά τα παραπάνω ήδη συναφθεί, κηρύσσεται **έκπτωτος από αυτήν**, χωρίς να απαιτείται η προηγούμενη κοινοποίηση ειδικής πρόσκλησης και καταπίπτει υπέρ του κυρίου του έργου η εγγύηση συμμετοχής στη δημοπρασία, ως ειδική ποινή. Η έκπτωση κηρύσσεται με **απόφαση της διευθύνουσας υπηρεσίας** και κατ' αυτής ο ανάδοχος δικαιούται να υποβάλει ένσταση εντός δέκα (10) ημερών από την παραλαβή της. Η εμπρόθεσμη υποβολή ένστασης αναστέλλει την επιβληθείσα έκπτωση από τη σύμβαση. Επί της ενστάσεως αποφασίζει οριστικά η προϊσταμένη αρχή.

7. Η σύμβαση, εκ μέρους του κυρίου του έργου, υπογράφεται, αν δεν ορίζεται διαφορετικά στην εγκριτική του αποτελέσματος της δημοπρασίας απόφαση της προϊσταμένης αρχής, από τον προϊστάμενο της διευθύνουσας υπηρεσίας και αναγράφει πάντοτε τον κύριο του έργου.

8. Κατά την υπογραφή του εγγράφου συμφωνητικού ο ανάδοχος **δηλώνει την έδρα** του και την ακριβή διεύθυνσή του. Μέχρι την πλήρη εκκαθάριση της εργολαβικής σύμβασης κάθε μεταβολή των στοιχείων αυτών δηλώνεται υποχρεωτικά και χωρίς καθυστέρηση στη διευθύνουσα υπηρεσία. Διαφορετικά κάθε κοινοποίηση που γίνεται στην παλαιότερη διεύθυνση που έχει δηλώσει ο ανάδοχος, επιφέρει όλα τα νόμιμα αποτελέσματά της.

9. Ο ανάδοχος, κατά τον ίδιο παραπάνω χρόνο, δηλώνει εγγράφως **αντίκλητο**, κάτοικο της έδρας της διευθύνουσας υπηρεσίας. Ο αντίκλητος πρέπει να είναι αποδεκτός από τη διευθύνουσα υπηρεσία. Η δήλωση του αναδόχου συνοδεύεται από δήλωση και του οριζόμενου ως αντικλήτου ότι αποδέχεται τον γενόμενο διορισμό του. Κάθε κοινοποίηση προς τον αντίκλητο θεωρείται ότι γίνεται προς τον ανάδοχο. Αντικατάσταση του αντικλήτου είναι δυνατή με ανάλογη εφαρμογή της παραπάνω διαδικασίας. Η αντικατάσταση ισχύει μόνο μετά την αποδοχή του νέου αντικλήτου από τη διευθύνουσα υπηρεσία. Η διευθύνουσα υπηρεσία έχει πάντοτε το δικαίωμα να ζητά την αντικατάσταση του αντικλήτου, αν αυτός αρνηθεί την παραλαβή εγγράφων ή απουσιάζει

συστηματικά από την έδρα του ή γενικά κριθεί ακατάλληλος. Στην περίπτωση αυτή ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να ορίσει χωρίς καμιά καθυστέρηση νέο αντίκλητο.

10. Κατά την υπογραφή της σύμβασης κατασκευής έργου, ύστερα από διαγωνισμό, **επανυπολογίζονται, σε συνδυασμό με την έκπτωση**, οι προβλεπόμενες δαπάνες για το φόρο προστιθέμενης αξίας (Φ.Π.Α.), την αναθεώρηση και γενικά οτιδήποτε προβλέπεται πέραν της δαπάνης κατασκευής του έργου.

ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

Την κατακύρωση του αποτελέσματος του διαγωνισμού ακολουθεί η **κοινοποίηση της απόφασης**, αρχικά στους λοιπούς συμμετέχοντες (έτσι ώστε πριν τη σύναψη της σύμβασης να μπορέσουν να ασκήσουν υποβάλουν τα προβλεπόμενα ενδικοφανή και ένδικα βοηθήματα, ώστε να υπάρξει αποτελεσματική τους προστασία κατά την έννοια του ν. 2522/97 (η σύναψη της σύμβασης κωλύεται όσο διαρκούν οι προθεσμίες της άσκησης προδικαστικής προσφυγής, και αίτησης ασφ. μέτρων) και στη συνέχεια στον μειοδότη, αφού προηγουμένως τηρηθούν οι προβλεπόμενες διαδικασίες ελέγχου της νομιμότητας του διαγωνισμού (Ελεγκτικό Συνέδριο, έλεγχος νομιμότητας από Γ.Γ.Περιφέρειας, αν πρόκειται για συμβάσεις ΟΤΑ Α' και Β' βαθμού – βλέπ. σχετικά άρθρα 148-154 του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων - ν. 3463/2006, ΦΕΚ Α' 114).

Η κοινοποίηση προς τον μειοδότη γίνεται τελευταία και ταυτόχρονα με πρόσκληση να προσέλθει να υπογράψει τη σύμβαση. Η ενέργεια αυτή καταρτίζει το εργολαβικό συνάλλαγμα, συνάπτεται δηλαδή η σύμβαση (στο σημείο αυτό εφαρμόζεται η διάταξη του **άρθρου 23 του ν. 2690/99**³⁰ (Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας), κατά την οποία σε όλες τις περιπτώσεις όπου προηγείται δημόσιος διαγωνισμός³¹, οι συμβάσεις του δημοσίου συνάπτονται με την κοινοποίηση της κατακυρωτικής απόφασης, εφόσον δεν ορίζεται κάτι άλλο ειδικότερο στο νόμο.

Τυχόν πρότερη κοινοποίηση της κατακυρωτικής απόφασης στον ανάδοχο δεν μπορεί να θεωρηθεί ως σύναψη της σύμβασης αν δεν τελειωθούν οι διαδικασίες και δεν συγκοινοποιηθεί η πρόσκληση για την υπογραφή (ΕΑ ΣΤΕ 745/2005). Ήδη, όσα

³⁰ **Ν. 2690/99, Άρθρο 23 - Κατάρτιση**

Η διοικητική σύμβαση, που συνάπτεται ύστερα από διαγωνισμό ή με απευθείας ανάθεση, καταρτίζεται από και με την επίδοση στον ενδιαφερόμενο της πράξης με την οποία τελειούται ο διαγωνισμός ή της πράξης ανάθεσης, εκτός αν στο νόμο ορίζεται διαφορετικά.

³¹ **ΔΕΑ 1064/97**. Στην απευθείας ανάθεση, το έγγραφο έχει συστατικό χαρακτήρα (**ΔΕΑ 1064/1997**). Αν, παρόλο που το έργο ανατέθηκε απευθείας, δεν υπογράφηκε σύμβαση, δεν υφίσταται καν σύμβαση, ενόψει της διατάξεως του **άρθρου 80 του ν.2362/95**, κατά την οποία *για το κύρος συμβάσεως του δημοσίου με αντικείμενο μεγαλύτερο των 400.000 δρχ., ή που γεννά διαρκή υποχρέωση αυτού, απαιτείται η κατάρτιση της να γίνει με ιδιωτικό τουλάχιστον έγγραφο*.

προαναφέρθηκαν, έχουν πλέον κωδικοποιηθεί στην παρ. 1 του άρθρου 30 του ν. 3669/08 (προηγουμένως δεν αναφέρονταν σαφώς στη νομοθεσία των δημοσίων έργων, παρά μόνο ότι η υπογραφή του ιδ.συμφωνητικού έχει αποδεικτικό χαρακτήρα, χωρίς να διευκρινίζεται περαιτέρω πως γίνεται η σύναψη της σύμβασης.

Εν συνεχεία και εντός της τακτής **προθεσμίας** που τίθεται με την ανακοίνωση του αποτελέσματος και την πρόσκληση στον ανάδοχο (τουλάχιστον 15 μέρες – βλέπ. άρθρο 26 παρ. 2 π.δ. 609/85) υπογράφεται το συμφωνητικό της **σύμβασης του έργου η οποία έχει αποδεικτική ισχύ**. Αν ο ανάδοχος δεν προσέλθει για την υπογραφή κηρύσσεται έκπτωτος και καταπίπτει υπέρ του κυρίου η εγγύηση συμμετοχής. Η υπογραφή σημαίνει την έναρξη των προθεσμιών του έργου (άρθρο 36 παρ. 2 ΠΔ 609/85).

Η σύμβαση (ιδιωτικό συμφωνητικό) καταρτίζεται με βάση τους όρους της διακήρυξης και των τευχών και σχεδίων που τη συνοδεύουν, ο δε ανάδοχος εγγυάται την καλή εκτέλεση με την κατάθεση των οριζόμενων στο νόμο εγγυητικών επιστολών καλής εκτέλεσης.

Η σύναψη της σύμβασης σημαίνει ότι οι διαφορές που γεννιούνται μετά την κοινοποίηση της απόφασης είναι διαφορές ουσίας (ενώ οι διαφορές κατά τη διαδικασία ανάθεσης είναι ακυρωτικές διαφορές) και λύνονται από το Διοικητικό Εφετείο, αν πρόκειται για έργο που εργοδότης είναι το κράτος ή άλλο ΝΠΔΔ και από το πολιτικό (πενταμελές) Εφετείο, αν εργοδότης είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου (ανώνυμη εταιρεία, συνεταιρισμός ίδρυμα κ.λ.π.)

Εξ άλλου παύει γενικά να έχει εφαρμογή η κοινοτική οδηγία περί δημοσίων έργων (η Ε.Ε. ενδιαφέρεται να ρυθμίσει το στάδιο της ανάθεσης γιατί σ' αυτό διεξάγεται ο ελεύθερος ανταγωνισμός, για την εξασφάλιση του οποίου θεσπίστηκαν οι Οδηγίες). Όμως, εξακολουθεί να έχει εφαρμογή το πρωτογενές δίκαιο της Συνθήκης της ΕΟΚ και οι γενικές αρχές που προκύπτουν από αυτό, όπως η αρχή της ίσης μεταχείρισης, της διαφάνειας κ.ο.κ. Εξ άλλου κάποιες ενέργειες που κατά το εθνικό δίκαιο εντάσσονται στη φάση της εκτέλεσης του έργου, το κοινοτικό δίκαιο τις αντιμετωπίζει ως διαδικασίες ανάθεσης, όπως π.χ. τη σύναψη συμπληρωματικής σύμβασης, ή την υποκατάσταση του αρχικού αναδόχου – σχετικά σχόλια στο οικείο μέρος της εισήγησης).

Για το θέμα της εμπλοκής του κοινοτικού δικαίου στην εκτέλεση των συμβάσεων εκδόθηκε σχετικά πρόσφατα μια σημαντικότερη απόφαση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων επί της υποθέσεως **C-496/1999 (Επιτροπή κατά CAS Succhi di Frutta SpA)**. Το αντικείμενο φαινομενικά δεν έχει σχέση με σύμβαση δημοσίου έργου (πρόκειται για σύμβαση με αναθέτουσα αρχή την Επιτροπή της Ε.Ε., στα πλαίσια επισιτιστικής βοήθειας), αλλά η Επιτροπή την εφαρμόζει πλέον σε όλες τις συμβάσεις, γιατί έχει απόλυτη σχέση με τις αρχές κτης διαφάνειας και της ίσης μεταχείρισης των διαγωνιζομένων.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ: Η εταιρεία **CAS Succhi di Frutta SpA** υπέβαλε προσφορά στο διαγωνισμό, αλλ' αυτός κατακυρώθηκε σε άλλο διαγωνιζόμενο. Κατά την εκτέλεση της σύμβασης προέκυψε ανάγκη σοβαρής διαφοροποίησης του συμβατικού αντικειμένου. Η εταιρεία άσκησε ένδικα μέσα (προσφυγή ακύρωσης στο Πρωτοδικείο της Ε.Κ.).

Το δικαστήριο κατ' αρχήν δέχτηκε ότι νομιμοποιείται να προσφύγει δικαστικά στη φάση εκτέλεσης της σύμβασης κάποιος που συμμετείχε στο διαγωνισμό αλλά δεν αναδείχθηκε μειοδότης, διότι διατηρεί ατομικό συμφέρον να μεριμνά ώστε να τηρούνται οι όροι της προκηρύξεως του διαγωνισμού κατά τη φάση της εκτελέσεώς του. Συγκεκριμένα, το ότι η Επιτροπή (ως αναθέτουσα αρχή) δεν ανέφερε, στην προκήρυξη διαγωνισμού, τη δυνατότητα που έχουν οι μειοδότες να λαμβάνουν φρούτα διαφορετικά από εκείνα που προβλέπονται ως πληρωμή για τις προμήθειές τους, **στέρησε από την προσφεύγουσα τη δυνατότητα να υποβάλει προσφορά διαφορετική από εκείνη που υπέβαλε και να έχει έτσι την ίδια τύχη με την Trento Frutta.»**

Εξ άλλου, στο ζήτημα αν μπορεί να θεωρηθεί ότι ισχύει κατά την εκτέλεση της σύμβασης η αρχή της ίσης μεταχείρισης μεταξύ του μειοδότη και αναδόχου και των λοιπών διαγωνιζομένων, το δικαστήριο απάντησε ως εξής:

«108. Πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου σχετική με τις δημόσιες συμβάσεις, η αναθέτουσα αρχή οφείλει να τηρεί την αρχή της ίσης μεταχείρισεως των υποψηφίων (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 27ης Νοεμβρίου 2001, C-285/99 και C-286/99, Lombardini και Mantovani, Συλλογή 2001, σ. Ι9233, σκέψη 37, και της 19ης Ιουνίου 2003, C315/01, GAT, Συλλογή 2003, σ. Ι6351, σκέψη 73).

109. Από τη νομολογία προκύπτει επίσης ότι η τήρηση της εν λόγω αρχής συνεπάγεται υποχρέωση διαφάνειας προκειμένου να καθιστάται δυνατός ο έλεγχός της (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 18ης Ιουνίου 2002, C92/00, ΗΙ, Συλλογή 2002, σ. Ι5553, σκέψη 45, και της 12ης Δεκεμβρίου 2002, C470/99, Universale-Bau κ.λπ., Συλλογή 2002, σ. Ι11617, σκέψη 91).

110. Σύμφωνα με την αρχή της **ίσης μεταχείρισεως** μεταξύ των υποψηφίων, αντικείμενο της οποίας είναι η προώθηση της ανάπτυξης υγιούς και αποτελεσματικού ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων που μετέχουν σε διαδικασία αναθέσεως δημοσίας συμβάσεως, όλοι οι υποψήφιοι πρέπει να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες κατά τη διατύπωση των όρων των προσφορών τους και, ως εκ τούτου, οι όροι που πρέπει να πληρούν οι προσφορές πρέπει να είναι όμοιοι για όλους τους υποψηφίους.

111. Η **αρχή της διαφάνειας**, η οποία αποτελεί το επιστέγασμα της προαναφερθείσας αρχής, έχει στην ουσία ως σκοπό να αποκλείει τον κίνδυνο ευνοιοκρατίας και καταχρήσεως εκ μέρους της αναθέτουσας αρχής. Προϋποθέτει ότι όλοι οι όροι και τρόποι διεξαγωγής της διαδικασίας αναθέσεως πρέπει να διατυπώνονται **με σαφήνεια, ακρίβεια και χωρίς αμφισημία** στην προκήρυξη του διαγωνισμού ή στη συγγραφή υποχρεώσεων, κατά τρόπο ώστε, αφενός, να παρέχουν σε όλους τους ευλόγως ενημερωμένους και κανονικά επιμελείς υποψηφίους τη δυνατότητα να κατανοούν το ακριβές περιεχόμενό τους και να τους ερμηνεύουν με τον ίδιο τρόπο και, αφετέρου, να καθιστούν **δυνατό τον εκ μέρους της αναθέτουσας αρχής αποτελεσματικό έλεγχο** του αν οι προσφορές των υποψηφίων ανταποκρίνονται στα κριτήρια που διέπουν την εν λόγω σύμβαση.

112. Δεδομένης όμως τόσο της σημασίας όσο και του σκοπού και της πρακτικής αποτελεσματικότητας των εν λόγω αρχών, η τήρησή τους πρέπει να εξασφαλίζεται και στην περίπτωση ειδικής διαδικασίας διαγωνισμού όπως η επίδικη, λαμβανομένων ενδεχομένως υπόψη των ιδιαιτεροτήτων της τελευταίας αυτής διαδικασίας.

113. Συναφώς, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι, εν προκειμένω, η Επιτροπή καθόρισε κατ' αρχάς, βάσει του κανονισμού 1975/95 του Συμβουλίου και των προαναφερθέντων κανονισμών 2009/95 και 228/96, τους γενικούς όρους του διαγωνισμού για την προμήθεια χυμού φρούτων και μαρμελάδας για τους πληθυσμούς της Αρμενίας και του Αζερμπαϊτζάν και, στη συνέχεια, συνέταξε την προκήρυξη του διαγωνισμού καθορίζοντας τόσο το ακριβές αντικείμενο όσο και τους συγκεκριμένους τρόπους διεξαγωγής της εν λόγω διαδικασίας αναθέσεως.

114. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι διατάξεις των εν λόγω κανονισμών πρέπει να θεωρηθούν ως το πλαίσιο διεξαγωγής του συνόλου της διαδικασίας.

115. Συνεπώς, σ' ένα τέτοιο πλαίσιο εναπόκειται στην Επιτροπή, ως αναθέτουσα αρχή, να τηρεί αυστηρά τα κριτήρια που η ίδια έχει καθορίσει όχι μόνον κατά τη διαδικασία του διαγωνισμού αυτή καθ' εαυτή, η οποία έχει ως αντικείμενο την αξιολόγηση των προσφορών και την ανακήρυξη του μειοδότη, αλλά, γενικότερα, μέχρι το πέρας του σταδίου εκτελέσεως της οικείας συμβάσεως.

116. Επομένως, εφόσον μια προσφορά που δεν πληροί τους προβλεπόμενους όρους πρέπει, προφανέστατα, να απορρίπτεται, κατά μείζονα λόγο η αναθέτουσα αρχή δεν είναι εξουσιοδοτημένη να αλλοιώνει τη γενική οικονομία του διαγωνισμού τροποποιώντας στη συνέχεια μονομερώς έναν από τους ουσιώδεις όρους του και, ειδικότερα, **μια διάταξη που, αν είχε περιληφθεί στην προκήρυξη του διαγωνισμού, θα είχε παράσχει στους υποψηφίους τη δυνατότητα να υποβάλουν ουσιωδώς διαφορετική προσφορά.**

117. Συνεπώς, σε περίπτωση όπως η υπό κρίση, η αναθέτουσα αρχή δεν μπορούσε μετά τη σύναψη της συμβάσεως και, επιπλέον, με απόφαση το περιεχόμενο της οποίας παρεκκλίνει από τις διατάξεις των προγενέστερα εκδοθέντων κανονισμών, να τροποποιήσει ουσιώδη όρο του διαγωνισμού όπως τον σχετικό με τους τρόπους πληρωμής για τα προϊόντα τα οποία αφορούσε η προμήθεια.

118. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση που η αναθέτουσα αρχή επιθυμεί, για συγκεκριμένους λόγους, την τροποποίηση ορισμένων όρων του διαγωνισμού μετά την ανακήρυξη του μειοδότη, οφείλει να προβλέπει ρητά την εν λόγω δυνατότητα προσαρμογής, όπως και τους τρόπους εφαρμογής της, στην προκήρυξη του διαγωνισμού που έχει συντάξει και η οποία οριοθετεί το πλαίσιο εντός του οποίου πρέπει να διεξαχθεί η διαδικασία, οπότε όλες οι επιχειρήσεις που ενδιαφέρονται να μετάσχουν στον διαγωνισμό το γνωρίζουν εξ αρχής και τελούν, κατ' αυτόν τον τρόπο, σε ισότητα κατά την υποβολή της προσφοράς τους.

119. Επιπλέον, στην περίπτωση που δεν προβλέπεται ρητά παρόμοια δυνατότητα, αλλά η αναθέτουσα αρχή σκοπεύει, κατά το στάδιο που έπεται της αναθέσεως της συμβάσεως, να αποκλίνει από έναν από τους ουσιώδεις προβλεπόμενους όρους, δεν μπορεί νομίμως να συνεχίσει τη διαδικασία εφαρμόζοντας άλλους όρους από τους αρχικά προβλεφθέντες.

120. Συγκεκριμένα, αν επιτρεπόταν στην αναθέτουσα αρχή να τροποποιεί κατά βούληση και κατά το στάδιο της εκτελέσεως της συμβάσεως τους όρους του διαγωνισμού, χωρίς ρητή εξουσιοδότηση προκύπτουσα από τις σχετικές ισχύουσες διατάξεις, θα αλλοιώνονταν οι αρχικά προβλεφθέντες όροι που διέπουν την ανάθεση της συμβάσεως.

121. Επιπλέον, μια τέτοια πρακτική θα συνεπαγόταν αναπόφευκτα παραβίαση των αρχών της διαφάνειας και της ίσης μεταχειρίσεως των υποψηφίων, εφόσον δεν εξασφαλίζονται η ενιαία εφαρμογή των όρων του διαγωνισμού και η αντικειμενικότητα της διαδικασίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Με το θέμα της απόφασης του ΔΕΚ σχετίζεται **η απόφαση 1046/2005 του ΣτΕ**. Στην υπόθεση αυτή προμηθευτής του αναδόχου άσκησε αίτηση ακύρωσης κατά πράξης της προϊσταμένης Αρχής για την έγκριση Σ.Π. θεωρώντας ότι βλάπτει τα συμφέροντά του. Το δικαστήριο απάντησε ότι ο αιτών δεν έχει έννομο συμφέρον στην άσκηση της αίτησης δεδομένου ότι η πράξη δεν προσβάλλεται από τον ανάδοχο (οπότε θα υπήρχε διοικητική διαφορά ουσίας), **ούτε από κάποιον διαγωνισθέντα** στο διαγωνισμό που κατέληξε στη σύναψη της συγκεκριμένης σύμβασης.

2. Λέγοντας σύμβαση, στο δίκαιο των δημοσίων έργων, εννοούμε το σύνολο των συμβατικών τευχών, που τίθενται κατά σειρά ισχύος (άρθρο 1 παρ. 7 ΚΔΕ), στην προκήρυξη, η οποία σειρά εξακολουθεί να υφίσταται και μετά την σύναψη της σύμβασης (δεν επιτρέπεται δηλαδή να αλλάξει – τοποθετείται πάντως πρώτο στη σειρά το ιδιωτικό

συμφωνητικό). Με τη σειρά ισχύος των τευχών αντιμετωπίζονται θέματα ερμηνείας της σύμβασης, όταν τυχαίνει οι όροι (π.χ. της ΤΣΥ και του τιμολογίου) να μην ταυτίζονται³².

Το ιδιωτικό συμφωνητικό έχει και κάποιες ιδιαίτερες ρυθμίσεις, όπως το ποσό της σύμβασης, που επανυπολογίζεται (**άρθρο 30 παρ. 10 ΚΔΕ**), ενώ από την υπογραφή του **τρέχουν οι προθεσμίες της σύμβασης** (βλέπετε πιο κάτω σχετικά), εκτός αν ορίζεται διαφορετικά (βλέπετε άρθρο 48 παρ. 2 του ΚΔΕ).

Μετά την υπογραφή της σύμβασης, τα συμβατικά τεύχη καθίστανται αναπόσπαστο μέρος της και δεν επιτρέπεται η αμφισβήτησή τους³³.

3. Μαζί με την κοινοποίηση της εγκριτικής απόφασης στον ανάδοχο, του απευθύνεται και πρόσκληση για την υπογραφή της σύμβασης, σε προθεσμία *όχι μικρότερη των 15 ημερών*³⁴. Έχω τη γνώμη (το ζήτημα απόσο ξέρω δεν έχει απασχολήσει

³² **ΣΤΕ 2845/2006:** Ο διαγωνισμός διέπεται κατά πρώτο λόγο από τη διακήρυξη, που αποτελεί τη βάση διενέργειάς του και καθορίζει όλα τα συμβατικά και λοιπά στοιχεία, καθώς και τη σειρά ισχύος τους. Όλα τα άλλα στοιχεία της δημοπρασίας έπονται της διακηρύξεως κατά τη σειρά ισχύος και οι ειδικότεροι όροι τους, σε περίπτωση ασυμφωνίας, δεν υπερισχύουν, ούτε μεταβάλλουν τους όρους της διακηρύξεως.

³³ **ΣΤΕ 1746/2009.** Οι ειδικοί όροι που περιλαμβάνονται στη διακήρυξη της δημοπρασίας του ένδικου έργου καθώς και στην Ειδική Συγγραφή Υποχρεώσεων με τους οποίους ρυθμίζονται ειδικότερα τα της αναθεωρήσεως των συμβατικών εργασιών που θα γίνουν μετά τον συμβατικό χρόνο και μόνον λόγω υπατιότητας του εργοδότη καθώς και ο τρόπος υπολογισμού του ποσού της αναθεωρήσεως για τις εν λόγω εργασίες, κατέστησαν αναπόσπαστο τμήμα της συμβάσεως. Περαιτέρω, ενόψει του ότι κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, είναι ανέλεγκτη κατ' αναίρεση η κρίση του δικαστηρίου της ουσίας ως προς την εκτίμηση και την ερμηνεία του περιεχομένου της συμβάσεως και των λοιπών συμβατικών τευχών στα οποία περιλαμβάνεται η Ειδική Συγγραφή Υποχρεώσεων ως αναπόσπαστο τμήμα της συμβάσεως, το δε δικαστήριο της ουσίας, προέβη σε ερμηνεία του άρθρου 19 της διακηρύξεως και του άρθρου 11 της Ειδικής Συγγραφής Υποχρεώσεων, ο προβαλλόμενος λόγος αναιρέσεως με τον οποίο πλήττεται η κρίση αυτή είναι απορριπτός ως απαράδεκτος. (πρβλ. ΣΤΕ. 75/2009, 1105/2008, 2799/2005 κ.α.).

ΣΤΕ 1119/2006 Με την κρινόμενη αίτηση προβάλλεται ότι κατ' εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή του νόμου η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση έκρινε ότι η διάταξη του άρθρου 10 παρ. 7 του ν. 1418/1984 αποκλείει την αναθεώρηση σε έργα εκτελούμενα σύμφωνα με το σύστημα προσφοράς που περιλαμβάνει μελέτη και κατασκευή με κατ' αποκοπή εργολαβικό αντάλλαγμα (άρθρο 4 παρ. 4 περ. ε' ν. 1418/1984). Ο λόγος όμως αυτός είναι απορριπτός, ως αβάσιμος, διότι το Διοικητικό Εφετείο εστήριξε την κρίση του περί αποκλεισμού της αναθεώρησης για το διάστημα της συμβατικής προθεσμίας του έργου στα προαναφερθέντα άρθρα 19 και 11 της Διακήρυξης και της Ειδικής Συγγραφής Υποχρεώσεων του έργου, αντίστοιχα, με την ανεπιφύλακτη δε συμμετοχή της στο διαγωνισμό, η αναιρεσείουσα εταιρεία **απεδέχθη πλήρως τη νομιμότητα της Διακήρυξης** και της Ειδικής Συγγραφής Υποχρεώσεων, με βάση τις οποίες διενεργήθηκε ο διαγωνισμός για την ανάθεση κατασκευής του ενδίκου έργου και, **επομένως, δεν είναι επιτρεπτή η εκ μέρους της παρεμπόδιση, κατά το στάδιο της εκτελέσεως του έργου, αμφισβήτηση του κύρους των όρων των εν λόγω Διακηρύξεως και Ειδικής Συγγραφής Υποχρεώσεων** (βλ. ΣΤΕ 2214/2005).

³⁴ **ΣΤΕ 2009/2004:** Το γεγονός ότι **ο αναιρεσίβλητος**, προ της κοινοποιήσεως της προσκλήσεως προς υπογραφή της συμβάσεως, είχε εκφράσει την σαφή βούλησή του να μη προσέλθει προς υπογραφή της συμβάσεως, **δεν απήλλαξε, κατά το νόμο, το Δημοτικό Συμβούλιο από την υποχρέωσή του να τηρήσει τους τύπους** και την διαδικασία που επιβάλλονται από το άρθρο 26 του π.δ/τος 609/1985 πριν κηρύξει τον αναιρεσίβλητο έκπτωτο λόγω μη προσελεύσεώς του για υπογραφή της συμβάσεως, μεταξύ δε των τύπων αυτών περιλαμβάνεται και ο ορισμός στον ανάδοχο δεκαπενθημέρου τουλάχιστον προθεσμίας για την υπογραφή της συμβάσεως.

ακόμα τα δικαστήρια), ότι μπορεί να αρχική προθεσμία να παραταθεί από την Π.Α., αν κριθεί ότι δεν είναι δυνατή η τήρησή της για λόγους που δεν ευθύνεται ο ανάδοχος.

Μέσα στην προθεσμία ο ανάδοχος πρέπει να προσκομίσει τις εγγυητικές επιστολές καλής εκτέλεσης και να υπογράψει τη σύμβαση. Αλλιώς κηρύσσεται έκπτωτος, χωρίς κοινοποίηση ειδικής πρόσκλησης και καταπίπτει ως ποινή εις βάρος του η εγγύηση συμμετοχής στη δημοπρασία, με απόφαση του Προϊστ/νου της Δ.Υ. (η προσκόμιση πλαστής εγγυητικής επιστολής εξομοιούται με μη προσκόμιση και έτσι νόμιμα κηρύσσεται ο ανάδοχος έκπτωτος - **ΣΤΕ 2147/2001**). Ο ανάδοχος μπορεί να ασκήσει ένσταση εντός 10 ημερών από την κοινοποίηση της απόφασης περί εκπτώσεως. Η προθεσμία ένστασης και η άσκηση της αναστέλλουν την έκπτωση.

4. Ο ανάδοχος κατά την υπογραφή δηλώνει την **έδρα** της επιχείρησής του και τη διεύθυνσή της. Κάθε κοινοποίηση εγγράφου στα πλαίσια της σύμβασης γίνεται νόμιμα στη δηλωθείσα έδρα, ακόμα κι αν μεταβάλει την διεύθυνση ο ανάδοχος χωρίς να το δηλώσει. Ακόμα πρέπει να δηλωθεί **αντίκλητος** που κατοικεί στην έδρα της Δ.Υ., δηλαδή πρόσωπο εξουσιοδοτημένο **μόνο** για να παραλαμβάνει τα έγγραφα που απευθύνονται στον ανάδοχο (ο αντίκλητος δεν έχει άλλες αρμοδιότητες νομίμου αντιπροσώπου).

Η ΑΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΑΝΑΘΕΣΗΣ ΑΠΟ ΤΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Με το θέμα της σύναψης της σύμβασης συνδέεται και το ζήτημα του πως πρέπει να αντιμετωπισθεί η περίπτωση κατά την οποία διαγωνιζόμενος άσκησε αίτηση ακύρωσης πράξης του διαγωνισμού, η οποία έγινε δεκτή από το ΣΤΕ, μετά όμως τη σύναψη της σύμβασης και **ενώ το έργο εκτελείται ή εκτελέσθηκε ήδη**.

Είναι κατ'αρχήν γνωστό ότι οποιοσδήποτε ενδιαφερόμενος είτε άσκησε αίτηση ασφαλιστικών μέτρων που απορρίφθηκε, είτε όχι, έχει το νόμιμο δικαίωμα να στραφεί κατά των πράξεων της αναθέτουσας αρχής, όπως και της πράξης κατακύρωσης του διαγωνισμού και να ζητήσει από το ΣΤΕ (ή το αρμόδιο δικαστήριο αν αναθέτουσα αρχή είναι νπιδ) την ακύρωσή της. Η σύμβαση στο μεταξύ πιθανότατα έχει συναφθεί, το έργο εκτελείται και ο αιτών δικαιώνεται μετά από χρόνια από το ΣΤΕ, το οποίο ακυρώνει την κατακύρωση στο ανάδοχο που εκτελεί ή εκτέλεσε ήδη το έργο. Ποια είναι τα δικαιώματα του δικαιωθέντος στην περίπτωση αυτή;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Σύμφωνα με τις διατάξεις του **άρθρου 50 του π.δ. 18/89** (περί ΣΤΕ), η απόφαση που δέχεται την αίτηση ακύρωσης, απαγγέλλει την ακύρωση της προσβαλλόμενης πράξης και συνεπάγεται την νόμιμη κατάργησή της έναντι όλων, είτε πρόκειται για κανονιστική είτε για ατομική πράξη. Οι διοικητικές αρχές, σε εκτέλεση της υποχρέωσής τους κατά το άρθρο 95 παρ. 5 του ισχύοντος Συντάγματος, πρέπει να συμμορφώνονται ανάλογα με κάθε περίπτωση, με θετική ενέργεια προς το περιεχόμενο της απόφασης του ΣΤΕ.

2. Η ίδια υποχρέωση συμμόρφωσης των διοικητικών οργάνων προς τις δικαστικές εν γένει αποφάσεις, προκύπτει από τις διατάξεις του πρόσφατου **v. 3068/02**.

3. Όπως προκύπτει από τις διατάξεις αυτές η υποχρέωση συμμόρφωσης με θετική ενέργεια των διοικητικών οργάνων είναι αδιαμφισβήτητη, πλην **ο τρόπος συμμόρφωσης εξαρτάται από την κάθε ιδιαίτερη περίπτωση**. Έχει κριθεί ότι:

α) Όταν ακυρωθεί διοικητική πράξη για έλλειψη αιτιολογίας η διοίκηση εκδίδει νέα αιτιολογημένη πράξη, τηρώντας τις δεσμεύσεις που τυχόν προκύπτουν από τη δικαστική απόφαση (ΣτΕ 2792/79, ΝοΒ 30, 1162 κ.λ.π.),

β) Όταν ακυρωθεί διοικητική πράξη η διοίκηση οφείλει να προβεί σε αναμόρφωση των νομικών καταστάσεων που δημιουργήθηκαν από αυτή, προσδίδοντας στις σχετικές πράξεις της αναδρομική ενέργεια, για την αποκατάσταση των πραγμάτων στην κατάσταση που θα βρίσκονταν αν δεν είχε μεσολαβήσει η πράξη που κρίθηκε άκυρη (ΣτΕ 2113/80, ΝοΒ 30, 1162).

γ) Όταν επανεξετάζεται μια υπόθεση μετά από ακύρωση της σχετικής διοικητικής πράξης, λόγω μη νόμιμης αιτιολογίας, το συλλογικό όργανο που την είχε εκδόσει επανεξετάζει την υπόθεση υπό την εκάστοτε νόμιμη σύνθεσή του και όχι με τη σύνθεση που είχε όταν εξέδωσε την ακυρωθείσα πράξη (ΣτΕ 4090/83, ΝοΒ 33, 1608).

δ) Όταν πρόκειται για περιπτώσεις που δεν είναι δυνατή η αυτούσια αποκατάσταση των πραγμάτων στην κατάσταση που θα ήταν αν δεν μεσολαβούσε η κριθείσα ως μη νόμιμη και ακυρωθείσα πράξη, οφείλεται αποζημίωση. Τούτο είναι αυτονόητο σε ορισμένες περιπτώσεις, όπου θα υπερακόντιζε το σκοπό του νόμου η αντίθετη εκδοχή και θα παρέβλαπτε δικαιώματα τρίτων που κτήθηκαν καλόπιστα. Σε περίπτωση λ.χ. αναδρομικής προαγωγής υπαλλήλου στο βαθμό του Προϊσταμένου αυτός θα λάβει τη διαφορά των αποδοχών, πλην δεν θα μπορέσει βεβαίως να ασκήσει για τον διαδραμόντα χρόνο καθήκοντα προϊσταμένου, ούτε θα θεωρηθούν άκυρες οι διοικητικές πράξεις που υπέγραψε στο μεταξύ ο καταλαβών τη θέση.

ε) Στην νομοθεσία των δημοσίων συμβάσεων ειδικότερα ισχύει σχετικά η διάταξη του **άρθρου 5 του v. 2522/97**, κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος που αποκλείστηκε κατά παράβαση κανόνα του κοινοτικού ή εσωτερικού δικαίου από τη συμμετοχή ή την ανάθεση δημόσιου έργου, προμήθειας ή υπηρεσίας, δικαιούται να αξιώσει από την αναθέτουσα αρχή, κατ' εφαρμογή των άρθρων 197 και 198 του ΑΚ αποζημίωση. Για την επιδίκαση της αποζημίωσης απαιτείται η προηγούμενη ακύρωση ή αναγνώριση της ακυρότητας της παράνομης πράξης ή παράλειψης. Η διάταξη αυτή αποτελεί κανόνα που αποδέχεται και ο κοινοτικός νομοθέτης (βλ. Οδηγία 89/665/ΕΟΚ, άρθρο 2 παρ. 6). Ερμηνεύοντας τη διάταξη αυτή η Ολομέλεια του **Νομικού Συμβουλίου του Κράτους με την 25/98** γνωμοδότησή της έκρινε ότι το δημόσιο δεν μπορεί να ανατρέψει υπογραφείσα σύμβαση, εφόσον δεν υπήρξε πριν την υπογραφή της σχετική δικαστική απόφαση που να αναστέλλει την υπογραφή. Ο θιγόμενος στην περίπτωση αυτή μπορεί να αξιώσει αποζημίωση.

ΠΡΟΣΥΜΒΑΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ.

Σύμφωνα με τις γενικώς ισχύουσες αρχές των **άρθρων 197 και 198** του Αστικού Κώδικα ³⁵ (οι οποίες βρίσκουν εφαρμογή και στις συμβάσεις δημοσίων έργων μέσω του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ³⁶, που ορίζει ότι το δημόσιο υποχρεούται σε αποζημίωση τρίτων, για

³⁵ **Άρθρο 197:** «Κατά τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη σύμβασης τα μέρη οφείλουν αμοιβαία να συμπεριφέρονται σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη».

Άρθρο 198: «Όποιος κατά τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη σύμβασης προξενήσει υπαίτια στον άλλο ζημία είναι υποχρεωμένος να την ανορθώσει και αν ακόμη η σύμβαση δεν καταρτίστηκε. Για την παραγραφή της αξίωσης αυτής εφαρμόζεται αναλόγως η διάταξη για την παραγραφή των απαιτήσεων από αδικοπραξία.»

³⁶ **Δ.Ε.Πειραιά 1999/1997. Ανάκληση** της απόφασης που εγκρίνει το αποτέλεσμα δημοπρασίας επιτρέπεται μόνο για λόγους νομιμότητας και όχι για διαφορετική εκτίμηση των ίδιων πραγματικών συνθηκών. **Αξίωση αποζημίωσης** του αναδόχου (105 ΕισΝΑΚ) για τη ζημία που υπέστη από την πιο πάνω αιτία, ίση με

τη ζημία που υπέστησαν εξ αιτίας παρανόμων πράξεων ή παραλείψεων των οργάνων του κατά την ενάσκηση δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί)³⁷, όταν υφίσταται αδιοπρακτική ευθύνη των μερών που συμμετέχουν σε διαπραγματεύσεις για τη σύναψη σύμβασης, γεννάται υποχρέωση αποζημίωσης, που αφορά τη ζημία που υπέστη το αναίτιο μέρος, όχι όμως και διαφέρον εκπλήρωσης της σύμβασης (δεν μπορεί δηλαδή να απαιτήσει ό,τι θα απαιτούσε αν η σύμβαση είχε συναφθεί και δεν εκτελούνταν)³⁸. Άλλωστε την εφαρμογή των άρθρων 197 και 198 ΑΚ ορίζει και το άρθρο 173 παρ. 1 του ΚΔΕ.

Εφόσον τη μη νόμιμη συμπεριφορά κατά τη διαδικασία του διαγωνισμού επέδειξε διαγωνιζόμενος, παράγονται δυσμενείς περιουσιακές συνέπειες εις βάρος του, ιδίως δε η κατάπτωση της εγγύησης συμμετοχής του, όπως προβλέπεται στην παρ. 2 του άρθρου 26 ΚΔΕ, όταν δεν προσκομίζει με υπαιτιότητά του τα δικαιολογητικά προς επανέλεγχο, ή

το προσδοκώμενο ποσοστό κέρδους (10%, τεκμαρτό κέρδος εργ.δ.ε.). **Προϋποθέσεις:** παρανομία ανάκλησης, λόγω μη αιτιολόγησης των λόγων δημοσίου συμφέροντος, αιτιώδης συνάφεια. Δεν εφαρμόζονται στην περίπτωση αυτή οι διατάξεις του άρθρου 9 ν. 1418/84 (περί αποζημίωσης σε περίπτωση **διάλυσης** της σύμβασης).

³⁷ **ΣτΕ 3562/2010.** Δημόσια έργα και ευθύνη του Δημοσίου σε αποζημίωση. Η υποκατάσταση μέλους κοινοπραξίας, που έχει ανακηρυχθεί ανάδοχος, επιτρέπεται μόνο κατά το στάδιο της εκτελέσεως του έργου. Η αναιρεσείουσα κοινοπραξία δεν είχε την ιδιότητα της ζημιωθείσας, διότι λόγω της μεταβολής της συνθέσεώς της, μετά την υποβολή των προσφορών, δεν επιτρεπόταν η κατακύρωση του διαγωνισμού σ' αυτήν. Η απόρριψη της αγωγής δεν συνιστούσε προσβολή του δικαιώματος των διαδίκων για δικαστική προστασία, διότι αφορούσε το βάσιμο των αξιώσεων και όχι το παραδεκτό της αγωγής. Η μεταβολή της συνθέσεως της κοινοπραξίας ορθά εξετάστηκε από τον δικαστή της αγωγής αποζημίωσης. Η αναιρεσείουσα δεν είχε προβάλλει ότι η ζημία της αφορούσε σε δαπάνες από τότε που ενημέρωσε τη Διοίκηση για τη μεταβολή της σύνθεσής της και μέχρι τη λήξη των διαπραγματεύσεων. Οι αξιώσεις διαφυγόντος κέρδους δεν είχαν ως έρεισμα παραβάσεις του κοινοτικού δικαίου.

³⁸ **Α.Π. 1346/2000.** Η καθιερούμενη με τις διατάξεις 196 και 197 του Α.Κ. ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη συμβάσεως έχει εφαρμογή και επί *ματαιώσεως της συμβάσεως*, έστω και σε χρόνο κατά τον οποίο οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των μερών έχουν ολοκληρωθεί και δεν υπολείπεται παρά η τυπική υπογραφή της συμβάσεως, περί της οποίας είχαν δοθεί σαφείς βεβαιώσεις ότι πρέπει να θεωρείται βέβαιη. Εκείνος που, με συμπεριφορά αντίθετη προς την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, ματαίωσε τη σύναψη της συμβάσεως υποχρεούται να αποζημιώσει το άλλο μέρος, για τη *ζημία που προέρχεται από το γεγονός ότι αυτό πίστευε ότι η σύμβαση θα υπογραφόταν*. Ως ζημία δηλαδή νοείται το **αρνητικό της συμβάσεως διαφέρον**, ήτοι κάθε ζημία, θετική ή διαφυγόν κέρδος, που συναρτάται προς το ότι το έτερο μέρος υποβλήθηκε σε δαπάνες ή ματαίωσε άλλη ευκαιρία εξαιτίας της πεποίθησής του ότι η σύμβαση θα συνήπτετο, **όχι δε το διαφέρον εκ της μη εκπληρώσεως συμβάσεως**, δηλ. ζημία, θετική ή αποθετική, που οφείλεται στο ότι δεν εκπληρώθηκε η σύμβαση, αφού τέτοιο διαφέρον προϋποθέτει ότι η σύμβαση έχει συναφθεί.

Κρίθηκε σχετικά (Δ.Π.Λιβαδειάς 14/2004) ότι το κονδύλιο που αφορά το *προσδοκώμενο όφελος* από την εκτέλεση της συμβάσεως, αλλά και αυτά που αφορούν την παροχή υπηρεσιών για την υποβολή και παρουσίαση της προσφοράς της ενάγουσας είναι αβάσιμα. Βάσιμα θεωρήθηκαν τα κονδύλια που αφορούν τις μετά την κατακύρωση του έργου αμοιβές υπηρεσιών εκπονήσεως μελετών κόστους - οφέλους και τεχνικής υποστηρίξεως, προμήθειες εγγυητικών επιστολών, παροχή νομικών υπηρεσιών και έξοδα δικαστικών επιδόσεων.

ΑΠ 1232/2000 ΑΠ. Η αυθαίρετη και αδικαιολόγητη ματαίωση της κατάρτισης της σύμβασης είναι αντίθετη στην καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη *μόνο αν είχε επέλθει συμφωνία επί όλων των σημείων* και απέμεινε η τήρηση του τύπου ή σημειώθηκε αδικαιολόγητη καθυστέρηση της αρνητικής απάντησης.

στην παρ. 6 του άρθρου 24 ΚΔΕ, όταν υποβάλλει προσφορά που δεν τηρεί βασικούς όρους της διακήρυξης.

Όταν υπαίτια για παραβίαση των άρθρων 197 και 198 ΑΚ θεωρείται η αναθέτουσα αρχή, αποζημίωση για το λόγο αυτό μπορεί να διεκδικήσει είτε ο διαγωνιζόμενος που αναδείχθηκε ανάδοχος, αλλά η σύναψη της σύμβασης δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ (και εφόσον κριθεί παράνομη η ματαίωση της σύναψης), είτε και ο ανάδοχος, κατά το στάδιο της *εκτέλεσης*, αν επικαλεσθεί και αποδείξει ότι κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης της προσφοράς του *παραπλανήθηκε ή παρασύρθηκε* από την υπηρεσία ή τα συμβατικά τεύχη (δεν μπορεί να προβάλει πάντως ως λόγο αποζημίωσης κατά την προσυμβατική ευθύνη ότι εσφαλμένα δεν περιλήφθηκαν στα συμβατικά τεύχη τιμές μονάδας για εργασίες απαραίτητες προς εκτέλεση του έργου³⁹) και σχημάτισε για τους λόγους αυτούς παραπλανητική εικόνα για το κόστος του έργου⁴⁰. Το σχετικό αίτημα του αναδόχου πρέπει να διατυπωθεί ρητά και δεν μπορεί να συναχθεί με άλλο τρόπο, π.χ. με αίτηση για σύνταξη ΑΠΕ και ΠΚΤΜΝΕ⁴¹.

Για να αποσείσει την ευθύνη του, ο κύριος του έργου περιλαμβάνει συνήθως στα τεύχη του διαγωνισμού όρους, σύμφωνα με τους οποίους οι υποβάλλοντες προσφορά δηλώνουν ότι έχουν λάβει κάθε πληροφορία και έχουν προβεί στις απαραίτητες έρευνες και ενημέρωση για τις συνθήκες του έργου, την περιοχή εκτέλεσης, τις πηγές των υλικών κ.ο.κ. Οι σχετικές ρήτρες διατυπώνονται γενικά και έτσι τα δικαστήρια κρίνουν κατά περίπτωση αν η ενημέρωση αυτή επαρκεί (ή όχι) στον ελάχιστο χρόνο προετοιμασίας των

³⁹ **ΔΕΑ 2770/1997.** Μετά την έκδοση της κατακυρωτικής απόφασης, την κοινοποίησή της στον ανάδοχο και την υπογραφή της σύμβασης, ο ανάδοχος δεσμεύεται και δεν μπορεί να προβάλει πλημμέλειες της διαδικασίας μέχρι το στάδιο αυτό. Δεν θεμελιώνεται ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις αν δεν περιλήφθηκαν στη σύμβαση όροι που έπρεπε να περιληφθούν σ' αυτήν. Η παράλειψη του αρμοδίου οργάνου να προσαρμόσει τις τιμές του προϋπολογισμού κατά την έγκριση της διακήρυξης της δημοπρασίας δεν μπορεί να θεμελιώσει ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις. Αν ο ανάδοχος παρότι γνώριζε ότι οι τιμές της κοστολόγησης δεν είχαν προσαρμοσθεί κατάρτισε παρόλα αυτά τη σύμβαση δεν δικαιούται αποζημίωση από τις διαπραγματεύσεις.

⁴⁰ **ΣΤΕ 665/2003.** Είναι δυνατή η διεκδίκηση αποζημίωσης για προσυμβατική ευθύνη στις συμβάσεις δημοσίων έργων. Μη νόμιμη η αίτηση του αναδόχου για αναπροσαρμογή του εργολαβικού ανταλλάγματος και αποζημίωση λόγω προσυμβατικού πταίσματος του εργοδότη, επειδή το σφάλμα ως προς το κατ' αποκοπή τίμημα της ανωδομής του έργου δεν οφειλόταν σε υπαίτιο πταίσμα του εργοδότη (αφού υπήρχαν πλήρη κατασκευαστικά σχέδια), αλλά σε πταίσμα της αναδόχου κοινοπραξίας, η οποία διέθετε πείρα και είχε δυνατότητα να ελέγξει την ακρίβεια του προϋπολογισμού.

ΣΤΕ 1708/2008. Για την υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης, λόγω προσυμβατικής ευθύνης (άρθρα 197, 198 και 288 ΑΚ) απαιτείται υπαίτια συμπεριφορά του κυρίου του έργου, αντικείμενη στην καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, η οποία να δημιουργήσει στην ανάδοχο *πεπλανημένη αντίληψη* ως προς το κόστος των εργασιών που τον οδήγησε στη διαμόρφωση ζημιολογίου για τον ίδιο προσφοράς.

⁴¹ **ΣΤΕ 38/2003.** Αποζημίωση για προσυμβατική ευθύνη του εργοδότη πρέπει να προταθεί νομίμως από τον ανάδοχο. Εφόσον ζητήθηκε κανονισμός νέας τιμής για την προμήθεια των αδρανών υλικών, δεν μπορούσε το δικαστήριο να επιδικάσει αποζημίωση λόγω προσυμβατικής ευθύνης.

προσφορών και η τελική κρίση των δικαστηρίων εξαρτάται από τα πορίσματα της αποδεικτικής διαδικασίας, η οποία εστιάζεται στο αν τα σφάλματα και κενά της μελέτης και των συμβατικών εν γένει τευχών ήταν ευδιάκριτα ή όχι⁴².

ΑΚΥΡΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΕΡΓΟΥ – ΑΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΟΣ ΠΛΟΥΤΙΣΜΟΣ

Εφόσον η σύμβαση εκτέλεσης είναι για οποιοδήποτε λόγο άκυρη αλλά το έργο εκτελέστηκε, ο ανάδοχος μπορεί να επιδιώξει την καταβολή της αμοιβής του με τις διατάξεις περί αδικαιολόγητου πλουτισμού του Αστικού Κώδικα (άρθρα 904 και επόμενα).⁴³

B. ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΑΔΟΧΟ - ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗ ΤΟΥ

ΑΡΘΡΟ 44 ΚΔΕ - Κοινοποίηση στον ανάδοχο - εκπροσώπηση

1. Οι κοινοποιήσεις εγγράφων της υπηρεσίας προς τον ανάδοχο ή τον αντίκλητό του γίνονται **με όργανο της υπηρεσίας ή με οποιοδήποτε άλλο δημόσιο όργανο ή με δικαστικό επιμελητή.**

Για την κοινοποίηση συντάσσεται σχετικό **αποδεικτικό**. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται ανάλογα οι οικείες διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

2. Η ανάδοχος επιχείρηση γνωστοποιεί στη διευθύνουσα υπηρεσία τη νόμιμη εκπροσώπησή της ή τους τυχόν πληρεξουσίους. Όταν πρόκειται για υπογραφή του χρονοδιαγράμματος, των επιμετρήσεων, των πρωτοκόλλων αφανών εργασιών, των πρωτοκόλλων κανονισμού τιμών μονάδος νέων εργασιών (Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε.) των ανακεφαλαιωτικών πινάκων, συμπληρωματικών συμβάσεων, των πιστοποιήσεων και της επί τόπου παρακολούθησης και διοίκησης κατασκευής του έργου, ο ανάδοχος μπορεί να αντιπροσωπευθεί από τεχνικό στέλεχος της επιχείρησης ή άλλο τεχνικό που έχει τα νόμιμα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα.

⁴² **ΣτΕ 3233/1998.** Υπάρχει ευθύνη για **αποζημίωση**, λόγω προσυμβατικού πταίσματος (άρθρα 197 και 198 Α.Κ.), προς τον ανάδοχο, εκ μέρους του κυρίου του έργου, αν η διαφορά που διαπιστώθηκε μεταξύ του πραγματικού κόστους των κατ' αποκοπή εργασιών και του συμφωνημένου, προέκυψε από *ατέλειες της συνταχθείσης προμελέτης*, που οφείλεται σε αμελή συμπεριφορά των οργάνων του κυρίου του έργου.

⁴³ **ΣτΕ 2229/2009.** Το ένδικο βοήθημα της ευθείας αγωγής, σύμφωνα με τις διατάξεις περί αδικαιολόγητου πλουτισμού (άρθρα 904 επ. Α.Κ.), ενώπιον του αρμοδίου διοικητικού εφετείου, δύναται να ασκήσει ο ανάδοχος και για αξίωση αυτού που έχει μεν ως πηγή διοικητική σύμβαση, η οποία, όμως, είναι στο σύνολό της άκυρη (πρβλ. Σ.τ.Ε. 2015/2006, 1999/2005). Στην περίπτωση οικοδομής κτιρίου σε ακίνητο που ανήκει σε τρίτο πρόσωπο, ο πλουτισμός συνίσταται στην δαπάνη που ο εργοδότης εξοικονόμησε, ίση με την αμοιβή που θα κατέβαλε για το ίδιο έργο σε άλλον εργολάβο, με τον οποίο θα κατάρτιζε έγκυρη σύμβαση έργου (ΑΠ 589/2006). Κρίσιμος χρόνος προσδιορισμού της αξιώσεως αυτής του εργολάβου είναι εκείνος της ακύρωσης συνομολογηθείσης συμβάσεως έργου, κύριας ή πρόσθετης, ο οποίος ανταποκρίνεται στην δαπάνη που πράγματι εξοικονόμησε ο εργοδότης και θα κατέβαλε σε περίπτωση έγκυρης συμβάσεως για το ίδιο έργο. Οι διατάξεις περί αδικαιολόγητου πλουτισμού εφαρμόζονται και στην περίπτωση δημόσιου έργου λόγω ακυρότητας της συμβάσεως (ΑΠ 1499/2009). Κρίσιμος, επομένως, χρόνος στην τελευταία αυτή περίπτωση είναι εκείνος της ανάθεσης του δημόσιου έργου και των τυχόν προσθέτων εργασιών, υπολογιζομένης και της τυχόν αναθεώρησης των τιμών με βάση τις οικείες διατάξεις περί ανάθεσης και εκτέλεσης των δημοσίων έργων σαν να επρόκειτο για έγκυρη ανάθεση και εκτέλεση δημόσιου έργου. Ο προσδιορισμός της αξιώσεως αυτής με βάση την αγοραία αξία του όλου έργου και μάλιστα κατά τον χρόνο παραδόσεως αυτού θα είχε ως οικονομικό αποτέλεσμα για τον φορέα αυτής πιθανόν και μεγαλύτερο του εργολαβικού ανταλλάγματος το οποίο συμφωνήθηκε με την ακύρωσης συνομολογηθείσα σύμβαση έργου, χρηματικό μέγεθος το οποίο προφανές είναι ότι δεν ανταποκρίνεται στον πραγματικό πλουτισμό του υποχρέου και την ζημία του δικαιούχου.

Ο ανωτέρω τεχνικός μπορεί να είναι ολικά ή μερικά και πληρεξούσιος ή εκπρόσωπος του αναδόχου.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Το **άρθρο 44 του Κ.Δ.Ε. (29 του ΠΔ 609/85)** ορίζει ότι

1. Οι κοινοποιήσεις στον ανάδοχο γίνονται είτε με όργανο της υπηρεσίας, είτε με οποιοδήποτε άλλο όργανο είτε με δικαστικό επιμελητή. Για την κοινοποίηση συντάσσεται αποδεικτικό, που πρέπει να αναφέρει κάποια ελάχιστα στοιχεία, όπως τα στοιχεία του παραλαμβάνοντος, τη σχέση του με τον ανάδοχο (αν δεν είναι ο ίδιος) και την ταυτότητα του επιδιδόμενου εγγράφου. Συμπληρωματικά εφαρμόζονται οι **διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας** (π.χ. για τη θυροκόλληση αν τα γραφεία του αναδόχου είναι κλειστά, ή αν δεν το παραλαμβάνει, ή για την κοινοποίηση σε αγνώστου διαμονής πρόσωπα, αν λ.χ. έκλεισε το γραφείο του και μετακόμισε σε άγνωστη διεύθυνση)⁴⁴. Επίσης κοινοποίηση μπορεί να γίνει και στον ορισθέντα ως αντίκλητο (ο ρόλος του οποίου είναι ακριβώς να παραλαμβάνει έγγραφα που απευθύνονται στον ανάδοχο).
2. Ο ανάδοχος γνωστοποιεί στη ΔΥ τους νόμιμους εκπροσώπους του ή τους τυχόν πληρεξούσιους του. Αν όμως πρόκειται για την υπογραφή τεχνικών στοιχείων της σύμβασης (χρονοδιάγραμμα, ΠΠΑΕ, ΠΚΤΜΝΕ, Ανακ.Πίνακες, συμπληρωματικές συμβάσεις και πιστοποιήσεις), ο υπογράφων πρέπει να είναι **τεχνικό** στέλεχος της επιχείρησης, ή άλλος **τεχνικός** (μη στέλεχος) με τα ανάλογα τεχνικά προσόντα.
3. Αν πρόκειται για **ανάδοχο Κ/Ξ**, με την κατάρτιση και υπογραφή της σύμβασης ορίζεται κοινός εκπρόσωπος και αναπληρωτής του (για την περίπτωση απουσίας ή κωλύματος ή θανάτου ή ανικανότητας αυτού). **Αντικατάστασή** τους γίνεται πάλι από κοινού από τα μέλη της Κοινοπραξίας (**άρθρο 35 παρ. 4 ΠΔ 609/85**).

Ήδη, με το **Ν. 2672/1998** (Οικονομικοί πόροι ΟΤΑ - Ηλεκτρονικό Ταχυδρομείο) **άρθρο 14** προβλέπεται και ρυθμίζεται η διακίνηση εγγράφων με τηλεμοιοτυπία (FAX) και ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.

Οι πιο κρίσιμες **διατάξεις του άρθρου:**

1. Επιτρέπεται η διακίνηση εγγράφων **μεταξύ των υπηρεσιών του Δημοσίου, των Ν.Π.Δ.Δ. και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή μεταξύ αυτών και των ενδιαφερόμενων φυσικών προσώπων, νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου** και ενώσεων προσώπων με τηλεμοιοτυπία και ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.

⁴⁴ **ΣΤΕ 745/2009.** Δεν είναι νόμιμη η κοινοποίηση (άρα δεν άρχισε να τρέχει η προθεσμία που τε'θηκε με την ειδική πρόσκληση, ενόψει εκπτώσεως του αναδόχου), επειδή στο αποδεικτικό κοινοποίησεως αυτής δεν αναφέρεται, ούτε από τα στοιχεία της δικογραφίας προκύπτει, η σχέση του προσώπου που παρέλαβε την ειδική πρόσκληση με την ανάδοχο και η ιδιότητα του διενεργήσαντος την επίδοση.

2. Για την εφαρμογή του παρόντος άρθρου ορίζονται :

α. **Ως τηλεμοιοτυπία**, η πιστή αναπαραγωγή από απόσταση εγγράφων με τη βοήθεια κατάλληλων τερματικών συσκευών.

β. Ως τηλεμοιοτύπο, το λαμβανόμενο αντίγραφο στην τερματική συσκευή λήψης.

γ. Ως ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, το σύστημα αποστολής και λήψης μηνυμάτων μέσω δικτύου, από και προς την ηλεκτρονική διεύθυνση των χρηστών.

δ. Ως μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, η πληροφορία, το κείμενο ή αρχείο δεδομένων ή άλλο έγγραφο, που μεταδίδεται με σύστημα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

ε. Ως ψηφιακή υπογραφή, η ψηφιακής μορφής υπογραφή σε δεδομένα ή συνημμένη σε δεδομένα ή λογικά συσχετιζόμενη με αυτά, που χρησιμοποιείται από τον υπογράφο ως ένδειξη αποδοχής του περιεχομένου των δεδομένων αυτών, εφόσον η εν λόγω υπογραφή :

αα) συνδέεται μονοσήμαντα με τον υπογράφο, και

ββ) ταυτοποιεί τον υπογράφο, και

γγ) δημιουργείται με μέσα τα οποία ο υπογράφων μπορεί να διατηρήσει υπό τον έλεγχό του και

δδ) συνδέεται με τα δεδομένα στα οποία αναφέρεται κατά τρόπο ώστε να μπορεί να αποκαλυφθεί οποιαδήποτε επακόλουθη αλλοίωση των εν λόγω δεδομένων.

3. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου που αφορούν τη διακίνηση εγγράφων με τηλεμοιοτυπία εφαρμόζονται στα **έγγραφα που συντάσσονται από όργανα των υπηρεσιών** της παραγράφου 1 ή από φυσικά πρόσωπα, νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και ενώσεις προσώπων και **ιδίως** στις αποφάσεις, στις γνωμοδοτήσεις, στα πιστοποιητικά, στις βεβαιώσεις, στα ερωτήματα, στις αιτήσεις, στις εγκυκλίους, στις οδηγίες, στις εκθέσεις, στις μελέτες, στα πρακτικά, στα στατιστικά στοιχεία, στα υπηρεσιακά σημειώματα, στις έγγραφες εισηγήσεις, καθώς και στις απαντήσεις.

"Τα έγγραφα που διακινούνται με τηλεμοιοτυπία μεταξύ των υπηρεσιών του Δημοσίου, των Ν.Π.Δ.Δ. και των Ο.Τ.Α. α' και β' βαθμίδας **επιτρέπεται να επικυρώνονται από τον εξουσιοδοτούμενο υπάλληλο της υπηρεσίας προς την οποία αποστέλλονται και να έχουν ισχύ ακριβούς αντιγράφου**".

***Το εντός "" εδάφιο προστέθηκε με την παρ.7 του άρθρου 10 του Ν. 3230/2004 (ΦΕΚ Α 44). Με την παρ.

8 του άρθρου 10 του ίδιου νόμου ορίζεται ότι:

"Υπηρεσίες του Δημοσίου, των Ν.Π.Δ.Δ. και των Ο.Τ.Α. εφόσον διαθέτουν την απαραίτητη ηλεκτρονική υποδομή οφείλουν να διακινούν με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο έγγραφων, των οποίων επιτρέπεται, κατά τις κείμενες διατάξεις η διακίνηση με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, χωρίς ψηφιακή υπογραφή."

4. Μεταξύ των υπηρεσιών της παραγράφου 1, διακινούνται με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, κατά τις διατάξεις του παρόντος άρθρου, μηνύματα που έχουν ως περιεχόμενο γνωμοδοτήσεις, ερωτήματα, αιτήσεις, απαντήσεις, εγκυκλίους, οδηγίες, εκθέσεις, μελέτες, πρακτικά, στατιστικά στοιχεία, υπηρεσιακά σημειώματα και έγγραφες εισηγήσεις. Κατά τον παραπάνω τρόπο διακινούνται μεταξύ των υπηρεσιών αυτών και των φυσικών και νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου μηνύματα που έχουν ως περιεχόμενο αιτήσεις παροχής πληροφοριών και σχετικές απαντήσεις.

5. Για τη διακίνηση εγγράφων με τηλεμοιοτυπία ή μηνυμάτων με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο προς φυσικά πρόσωπα, νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου ή ενώσεις φυσικών προσώπων **απαιτείται η συγκατάθεσή τους**. Τα **φυσικά ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου μπορούν**, με την υποβαλλόμενη αίτησή τους ή το διακινούμενο μήνυμα, να δηλώνουν την προτίμησή τους ως προς το μέσο της απάντησης. **Σε διαφορετική περίπτωση τεκμαίρεται η συγκατάθεσή τους για τη διακίνηση της απάντησης με το ίδιο μέσο**.

6. Από τις διατάξεις των παραγράφων 3 και 4 **εξαιρούνται :**

α. Τα απόρρητα έγγραφα και εν γένει εκείνα των οποίων κωλύεται η χορήγηση αντιγράφων από τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας.

β. Τα έγγραφα τα οποία περιέχουν ευαίσθητα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, σύμφωνα με τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας για την προστασία ατόμων από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

"γ. Οι αιτήσεις, προσφορές και δικαιολογητικά συμμετοχής στις διαδικασίες πρόσληψης προσωπικού με οποιαδήποτε σχέση, στους **διαγωνισμούς ή διαδικασίες ανάθεσης δημόσιων έργων**, μελετών, προμηθειών, παροχής υπηρεσιών ή σε άλλους δημόσιους διαγωνισμούς, οι οποίοι πραγματοποιούνται βάσει προκήρυξης, εξαιρούνται από τις διατάξεις των παραγράφων 3 και 4 μόνο στην περίπτωση που ορίζεται από ειδικές διατάξεις, ή την οικεία προκήρυξη ή πρόσκληση συμμετοχής με βάση ειδική αιτιολογία."

***Η περ. γ' αντικαταστάθηκε ως άνω με την παρ.6 του άρθρου 10 του Ν. 3230/2004 (ΦΕΚ Α 44).

δ. Τα έγγραφα για τα οποία προβλέπεται από τις κείμενες διατάξεις η υποβολή τους σε πρωτότυπα ή επικυρωμένα αντίγραφα, καθώς και έγγραφα που χρησιμοποιούνται ως δικαιολογητικά για την εξόφληση τίτλων πληρωμής.

ε. Τα πάσης φύσεως αποδεικτικά είσπραξης.

στ. Με αποφάσεις του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και του αρμόδιου κατά περίπτωση Υπουργού, που δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και εκδίδονται εντός αποκλειστικής προθεσμίας τεσσάρων (4) μηνών από τη δημοσίευση του παρόντος νόμου, δύνανται να εξαιρούνται και άλλες κατηγορίες εγγράφων, εφόσον ειδικοί λόγοι επιβάλλουν την εξαίρεση αυτή.

7... **8. Οι αιτήσεις που υποβάλλονται με τηλεομοιοτυπία δεν χαρτοσημαίνονται.** Αν για τη χορήγηση πιστοποιητικού ή άλλου είδους βεβαίωσης απαιτείται η καταβολή παραβόλου, τέλους ή άλλου ποσού υπέρ του Δημοσίου ή τρίτων, **τα σχετικά παραστατικά πρέπει να προσκομίζονται κατά την παραλαβή του.** Στην περίπτωση αυτή δεν είναι δυνατή η αποστολή του πιστοποιητικού ή της βεβαίωσης με τηλεομοιοτυπία.

9. Για την εφαρμογή του παρόντος άρθρου, το μηχανικό μέσο (τηλεομοιοτυπική συσκευή), με το οποίο μεταβιβάζεται το έγγραφο, πρέπει να αφήνει **ευκρινές αποτύπωμα**, ώστε να είναι δυνατή η αναγνώριση της συσκευής αποστολής. Το αποτύπωμα αυτό περιλαμβάνει τον αριθμό κλήσης της τηλεομοιοτυπικής συσκευής του αποστολέα και του παραλήπτη, την ημερομηνία και την ώρα αποστολής, καθώς και τον αριθμό της τρέχουσας σελίδας.

10. Τα έγγραφα που αποστέλλονται από τις υπηρεσίες της παραγράφου 1 και τους ιδιώτες, φυσικά ή νομικά πρόσωπα, με τηλεομοιοτυπική συσκευή, πρέπει, **απαραιτήτως, να συνοδεύονται από φύλλο αποστολής.**

11. Προκειμένου για έγγραφα που αποστέλλονται από τις παραπάνω υπηρεσίες, το **φύλλο αποστολής πρέπει να περιέχει :**

- α. τον πλήρη τίτλο και τη διεύθυνση της αποστέλλουσας υπηρεσίας,
- β. τα στοιχεία προσδιορισμού της ταυτότητας του αποστελλόμενου εγγράφου, όπως τον πλήρη τίτλο της εκδούσας υπηρεσίας, τον αριθμό πρωτοκόλλου και την ημερομηνία έκδοσης,
- γ. τον αριθμό σελίδων του αποστελλόμενου εγγράφου και
- δ. το ονοματεπώνυμο, την ιδιότητα, τον αριθμό τηλεφώνου και τηλεομοιοτυπικής συσκευής, καθώς και την υπογραφή του χειριστή.

12. Προκειμένου για **έγγραφα που αποστέλλονται από ιδιώτη**, το φύλλο αποστολής πρέπει να περιέχει :

- α. το ονοματεπώνυμο ή την επωνυμία, τη διεύθυνση, τον αριθμό τηλεφώνου και, εφόσον υπάρχει, της τηλεομοιοτυπικής συσκευής του φυσικού ή νομικού προσώπου που υπογράφει το έγγραφο και την ημερομηνία έκδοσης,
- β. τον αριθμό των σελίδων του αποστελλόμενου εγγράφου και
- γ. την υπογραφή του αποστολέα.

Αν το έγγραφο αποστέλλεται από νομικό πρόσωπο, το φύλλο αποστολής πρέπει να περιέχει και τα στοιχεία που αναφέρονται στην περίπτωση δ` της προηγούμενης παραγράφου.

13. Τα εισερχόμενα με τηλεομοιοτυπία στις υπηρεσίες της παραγράφου 1 έγγραφα **πρωτοκολλούνται** με την ημερομηνία και κατά τη σειρά λήψης τους...

14. Τα αναφερόμενα στις παραγράφους 10 ως και 12 στοιχεία και το περιεχόμενο του μεταβιβαζόμενου με τηλεομοιοτυπία εγγράφου θεωρούνται ότι έχουν ληφθεί πλήρως και ευκρινώς, εκτός αν ο παραλήπτης ζητήσει εκ νέου αποστολή του σε εύλογο χρόνο.

15. Τα **μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου μεταξύ των υπηρεσιών της παραγράφου 1** του παρόντος πρέπει να περιέχουν, τουλάχιστον, τη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου αποστολέα και λήπτη, τον πλήρη τίτλο της αποστέλλουσας υπηρεσίας, τα στοιχεία προσδιορισμού της ταυτότητας του αποστελλόμενου μηνύματος, το ονοματεπώνυμο, την ιδιότητα και τον αριθμό τηλεφώνου και χειριστή. Αν στο μήνυμα προσαρτώνται αρχεία δεδομένων, αναγράφεται ο χαρακτήρας και τα στοιχεία προσδιορισμού της ταυτότητας των δεδομένων αυτών.

16. Τα **μηνύματα που αποστέλλονται από ιδιώτες**, φυσικά ή νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων πρέπει να περιέχουν το ονοματεπώνυμο ή την επωνυμία, τη διεύθυνση της κατοικίας ή της έδρας, τη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και τον αριθμό τηλεφώνου του φυσικού ή νομικού προσώπου που αποστέλλει το μήνυμα. Το τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 15 ισχύει και στην περίπτωση αυτή.

17. Το μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου θεωρείται ότι έχει περιέλθει στο λήπτη, εφόσον υπάρχει σχετική ηλεκτρονική επιβεβαίωση. Αν το οικείο σύστημα του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου δεν υποστηρίζει την αυτόματη επιβεβαίωση της λήψης του μηνύματος, ο παραλήπτης του, εφόσον τούτο ζητηθεί από τον αποστολέα, υποχρεούται στην παραπάνω επιβεβαίωση.

Η αποστολή μηνύματος με ηλεκτρονικό υπολογιστή δεν συνεπάγεται έναρξη των προθεσμιών άσκησης διοικητικών προσφυγών, ένδικων βοηθημάτων και ένδικων μέσων.

18... 19...

21. Το τηλεομοιοτύπο έχει την ισχύ του μεταβιβαζόμενου εγγράφου, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις και τηρείται η διαδικασία που προβλέπεται στο παρόν άρθρο.

Σημειώνεται ότι στο **άρθρο 10 παρ. 2 του Ν 2690/99 (ΚΔΔ)** ορίζεται συμπληρωματικά ότι *«ο ενδιαφερόμενος μπορεί, μέσα στην προβλεπόμενη προθεσμία, να υποβάλει την αίτησή του ή άλλο έγγραφο με μηχανικό μέσο εφόσον το μέσο τούτο αφήνει αποτύπωμα που καθιστά αναμφίβολη την αναγνώριση του μηχανήματος αποστολής και παραλαβής, καθώς και της ημερομηνίας και ώρας αποστολής και παραλαβής. Στη συνέχεια όμως οφείλει*

να υποβάλει, σύμφωνα με τα οριζόμενα στα άρθρα 3 και 11, το **αργότερο μέσα σε πέντε (5) ημέρες από τη λήξη της προθεσμίας**, έγγραφο, που φέρει την **ιδιόχειρη υπογραφή του και έχει όμοιο περιεχόμενο με αυτό το οποίο παρέλαβε, με το μηχανικό μέσο, η υπηρεσία.**⁴⁵»

Γ. ΕΓΓΥΗΣΗ ΚΑΛΗΣ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ

Άρθρο 35 Ν. 3669/2008 (ΚΔΕ) - Εγγυήσεις Καλής Εκτέλεσης

1. Για την ανάληψη της κατασκευής του έργου απαιτείται η παροχή **εγγύησης καλής εκτέλεσης** του έργου. Η εγγύηση κατατίθεται κατά την υπογραφή της σύμβασης και το ύψος της ανέρχεται γενικά σε ποσοστό **πέντε τοις εκατό (5%) του προϋπολογισμού της υπηρεσίας**. Στον προϋπολογισμό περιλαμβάνεται το κονδύλιο των απροβλέπτων και δεν περιλαμβάνονται τα κονδύλια της αναθεώρησης και του Φ.Π.Α. Στις περιπτώσεις ειδικών ή σημαντικών έργων, ή αν ο χρόνος εκτέλεσης του έργου έχει ιδιαίτερη σημασία, η Διακήρυξη μπορεί να ορίζει μεγαλύτερο ποσοστό εγγύησης, όχι όμως πέραν του δέκα τοις εκατό (10%) του προϋπολογισμού της υπηρεσίας. Σε περίπτωση απευθείας ανάθεσης ή διαγωνισμού μεταξύ περιορισμένου αριθμού επιχειρήσεων, ορίζεται ομοίως με τη σύμβαση εγγύηση μέχρι του ποσοστού του προηγούμενου εδαφίου.

2. Σε κάθε διακήρυξη έργου που εφαρμόζεται η παράγραφος 1 του άρθρου 1 ορίζεται υποχρεωτικά ένα όριο ποσοστού έκπτωσης, πάνω από το οποίο ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να προσκομίζει, επιπλέον της εγγύησης της προηγούμενης παραγράφου, πρόσθετη εγγύηση καλής εκτέλεσης ως ακολούθως: για τις πρώτες δέκα εκατοστιαίες μονάδες έκπτωσης μετά το ως άνω όριο, μισή (0,5) εκατοστιαία μονάδα εγγύησης για κάθε μονάδα έκπτωσης. Για τις επόμενες δέκα εκατοστιαίες μονάδες έκπτωσης, μία (1) μονάδα για κάθε μονάδα έκπτωσης. Τέλος, για τις επόμενες μονάδες έκπτωσης, μιάμιση (1,5) μονάδα εγγύησης για κάθε μονάδα έκπτωσης έως ότου συμπληρωθεί συνολικό ποσοστό **πρόσθετης εγγύησης τριάντα πέντε τοις εκατό (35%)** του προϋπολογισμού της υπηρεσίας, όπως αυτός ορίζεται πιο πάνω.

3. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, που εκδίδεται μετά από γνώμη του Συμβουλίου Δημόσιων Έργων, ορίζεται για όλα τα εκτελούμενα στη χώρα δημόσια έργα **ενιαίο όριο ανά κατηγορία και είδος έργου**, άνω του οποίου ισχύει υποχρεωτικά η προηγούμενη παράγραφος 2. Μέχρι την έκδοση της απόφασης το ποσοστό αυτό ορίζεται κατά την παράγραφο 2. Σε ορισμένους νομούς που παρουσιάζουν, για διάφορους λόγους, ιδιαίτερες δυσχέρειες στην εκτέλεση των έργων και για έργα προϋπολογισμού μέχρι του ανώτατου ορίου της 2ης τάξης του Μ.Ε.ΕΠ., είναι δυνατός ο ορισμός, με την ίδια απόφαση, μεγαλύτερου ορίου εφαρμογής της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου, ανά κατηγορία και είδος έργου; για τις εργοληπτικές επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους στο νομό όπου εκτελείται το έργο. Για έργα που εκτελούνται σε νησιωτικές περιοχές το παραπάνω εδάφιο εφαρμόζεται υποχρεωτικά.

4. Αν, για λόγους που αφορούν τον κύριο του έργου, δεν είναι δυνατή η έναρξη των εργασιών μετά την υπογραφή της σύμβασης, ο ανάδοχος, πέραν της, κατά τις κείμενες διατάξεις, αποζημίωσης του για τις θετικές ζημιές μετά την υποβολή έγγραφης όχλησης, μπορεί να υποβάλλει αίτηση προς τη Διευθύνουσα Υπηρεσία για επιστροφή της πρόσθετης εγγύησης της παραγράφου 2 του παρόντος. Επί της αιτήσεως αποφασίζει αιτιολογημένα η Προϊσταμένη Αρχή, εντός μηνός από

⁴⁵ **ΕΑ ΣΤΕ 58/2008.** Επιτρέπεται, κατ' αρχήν, ο ενδιαφερόμενος να υποβάλει με **τηλεμοιουπία** την κατά το άρθρο 3 παρ. 2 του Ν. 2522/1997 **προσφυγή, πρέπει, όμως, να καταθέσει στην αναθέτουσα αρχή**, μέσα σε πέντε ημέρες από τη λήξη της πενήμερης προθεσμίας για την άσκηση της προσφυγής, έγγραφο με το ίδιο περιεχόμενο και με ιδιόχειρη υπογραφή. Η αιτούσα, η οποία έφερε το σχετικό βάρος αποδείξεως, δεν απέδειξε ότι κατέθεσε το πρωτότυπο της προδικαστικής της προσφυγής.

την υποβολή της, κατόπιν εισηγήσεως της Διευθύνουσας Υπηρεσίας. Ο ανάδοχος υποχρεούται να προσκομίσει εκ νέου την πρόσθετη εγγύηση, όταν καταστεί δυνατή η έναρξη των εργασιών στο έργο και εντός δεκαπέντε (15) ημερών από της εγγράφου σχετικής προσκλήσεως της Διευθύνουσας Υπηρεσίας, άλλως κηρύσσεται υποχρεωτικά έκπτωτος, εκτός αν έχει κινηθεί η διαδικασία διάλυσης από τον ανάδοχο. Κατά τα λοιπά ως προς τη διαδικασία της έκπτωσης, τις συνέπειες και τη συνέχιση και ολοκλήρωση του έργου έχουν εφαρμογή οι διατάξεις του άρθρου 6 του παρόντος.

5. Για τις τυχόν **συμπληρωματικές συμβάσεις** που υπογράφονται στα πλαίσια της αρχικής σύμβασης, ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να καταθέσει πριν την υπογραφή συμπληρωματική εγγύηση, το ποσοστό της οποίας υπολογίζεται στο ποσό της συμπληρωματικής σύμβασης και ισούται με το γενικό ποσοστό που αναφέρεται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, στο οποίο προστίθεται το ήμισυ του ποσοστού που ενδεχομένως προκύπτει κατά την παράγραφο 2.

6. Οι εγγυήσεις που προβλέπονται στις προηγούμενες παραγράφους, οι εγγυήσεις για τη συμμετοχή στους διαγωνισμούς, καθώς και οι εγγυήσεις για την τυχόν λαμβανόμενη προκαταβολή, παρέχονται με εγγυητικές επιστολές του Ταμείου Συντάξεων Μηχανικών Εργοληπτών Δημοσίων Έργων (Τ.Σ.Μ.Ε.Δ.Ε.), ή τραπεζών που λειτουργούν νόμιμα στην Ελλάδα ή οποιοδήποτε άλλο κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) ή του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (Ε.Ο.Χ.) ή του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Π.Ο.Ε.), συνοδευόμενες από επίσημη μετάφραση τους στην ελληνική γλώσσα. Μπορεί επίσης να παρέχονται και με γραμμάτιο του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων για παρακατάθεση σε αυτό του αντίστοιχου χρηματικού ποσού ή χρεογράφων που προβλέπεται η τέτοια χρήση τους και με την τιμή που προβλέπουν για αυτά οι ειδικές διατάξεις.

Οι ως άνω εγγυητικές επιστολές πρέπει, προκειμένου να γίνουν αποδεκτές από την υπηρεσία, να απευθύνονται στην Αρχή που διεξάγει το διαγωνισμό, ή στο φορέα κατασκευής ή στον κύριο του έργου, να αναφέρουν σαφώς τα στοιχεία της επιχείρησης υπέρ της οποίας παρέχονται, τον τίτλο του έργου, το ποσό για το οποίο παρέχεται η εγγύηση και το χρόνο ισχύος, όπως αυτά προβλέπονται στη διακήρυξη, επιπλέον δε να περιλαμβάνουν παραίτηση του εγγυητή από το δικαίωμα διζήσεως και υπόσχεση για την απροφάσιστη καταβολή του ποσού, εντός πέντε (5) «το πολύ εργασίμων»⁴⁶ ημερών από την ημέρα λήψεως της σχετικής ειδοποίησεως.

7. Οι εγγυήσεις των προηγούμενων παραγράφων **καταπίπτουν πάντοτε υπέρ του κυρίου του έργου** και καλύπτουν στο σύνολο τους και χωρίς καμία διάκριση την πλήρη και πιστή εφαρμογή όλων ανεξαιρέτως των όρων της σύμβασης από τον ανάδοχο και κάθε απαίτηση του κυρίου απέναντι στον ανάδοχο που προκύπτει από την εκτέλεση ή και εξαιτίας του έργου. Η κατάρπωση γίνεται με αιτιολογημένη απόφαση της Διευθύνουσας Υπηρεσίας. Η τυχόν υποβολή ενστάσεως κατά της αποφάσεως αυτής δεν αναστέλλει τη διαδικασία είσπραξης της εγγύησης.

8. Η εγγύηση καλής εκτέλεσης συμπληρώνεται με **κρατήσεις που γίνονται σε κάθε πληρωμή προς τον ανάδοχο**. Οι κρατήσεις ανέρχονται σε πέντε τοις εκατό (5%) στην πιστοποιούμενη αξία των εργασιών και σε δέκα τοις εκατό (10%) στην αξία των υλικών που περιλαμβάνονται προσωρινά στην πιστοποίηση, μέχρις ότου αυτά ενσωματωθούν στις εργασίες. Οι κρατήσεις μπορεί να αντικατασταθούν οποτεδήποτε από τον ανάδοχο, μερικά ή ολικά, με ισόποση εγγυητική επιστολή. Οι εγγυήσεις της παραγράφου αυτής περιορίζονται κατά ποσοστό πέντε τοις εκατό (5%) επί της αξίας των εργασιών που περιλαμβάνονται στις εγκεκριμένες από την υπηρεσία επιμετρήσεις. Η μείωση αποφασίζεται από τη Διευθύνουσα Υπηρεσία, ύστερα από αίτηση του αναδόχου, συνοδευόμενη από ειδικό απολογισμό των εργασιών των οποίων έχουν εγκριθεί οι επιμετρήσεις.

9. Αν αποφασισθεί από τον κύριο ή το φορέα κατασκευής του έργου μείωση των εργασιών της σύμβασης, που συνεπάγεται και μείωση του προς καταβολή συμβατικού ποσού, η εγγύηση καλής εκτέλεσης του έργου μειώνεται αναλόγως με τη μείωση του συμβατικού ποσού. Η μείωση των εγγυήσεων αποφασίζεται από τη Διευθύνουσα Υπηρεσία του έργου, κατόπιν αιτήσεως του αναδόχου.

⁴⁶ Οι λέξεις «το πολύ εργασίμων» προστέθηκαν με το άρθρο Έκτο παρ. 1 του ν. 3559/2007.

10. Με την ολοκλήρωση της εκτέλεσης και πιστοποίησης εργασιών που ανέρχονται σε ποσοστό τριάντα τοις εκατό (30%) της αρχικής ή συμπληρωματικής σύμβασης, επιστρέφεται, με αίτηση του αναδόχου και σχετική απόφαση της Διευθύνουσας Υπηρεσίας, ποσοστό τριάντα τοις εκατό (30%) της τυχόν πρόσθετης εγγύησης. Εν συνέχεια κάθε φορά που αυξάνονται οι εκτελεσθείσες και πιστοποιηθείσες εργασίες κατά δέκα (10) ποσοστιαίες μονάδες, επιστρέφεται ανάλογο ποσοστό της τυχόν πρόσθετης εγγύησης, ενώ με την έκδοση της βεβαίωσης περάτωσης του έργου επιστρέφεται το σύνολό της.

Η εγγύηση της πρώτης παραγράφου του παρόντος άρθρου **περιορίζεται σε ποσοστό σαράντα τοις εκατό (40%)** της αρχικής εγγύησης, όπως τυχόν συμπληρώθηκε κατόπιν της υπογραφής συμπληρωματικών συμβάσεων, αμέσως μετά την έγκριση του Πρωτοκόλλου Προσωρινής Παραλαβής. Το σύνολο της εγγύησης της πρώτης παραγράφου επιστρέφεται χωρίς καθυστέρηση αμέσως μετά την έγκριση του Πρωτοκόλλου Οριστικής Παραλαβής και τη σύνταξη του τελικού λογαριασμού του έργου.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ:

1. Τα θέματα των εγγυήσεων (όχι μόνο καλής εκτέλεσης, αφού οι διατάξεις των παρ. 6 και 7 αφορούν όλα τα είδη εγγυήσεων, ήτοι και τις εγγυήσεις συμμετοχής και προκαταβολής) που κατατίθενται κατά τη διαδικασία ανάθεσης και εκτέλεσης των έργων ρυθμίζονται στο άρθρο **35 του ΚΔΕ** (επιπλέον δε, στο άρθρο **24 παρ. 1** περιέχονται ειδικές διατάξεις για την εγγύηση συμμετοχής στους διαγωνισμούς).

Στο άρθρο 35 κωδικοποιούνται οι διατάξεις του **άρθρου 4 του ν. 3263/04**. Οι ισχύουσες ρυθμίσεις είναι το κυριότερο όπλο της πολιτείας για να αποτρέψει τις υπερβολικές εκπτώσεις. Το άρθρο αυτό αντικατέστησε πλήρως (παρότι μερικές ρυθμίσεις δεν απέχουν από τις παλιές) το άρθρο 27 του π.δ. 609/85.

2. Κατ' αρχήν, **σε κάθε σύμβαση** λειτουργεί η γνωστή εγγύηση καλής εκτέλεσης που ανέρχεται σε **ποσοστό 5%** της προϋπολογιζόμενης δαπάνης του έργου (χωρίς την αναθεώρηση και το ΦΠΑ), η οποία μπορεί να ορίζεται με τη διακήρυξη μέχρι και σε 10% για έργα που ανατίθενται απευθείας, ή κρίνονται ειδικά ή σημαντικά ή όταν ο χρόνος εκτέλεσης έχει ιδιαίτερη σημασία, πρόσθετη εγγύηση, υπολογιζόμενη επί του προϋπολογισμού της υπηρεσίας

Πλέον όμως αυτής της εγγύησης θεσπίζεται η υποχρέωση κατάθεσης **πρόσθετων εγγυήσεων**, σε περίπτωση που η προσφερόμενη έκπτωση υπερβαίνει ένα συγκεκριμένο όριο το οποίο ορίζεται με την διακήρυξη του έργου. Το όριο αυτό ορίζεται με υπουργική απόφαση και (μέχρι την έκδοσή της) από την Προϊσταμένη Αρχή του διαγωνισμού και παρουσιάζεται ως εύλογο όριο κόστους των εργασιών του έργου, πέραν του οποίου ο ανάδοχος δεν αποκομίζει κέρδος από την εκτέλεσή του. Η πρόσθετη εγγύηση προστίθεται στη βασική και εξαρτάται από το τελικό ύψος της έκπτωσης του αναδόχου, υπολογίζεται δε ως ακολούθως: Για τις πρώτες δέκα εκατοστιαίες μονάδες έκπτωσης μετά το όριο, μισή

(0,5) εκατοστιαία μονάδα εγγύησης για κάθε μονάδα έκπτωσης. Για τις επόμενες δέκα εκατοστιαίες μονάδες έκπτωσης, μια (1) μονάδα για κάθε μονάδα έκπτωσης. Τέλος, για τις επόμενες μονάδες έκπτωσης, μιάμισυ (1,5) μονάδα εγγύησης για κάθε μονάδα έκπτωσης. Αν λ.χ. το όριο οριστεί σε 12% και ο ανάδοχος προσφέρει έκπτωση 16% τότε, πλέον της βασικής εγγύησης θα καταθέσει και 2% πρόσθετη (δηλαδή $16\% - 12\% = 4\% \times 0,5 = 2\%$). Αν προσφέρει έκπτωση 24% τότε η πρόσθετη εγγύηση ανέρχεται σε 7% (δηλαδή $24\% - 12\% = 12$, άρα $10 \times 0,5 = 5\%$ και $2 \times 1 = 2\%$ σύνολο 7%).

Η πρόσθετη εγγύηση μπορεί να φτάσει **έως ποσοστό 35%** (συνεπώς μαζί με τη βασική 40-45%) επί του προϋπολογισμού της υπηρεσίας, πάνω από το οποίο δεν αυξάνεται όσο κι αν φτάσει το ύψος της έκπτωσης του αναδόχου (σχετικά εκδόθηκε πρόσφατη **εγκύκλιος** του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ και ακολούθησε ρητή τροποποίηση του ν.3263/04 με **την παρ. 6 γ' του άρθρου 4 του ν. 3481/06**).

Για τα έργα με μικρό προϋπολογισμό (μέχρι του ορίου της 2^{ης} τάξης του ΜΕΕΠ) που πρόκειται να εκτελεστούν σε νομούς της χώρας που τελούν σε ιδιαίτερες συνθήκες, η απόφαση του Υπουργού μπορεί να καθορίζει ιδιαίτερο όριο, ανώτερο του συνηθισμένου, για τις εργοληπτικές επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους στο νομό. Το διαφορετικό (ευνοϊκό) όριο ορίζεται υποχρεωτικά για έργα εκτελούμενα σε νησιά.

3. Οι αυξημένες εγγυήσεις εξισορροπούνται με διάφορες ρυθμίσεις υπέρ του αναδόχου, στην περίπτωση που με υπαιτιότητα του κυρίου του έργου έχει μεν υπογραφεί σύμβαση αλλά δεν είναι δυνατή η άμεση έναρξη εργασιών. Για το λόγο αυτό, ο ανάδοχος μιας σύμβασης με πρόσθετη εγγύηση, μετά την υπογραφή της και εφόσον δεν είναι δυνατή η άμεση εγκατάστασή του στο έργο, μπορεί να ζητήσει την επιστροφή της πρόσθετης εγγύησης την οποία υποχρεούται να ξανακαταθέσει όταν ειδοποιηθεί σχετικά από την Δ.Υ. ότι είναι δυνατή η εγκατάσταση. Αν δεν επαναπροσκομίσει την εγγύηση κηρύσσεται έκπτωτος.

Αν πρόκειται περί συμβάσεως με πρόσθετη εγγύηση κατά τα ανωτέρω, κατατίθενται αυξημένες και οι συμπληρωματικές εγγυήσεις, σε περίπτωση που υπογραφούν συμπληρωματικές συμβάσεις.

Οι εγγυήσεις προσφέρονται με εγγυητικές επιστολές του ΤΣΜΕΔΕ, Τραπεζών που λειτουργούν νόμιμα στην Ελλάδα, στην Ε.Ε., στις χώρες μέλη του ΕΟΧ και του Π.Ο.Ε. ή με γραμμάτια του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων.

Οι εγγυήσεις καλής εκτέλεσης ασφαλίζουν την καλή και έντεχνη εκτέλεση του έργου και κάθε απαίτηση του κυρίου σε βάρος του αναδόχου. Η κατάπτωση δεν

αναστέλλεται αν ασκηθεί ένσταση κατά της απόφασης κατάπτωσης της, ή κατά της πράξης που αποτελεί την αιτία της κατάπτωσης, διότι αυτό (η αναστολή δηλαδή) θα αντέβαινε στην εγγυητικό της ρόλο⁴⁷.

4. Η εγγύηση καλής εκτέλεσης συμπληρώνεται με την **εγγύηση των «δεκάτων»**, ήτοι **«κρατήσεις που γίνονται σε κάθε πληρωμή προς τον ανάδοχο ... ανέρχονται** σε πέντε τοις εκατό (5%) στην πιστοποιούμενη αξία των εργασιών και σε δέκα τοις εκατό (10%) στην αξία των υλικών που περιλαμβάνονται προσωρινά στην πιστοποίηση, μέχρις ότου αυτά ενσωματωθούν στις εργασίες... μπορεί να αντικατασταθούν οποτεδήποτε από τον ανάδοχο, μερικά ή ολικά, με ισόποση εγγυητική επιστολή ...(και) περιορίζονται κατά ποσοστό πέντε τοις εκατό (5%) επί της αξίας των εργασιών που περιλαμβάνονται στις εγκεκριμένες από την υπηρεσία επιμετρήσεις.».

Άρα είναι προσαύξηση των εγγυήσεων, **προσωρινή**, που εξασφαλίζει τη δυνατότητα ικανοποίησης του εργοδότη, όταν αυτός πληρώνει πιστοποιήσεις που δεν στηρίζονται σε εγκεκριμένες επιμετρήσεις (βλέπε **παρ. 3 του άρθρου 53:** *" Κατ' αρχήν απαγορεύεται να περιλαμβάνονται στο λογαριασμό εργασίες που δεν έχουν καταμετρηθεί. Για τμήματα του έργου που, κατά την κρίση του επιβλέποντα μηχανικού, δεν ήταν δυνατή η σύνταξη επιμετρήσεων κατά διακριτά και αυτοτελώς επιμετρήσιμα τμήματα του έργου, επιτρέπεται να περιλαμβάνονται στο λογαριασμό εργασίες βάσει προσωρινών επιμετρήσεων, για τις οποίες όμως έχουν ληφθεί επιμετρητικά στοιχεία. Η τελευταία αυτή εξαίρεση γίνεται μόνο για τον πρώτο μήνα, μετά την εκτέλεση της εργασίας."*

Συνεπώς, αφού με βάση τις τελευταίες νομολογιακές εξελίξεις και τις εγκυκλίους της ΓΓΔΕ δεν πρέπει να εγκρίνονται πιστοποιήσεις, χωρίς εγκεκριμένες επιμετρήσεις, κανονικά η διάταξη αυτή για τα δέκατα θα έπρεπε να είναι άχρηστη (μόνο υπό την προϋπόθεση της παρ. 53.3 θα μπορούσε να λειτουργήσει).

5. Η πρόσθετη (δηλαδή πάνω από τη βασική εγγύηση του 5% ή 10%) εγγύηση απελευθερώνεται σταδιακά, μετά την ολοκλήρωση από τον ανάδοχο του 30% του συμβατικού αντικειμένου. Η **βασική εγγύηση** επιστρέφεται κατά ένα ποσοστό (60%)

⁴⁷ **ΑΠ 16/2008.** Η Τράπεζα που ανέλαβε, μέσω της έκδοσης εγγυητικής επιστολής, την υποχρέωση να πληρώσει σε πρώτη ζήτηση ή με απλή ειδοποίηση ή δήλωση, **δεν μπορεί να αρνηθεί** την καταβολή του ποσού της εγγυητικής επιστολής προς τον δανειστή, επικαλούμενη ανυπαρξία ή πλημμέλεια της βασικής σχέσης ή ακόμη και να αμφισβητήσει τον λόγο κατάπτωσης της εγγυητικής επιστολής, πολύ δε περισσότερο να αντιτάξει από την σχέση καλύψεως ενστάσεις του εντολέα της πρωτοφειλέτη. Δεν αποκλείεται βεβαίως η απόκρουση της πληρωμής από την εγγυήτρια Τράπεζα με την προβολή ένστασης από την ΑΚ 281. Δεν αποκλείεται επίσης η μεταγενέστερη, εκ μέρους του υπέρ ου η επιστολή, πρωτοφειλέτη και εντολέως, αναζήτηση του καταβληθέντος ποσού από τον λαβόντα τούτο δανειστή, εάν ήθελε κριθεί ότι δεν συνέτρεχαν οι όροι της καταπτώσεως, κατά της περί αδικοπραξιών διατάξεις του ΑΚ και αν δεν υπάρχει ή δεν αποδεικνύεται αδικοπραξία κατά τις διατάξεις του αδικαιολόγητου πλουτισμού των άρθρων 904 επ. ΑΚ.

μετά την προσωρινή παραλαβή και το υπόλοιπο μετά την οριστική. Η σημασία της διάταξης αυτή είναι επίσης εξισορροπητική της αυστηρότητας της πρόσθετης εγγύησης.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ:

ΣΤΕ 103/2011. Από τη ρητή διατύπωση του τελευταίου εδαφίου της παρ. 1 του άρθρου 35 του π.δ/τος της 12/16.7.1932, στην οποία (παράγραφο) παραπέμπει η παρ. 6 του άρθρου αυτού, σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 340 και 343 του Αστικού Κώδικα συνάγεται ότι για να γεννηθεί η κατά τις διατάξεις αυτές υποχρέωση του κυρίου του έργου προς αποζημίωση του αναδόχου για τις προμήθειες που καταβάλλει στην εγγυήτρια Τράπεζα, σε περίπτωση που μετά τη συντέλεση της παραλαβής του έργου καθυστερεί η εκ μέρους του κυρίου του έργου απόδοση των εγγυητικών επιστολών στον ανάδοχο απαιτείται (εφόσον λείπει δήλη ημέρα για την εκπλήρωση της παροχής) προηγούμενη όχληση στον κύριο του έργου για την απόδοση των επιστολών αυτών (βλ. ΑΠ 65/1974). Κατ' ακολουθία, εάν δεν προηγηθεί η όχληση αυτή, ο κύριος του έργου δεν περιέρχεται σε υπερημερία για την απόδοση των εγγυητικών επιστολών και δεν υποχρεούται στην ως άνω αποζημίωση.

ΣΤΕ 2511/2011. Στην περίπτωση, κατά την οποία, χωρεί αλλαγή στο πρόσωπο του αναδόχου δημοσίου έργου, λόγω της κατά το δίκαιο των ανωνύμων εταιρειών συγχωνεύσεως με απορρόφηση που συνιστά περίπτωση οιονεί καθολικής διαδοχής, η Διοίκηση ως κύριος του έργου οφείλει να προβεί στις απαιτούμενες ενέργειες για την έκδοση νέων εγγυητικών επιστολών υπέρ του νέου αναδόχου, ακόμη και αν δεν συντρέχει περίπτωση υποκαταστάσεως κατά το άρθρο 51 του Π.Δ. 609/1985, ιδίως στην περίπτωση κατά την οποία οι εγγυητικές αυτές επιστολές υπέρ του αρχικού αναδόχου έχουν εκδοθεί εις βάρος τρίτων προσώπων ως αντεγγυητών έναντι του εκδότη της επιστολής. Και τούτο, διότι τα τρίτα αυτά πρόσωπα προέβησαν στην ενέργεια αυτή αποβλέποντα στο πρόσωπο και την αξιοπιστία του αρχικού αναδόχου και δεν μπορεί να συναχθεί τεκμήριο ότι συναινούν για τη διατήρηση της αντεγγυήσεως και υπέρ του διαδόχου, τον οποίον πιθανόν και να μη γνωρίζουν καθόλου, αφού μάλιστα με τη σύμβαση της αντεγγυήσεως, ο αντεγγυητής αναλαμβάνει έναντι του εγγυητού την ευθύνη ότι θα ικανοποιηθεί η κατά του πρωτοφειλέτου απαίτησή του, που θα γεννηθεί από την εκ μέρους του (εγγυητή) ικανοποίηση του δανειστή (πρβλ. ΑΠ 10/1992 Ολομ.). Βασίμως προβάλλεται από τον αιτούντα ότι μετά την απορρόφηση της αρχικής αναδόχου κοινοπραξίας ο κύριος του έργου ώφειλε να προβεί στην ακύρωση της εγγυητικής επιστολής που είχε εκδοθεί εις βάρος της μερίδος του στο Τ.Σ.Μ.Ε.Δ.Ε. υπέρ της αρχικής αναδόχου κοινοπραξίας, μη δικαιούμενη να την διατηρήσει και να διατάξει στη συνέχεια την κατάπτωση της.

ΔΕΑ 1624/95. Αν καθυστερήσει η επιστροφή ο ΚΤΕ βαρύνεται με την προμήθεια της τράπεζας που αντιστοιχεί στο χρόνο καθυστέρησης και με τόκο υπερημερίας.

551/2002 ΓΝΜΔ ΝΣΚ. Απαραίτητη προϋπόθεση για την επιστροφή στον Ανάδοχο των εγγυητικών επιστολών καλής εκτέλεσης ενός δημοσίου έργου είναι η συντέλεση της οριστικής παραλαβής, και η μετά από αυτή, σύνταξη και έγκριση του "τελικού λογαριασμού".

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΔΙΟΙΚΗΣΗ –ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Άρθρο 36 Ν. 3669/2008 (ΚΔΕ)

1. Η παρακολούθηση, ο έλεγχος και η διοίκηση των έργων ασκούνται από **την αρμόδια τεχνική υπηρεσία του φορέα κατασκευής του έργου (διευθύνουσα ή επιβλέπουσα υπηρεσία)**, η οποία ορίζει τους τεχνικούς υπαλλήλους που θα ασχοληθούν ειδικότερα με την επίβλεψη, προσδιορίζει τα καθήκοντά τους όταν είναι περισσότεροι από έναν, παρακολουθεί το έργο τους και γενικά προβαίνει σε κάθε νόμιμη ενέργεια και ενεργεί ό,τι απαιτείται για την καλή και έγκαιρη εκτέλεση των έργων .

2⁴⁸. «Η διευθύνουσα υπηρεσία ορίζει ως επιβλέποντες και βοηθούς αυτών για το έργο ή τμήματα του ή είδη εργασιών τεχνικούς υπαλλήλους, οι οποίοι κατά προτίμηση έχουν την κατάλληλη ειδικότητα, ανάλογα με τα

⁴⁸ Το πρώτο εδάφιο τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο **186 παρ. 1 του Ν. 4070/2012.**

Η καταργηθείσα διάταξη: «Η διευθύνουσα υπηρεσία ορίζει ως επιβλέποντες και βοηθούς αυτών για το έργο ή τμήματά του ή είδη εργασιών τεχνικούς υπαλλήλους, που έχουν την αντίστοιχη δυνατότητα, ανάλογα με τα στελέχη που διαθέτει, τις υπηρεσιακές ανάγκες και την αξιολόγηση του έργου και του προσωπικού.»

στελέχη που διαθέτει, τις υπηρεσιακές ανάγκες και την αξιολόγηση του έργου και του προσωπικού, καθώς και τριμελή επιτροπή τεχνικών υπαλλήλων για την παραλαβή των αφανών εργασιών και τη σύνταξη των σχετικών πρωτοκόλλων.»

Οι επιβλέποντες αποτελούν τους **άμεσους βοηθούς του προϊστάμενου** της διευθύνουσας υπηρεσίας στην άσκηση των καθηκόντων της που σχετίζονται με το έργο, όπως αυτά ορίζονται στις επί μέρους διατάξεις του παρόντος κώδικα. Δεν αποκλείεται η άσκηση της επίβλεψης από τον προϊστάμενο της διευθύνουσας υπηρεσίας.

3. Στα **καθήκοντα των επιβλεπόντων** περιλαμβάνονται η παρακολούθηση και ο έλεγχος της ποιότητας και ποσότητας των εργασιών και γενικά η τήρηση των όρων της σύμβασης από τον ανάδοχο. Οι βοηθοί των επιβλεπόντων ασκούν τα καθήκοντα που τους ανατίθενται και έχουν ανάλογες ευθύνες.

4. Στην περίπτωση κατασκευής έργου με ανάθεση σε ανάδοχο **η επίβλεψη αποσκοπεί στην πιστή εκπλήρωση από τον ανάδοχο των όρων της σύμβασης και στην κατασκευή του έργου σύμφωνα με τους κανόνες της τέχνης, ώστε να ανταποκρίνεται στον προορισμό του.**

Στην περίπτωση κατασκευής έργου με αυτεπιστασία, η επίβλεψη οργανώνει και διευθύνει τα μέσα που έχει στη διάθεσή της κατά τον οικονομοτεχνικά προσφορότερο τρόπο, για να επιτύχει την κατασκευή του έργου σύμφωνα με τις προδιαγραφές και τους κανόνες της τέχνης, ώστε να ανταποκρίνεται στον προορισμό του.

5. Η υποχρέωση της επίβλεψης να προβαίνει σε κάθε ενέργεια για την πιστή εκπλήρωση των όρων της σύμβασης από τον ανάδοχο, δεν μειώνει σε καμιά περίπτωση τις ευθύνες του αναδόχου, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις και τη σύμβαση.

6. Η επίβλεψη μπορεί να ασκηθεί εκτός από τον τόπο των έργων και σε όλους τους χώρους που κατασκευάζονται τμήματα του έργου.

7. Με απόφαση του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. καθορίζονται κατηγορίες μεγάλων ή ειδικών έργων, στην ομάδα επίβλεψης των οποίων μετέχει απαραίτητα και ο μελετητής του έργου. Με την ίδια απόφαση ρυθμίζεται κάθε σχετική λεπτομέρεια, ιδίως ο τρόπος καθορισμού της τυχόν αμοιβής του και η διαδικασία ανάθεσης των σχετικών υπηρεσιών⁴⁹.

8. Η διευθύνουσα υπηρεσία κατά τη διάρκεια της κατασκευής του έργου συντάσσει και στέλνει στην προϊσταμένη αρχή κάθε δίμηνο συνοπτικές εκθέσεις για την πορεία του έργου και τα σημαντικά προβλήματα που σχετίζονται με την κατασκευή του.

9. Σε περιπτώσεις μεγάλων ή ειδικών ή σημαντικών έργων η επίβλεψη μπορεί να γίνει με κλιμάκιο της διευθύνουσας υπηρεσίας, που έχει επικεφαλής τεχνικό κατηγορίας ΠΕ και τον απαιτούμενο αριθμό βοηθών και άλλου τεχνικού και διοικητικού προσωπικού. Το κλιμάκιο επίβλεψης μπορεί να εγκατασταθεί στην έδρα της διευθύνουσας υπηρεσίας ή με απόφαση Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. στον τόπο των έργων.

10. Όταν παρίσταται **ανάγκη διαπίστωσης πραγματικών περιστατικών**, η αρμόδια υπηρεσία μπορεί να προβαίνει σε αυτοψία που ενεργείται από κατάλληλο τεχνικό υπάλληλο ή επιτροπή από τεχνικούς υπαλλήλους που συντάσσουν σχετική έκθεση. Όταν γίνονται τέτοιες αυτοψίες καλείται να παραστεί και ο ανάδοχος, αν συντρέχει περίπτωση.

11. Αν ο κύριος του έργου **καταστεί υπερήμερος ως προς την εκπλήρωση των συμβατικών υποχρεώσεών του, ο ανάδοχος δικαιούται να ζητήσει αποζημίωση μόνο για τις θετικές του ζημιές** που προκαλούνται μετά την επίδοση από αυτόν σχετικής **έγγραφης όχλησης**. Σε περίπτωση υπερημερίας από **καθυστέρηση πληρωμής** οι θετικές ζημιές οφείλονται κατά το μέτρο που υπερβαίνουν τον τόκο υπερημερίας.

Άρθρο 40 Ν. 3669/2008

1. Η υπαίτια παράλειψη **οφειλόμενης ενέργειας από όργανα του φορέα κατασκευής** του έργου αποτελεί πειθαρχική παράβαση.

2. **Ιδίως αποτελούν πειθαρχικές παραβάσεις:**

α) Για τους **επιβλέποντες το έργο:** η υπαίτια καθυστέρηση στην ενημέρωση του προϊσταμένου της διευθύνουσας υπηρεσίας για την εκ μέρους του αναδόχου παραβίαση του χρονοδιαγράμματος

⁴⁹ Τέτοια ΥΑ δεν έχει εκδοθεί μέχρι σήμερα.

κατασκευής ή την κατασκευή ελαττωματικών εργασιών ή την ενσωμάτωση ελαττωματικών υλικών ή την παράλειψη τήρησης των νομίμων μέτρων ασφάλειας ή προστασίας του περιβάλλοντος.

β) Για τον **προϊστάμενο της διευθύνουσας υπηρεσίας**: η παράλειψη κίνησης και διεκπεραίωσης της διαδικασίας έκπτωσης του αναδόχου παρά την συνδρομή των αναγκαίων προϋποθέσεων, η παράλειψη έγκαιρης έγκρισης των επιμετρήσεων και των λογαριασμών του έργου και η χορήγηση εντολών για εκτέλεση εργασιών οι οποίες δεν προβλέπονται από την αρχική ή εγκεκριμένη συμπληρωματική σύμβαση, ούτε άλλως πως είναι επιτρεπτή η εκτέλεσή τους κατά τις κείμενες διατάξεις.

γ) Για τον **προϊστάμενο και τα όργανα της προϊσταμένης αρχής**: η παράλειψη έγκαιρης έγκρισης των Ανακεφαλαιωτικών Πινάκων και των Πρωτοκόλλων προσωρινής και οριστικής παραλαβής, η χορήγηση παράτασης προθεσμίας χωρίς να υφίστανται οι νόμιμες προϋποθέσεις και η παράλειψη έκδοσης απόφασης σε ένσταση του αναδόχου κατά απόφασης κήρυξης έκπτωσης, εντός της διμήνης προθεσμίας της παραγράφου 8 του άρθρου 62 του παρόντος.

3. Για τις παραβάσεις των προηγούμενων παραγράφων ο Υπουργός ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. ή το αρμόδιο όργανο των άλλων φορέων που εκτελούν δημόσια έργα είτε επιβάλλει εις βάρος των υπαιτίων, ανάλογα με τη βαρύτητά τους, την πειθαρχική ποινή του προστίμου μέχρι ποσού αντίστοιχου του μισθού των έξι (6) μηνών είτε τους παραπέμπει στο οικείο πειθαρχικό όργανο για την επιβολή των κατά τις κείμενες διατάξεις προβλεπόμενων πειθαρχικών ποινών.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ:

1. Η διοίκηση του έργου.

Για τον τρόπο και τις διαδικασίες της οργάνωσης της επίβλεψης και εν γένει διοίκησης του έργου, ορίζει το **άρθρο 36 του ΚΔΕ** (προηγούμενως άρθρο 6 ν. 1418/84 και άρθρο 28 του ΠΔ 609/85). Οι διατάξεις αυτές έχουν υποστεί αλλεπάλληλες τροποποιήσεις, δείγμα της αγωνίας του νομοθέτη να οργανώσει με αποτελεσματικό τρόπο τη διοίκηση του έργου.

Βασικές αρχές:

Ο επιβλέπων ή οι επιβλέποντες είναι κατά κανόνα τεχνικοί υπάλληλοι της υπηρεσίας⁵⁰. Ως επιβλέποντες ορίζονται, κατ' προτίμηση, υπάλληλοι με την **κατάλληλη**

⁵⁰ Για τα έργα των ΟΤΑ ισχύουν παράλληλα οι ειδικότερες διατάξεις του άρθρου 8 του π.δ. 171/87 - **Επίβλεψη έργων. Επιστασία έργων**

1. Ο Νομάρχης, με εισήγηση του Προϊσταμένου της ΤΥΔΚ σε περίπτωση αδυναμίας επίβλεψης του έργου από τις υπηρεσίες των ΟΤΑ ή της ΤΥΔΚ, μπορεί με απόφασή του να αναθέσει την επίβλεψη σε τεχνικό υπάλληλο οιασδήποτε κατηγορίας και βαθμού άλλης Τεχνικής Υπηρεσίας των φορέων του δημοσίου τομέα που εδρεύουν στο νομό.

Σε περίπτωση που δεν υπάρχει κατάλληλος τεχνικός υπάλληλος στο Νομό ο Υπουργός Εσωτερικών μπορεί να αναθέσει την επίβλεψη σε διπλωματούχο μηχανικό κατηγορίας ΠΕ οιοσδήποτε βαθμού της Τ.Υ.Δ.Κ. της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου ή άλλου Νομού.

2. Για την εφαρμογή των περιπτώσεων της **παρ. 5 του άρθρου 6 του Ν. 1418/84** απαιτείται απόφαση του Δημοτικού ή Κοινοτικού Συμβουλίου που λαμβάνεται ύστερα από έγκριση του Υπουργού Εσωτερικών μετά από γνώμη του Συμβουλίου των Δημοτικών και Κοινοτικών Έργων και Θεώρησης Μελετών.

3. Όταν παρίσταται ανάγκη η επιτόπου επιστασία των έργων γίνεται από τεχνικό υπάλληλο οιασδήποτε κατηγορίας και βαθμού της Διευθύνουσας Υπηρεσίας ή από ιδιώτη ο οποίος διαθέτει τις απαραίτητες γνώσεις ή εμπειρία για το έργο που προσλαμβάνεται.

Η πρόσληψη του ανωτέρω ιδιώτη γίνεται με απόφαση του δημάρχου ή του προέδρου κοινότητας με ημερομίσθιο, έπειτα από πρόταση του Προϊσταμένου της Διευθύνουσας Υπηρεσίας, και σε βάρος της

ειδικότητα.

Ειδικά για την παραλαβή και τον έλεγχο της πιστοποίησης των υλικών καθώς και τον χαρακτηρισμό των εδαφών ορίζονται επιτροπές από δύο ή περισσότερους τεχνικούς υπαλλήλους της ΔΥ, ενώ για την **παραλαβή των αφανών εργασιών** και τη σύνταξη των πρωτοκόλλων ορίζονται **τριμελείς επιτροπές** (άρθρο **186 παρ. 1 Ν. 4070/2012**). Η σχετική διάταξη τέθηκε ως **τροποποίηση του Ν. 3669/2008** και μέσω αυτού του Ν. 1418/1984 και (έχω τη γνώμη πως) η εφαρμογή της αρχίζει άμεσα μετά την δημοσίευση του νόμου (10-4-2012), σύμφωνα με το άρθρο 188 αυτού, που ορίζει την έναρξη ισχύος του από τη δημοσίευσή του, άρα και στα έργα που βρίσκονται σε εξέλιξη πρέπει άμεσα η Δ.Υ. να ορίσει επιτροπές Π.Α.Ε. που θα παραλαμβάνουν εφεξής τις εργασίες αυτές.

Για μεγάλα ή ειδικά ή σημαντικά έργα μπορεί η επίβλεψη να γίνεται από **κλιμάκιο της Δ.Υ.** Η παράλειψη των οργάνων του φορέα κατασκευής του έργου (Π.Α. και Δ.Υ.), όταν έχει χαρακτήρα παράλειψης οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας, δηλαδή παράλειψη της υποχρέωσης να ενεργήσουν μέσα σε ορισμένη προθεσμία αλλιώς επέρχεται αυτοδικαίως έννομο αποτέλεσμα υπέρ του αναδόχου, συνιστά **πειθαρχικό αδίκημα**.

Με **το άρθρο 40 του ΚΔΕ** (9 του ν. 3263/04) ορίζονται συγκεκριμένα πειθαρχικά αδικήματα των οργάνων που εμπλέκονται στην παραγωγή των έργων δηλαδή των επιβλεπόντων, του Προϊσταμένου της Δ.Υ. των οργάνων και του Προϊσταμένου της Π.Α. Για τα αδικήματα αυτά ο Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ ή το αρμόδιο όργανο των άλλων φορέων που εκτελούν δημόσια έργα, είτε επιβάλλει εις βάρος των υπαιτίων, ανάλογα με τη βαρύτητά τους, την πειθαρχική ποινή του προστίμου μέχρι ποσού αντιστοίχου του

πίστωσης του έργου. Ο ιδιώτης που προσλαμβάνεται κατ' αυτόν τον τρόπο απολύεται σύμφωνα με την ίδια όπως ανωτέρω διαδικασία πρόσληψης, κατά τη διάρκεια εκτέλεσης του έργου, εάν κριθεί ακατάλληλος ή όχι απαραίτητος, οπωσδήποτε δε όταν περαιωθεί το έργο.

4. Η επίβλεψη έργων από τον Προϊστάμενο της Τ.Υ.Δ.Κ. της Νομαρχίας δεν επιτρέπεται.

5. Η επίβλεψη έργων Δήμων και Κοινοτήτων από τον προϊστάμενο της Τεχνικής τους Υπηρεσίας επιτρέπεται.

Στην περίπτωση αυτή ο Προϊστάμενος της τεχνικής υπηρεσίας ασκεί μόνον τις αρμοδιότητες του επιβλέποντα που προβλέπουν οι διατάξεις του Ν. 1418/84, του Π.Δ. 609/85 και του παρόντος, ενώ τις αρμοδιότητες της διευθύνουσας υπηρεσίας ασκεί η Τ.Υ.Δ.Κ. της Νομαρχίας.

6. Η επίβλεψη έργων των Συνδέσμων Δήμων και Κοινοτήτων, Δημοτικών και Κοινοτικών Ιδρυμάτων, λοιπών Δημοτικών και Κοινοτικών Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και Δημοτικών και Κοινοτικών επιχειρήσεων από τον Προϊστάμενο της Τεχνικής τους Υπηρεσίας επιτρέπεται. Στην περίπτωση αυτή ο Προϊστάμενος της τεχνικής υπηρεσίας ασκεί μόνον τις αρμοδιότητες του επιβλέποντα που προβλέπουν οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου, ενώ τις αρμοδιότητες της διευθύνουσας υπηρεσίας ασκεί η τεχνική υπηρεσία Δήμου ή Κοινότητας μέλους τους που ορίζεται από το Διοικητικό τους Συμβούλιο, και σε περίπτωση που δεν υπάρχει, η Τ.Υ.Δ.Κ. της Νομαρχίας.

μισθού των έξι μηνών, είτε τους παραπέμπει στο οικείο πειθαρχικό όργανο για την επιβολή των, κατά τις κείμενες διατάξεις προβλεπομένων κατά περίπτωση πειθαρχικών ποινών.

Η επίβλεψη αποσκοπεί στην πιστή εκπλήρωση των όρων της σύμβασης και την έντεχνη κατασκευή του έργου. Η επίβλεψη επεκτείνεται σε όλους τους αναγκαίους χώρους όπου μπορεί να κατασκευάζονται τμήματα του έργου και ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να επιτρέπει την ελεύθερη πρόσβαση. Ακόμα μετά από ειδοποίηση, ο εργοταξίαρχος της αναδόχου συνοδεύει τους επιβλέποντες στην επιθεώρηση⁵¹.

Σε περίπτωση σημαντικών έργων συγκροτείται, κατόπιν αποφάσεως του κυρίου του έργου, ή του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ (που μπορεί να υποκαταστήσει στην απόφαση αυτή τον κύριο του έργου αν ο ίδιος δεν το κάνει) **επιτροπή παρακολούθησης του έργου με συμβουλευτικό χαρακτήρα**, με σκοπό την παρακολούθηση της πιστής εφαρμογής της μελέτης, την αποδοχή τροποποιήσεών της, τη διαμόρφωση του κόστους και του χρονοδιαγράμματος και την τήρηση των κανόνων ασφαλείας.

Σε περίπτωση **αδυναμίας της τεχνικής υπηρεσίας του φορέα κατασκευής** να σχεδιάσει, να μελετήσει ή να ελέγξει τη μελέτη και να επιβλέψει την κατασκευή του έργου, μπορεί να προσλάβει με σύμβαση **τεχνικό σύμβουλο**, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 3316/05 άρθρο 9. Η παρ. 1 του άρθρου αυτού θέτει προϋποθέσεις για την ανάθεση των έργων τεχνικού συμβούλου (απαιτείται γνώμη του τεχνικού συμβουλίου των κεντρικών υπηρεσιών των υπουργείων που εποπτεύουν τους φορείς αυτούς, ή της ΓΓΔΕ του ΥΠΕΧΩΔΕ, αν δεν υπάρχουν τέτοια Τεχνικά Συμβούλια).

Ο ανάδοχος διευθύνει το έργο με τεχνικά στελέχη αποδεκτά από την υπηρεσία. Για την οργάνωση της διεύθυνσης των έργων από την πλευρά του αναδόχου έχει λόγο και ο κύριος του έργου. Έτσι για έργα πάνω από 1 δις. πρέπει να ορίζεται συγκεκριμένος αριθμός στελεχών, που η παρουσία του στο έργο ελέγχεται από τον κύριο, με συγκεκριμένα προσόντα (**άρθρο 6 παρ. 6 του ν. 1418/84**).

⁵¹ Σχετικά με τον καταμερισμό της ποινικής ευθύνης μεταξύ των επιβλεπόντων και των μηχανικών της κατασκευάστριας το έργο επιχείρησης, σε περίπτωση προκλήσεως αξιόποινης πράξης, κρίθηκε, με την **23/1996 διάταξη του Εισ.Εφ.Πατρών**, ότι στην επίβλεψη ανάγεται μόνο ο ποιοτικός και ποσοτικός έλεγχος του έργου και γενικά η ακριβής τήρηση των όρων της σύμβασης, συνεπώς ο επιβλέπων δεν ευθύνεται για τον τρόπο εκτέλεσης των εργασιών και τα μέτρα ασφαλείας για την πρόληψη ατυχημάτων, ζημιών κ.λ.π. κατά την εκτέλεση του έργου (σχετικά ορίζει το άρθρο 15 του Π.Κ. κατά το οποίο η μη αποτροπή αξιόποινου αποτελέσματος τιμωρείται όπως και η πρόκλησή του με ενέργεια, αν ο υπαίτιος της παράλειψης είχε ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να παρεμποδίσει την επέλευση του αποτελέσματος).

2. Διαπίστωση πραγματικών περιστατικών.

Στην παρ. 10 του άρθρου 36 κωδικοποιείται η παρ. 2 του άρθρου 59 π.δ. 609/85. Σύμφωνα με τη ρύθμιση αυτή, μπορεί να διενεργούνται αυτοψίες από μεμονωμένους τεχνικούς υπαλλήλους, ή από επιτροπές που συγκροτούνται ad hoc από την αρμόδια υπηρεσία. Πρόκειται για μια ατελέστατη διάταξη, στην οποία δεν ορίζεται ποια είναι η σχέση της αυτοψίας αυτής, καθώς κι οι συνέπειες της τεχνικής έκθεσης που συντάσσεται, με τις λοιπές διατάξεις του δικαίου των δημοσίων έργων, για παράδειγμα αν με τις τεχνικές αυτές εκθέσεις μπορούν να ανατραπούν καταστάσεις παγιωμένες συγκεκριμένα λ.χ. να αμφισβητηθούν τα δεδομένα εγκεκριμένης, ρητά η σιωπηρά, επιμέτρησης και συγκεκριμένες εργασίες που έχουν περιληφθεί σ' αυτή, ή τα κονδύλια εγκεκριμένης πιστοποίησης. Με δεδομένες τις ρυθμίσεις του **N. 4070/2012** και τις αλλαγές που επέφεραν στα άρθρα περί επιμετρήσεων και πιστοποιήσεων (βλέπετε παρακάτω άρθρα 52 και 53) η Επιτροπή αυτή μπορεί να παίξει σημαντικότερο ρόλο στον έλεγχο της διοίκησης του έργου από τη Διευθύνουσα Υπηρεσία και στην επιστροφή εργολαβικού ανταλλάγματος που πληρώθηκε ή διεκδικεί ο ανάδοχος χωρίς να το δικαιούται.

3. Υπερημερία εργοδότη.

Στην παρ. 11 του άρθρου 36 ΚΔΕ κωδικοποιείται η παρ. 2 του άρθρου 7 του ν. 1418/84, η οποία δημιουργεί συχνά τριβές στις σχέσεις εργοδότη – αναδόχου και διαφωνίες του αναδόχου που οδηγούνται στη δικαιοσύνη προς επίλυση.

Η διάταξη ορίζει, ως γενική υποχρέωση του εργοδότη, να εκτελεί τις συμβατικές του υποχρεώσεις έγκαιρα και να μην περιέρχεται σε υπερημερία, να μην καθυστερεί δηλαδή την εκτέλεση των υποχρεώσεών του. Συχνότερες αιτίες υπερημερίας του εργοδότη, που γεννούν οικονομικές διαφορές, αποτελούν οι καθυστερήσεις στην απόδοση ελεύθερου του χώρου όπου θα εκτελεσθεί το έργο, λόγω μη έγκαιρης συντέλεσης των απαλλοτριώσεων⁵², ή καθυστερήσεις στις πληρωμές του αναδόχου (περίπτωση που αντιμετωπίζεται με το δικαίωμα του εργολάβου να παύσει την εκτέλεση των εργασιών), ή καθυστερήσεις στην παράδοση των αναγκαίων μελετών στον ανάδοχο, εφόσον απαιτούνται.

Συνέπεια της περιέλευσης του εργοδότη σε υπερημερία είναι η υποχρέωση

⁵² Σε ορισμένα μεγάλα έργα, η καθυστέρηση στη συντέλεση των απαλλοτριώσεων αντιμετωπίζεται με **επιτάξεις**, ήτοι προσωρινή κατοχή των απαλλοτριωθέντων, έναντι καταβολής αποζημιώσεως (βλέπετε άρθρα 6 παρ. 20 του ν. 2052/92, 8 παρ. 2 ν. 2576/98 και άρθρο πέμπτο του ν. 3555/2007). Η επίταξη για την άμεση χρήση των απαλλοτριωθέντων, πριν τη συντέλεση των απαλλοτριώσεων, έχει κριθεί συνταγματική με την ΣΤΕ 3456/98 (Ολομ).

καταβολής στον ανάδοχο αποζημίωσης, για τις θετικές ζημιές που υφίσταται εκ του λόγου αυτού, η οποία αποζημίωση περιορίζεται όμως χρονικά μόνο στις ζημιές που υπέστη ο ανάδοχος από την *επίδοση γραπτής όχλησης στον εργοδότη και εφεξής*⁵³.

Θετική ζημιά αποτελεί (σύμφωνα με το άρθρο 298 του Αστικού Κώδικα) η μείωση της υπάρχουσας περιουσίας του αναδόχου (συνήθεις θετικές ζημιές αποτελούν οι δαπάνες του αναδόχου για καταβολή μισθωμάτων μηχανικού εξοπλισμού, αμοιβών προσωπικού, προμήθειες εγγυητικών επιστολών κ.λ.π. που αντιστοιχούν στο χρονικό διάστημα που δεν μπορεί να εκτελέσει έργο λόγω της υπερημερίας του εργοδότη). Για να υπάρξει απόδειξη

⁵³ **ΣΤΕ 651/2006.** Η όχληση που υποβάλλεται από τον ανάδοχο, κατά το άρθρο 7 παρ. 2 του ν. 1418/1984, **δεν απαιτείται να είναι ειδική**, δηλαδή αρκεί με αυτήν να προσδιορίζονται συγκεκριμένα το ζημιογόνο γεγονός και η ζημία, χωρίς να είναι απαραίτητη η αναφορά όλων των επιμέρους στοιχείων που τα εξειδικεύουν και συνεπώς, δεν είναι νομίμως αιτιολογημένη η κρίση της προσβαλλόμενης απόφασης κατά την οποία η από 19.1.1995 όχληση της αιτούσας δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις της ανωτέρω διάταξης, εφόσον σε αυτήν δεν αναφέρονταν τα ονοματεπώνυμα των αργούντων υπαλλήλων, τα στοιχεία πρόσληψής τους, τα στοιχεία γνωστοποίησης στη διευθύνουσα υπηρεσία του επιβλέποντος μηχανικού κλπ., καθώς και οι συμβατικές και νόμιμες υποχρεώσεις του κυρίου του έργου για την εκπλήρωση των οποίων κατέστη αυτός υπερήμερος, αφού στην όχληση αυτή, πάντως, αναφέρονταν οι ειδικότητες των αργούντων υπαλλήλων, καθώς και ότι η υπερημερία του κυρίου του έργου αφορούσε σφάλματα της συμβατικής μελέτης.

Η όχληση δεν απαιτείται να είναι ειδική, να εξειδικεύει δηλαδή τις ζημιές και το ύψος τους (**ΣΤΕ 15/93, ΔιΔικ 1994,386**).

ΣΤΕ 106/2011. Δεν οφείλεται αποζημίωση στον ανάδοχο, λόγω υπερημερίας του κυρίου του έργου, παρά μόνον μετά την επίδοση σε αυτόν της κατά τα ανωτέρω έγγραφης οχλήσεως. Η όχληση δεν απαιτείται μιν να είναι ειδική (ΣΤΕ 651/2006), για τη θεμελίωση όμως του δικαιώματος αποζημίωσης του αναδόχου λόγω υπερημερίας του κυρίου του έργου, πρέπει να αναφέρονται τουλάχιστον αφενός τα συνιστώντα την υπερημερία του κυρίου του έργου πραγματικά περιστατικά και αφετέρου οι θετικές ζημιές που προκαλούνται στον ανάδοχο από τα περιστατικά αυτά, για τις οποίες θα ζητηθεί στο μέλλον αποζημίωση, κατ' εφαρμογή της διατάξεως αυτής (ΣΤΕ 163/2007).

Έλλειψη νόμιμης βάσης της απόφασης του Εφετείου, διότι δεν περιγράφεται το περιεχόμενο της δηλώσεως της αναιρεσίβλητης, ώστε να καταστεί εφικτός ο έλεγχος της αιτιολογίας, δηλαδή ότι το έγγραφο πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 7 παρ. 2 του ν. 1418/1984.

ΣΤΕ 1814/2010. Η έγγραφη όχληση, ως εκ της φύσεως και του κατά νόμον περιεχομένου της, πρέπει να επιδίδεται στον κύριο του έργου μετά την έναρξη της υπερημερίας αυτού, άλλως είναι πρόωρη και δεν επιφέρει τα έννομα αποτελέσματά της.

ΣΤΕ 1009/2009. Για τη θεμελίωση δικαιώματος αποζημίωσης του αναδόχου για τις ζημιές που υπέστη λόγω υπερημερίας του κυρίου του έργου απαιτείται η επίδοση προς τον κύριο του έργου σχετικής έγγραφης όχλησης του αναδόχου, χωρίς να απαιτείται η όχληση αυτή να είναι και ειδική. Πρέπει στην έγγραφη όχληση του αναδόχου να αναφέρονται τα συνιστώντα την υπερημερία του κυρίου του έργου πραγματικά περιστατικά και οι θετικές ζημιές που προκαλούνται στον ανάδοχο, για τις οποίες θα ζητηθεί στο μέλλον αποζημίωση. Μόνον η θετική ζημία που προκαλείται μετά την επίδοση από τον ανάδοχο της σχετικής έγγραφης όχλησης γεννά υποχρέωση για αποζημίωση. Το κρίσιμο χρονικό διάστημα για το οποίο ζητήθηκε από την αναιρεσείουσα αποζημίωση ήταν προγενέστερο της υποβολής απ' αυτήν των σχετικών οχλήσεων και δεν είναι βάσιμοι οι ισχυρισμοί του αναδόχου ότι η υποβολή οχλήσεως στην προκειμένη περίπτωση ήταν περιπτή, διότι το Δημόσιο τελούσε σε γνώση της υπερημερίας του αλλά και εκ της όλης συμπεριφοράς του καθίστατο άνευ σημασίας η όχλησή του.

ΣΤΕ 1054/2009. Έγγραφο του αναδόχου, με το οποίο είχε ενημερώσει την Διευθύνουσα Υπηρεσία ότι δικαιούται αποζημίωσης συγκεκριμένου ύψους από την ημερομηνία ενημερώσεως μέχρι την ημερομηνία επαναλήψεως των εργασιών πρέπει να θεωρηθεί ως όχληση.

Η έγγραφη στο ημερολόγιο δεν αποτελεί όχληση (ΔΕΛάρ. 113/89, ΝΔΕ 58/9, ΔιΔικ 1991,449).

περί της αιτίας και του ύψους της ζημιάς, καλό είναι (όχι απαραίτητο, δεδομένου ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν και άλλα αποδεικτικά μέσα όπως έγγραφα και μαρτυρικές καταθέσεις) να καταγράφονται στο ημερολόγιο του έργου, κατά το άρθρο 47 ΚΔΕ, τα γεγονότα και οι καταστάσεις που αποτελούν την αιτία της ζημιάς (όπως το προσωπικό και τα μηχανήματα που βρίσκονται στον τόπο του έργου χωρίς να απασχολούνται πλήρως ή εν μέρει). Εξ άλλου, στην περίπτωση που υποβληθεί *όχληση* του αναδόχου (και ανεξαρτήτως αν η υπηρεσία αμφισβητεί το χαρακτήρα της ή τις τυχόν συνέπειές της), η Δ.Υ. πρέπει να προετοιμασθεί για τη συνέχεια, την απάντησή της δηλαδή επί της αίτησης, την οποία θα υποβάλει ο ανάδοχος (συνήθως μετά την άρση του λόγου υπερημερίας, όταν θα υφίσταται ολοκληρωμένη εικόνα και αποτίμηση της ζημιάς) για την καταβολή συγκεκριμένου ποσού ως αποζημίωσης. Το ύψος της αποζημίωσης θα εξαρτηθεί από την τεκμηρίωση του αναδόχου και την ανταπόδειξη της υπηρεσίας (η οποία εκ τούτου πρέπει να φροντίσει να έχει στην κατοχή της κατάλληλες αποδείξεις για την αμφισβήτηση των αξιώσεων του αναδόχου).

Άρθρο 37

Γενικές υποχρεώσεις του αναδόχου

1. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να κατασκευάσει το έργο **κατά τους όρους της σύμβασης και τις σύμφωνες προς αυτή και το νόμο έγγραφες εντολές του φορέα κατασκευής** του έργου.
2. Ο ανάδοχος έχει την υποχρέωση **να τηρεί με ακρίβεια τη διάταξη και τις διαστάσεις των διαφόρων μερών** του έργου όπως προκύπτουν από τα **εγκεκριμένα σχέδια ή άλλα στοιχεία της μελέτης**.
3. Οι **έγγραφες εντολές** που δίνονται από το αρμόδιο όργανο για συμπλήρωση ή τροποποίηση των στοιχείων της μελέτης, σύμφωνα με τις παραγράφους 1 και 3 του άρθρου 57 του παρόντος, καθώς και η εκτέλεση των εγκεκριμένων συμπληρωματικών εργασιών, είναι **υποχρεωτική για τον ανάδοχο**. Ο ανάδοχος **δεν δικαιούται να λάβει αποζημίωση** ή αύξηση τιμών για μεταβολές στα έργα που έγιναν χωρίς έγγραφη διαταγή, έστω και αν αυτές βελτιώνουν το έργο. Αν η χωρίς έγκριση μεταβολή επιφέρει μείωση ποσοτήτων ή διαστάσεων, καταβάλλεται μόνο η αξία των ποσοτήτων των εργασιών που έχουν πράγματι εκτελεσθεί χωρίς να αποκλείεται εφαρμογή των διατάξεων για κακοτεχνία.
4. **Σε επείγουσες περιπτώσεις** η διαταγή για τροποποιήσεις ή συμπληρώσεις δίνεται προφορικά στον τόπο των έργων και καταχωρείται στο ημερολόγιο. Αν τη διαταγή αυτή δίνει ο επιβλέπων, οφείλει να ενημερώσει αμέσως εγγράφως τη διευθύνουσα υπηρεσία, για την έκδοση κανονικής διαταγής. Αν η διαταγή αυτή διαφοροποιεί μερικά ή ολικά τις εντολές του επιβλέποντα, ο ανάδοχος αποζημιώνεται για τις εργασίες που έχει εκτελέσει σύμφωνα με την εντολή της επίβλεψης μέχρι τη λήψη της εντολής της διευθύνουσας υπηρεσίας.
5. Αν δεν ορίζεται διαφορετικά στη σύμβαση, ο ανάδοχος υποχρεούται να διαθέσει για το έργο όλο το απαιτούμενο **προσωπικό, υλικά, μηχανήματα, οχήματα, αποθηκευτικούς χώρους, εργαλεία και οποιαδήποτε άλλα μέσα**. Ο ανάδοχος σε κάθε περίπτωση βαρύνεται με όλες τις

απαιτούμενες δαπάνες για την ολοκλήρωση του έργου, όπως είναι οι **δαπάνες των μισθών και ημερομισθίων** του προσωπικού, οι δαπάνες όλων των **εργοδοτικών επιβαρύνσεων**, οι δαπάνες για τη μετακίνηση του προσωπικού του, οι δαπάνες των υλικών και της μεταφοράς, διαλογής, φύλαξης, φθοράς τους κλπ. οι δαπάνες λειτουργίας, συντήρησης, απόσβεσης, μίσθωσης μηχανημάτων και οχημάτων, οι **φόροι, τέλη, δασμοί, ασφαλιστικές κρατήσεις ή επιβαρύνσεις**, οι δαπάνες εφαρμογής των σχεδίων κατασκευής των σταθερών σημείων, καταμετρήσεων, δοκιμών, προσπελάσεων προς το έργο και στις θέσεις για τη λήψη υλικών, σύστασης και διάλυσης εργοταξίων, οι δαπάνες αποζημιώσεων ζημιών στο προσωπικό του, στον κύριο του έργου ή σε οποιονδήποτε τρίτο και γενικά κάθε είδους δαπάνη απαραίτητη για την καλή και έντεχνη εκτέλεση του έργου.

6. Οι φόροι, τέλη, δασμοί, κρατήσεις και οποιεσδήποτε άλλες νόμιμες επιβαρύνσεις βαρύνουν τον ανάδοχο, όπως ισχύουν κατά το χρόνο που δημιουργείται η υποχρέωση καταβολής τους. Κατ' εξαίρεση άλλοι φόροι του Δημοσίου που βαρύνουν άμεσα το εργολαβικό αντάλλαγμα, βαρύνουν τον ανάδοχο μόνο στο μέτρο που ίσχυαν κατά το χρόνο υποβολής της προσφοράς. Τυχόν μεταγενέστερες αυξομειώσεις, αυξομειώνουν αντίστοιχα το οφειλόμενο εργολαβικό αντάλλαγμα. Τα δύο προηγούμενα εδάφια δεν ισχύουν για το φόρο εισοδήματος ή τις τυχόν παρακρατήσεις έναντι του φόρου αυτού.

7. Ο ανάδοχος έχει την **υποχρέωση για την τήρηση των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας**, των διατάξεων και κανονισμών για την πρόληψη ατυχημάτων στο προσωπικό του, ή στο προσωπικό του φορέα του έργου, ή σε οποιονδήποτε τρίτο και για τη λήψη μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος. Σχετικά με τη **λήψη μέτρων ασφαλείας** είναι υποχρεωμένος να εκπονεί με ευθύνη του κάθε σχετική μελέτη (στατική ικριωμάτων, μελέτη προσωρινής σήμανσης έργων, κλπ.) και να λαμβάνει όλα τα σχετικά μέτρα.

8. Ανεξάρτητα από την υποχρέωση του αναδόχου να διαθέτει όλο το προσωπικό που απαιτείται για τη διεύθυνση της κατασκευής και την κατασκευή του έργου, **η σύμβαση μπορεί να ορίζει κατ' εκτίμηση** τον αριθμό τεχνικού προσωπικού κατά ειδικότητα και βαθμίδα εκπαίδευσης, που πρέπει να διαθέτει ο ανάδοχος κατά την εκτέλεση της σύμβασής του. Ο αριθμός αυτός προσαρμόζεται σύμφωνα με τις απαιτήσεις του έργου με βάση το χρονοδιάγραμμα κατασκευής του. Ο ανάδοχος οφείλει να **λαμβάνει μέτρα προστασίας σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία στο Σχέδιο Ασφάλειας και Υγείας (ΣΑΥ)**, όπως αυτό ρυθμίζεται με τις αποφάσεις του Υφυπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. ΔΙΠΑΔ/οικ.177/ 2.3.2001 (ΦΕΚ Β' 266), ΔΕΕΠΠ/85/14.5.2001 (ΦΕΚ Β' 686) και ΔΙΠΑΔ/οικ889/ 27.11.2002 (ΦΕΚ Β' 16), στο χρονοδιάγραμμα των εργασιών, καθώς και τις ενδεχόμενες τροποποιήσεις ή άλλες αναγκαίες αναπροσαρμογές των μελετών κατά τη φάση της μελέτης και της κατασκευής του έργου.

Η διευθύνουσα υπηρεσία μπορεί πάντα να διατάσσει την απομάκρυνση του προσωπικού που κρίνεται δικαιολογημένα ακατάλληλο ή την ενίσχυση των συνεργείων του αναδόχου.

9. Αν ο ανάδοχος **καθυστερεί τις πληρωμές των αποδοχών του προσωπικού** που χρησιμοποιεί στο έργο, η διευθύνουσα υπηρεσία μετά από γραπτή όχληση των ενδιαφερομένων, καλεί τον ανάδοχο να εξοφλήσει τους δικαιούχους μέσα σε δεκαπέντε (15) ημέρες. Αν ο ανάδοχος δεν εξοφλήσει τους δικαιούχους, τότε η διευθύνουσα υπηρεσία συντάσσει καταστάσεις πληρωμής των οφειλομένων και πληρώνει απευθείας τους δικαιούχους από τις πιστώσεις του έργου, για λογαριασμό του αναδόχου και έναντι του λαβείν του. Σε εφαρμογή της παραγράφου αυτής μπορεί να πληρωθούν οι αποδοχές μέχρι τριών (3) το πολύ μηνών πριν από την όχληση των ενδιαφερομένων.

10. Ο ανάδοχος έχει όλη την ευθύνη για την **ανεύρεση και χρησιμοποίηση πηγών αδρανών υλικών** ή άλλων υλικών, που δεν προέρχονται από το εμπόριο, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά από τη σύμβαση. Οι πηγές αυτές πριν από τη χρησιμοποίησή τους πρέπει να εγκριθούν από τη διευθύνουσα υπηρεσία, που μπορεί να απαγορεύσει τη χρήση ακατάλληλων ή απρόσφορων για τα έργα πηγών. Αν διαπιστωθεί ότι ο ανάδοχος **εμπορεύεται τα εξορυσσόμενα για την εκτέλεση** του έργου αδρανή υλικά κηρύσσεται έκπτωτος με απόφαση του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.. Με την ίδια απόφαση μπορεί να επιβληθεί πρόστιμο μέχρι εβδομήντα τέσσερις χιλιάδες (74.000) ευρώ,

το οποίο εισπράττεται υπέρ του Ταμείου Εθνικής Οδοποιίας (Τ.Ε.Ο. Α.Ε), σύμφωνα με τις διατάξεις περί εισπράξεως δημοσίων εσόδων.

11. Τα υλικά που συναντώνται κατά την κατασκευή του έργου ή προέρχονται από καθαίρεση παλιών έργων, ανήκουν στον κύριο του έργου. Ο ανάδοχος αποζημιώνεται για τις δαπάνες εξαγωγής ή διαφύλαξής τους, αν η σύμβαση δεν ορίζει διαφορετικά και οφείλει να παίρνει τα κατάλληλα μέτρα, για να αποτραπεί ή να είναι όσο το δυνατό μικρότερη η βλάβη των υλικών κατά την εξαγωγή τους. Χρησιμοποίηση των υλικών από τον ανάδοχο γίνεται μετά από διαταγή της υπηρεσίας και αφού συνταχθεί σχετικό πρωτόκολλο μεταξύ του επιβλέποντος και του αναδόχου.

12. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να ειδοποιήσει αμέσως τη διευθύνουσα υπηρεσία αν τυχόν κατά την κατασκευή των έργων βρεθούν αρχαιότητες ή οποιαδήποτε έργα τέχνης. Οι διατάξεις για τις αρχαιότητες εφαρμόζονται και στην περίπτωση αυτή. Για την καθυστέρηση των έργων ή τυχόν διακοπή τους απ' αυτή την αιτία, έχουν εφαρμογή οι σχετικές διατάξεις του παρόντος κώδικα.

13. Ο ανάδοχος έχει την υποχρέωση να **μην παρεμποδίζει την εκτέλεση οποιωνδήποτε άλλων έργων** ή εργασιών φορέα του δημόσιου τομέα, που είναι δυνατό να επηρεάζονται από τις εργασίες της εργολαβίας του, να προστατεύει τις υπάρχουσες κατασκευές και εκμεταλλεύσεις από κάθε βλάβη ή διακοπή λειτουργίας τους και χωρίς μείωση της ευθύνης του να αποκαθιστά ή να συμβάλει στην άμεση αποκατάσταση των τυχόν βλαβών ή διακοπών.

14. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να **εξασφαλίσει την απρόσκοπτη άσκηση της επίβλεψης** στα εργοστάσια που τυχόν κατασκευάζονται τμήματα του έργου και γενικά σε όλους τους χώρους που κρίνει απαραίτητο η διευθύνουσα υπηρεσία. Ο διευθύνων από μέρους της αναδόχου επιχείρησης τα έργα υποχρεούται, μετά από ειδοποίηση της υπηρεσίας, να συνοδεύει τους υπαλλήλους που επιβλέπουν, διευθύνουν ή επιθεωρούν τα έργα, κατά τις μεταβάσεις για επίβλεψη, έλεγχο ή επιθεώρηση στον τόπο των έργων ή στους άλλους τόπους παραγωγής.

Άρθρο 38

Διεύθυνση έργου από την πλευρά του αναδόχου

Η **διεύθυνση των έργων από την πλευρά του αναδόχου** στους τόπους κατασκευής τους γίνεται από τεχνικούς που έχουν τα κατάλληλα προσόντα και είναι αποδεκτοί από την Υπηρεσία. Η επί **τόπου των έργων** παρουσία τεχνικού στελέχους ή τεχνικού υπαλλήλου της εργοληπτικής επιχείρησης είναι **υποχρεωτική και ανάλογη με τη φύση και το μέγεθος του κατασκευαζόμενου έργου**. Προκειμένου για έργα προϋπολογισμού **πάνω από τρία εκατομμύρια (3.000.000,00) ευρώ**, η αναλογία αυτή καθορίζεται τουλάχιστον σε **τρεις (3) τεχνικούς ανάλογων προσόντων και πείρας**, από τους οποίους ένας (1) πρέπει να είναι διπλωματούχος ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος (**Α.Ε.Ι.**) και ένας (1) πτυχιούχος τεχνολογικού εκπαιδευτικού ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.). Η ελάχιστη τεχνική στελέχωση του εργοταξίου σε κάθε έργο μπορεί πάντα να αλλάζει με απόφαση του κυρίου ή του φορέα κατασκευής του έργου, εφόσον προβλέπεται στη διακήρυξη. Για το προσωπικό που **αποτελεί την ελαχίστη στελέχωση**, απαιτείται προσκόμιση στη διευθύνουσα υπηρεσία βεβαίωσης του οικείου ασφαλιστικού φορέα, στην οποία θα αναγράφεται και ο χρόνος ασφάλισης των εργαζομένων. Η παράβαση των διατάξεων του άρθρου αυτού αποτελεί **πειθαρχικό αδίκημα** για την εργοληπτική επιχείρηση, τα στελέχη και τους υπαλλήλους της, καθώς και για τους υπαλλήλους της διευθύνουσας υπηρεσίας. Με απόφαση του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. μπορεί να αναπροσαρμόζεται ο αριθμός των τεχνικών επί τόπου των έργων, ανάλογα με τον προϋπολογισμό και τη φύση του εκτελούμενου έργου.

Άρθρο 45

Σύμπραξη στην κατασκευή του μελετητή – Πρόσθετες εγγυήσεις- Ευθύνη

1. Όταν η μελέτη του έργου έχει εκπονηθεί από **ιδιωτικό μελετητικό γραφείο**, η διευθύνουσα υπηρεσία ειδοποιεί **εγγράφως το μελετητή για την έναρξη κατασκευής του έργου** που έχει μελετήσει και για κάθε τροποποίηση της μελέτης εφαρμόζονται οι διατάξεις της παραγράφου 2.

Οι ίδιες διατάξεις εφαρμόζονται για έργα προϋπολογισμού μεγαλύτερου από το ανώτατο όριο προϋπολογισμού έργων, που μπορούν να αναλαμβάνουν εργοληπτικές επιχειρήσεις της Α2 τάξης του Μ.Ε.ΕΠ.

Με απόφαση του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., μπορεί το ποσόν αυτό να αναπροσαρμόζεται και να αντιστοιχεί σε μεγαλύτερη τάξη. Για έργα μικρότερου προϋπολογισμού, όπως αυτός κάθε φορά ισχύει, μπορούν να εφαρμόζονται οι ανωτέρω διατάξεις, εφόσον προβλέπεται στη σχετική διακήρυξη και με όρους και προϋποθέσεις που καθορίζονται με όμοια απόφαση του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε..

2. Επιτρέπεται η τροποποίηση της εγκεκριμένης μελέτης, κατά τη διάρκεια εκτέλεσης του έργου, για τη διόρθωση **σφαλμάτων** της ή τη **συμπλήρωση ελλείψεων της** ή για λόγους που υπαγορεύονται από **απρόβλεπτες περιστάσεις**. Προς τούτο υποβάλλεται πρόταση της διευθύνουσας υπηρεσίας του έργου προς την προϊσταμένη αρχή, η οποία αποφασίζει ύστερα από **γνώμη του αρμόδιου τεχνικού συμβούλιου κατασκευών**. Αν η τροποποίηση αποδίδεται σε **σφάλματα και ελλείψεις** της μελέτης και ο μελετητής αποδέχεται την ευθύνη του, τροποποιεί την μελέτη κατά την παράγραφο 4 του άρθρου 31 του ν.3316/05, εφόσον δεν έχουν παραγραφεί οι αξιώσεις του εργοδότη. Σε κάθε άλλη περίπτωση την τροποποίηση αναλαμβάνει ο **ανάδοχος του έργου σε συνεργασία με μελετητή** που διαθέτει τα νόμιμα προσόντα. Για να εισαχθεί το θέμα στο Τεχνικό Συμβούλιο πρέπει η **τροποποιητική μελέτη να είναι σε στάδιο αντίστοιχο** με την προς τροποποίηση και να έχει τεθεί υπόψη του αρχικού μελετητή που διατυπώνει εγγράφως σε εύλογη προθεσμία τη γνώμη του.

Κατά τη συζήτηση στο συμβούλιο καλούνται προς ακρόαση ο αρχικός μελετητής, ο ανάδοχος του έργου ή εκπρόσωποί τους και εκπρόσωπος της υπηρεσίας που ενέκρινε την αρχική μελέτη, οι οποίοι υποβάλλουν γραπτό υπόμνημα. Η προϊσταμένη αρχή εκδίδει την απόφαση περί αποδοχής της πρότασης τροποποίησης της μελέτης, μέσα σε προθεσμία τριάντα (30) ημερών από την έκδοση της γνωμοδότησης του συμβουλίου και η κοινοποίηση της απόφασης στην υπηρεσία τήρησης των μητρώων, αποτελεί προϋπόθεση για την πληρωμή των εργασιών της τροποποιητικής μελέτης. Αν η ανάγκη τροποποίησης της μελέτης αποδίδεται σε σφάλματα ή ελλείψεις της και δεν έχουν παραγραφεί οι αξιώσεις του κυρίου του έργου κατά του μελετητή, εφαρμόζονται οι διατάξεις του τελευταίου εδαφίου της παραγράφου 4 του άρθρου 31 του ν.3316/05. Ο μελετητής της αρχικής μελέτης μπορεί να ασκήσει αίτηση θεραπείας κατά της απόφασης περί τροποποίησης της μελέτης, αν αυτή αποδίδεται σε σφάλματα ή παραλείψεις της μελέτης. Η άσκηση αίτησης θεραπείας αναστέλλει τις εις βάρος του μελετητή οικονομικές συνέπειες και την έναρξη της πειθαρχικής διαδικασίας, όχι όμως την εφαρμογή της τροποποιημένης μελέτης.

Η απόφαση κοινοποιείται στα αρμόδια για την κίνηση της πειθαρχικής διαδικασίας κατά του μελετητή και των υπαίτιων υπαλλήλων όργανα, αν η ανάγκη τροποποίησης οφείλεται σε λάθη ή παραλείψεις της μελέτης.

3. Αν δεν έχει περάσει η εξαετία που προβλέπεται από την παράγραφο 1 του άρθρου 31 του ν.3316/2005 για την παραγραφή των αξιώσεων του εργοδότη κατά του μελετητή, εφαρμόζονται οι διατάξεις της παραγράφου 4 του αυτού άρθρου 31.

4. Για την πληρότητα των εκπονούμενων μελετών, τον αρτιότερο σχεδιασμό, την καλύτερη διοίκηση και επίβλεψη και την έντεχνη κατασκευή του έργου, υποχρεούνται ο μελετητής, ο ανάδοχος κατασκευής του έργου και ο τεχνικός σύμβουλος **να ασφαλίζουν τη μελέτη, την κατασκευή του έργου και τις υπηρεσίες τεχνικού συμβούλου αντίστοιχα.**

Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. και Ανάπτυξης ορίζονται η έναρξη εφαρμογής της παραγράφου αυτής, οι μελέτες, τα έργα και οι υπηρεσίες τεχνικού συμβούλου που εξαιρούνται από την υποχρέωση ασφάλισης και ρυθμίζονται τα σχετικά θέματα εφαρμογής της διάταξης αυτής και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια.

Με κοινή απόφαση των Υπουργών ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. και Ανάπτυξης καθορίζονται, ειδικά, τα ελάχιστα όρια ασφαλιστικών καλύψεων, οι αποδεκτές εξαιρέσεις και οι μέγιστες απαλλαγές από τις ασφαλιστικές καλύψεις.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ:

1. Η θεμελιώδης υποχρέωση της εκτέλεσης του έργου κατά τη μελέτη.

Στο άρθρο 37 ΚΔΕ κωδικοποιούνται οι διατάξεις των παρ. 1 του άρθρου 7 και 2 παρ. 6 του ν. 1418/1984, του άρθρου 34 και της παρ. 4 του άρθρου 28 του π.δ. 609/1985 και τέλος της απόφασης του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ ΔΙΠΑΔ/889/27-11-2002.

Η σημαντικότερη υποχρέωση του αναδόχου είναι να κατασκευάζει το έργο σύμφωνα με τις υποχρεώσεις του, όπως καταγράφονται στα συμβατικά τεύχη και στη μελέτη του έργου, με τα σχέδια και τις διαστάσεις του. Έχει επίσης υποχρέωση να συμμορφώνεται προς τις *έγγραφες εντολές* του εργοδότη, εφόσον αυτές είναι σύμφωνες με το νόμο και τη σύμβαση, άρα δεν έχει υποχρέωση να υπακούει στις εντολές που κρίνει παράνομες και αντισυμβατικές, παρόλα όμως αυτά, κατά τη νομολογία του ΣΤΕ, ο εργοδότης δεν μπορεί να επικαλεσθεί το παράνομο της εντολής του για να μην καταβάλλει στον ανάδοχο την αμοιβή του (βλέπετε λ.χ. τη νομολογία περί καταβολής της αξίας συμπληρωματικών εργασιών που υπερβαίνουν το 50% της αρχικής σύμβασης, ή της αξίας εργασιών σε εκτέλεση εντολών για εκτέλεση συμπληρωματικών εργασιών χωρίς να συντρέχουν απρόβλεπτες περιστάσεις).

Αν ο ανάδοχος παραβιάζει τις υποχρεώσεις του αυτές, προκύπτουν ποικίλες συνέπειες, όπως π.χ. η μη καταβολή της επιπλέον δαπάνης στην οποία υποβάλλεται παρεκκλίνοντας από τις συμβατικές του προβλέψεις (κατασκευάζοντας λ.χ. το έργο με μεγαλύτερες διαστάσεις, ή με ακριβότερα από τα συμβατικά υλικά), η εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 60 για ελαττώματα του έργου, ενώ σε ακραίες περιπτώσεις, όπως επί επανειλημμένης δυστροπίας περί την τήρηση των συμβατικών του υποχρεώσεων μπορεί να κηρυχθεί έκπτωτος (άρθρο 61 ΚΔΕ).

Για να **παρεκκλίνει** νόμιμα ο ανάδοχος από τους όρους της σύμβασης⁵⁴ πρέπει να έχει λάβει *γραπτή εντολή* της Διευθύνουσας Υπηρεσίας, ή ακόμα και προφορική επί τόπου του έργου, αρκεί να συντρέχει επείγουσα περίπτωση και να καταχωρηθεί (η εντολή) στο

⁵⁴ **ΣΤΕ 1976/2000.** Το άρθρο 22 του π.δ. 475/76 που προβλέπει ότι ο ανάδοχος δεν πρέπει να αποκλίνει από την εγκεκριμένη μελέτη κατά την εκτέλεση του έργου χωρίς έγγραφη (ή προφορική αλλά με καταχώριση στο ημερολόγιο, σε περίπτωση κατεπείγουσας περίπτωσης) εντολή της υπηρεσίας εφαρμόζεται όχι μόνο στην περίπτωση που υπάρχει εγκεκριμένη μελέτη, αλλά **και στην περίπτωση που το έργο εκτελείται χωρίς εγκεκριμένη μελέτη.**

ημερολόγιο του έργου. Περαιτέρω ο την εντολή έχει χορηγήσει ο επιβλέπων, έχει περαιτέρω υπηρεσιακή υποχρέωση να αναφέρει σχετικά στον Προϊστάμενο της Δ.Υ., ο οποίος και πρέπει άμεσα να αποφασίσει είτε την επικύρωση, είτε την ανάκληση ή την τροποποίηση της εντολής. Εργασίες που θα εκτελεστούν από τον ανάδοχο στο διάστημα αυτό θεωρούνται νόμιμες και πρέπει να πληρωθούν. Εξ άλλου, κατά τη νομολογία, ακόμα κι αν δεν δόθηκε προηγούμενη εντολή για παρέκκλιση από τα συμβατικώς προβλεπόμενα, μπορεί εκ των υστέρων να κριθεί αναγκαία η παρέκκλιση αυτή και να νομιμοποιηθούν οι εργασίες⁵⁵, ⁵⁶.

Στην παρ. 3 του άρθρου 37 ορίζεται ότι οι εντολές της υπηρεσίας για τροποποίηση των συμβατικών όρων εκτέλεσης της σύμβασης πρέπει να εκδίδονται σύμφωνα με τις διατάξεις των παρ. 1 (περί συμπληρωματικών εργασιών) και 3 (περί ανάλωσης του κονδυλίου των απροβλέπτων δαπανών) του άρθρου 57. Η διάταξη αυτή του Κώδικα προσπαθεί να παράσχει λύση στο ακόλουθο πρόβλημα: Στην εκτέλεση των έργων οι εργασίες εκτελούνται με συγκεκριμένη, τεχνικώς ενδεδειγμένη, σειρά, η οποία επιβάλλεται από το χρονοδιάγραμμα και τους κανόνες της τεχνικής. Η καθυστέρηση κάποιας εργασίας που είναι ενταγμένη σε μια αναγκαία σειρά εργασιών και αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τις επόμενες, συμπαρασύρει συνήθως σε καθυστέρηση ολόκληρο το έργο. Αν η εργασία αυτή δεν προβλέπεται ήδη στη σύμβαση (από σφάλμα ή αστοχία της

⁵⁵ **ΣΤΕ 1214/2007.** Ο ανάδοχος δε μπορεί, κατ' αρχήν, να προβεί σε τροποποιήσεις ως προς τη μορφή του έργου, την ποιότητα, το είδος ή την ποσότητα των εργασιών, όπως αυτά ορίζονται στη σύμβαση, χωρίς προηγούμενη σύναψη νέας σύμβασης, κατόπιν διαπραγματεύσεων και προηγούμενη σύνταξη και έγκριση Ανακεφαλαιωτικού Πίνακα Εργασιών (ΑΠΕ), και **δεν δικαιούται αποζημιώσεως** για μεταβολές στο έργο, οι οποίες έγιναν χωρίς προηγούμενη έγγραφη εντολή, έστω και αν αυτές βελτιώνουν το έργο.

Από τις ίδιες, όμως, διατάξεις **δεν αποκλείεται** εργασίες, οι οποίες παρεκκλίνουν της συμβάσεως και εκτελέστηκαν χωρίς να τηρηθεί η προαναφερθείσα διαδικασία, να κριθούν στη συνέχεια από τα αρμόδια όργανα του κυρίου του έργου ή, σε περίπτωση διαφωνίας και ασκήσεως εκ μέρους του αναδόχου προσφυγής, από το αρμόδιο διοικητικό εφετείο, ως αναγκαίες, δηλαδή ως εργασίες οι οποίες επιβάλλονται για την ασφάλεια, την αρτιότητα ή την λειτουργικότητα του έργου, οπότε οι εργασίες αυτές **νομιμοποιούνται εκ των υστέρων** με τη σύναψη νέας σύμβασης και τη σύνταξη ΑΠΕ (πρβλ. ΣΕ 610, 3237/06, 142, 595, 3307, 3529/05, 4162/97).

ΣΤΕ 1857/2010. Αναιτιολόγητη η απόφαση, εφόσον δεν ερευνήθηκε αν για τις επίδικες πρόσθετες εργασίες είχε παρασχεθεί ή όχι έγγραφη ή προφορική εντολή και κατά πόσον σε περίπτωση που είχε δοθεί προφορική εντολή είχε αυτή καταχωρηθεί ή όχι στο ημερολόγιο του έργου. Η εποπτεία του έργου από υπάλληλο της Εφορείας Αρχαιοτήτων δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ισοδυναμεί, κατά νόμο, με τη χορήγηση τέτοιας εντολής.

⁵⁶ **ΣΤΕ 2227/2009.** Ως εκ των υστέρων έγκριση εργασιών που εκτελέστηκαν, κατά παρέκκλιση των οριζόμενων στη σύμβαση, χωρίς προηγούμενη έγγραφη εντολή του κυρίου του έργου και χωρίς να συντρέχουν οι προϋποθέσεις του επειγόντος, νοείται **μόνον η εκδηλουμένη με την έγκριση συγκριτικού πίνακα στον οποίο περιλαμβάνονται οι εκτελεσθείσες εργασίες**. Ορθά το δικάσαν εφετείο έκρινε ότι ακόμη και αν είναι αληθής ο προβληθείς από την αναιρεσείουσα ισχυρισμός ότι τα όργανα του κυρίου του έργου παρελάμβαναν και πλήρωναν τις εργασίες που εκτελούντο σύμφωνα με τη νέα μελέτη, η συμπεριφορά αυτή δεν επιτρέπεται να θεωρηθεί ως εκ των υστέρων έγκριση της συντάξεως νέας μελέτης, στην οποία θεμελιώνεται αξίωση της αναιρεσείουσας για την καταβολή σχετικής αμοιβής.

μελέτης), ή προβλέπεται μεν, αλλά με τρόπο διαφορετικό από τον τελικώς ενδεδειγμένο, η εργασία θεωρείται «συμπληρωματική» και για τη νομιμοποίησή της απαιτείται η διεξαγωγή των προβλεπόμενων για τη νομιμοποίησή της νομικών διαδικασιών, δηλαδή η σύνταξη Πρωτοκόλλου Κανονισμού Τιμών Μονάδος Νέων Εργασιών (ΠΚΤΜΝΕ) και Ανακεφαλαιωτικού Πίνακα Εργασιών (ΑΠΕ), η έγκρισή τους μετά από γνώμη του Τ.Σ. και η υπογραφή Σ.Σ. (εκτός αν πρόκειται να πληρωθεί από το κονδύλι των απροβλέπτων)⁵⁷. Η τήρηση των νομικών διαδικασιών προκαλεί όμως αναγκαία καθυστέρηση στο έργο, ενώ η Δ.Υ. πρέπει να αποφασίσει άμεσα αν θα επιλέξει την οδό της νομιμότητας με τις επακόλουθες αναγκαίες συνέπειες (δηλαδή την καθυστέρηση του έργου) ή της σκοπιμότητας δηλαδή την άμεση εκτέλεση των εργασιών και την παράλληλη κίνηση της διαδικασίας νομιμοποίησης, της οποίας όμως το τέλος παραμένει κατά την εκτέλεση των εργασιών άδηλο ⁵⁸, δεδομένου ότι η θετική έκβαση της νομιμοποίησης εξαρτάται από παράγοντες (Προϊσταμένη Αρχή, Τεχνικό Συμβούλιο, Ελεγκτικό Συνέδριο) που η ίδια δεν ελέγχει και εν τέλει μπορεί να απορρίψουν την εισήγησή της⁵⁹.

Συμπερασματικά, είναι συχνό το φαινόμενο να έχουν εκτελεστεί εργασίες με εντολή της υπηρεσίας, κατά παρέκκλιση της μελέτης, αλλά να είναι νομικά αδύνατη η

⁵⁷ Ο προβληματισμός αυτός αποτυπώνεται εύγλωττα στην **ΑΠ 1310/2007**: Η διάταξη του άρθρου 43 του π. δ/τος 609/85 καθιερώνει ως προϋπόθεση για την εκτέλεση των περιλαμβανομένων στον ΑΠΕ εργασιών **την προηγούμενη έγκρισή του**, ενόψει όμως του πνεύματος της νομοθεσίας δημοσίων έργων, που επιβάλλει να αποφεύγονται οι *άσκοπες παρατάσεις* προθεσμιών των έργων και η αδικαιολόγητη αναθεώρηση των τιμών που προσαυξάνει ανεπίτρεπτα το κόστος της κατασκευής τους, καθώς και των αρχών της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, που πρέπει να διέπουν τη συμβατική σχέση μεταξύ του αναδόχου και του κυρίου του έργου, νόμιμα εκτελούνται οι ανωτέρω εργασίες και **πριν την έγκρισή τους**, εφόσον δεν αντιτίθεται σ' αυτό ο ανάδοχος. Ο ΑΠΕ στην περίπτωση αυτή εγκρίνεται τελικά προς **τακτοποίηση των ποσοτήτων** των εργασιών του έργου και προκειμένου ο ανάδοχος να λάβει την αμοιβή του, πράγμα που αποτελεί *πάγια πρακτική* στην εκτέλεση των δημόσιων έργων, καθόσον δεν είναι δυνατόν να διακόπτονται κάθε φορά οι εργασίες εκτέλεσης του έργου εωσότου συνταχθεί και εγκριθεί ο ΑΠΕ. Θα μπορούσε βέβαια η προσφεύγουσα, βάσει της ανωτέρω διατάξεως του άρθρου 43 π. δ/τος 609/85, να αναμείνει την έγκριση του 4ου ΑΠΕ και ύστερα να αρχίσει την εκτέλεση των αναφερόμενων σ' αυτόν εργασιών, εάν η Προϊσταμένη Αρχή δεν θεωρούσε αυτές επείγουσες. Κάτι τέτοιο όμως δεν συνέβη, αλλά ούτε και συνηθίζεται, προς αποφυγή δυσκολιών κατά την εκτέλεση των δημοσίων έργων.

⁵⁸ **ΣΤΕ 610/2006**. Η σύνταξη και έγκριση του πρωτοκόλλου κανονισμού τιμής μονάδος και του συγκριτικού πίνακος **κανονικώς προηγείται της εκτελέσεως των νέων εργασιών**. Εφόσον εκτελέσθηκαν τέτοιες εργασίες χωρίς έγγραφη διαταγή του κυρίου του έργου και χωρίς τη συνδρομή των προϋποθέσεων του εδαφίου δ' της παρ. 2 του άρθρου 34 του π.δ/τος 609/1985, δεν αποκλείεται να κριθούν από την αρμόδια αρχή ως αναγκαίες, οπότε αυτές νομιμοποιούνται εκ των υστέρων.

Η πάροδος χρόνου από της υποβολής του σχετικού αιτήματος από τον ανάδοχο **δεν συνεπάγεται την αυτοδίκαιη αποδοχή του αιτήματος** ούτε, σε περίπτωση επιγενομένης κατάρτισεως πρωτοκόλλου κανονισμού τιμής μονάδος νέων εργασιών και συγκριτικού πίνακος, δημιουργεί υποχρέωση προς αποζημίωση του αναδόχου για την καθυστέρηση αυτή, έστω και υπό τη μορφή τόκων υπερημερίας.

⁵⁹ Τα παραπάνω δικαιολογούν τις λύσεις της νομολογίας και όχι το απαράδεκτο φαινόμενο των **κακών μελετών**, ή την απρονοησία των υπηρεσιών που τις ενέκριναν, εξαιτίας των οποίων αναγκάζεται ένας ολόκληρο σύστημα (ανάδοχοι, φορείς κατασκευής, δικαστήρια και ελεγκτικοί εν γένει μηχανισμοί) να προσπαθούν να εφεύρουν λύσεις που θα επιβάλλουν στοιχειώδη δικαιοσύνη, δηλαδή την πληρωμή των εργασιών που εκτελέσθηκαν με εντολή της υπηρεσίας.

καταβολή της αμοιβής χωρίς δικαστική απόφαση δικαίωσης του αναδόχου⁶⁰. Αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα αυτή, τα δικαστήρια αρκούνται στο γεγονός της *ύπαρξης εντολής και εκτέλεσης των εργασιών* και υποχρεώνουν τον εργοδότη σε καταβολή της αμοιβής, ενώ αν δεν αποδεικνύεται η παροχή έγγραφης εντολής ο ανάδοχος δεν δικαιούται επιπλέον εργολαβικό αντάλλαγμα, έστω κι αν αποδεικνύεται ότι οι εργασίες που εκτέλεσε κατά παρέκκλιση των συμβατικών τευχών βελτιώνουν ποιοτικά το έργο⁶¹.

2. Άλλες γενικές (υπάρχουν και άλλες ειδικότερες υποχρεώσεις οι οποίες συναντώνται σε διάφορες διατάξεις) **υποχρεώσεις** του αναδόχου (πρώην άρθρο 34 παρ. 3-11 π.δ. 609/85):

- βαρύνεται με όλες τις δαπάνες για την ολοκλήρωση του έργου, πλην αν αλλιώς ορίζεται στη σύμβαση
- υποχρεούται να τηρεί τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας και τους κανόνες υγιεινής, να λαμβάνει μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος, να εκπονεί κάθε σχετική απαιτούμενη μελέτη

⁶⁰ **ΣΤΕ 244/2008.** Αν ο ανάδοχος κατά την κατασκευή του έργου αντιμετωπίσει εμπόδια ή συνθήκες οι οποίες δεν προβλέπονται από τη σύμβαση, οφείλει να *ειδοποιήσει εγγράφως τη Δ.Υ.*, προς την οποία υποβάλει και τις προτάσεις του περί του τρόπου αντιμετώπισης των ανακυψάντων προβλημάτων, υποχρεούται δε να αναμείνει **έγγραφη διαταγή** της υπηρεσίας περί του πρακτέου και άμα τη λήψει της διαταγής αυτής να συμμορφωθεί, καταρχήν, προς τα διατασσόμενα.

Εάν, παρά ταύτα, ο ανάδοχος προβεί χωρίς έγγραφη διαταγή της Δ.Υ. ή, στην περίπτωση κατεπείγοντος, χωρίς διαταγή του επιβλέποντος, καταχωρηθείσα στο ημερολόγιο του έργου, **σε μεταβολές** που συνεπάγονται *αύξηση της προβλεπομένης δαπάνης* στον αρχικό προϋπολογισμό του έργου ή σε τροποποιήσεις αυτού επενεχθείσες δι' εγκεκριμένων συγκριτικών πινάκων, για τις μεταβολές αυτές ο ανάδοχος **δεν δικαιούται καμία απολύτως αποζημίωση**, έστω και αν οι μεταβολές αυτές καθιστούν το έργο στερεότερο ή βελτιώνουν τη μορφή του (ΣΤΕ 2093/1996).

⁶¹ **ΔΕΑ 3033/2000.** Σύμφωνα με τη γενική αρχή που προκύπτει από τα **άρθρα 200, 288 του ΑΚ** και ισχύει συμπληρωματικά στις διοικητικές συμβάσεις εκτέλεσης δημόσιων έργων, το δικαστήριο μπορεί, εφόσον επιβάλλεται από την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, να παρεμβαίνει διορθωτικά στη σύμβαση, αν η παροχή καθίσταται, λόγω απρόβλεπτων συνθηκών, υπέρμετρα επαχθής για το συμβαλλόμενο μέρος. Η παρέμβαση όμως αυτή, με την οποία το δικαστήριο προσδιορίζει την παροχή του οφειλέτη στο μέτρο που αρμόζει, προϋποθέτει έρευνα της ουσίας της υπόθεσης στο σύνολό της. Απαιτείται δηλαδή να τεθούν ενώπιον του δικαστηρίου τα εκατέρωθεν οικονομικά δεδομένα της παροχής και της αντιπαροχής με παράθεση και συγκεκριμένων τελικών συνολικών αριθμητικών στοιχείων και μάλιστα για το σύνολο του έργου. Και τούτο, γιατί μόνο έτσι εμφανίζεται η όλη πραγματική εικόνα και μπορεί να γίνει η απαιτούμενη σύγκριση παροχής - αντιπαροχής, για να ερευνηθεί αν η παροχή είναι υπέρμετρα επαχθής. Περαιτέρω, σε κάθε περίπτωση, οι συνθήκες που επικαλείται ο συμβαλλόμενος για την εφαρμογή των άρθρων αυτών του ΑΚ πρέπει να είναι απρόβλεπτες και βαρύνεται ο ίδιος με τη σχετική απόδειξη (πβ. ΣΤΕ 3484, 4124/1996, 737, 2392/1994, 564, 3661/1992 ΕπιΔΕ 1993 σελ. 301).

- υποχρεούνται σε αποζημίωση τρίτων που έπαθαν ζημιά κατά την εκτέλεση του έργου από τον ίδιο⁶²
- βαρύνεται με τους φόρους, τα τέλη, τις κρατήσεις και τις λοιπές νόμιμες επιβαρύνσεις, όπως ισχύουν κατά το **χρόνο της καταβολής τους**. Κατ' εξαίρεση αυξομειώσεις στο χαρτόσημο τιμολογίων ή άλλοι φόροι του δημοσίου βαρύνουν το ανάδοχο μόνο εφόσον ίσχυαν κατά το χρόνο υποβολής της προσφοράς⁶³
- η σύμβαση μπορεί να ορίζει ειδικά το προσωπικό που θα απασχοληθεί. Η Δ.Υ. μπορεί να διατάσσει την απομάκρυνση ακατάλληλου προσωπικού ή την ενίσχυση των συνεργείων
- αν καθυστερεί τις πληρωμές του προσωπικού, μπορεί η Δ.Υ. να διατάξει τον ανάδοχο να πληρώσει αλλιώς πληρώνει αυτή έναντι του λαβείν του⁶⁴
- υποχρεούνται να βρίσκει τις πηγές των αδρανών ή άλλων υλικών. Οι πηγές αυτές εγκρίνονται πριν τη χρήση τους από τη Δ.Υ.
- υλικά που συναντά κατά την κατασκευή ή από καθαιρέσεις ανήκουν στον κύριο του έργου. Χρήση μπορεί να κάνει μόνο μετά τη σύνταξη σχετικού πρωτοκόλλου με τον επιβλέποντα
- υποχρεούνται να ειδοποιήσει τη ΔΥ αν συναντήσει αρχαιότητες ή έργα τέχνης. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζονται οι διατάξεις για τις αρχαιότητες. Σε περίπτωση καθυστέρησης ή διακοπές των εργασιών εφαρμόζονται οι συνήθεις διατάξεις του δικαίου των δ.ε.

⁶² **ΣτΕ 288/2011.** Η πρόβλεψη σε συναφθείσα διοικητική σύμβαση εκτέλεσης δημοσίου ή δημοτικού έργου ότι αποκλειστικά υπεύθυνη για ζημίες και ατυχήματα τρίτων από την κατασκευή του έργου είναι η ανάδοχος εταιρία δεν έχει ως συνέπεια ότι το Δημόσιο ή το νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, ως κύριοι ή και φορείς κατασκευής του έργου, απεκδύονται της ευθύνης που απορρέει από τα άρθρα 105 και 106 του Εισ.Ν.Α.Κ., αφού έχουν υποχρέωση από τις διατάξεις της νομοθεσίας περί δημοσίων έργων και του δημοτικού και κοινοτικού κώδικα να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα.

⁶³ **Ολομ ΣτΕ 492/2006 .** Κατά την έννοια των ως άνω διατάξεων του Ν. 2166/1993, ερμηνευομένων εν όψει της αρχής της προστατευομένης εμπιστοσύνης, εφόσον ο νομοθέτης δεν αναφέρεται ρητά στις ήδη κατά τον χρόνο ενάρξεως της ισχύος των διατάξεων αυτών συναφθείσες συμβάσεις, δεν επιβάλλει στους σχετικούς λογαριασμούς πληρωμής των συμβάσεων αυτών την κράτηση που θεσπίζει. Συνεπώς, οι λογαριασμοί πληρωμής σε εκτέλεση συμβάσεων που είχαν συναφθεί προ της ενάρξεως ισχύος του Ν. 2166/1993, ήτοι, κατά το άρθρο 35 του αυτού Ν. 2166/1993, προ της 24.8.1993, δεν βαρύνονται με την ως άνω κράτηση.

⁶⁴ **Γνωμ ΝΣΚ 67/2010.** Η πληρωμή από τη Διευθύνουσα Υπηρεσία των αποδοχών του προσωπικού του αναδόχου, σε εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 34 παρ. 7 του Π.Δ. 609/1985, είναι **ανεξάρτητη από την έλλειψη φορολογικής και ασφαλιστικής ενημερότητας του αναδόχου**, δικαιολογητικών απαραίτητων για την από τον ανάδοχο είσπραξη εγκεκριμένου λογαριασμού. Το ποσό όμως της εν λόγω καταβολής, το οποίο συνιστά ανταπαιτήση του εργοδότη κατά του αναδόχου, δεν μπορεί να συμψηφιστεί σε ήδη εγκριθέντα λογαριασμό, αφού αυτός πλέον μετά την έγκρισή του δεν μπορεί να τροποποιηθεί, αλλά θα αφαιρεθεί από τον επόμενο λογαριασμό μέσω της διαδικασίας εγκρίσεώς του από την Διευθύνουσα Υπηρεσία.

- υποχρεούται να μην εμποδίζει την εκτέλεση άλλων έργων σε χώρους που επηρεάζουν το εργοτάξιο.

3. ΥΓΙΕΙΝΗ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

Αν και **δεν είναι αντικείμενο του δικαίου των δημοσίων έργων**, αναφέρουμε εν ολίγοις τα ισχύοντα για την υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων.

Γενικής εφαρμογής για την υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων είναι ο **ν. 1568/1985**. Με το νόμο αυτό προβλέπεται η απασχόληση σε κάθε επιχείρηση με εργασιακό δυναμικό άνω των 50 ατόμων **τεχνικού ασφάλειας καθώς και γιατρού εργασίας**.

Ο **τεχνικός ασφάλειας** παρέχει υποδείξεις και συμβουλές στον εργοδότη και επιβλέπει τις συνθήκες εργασίας. Είναι **εργαζόμενος** και δεν απαγορεύεται να ασκεί και άλλα καθήκοντα πέραν του ωραρίου που απασχολείται στα κύρια καθήκοντά του (άρθρα 6 και 7). **Οι χώροι εργασίας** πρέπει να είναι σχεδιασμένοι με ασφαλή τρόπο (άρθρο 17), να υπάρχουν σχέδια και οδοί διαφυγής και διάσωσης (άρθρ. 18), ο εργοδότης οφείλει να μεριμνά για τη συντήρηση των χώρων εργασίας, να διατηρούνται ανοιχτοί οι διάδρομοι κυκλοφορίας, να εξαερίζονται οι θέσεις εργασίας (19, 20, 21).

Η εφαρμογή των διατάξεων του νόμου ανατίθεται στις υπηρεσίες του υπουργείου εργασίας (άρθρο 30). Ο εργοδότης και οι εργαζόμενοι έχουν γενικές υποχρεώσεις που περιγράφονται στο άρθρο 32.

Με σειρά προεδρικών διαταγμάτων τίθενται **ιδιαίτεροι όροι προστασίας για εργαζόμενους σε επιχειρήσεις:**

- με έκθεση σε μεταλλικό μόλυβδο (ΠΔ 94/87),
- αμίαντο (ΠΔ 70α/1988),
- σε ναυπηγικές επιχειρήσεις (ΠΔ 70/90),
- με έκθεση σε υπερβολικούς θορύβους (ΠΔ 85/91).

Με το ν. 2224/94 προβλέπεται εις βάρος κάθε εργοδότη, κατασκευαστή, παρασκευαστή, εισαγωγέα, προμηθευτή, που παραβαίνει τις διατάξεις για την ασφάλεια και υγιεινή και η επιβολή **διοικητικών κυρώσεων** (προστίμων) με απόφαση του επιθεωρητή εργασίας (άρθρο 24). Επιπλέον προβλέπεται η επιβολή και **ποινικών κυρώσεων** στα ίδια πρόσωπα (άρθρο 25).

Με το ΠΔ 105/95 προβλέπονται ελάχιστες προδιαγραφές για τη σήμανση ασφάλειας ή/και υγείας στην εργασία, σε συμμόρφωση με την Οδηγία 92/58/ΕΟΚ.

Με το ΠΔ 186/95 ρυθμίζεται η προστασία των εργαζομένων από κινδύνους που διατρέχουν λόγω της έκθεσής τους σε βιολογικούς παράγοντες.

Με το ΠΔ 305/96 ορίζονται οι ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας που πρέπει να εφαρμόζονται στα **προσωρινά ή κινητά εργοτάξια**, σε συμμόρφωση με την οδηγία 92/57/ΕΟΚ.

Ως προσωρινά ή κινητά εργοτάξια νοούνται κατ' εξοχήν τα εργοτάξια όπου εκτελούνται **τεχνικά έργα**. Πριν από την έναρξη λειτουργίας του εργοταξίου πρέπει να εκπονεείται από τον εργολάβο σχέδιο ασφάλειας και υγείας (άρθρο 3).

Όπου δεν απαιτείται η έκδοση οικοδομικής άδειας, το σχέδιο και ο φάκελος ασφάλειας και υγείας αποτελούν **τμήμα της τεχνικής μελέτης που υποβάλλεται για έγκριση**.

Κατά την εκτέλεση ο φάκελος φυλάσσεται με ευθύνη του εργολάβου στο εργοτάξιο, μετά την αποπεράτωση συνοδεύει το έργο και φυλάσσεται με ευθύνη του κυρίου.

Τα άρθρα 8 και 9 οριοθετούν τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες του εργοδότη και των εργαζομένων. Εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 4 ν. 1396/83, τις ίδιες με τον εργοδότη υποχρεώσεις έχει και ο κύριος του έργου (άρθρο 8 παρ. 3). **Ο ν. 1396/83** έχει εφαρμογή στα **ιδιωτικά τεχνικά έργα**. Το **άρθρο 4** εφαρμόζεται σε περιπτώσεις που ένα κομμάτι ενός έργου δεν έχει ανατεθεί σε εργολάβο ή που έχουν διακοπεί οι εργασίες με αποχώρηση του εργολάβου. Στα δημόσια έργα θα μπορούσε να ενεργοποιηθεί η ευθύνη του κυρίου του έργου όταν διαλυθεί η εργολαβία ενός έργου και μέχρι να επανεγκατασταθεί κάποιος ανάδοχος, οπότε απόντος του εργολάβου την ευθύνη της ασφάλειας φέρει ο κύριος του έργου.

4. ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ – ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ

Τις περισσότερες φορές, η ανάγκη εκτέλεσης συμπληρωματικών εργασιών συνιστά διαπίστωση ότι η μελέτη του έργου αστόχησε και για το λόγο αυτό πρέπει να εκπονηθεί νέα συμπληρωματική – τροποποιητική μελέτη.

Κατ' αρχή τονίζεται ότι σύμφωνα με το **άρθρο 5 του ν. 1418/84** η σύμβαση καταρτίζεται με βάση τους όρους της διακήρυξης και των τευχών και των σχεδίων που τη συνοδεύουν. Μπορεί με την ίδια τη σύμβαση να προβλέπεται ότι ο ανάδοχος θα αναλάβει την αναγκαία συμπλήρωση και προσαρμογή της μελέτης στα δεδομένα του εδάφους (άρθρο 4 παρ. 3 ν. 1418/84).

Ακόμα και στην περίπτωση που δεν προβλέπεται τέτοια δυνατότητα, είναι δυστυχώς σύνθητες, όσο και ανεπιθύμητο, στον κοινοτικό αλλά και τον εθνικό νομοθέτη φαινόμενο, να απαιτείται η συμπλήρωση ή η τροποποίηση των μελετών κατά τη διάρκεια κατασκευής του έργου. Προκειμένου να γίνει μια τέτοια τροποποίηση πρέπει να δοθεί έγγραφη εντολή στον ανάδοχο. Οι έγγραφες αυτές εντολές για τροποποιήσεις και συμπληρώσεις των στοιχείων της μελέτης και της μορφής του έργου είναι υποχρεωτικές για τον ανάδοχο, εφόσον προέρχονται από τον φορέα κατασκευής του έργου⁶⁵.

⁶⁵ **ΣΤΕ 1239/98 Διδικ 12, 611**. Στον ανάδοχο εκτέλεσης του έργου, μπορεί να ανατίθεται η τυχόν αναγκαία εργασία συμπλήρωσης της οριστικής μελέτης, για την οποία δικαιούται ιδιαίτερη αμοιβή. Η εκ των **υστέρων έγκριση** της συμπληρωματικής μελέτης αναπληρώνει την έλλειψη προηγούμενης έγγραφης εντολής για την εκτέλεσή της.

ΔΕΑ 4945/2002. Στην περίπτωση που υπάρξει αλλαγή (τροποποίηση) της μελέτης, με βάση την οποία ανατέθηκε η σύμβαση (με το σύστημα μελέτη-κατασκευή), έστω και χωρίς έγγραφη εντολή του κυρίου του έργου, πλην επακολούθησε έγκριση της τροποποιητικής αυτής μελέτης, συντρέχει περίπτωση σύνταξης Σ.Π. ή και ΠΚΤΜΝΕ, εφόσον η νέα αυτή μελέτη συνεπάγεται την εκτέλεση πρόσθετων ή νέων εργασιών, χωρίς μάλιστα (για την σύνταξη) να απαιτείται ιδιαίτερη εντολή του εργοδότη. Ακυρώνεται το μέρος της απόφασης

Για την τροποποίηση της μελέτης με βάση την οποία δημοπρατήθηκε το έργο υφίσταται σήμερα η διάταξη του άρθρου **31 παρ. 5 του ν. 3316/05**, που κατήργησε τις προϋφιστάμενες διατάξεις του ν. 1418/1984 (άρθρο 4 παρ. 10) με τη ρητή διάταξη του άρθρου 46 παρ. 2γ).

Οι νέες διατάξεις επιφέρουν σημαντικές τροποποιήσεις σε σχέση με την προϊσχύσασα διάταξη συγκεκριμένα δε απαιτεί την ενεργό εμπλοκή του αρχικού μελετητή, ο οποίος καλείται να αναλάβει την διόρθωση εσφαλμένης μελέτης, εφόσον η τροποποίηση διενεργείται πριν την παραγραφή των απαιτήσεων του εργοδότη. Άλλως (εφόσον δεν συμφωνεί ή έχει λήξει η περίοδος ευθύνης του) η μελέτη τροποποιείται από άλλο μελετητή με τα αντίστοιχα προσόντα. Για την τροποποίηση της μελέτης αποφαινεται η Προϊσταμένη Αρχή μετά την εκπόνηση της τροποποιητικής μελέτης. Περαιτέρω ρυθμίζονται οι συνέπειες σε βάρος του μελετητή ή των οργάνων που ενέκριναν την τροποποιηθείσα μελέτη, αν η ανάγκη τροποποίησής της αποδίδεται σε σφάλματα ή παραλείψεις της.

Η τροποποίηση της μελέτης δεν γίνεται με ανάθεση των (τροποποιητικών ή συμπληρωματικών) μελετών κατά τις διατάξεις του Ν. 716/77 (ήτοι προκήρυξη της μελέτης, διαγωνισμός κ.ο.κ.), αλλά με επιμέλεια του αναδόχου, που αναθέτει σε μελετητή της επιλογής του (που έχει τα νόμιμα προσόντα – Γνμδ. ΝΣΚ 142/96) τις συμπληρωματικές μελέτες⁶⁶. Η τροποποιητική μελέτη πάντως, πριν την εφαρμογή της, υπόκειται στον έλεγχο και έγκριση της Προϊστ.Αρχής. Η πληρωμή της γίνεται κατά την σύμβαση (εφόσον προβλέπεται σχετικά), αλλιώς με κανονισμό τιμής θεωρούμενη ως νέα εργασία (43 ΠΔ 609/85). Η εγγραφή στο ημερολόγιο δεν αναπληρώνει την έλλειψη έγγραφης διαταγής, παρά μόνο σε περίπτωση κατεπείγουσας εκτέλεσης εξωσυμβατικών εργασιών.

του εργοδότη, με την οποία αφού ενέκρινε την υποβληθείσα μελέτη, διευκρινίζει ότι δεν θα δεχθεί αλλαγή του χρηματικού αντικειμένου της σύμβασης.

⁶⁶ **ΣτΕ 1207/2009**. Ο ανάδοχος υποχρεούται μεν, κατ' αρχήν, να εκτελεί το έργο σύμφωνα με την υπάρχουσα εγκεκριμένη μελέτη, δύναται, όμως, να του ανατίθεται εάν παρίσταται ανάγκη, η τυχόν αναγκαία εργασία προσαρμογής ή συμπληρώσεως της οριστικής μελέτης. Για την πρόσθετη εργασία μελέτης που του ανατίθεται κατά τα ανωτέρω, ο ανάδοχος δικαιούται ιδιαιτέρας αμοιβής η οποία υπολογίζεται κατά την κειμένη νομοθεσία περί αμοιβών μηχανικών, ήτοι κατά τις διατάξεις του Π.Δ. 696/1974, όπως εκάστοτε ισχύει. Και ναι μεν η εν λόγω πρόσθετος εργασία μελέτης εκπονείται υπό του αναδόχου κατόπιν εγγράφου εντολής της υπηρεσίας κατά την έννοια, όμως, των προαναφερθεισών διατάξεων, ερμηνευομένων εν όψει και των περί καλής πίστωσης και χρηστών συναλλακτικών ηθών αρχών του Αστικού Κώδικα, εφόσον πρόκειται περί μελέτης επιβαλλομένης πράγματι εκ των αναγκών του έργου, η εκ των υστέρων έγκριση της υπό του αναδόχου εκπονηθείσης συμπληρωματικής οριστικής μελέτης αναπληρώνει την έλλειψη προηγουμένης εγγράφου εντολής (πρβλ. Σ.τ.Ε. 1239/1998, 1262/2004).

5. ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΕΡΓΟΥ: Στο αρχικό κείμενο του ν. 1418/84 δεν περιείχετο διάταξη για την υποχρεωτική ασφάλιση των έργων και προστέθηκε με το ν. 2229/94, με τον οποίο θεσπίστηκε η υποχρέωση του μελετητή, του εργολάβου και του τεχνικού συμβούλου, για την ασφάλιση των μελετών, των έργων και των υπηρεσιών τεχνικού συμβούλου αντίστοιχα. Οι λεπτομέρειες εφαρμογής της διάταξης **επρόκειτο να ρυθμισθούν με Π.Δ.** και υπουργική Απόφαση, που δεν εκδόθηκαν μέχρι σήμερα και ενώ με το ν. 2940/01 αντικαταστάθηκε η διάταξη της παρ. 11 του άρθρου 4 του ν. 1418/84, χωρίς να υπάρξει σημαντική μεταβολή στην ουσία της διάταξης. Ήδη ένα πρώτο Π.Δ. που συντάχθηκε και εστάλη στο ΣΤΕ για επεξεργασία, επιστράφηκε με την επισήμανση ότι η εξουσιοδοτική διάταξη είναι γενική και αόριστη, ενώ δυνάμει του Συντάγματος (άρθρο 43 παρ. 2) οφείλει η εξουσιοδότηση να είναι ειδική και ορισμένη. Κατόπιν των ανωτέρω είναι προβληματική η ασφάλιση του έργου σήμερα.

Κρίθηκε πάντως, με τις αποφάσεις **3287/2003 και 1368 του ΣΤΕ**, ότι εφόσον στη Διακήρυξη του έργου περιέχεται ρήτρα για την ασφάλιση του έργου, αυτή είναι ισχυρή και είναι άνευ σημασίας το γεγονός ότι λείπουν οι κανονιστικές διατάξεις για την υποχρεωτική εφαρμογή του θεσμού της ασφάλισης των έργων. Συνεπώς, ανάδοχος έργου στη διακήρυξη του οποίου προβλεπόταν η ασφάλιση για ζημιές από ανωτέρα βία, πρέπει να στραφεί κατά της ασφαλιστικής εταιρείας και δεν δικαιούται να ζητήσει την αποκατάσταση τέτοιων ζημιών από τον κύριο του έργου, κατ'εφαρμογή του άρθρου 7 παρ. 6 του ν. 1418/84 και του άρθρου 45 του π.δ. 609/85.

Άρθρο 39

Υποχρεώσεις μελών αναδόχου κοινοπραξίας

1. Οι εγγυήσεις εκτέλεσης του έργου πρέπει να είναι **κοινές υπέρ όλων των μελών** της κοινοπραξίας.
2. Τα μέλη της αναδόχου κοινοπραξίας **ευθύνονται έναντι του κυρίου του έργου εις ολόκληρο** για κάθε υποχρέωση που απορρέει από τη σύμβαση ή από το νόμο.
3. Όλα τα μέλη της κοινοπραξίας οφείλουν κατά την κατάρτιση και υπογραφή της σύμβασης να καταθέσουν **συμβολαιογραφική πράξη διορισμού κοινού εκπροσώπου της κοινοπραξίας** έναντι του κυρίου του έργου και των υπηρεσιών. Με την ίδια πράξη ορίζεται **υποχρεωτικά και ο αναπληρωτής** του εκπροσώπου. Ο αναπληρωτής εκπροσωπεί την κοινοπραξία σε κάθε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος του εκπροσώπου, καθώς και σε περιπτώσεις θανάτου ή ανικανότητας αυτού. Ο εκπρόσωπος και ο αναπληρωτής του πρέπει να είναι φυσικό πρόσωπο από τα μέλη της κοινοπραξίας ή από τους νόμιμους εκπροσώπους των εταιριών που κοινοπρακτούν. Ο εκπρόσωπος ή ο αναπληρωτής του μπορούν να διορίζουν άλλους πληρεξούσιους για τη διενέργεια συγκεκριμένων πράξεων κατά την εκπροσώπηση της κοινοπραξίας, εφόσον δόθηκε σ' αυτούς τέτοια εξουσία με την πράξη διορισμού τους. Με την επιφύλαξη των διατάξεων της επόμενης παραγράφου ο διορισμός του εκπροσώπου και του αναπληρωτού και η αποδοχή του από αυτούς διαρκούν καθ' όλη τη διάρκεια του έργου και μέχρι την πλήρη εκκαθάριση των σχέσεων της κοινοπραξίας με τον κύριο του έργου. Μαζί με την πράξη διορισμού κατατίθενται κατά την υπογραφή της σύμβασης και δηλώσεις αποδοχής του διορισμού τους από τον εκπρόσωπο και από τον αναπληρωτή του. Ο διορισμός του εκπροσώπου και του αναπληρωτή του και οι δηλώσεις αποδοχής πρέπει να είναι χωρίς αίρεση ή όρους και να εκτείνονται σε όλα τα θέματα που αφορούν

την εκτέλεση της σύμβασης, στα οποία περιλαμβάνεται και η είσπραξη του εργολαβικού ανταλλάγματος και ο διορισμός αντικλήτου.

4. Αντικατάσταση του εκπροσώπου ή του αναπληρωτή του ή και των δύο γίνεται μόνο από κοινού από όλα τα μέλη της κοινοπραξίας με συμβολαιογραφική πράξη. Μόνο μετά την κοινοποίηση της πράξης αυτής και των δηλώσεων αποδοχής του διορισμού τους από τους διοριζόμενους παύει η εξουσία εκπροσώπησης αυτών που είχαν διορισθεί πριν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Οι κοινοπραξίες αποτελούν από πολύ παλιά μια πραγματικότητα για το δίκαιο των δημοσίων έργων. Μάλιστα το κοινοτικό δίκαιο (βλέπ. άρθρο 23 π.δ. 334/2000) επιβάλλει να γίνονται ελεύθερα δεκτές στους διαγωνισμούς οι κοινοπραξίες, χωρίς να παρεμβάλλουν εμπόδια οι αναθέτουσες αρχές ή τα κράτη. Το δίκαιο του ν. 1418/84 και του π.δ. 609/85 διακρίνει τρία είδη κοινοπραξιών (η διάκριση έχει σημασία για το στάδιο της ανάθεσης): τις κοινοπραξίες του άρθρου 2 παρ. 3 (για την κάλυψη των διαφορετικών κατηγοριών του έργου) και του άρθρου 2 παρ. 7 του **π.δ. 609/85** και τις κοινοπραξίες την παρ. 42 του άρθρου 16 ν. 1418/84 (όπως ισχύει μετά το ν. 2940/01), που αναφέρεται στην αναβάθμιση του ορίου συμμετοχής των κοινοπραξιών.

Για το στάδιο της ανάθεσης πρέπει να σημειωθούν τα εξής⁶⁷:

Η σύσταση της κοινοπραξίας μπορεί να γίνει με ιδιωτικό έγγραφο (από πουθενά δεν προκύπτει η ανάγκη σύστασης με συμβολαιογραφικό έγγραφο και ο Αστικός Κώδικας – άρθρο 158- ορίζει ότι η τήρηση τύπου, όπως είναι το συμβολαιογραφικό έγγραφο, για την δικαιοπραξία απαιτείται μόνο όταν το ορίζει ο νόμος). Μπορεί όμως στη διακήρυξη να ορίζεται ότι για την υπογραφή της σύμβασης απαιτείται η σύσταση της κοινοπραξίας με συμβολαιογραφικό έγγραφο (το επιτρέπει και το άρθρο 23 του π.δ. 334/2000).

Η κοινοπραξία δεν αποτελεί νομικό πρόσωπο και η σύστασή της έχει σημασία από την άποψη του φορολογικού δικαίου, για το οποίο αποτελεί αυτοτελές υποκείμενο φορολογικών υποχρεώσεων σε σχέση με τα πρόσωπα (φυσικά ή νομικά) που την αποτελούν.

Οι απαιτήσεις για την απόδειξη τεχνικοοικονομικής ικανότητας πρέπει να αφορούν μόνο το ένα εκ των προσώπων που συνιστούν την κοινοπραξία. Θεωρείται υπερβολικό από την άποψη του κοινοτικού δικαίου (και παραβιάζει την αρχή της αναλογίας), αν τα

⁶⁷ **ΣΤΕ 32/2010.** Σε περίπτωση υποβολής προσφοράς από **κοινοπραξία** φυσικών ή/και νομικών προσώπων, απαιτείται, επί ποινή αποκλεισμού, η εγγύηση συμμετοχής στον διαγωνισμό να καλύπτει όλα τα κοινοπρακτούντα μέλη. Ως εκ τούτου, δεν είναι σύμφωνη προς τους όρους της διακηρύξεως εγγυητική επιστολή εκδοθείσα υπέρ ενός μόνο των κοινοπρακτούντων μελών και όχι υπέρ του συνόλου αυτών που απαρτίζουν τη διαγωνιζόμενη κοινοπραξία, η οποία, συνεπώς, αποκλείεται της περαιτέρω διαδικασίας του διαγωνισμού ελλείψει ουσιώδους προϋποθέσεως συμμετοχής της (Σ.τ.Ε. 2789/2007, 963/2000, 4355/1997, Ολ. 2513/1993, 7μ.)

κριτήρια ποιοτικής επιλογής απαιτείται να πληρούνται από όλα τα πρόσωπα της κοινοπραξίας αυτοτελώς.

Στο στάδιο της **εκτέλεσης το άρθρο 39 του ΚΔΕ (προηγουμένως άρθρο 35 του π.δ. 609/85)**, αναφέρεται στην ευθύνη των κοινοπρακτούντων (παρ. 2 και 3), στο διορισμό εκπροσώπου της κοινοπραξίας (με συμβολαιογραφικό έγγραφο) και την αντικατάστασή του (παρ. 4).

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ:

- **Νομική φύση κοινοπραξίας** που εκτελεί δημόσιο τεχνικό έργο. Αυτή εξομοιώνεται με ομόρρυθμη εταιρεία. Σε περίπτωση που δεν έχει υποβληθεί σε διατυπώσεις δημοσιότητας θεωρείται "εν τοις πράγμασι", ο.ε. Η τέτοιας φύσεως κοινοπραξία δεν έχει αποκτήσει νομική προσωπικότητα. Ικανότητα διαδίκου και υποκειμένων της ουσιαστικής έννομης σχέσης έχουν μόνο τα μέλη της κοινοπραξίας (**ΑΠ 936/2002**)
- ΕΔΕ/1991 (254) Δημόσια έργα. Δημοπρασία. Επιτρεπτή η άσκηση αιτήσεως ακυρώσεως δημοσίου διαγωνισμού μειοδοσίας από κοινοπραξία. Απαράδεκτη η άσκηση αίτησης ακυρώσεως κατ' αποφάσεως που απορρίπτει ένσταση, μετά την έκδοση νεότερης απόφασης με την οποία τελειώθηκε η σύνθετη διοικητική ενέργεια της δημοπρασίας. Γραφικό σφάλμα στην επωνυμία κοινοπραξίας δεν αποτελεί λόγο απόρριψης της ένστασης ως ανομιμοποίητης (**2094/1990 ΣΤΕ**)
- Δημόσια έργα. Αν την εκτέλεση του έργου αναλαμβάνει κοινοπραξία νομιμοποιείται να ασκήσει την προσφυγή αυτή και όχι τα μέλη της, αφού η σχέση εκπροσώπησης υφίσταται μέχρι την πλήρη εκκαθάριση των σχέσεων αυτής με τον κύριο του έργου (**74/1999 ΔΕΦ ΑΘ**)
- Β' Τμήμα ΝΣΚ **242/2001. Πτώχευση μελών κοινοπραξίας εκτέλεσης δ.ε. Εγγυητικές επιστολές.** Η πτώχευση μέλους κοινοπραξίας εκτέλεσης δημοσίου έργου, έχει ως έννομη συνέπεια την συνέχιση της εργολαβίας από τις λοιπές, οι οποίες και αναλαμβάνουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της. Οι εγγυητικές επιστολές στο όνομα της αρχικής κοινοπραξίας πρέπει να επιστραφούν αφού προσκομισθούν νέες.
- Β' Τμήμα ΝΣΚ **718/2000. Υποκατάσταση μελών κοινοπραξίας εκτέλεσης δημοσίου έργου. Εγγυήσεις καλής εκτέλεσης.** Δεν είναι δυνατή η επιστροφή εγγυητικών επιστολών επ' ονόματι κ/ξ που υποκαθίσταται στην κατασκευή έργου, χωρίς απαλλαγή από την ευθύνη της. Μόνο ο κοινός εκπρόσωπος κοινοπρακτούντων επιχειρήσεων μπορεί να ζητήσει την αποδέσμευση ή μείωση του ποσού των εγγυητικών επιστολών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΧΡΟΝΟΣ ΩΣ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

Άρθρο 46

Χρονοδιάγραμμα κατασκευής

1. Σε κάθε σύμβαση κατασκευής έργου ορίζεται **προθεσμία για την περάτωσή του στο σύνολο και κατά τμήματα**. Μέσα σε προθεσμία **δεκαπέντε (15) ημερών από την υπογραφή της σύμβασης**, ο ανάδοχος με βάση την ολική και τις τμηματικές προθεσμίες, συντάσσει και υποβάλλει στη διευθύνουσα υπηρεσία το **χρονοδιάγραμμα κατασκευής του έργου**.
2. Η διευθύνουσα υπηρεσία **εγκρίνει μέσα σε δέκα (10) ημέρες** το χρονοδιάγραμμα και μπορεί να τροποποιήσει τις προτάσεις του αναδόχου σχετικά με τη σειρά και τη διάρκεια κατασκευής των έργων, ανάλογα με τις δυνατότητες χρονικής κλιμάκωσης των πιστώσεων, μέσα στα όρια των συμβατικών προθεσμιών. Το εγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα αποτελεί **συμβατικό στοιχείο** του έργου. Αν η έγκριση δεν γίνει μέσα στην πιο πάνω προθεσμία, ή αν μέσα στην προθεσμία αυτή δεν ζητήσει γραπτά η διευθύνουσα υπηρεσία διευκρινίσεις ή αναμορφώσεις ή συμπληρώσεις, το χρονοδιάγραμμα **θεωρείται ότι έχει εγκριθεί**. Αναπροσαρμογές του χρονοδιαγράμματος εγκρίνονται όταν μεταβληθούν οι προθεσμίες, το αντικείμενο ή οι ποσότητες των εργασιών. **Η έναρξη των εργασιών του έργου από μέρους του αναδόχου δεν μπορεί να καθυστερήσει πέρα των τριάντα (30) ημερών** από την υπογραφή της σύμβασης. Η μη τήρηση των ανωτέρω προθεσμιών με υπαιτιότητα του αναδόχου συνεπάγεται την επιβολή των διοικητικών και παρεπόμενων χρηματικών κυρώσεων, **αποτελεί λόγο έκπτωσης του αναδόχου** και για τα αρμόδια όργανα του φορέα κατασκευής αποτελεί πειθαρχικό αδίκημα, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στις διατάξεις του άρθρου 40 του παρόντος.
3. Το εγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα αποτελεί το **αναλυτικό πρόγραμμα κατασκευής του έργου**. Το χρονοδιάγραμμα αναλύει ανά μονάδα χρόνου και πάντως ανά ημερολογιακό τρίμηνο τις εργασίες που προβλέπεται να εκτελεστούν. Το χρονοδιάγραμμα συντάσσεται με τη μορφή τετραγωνικού πίνακα που περιλαμβάνει την πιο πάνω χρονική ανάλυση των ποσοτήτων ανά εργασία ή ομάδα εργασιών και συνοδεύεται από γραμμικό διάγραμμα και σχετική έκθεση. Σε σημαντικά έργα μπορεί να προβλέπεται η σύνταξη τευχών ή διαγραμμάτων με τη μέθοδο της δικτυωτής ανάλυσης.
4. Ο ανάδοχος κατασκευής του έργου, υποχρεούται επίσης μέσα σε ένα (1) μήνα από την υπογραφή της σύμβασης να συντάξει και να υποβάλει **οργανόγραμμα του εργοταξίου**, στο οποίο θα περιγράφονται λεπτομερώς τα πλήρη στοιχεία στελεχών, εξοπλισμού και μηχανημάτων που θα περιλαμβάνει η εργοταξιακή ανάπτυξη για την εκτέλεση του έργου.
5. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου δεν εφαρμόζονται σε συμβάσεις έργων που στις δημοπρασίες τους καλούνται να συμμετάσχουν, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις και επιχειρήσεις εγγεγραμμένες στα νομαρχιακά μητρώα. Στις περιπτώσεις αυτές η διευθύνουσα υπηρεσία **κοινοποιεί έγκαιρα στον ανάδοχο** πίνακες των εργασιών που πρέπει να εκτελεστούν. Ο πρώτος πίνακας κοινοποιείται κατά την υπογραφή της σύμβασης.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Με βάση τη συνολική και τις τμηματικές προθεσμίες ο ανάδοχος κατάρτιζει το χρονοδιάγραμμα του έργου που αποτελεί το αναλυτικό πρόγραμμα εκτέλεσης και εγκρίνεται από την Δ.Υ.

Το χρονοδιάγραμμα είναι η ανάλυση κατά μονάδα χρόνου (και πάντως οπωσδήποτε ανά ημερολογιακό βήμη) των εργασιών που πρόκειται να εκτελεστούν.

Υποβάλλεται από τον ανάδοχο μέσα στην **προθεσμία 15 ημερών** από την υπογραφή της σύμβασης (βλέπετε παρ. 4 του άρθρου 5 ν. 1418/84 και **εγκρίνεται εντός 10 ημερών** από τη Δ.Υ. (το Π.Δ. ορίζει 20ήμερη προθεσμία έγκρισης, αλλά η προθεσμία αυτή δεν ισχύει αφού έρχεται σε αντίθεση με τη διάταξη του νόμου που ορίζει διαφορετικά). Εφαρμόζεται πάντως συμπληρωματικά η διάταξη του π.δ., κατά την οποία αν δεν εγκριθεί το χρονοδιάγραμμα εντός της προθεσμίας και δεν ζητηθούν γραπτά διορθώσεις, εγκρίνεται αυτοδίκαια. Η Δ.Υ. μπορεί στη διαδικασία της έγκρισης να επιφέρει τροποποιήσεις, ανάλογα με την προβλεπόμενη ροή των πιστώσεων.

Η υποβολή και τήρηση του χρονοδιαγράμματος, μετά την έγκρισή του, είναι σημαντική παράμετρος της σύμβασης, γιατί δείχνει αν ο ανάδοχος μπορεί να τηρήσει τις συμβατικές του δεσμεύσεις, σχετικά με τον χρόνο περαίωσης του έργου. Γι' αυτό και **στο άρθρο 6** του νέου νόμου για τα δημόσια έργα (που αναφέρεται στην έκπτωση) η εκπρόθεσμη υποβολή και η μη τήρησή του συνιστούν λόγους υποχρεωτικής έκπτωσης του αναδόχου).

Το χρονοδιάγραμμα **αναπροσαρμόζεται** σε περίπτωση μεταβολής ποσοτήτων και παράτασης των προθεσμιών (άρθρο 5 παρ. 4 ν.1418/84), ενώ δεν υφίσταται σε έργα στα οποία καλούνται επιχειρήσεις γραμμένες στα Νομαρχιακά Μητρώα.

Άρθρο 47

Ημερολόγιο του έργου

1. Για **κάθε εργολαβία, με μέριμνα του αναδόχου** τηρείται ημερολόγιο σε βιβλιοδετημένα διπλότυπα αριθμημένα φύλλα. Το ημερολόγιο **συμπληρώνεται καθημερινά** και αναγράφονται, με συνοπτικό τρόπο, σε αυτό στοιχεία για τις καιρικές συνθήκες που επικρατούν, αριθμητικά στοιχεία για το απασχολούμενο προσωπικό κατά κατηγορίες, τα χρησιμοποιούμενα μηχανήματα, τα προσκομιζόμενα υλικά, τις εκτελούμενες εργασίες, τις εργαστηριακές εξετάσεις, τις εντολές και παρατηρήσεις των οργάνων επίβλεψης, τυχόν έκτακτα περιστατικά και κάθε άλλο σχετικό με το έργο σημαντικό πληροφοριακό στοιχείο.

2. Το ημερολόγιο, **υπογράφεται από εντεταλμένο όργανο** της επίβλεψης και τον εκπρόσωπο του αναδόχου. Το ένα αποκοπτόμενο φύλλο περιέρχεται στη διευθύνουσα υπηρεσία. Οι εγγραφές στο ημερολόγιο αποτελούν πληροφοριακά στοιχεία για τις καιρικές συνθήκες, τη δύναμη απασχολούμενου προσωπικού και μηχανημάτων και γενικά για την παροχή εικόνας πρόοδο του έργου.

3. Η διευθύνουσα υπηρεσία μπορεί πάντα να ορίσει την εγγραφή στο ημερολόγιο συμπληρωματικών πληροφοριών ή άλλων στοιχείων που προσιδιάζουν στο συγκεκριμένο έργο, ή να ζητήσει από τον ανάδοχο την τήρηση και άλλων στατιστικών στοιχείων. Στις περιπτώσεις μικρών έργων μπορεί η διευθύνουσα υπηρεσία να ορίσει την τήρηση του ημερολογίου κατά άλλο συνοπτικότερο τρόπο την τήρησή του κατά εβδομάδα ή άλλο χρονικό διάστημα ή και τη μη τήρηση ημερολογίου.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Με μέριμνα του αναδόχου τηρείται το ημερολόγιο του έργου **(πρώην άρθρο 33 ΠΔ 609/85)**, το οποίο συνυπογράφεται από τον επιβλέποντα και αποτελεί πηγή πληροφοριών με αποδεικτική δύναμη ενώπιον των δικαστηρίων για πλήθος θέματα (αποζημίωση αναδόχου λόγω θεομηνίας -ανωτέρας βίας-άρθ.45 κ.ο.κ.)⁶⁸

Άλλη χρησιμότητα του ημερολογίου αναφέρεται στο άρθρο **34 παρ. 2 του π.δ. 609/85**, κατά το οποίο, σε επείγουσες περιπτώσεις η διαταγή για τροποποιήσεις ή συμπληρώσεις των στοιχείων της μελέτης δίνεται στον ανάδοχο προφορικά και παράλληλα σημειώνεται στο ημερολόγιο. Αν τη διαταγή δίνει ο επιβλέπων πρέπει να ενημερώσει αμέσως και εγγράφως την Δ.Υ., για την έκδοση κανονικής διαταγής.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ: Πρόσθετες εργασίες εργολαβίας. Ο εργολάβος δικαιούται αποζημίωση για μεταβολές στα έργα, εφόσον υπάρχει έγγραφη διαταγή του εργοδότη ή σε επείγουσες περιπτώσεις προφορική, η οποία καταχωρείται στο ημερολόγιο. Ανάκληση ή τροποποίηση της προφορικής διαταγής. Δέσμευση τόσο της υπηρεσίας όσο και του αναδόχου από την εντολή αυτή, μέχρις ότου ανακληθεί ή τροποποιηθεί **(ΔΕΑ 3012/1992)**.

Άρθρο 48

Προθεσμίες

1. Κάθε σύμβαση, εκτός από την προθεσμία για την περάτωση του συνόλου του έργου **(συνολική προθεσμία)**, περιλαμβάνει και προθεσμίες για την ολοκλήρωση συγκεκριμένων τμημάτων αυτού **(τμηματικές προθεσμίες)**. Σε περιπτώσεις μικρών έργων ή έργων που από τη φύση τους δεν επιδέχονται προσδιορισμό τμημάτων ή χαρακτηριστικών επιμέρους δραστηριοτήτων, μπορεί η σύμβαση να μην προβλέπει τμηματικές προθεσμίες.
2. Όλες οι προθεσμίες (συνολική και τμηματικές) αρχίζουν **από την υπογραφή της σύμβασης, εκτός αν στα συμβατικά τεύχη ορίζεται διαφορετικά**.
3. Μέσα στη συνολική προθεσμία πρέπει να έχουν τελειώσει **όλες οι επιμέρους εργασίες** του έργου και να έχουν ολοκληρωθεί οι τυχόν προβλεπόμενες από τη σύμβαση δοκιμές. Το ίδιο ισχύει αναλογικά και για τις τμηματικές προθεσμίες.
4. Τμηματικές προθεσμίες ορίζονται από τη σύμβαση:
 - α. Για παράδοση τμημάτων του έργου που η έγκαιρη αποπεράτωσή τους έχει ιδιαίτερη σημασία για τον κύριο του έργου, όπως είναι η κατασκευή τμημάτων του έργου που μπορεί να χρησιμοποιηθούν αυτοτελώς, η συμπλήρωση εργασιών που αποτελούν προϋπόθεση ή συνδυάζονται με τις εργασίες άλλου έργου, εκτός της εργολαβίας στην οποία αναφέρεται η συγκεκριμένη σύμβαση, η εκτέλεση εργασιών για εξασφάλιση του έργου από καιρικές συνθήκες **(αποκλειστικές τμηματικές προθεσμίες)**.
 - β. Ως σταθμοί ενδιαμέσου ελέγχου της προόδου του έργου **(ενδεικτικές τμηματικές προθεσμίες)**.
5. Όλες οι καθοριζόμενες τμηματικές προθεσμίες θεωρούνται ως ενδεικτικές, εκτός αν **ρητώς ορίζονται από τη σύμβαση ως αποκλειστικές**.

⁶⁸ **ΣΤΕ 3310/97.** Οι **εγγραφές στο ημερολόγιο του έργου** δεν έχουν υπερέχουσα αποδεικτική δύναμη, μπορούν όμως να συνεκτιμηθούν με τα λοιπά αποδεικτικά στοιχεία

6. Υποχρεωτικά καθορίζονται στα συμβατικά τεύχη και για την περίοδο έναρξης των εργασιών εκτέλεσης ενδεικτικές τμηματικές προθεσμίες **ανά έναν (1) ή το πολύ δύο (2) μήνες ανάλογα με το μέγεθος του έργου και τις συνθήκες εκτέλεσης**. Οι ως άνω υποχρεωτικές ενδεικτικές προθεσμίες τίθενται για το διάστημα από την υπογραφή της σύμβασης μέχρι το πέρας τους ενός τετάρτου (1/4) της αρχικής συμβατικής προθεσμίας περαίωσης. Το χρονικό αυτό διάστημα δεν μπορεί να είναι μικρότερο από έξι (6) μήνες.

7. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να συνεχίσει, την κατασκευή του έργου για επιπλέον της συνολικής προθεσμίας χρονικό διάστημα, **ίσο προς το ένα τρίτο (1/3) αυτής και πάντως όχι μικρότερο των τριών (3) μηνών (οριακή προθεσμία)**. Η συνολική προθεσμία υπολογίζεται με βάση την αρχική συμβατική προθεσμία και τις τυχόν παρατάσεις που εγκρίθηκαν ύστερα από σχετικό αίτημα του αναδόχου μέσα στην αρχική συμβατική προθεσμία και δεν οφείλονται σε υπαιτιότητά του.

8. Παράταση της συνολικής ή των τμηματικών προθεσμιών εγκρίνεται:

α) Είτε **«με αναθεώρηση»**, όταν η καθυστέρηση του συνόλου των εργασιών του έργου ή του αντιστοίχου τμήματος δεν οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου ή προκύπτει από αύξηση του αρχικού συμβατικού αντικειμένου.

β) Είτε **«χωρίς αναθεώρηση»**, για το σύνολο ή μέρος των υπολειπομένων εργασιών, όταν η παράταση κρίνεται σκόπιμη για το συμφέρον του έργου, έστω και αν η καθυστέρηση του συνόλου ή μέρους των υπολειπομένων εργασιών οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου. Σε περίπτωση έγκρισης παράτασης προθεσμίας «χωρίς αναθεώρηση» για το σύνολο των υπολειπομένων εργασιών του έργου ή μιας τμηματικής προθεσμίας του, επιβάλλονται οι σχετικές ποινικές ρήτρες, ανεξάρτητα από την έγκριση της παράτασης αυτής.

9. Κατά την έγκριση των παρατάσεων της συνολικής ή των τμηματικών προθεσμιών, εκτιμάται και προσδιορίζεται πάντοτε το υπαίτιο για την επιμήκυνση του χρόνου συμβαλλόμενο μέρος, για το σύνολο ή για μέρος των έργων ή κατά κονδύλια εργασιών. Οι διατάξεις της περίπτωσης αυτής δεν επηρεάζουν την κατάπτωση των ποινικών ρητρών, αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της.

10. Η έγκριση των παρατάσεων προθεσμιών γίνεται από την προϊσταμένη αρχή, **ύστερα από αίτηση του αναδόχου**. Παράταση μπορεί να εγκριθεί και χωρίς αίτηση του αναδόχου, αν αυτή δεν υπερβαίνει την οριακή προθεσμία. Η αίτηση, αν υπάρχει, κατατίθεται στη διευθύνουσα υπηρεσία που διατυπώνει πάντοτε τη γνώμη της προς την προϊσταμένη αρχή. Όταν πρόκειται για παράταση «χωρίς αναθεώρηση», ο προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας, σε αντιπαράσταση με τον ανάδοχο, καταρτίζει πίνακα διαχωρισμού των εργασιών, σε εκείνες που μπορούσαν να εκτελεστούν σε προηγούμενη αναθεωρητική περίοδο και στις λοιπές εργασίες. Οι πρώτες διαχωρίζονται και κατά αναθεωρητική περίοδο, μέσα στην οποία μπορούσε και έπρεπε να εκτελεστούν. Ο πίνακας αποτελεί πράξη της διευθύνουσας υπηρεσίας και ο ανάδοχος δικαιούται να υποβάλει ένσταση κατά του πίνακα διαχωρισμού, μόνο αν τον υπογράψει με επιφύλαξη. Σε περίπτωση άρνησης του αναδόχου να συμπράξει στην κατάρτιση ή να υπογράψει τον πίνακα, εφαρμόζεται ανάλογα η διάταξη της παραγράφου 8 του άρθρου 57 του παρόντος.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Σε κάθε σύμβαση εκτέλεσης έργου ορίζονται, με την Διακήρυξη και συμπληρωματικά με την Ε.Σ.Υ. οι προθεσμίες περάτωσής του, κατά το σύνολο ή και κατά διακριτά τμήματα.

Οι προθεσμίες του έργου καθώς και οι παρατάσεις τους είναι από τα πλέον φλέγοντα θέματα των έργων (είναι συνηθισμένη η κριτική που αφορά την μη τήρηση των αρχικών χρονοδιαγραμμάτων με τις συνεχείς παρατάσεις). Για το λόγο αυτό ο νομοθέτης τροποποίησε ήδη αρκετές φορές τις σχετικές διατάξεις με σκοπό να δυσκολέψει, τόσο για την υπηρεσία όσο και για τους αναδόχους, την χορήγηση παρατάσεων, χωρίς ζπάντως να

καταφέρει πολλά πράγματα, αφού η ακριβόχρονη εκτέλεση εξαρτάται από πολλούς παράγοντες που συνήθως δεν συντρέχουν (ακριβής μελέτη και ορθός τεχνικός υπολογισμός της προθεσμίας εκτέλεσης, επάρκεια πιστώσεων και χρηματοδότησης και έγκαιρες πληρωμές, έγκαιρη παράδοση του χώρου εκτέλεσης κ.ο.κ.).

1. ΕΙΔΗ ΠΡΟΘΕΣΜΙΩΝ

Για την εκτέλεση του έργου (καθώς και για την διενέργεια των δοκιμασιών του έργου, αν τέτοιες δοκιμασίες προβλέπονται από τη σύμβαση) τίθενται στον ανάδοχο ολική (για το σύνολο) και τμηματικές προθεσμίες (άρθρο 36 του π.δ. 609/85). Οι τμηματικές προθεσμίες διακρίνονται σε αποκλειστικές και ενδεικτικές. Τμηματικές προθεσμίες ορίζονται είτε α) για την παράδοση τμημάτων του έργου, που η αποπεράτωσή τους έχει ιδιαίτερη σημασία για τον ανάδοχο, είτε β) ως σταθμοί ενδιάμεσου ελέγχου της προόδου του έργου. Στην πρώτη περίπτωση πρόκειται για αποκλειστικές προθεσμίες και στη δεύτερη για ενδεικτικές.

Η σημασία της διάκρισης έγκειται στο ότι α) οι αποκλειστικές πρέπει να αναφέρονται ρητά ως τέτοιες στη σύμβαση, αλλιώς είναι ενδεικτικές, β) η παραβίαση των αποκλειστικών έχει ως συνέπεια την ανέκκλητη επιβολή ποινικών ρητρών, ενώ για τις ενδεικτικές η επιβολή ανακαλείται αν το έργο παραδοθεί μέσα στη συνολική προθεσμία.

Οι προθεσμίες εκτέλεσης αρχίζουν να τρέχουν (βλέπ. άρθρο 36 παρ. 2 π.δ. 609/85) από την ημέρα υπογραφής της σύμβασης (την επομένη της σύμβασης για την ακρίβεια, σύμφωνα με τις γενικές περί προθεσμιών διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας –άρθρο 144), εκτός αν ορίζεται διαφορετικά στη σύμβαση (κατά το προηγούμενο δίκαιο του ν.δ. 1266/72 και του πδ 475/76 – άρθρο 36 παρ. 1- οι προθεσμίες άρχιζαν να τρέχουν από την εγκατάσταση του αναδόχου στο εργοτάξιο).

2. ΟΡΙΑΚΗ ΠΡΟΘΕΣΜΙΑ

Σε κάθε έργο υφίσταται η λεγόμενη οριακή προθεσμία, που υπολογίζεται ως ποσοστό (1/3) της αρχικής και πάντως δεν είναι σε καμιά περίπτωση μικρότερη των 3 μηνών.

Η σημασία της έγκειται στο ότι μέχρι την εξάντλησή της η Π.Α. μπορεί να χορηγεί και αυτεπαγγέλτως παρατάσεις, ενώ μετά απ' αυτή μόνο με αίτηση του αναδόχου. **ΠΡΟΣΟΧΗ!** Η ύπαρξη της οριακής προθεσμίας δεν σημαίνει ότι κατά τη διάρκεια της δεν χρειάζεται η χορήγηση παρατάσεων από την Π.Α., απλώς δεν χρειάζεται η υποβολή αίτησης του αναδόχου για παράταση, όμως οι παρατάσεις **πρέπει να χορηγούνται κανονικά από την υπηρεσία.**

Εάν παρέλθει η οριακή προθεσμία χωρίς να έχει περατωθεί το έργο, μπορεί ο ανάδοχος, εφόσον δεν ευθύνεται για την καθυστέρηση, να ζητήσει την διάλυση της σύμβασης (**άρθρο 62 ΚΔΕ**).

Ορίζεται επίσης (με το ν. 2229/94, ενώ στο αρχικό κείμενο του Ν. 1418/84 δεν υπήρχε τέτοια διάταξη) ότι ως **συνολική προθεσμία** νοείται, για την επιβολή διοικητικών και των παρεπόμενων χρηματικών κυρώσεων (ποινικών ρητρών) και τον καθορισμό της οριακής προθεσμίας, μαζί με την αρχική (συμβατική) προθεσμία και οι **τυχόν παρατάσεις** που δόθηκαν

- ύστερα από αίτηση του αναδόχου που υποβλήθηκε μέσα στην αρχική συμβατική προθεσμία και εφόσον
- δεν οφείλονται σε αποκλειστική υπαιτιότητά του.

3. ΠΑΡΑΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΘΕΣΜΙΩΝ

Είναι συνηθισμένη η περίπτωση το έργο να μην εκτελεσθεί μέσα στις συμβατικές προθεσμίες, οπότε ανακύπτει ανάγκη παράτασης των προθεσμιών, η οποία κατά γενική αρχή πρέπει να χορηγείται ενώ τρέχει η παλιά προθεσμία (αλλιώς πρόκειται για ανανέωση της προθεσμίας, έννοια και ρύθμιση που δεν συναντάται στο δίκαιο των δ.ε.). Η παράταση **εγκρίνεται με απόφαση της Προϊσταμένης Αρχής** διότι πρόκειται για τροποποίηση της σύμβασης, αρμοδιότητα που από το νόμο έχει μόνο η Προϊσταμένη Αρχή.

Ο ν. 1418/84 στο άρθρο 5 παρ. 4 τροποποιήθηκε με το ν. 2229/94. Στη παλιά ρύθμιση παράταση δινόταν αν οι καθυστερήσεις δεν οφείλονταν σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου. Στη νέα ρύθμιση φαίνεται πως παράταση προθεσμίας δίνεται μόνο *αν η καθυστέρηση δεν οφείλεται σε υπαιτιότητα του αναδόχου (δηλ αν ο ανάδοχος δεν φέρει καθόλου ευθύνη για την καθυστέρηση)*. Όμως στο άρθρο 36 παρ. 6 του πδ 609/85 ορίζει ότι χορηγείται παράταση με αναθεώρηση αν η καθυστέρηση δεν οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου (άρα ακόμα κι αν φέρει μέρος της ευθύνης), ενώ δίνεται παράταση χωρίς αναθεώρηση αν αυτό επιτάσσει το συμφέρον του έργου, όταν η καθυστέρηση οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου. Υπάρχει προφανής αντιφατικότητα των διατάξεων η οποία επιλύεται σαφώς υπέρ της διάταξης του ν. 2229/94 (παράταση δίνεται όταν δεν συντρέχει υπαιτιότητα του αναδόχου για την καθυστέρηση)⁶⁹. Τονίζεται όμως ότι **στην κωδικοποίηση πέρασε η διάταξη του Π.Δ.**

⁶⁹ **ΑΠ 29/2011.** Υποχρέωση της διευθύνουσας υπηρεσίας να εγκρίνει την προτεινόμενη αναμόρφωση του εγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος του έργου και την παράταση του χρόνου εκτέλεσης του, "με αναθεώρηση",

Η απόφαση περί παράτασης πρέπει να διαλαμβάνει, σε περίπτωση που στη σύμβαση προβλέπεται η καταβολή **πριμ** για την ταχύτερη αποπεράτωση του έργου, αν παρατείνονται ή όχι οι προθεσμίες που υπολογίζονται για την καταβολή του πριμ. Στην περίπτωση που παραλείπεται κάτι τέτοιο υφίσταται βλαπτική παράλειψη της υπηρεσίας που πρέπει να προσβληθεί έγκαιρα με ένσταση κ.ο.κ., διότι η μη αναφορά στην περί παρατάσεως απόφαση περί του πριμ, σημαίνει ότι κρίσιμος χρόνος για τον υπολογισμό του πριμ παραμένει η αρχική συνολική προθεσμία **(ΔΕΑ 2296/2000)**.

Ακόμα στην περίπτωση που κριθεί ότι η καθυστέρηση οφείλεται σε **λόγο ανώτερης βίας** η παράταση δίνεται με αναθεώρηση **(ΔΕΑ 1683/90 Επ.Δ.Εργ.1991,211)**

4. Λήξη των προθεσμιών του έργου, χωρίς να περατωθεί.

α. Η σημασία του χρόνου για τη σύμβαση έργου.

Η σύμβαση εκτέλεσης δημοσίου έργου έλκει την καταγωγή της από τη σύμβαση μίσθωσης έργου του Αστικού Κώδικα (άρθρα 681 και επ. Α.Κ.). Σε αντίθεση με τη σύμβαση εξαρτημένης εργασίας, στη μίσθωση έργου το υπερέχον στοιχείο είναι το τελικό αποτέλεσμα, γι' αυτό, από τον ορισμό της μίσθωσης έργου του ΑΚ λείπει παντελώς το στοιχείο του χρόνου. Το στοιχείο αυτό εμφανίζεται μόνο στο άρθρο 686 ΑΚ όπου αναφέρεται ότι αν από υπαιτιότητα του εργολάβου δεν είναι δυνατή η έγκαιρη περάτωση του έργου, μπορεί ο εργοδότης να υπαναχωρήσει της συμβάσεως.

Στη σύμβαση του δημοσίου έργου όμως τίθεται μια επιπλέον παράμετρος: Το κοινωνικό συμφέρον, που απαιτεί να παραδοθεί το έργο έγκαιρα για να εξυπηρετηθεί το κοινωνικό σύνολο, χάριν του οποίου κατασκευάζεται (είναι γνωστό ότι με την κατασκευή αυτή το ΣΤΕ έκρινε πως δεν υπάρχουν στην διάρκεια εκτέλεσης του έργου απρόθεσμες ενέργειες της ΔΥ και της ΠΑ του έργου, αλλά, εφόσον δεν ορίζεται άλλη ειδικότερη

υπάρχει μόνο όταν σημειώνεται καθυστέρηση των εργασιών, μη οφειλόμενη σε υπαιτιότητα του αναδόχου ή η καθυστέρηση προήλθε από την εκτέλεση νέων εργασιών. Όταν όμως η καθυστέρηση αυτή οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου, ή ο τελευταίος, όταν γνωρίζει συγκεκριμένα την κατά ποσότητα και έκταση αύξηση του αρχικού συμβατικού αντικείμενου, με την εκτέλεση νέων εργασιών, και μετά από την ολοκλήρωσή τους, επιβεβαιώνει την υποχρέωση του για την περάτωση του έργου στο ισχύον συμβατικό χρονοδιάγραμμα παρά την εκτέλεση των νέων προσθέτων εργασιών, παραιτούμενος με τον τρόπο αυτό εμμέσως αλλά σαφώς, όχι της αξίωσης του για την καταβολή συμπληρωματικής αμοιβής στο πλαίσιο εφαρμογής των διατάξεων του αρθρ. 43 του Π.Δ/τος 609/1985, αλλά της, από τη διάταξη του αρθρ. 8 παρ. 1 του Ν.1418/1984 που προαναφέρθηκε, αξίωσής του για την "αναθεώρηση" των συμβατικών προθεσμιών περάτωσης, που δεν είναι δημόσιας τάξης, η κατά τα προαναφερθέντα παράταση εγκρίνεται "χωρίς αναθεώρηση" ως προς το συμβατικό χρόνο παράτασης, όταν κρίνεται σκόπιμη για το συμφέρον του έργου για το σύνολο των υπολειπομένων εργασιών του έργου ή μιας τμηματικής προθεσμίας του, επιβάλλονται όμως οι σχετικές ποινικές ρήτρες, που είναι άσχετες προς την έγκριση της παράτασης αυτής (αρθρ. 36 παρ. 7 του ως άνω π.δ.), αλλά χωρίς "αναθεώρηση".

προθεσμία, ισχύει γενικά το 3μηνο (ΣΤΕ 472/1992). Ακόμα, επειδή συνήθως η παράταση των προθεσμιών περάτωσης του έργου σημαίνει και αύξηση του κόστους (λόγω αναθεωρήσεως των τιμών) ο νομοθέτης δεν επιθυμεί τις ανέλεγκτες παρατάσεις και βάζει φραγμούς, χωρίς όμως να φτάνει μέχρι του σημείου να κηρύσσει αυτοδικαίως λυμένη τη σύμβαση αν λήξει η προθεσμία χωρίς να περατωθούν οι εργασίες (βλέπ. για το πρόβλημα αυτό πιο κάτω).

Β. Συναφές προς τις πιο πάνω παρατηρήσεις είναι το εξής **πρόβλημα** σχετικά με τη λήξη της προθεσμίας του έργου (χωρίς μέχρι στιγμής να έχει δοθεί απάντηση από τη νομολογία, τουλάχιστον σύμφωνα με όσα είμαι σε θέση να γνωρίζω):

Ο νόμος περί δημοσίων έργων θέτει ως απαραίτητο συστατικό της σύμβασης την προθεσμία εκτέλεσης και περαιτέρω προβλέπει τη δυνατότητα παράτασης. Ποια λοιπόν είναι η έννομη συνέπεια, αν η προθεσμία του έργου λήξει χωρίς να δοθεί έγκαιρα ή έγκυρα παράταση; Η απάντηση (που έχει πλέον παγιωθεί) του Ελεγκτικού Συνεδρίου αποτυπώνεται στις Πράξεις του **VII Τμήματος** (που ελέγχει κατασταλτικά τη νομιμότητα των πληρωμών στις οποίες προβαίνουν οι υπηρεσίες και οι φορείς του δημοσίου – όσοι βεβαίως υπόκεινται στον έλεγχο αυτόν) **29/2010, 235/2010, 302/2010** κ.λπ. και είναι η εξής:

*Η αίτηση του αναδόχου δημοσίου έργου για παράταση της αρχικής συμβατικής προθεσμίας θα πρέπει να υποβληθεί πριν από την εκπνοή αυτής. Αντιστοίχως, απόφαση της αναθέτουσας αρχής με την οποία εγκρίνεται η αιτηθείσα παράταση, μπορεί να ληφθεί μόνο εφόσον η σχετική αίτηση του αναδόχου έχει υποβληθεί πριν την εξάντληση της συμβατικής προθεσμίας περάτωσης του έργου. Παράταση της προθεσμίας χορηγηθείσα μετά τη λήξη της αρχικής, δεν αποτελεί όντως παράταση αυτής (εφόσον λαμβάνει χώρα μετά την εκπνοή της και πέραν από την καταληκτική ημερομηνία της), αλλά **χορήγηση νέας προθεσμίας**, η οποία όμως δεν προβλέπεται από τις προαναφερθείσες διατάξεις. Κατά συνέπεια, δαπάνες που αφορούν σε εργασίες δημοσίου έργου, οι οποίες έχουν εκτελεσθεί κατά παράβαση των ανωτέρω διατάξεων, δηλαδή μετά την εκπνοή της συμβατικής προθεσμίας εκτέλεσης του έργου, κατά τη διάρκεια παρανόμως χορηγηθείσας παράτασης αυτής, δεν είναι καταρχήν νόμιμες. Αντίθετη ερμηνευτική εκδοχή θα οδηγούσε σε αποδοχή της δυνατότητας καταστρατηγήσεων των σχετικών περί προθεσμιών διατάξεων, η τήρηση των οποίων υπαγορεύεται από λόγους δημόσιας τάξης, εφόσον συνδέονται άμεσα με το δημόσιο συμφέρον ολοκλήρωσης του έργου και παράδοσής του έγκαιρα προς θεραπεία δημόσιου σκοπού.*

Κατά τη γνώμη μου η νομολογία αυτή δεν είναι ορθή, γιατί δεν λαμβάνει υπόψη της το σύνολο των δεδομένων (δεδομένου όμως ότι ήδη παγιώθηκε είναι πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να ανατραπεί, γι' αυτό και πρέπει να τηρείται από τους φορείς, πρέπει

δηλαδή να χορηγούνται παρατάσεις πριν τη λήξη των προθεσμιών του έργου, ή, τουλάχιστον, να υπάρχει αίτηση του αναδόχου για παράταση πριν την εκπνοή της προθεσμίας).

Οι λόγοι για τους οποίους ζδεν συμφωνώ με τη νομολογία του ΕλΣυν είναι οι εξής:

Στη σύμβαση του έργου, από τη φύση της (και αντίθετα προς τη σύμβαση εργασίας) κυριαρχεί το στοιχείο του αποτελέσματος και όχι του χρόνου. Έτσι στον ορισμό της σύμβασης του έργου στον Αστικό Κώδικα (άρθρο 671) δεν υπάρχει αναφορά στο χρόνο ως στοιχείο της σύμβασης («με τη σύμβαση του έργου ο εργολάβος έχει υποχρέωση να εκτελέσει το έργο και ο εργοδότης να καταβάλει τη συμφωνημένη αμοιβή»), ενώ στο άρθρο 686, όπου γίνεται γενικά αναφορά στα δικαιώματα του εργοδότη, ορίζεται ότι ο εργοδότης μπορεί να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση, χωρίς να περιμένει το χρόνο παράδοσης του έργου, αν ο εργολάβος καθυστερεί την εκτέλεση με τρόπο που να καθίσταται φανερό πως δεν θα περατωθεί έγκαιρα (περίπου σαν την έκπτωση).

Κατά συνέπεια και επειδή η σύμβαση του δημόσιου έργου έλκει την καταγωγή της από τη σύμβασης μίσθωσης έργου του ΑΚ (ο οποίος κατά τη ρητή διάταξη του άρθρου 5 παρ. 13 του ν. 1418/84 εφαρμόζεται συμπληρωματικά στο δίκαιο των δημοσίων έργων αν δεν υφίστανται αντίθετες ειδικές διατάξεις), δεδομένης της ελλείψεως ειδικής διατάξεως που να καθορίζει λ.χ. την αυτοδίκαιη διάλυση της σύμβασης, αν λήξει η συνολική προθεσμία του έργου χωρίς να παραδοθεί, μπορεί να πεί κανείς ότι η σύμβαση συνεχίζεται εν τοις πράγμασιν, μέχρι την ολοκλήρωσή της ή την πρόωρη διάλυσή της με ένα από τους τρόπους που ορίζονται ρητά στις διατάξεις του άρθρου 9 ν. 1418/84 και 48 του π.δ. 609/85.

Επιχείρημα υπέρ της ανωτέρω άποψης προσφέρει η διάταξη της **παρ. 5 του άρθρου 62 ΚΔΕ**, κατά την οποία αν ο ανάδοχος ζητήσει τη διάλυση της σύμβασης λόγω παρέλευσης της οριακής προθεσμίας με υπαιτιότητα του κυρίου του έργου, η απόφαση της ΔΥ πρέπει να κοινοποιηθεί στον ανάδοχο μέσα σε προθεσμία 15 ημερών. Μέχρι τότε, καθώς και σε περίπτωση απορριπτικής απόφασης, οι εργασίες συνεχίζονται μέχρι την επίλυση της διαφοράς κατά τη νόμιμη διαδικασία. Η λήξη όμως της οριακής προθεσμίας σημαίνει πως η υπηρεσία δεν μπορεί να χορηγήσει παράταση χωρίς αίτηση του αναδόχου, άρα η λήξη της σημαίνει πως έληξε και η συνολική προθεσμία του έργου. Ένα πρώτο πρόβλημα τίθεται από τη διατύπωση της διάταξης από την οποία προκύπτει ότι ο ανάδοχος **μπορεί** να ζητήσει τη διάλυση. Αν δεν το κάνει, συνεχίζει να εκτελεί το έργο,

χωρίς προθεσμία. Είναι κάτι που ο νόμος δεν απαγορεύει και το εναποθέτει στη βούληση του αναδόχου. Το δεύτερο που προκύπτει από τη διάταξη είναι ότι και αν ακόμα ο ανάδοχος ζητήσει τη διάλυση, υποχρεούται πάντως να συνεχίσει να εκτελεί το έργο, έως ότου αποφανθεί η υπηρεσία και επίσης μέχρι να λυθεί οριστικά η διαφορά, αν η αίτησή του απορριφθεί. Από τα παραπάνω προκύπτει χωρίς αμφιβολία ότι οι εργασίες που εκτελεί ο ανάδοχος το διάστημα αυτό είναι νόμιμες και πρέπει να αμειφθούν. Άρα αναγνωρίζεται τουλάχιστον στην περίπτωση αυτή, η εν τοις πράγμασιν (άτυπη) παράταση της προθεσμίας. Από την ειδική αυτή περίπτωση μέχρι τη γενίκευση του συμπεράσματος ότι αν η προθεσμία λήξει τότε ακόμα και χωρίς την τυπική της παράταση αυτή παρατείνεται σιωπηρά υπάρχει βέβαια πολύς δρόμος, με δεδομένη την βούληση του νομοθέτη να λύνονται τα προβλήματα των παρατάσεων ρητά, ώστε να επιμερίζονται οι ευθύνες από τις καθυστερήσεις του έργου (και άρα να ορίζεται αν η παράταση γίνεται με αναθεώρηση ή όχι και να επιβάλλονται οι νόμιμες ποινικές ρήτρες) και επιπλέον να μη υπάρχουν ανεξέλεγκτες καθυστερήσεις στα έργα.

Ένα δεύτερο επιχείρημα υπέρ της ως άνω άποψης προέρχεται από ένα συγγενή χώρο: το δίκαιο των μελετών και συγκεκριμένα το ν. 3316/05, που ορίζει, στην παρ. 6 του άρθρου 34, ότι οι συμβάσεις μελετών λύνονται με την παραλαβή του αντικειμένου της σύμβασης, αν δεν συντρέχει κάποια από τις ρητώς κατονομαζόμενες περιπτώσεις πρόωρης λύσης (έκπτωση, διάλυση). Η τελευταία αυτή εξέλιξη δείχνει ίσως ότι ο νομοθέτης διαπίστωσε το κενό που υπάρχει στο δίκαιο των δημοσίων έργων και το καλύπτει με τον ως άνω γενικό τρόπο στις μελέτες.

Άρθρο 49

Ποινικές ρήτρες για παραβίαση προθεσμιών έργου

1. Με τη **σύμβαση ορίζονται οι ποινικές ρήτρες** οι οποίες καταπίπτουν υπέρ του κυρίου του έργου, αν ο ανάδοχος **υπερβεί, με υπαιτιότητά του, τη συνολική και τις τυχόν τεθείσες τμηματικές προθεσμίες** κατασκευής του έργου. Οι ποινικές ρήτρες καταπίπτουν με **αιτιολογημένη απόφαση της διευθύνουσας** υπηρεσίας και παρακρατούνται από τον αμέσως επόμενο λογαριασμό του έργου. Η κατάπτωση των ποινικών ρητρών για υπέρβαση της συνολικής και των αποκλειστικών τμηματικών προθεσμιών **δεν ανακαλείται**. Οι ποινικές ρήτρες για υπέρβαση των ενδεικτικών τμηματικών προθεσμιών ανακαλούνται υποχρεωτικά, αν το έργο περατωθεί μέσα στη συνολική προθεσμία και τις εγκεκριμένες παρατάσεις της.

2. Η ποινική ρήτρα που επιβάλλεται στον ανάδοχο για κάθε ημέρα **υπέρβασης της συνολικής προθεσμίας** ορίζεται σε δεκαπέντε τοις εκατό (15%) της μέσης ημερήσιας αξίας του έργου και επιβάλλεται για αριθμό ημερών ίσο με το είκοσι τοις εκατό (20%) της προβλεπόμενης από τη σύμβαση αρχικής συνολικής προθεσμίας. Για τις επόμενες ημέρες μέχρι ακόμα δεκαπέντε τοις

εκατό (15%) της αρχικής συνολικής προθεσμίας, η ποινική ρήτρα για κάθε ημέρα ορίζεται σε είκοσι τοις εκατό (20%) της μέσης ημερήσιας αξίας του έργου.

Ως μέση ημερήσια αξία νοείται το ημερήσιο του συνολικού χρηματικού ποσού της σύμβασης, μαζί με το ποσό των τυχόν συμπληρωματικών συμβάσεων και χωρίς την αναθεώρηση και το Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (Φ.Π.Α.), προς τη συνολική προθεσμία του έργου.

Οι ποινικές ρήτρες που επιβάλλονται για την υπέρβαση της συνολικής προθεσμίας, δεν επιτρέπεται να υπερβούν συνολικά ποσοστό έξι τοις εκατό (6%) του συνολικού ποσού της σύμβασης, χωρίς Φ.Π.Α.

Εφόσον στη σύμβαση ορίζονται τμηματικές προθεσμίες, ορίζεται υποχρεωτικά και το ποσοστό των ποινικών ρητρών ανά ημέρα υπέρβασης, καθώς και ο συνολικός χρόνος για την επιβολή τους. Το **συνολικό ποσό** της ποινικής ρήτρας για υπέρβαση των τμηματικών προθεσμιών δεν μπορεί να ξεπεράσει σε ποσοστό το **τρία τοις εκατό (3%) του ποσού της σύμβασης, χωρίς Φ.Π.Α.**

3. Όταν ο χρόνος αποπεράτωσης ενός έργου έχει **ιδιαίτερη σημασία** για τον κύριο του έργου και εφόσον προβλέπεται σχετικά στα συμβατικά τεύχη, μπορεί με τη σύμβαση να περιοριστούν οι ανωτέρω χρόνοι για την επιβολή των ποινικών ρητρών μέχρι το μισό, με ανάλογη αύξηση του ποσοστού της ημερήσιας ποινικής ρήτρας, διατηρουμένου του ανωτάτου ορίου της ποινικής ρήτρας.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Με τις **προθεσμίες** συνδέονται άμεσα οι ποινικές ρήτρες (κυρώσεις χρηματικές εις βάρος του αναδόχου που παραβιάζει την συνολική ή τις τμηματικές προθεσμίες). Προβλέπονται ήδη στη **διάταξη του άρθρου 5 του νέου νόμου για τα δημόσια έργα** (οι παλιές διατάξεις που περιλαμβάνονταν στα άρθρα **5 παρ. 5 του ν. 1418/84 και 36 του ΠΔ 609/85 καταργήθηκαν**). Η παρέμβαση του νέου νόμου συνίσταται απλά στην κατά 50% αύξηση των υφισταμένων ποινικών ρητρών.

Οι ποινικές ρήτρες ορίζονται με τη σύμβαση και συνδέονται με τη συνολική και τις τμηματικές προθεσμίες. Για τις αποκλειστικές τμηματικές προθεσμίες η επιβολή των ρητρών είναι ανέκκλητη, ενώ για τις ενδεικτικές ανακαλείται, αν το έργο τελικά περατωθεί μέσα στην συνολική προθεσμία.

Οι ποινικές ρήτρες για την υπέρβαση της συνολικής προθεσμίας κλιμακώνονται, όσο μεγαλύτερη είναι η υπέρβαση (παρ. 9 άρθρου 36 ΠΔ 609/85).

(Και με το προϊσχύσαν ν.δ. 1266/72 και του πδ 475/76, η επιβολή των ποινικών ρητρών ήταν απόλυτα συνυφασμένη με τις ισχύουσες προθεσμίες του έργου. Παράταση των προθεσμιών σήμαινε ότι για το χρόνο της παρατάσεως δεν μπορούσαν να επιβληθούν ποινικές ρήτρες –άρθρο 39 παρ. 6 του π.δ. 475/76, σχετ. **ΣΤΕ 2705/2002**).

Νομολογία:

Για την επιβολή των ποινικών ρητρών απαιτείται υπαίτια (εν όλω ή εν μέρει (ΣΤΕ 836/99) υπέρβαση των προθεσμιών εκ μέρους του αναδόχου.

Η υπαιτιότητα του αναδόχου τεκμαίρεται και εναπόκειται στον ίδιο να αποδείξει ότι δεν είναι ολοκληρωτικά υπαίτιος (**Δ.Ε.Θεσ/νίκης 187/91, Ε.Δ.Ε. 1992, 204**).

Η τυχόν μεταγενέστερη διάλυση της εργολαβίας ισχύει για το μέλλον και δεν κωλύει την κατάπτωση της ποινικής ρήτρας (**ΣΤΕ 2079/99**).

Η υπέρβαση της συμβατικής προθεσμίας περάτωσης του έργου έχει μεν ως συνέπεια την κατάπτωση της σχετικής ποινικής ρήτηρας σε βάρος του αναδόχου, πλην είναι αναγκαία προς τούτο η συνδρομή **αποκλειστικής υπαιτιότητας** του αναδόχου για την υπέρβαση της προθεσμίας. Εφόσον η προθεσμία περάτωσης παρατάθηκε, έπεται ότι δεν θεμελιώνεται αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου και συνεπώς η επιβολή της ποινικής ρήτηρας δεν υπήρξε νόμιμη (**ΔΕΑ 2412/2000**).

Άρθρο 50

Επιτάχυνση εργασιών – Ρήτρα πρόσθετης καταβολής (πριμ)

1. Ο κύριος του έργου ή ο φορέας κατασκευής για την κάλυψη ή περιορισμό των καθυστερήσεων του έργου, στην περίπτωση **που ευθύνεται γι' αυτές ο ανάδοχος**, μπορεί να δώσει **εντολή στον ανάδοχο να επιταχύνει τις εργασίες, εκτελώντας τις απαραίτητες πρόσθετες εργασίες** και παίρνοντας τα απαραίτητα πρόσθετα μέτρα, **χωρίς καμία επιπλέον αποζημίωση**. Οι διατάξεις της παραγράφου αυτής εφαρμόζονται και στα έργα που κατασκευάζονται με μερική ή ολική αυτοχρηματοδότηση.

2. Εφόσον η ταχύτερη, σε σχέση με τη συμβατική προθεσμία, εκτέλεση του έργου ή τμήματος αυτού, έχει ιδιαίτερη σημασία και, υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχει **σχετική πρόβλεψη στη διακήρυξη δημοπράτησης** του έργου ή στην απόφαση απευθείας ανάθεσης ή στην πρόσκληση διαγωνισμού μεταξύ περιορισμένου αριθμού προσκαλουμένων εργοληπτικών επιχειρήσεων, **καταβάλλεται στον ανάδοχο πρόσθετη καταβολή (πριμ) .**

Η πρόσθετη καταβολή υπολογίζεται ως ποσοστό του αρχικού συμβατικού αντικειμένου και το συνολικό ύψος της, **δεν μπορεί να υπερβαίνει το πέντε τοις εκατό (5%)** της προϋπολογιζόμενης δαπάνης του έργου και μπορεί να προβλέπεται η κατανομή των σχετικών ποσών, κατά χρονική μονάδα ταχύτερης παράδοσης του έργου ή του κρίσιμου τμήματος, όπως και κάθε θέμα που σχετίζεται με την αναγνώριση των προϋποθέσεων για την πραγματοποίηση της πρόσθετης καταβολής.

Η πρόσθετη καταβολή θεωρείται **συμπληρωματικό εργολαβικό αντάλλαγμα και περιλαμβάνεται στις σχετικές πιστοποιήσεις του έργου**.

3. Στις περιπτώσεις που προβλέπεται πρόσθετη καταβολή για ταχύτερη περάτωση του έργου, οι αποφάσεις για παρατάσεις προθεσμιών ρυθμίζουν πάντοτε κάθε θέμα που σχετίζεται με την πρόσθετη αυτή καταβολή και ιδιαίτερα, αν μετατίθεται, μερικά ή ολικά, ο κρίσιμος, για την πρόσθετη καταβολή, χρόνος.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Με τη σύμβαση (όχι αργότερα π.χ. με τις συμπληρωματικές συμβάσεις ή με ιδιαίτερη απόφαση του κυρίου του έργου) μπορεί να ορίζεται ρήτρα πρόσθετης καταβολής (πριμ) με μέγιστο όριο το 5%, αν η ταχύτερη εκτέλεση του έργου έχει ιδιαίτερη σημασία για τον κύριο του έργου (**37 π.δ. 609/85**). Όταν προβλέπεται η καταβολή πριμ **πρέπει οι αποφάσεις περί παρατάσεως να ορίζουν αν μετατίθεται η σχετική προθεσμία ή όχι**. Αν δεν το ορίζουν, η απόφαση είναι βλαπτική των συμφερόντων του αναδόχου και **πρέπει να ασκείται ένσταση** κ.ο.κ.

Σύμφωνα με την **γνωμ. ΝΣΚ 290/2003**, η οποία έγινε αποδεκτή από την Υπουργό ΠΕΧΩΔΕ με την υπ' αριθ. Δ17α/117/7/ΦΝ 294/3-11-03 απόφασή της:

1. Εναπόκειται στην **διακριτική ευχέρεια** του κυρίου του δημοσίου έργου να διατηρήσει ή να καταργήσει, με απόφαση πλήρως και ειδικώς αιτιολογημένη, την ρήτρα της Διακήρυξης του έργου περί πρόσθετης καταβολής αμοιβής (πριμ), σε περίπτωση που αποφασίζει την παράταση των

προθεσμιών του έργου και, κατά την κρίση του, έχουν ανατραπεί οι συνθήκες υπό τις οποίες δόθηκε η σχετική υπόσχεση.

2. Στην περίπτωση άρνησης διατήρησης της ρήτηρας η ανάδοχος έχει την νομική δυνατότητα να επιδιώξει δια της δικαστικής οδού είτε την ακύρωση της άρνησης του κυρίου του έργου, είτε την πλασματική πλήρωση της αίτησης κατά τη διάταξη του άρθρου **207 Αστικού Κώδικα**.

3. Αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της παρ. 2 του άρθρου 7 ν. 1418/84, δηλαδή αντισυμβατική συμπεριφορά του κυρίου του έργου, που προκάλεσε θετικές ζημιές στον ανάδοχο, οφειλόμενες σε δαπάνες στις οποίες προέβη για την επιτάχυνση των εργασιών εκτέλεσης και οι οποίες αποσκοπούσαν στην έγκαιρη εκτέλεση και στην εντεύθεν καταβολή του πριμ, επιπλέον δε είχε έγκαιρα υποβληθεί η προβλεπόμενη όχληση, είναι δυνατόν να υποχρεωθεί ο κύριος του έργου στην καταβολή σχετικής αποζημιώσεως.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ:

ΣΤΕ 3434/2010. Η χορήγηση στον ανάδοχο πρόσθετης παροχής (πριμ), λόγω ταχύτερης περάτωσης του έργου ή τμήματος αυτού, πρέπει να προβλέπεται στην οικεία σύμβαση και ότι, σε περίπτωση παρατάσεως της προθεσμίας περατώσεως του έργου, πρέπει η σχετική απόφαση να ρυθμίζει και κάθε θέμα που σχετίζεται με την προβλεπόμενη στη σύμβαση πρόσθετη αυτή παροχή και ιδιαίτερα αν μετατίθεται μερικά ή ολικά ο κρίσιμος για την καταβολή της χρόνος (πρβλ. ΣΤΕ 3697, 3841/2003, 420/2008).

Εφόσον το σύνολο του έργου (που ανήκει στα Ολυμπιακά έργα) δεν ολοκληρώθηκε μέχρι τις 15.7.2004, νομίμως, η Προϊσταμένη Αρχή ενέκρινε μεν τη χορήγηση περαιτέρω παρατάσεως της συνολικής προθεσμίας περαιώσεως του έργου απέκλεισε δε την παράλληλη μετάθεση του κρίσιμου χρόνου για τον υπολογισμό του πριμ. Η κατά τα άνω κρίση του δικάσαντος δικαστηρίου είναι νομίμως και επαρκώς αιτιολογημένη.

ΣΤΕ 420/2008. Από τις διατάξεις αυτές συνάγεται ότι η χορήγηση στον ανάδοχο προσθέτου παροχής (πριμ) λόγω ταχύτερας περατώσεως του έργου ή τμήματος αυτού, πρέπει να προβλέπεται **στην οικεία σύμβαση** και ότι, σε περίπτωση παρατάσεως της προθεσμίας περατώσεως του έργου, πρέπει **η σχετική απόφαση να ρυθμίζει και κάθε θέμα**, το οποίο σχετίζεται με την προβλεπόμενη στη σύμβαση πρόσθετη αυτή παροχή και ιδιαιτέρως αν μετατίθεται μερικώς ή ολικώς ο κρίσιμος για την καταβολή της χρόνος (βλ. ΣΤΕ 3697/2003, 3841/2003 κ.ά.).

Το πριμ, όπως και η επιβολή ποινικών ρητρών, έχει σχέση με την αρχική συμφωνημένη προθεσμία παράδοσης του έργου και όχι όπως αυτή η προθεσμία προέκυψε μετά από παρατάσεις, έστω κι αν αυτές δεν οφείλονται σε υπαιτιότητα του εργολάβου (**ΣΤΕ Α' 2165/1997, Διδ 12, 1285, Δ.Ε.Α. 2296/2000, Διδικ 13, 762**).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΚΑΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ ΤΟΥ ΑΝΑΔΟΧΟΥ

Γενικά

Με την ανάληψη του έργου ο εργολάβος προσδοκά την απόκτηση κέρδους. Το κέρδος του εργολάβου είναι το λεγόμενο **Εργολαβικό Όφελος και μαζί με τα Γενικά Έξοδα** (τα οποία αποτελούνται από κρατήσεις και εισφορές υπέρ τρίτων –ΤΣΜΕΔΕ, ΕΜΠ κ.λ.π.- προσδιοριζόμενες ως ποσοστό του εργολαβικού ανταλλάγματος) που βαρύνουν μεν τον εργολάβο, πλην επιρρίπτονται στον κύριο του έργου, αφού έχουν προϋπολογισθεί τόσο στο τιμολόγιο της υπηρεσίας όσο και στην προσφορά του εργολάβου, ρυθμίζονται ιδιαίτερα στο δίκαιο των δημοσίων έργων.⁷⁰

Το εργολαβικό αντάλλαγμα καθορίζεται κατά τα οριζόμενα στη σύμβαση, αναλόγως του επιλεγέντος συστήματος επιλογής του αναδόχου, κατά κανόνα δε με βάση το συμβατικό τιμολόγιο. Ως εργολαβικό αντάλλαγμα νοείται αφενός η αρχική συμβατική τιμή αφετέρου όμως και το τελικό πραγματικά καταβαλλόμενο αντάλλαγμα, όπως θα διαμορφωθεί μετά από τη φυσιολογική διακύμανση, που έχει ως αιτίες την καταβολή πριμ, τον υπολογισμό και καταβολή της αναθεώρησης των τιμών και τις αυξομειώσεις των εργασιών, αλλά και τις παθολογικές αιτίες (δηλαδή λόγους οφειλόμενους στην αντισυμβατική συμπεριφορά των μερών) που καταλήγουν είτε στην αύξηση (π.χ. με καταβολή αποζημιώσεων λόγω βλαβών του έργου είτε λόγω καθυστέρησης περί την παράδοση του χώρου εκτέλεσης από τον κύριο του έργου) είτε στη μείωση (π.χ. λόγω επιβολής ποινικών ρητρών είτε λόγω πλημμελειών του έργου).

Ιδιαίτερη περίπτωση αύξησης του εργολαβικού ανταλλάγματος αποτελεί η επιδίκαση από το δικαστήριο εύλογης αποζημίωσης, κατ'εφαρμογή των γενικών ρητρών

⁷⁰ **Γενικά Έξοδα – Εργολαβικό όφελος (Γ.Ε.-Ο.Ε.) – άρθρο 5 §4 ΠΔ 609/85.**

Περιλαμβάνονται (ενσωματωμένα) στον προϋπολογισμό και στα τιμολόγια μελέτης και προσφοράς, **Αν ορίζεται ρητά** στα τεύχη μπορεί να διαχωρίζεται το ποσοστό του (18% για έργα του ΠΔΕ (προϋπ/σμού δημ.επενδύσεων ή άλλες πηγές με ανάλογες απαλλαγές και 28% στις λοιπές περιπτώσεις. Τα ΓΕ-ΟΕ αποκτούν ιδιαίτερο ρόλο στο σύστημα υποβολής προσφορών του άρθρου **11 του ΠΔ 609/85 (μειοδοσία στο ποσοστό οφέλους απολογιστικών εργασιών)** και γενικά σε κάθε περίπτωση εκτέλεσης εργασιών με το απολογιστικό σύστημα, δηλαδή στις περιπτώσεις του άρθρου 42 του ΠΔ 609/85. Ιδιαίτερα στην περίπτωση του άρθρου 42 § 10 ΠΔ 609/85, κατά το οποίο αν κατά τη διάρκεια της κατασκευής του έργου προκύψει ανάγκη εκτέλεσης εργασιών με το απολογιστικό σύστημα, ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να τις εκτελέσει κατόπιν **ειδικής εντολής της ΔΥ**, οπότε καταβάλλεται η πραγματική δαπάνη που αποδεικνύει ο ανάδοχος χωρίς την έκπτωση της δημοπρασίας και επιπλέον ΟΕ με την ρητή ή τεκμαρτή (ανάλογα με το εφαρμοσθέν κατά τη δημοπρασία σύστημα) έκπτωση της δημοπρασίας. Ιδιαίτερη μνεία των ΓΕ και ΟΕ γίνεται στο άρθρο **40 §4 του ΠΔ 609/85**, κατά το οποίο σε υλικά που εισκομίζονται στο εργοτάξιο και περιλαμβάνονται σε λογαριασμό για να πληρωθούν δεν υπολογίζεται το όφελος και τα έξοδα του εργολάβου.

των άρθρων 200 και 288 του Αστικού Κώδικα⁷¹, όταν κρίνεται ότι η μη χορήγηση αποζημίσης θα έχει για τον ανάδοχο δυσανάλογα αποτελέσματα.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ: Αβασίμως επικαλείται ο ανάδοχος το κατά τα άρθρα 192 και 193 του Α.Κ. κατ' αρχήν άτυπο των συμβάσεων, δεδομένου ότι με τα άρθρα 4 και 5 του Ν. 1418/84 και τις συναφείς διατάξεις του ΠΔ 609/85, καθιερώνεται, προκειμένου περί των δημοσίων έργων, έγγραφος τύπος καταρτίσεως του εργολαβικού ανταλλάγματος **ειδικός δε τύπος προβλέπεται στις διδόμενες προς τον ανάδοχο προφορικές εντολές προς εκτέλεση νέων εργασιών (ΣΤΕ Ολομ. 4764/98).**

Άρθρο 51

Προκαταβολές

1. Αν προβλέπεται από τη διακήρυξη⁷², χορηγείται στον ανάδοχο προκαταβολή μέχρι του δεκαπέντε (15%) του ολικού ποσού της σύμβασης. Η χορήγηση οποιασδήποτε προκαταβολής γίνεται μετά την εγκατάσταση εργοταξίου από τον ανάδοχο επιτόπου του έργου. Για το ποσό αυτό βαρύνεται ο ανάδοχος με τόκο. Το ποσοστό του επιτοκίου καθορίζεται ειδικά και ανέρχεται σε ποσοστό ίσο με το επιτόκιο των εντόκων γραμματίων του Δημοσίου δωδεκάμηνης διάρκειας προσαυξημένο κατά 0,25 ποσοστιαίες μονάδες και αναπροσαρμόζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε..

2. Η προκαταβολή που προβλέπεται από τη διακήρυξη καταβάλλεται στον ανάδοχο ύστερα από αίτησή του στο σύνολο ή τμηματικά.

⁷¹ **ΣΤΕ 2993/2006:** Κατά τις διατάξεις των άρθρων 200 και 288 του Αστικού Κώδικα, οι οποίες, αποδίδουν γενική αρχή του δικαίου και έχουν ανάλογη εφαρμογή **και επί συμβάσεων περί εκτελέσεως δημοσίων έργων**, το αρμόδιο δικαστήριο μπορεί, εάν αυτό δεν επιτεύχθηκε κατά την ενώπιον των διοικητικών οργάνων διαδικασία, να παρεμβαίνει **διορθωτικά** στη σύμβαση, καθορίζοντας ακόμη και κατά παρέκκλιση από τα συμφωνηθέντα, την παροχή και την αντιπαροχή, όταν αυτό επιβάλλεται από την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, στις περιπτώσεις, δηλαδή, εκείνες, κατά τις οποίες συντρέχουν απρόβλεπτες συνθήκες, οι οποίες, αν και δεν συνεπάγονται την εφαρμογή του άρθρου 388 του Αστικού Κώδικα, καθιστούν, εντούτοις, την παροχή που οφείλεται από έναν από τους αντισυμβληθέντες υπερμέτρως επαχθή και μάλιστα σε βαθμό που υπερβαίνει τον κίνδυνο που μπορεί να αναληφθεί από αυτόν, σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, (βλ. ΣΤΕ 1969/2004, 2140/2000, κ.α.).

Επίσης **ΣΤΕ 1892/2006:** Εφαρμογή των άρθρων 200, 288 και 388 ΑΚ. Η εφαρμογή των αρχών της καλής πίστης υπόκειται στον έλεγχο του ΣΤΕ, όταν δικάζει κατ' αναίρεση. Αναπροσαρμογή της τιμής ορισμένου υλικού και της σχετικής δαπάνης, την οποία δικαιολογημένα δεν είχε προβλέψει η ανάδοχος κατά την υποβολή της προσφοράς της και προκλήθηκε σ' αυτήν ζημία που υπερβαίνει τον επιχειρηματικό κίνδυνο, χωρίς υπαιτιότητά της.

⁷² Με το **άρθρο 242 παρ. 3 του Ν. 4072/2012** προστέθηκαν παρ. 10, 11 και 12 στο άρθρο 25 του ν. 3614/2007 ως ακολούθως:

«10. α. Στις περιπτώσεις συγχρηματοδοτούμενων δημοσίων έργων στις διακηρύξεις **υποχρεωτικά περιλαμβάνεται δυνατότητα χορήγησης προκαταβολής** σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 51 του ν. 3669/2008 (Α' 116)».

β. Στις συγχρηματοδοτούμενες συμβάσεις δημοσίων έργων που έχουν προκηρυχθεί **έως 15.3.2012 χωρίς πρόβλεψη χορήγησης προκαταβολής στη διακήρυξη**, δύναται να χορηγείται στον ανάδοχο προκαταβολή κατά παρέκκλιση των διατάξεων της παραγράφου 1 του άρθρου 51 του ν. 3669/2008, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει ποσοστό **δέκα τοις εκατό (10%)** του ολικού ποσού της σύμβασης (χωρίς αναθεωρήσεις και Φ.Π.Α.), έναντι ισόποσης εγγυητικής επιστολής.

3. Η διακήρυξη μπορεί να προβλέπει προκαταβολές:

α) Μέχρι πέντε τοις εκατό (5%) του αρχικού συμβατικού αντικειμένου, για δαπάνες πρώτων εγκαταστάσεων, μελέτες και άλλα έξοδα εκκίνησης του έργου. Η προκαταβολή αυτή μπορεί να οριστεί μέχρι δέκα τοις εκατό (10%) στις περιπτώσεις έργων με σημαντικές μελέτες ή σημαντικές εγκαταστάσεις, προσκομίσεις μηχανικού εξοπλισμού και άλλες παρόμοιες περιπτώσεις μεγάλων αρχικών δαπανών.

β) Μέχρι δέκα τοις εκατό (10%) του αρχικού συμβατικού αντικειμένου, για δαπάνες προμηθειών υλικών ή μηχανημάτων που εγκαθίστανται ή ενσωματώνονται στο έργο. Σε κάθε περίπτωση το άθροισμα των προβλεπόμενων προκαταβολών δεν μπορεί να είναι ανώτερο του δεκαπέντε τοις εκατό (15%) του αρχικού συμβατικού χρηματικού αντικειμένου.

4. Για τη λήψη της προκαταβολής ή μέρους της, πρέπει από τον ανάδοχο να κατατεθεί **εγγυητική επιστολή** που να καλύπτει το ποσό της προκαταβολής, αυξημένο με τους τόκους της υπολογισμένους για χρονικό διάστημα ίσο με το μισό της συνολικής προθεσμίας του έργου και με επιτόκιο αυτό που ορίζεται σύμφωνα με την παράγραφο 1. Η εγγυητική επιστολή **αποδεσμεύεται τμηματικά** με την πρόοδο απόσβεσης της προκαταβολής.

5. Η απόσβεση της προκαταβολής γίνεται τμηματικά με παρακράτηση από κάθε πληρωμή προς τον ανάδοχο, μεταγενέστερη του χρόνου λήψης της προκαταβολής εκατοστιαίου ποσοστού (Π%), που εφαρμόζεται στο ποσό της πληρωμής και προκύπτει από τη σχέση:

$$\Pi = \rho / \Sigma \times 100 \times 1,10.$$

όπου: ρ είναι το ποσό της προκαταβολής σε ευρώ και Σ , πάλι σε ευρώ, το μέρος του συμβατικού ποσού που δεν έχει ακόμα πληρωθεί στον ανάδοχο κατά τη χορήγηση της προκαταβολής. Αν διάφορα ποσά ρ_1, ρ_2, ρ_3 κ.λ.π. χορηγηθούν ως τμηματική παροχή της προκαταβολής τότε το ποσοστό παρακράτησης προκύπτει από τη σχέση:

$$\Pi = 100 \times 1,10 \times (\rho_1/\Sigma_1 + \rho_2/\Sigma_2 + \rho_3/\Sigma_3 + \dots)$$

όπου $\Sigma_1, \Sigma_2, \Sigma_3$ κλπ. είναι τα αντίστοιχα με το Σ ποσά όταν χορηγήθηκαν τμηματικά οι προκαταβολές ρ_1, ρ_2, ρ_3 κλπ.

6. Μαζί με την παρακράτηση για τμηματική απόσβεση της προκαταβολής γίνεται και παρακράτηση των δεδουλευμένων τόκων στο μέχρι τότε αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής. Οι τόκοι υπολογίζονται μέχρι την ημερομηνία υποβολής του σχετικού λογαριασμού για ακέραιο αριθμό μηνών. Κλάσμα μήνα, θεωρείται ως ακέραιος μήνας.

7. Η προκαταβολή απαγορεύεται να χρησιμοποιηθεί για δαπάνες που δεν σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με το έργο. Στην περίπτωση α της παραγράφου 3 ο ανάδοχος υποχρεούται να δίνει στην υπηρεσία στο τέλος κάθε μήνα συνοπτική κατάσταση για τις καταβολές που έχει πραγματοποιήσει σε βάρος της προκαταβολής και το υπόλοιπό της με ένδειξη του τραπεζικού λογαριασμού στον οποίο είναι κατατεθειμένο.

8. Η προκαταβολή της περίπτωσης β' της παραγράφου 3 κατατίθεται υποχρεωτικά σε δεσμευμένο τραπεζικό λογαριασμό και χρησιμοποιείται μόνο για την πληρωμή της προμήθειας των υλικών ή μηχανημάτων, για τα οποία έχει χορηγηθεί και για τα οποία έχουν κατατεθεί πριν από τη χορήγησή της σχετικά προτιμολόγια. Οι πληρωμές απ' το δεσμευμένο αυτό λογαριασμό γίνονται με επιταγές του αναδόχου, θεωρημένες από την διευθύνουσα υπηρεσία. Η θεώρηση των επιταγών γίνεται με βάση τα προσκομιζόμενα οριστικά τιμολόγια ή άλλα έγγραφα και αποδεικτικά στοιχεία δαπανών (φορτωτικές, εκκαθαρίσεις δασμών κλπ.) ή για την επιστροφή της προκαταβολής ή μέρους της που δεν χρησιμοποιήθηκε. Η σύμβαση μπορεί να ορίζει στην περίπτωση της προκαταβολής αυτής και άλλους συμπληρωματικούς όρους για την παρακολούθηση της διάθεσης των υλικών και μηχανημάτων που αγοράστηκαν με αυτή.

9. Ο ανάδοχος μπορεί πάντα να ζητήσει ταχύτερη απόσβεση της προκαταβολής, από αυτή που προβλέπεται στην παράγραφο 5.

10. Εάν η σύμβαση διαλυθεί με υπαιτιότητα του αναδόχου, το τυχόν αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής πρέπει να επιστραφεί, το αργότερο σε τρεις (3) μήνες από τη διάλυση της σύμβασης. Μετά την προθεσμία αυτή στο αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής οφείλεται ο νόμιμος τόκος υπερημερίας, αντί του ειδικού τόκου που ορίζεται σύμφωνα με την παράγραφο 1. Αν η σύμβαση διαλυθεί ή περιοριστεί με υπαιτιότητα του εργοδότη, το τυχόν αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής, που δεν συμψηφίζεται προς εκκαθαρισμένες απαιτήσεις του αναδόχου κατά του κυρίου του έργου επιστρέφεται, μέσα σε έξι (6) μήνες από τη διάλυση ή τη λήξη των λοιπών εργασιών στην περίπτωση περιορισμού του έργου. Κατά το εξάμηνο αυτό διάστημα δεν υπολογίζεται τόκος στο αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής, μετά την παρέλευσή του όμως, οφείλεται και στην περίπτωση αυτή ο νόμιμος τόκος υπερημερίας.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Κατά το άρθρο 5 παρ. 9 (ήδη 11) του Ν.1418/84, αν προβλέπεται από τη διακήρυξη, (ακόμα μπορεί να αναφέρεται και στην Ε.Σ.Υ., δεδομένου ότι αποτελεί μέρος αναπόσπαστο της διακήρυξης (**ΕΛΣυν Ι Τμήμα 260/92**) χορηγείται στον ανάδοχο **έντοκη**⁷³ προκαταβολή, έναντι της αμοιβής του, ύψους **μέχρι 15%** του συνολικού ποσού της σύμβασης, που η απόσβεσή της γίνεται τμηματικά. Με την πρόοδο του έργου και με συμψηφισμό στους λογαριασμούς που υποβάλλει για την πληρωμή του ο ανάδοχος (λεπτομέρειες βλ. άρθρο **40 ΠΔ 609/85.**) Η προκαταβολή κατατίθεται σε δεσμευμένο λογαριασμό, από όπου αναλαμβάνει ο ανάδοχος διάφορα ποσά για την προμήθεια υλικών ή μηχανημάτων.

Με το **άρθρο 242 του Ν 4072/2012** ορίζεται ότι στα συγχρηματοδοτούμενα έργα προβλέπεται υποχρεωτικά η χορήγηση προκαταβολής. Επίσης, κατά παρέκκλιση των συνήθως ισχυόντων, μπορεί να χορηγείται προκαταβολή **μέχρι 10%** του συμβατικού ποσού (χωρίς αναθεώρηση και ΦΠΑ) ακόμα κι αν δεν προβλέπεται η χορήγησή της από τη Διακήρυξη, σε έργα που προκηρύχτηκαν μέχρι τις 15-3-2012.

Χορήγηση προκαταβολής δεν προβλέπεται στα έργα των φορέων του **π.δ. 171/87 (βλέπ. άρθρο 14).**

ΣΤΕ 143/2005.

Η χορήγηση της προκαταβολής στον ανάδοχο έχει σκοπό να διευκολύνει την πρόοδο των εργασιών και, τελικώς, την έγκαιρη περάτωση του έργου. Για την διασφάλιση του σκοπού αυτού προβλέπονται αφ' ενός μεν περιοριστικοί για τον ανάδοχο όροι, σχετικά με την χρησιμοποίηση της προκαταβολής (παρ. 6 και 7 άρθρου 39 π.δ. 609/1985), αφ' ετέρου δε το έντοκο αυτής (παρ. 9 άρθρου 5 ν. 1418/1984, παρ. 1 άρθρου 39 π.δ. 609/1985), περαιτέρω δε, καθορίζονται μέθοδοι αποσβέσεως της προκαταβολής και πληρωμής των τόκων αυτής συνδεδεμένες με την πρόοδο των εργασιών (παρ. 4 και 5 άρθρου 39 π.δ. 609/1985). Συγκεκριμένα, η προκαταβολή αποσβέννεται τμηματικά, δια παρακρατήσεως, σε κάθε πληρωμή προς τον ανάδοχο, εκατοστιαίου ποσοστού αυτής, το οποίο προκύπτει από την διαίρεση του συνολικού ποσού της χορηγηθείσης

⁷³ **ΓνωμΝΣΚ 137/2006:** Το ύψος του επιτοκίου προκαταβολής εξακολουθεί και μετά την έκδοση της 2/51.557/0026/10-9-01 απόφασης του Υφυπουργού Οικονομικών να ρυθμίζεται με την 248/3-7-95 Π.Υ.Σ. και ακολουθεί τη διακύμανση του επιτοκίου των εντόκων γραμματίων του Δημοσίου δωδεκάμηνης διάρκειας (επιτόκιο εντόκων γραμματίων του Δημόσιου δωδεκάμηνης διάρκειας προσαυξημένο κατά 0.25 ποσοστιαίες μονάδες).

προκαταβολής με το συμβατικό αντάλλαγμα που δεν έχει ακόμη πληρωθεί στον ανάδοχο κατά τον χρόνο χορηγήσεως της προκαταβολής, ενώ, σε κάθε πληρωμή προς τον ανάδοχο, παρακρατούνται οι τόκοι που αντιστοιχούν στο αναπόσβεστο, κάθε φορά, μέρος της προκαταβολής. Εν όψει των ανωτέρω, κατά την έννοια των διατάξεων αυτών, και παρά την απουσία ρητής προβλέψεως, εάν, μετά την χορήγηση προκαταβολής στον ανάδοχο, οι εργασίες διακοπούν με υπαιτιότητα του κυρίου του έργου, για όσο διάστημα διαρκεί η οφειλομένη σε υπαιτιότητα του κυρίου του έργου διακοπή των εργασιών, δεν οφείλονται από τον ανάδοχο τόκοι για το αναπόσβεστο τμήμα της προκαταβολής, εφόσον ο τελευταίος, χωρίς δική του υπαιτιότητα, αδυνατεί να εκτελέσει εργασίες στο έργο και να υποβάλει λογαριασμούς προς πληρωμή, η ερμηνεία δε αυτή ενισχύεται και από την διάταξη της παρ. 9 του άρθρου 39 του π.δ/τος 609/1985, με την οποία ορίζεται ότι, επί διαλύσεως ή περιορισμού της συμβάσεως με υπαιτιότητα του κυρίου του έργου, στο αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής, το οποίο οφείλει να επιστρέψει ο ανάδοχος εντός έξι μηνών, δεν οφείλεται τόκος.

Γνωμ.ΝΣΚ 756/2001. Σε περίπτωση περιορισμού του οικονομικού αντικειμένου εργολαβικής συμβάσεως με απόφαση του κυρίου του έργου, για λόγους που δεν οφείλονται σε υπαιτιότητα του αναδόχου, το ποσοστό παρακράτησης για την απόσβεση της χορηγηθείσας προκαταβολής παραμένει σταθερό, όπως προσδιορίστηκε κατά το ΠΔ 609/85 (άρθρο 39 παρ. 4), και ο ανάδοχος υποχρεούται να επιστρέψει το αναπόσβεστο μέρος μέσα σε 6 μήνες από τη λήξη των εργασιών της σύμβασης, αλλιώς ο κύριος δικαιούται να προβεί σε κατάπτωση των εγγυητικών επιστολών, ενώ μετά την άπρακτη τυχόν πάροδο της πιο πάνω προθεσμίας, οφείλεται ο νόμιμος τόκος υπερημερίας.

Άρθρο 52

Επιμετρήσεις

*«1⁷⁴. Κατά τη διάρκεια της κατασκευής του έργου λαμβάνονται όλα τα αναγκαία στοιχεία για την επιμέτρηση των ποσοτήτων των εκτελούμενων εργασιών. Τα επιμετρητικά στοιχεία λαμβάνονται από κοινού από τον επιβλέποντα και τον εκπρόσωπο του αναδόχου, καταχωρούνται σε επιμετρητικά φύλλα εις διπλούν, που υπογράφονται από τα δύο μέρη και καθένα παίρνει από ένα αντίγραφο. **Ειδικά για την περίπτωση της παραλαβής φυσικού εδάφους, η Προϊσταμένη***

⁷⁴ Οι παράγραφοι 1-3 τίθενται όπως αντικαταστάθηκαν με το **άρθρο 186, παρ. 2, 3 και 4 του Ν. 4070/2012.**

Οι αντικατασταθείσες διατάξεις:

«1. Κατά τη διάρκεια της κατασκευής του έργου λαμβάνονται όλα τα αναγκαία στοιχεία για την επιμέτρηση των ποσοτήτων των εκτελούμενων εργασιών. Οι επιμετρήσεις συντάσσονται με μέριμνα και δαπάνη του αναδόχου και υπόκεινται στον έλεγχο της υπηρεσίας. Τα **επιμετρητικά στοιχεία λαμβάνονται από κοινού** από τον επιβλέποντα και τον εκπρόσωπο του αναδόχου, καταχωρούνται σε επιμετρητικά φύλλα εις διπλούν, που **υπογράφονται από τα δύο μέρη και καθένα παίρνει από ένα αντίγραφο.**

2. Στο τέλος κάθε μήνα ο ανάδοχος συντάσσει επιμετρήσεις κατά διακριτά μέρη του έργου για τις εργασίες που εκτελέστηκαν τον προηγούμενο μήνα. Η επιμέτρηση περιλαμβάνει για κάθε εργασία συνοπτική περιγραφή της με ένδειξη του αντίστοιχου άρθρου του τιμολογίου ή των πρωτοκόλλων κανονισμού τιμών μονάδας νέων εργασιών, που εκτελέστηκαν και τα αναγκαία γι' αυτό επιμετρητικά σχέδια και διαγράμματα, με βάση τα στοιχεία απευθείας καταμέτρησης των εργασιών ή των πρωτοκόλλων της επόμενης παραγράφου. Οι επιμετρήσεις, συνοδευόμενες από τα αναγκαία επιμετρητικά σχέδια υποβάλλονται από τον ανάδοχο στη διευθύνουσα υπηρεσία για έλεγχο, αφού υπογραφούν απ' αυτόν με την ένδειξη "όπως συντάχθηκαν από τον ανάδοχο". Η διευθύνουσα υπηρεσία μετά την παραβολή προς τα επιμετρητικά στοιχεία, τον έλεγχο και τυχόν διόρθωση των υπολογισμών, εγκρίνει τις επιμετρήσεις και τις κοινοποιεί στον ανάδοχο. Η κοινοποίηση αυτή θεωρείται πράξη της διευθύνουσας υπηρεσίας κατά την έννοια της παραγράφου 1 του άρθρου 76 του παρόντος και ο ανάδοχος αν δεν αποδέχεται τις διορθώσεις μπορεί να ασκήσει το προβλεπόμενο δικαίωμα της ένστασης.

3. Όταν πρόκειται για εργασίες που η ποσοτική τους επαλήθευση δεν θα είναι δυνατή στην τελική μορφή του έργου, όπως εργασίες που πρόκειται να επικαλυφθούν από άλλες και δεν θα είναι τελικά εμφανείς, ποσότητες που παραλαμβάνονται με ζύγιση ή άλλα παρόμοια, ο ανάδοχος υποχρεούται να καλέσει τον επιβλέποντα να προβούν από κοινού στην καταμέτρηση ή ζύγιση και να συντάξουν **πρωτόκολλο παραλαβής αφανών εργασιών ή πρωτόκολλο ζυγίσεως αντίστοιχα.** Η διευθύνουσα υπηρεσία μπορεί σε σοβαρές περιπτώσεις να ορίσει επιτροπή για την παραλαβή των εργασιών και τη σύνταξη των πιο πάνω πρωτοκόλλων. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί επίσης και η προϊσταμένη αρχή να παραγγείλει τη συγκρότηση τέτοιων επιτροπών.

Αρχή συγκροτεί **Επιτροπή**, στην οποία συμμετέχουν υποχρεωτικά ο Προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας και ο επιβλέπων.»

2. Στο τέλος κάθε μήνα ο ανάδοχος συντάσσει επιμετρήσεις κατά διακριτά μέρη του έργου για τις εργασίες που εκτελέστηκαν τον προηγούμενο μήνα. Η επιμέτρηση περιλαμβάνει για κάθε εργασία συνοπτική περιγραφή της με ένδειξη του αντίστοιχου άρθρου του τιμολογίου ή των πρωτοκόλλων κανονισμού τιμών μονάδας νέων εργασιών που εκτελέστηκαν και τα αναγκαία γι' αυτό επιμετρητικά σχέδια, στοιχεία και διαγράμματα, με βάση τα στοιχεία απευθείας καταμέτρησης των εργασιών ή των πρωτοκόλλων της παραγράφου 3.

Οι επιμετρήσεις, συνοδευόμενες από τα αναγκαία επιμετρητικά στοιχεία και σχέδια, **σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή**, υποβάλλονται, από τον ανάδοχο στη διευθύνουσα υπηρεσία για έλεγχο **το αργότερο είκοσι ημέρες μετά το τέλος του επομένου της εκτέλεσής τους μηνός**, αφού υπογραφούν από αυτόν με την ένδειξη «όπως συντάχθηκαν από τον ανάδοχο».

Οι επιμετρήσεις συντάσσονται με μέριμνα και δαπάνη του αναδόχου και υπόκεινται στον έλεγχο της διευθύνουσας υπηρεσίας, ο οποίος ολοκληρώνεται με την εγκριτική απόφαση της τελευταίας. Η διευθύνουσα υπηρεσία, **μέσα σε τρεις μήνες από την υποβολή των επιμετρήσεων** από τον ανάδοχο, έχει την υποχρέωση να προβεί σε έλεγχο και διόρθωση των υπολογισμών, να εγκρίνει τις επιμετρήσεις και να κοινοποιήσει στον ανάδοχο τις επιμετρήσεις που έχουν ελεγχθεί και διορθωθεί.

Η κοινοποίηση αυτή θεωρείται πράξη της διευθύνουσας υπηρεσίας κατά την έννοια της παραγράφου 1 του άρθρου 76 και ο ανάδοχος, εάν δεν αποδέχεται τις διορθώσεις, μπορεί να ασκήσει το προβλεπόμενο δικαίωμα της ένστασης.

Εάν οι υποβαλλόμενες επιμετρήσεις **παρουσιάζουν ελλείψεις**, που καθιστούν αδύνατο τον έλεγχο ή τη διόρθωση τους, η διευθύνουσα υπηρεσία επιστρέφει τις επιμετρήσεις στον ανάδοχο μέσα στην πιο πάνω τρίμηνη προθεσμία και τον καλεί για τη **συμπλήρωση** των συγκεκριμένων ελλείψεων. Τα στοιχεία που λείπουν και κρίνονται απαραίτητα από τη διευθύνουσα υπηρεσία πρέπει να **αναφέρονται στην πρόσκληση συγκεκριμένα** και αριθμημένα. Ο ανάδοχος, μέσα σε ένα μήνα, υποχρεούται να επανυποβάλει τις επιμετρήσεις συμπληρώνοντας όλα τα στοιχεία που του ζητήθηκαν με την πρόσκληση. Μετά την πιο πάνω επανυποβολή των επιμετρήσεων, η διευθύνουσα υπηρεσία **δεν μπορεί να τις επιστρέψει εκ νέου στον ανάδοχο προς συμπλήρωση, αλλά υποχρεούται μέσα σε ένα μήνα να τις ελέγξει, να τις διορθώσει, να τις εγκρίνει και να τις κοινοποιήσει στον ανάδοχο.**

Οι επιμετρήσεις, **εάν δεν επιστραφούν** εγκεκριμένες ή διορθωμένες ή για συμπλήρωση μέσα στην πιο πάνω τρίμηνη προθεσμία, ή εάν, μετά την επανυποβολή τους, αυτές δεν ελεγχθούν, διορθωθούν, εγκριθούν και κοινοποιηθούν στον ανάδοχο, μέσα στην πιο πάνω μηνιαία προθεσμία, **θεωρούνται αυτοδίκαια εγκεκριμένες, μόνο υπό την έννοια ότι μπορούν να συμπεριληφθούν από τον ανάδοχο σε επόμενο λογαριασμό.**

Οι επιμετρήσεις του έργου, εγκεκριμένες από τη διευθύνουσα υπηρεσία ή αυτοδίκαια εγκεκριμένες, μπορεί να ελεγχθούν **εκ νέου από την επιτροπή προσωρινής παράλαβής** και αν διαπιστωθεί η ύπαρξη αχρεωστήτως καταβληθέντος εργολαβικού ανταλλάγματος, αυτό είναι επιστρεπτέο ύστερα από σύνταξη αρνητικού λογαριασμού, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 8 του άρθρου 53. Οι αυτοδίκαια εγκεκριμένες επιμετρήσεις υπόκεινται στον έλεγχο της Διευθύνουσας Υπηρεσίας σε επόμενο λογαριασμό.»

«3. Όταν πρόκειται για εργασίες, η ποσοτική επαλήθευση των οποίων δεν είναι δυνατή στην τελική μορφή του έργου, όπως εργασίες που πρόκειται να επικαλυφθούν από άλλες και δεν είναι τελικά εμφανείς, ποσότητες που παραλαμβάνονται με ζύγιση ή άλλα παρόμοια, ο ανάδοχος υποχρεούται **να καλέσει την επιτροπή της παραγράφου 2 του άρθρου 36 και τον επιβλέποντα**, προκειμένου να προβούν από κοινού στην καταμέτρηση ή ζύγιση και να συντάξουν πρωτόκολλο παράλαβής αφανών εργασιών ή πρωτόκολλο ζυγίσεως αντίστοιχα. **Το πρωτόκολλο αυτό, υπογράφόμενο από τον ανάδοχο, τον επιβλέποντα και τα μέλη της επιτροπής, αποτελεί προϋπόθεση για την πιστοποίηση των σχετικών εργασιών.»**

4. Ειδικώς ο χαρακτηρισμός των εδαφών που κατασκευάζεται το έργο, γίνεται από δύο ή περισσότερους τεχνικούς υπαλλήλους, που ορίζονται από τη διευθύνουσα υπηρεσία. Ο ορισμός της επιτροπής αυτής ανακοινώνεται στην προϊσταμένη αρχή, η οποία μπορεί να ορίσει και άλλον υπάλληλο να συμμετέχει στο έργο της επιτροπής. Η προϊσταμένη αρχή μπορεί σε κάθε περίπτωση να ορίσει άλλη επιτροπή για επανέλεγχο και χαρακτηρισμό εδαφών. Σε περίπτωση που δεν επαρκεί το τεχνικό προσωπικό ή σε περίπτωση αδυναμίας να ληφθεί απόφαση, λόγω διαφωνίας των υπαλλήλων που ορίζονται σε άρτιο αριθμό, ο ανωτέρω χαρακτηρισμός εδαφών γίνεται κατά τον προσφορότερο τρόπο με απόφαση της προϊσταμένης αρχής.

5. Δύο (2) μήνες το αργότερο μετά τη βεβαιωμένη περάτωση του έργου ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να υποβάλει στη διευθύνουσα υπηρεσία τυχόν επιμέρους επιμετρήσεις που λείπουν και την 'τελική επιμέτρηση', δηλαδή τελικό συνοπτικό πίνακα που ανακεφαλαιώνει τις ποσότητες όλων των τμηματικών επιμετρήσεων και των πρωτοκόλλων της παραγράφου 3. Αν αυτές έχουν ελεγχθεί από τη διευθύνουσα υπηρεσία, οι ποσότητες τίθενται όπως διορθώθηκαν, έστω και αν εκκρεμούν κατ' αυτών ενστάσεις του αναδόχου ή αιτήσεις θεραπείας. Η καταχώρηση αυτή στην τελική επιμέτρηση δεν αποτελεί παραίτηση του αναδόχου από τέτοιες αιτήσεις ή ενστάσεις που έχουν ασκηθεί νόμιμα, ούτε παρέχει το δικαίωμα σ' αυτόν να υποβάλει νέες.

«Για τις επί μέρους επιμετρήσεις, που δεν έχουν ακόμη ελεγχθεί από την υπηρεσία, καταχωρούνται οι ποσότητες των επιμετρήσεων όπως συντάχθηκαν από τον ανάδοχο πριν από τον έλεγχο της υπηρεσίας.»⁷⁵ Η τελική επιμέτρηση υπογράφεται απ' τον ανάδοχο με την ένδειξη "όπως συντάχθηκε από τον ανάδοχο". Η διευθύνουσα υπηρεσία έχει υποχρέωση να προβεί στον έλεγχο της τελικής επιμέτρησης, μέσα σε δύο (2) μήνες από την υποβολή της και να κοινοποιήσει στον ανάδοχο την ελεγμένη και τυχόν διορθωμένη επιμέτρηση. Το τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 2 έχει εφαρμογή για την τελική επιμέτρηση.

6. Σε περίπτωση που **δεν υποβληθεί εμπρόθεσμα από τον ανάδοχο η τελική επιμέτρηση** επιβάλλεται σε βάρος του, για κάθε συμπληρωμένο μήνα καθυστέρησης, ειδική ποινική ρήτρα ποσοστού δύο χιλιοστών (2‰) επί του συνολικού ποσού που έχει καταβληθεί στον ανάδοχο μέχρι τότε για την όλη σύμβαση. Η ποινική ρήτρα επιβάλλεται με απόφαση της διευθύνουσας υπηρεσίας **και για έξι (6) το πολύ μήνες καθυστέρησης**. Ανεξάρτητα από την επιβολή της ποινικής ρήτρας και μετά την πάροδο του χρόνου επιβολής της, η τελική επιμέτρηση συντάσσεται από την υπηρεσία που μπορεί να χρησιμοποιήσει γι' αυτό ιδιώτες τεχνικούς και συνεργεία καταλογίζοντας τη σχετική δαπάνη σε βάρος του αναδόχου. Η τελική επιμέτρηση που συντάσσεται με αυτόν τον τρόπο κοινοποιείται στον ανάδοχο.

«7. Μαζί με την τελική επιμέτρηση ο ανάδοχος μπορεί να υποβάλει και κάθε άλλο αίτημα του που σχετίζεται με δικαίωμα του από την εκτέλεση της σύμβασης, αν αυτό δεν έχει αποσβεστεί και η σχετική αξίωση παραγραφεί, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 75Α ή αν το σχετικό δικαίωμα δεν έχει αποσβεστεί ή χαθεί από κάποια άλλη αιτία. Μετά την υποβολή της τελικής επιμέτρησης, ο ανάδοχος μπορεί να εγείρει σχετικές απαιτήσεις μόνο για οψιγενείς αιτίες.»⁷⁶

⁷⁵ Το τέταρτο εδάφιο της 5^{ης} παραγράφου **αντικαταστάθηκε με την παρ. 5 του άρθρου 186 του Ν. 4070/2012.**

Η καταργηθείσα διάταξη:

Για τις επιμέρους επιμετρήσεις που δε έχουν ακόμη ελεγχθεί από την υπηρεσία ή γι' αυτές που τυχόν υποβάλλονται για πρώτη φορά μαζί με την τελική επιμέτρηση, καταχωρούνται οι ποσότητες των επιμετρήσεων όπως συντάχθηκαν από τον ανάδοχο πριν απ' τον έλεγχο της υπηρεσίας.

⁷⁶ Η παρ. 7 αντικαταστάθηκε στην πιο πάνω μορφή, με την **παρ. 6 του άρθρου 186 του Ν. 4070/2012.**

Η καταργηθείσα διάταξη:

Μαζί με την τελική επιμέτρηση ο ανάδοχος μπορεί να υποβάλει και κάθε άλλο αίτημά του, που σχετίζεται με την εκτέλεση της σύμβασης, για το οποίο δεν έχει χάσει το σχετικό δικαίωμα από κάποια άλλη αιτία. Μετά την υποβολή της τελικής επιμέτρησης, μόνο για οψιγενείς αιτίες μπορεί ο ανάδοχος να εγείρει σχετικές απαιτήσεις.

8. Στις περιπτώσεις συμβάσεων που προβλέπουν πληρωμή **με κατ' αποκοπή τμήμα, τελική επιμέτρηση** είναι η επιβεβαίωση κατασκευής των επιμέρους εργασιών ποιοτικά και ποσοτικά, όπως προβλέπονται στη σύμβαση. Για την πραγματοποίηση των τμηματικών πληρωμών εφαρμόζονται επιμέρους ποσοστά εκτέλεσης εργασιών κατά τμήματα του έργου, όπως ορίζεται στη σύμβαση.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Με τη λήξη κάθε μήνα, ή άλλης χρονικής περιόδου που τυχόν ορίζει η σύμβαση, ο εργολάβος συντάσσει με δαπάνες του **τμηματικές επιμετρήσεις** των εργασιών που εκτέλεσε (άρθρο **38 ΠΔ 609/85**), τις οποίες και υποβάλλει προς έλεγχο και έγκριση στην Δ.Υ. Η έγκριση των επιμετρήσεων, μετά την τυχόν διόρθωσή τους κοινοποιείται στον ανάδοχο, που μπορεί ν' ασκήσει κατά των διορθώσεων ένσταση στην Π.Α. Υπήρξε για αρκετό χρονικό διάστημα αμφιβολία για το ζήτημα αν η παράλειψη έγκρισης της επιμέτρησης εντός τριμήνου έχει ή όχι ως αποτέλεσμα την αυτοδίκαιη έγκρισή τους. Ρητή διάταξη περί αυτού δεν υπάρχει, όμως ήδη εκδόθηκε η απόφαση **ΣτΕ 1154/2006** (και ύστερα από αυτήν αρκετές όμοιες) με την οποία κρίθηκαν τα εξής⁷⁷:

«Είναι αληθές ότι με το αφορών τις επιμετρήσεις άρθρο 38 του π.δ. 609/1985 δεν τάσσεται προθεσμία στην Διευθύνουσα Υπηρεσία για τον έλεγχο και την έγκριση των υποβαλλομένων τμηματικών επιμετρήσεων, όπως αντιθέτως τάσσεται για τον έλεγχο και την έγκριση της τελικής επιμετρήσεως. Εφόσον, όμως, η πληρωμή του αναδόχου, η καθυστέρηση της οποίας πέραν του διμήνου επιφέρει υπέρ αυτού τις συνέπειες της παρ. 8 του άρθρου 5 του ν. 1418/1984, προϋποθέτει προηγούμενη καταμέτρηση των εκτελεσθεισών εργασιών, καθώς και έλεγχο και έγκριση των υποβληθεισών επιμετρήσεων, **ο χρόνος της εγκρίσεως των εν λόγω επιμετρήσεων έχει ιδιαίτερη σημασία**. Για το λόγο αυτό, και προς τον σκοπό να επιλύονται οριστικώς και επικαίρως διαφορές μεταξύ του αναδόχου και του κυρίου του έργου που ενδεχομένως ανακύπτουν στα διάφορα στάδια εκτελέσεως του έργου, ώστε να γνωρίζουν και οι δύο τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους και να μην επικρατεί αβεβαιότητα, (πράγμα που εξυπηρετεί και την ανάγκη ταχείας περατώσεως των δημοσίων έργων) η έγκριση ή η άρνηση εγκρίσεως ή η διόρθωση των τμηματικών επιμετρήσεων **δεν είναι απρόθεσμη**, αλλά αντιθέτως πρέπει να ενεργείται εντός **ευλόγου χρόνου, τέτοιος δε χρόνος, ελλείψει σχετικής προβλέψεως, θεωρείται το τρίμηνο από την υποβολή τους προς έγκριση**.

Συνεπώς, με την **άπρακτη πάροδο τριμήνου** από την υποβολή τους, οι τμηματικές επιμετρήσεις θεωρούνται, ανεξαρτήτως τυχόν πλημμελειών τους, αυτοδικαίως εγκεκριμένες και η Διευθύνουσα Υπηρεσία **δεν δύναται πλέον να τις διορθώσει ούτε κατά το στάδιο ελέγχου της τελικής επιμετρήσεως, με την οποία απλώς ανακεφαλαιώνονται οι ποσότητες των τμηματικών επιμετρήσεων**, όπως ρητώς ορίζει η παρ. 4 του άρθρου 38 του π.δ. 609/1985 στο εδάφιο α', ούτε με το πρωτόκολλο προσωρινής παραλαβής (πρβλ. Σ.τ.Ε. 619/2003, 3819/2000, 1674, 3305/1997, 1921/1993, 472/1992). Η διάταξη δε της **παρ. 2 του άρθρου 53 του π.δ. 609/1985**, που ορίζει ότι η αρμόδια για τη διενέργεια της προσωρινής παραλαβής του έργου επιτροπή «ελέγχει κατά το δυνατό την επιμέτρηση με γενικές ή σποραδικές καταμετρήσεις, καταγράφει στο πρωτόκολλο τις ποσότητες της τελικής επιμέτρησης όπως τυχόν διορθώνονται από τους ελέγχους που γίνονται», δεν έχει την έννοια ότι με το πρωτόκολλο προσωρινής παραλαβής μπορούν να αμφισβητηθούν εργασίες που περιελήφθησαν σε τμηματικές επιμετρήσεις, οι οποίες

⁷⁷ Βλέπετε πάντως και απόφαση **ΣτΕ 582/2010**, κατά την οποία αν τα εποπτεύοντα τα έργα αρμόδια όργανα διαπιστώσουν με οποιονδήποτε τρόπο, και βεβαίως με τον ορισμό Τεχνικής Επιτροπής Ελέγχου, ότι τα υποβληθέντα από τον ανάδοχο επιμετρητικά στοιχεία οδήγησαν σε παραπλάνησή τους, **δεν κωλύονται να ανακαλέσουν** τις σχετικές εγκριτικές πράξεις τους και να προβούν σε επανέλεγχο και έγκριση των επιμετρήσεων του έργου με βάση τα μεταγενεστέρως αποκαλυφθέντα πραγματικά δεδομένα, λαμβάνοντας υπ' όψιν και τις σχετικές διαπιστώσεις της Τεχνικής Επιτροπής Ελέγχου. Κατά συνέπεια, νομίμως εν προκειμένω η Διευθύνουσα Υπηρεσία έλαβε υπ' όψιν της τα δεδομένα του πορίσματος που συνέταξε η ορισθείσα προς τούτο Τεχνική Επιτροπή Ελέγχου (Τ.Ε.Ε.) όσον αφορά το ορθό περιεχόμενο των επιμετρήσεων και των Π.Π.Α.Ε.

είτε εγκρίθηκαν ρητώς είτε θεωρούνται ως σιωπηρώς εγκριθείσες λόγω παρόδου απράκτου τριμήνου από την υποβολή τους προς έγκριση στην Διευθύνουσα Υπηρεσία (πρβλ. Σ.τ.Ε. 3819/2000).»

Ύστερα από την απόφαση αυτή εκδόθηκε εγκύκλιος του Υπουργείου ΠΕΧΩΔΕ που εφιστά την προσοχή των υπηρεσιών που διαχειρίζονται δημόσια έργα, ώστε να προβαίνουν στην έγκριση των επιμετρήσεων εμπρόθεσμα, δηλαδή σε τρεις (3) μήνες από την υποβολή τους.

Επίσης με νεότερη **εγκύκλιο (1/2009)** επισημαίνεται ότι αν υποβληθεί λογαριασμός πληρωμής, πριν την έγκριση (ρητή ή αυτοδίκαιη) επιμέτρησης, να επιστρέφεται ή να διορθώνεται κατά το μέρος που αφορά τις εργασίες που δεν περιλαμβάνονται σε τμηματική επιμέτρηση, καθότι, αν εκ των υστέρων διαπιστωθεί ότι πληρώθηκαν εργασίες οι οποίες δεν επιμετρήθηκαν σωστά, δεν μπορεί να διορθωθεί το λάθος με συμψηφισμούς σε μεταγενέστερη πιστοποίηση.

Ήδη, με το **N. 4070/2012**, επήλθαν σημαντικότερες αλλαγές στην διαδικασία σύνταξης και έγκρισης των επιμετρήσεων, με σκοπό αφενός να μην είναι οριστικές οι αυτοδικαίως εγκρινόμενες επιμετρήσεις και αφετέρου να μην καθυστερείται εκ του λόγου αυτού η πληρωμή του εργολαβικού ανταλλάγματος στον ανάδοχο. Συγκεκριμένα οι **αλλαγές αυτές είναι:**

- **Για την παραλαβή του φυσικού εδάφους**, η Προϊσταμένη Αρχή συγκροτεί **Επιτροπή**, στην οποία συμμετέχουν υποχρεωτικά ο Προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας και ο επιβλέπων **(εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που δεν έχει γίνει ακόμα παραλαβή του φυσικού εδάφους)**
- Οι επιμετρήσεις υποβάλλονται σε έντυπη και **ηλεκτρονική μορφή, το αργότερο είκοσι ημέρες μετά το τέλος του επομένου της εκτελέσεώς τους μηνός**, **(εφαρμόζεται σε όλες τις μέλλουσες επιμετρήσεις)**. Θα τεθεί ζήτημα σχετικά με τις **έννομες συνέπειες της παρόδου της σχετικής προθεσμίας**, δεδομένου ότι κατά τον υφιστάμενο κανόνα της παρ. 1 του άρθρου 10 του Ν. 2690/1999 (κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας) *«Οι προθεσμίες για την υποβολή αίτησης, αναφοράς, δήλωσης ή άλλου εγγράφου του ενδιαφερομένου, καθώς και για οποιαδήποτε άλλη ενέργειά του είναι αποκλειστικές, εκτός αν χαρακτηρίζονται ενδεικτικές από τις διατάξεις που τις προβλέπουν»*. Επομένως, **η πάροδος της 20ήμερης προθεσμίας για την υποβολή επιμέτρησης τι σημαίνει**; Ότι δεν μπορεί να υποβάλλει επιμέτρηση μετά από αυτή; Ότι οι εργασίες αυτές δεν μπορούν στο μέλλον να πληρωθούν; Οι συνέπειες αυτές είναι πολύ αυστηρές για τον ανάδοχο και κατά τη γνώμη μου **δύσκολα θα γίνουν ανεκτές από τα δικαστήρια**.
- Η διευθύνουσα υπηρεσία, υποχρεούται **μέσα σε τρεις μήνες από την υποβολή τους** να προβεί σε έλεγχο και διόρθωση των υπολογισμών, να εγκρίνει τις επιμετρήσεις και να

κοινοποιήσει στον ανάδοχο τις επιμετρήσεις που έχουν ελεγχθεί και διορθωθεί, ο δε ανάδοχος εάν δεν αποδέχεται τις διορθώσεις, μπορεί να ασκήσει ένσταση, **(εφαρμόζεται άμεσα- έτσι κι αλλιώς αυτό ορίζει η νομολογία)**

- Εάν οι υποβαλλόμενες επιμετρήσεις **παρουσιάζουν ελλείψεις**, που καθιστούν **αδύνατο τον έλεγχο ή τη διόρθωση τους**, η ΔΥ τις επιστρέφει, **μέσα στην τρίμηνη προθεσμία και τον καλεί για τη συμπλήρωση τους**, αναφέροντας **συγκεκριμένα και αριθμημένα** στο έγγραφό της τα **στοιχεία που λείπουν και κρίνονται απαραίτητα**. **(εφαρμόζεται άμεσα στις επιμετρήσεις που εκκρεμεί η έγκρισή τους),**
- Ο ανάδοχος, μέσα σε **ένα μήνα**, υποχρεούται να επανυποβάλει τις επιμετρήσεις συμπληρώνοντας όλα τα στοιχεία που του ζητήθηκαν με την πρόσκληση, **(το ίδιο)**
- Μετά την επανυποβολή, η Δ.Υ. **δεν μπορεί να τις επιστρέψει εκ νέου στον ανάδοχο προς συμπλήρωση, αλλά υποχρεούται μέσα σε ένα μήνα να τις ελέγξει, να τις διορθώσει, να τις εγκρίνει και να τις κοινοποιήσει στον ανάδοχο, (το ίδιο)**
- **Αν οι επιμετρήσεις δεν επιστραφούν** εγκεκριμένες ή διορθωμένες ή για συμπλήρωση μέσα στην πιο πάνω τρίμηνη προθεσμία, ή εάν, μετά την επανυποβολή τους, αυτές δεν ελεγχθούν, διορθωθούν, εγκριθούν και κοινοποιηθούν στον ανάδοχο, μέσα στην μηνιαία προθεσμία, **θεωρούνται αυτοδίκαια εγκεκριμένες, μόνο όμως υπό την έννοια ότι μπορούν να συμπεριληφθούν από τον ανάδοχο σε επόμενο λογαριασμό, (το ίδιο με ερωτηματικά – μπορεί ο ανάδοχος να προβάλλει ότι δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που εκκρεμεί κατά τη δημοσίευση του νόμου η έγκριση επιμέτρησης – σίγουρα δεν εφαρμόζεται στις ήδη εγκεκριμένες αυτοδιακίως επιμετρήσεις – εφαρμόζεται στις επιμετρήσεις που θα υποβληθούν από τις 11-4-2012 και μετά)**
- Οι επιμετρήσεις, **εγκεκριμένες ρητώς ή αυτοδίκαια** από τη ΔΥ, ελέγχονται **εκ νέου από την επιτροπή προσωρινής παραλαβής** και αν διαπιστωθεί σφάλμα τους που είχε σαν συνέπεια να πληρωθεί αχρεωστήτως εργολαβικό αντάλλαγμα, αυτό είναι επιστρεπτέο με σύνταξη **αρνητικού λογαριασμού**, σύμφωνα με την παράγραφο 8 του άρθρου 53. **(δεν μπορεί κατά τη γνώμη μου να εφαρμοσθεί στις επιμετρήσεις που εγκρίθηκαν πριν την εφαρμογή του νέου νόμου, εφαρμόζεται στις νέες)**
- Οι **αυτοδίκαια** εγκεκριμένες επιμετρήσεις υπόκεινται στον έλεγχο της Διευθύνουσας Υπηρεσίας σε επόμενο λογαριασμό.» **(όχι στις παλιότερα εγκριθείσες, ναι στις νέες)**
- Η παραλαβή αφανών εργασιών γίνεται από την Επιτροπή **της παρ. 2 του άρθρου 36 και τον επιβλέποντα**, που καλούνται σχετικώς από τον ανάδοχο. Το ΠΠΑΕ **υπογράφεται από τον ανάδοχο, τον επιβλέποντα και τα μέλη της επιτροπής και η ύπαρξη τέτοιου υπογεγραμμένου πρωτοκόλλου αποτελεί προϋπόθεση για την πιστοποίηση των εργασιών.» (ναι στις ΠΑΕ από τώρα και μετά)**

- Δεν υφίσταται πλέον δικαίωμα του αναδόχου να καθυστερεί την υποβολή των τμηματικών επιμετρήσεων και να τις υποβάλει για πρώτη φορά με την τελική επιμέτρηση, αφού η διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 52, που ανέφερε ότι «Για τις επιμέρους επιμετρήσεις που δε έχουν ακόμη ελεγχθεί από την υπηρεσία ή γι' αυτές που τυχόν υποβάλλονται για πρώτη φορά μαζί με την τελική επιμέτρηση...» τροποποιήθηκε και το υπογραμμισμένο τμήμα απαλείφθηκε, παράλληλα δε τέθηκε υποχρέωση του αναδόχου να υποβάλλει τις επιμετρήσεις προς έγκριση εντός 20 ημερών μετά το τέλος του μηνός εκτέλεσης.

Οι **σημαντικότερες λοιπών τροποποιήσεις του Ν. 4070/12 στο θέμα των επιμετρήσεων** είναι ότι

α) για την παραλαβή του φυσικού εδάφους συγκροτείται ειδική επιτροπή,
 β) οι επιμετρήσεις υποβάλλονται και ηλεκτρονικά, εντός **προθεσμίας 20 ημερών** από το τέλος του επομένου της εκτελέσεως της μηνός, συνοδευόμενες από ΠΠΑΕ αν υφίσταται ανάγκη, υπογεγραμμένα και από την Επιτροπή του άρθρου 36 παρ. 2 (χωρίς ΠΠΑΕ δεν μπορεί να πληρωθεί επιμέτρηση),

γ) οι επιμετρήσεις **ελέγχονται εντός τριών μηνών**, διορθώνονται (ενδεχομένως) και εγκρίνονται,

δ) μπορεί να επιστραφούν για ανασύνταξη αν είναι αδύνατη η έγκρισή τους (το αδύνατο πρέπει να μπορεί να το αποδείξει η ΔΥ αν ο ανάδοχος το αμφισβητήσει), συνεπώς ο ανάδοχος μπορεί να προσβάλλει την επιστροφή ως μη νόμιμη, κατά τρόπο ανάλογο με την προσβλή της επιστροφής λογαριασμού,

ε) σε περίπτωση επιστροφής ο ανάδοχος υποχρεούται να τις υποβάλλει εκ νέου εντός μηνός και η ΔΥ να τις εγκρίνει, **επίσης εντός μηνός**,

στ) μετά την επανυποβολή η υπηρεσία δεν μπορεί να τις επιστρέψει εκ νέου αλλά οφείλει να τις ελέγξει και να τις διορθώσει, όπως μπορεί,

ζ) αν η ΔΥ δεν τις εγκρίνει εντός των προθεσμιών **εγκρίνονται αυτοδικαίως**, μόνο υπό την έννοια ότι μπορεί οι εργασίες τους να περιληφθούν σε λογαριασμό, όμως η πληρωμή τους θα είναι εκ των πραγμάτων προσωρινή, αφού οι μεν **αυτοδίκαια** εγκεκριμένες επιμετρήσεις μπορεί να διορθωθούν επ' ευκαιρία της πληρωμής επόμενου λογαριασμού και να γίνει συμψηφισμός, ενώ η Επιτροπή Προσωρινής Παραλαβής επανελέγχει τις επιμετρήσεις (ρητώς και αυτοδίκαια εγκεκριμένες) και μπορεί να τις διορθώσει, για το εργολαβικό δε αντάλλαγμα που αντιστοιχεί στις ποσότητες αυτές μπορεί να συνταχθεί και εγκριθεί **αρνητικός λογαριασμός** (επιστροφής εργολαβικού ανταλλάγματος).

Χρόνος εφαρμογής των διατάξεων του Ν. 4070/2012.

Ο **N. 4070/2012** δεν έχει μεταβατικές διατάξεις για την εφαρμογή αυτών των διατάξεων στις υπό εξέλιξη συμβάσεις και απλώς αναφέρει, στο άρθρο 188, ότι ο νόμος αρχίζει να εφαρμόζεται από τη δημοσίευσή του στην ΕτΚ. Τίθεται λοιπόν το ζήτημα αν αυτές οι διατάξεις, ή κάποιες από αυτές θα εφαρμοστούν άμεσα, στις υπό εξέλιξη συμβάσεις, ή μόνο στις νέες, που θα δημοπρατηθούν εφεξής.

Στη νομοθεσία δημοσίων έργων συνηθίζεται να εφαρμόζονται οι τροποποιήσεις του νομοθετικού πλαισίου στις συμβάσεις που θα ανατεθούν μετά την εφαρμογή των νέων ρυθμίσεων (βλέπ. για παράδειγμα το Ν. 1418/84 σε σχέση με το ΝΔ 1266/72, το Ν. 2372/96 για τις συμπληρωματικές συμβάσεις, το Ν. 3263/2004 (άρθρο 12). Ο λόγος είναι ότι δεν είναι απλή η εφαρμογή νέων διατάξεων σε συμβάσεις που ανατέθηκαν με παλιότερο καθεστώς, αφού ο νομοθέτης με τον τρόπο αυτό ανατρέπει τα συμφωνηθέντα, βάσει της προκήρυξης και των συμβατικών στοιχείων που τη συνοδεύουν, τα οποία έχουν ενσωματώσει τις παλαιότερες διατάξεις⁷⁸.

Έτσι λοιπόν, στην προκείμενη περίπτωση θα μπορούσαν να υποστηριχθούν δύο απόψεις: Α) Ότι το προϋφιστάμενο νομικό πλαίσιο ενσωματώθηκε στην κανονιστική διοικητική πράξη της προκήρυξης και των συμβατικών τευχών που τη συνοδεύουν (κυρίως της ΕΣΥ που περιέχει τους κανόνες εκτέλεσης του έργου), άρα οι νέες διατάξεις δεν μπορούν να ανατρέψουν τα συμφωνηθέντα και επομένως οι εν εξελίξει συμβάσεις δεν επηρεάζονται από τις νέα ρυθμίσεις.

Β) Ότι ο νομοθέτης του Ν. 4070/2012 ήθελε την άμεση εφαρμογή των νέων διατάξεων και έτσι εφαρμόζονται και στις εν εξελίξει συμβάσεις, αφού δεν υπάρχει σχετική αναφορά σε εφαρμογή τους μόνο στις νέες συμβάσεις και η νομολογία έχει στο παρελθόν κρίνει (ΣτΕ 7μ 2959/1997) ότι όταν μια νέα ρύθμιση ενσωματώνεται στο παλαιότερο δίκαιο αντικαθιστώντας ή τροποποιώντας διατάξεις του, εφαρμόζεται άμεσα και στις εν εξελίξει συμβάσεις.

Η γνώμη μου επ' αυτών είναι ότι πρέπει να γίνει ειδική ανάλυση σε κάθε νέα διάταξη, προκειμένου να κριθεί αν αυτή αντίκειται σε ρυθμίσεις που έχουν ενσωματωθεί στο συμβατικό πλαίσιο της εργολαβίας ή όχι και περαιτέρω αν ανατρέπει κτηθέντα δικαιώματα του αναδόχου. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις, τίθεται σοβαρά ζήτημα μη εφαρμογής τους, αλλιώς η εφαρμογή είναι άμεση. Εν πάση περιπτώσει η εφαρμογή νέων

⁷⁸ Στο δίκαιο υφίστανται γενικές αρχές περί της ασφαλείας του δικαίου και περαιτέρω της μη αναδρομικότητας των νόμων (εκτός αν κατ' εξαίρεση τούτο ορίζεται) και τέλος της έκδοσης κανονιστικών διοικητικών πράξεων (όπως η προκήρυξη) που ενσωματώνουν το δίκαιο που υφίσταται κατά την έκδοσή τους.

ρυθμίσεων σε έννομες σχέσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη είναι πάντα ένα δύσκολο νομικό εγχείρημα και δημιουργεί ερμηνευτικά προβλήματα, τα οποία θα επιλυθούν από τα αρμόδια δικαστήρια.

Η γνώμη μου για τις επιμέρους διατάξεις και πως εφαρμόζονται αναφέρεται επιγραμματικά **(σε παρένθεση)** πιο πάνω.

Καθαυτό το ΠΠΑΕ δεν έχει εκτελεστό χαρακτήρα και δεν μπορεί να προσβληθεί αυτοτελώς η πράξη διόρθωσής του (βλέπ. ad hoc 1131/2003 απόφαση του Στ' τμήματος του ΣΤΕ) παρά μόνο από κοινού με την εγκριτική πράξη της επιμέτρησης⁷⁹.

Στην περίπτωση όμως που τα ΠΠΑΕ υποκαθιστούν τις επιμετρήσεις και περιλαμβάνουν αφανείς και εμφανείς εργασίες, τότε αντιμετωπίζονται από την νομολογία όπως οι επιμετρήσεις και μπορεί να προσβληθεί η τυχόν διόρθωσή τους.

Εφόσον η εσφαλμένη επιμέτρηση οδηγήσει στην καταβολή αυξημένου εργολαβικού ανταλλάγματος, μπορεί να θεωρηθεί ως ποινικό αδίκημα (απάτη σε βάρος του δημοσίου), που διέπραξαν από κοινού τα όργανα της Δ.Υ. και ο ανάδοχος⁸⁰.

Ιδιαίτερη σημασία για την εκτέλεση του έργου και την εκκαθάριση των σχέσεων του εργοδότη με τον ανάδοχο έχει η **τελική επιμέτρηση (άρθρο 38 παρ.4-7 πδ 609/85)**. Ονομάζεται και **τελικός επιμετρητικός πίνακας** και ανακεφαλαιώνει τις ποσότητες όλων των τμηματικών επιμετρήσεων και των επιμέρους ΠΠΑΕ. Αν οι τμηματικές επιμετρήσεις έχουν ελεγχθεί και εγκριθεί από την ΔΥ, οι ποσότητες τίθενται όπως τυχόν διορθώθηκαν έστω κι αν εκκρεμούν ενστάσεις κ.ο.κ. του αναδόχου (η καταχώριση στην τελική επιμέτρηση στην περίπτωση αυτή δεν αποτελεί –κατά ρητή πρόβλεψη του νόμου- παραίτηση από τα δικαιώματα του αναδόχου). Αν δεν έχουν ελεγχθεί τότε οι γίνεται ρητή μνεία ότι η τελική επιμέτρηση είναι «όπως συντάχθηκε από

⁷⁹ Να **σημειωθεί εν προκειμένω** η διαφοροποίηση στο σημείο αυτό του πδ 609/85, από το προηγούμενο δίκαιο του **πδ 475/76** – άρθρο 48 - κατά το οποίο ετηρείτο κατ' αρχήν βιβλίο καταμετρήσεως εργασιών στο οποίο καταχωρούνταν οι αφανείς εργασίες, επί τη βάσει του οποίου στη συνέχεια συντάσσονταν τα ΠΠΑΕ τα οποία, κατά ρητή διάταξη, είχαν εκτελεστό χαρακτήρα και έπρεπε να προσβληθούν με ένσταση. Η αλλαγή αυτή της σχετικής διάταξης δεν κατανοήθηκε επαρκώς γι' αυτό υπάρχει συγκεχυμένη για το θέμα άποψη (σε υπηρεσίες και αναδόχους) οι οποίοι ακόμα και σήμερα προσβάλλουν τα ΠΠΑΕ, όταν διορθώνονται (κακώς) από τις υπηρεσίες.

⁸⁰ **ΑΠ 111/2009**. Κατάχρηση σε βάρος του δημοσίου, από ανάδοχο και επιβλέποντα δημοσίου έργου. Δημόσιο έγγραφο είναι το ΠΠΑΕ και η επιμέτρηση που συντάσσει ο ανάδοχος και ο επιβλέπων βεβαιώνει την ακρίβειά τους. Μεθοδεύσεις για την επαύξηση των συμβατικών εργασιών και την πληρωμή τους στον ανάδοχο, με αποτέλεσμα την δυσθεώρητη αύξηση του συμβατικού αντικειμένου.

τον ανάδοχο». Όπως ήδη προαναφέρθηκε, με το Ν. 4070/2012 καταργήθηκε πλέον η δυνατότητα του αναδόχου να υποβάλλει, μαζί με την τελική και αναλυτικές καθυστερημένες επιμετρήσεις.

Μαζί με την τελική επιμέτρηση, η οποία **υποβάλλεται εντός προθεσμίας 2 μηνών** από την βεβαιωμένη περάτωση του έργου⁸¹, υποβάλλονται και τυχόν επιμέρους επιμετρήσεις και ΠΠΑΕ που λείπουν. Ελέγχεται, διορθώνεται και κοινοποιείται (αν διορθωθεί) στον ανάδοχο εντός 2 μηνών από της υποβολής της. Αν δεν διορθωθεί και εγκριθεί εντός του 2μήνου **θεωρείται ως αυτοδικαίως εγκριθείσα**⁸².

Μαζί με την τελική επιμέτρηση ο ανάδοχος υποβάλλει και κάθε άλλη αξίωση που δεν έχει υποπέσει σε παραγραφή, ή στην αποσβεστική προθεσμία του άρθρου 75Α, που προστέθηκε με το Ν. 4070/2012. Μετά την υποβολή της μπορούν να προβληθούν αιτήματα μόνο από **οφισγενείς αιτίες**⁸³.

Η καθυστέρηση στην υποβολή της τελικής επιμέτρησης έχει ως συνέπεια την επιβολή ειδικής ποινικής ρήτρας (2%ο για κάθε μήνα καθυστέρησης, επί του συνολικού ποσού που έχει μέχρι τότε καταβληθεί στον ανάδοχο και για έξι το πολύ μήνες) ενώ παρατείνει ανάλογα και την προθεσμία των παραλαβών. Επίσης ο εργοδότης μπορεί να συντάξει την τελική επιμέτρηση, σε βάρος και για λογαριασμό του αναδόχου (και με δαπάνη του)⁸⁴.

Όταν το έργο εκτελείται με κατ' αποκοπή τίμημα δεν συντάσσονται αναλυτικές και τελική επιμέτρηση (**τελική επιμέτρηση** είναι η επιβεβαίωση κατασκευής των επιμέρους εργασιών ποιοτικά και ποσοτικά, όπως προβλέπονται στη σύμβαση, ενώ για την πραγματοποίηση

⁸¹ **ΣΤΕ 7μ 2178/2009, ΣΤΕ 3406/09.** Η πρόωρη υποβολή της τελικής επιμετρήσεως, πριν την έκδοση της βεβαίωσης περαίωσης από τη ΔΥ, δεν παράγει έννομες συνέπειες – εάν δε επακολουθήσει σε μεταγενέστερο χρόνο η έκδοση της βεβαιώσεως αυτής, οφείλει ο ανάδοχος, εντός διμήνου από την έκδοση της εν λόγω βεβαιώσεως, να υποβάλει εκ νέου στη Διευθύνουσα Υπηρεσία την τελική επιμέτρηση, οπότε, παρερχομένου, κατά τα εκτεθέντα, απράκτου του διμήνου, η επανυποβληθείσα τελική επιμέτρηση θεωρείται αυτοδικαίως εγκεκριμένη.

⁸² **ΣΤΕ 2370/2008 και γνωμ. ΝΣΚ 353/2008.** Η τελική επιμέτρηση εγκρίνεται **αυτοδίκαια** μετά την πάροδο της τριθέμενης στο νόμο 2μηνιας προθεσμίας.

⁸³ **ΣΤΕ 3039/2003. Οφισγενή αιτία** αποτελούν οι εργασίες συντήρησης πρασίνου, οι οποίες εκτελέστηκαν μετά την υποβολή της τελικής επιμέτρησης (και ως εκ τούτου νομίμως διεκδικείται και μετά την υποβολή της τελικής επιμέτρησης η αμοιβή του αναδόχου).

⁸⁴ **ΣΤΕ 2221/2005**

Την τελική επιμέτρηση έχει υποχρέωση να συντάξει ο ανάδοχος και να την υποβάλει προς έλεγχο στη Διευθύνουσα Υπηρεσία εντός διμήνου από τη βεβαιωμένη περάτωση του έργου. Μόνον αν παρέλθει άπρακτη η προθεσμία αυτή, ιδρύεται αρμοδιότητα της Διευθύνουσας Υπηρεσίας να προβεί αυτή στη σύνταξη και κοινοποίηση στον ανάδοχο της τελικής επιμέτρησης.

των τμηματικών πληρωμών εφαρμόζονται επιμέρους ποσοστά εκτέλεσης εργασιών κατά τμήματα του έργου, όπως ορίζεται στη σύμβαση)⁸⁵.

Άρθρο 53

Λογαριασμοί-Πιστοποιήσεις

1. Η πληρωμή στον ανάδοχο του εργολαβικού ανταλλάγματος γίνεται **τμηματικά, με βάση τις πιστοποιήσεις** των εργασιών που έχουν εκτελεσθεί μέσα στα όρια του χρονοδιαγράμματος εργασιών.

Αν από τον ανάδοχο κατασκευασθούν εργασίες πέρα από τις προβλεπόμενες στο χρονοδιάγραμμα, ο κύριος του έργου έχει το δικαίωμα να αναβάλει την πληρωμή των επιπλέον εργασιών, ώστε να συμπέσει με τα προβλεπόμενα στο χρονοδιάγραμμα. Η διάταξη του προηγούμενου εδαφίου δεν εφαρμόζεται όταν στη σύμβαση προβλέπεται πρόσθετη καταβολή (πριμ) στον ανάδοχο για τη γρηγορότερη περάτωση του έργου.

2. Η πραγματοποίηση τόσο των τμηματικών πληρωμών όσο και της οριστικής πληρωμής του εργολαβικού ανταλλάγματος, καθώς και η **εκκαθάριση όλων των αμοιβαίων απαιτήσεων από την εργολαβική σύμβαση, γίνεται με βάση τους λογαριασμούς και τις πιστοποιήσεις.**

*«3. Μετά τη λήξη κάθε μήνα ή άλλης χρονικής περιόδου που ορίζει η σύμβαση για τις τμηματικές πληρωμές, ο ανάδοχος συντάσσει λογαριασμό των ποσών από εργασίες που εκτελέστηκαν, τα οποία οφείλονται σ' αυτόν. Οι λογαριασμοί αυτοί στηρίζονται στις επιμετρήσεις των εργασιών και στα πρωτόκολλα παραλαβής αφανών εργασιών. Απαγορεύεται να περιλαμβάνονται στο λογαριασμό εργασίες που δεν έχουν επιμετρηθεί. Κατ' εξαίρεση, για τμήματα του έργου, για τα οποία, κατά την κρίση του επιβλέποντος μηχανικού, δεν ήταν δυνατή η σύνταξη επιμετρήσεων κατά διακριτά και αυτοτελώς επιμετρήσιμα τμήματα του έργου, επιτρέπεται να περιλαμβάνονται στο λογαριασμό εργασίες βάσει **προσωρινών επιμετρήσεων**, για τις οποίες όμως έχουν ληφθεί επιμετρητικά στοιχεία. Η αξία των εργασιών που πιστοποιούνται βάσει προσωρινών επιμετρήσεων απαγορεύεται να υπερβαίνει το 20% της αξίας του συνόλου των εργασιών του λογαριασμού»⁸⁶.*

4. Αν δεν προβλέπεται διαφορετικά στη σύμβαση, **ημιτελείς εργασίες** μπορεί να περιληφθούν στο λογαριασμό με έγκριση της υπηρεσίας, αν η φύση τους είναι τέτοια που, τυχόν διακοπή του έργου, δε θα κατέστρεφε την ημιτελή εργασία. Οι εργασίες αυτές καταχωρούνται σε χωριστό

⁸⁵ **ΔΕΑ 1028/2009.** Στην περίπτωση που η σύμβαση προβλέπει πληρωμή με κατ' αποκοπή τίμημα, ο ανάδοχος δεν έχει υποχρέωση να συντάξει με δαπάνες του επιμετρήσεις (τμηματικές και τελική) των ποσοτήτων των εργασιών που εκτελεί. Τούτο όμως δεν εμποδίζει τον κύριο του έργου, προκειμένου να επαληθεύσει ποσοτικά την εκτέλεση του έργου και να καταβάλει το οφειλόμενο εργολαβικό ανάλλαγμα, να συντάξει επιμετρήσεις, οι οποίες επέχουν θέση βεβαιώσεως κατασκευής των ποσοτήτων των επιμέρους εργασιών του έργου.

⁸⁶ Η παρ. 3 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την **παρ. 1 του άρθρου 134 του Ν. 4070/2012.**

Η αντικατασταθείσα διάταξη:

3. Μετά τη λήξη κάθε μήνα ή άλλης χρονικής περιόδου που τυχόν ορίζει η σύμβαση για τις τμηματικές πληρωμές, ο ανάδοχος συντάσσει λογαριασμό των οφειλομένων σ' αυτόν ποσών από εργασίες που εκτελέστηκαν. Οι λογαριασμοί αυτοί στηρίζονται στις καταμετρήσεις των εργασιών και στα πρωτόκολλα παραλαβής αφανών εργασιών. Κατ' αρχήν απαγορεύεται να περιλαμβάνονται στο λογαριασμό εργασίες που δεν έχουν καταμετρηθεί. Για τμήματα του έργου που, κατά την κρίση του επιβλέποντα μηχανικού, δεν ήταν δυνατή η σύνταξη επιμετρήσεων κατά διακριτά και αυτοτελώς επιμετρήσιμα τμήματα του έργου, επιτρέπεται να περιλαμβάνονται στο λογαριασμό εργασίες βάσει προσωρινών επιμετρήσεων, για τις οποίες όμως έχουν ληφθεί επιμετρητικά στοιχεία. Η τελευταία αυτή εξαίρεση γίνεται μόνο για τον πρώτο μήνα, μετά την εκτέλεση της εργασίας.

μέρος του λογαριασμού και περιλαμβάνονται με προσωρινή τιμή μειωμένη, ώστε να είναι δυνατή η αυτοτελής αποπεράτωση της εργασίας με το υπόλοιπο της προβλεπόμενης τιμής.

5. Στο λογαριασμό μπορεί να περιληφθούν επίσης, τα **υλικά που εισκομίσθηκαν** με έγκριση της υπηρεσίας στα εργοτάξια ή σε αποθήκες που δηλώθηκαν και εγκρίθηκαν. Οι ποσότητες των υλικών αυτών δεν μπορεί να υπερβαίνουν αυτές που απαιτούνται για την εκτέλεση των προσεχών εργασιών του συγκεκριμένου προγράμματος, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά στη σύμβαση. Οι ποσότητες των υλικών περιλαμβάνονται χωριστά στο συνοπτικό πίνακα εργασιών που συνοδεύει το λογαριασμό, στον οποίο αναφέρονται επίσης και οι θέσεις αποθήκευσης των υλικών. Για τα περιλαμβανόμενα στους λογαριασμούς υλικά ο ανάδοχος έχει ακέραιη την ευθύνη, μέχρι την ενσωμάτωσή τους και την παραλαβή του έργου. **Τα υλικά περιλαμβάνονται σε χωριστό τμήμα των λογαριασμών**, με τιμές που δεν μπορεί να είναι ανώτερες των τιμών πρακτικού της επιτροπής διαπίστωσης τιμών δημοσίων έργων (ΕΔΤΔΕ) του χρόνου της δημοπρασίας και που βρίσκονται σε συνάρτηση προς την αντίστοιχη συμβατική τιμή, ώστε το υπόλοιπο μέρος της τιμής να αρκεί για την ολοκλήρωση της εργασίας, στην οποία θα ενσωματωθούν τα υλικά. Ποσοστά γενικών εξόδων και οφέλους της επόμενης παραγράφου δεν υπολογίζονται στα υλικά.

6. Στους λογαριασμούς περιλαμβάνονται επίσης η αναθεώρηση τιμών, αποζημιώσεις κάθε είδους που έχουν εγκριθεί, **αντίτιμο απολογιστικών εργασιών** που εκτελέστηκαν μέσω της εργολαβίας και **κάθε άλλη συγκεκριμένη δαπάνη** που καταβάλλεται στον ανάδοχο. Στο λογαριασμό περιλαμβάνεται ακόμη και το ποσοστό **γενικών εξόδων και οφέλους** του εργολάβου της παραγράφου 7 του άρθρου 17 του παρόντος, αν αυτό δεν περιλαμβάνεται στις συμβατικές τιμές, και το σύνολο μειώνεται κατά το ποσοστό έκπτωσης της δημοπρασίας, αν συντρέχει περίπτωση. Από τους λογαριασμούς **αφαιρούνται όλες οι εκκαθαρισμένες απαιτήσεις του εργοδότη** και ιδίως ποινικές ρήτρες, περικοπές τιμών των άρθρων 60 και 73 του παρόντος, συμπληρωματική κράτηση εγγύησης, αν γι' αυτή δεν έχουν κατατεθεί εγγυητικές επιστολές, οπότε γίνεται σχετική μνεία, απόσβεση προκαταβολών, παρακράτηση αξίας τυχόν χορηγουμένων υλικών, πληρωμές που έγιναν σε βάρος και για λογαριασμό του αναδόχου και γενικά κάθε απαίτηση του εργοδότη που δεν έχει ικανοποιηθεί με άλλο τρόπο.

7. Οι λογαριασμοί συντάσσονται πάντοτε ανακεφαλαιωτικοί και για την πληρωμή συνοδεύονται μόνο από ανακεφαλαιωτικό συνοπτικό πίνακα των εργασιών που εκτελέστηκαν απ' την αρχή του έργου, τα παραστατικά στοιχεία των τυχόν απολογιστικών εργασιών, το συνοπτικό πίνακα του υπολογισμού της αναθεώρησης και από τις αποφάσεις που αναγνωρίζουν αποζημιώσεις ή επιβάλλουν ποινικές ρήτρες ή περικοπές ή άλλες απαιτήσεις του εργοδότη. **«Από κάθε νεότερο λογαριασμό αφαιρούνται τα ποσά που πληρώθηκαν με τους προηγούμενους λογαριασμούς, καθώς και ποσά που δεν αντιστοιχούν σε συγκεκριμένες επιμετρήσεις ή αφορούν σε λάθη συγκεκριμένων λογαριασμών»⁸⁷.**

«8. Οι λογαριασμοί υποβάλλονται στη διευθύνουσα υπηρεσία που τους ελέγχει και τους διορθώνει μέσα σε ένα μήνα. Αν ο λογαριασμός που έχει υποβληθεί έχει ασάφειες ή ανακρίβειες, σε βαθμό που να είναι δυσχερής η διόρθωσή του, η διευθύνουσα υπηρεσία, με εντολή της προς τον ανάδοχο, επισημαίνει τις ανακρίβειες ή ασάφειες που διαπιστώθηκαν από τον έλεγχο και παραγγέλλει την ανασύνταξη και επανυποβολή του. Στην περίπτωση αυτή η οριζόμενη μηνιαία προθεσμία για τον έλεγχο του λογαριασμού αρχίζει από την επανυποβολή, ύστερα από την ανασύνταξη από τον ανάδοχο. Ο έλεγχος του λογαριασμού μπορεί να γίνει και από συνεργείο της υπηρεσίας, στο οποίο συμμετέχει ο επιβλέπων το έργο. Ο επιβλέπων υπογράφει το λογαριασμό, βεβαιώνοντας έτσι ότι οι ποσότητες είναι σύμφωνες με τις επιμετρήσεις και τα επιμετρητικά στοιχεία, οι τιμές σύμφωνες με τη σύμβαση και τις σχετικές διατάξεις και γενικά ότι έχουν διενεργηθεί στο λογαριασμό όλες οι περικοπές ή εκπτώσεις ποσών, που προκύπτουν από το νόμο και την εφαρμογή της σύμβασης. Ο λογαριασμός, μετά τον έλεγχο, εγκρίνεται από τη διευθύνουσα υπηρεσία. Ο συγκεκριμένος λογαριασμός αποτελεί την πιστοποίηση για την πληρωμή του αναδόχου

⁸⁷ Το σε εισαγωγικά δεύτερο εδάφιο αντικαταστάθηκε με την **παρ. 2 του άρθρου 134 του Ν. 4070/2012. Η αντικατασταθείσα διάταξη:**

Από κάθε νεότερο λογαριασμό αφαιρούνται τα ποσά που πληρώθηκαν με τους προηγούμενους λογαριασμούς.

(«πληρωτέο εργολαβικό ανταλλάγμα»). **Λογαριασμός που πληρώθηκε χωρίς έλεγχο, λόγω παρέλευσης της πιο πάνω μηνιαίας προθεσμίας (πλασματική έγκριση), ελέγχεται, διορθώνεται και εγκρίνεται μέσα σε προθεσμία τριών μηνών από την υποβολή ή επανυποβολή του και οι τυχόν προκύπτουσες διαφοροποιήσεις λαμβάνονται υπόψη σε επόμενο λογαριασμό.** Η διευθύνουσα υπηρεσία μπορεί να εγκρίνει τον λογαριασμό και χωρίς την υπογραφή του επιβλέποντος.

Όταν συντρέχει περίπτωση σύνταξης αρνητικού λογαριασμού, αυτός μπορεί να συνταχθεί από τη διευθύνουσα υπηρεσία και το ποσό του πρέπει να καταβληθεί από τον ανάδοχο μέσα σε ένα μήνα από την κοινοποίηση του λογαριασμού σε αυτόν, άλλως καταπίπτει αναλόγως σε βάρος του η εγγυητική επιστολή. Αν ασκηθεί ένσταση κατά του αρνητικού λογαριασμού, η κατάπτωση της εγγυητικής επιστολής αναστέλλεται μέχρι την έκδοση απόφασης επ' αυτής»⁸⁸.

9. Αν η πληρωμή ενός λογαριασμού **καθυστερήσει χωρίς υπαιτιότητα του αναδόχου**, πέρα του διμήνου από την υποβολή του, οφείλεται, αν υποβληθεί έγγραφη όχληση και από την ημερομηνία υποβολής της, **τόκος υπερημερίας που υπολογίζεται σύμφωνα με το άρθρο 4 του π.δ. 166/2003 (ΦΕΚ Α' 38)** και ο ανάδοχος μπορεί να διακόψει τις εργασίες, αφού κοινοποιήσει στη διευθύνουσα υπηρεσία ειδική έγγραφη δήλωση.

10. Για την πληρωμή της δαπάνης κατασκευής του έργου επιτρέπεται πάντοτε η έκδοση ενταλμάτων προπληρωμής, χωρίς να εφαρμόζεται στην περίπτωση αυτή άλλη σχετική γενική ή ειδική διάταξη.

«11. Απαγορεύεται η εκχώρηση του εργολαβικού ανταλλάγματος ή η κατάσχεσή του στα χέρια του κυρίου του έργου, καθ' όλη τη διάρκεια της εκτέλεσης του και για ένα μήνα μετά την περαίωση του. **Κατ' εξαίρεση επιτρέπονται: α) η αρχική ή η εκ των υστέρων εκχώρηση, εν όλω ή εν μέρει, του πληρωτέου εργολαβικού ανταλλάγματος, όπως αυτό προσδιορίζεται στους λογαριασμούς που υποβάλλονται και εγκρίνονται, σύμφωνα με τη διάταξη της παραγράφου 8, κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης του έργου, όταν πρόκειται για την κάλυψη οφειλής του αναδόχου από την προμήθεια υλικών και μηχανημάτων προς εκτέλεση του έργου ή από παροχή εργασίας που παρασχέθηκε από εργάτες ή υπαλλήλους αυτού, στην εκτέλεση του έργου, ή σε αναγνωρισμένες τράπεζες ή νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και β) η κατάσχεση του εργολαβικού ανταλλάγματος από τους προμηθευτές υλικών και μηχανημάτων του έργου ή από τους εργάτες και τους υπαλλήλους του, όπως και τους υπεργολάβους που αποδεδειγμένα χρησιμοποιούνται στο έργο από τον ανάδοχο. Επιτρέπεται επίσης ο συμψηφισμός εκκαθαρισμένων απαιτήσεων του κυρίου του έργου κατά του αναδόχου, που προέρχονται από την εκτέλεση άλλων έργων και μέχρι ποσοστό είκοσι τοις εκατό (20%) από κάθε πιστοποίηση του εκτελούμενου έργου.**

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, μπορεί να ορίζεται ότι επιτρέπεται η εκχώρηση από μέρους του αναδόχου απαίτησης από εγκεκριμένη

⁸⁸ Η σε εισαγωγικά παρ. 8 αντικαταστάθηκε με την παρ. 3 του άρθρου 134 του Ν. 4070/2012.

Η αντικατασταθείσα διάταξη:

8. Οι λογαριασμοί **υποβάλλονται στη διευθύνουσα υπηρεσία** που τους ελέγχει και τους διορθώνει, αν είναι ανάγκη, μέσα σε ένα (1) μήνα. Αν ο λογαριασμός που έχει υποβληθεί έχει ασάφειες ή ανακρίβειες, σε βαθμό που να είναι δυσχερής η διόρθωσή του, η διευθύνουσα υπηρεσία, με διαταγή της προς τον ανάδοχο, επισημαίνει τις ανακρίβειες ή ασάφειες που διαπιστώθηκαν από τον έλεγχο και παραγγέλλει την ανασύνταξη και επανυποβολή του. Στην περίπτωση αυτή η οριζόμενη μηνιαία προθεσμία για τον έλεγχο του λογαριασμού αρχίζει από την επανυποβολή, ύστερα από την ανασύνταξη από τον ανάδοχο. Ο έλεγχος του λογαριασμού μπορεί να γίνει από συνεργείο της υπηρεσίας, στο οποίο συμμετέχει ο επιβλέπων το έργο. **Ο επιβλέπων υπογράφει το λογαριασμό, βεβαιώνοντας έτσι** ότι οι ποσότητες είναι σύμφωνες με τις επιμετρήσεις και τα επιμετρητικά στοιχεία, οι τιμές σύμφωνες με τη σύμβαση και τις σχετικές διατάξεις και γενικά ότι έχουν διενεργηθεί στο λογαριασμό όλες οι περικοπές ή εκπτώσεις ποσών, που προκύπτουν από το νόμο και την εφαρμογή της σύμβασης. Ο λογαριασμός, **μετά τον έλεγχο, εγκρίνεται από τη διευθύνουσα υπηρεσία** και έτσι εγκεκριμένος αποτελεί την πιστοποίηση για την πληρωμή του αναδόχου. Η έγκριση του λογαριασμού από τη διευθύνουσα υπηρεσία είναι δυνατή και χωρίς την υπογραφή του επιβλέποντα.

πιστοποίηση ή μέρους της προς τον κύριο του έργου για την εξόφληση οποιασδήποτε οφειλής του προς αυτόν και να καθορίζονται οι όροι και η διαδικασία αυτής»⁸⁹.

12. Όλες οι πληρωμές που γίνονται στον ανάδοχο κατά τη διάρκεια κατασκευής του έργου με βάση τις πιστοποιήσεις αποτελούν πάντοτε **καταβολές έναντι του εργολαβικού ανταλλάγματος** που **εκκαθαρίζεται μετά την οριστική παραλαβή**.

13. Μετά τη διενέργεια της προσωρινής παραλαβής ο ανάδοχος συντάσσει και υποβάλλει **«προτελικό λογαριασμό»**, με βάση τις ποσότητες που περιλαμβάνονται στο σχετικό πρωτόκολλο. Μετά τη διενέργεια της οριστικής παραλαβής και την έγκριση του πρωτοκόλλου ο ανάδοχος συντάσσει και υποβάλλει **«τελικό λογαριασμό»**. Για τον προτελικό και τελικό λογαριασμό εφαρμόζονται ανάλογα οι διατάξεις του άρθρου αυτού. **«Με την έγκριση του τελικού λογαριασμού εκκαθαρίζονται οι εκατέρωθεν απαιτήσεις από την σύμβαση εκτέλεσης, εκτός από τις απαιτήσεις που προκύπτουν από μεταγενέστερες διαδικασίες διοικητικής, συμβιβαστικής ή δικαστικής επίλυσης διαφορών.»⁹⁰**

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Με βάση τις επιμετρήσεις, εγκεκριμένες από την υπηρεσία, ο ανάδοχος συντάσσει **λογαριασμούς** τους οποίους υποβάλλει στην Διευθ. Υπηρεσία, προκειμένου να εγκριθούν (ως **πιστοποιήσεις** της εκτέλεσης των εργασιών) και να πληρωθούν. Δεν επιτρέπεται κατ' αρχήν να περιλαμβάνονται στο λογαριασμό εργασίες μη καταμετρημένες, πλην εάν κατά την κρίση του επιβλέποντα δεν ήταν δυνατή η σύνταξη επιμετρήσεων, οπότε περιλαμβάνονται στο λογαριασμό εργασίες προσωρινά επιμετρημένες με βάση (πάντως) επιμετρητικά στοιχεία που έχουν ληφθεί. Η εξαίρεση αυτή ισχύει μόνο για τον πρώτο μήνα μετά την εκτέλεση της εργασίας (**άρθρο 40 παρ. 2 πδ 609/85**). Υπάρχει η εξαιρετική δυνατότητα να περιλαμβάνονται στο λογαριασμό

⁸⁹ Η σε εισαγωγικά παρ. 11 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την **παρ. 4 άρθρου 134 του Ν. 4070/2012**.

Η αντικατασταθείσα διάταξη:

Επιτρέπεται η εκ μέρους του αναδόχου του έργου **εκχώρηση χρηματικής απαίτησης**, για την οποία έχει συνταχθεί και εγκριθεί πιστοποίηση εκ της κατασκευής έργου, σε αναγνωρισμένες τράπεζες ή νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ή προμηθευτές υλικών και μηχανημάτων για την εκτέλεση του έργου εκ του οποίου προέρχεται η απαίτηση ή εργάτες και υπαλλήλους που χρησιμοποιήθηκαν ή χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του.

Για την **κατάσχεση και εκχώρηση του εργολαβικού ανταλλάγματος, εφαρμόζονται οι ισχύουσες διατάξεις**. Κατ' εξαίρεση κατά της απαίτησεως του εργολαβικού ανταλλάγματος, μπορεί πάντα να συμψηφίζονται εκκαθαρισμένες απαιτήσεις του κυρίου του έργου κατά του αναδόχου, προερχόμενες από την εκτέλεση άλλων έργων και μέχρι ποσοστό είκοσι τοις εκατό (20%) από κάθε πιστοποίηση του εκτελούμενου έργου. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε., μπορεί να ορισθεί η δυνατότητα και η διαδικασία εκχώρησης από μέρους του αναδόχου απαίτησης από εγκεκριμένη πιστοποίηση ή μέρους της προς τον κύριο του έργου για την εξόφληση οποιασδήποτε οφειλής του προς αυτόν.

⁹⁰ Το τελευταίο σε εισαγωγικά εδάφιο της παρ. 13 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την **παρ. 5 του άρθρου 134 του Ν. 4070/2012**.

Η αντικατασταθείσα διάταξη:

Με τον τελικό λογαριασμό γίνεται εκκαθάριση του εργολαβικού ανταλλάγματος και όλων των αμοιβαίων απαιτήσεων που έχουν σχέση με την εκτέλεση της σύμβασης.

ημιτελείς εργασίες (με έγκριση της υπηρεσίας και αν δεν απαγορεύεται από τη σύμβαση)- παρ. 3 άρθρου 40- καθώς και εισκομισθέντα στο εργοτάξιο υλικά (παρ. 4 του άρθρου 40).

Με το Ν. 4070/2012 ορίζεται ότι «η αξία των εργασιών που πιστοποιούνται βάσει προσωρινών επιμετρήσεων απαγορεύεται να υπερβαίνει το 20% της αξίας του συνόλου των εργασιών του λογαριασμού». Η διάταξη αυτή είναι κατά τη γνώμη μας εφαρμοστέα σε όλους τους προς υποβολή λογαριαμούς.

Με την υποβολή των λογαριασμών και την έγκρισή τους (οπότε ονομάζονται πλέον πιστοποιήσεις) εκκαθαρίζονται όλες οι αμοιβαίες απαιτήσεις (δηλαδή, **υπέρ του αναδόχου:** αναθεώρηση τιμών, εγκεκριμένες αποζημιώσεις κάθε είδους, το ποσοστό ΓΕ +ΟΕ, αν δεν περιλαμβάνεται ήδη στις συμβατικές τιμές και **υπέρ της υπηρεσίας:** ποινικές ρήτρες, περικοπές τιμών, απόσβεση προκαταβολών κ.λ.π.) από την εκτέλεση της εργολαβικής συμβάσεως **(40 παρ. 1 και 5 ΠΔ 609/85).**

Ο έλεγχος και η έγκριση (με την έκδοση πιστοποίησης), ύστερα από τυχόν διόρθωση των λογαριασμών από τη Δ.Υ. (όταν είναι ευχερής η διόρθωση), πρέπει να γίνει εντός **μηνός** από της υποβολής. Αν ο λογαριασμός περιέχει ασάφειες ή ανακρίβειες **σε βαθμό που να είναι δυσχερής η διόρθωσή του**, οπότε επιστρέφεται προκειμένου να διορθωθεί από τον ανάδοχο και να επανυποβληθεί (σ' αυτή τη περίπτωση **ξαναρχίζει η προθεσμία του μηνός – βλέπ. άρθρο 40 παρ. 7 ΠΔ 609/85**)⁹¹.

Ο ν. 1418/84, όπως και το ν.δ. 1266/72 **δεν αναφέρει ρητά** αν ο λογαριασμός που δεν εγκρίθηκε ρητά από τη Δ.Υ. εντός μηνός από της υποβολής του θεωρείται αυτοδικαίως εγκεκριμένος. Το ζήτημα απασχόλησε (επ' αφορμή τις διατάξεις του νδ 1266/72, που είναι πάντως ταυτόσημες στο σημείο αυτό με τη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 10 του ν. 1418/84, όπως ισχύει) το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο στην **8/2004** απόφασή του, επειδή είχαν εκδοθεί αντίθετες αποφάσεις του Αρείου Πάγου (υπέρ της μη αυτοδίκαιης έγκρισης με την 1272/2003 απόφασή του) και του ΣΤΕ (υπέρ της αυτοδίκαιης έγκρισης με την 1434/99 απόφασή του). Τελικώς το ζήτημα κρίθηκε **υπέρ της αυτοδίκαιης έγκρισης με την απόφαση του ΑΕΔ**⁹².

⁹¹ **ΣΤΕ 422/2008:** Μπορεί επίσης να αρνηθεί παντελώς την έγκρισή του. **ΣΤΕ 3309/2005:** Η επιστροφή του λογαριασμού για ανασύνταξη και επανυποβολή συνιστά πράξη βλαπτική για τον ανάδοχο, έχουσα εκτελεστό χαρακτήρα και παραδεκτά τηρήθηκε η ενδικοφανής διοικητική προδικασία.

⁹² **ΑΠ 1649/2008.** Από τις διατάξεις των άρθρων 40 παρ.7 του Π.Δ. 609/1985 και 5 παρ.8 του Ν.1418/1984, προκύπτει ότι η ρητή εμπρόθεσμη (εντός της αποκλειστικής προθεσμίας τους ενός μηνός) έγκριση των τμηματικών λογαριασμών-πιστοποιήσεων του έργου και των επιμετρητικών στοιχείων που τις συνοδεύουν αλλά και η αυτοδίκαιη (σιωπηρή) έγκριση του λογαριασμού με την άπρακτη παρέλευση της προθεσμίας του ενός μηνός, συνεπάγονται την **οριστικοποίηση του ύψους της οφειλόμενης αμοιβής** στον ανάδοχο, χωρίς να μπορεί η διευθύνουσα υπηρεσία με

Ήδη όμως η νομολογία αυτή έχει τεθεί υπό αμφισβήτηση, με την πρόσφατη απόφαση του Συμβουλίου Επικρατείας **1208/2012**, η οποία έκρινε τα εξής:

Αν η τασσόμενη στη Διευθύνουσα Υπηρεσία μηνιαία από την υποβολή του λογαριασμού προθεσμία παρέλθει άπρακτη, ο λογαριασμός δεν θεωρείται ότι έγινε αποδεκτός, δηλαδή ότι έχει αυτοδικαίως εγκριθεί, αλλά ότι η Διευθύνουσα Υπηρεσία έχει σιωπηρώς αρνηθεί την έγκρισή του. Παραπέμπει το ζήτημα στην **Ολομέλεια του Δικαστηρίου**.

Οι νέες ρυθμίσεις του Ν. 4070/2012.

Ήδη, με το Ν. 4070/2012 ορίστηκε ότι «Από κάθε νεότερο λογαριασμό αφαιρούνται τα ποσά που πληρώθηκαν με τους προηγούμενους λογαριασμούς, **καθώς και ποσά που δεν αντιστοιχούν σε εγκεκριμένες επιμετρήσεις ή αφορούν σε λάθη εγκεκριμένων λογαριασμών**»

Κατά συνέπεια δεν έχει πλέον εφαρμογή η νομολογία που αναφέρεται σε αδυναμία του εργοδότη να συμψηφίζει σε επόμενο λογαριασμό λάθη προηγούμενου. Είναι πρόβλημα, που θα απασχολήσει τη νομολογία, αν ο εργοδότης μπορεί να συμψηφίσει σε λογαριασμό που θα εγκριθεί από τις 11-4-2012 και μετά, σφάλματα που εντοπίζονται σε λογαριασμούς που έχουν προηγουμένως εγκριθεί (δεδομένου ότι η έγκριση λογαριασμού αποτελεί διοικητική πράξη, η οποία κρίνεται, ως προς όλες τις παραμέτρους της, με το νομικό πλαίσιο που ισχύει όταν επιχειρείται).

Στην ίδια λογική η παρ. 8 του άρθρου 53, μετά την τροποποίησή της με το Ν. 4070/2012 ορίζει ότι «Λογαριασμός που **πληρώθηκε χωρίς έλεγχο**, λόγω παρέλευσης της πιο πάνω μηνιαίας προθεσμίας (πλασματική έγκριση), **ελέγχεται, διορθώνεται και εγκρίνεται μέσα σε προθεσμία τριών μηνών από την υποβολή ή επανυποβολή του και οι τυχόν προκύπτουσες διαφοροποιήσεις λαμβάνονται υπόψη σε επόμενο λογαριασμό.**»

μεταγενέστερη πράξη της να προβεί σε περικοπές και μειώσεις κονδυλίων εκτελεσθεισών εργασιών των πιστοποιήσεων. **ΑΠ 1451/2006**. Η διευθύνουσα υπηρεσία υποχρεούται εντός ενός μηνός από την υποβολή της πιστοποίησης να προβεί στην έγκριση ή μη αυτής, άλλως η υποβληθείσα πιστοποίηση θεωρείται εγκριθείσα (βλ. ΑΕΔ 8/2004, Διδ 18 (2006), 201, κρίνασα ομοίως επί των ταυτοσήμων διατάξεων του άρθρου 7 § 1 του προϊσχύσαντος ν.δ. 1266/1972). Η ανωτέρω τεκμαρτή, εκ της σιωπής της διευθύνουσας υπηρεσίας, έγκριση της πιστοποίησης είναι **οριστική** και δεν δύναται να ανατραπεί κατόπιν μεταγενεστέρου ελέγχου ή διορθώσεως ή επιστροφής του λογαριασμού προς ανασύνταξη και επανυποβολή του, ούτε δι' αντιρρήσεων κατά της «τελικής επιμετρήσεως» ή του «προτελικού λογαριασμού» ή του «τελικού λογαριασμού», που προβλέπουν τα άρθρα 38 § 4 και 40 §§ 7 και 9 του π.δ. 609/1985, ούτε να αναθεωρηθεί κατά τον έλεγχο της τελικής επιμετρήσεως ή την εκκαθάριση του τελικού λογαριασμού, δυνάμει των διατάξεων του άρθρου 38 § 4 και 40 § 8 του τελευταίου τούτου π.δ., αφού κατά τον εν λόγω έλεγχο και την εκκαθάριση *δεν προβλέπεται και έρευνα παλαιάς πιστοποίησης*, εγκριθείσης ρητώς ή εκ του τεκμηρίου της σιωπής της διευθύνουσας υπηρεσίας.

Άρα πλέον η «**αυτοδίκαιη έγκριση**» του λογαριασμού ο οποίος δεν ελέγχθηκε εντός της μηνιαίας προθεσμίας **ανατρέπεται** και ο εργοδότης μπορεί, μέσα σε τρεις μήνες από την υποβολή του (όχι από την αυτοδίκαιη έγκριση) να τον ελέγξει, διορθώσει και εγκρίνει, συμψηφίζοντας τις απαιτήσεις του σε **επόμενο λογαριασμό** (όχι στον αμέσως επόμενο υποχρεωτικά).

Θα μπορούσε εδώ ενδεχομένως να κριθεί ότι αυτό μπορεί να γίνει και σε λογαριασμούς που **εγκρίθηκαν αυτοδικαίως** τους τελευταίους μήνες προ της θεσπίσεως του Ν. 4070/2012; Μια τέτοια άρση του αυτοδίκαιου χαρακτήρα της έγκρισης θα έπρεπε κατά τη γνώμη μου να ορίζεται ρητώς, δηλαδή η σχετική διάταξη να έχει σαφή αναδρομικό χαρακτήρα (οπότε θα ετίθετο το ζήτημα αν ανατρέπονται κεκτημένα δικαιώματα του αναδόχου προστατευόμενα από το σύνταγμα και την ΕΣΔΑ). Αφού δεν υπάρχει τέτοια αναδρομική ρύθμιση, πιστεύω πως δύσκολα μπορεί κανείς να ισχυρισθεί ότι μπορεί, εφόσον τρέχει ακόμα το τρίμηνο από της υποβολής εγκριθέντος (πριν την 12-4-2012) λογαριασμού, ο εργοδότης να επιχειρήσει τον έλεγχο και τον συμψηφισμό των απαιτήσεων του σε επόμενο λογαριασμό.

Ορίζεται τέλος στο Ν. 4070/2012 ρητώς η δυνατότητα του εργοδότη (ΔΥ) να συντάξει **αρνητικό λογαριασμό**, και το ποσό του πρέπει να καταβληθεί από τον ανάδοχο μέσα σε ένα μήνα από την κοινοποίηση του λογαριασμού σε αυτόν, άλλως καταπίπτει αναλόγως σε βάρος του η εγγυητική επιστολή. Αν ασκηθεί ένσταση κατά του αρνητικού λογαριασμού, η κατάπτωση της εγγυητικής επιστολής αναστέλλεται μέχρι την έκδοση απόφασης επ' αυτής.

Υπό το προϊσχύσαν δίκαιο τέτοια ρητή δυνατότητα δεν υπήρχε, αφού ο λογαριασμός πάντα υποβαλλόταν από τον ανάδοχο.

Ιδιαίτερη αναφορά κάνει ο νόμος (**πδ 609/85 άρθρο 40 παρ. 9**), στον «**προτελικό**» και στον «**τελικό λογαριασμό**». Προτελικός λέγεται αυτός που συντάσσεται με βάση τις ποσότητες της προσωρινής παραλαβής και ο τελικός συντάσσεται μετά την οριστική παραλαβή. Για τους λογαριασμούς αυτούς ισχύουν αναλογικά οι κοινές διατάξεις περί λογαριασμών. Με τον τελικό γίνεται εκκαθάριση όλων των αμοιβαίων απαιτήσεων από την εργολαβική σύμβαση, ύστερα δε από την έγκρισή του επιστρέφονται οι εγγυήσεις καλής εκτέλεσης του αναδόχου (γνωμ/ση **ΝΣΚ 551/2002**).

Ο **Ν. 4070/2012** ορίζει πλέον (αυτό που δεν αμφισβητούνταν έτσι κι αλλιώς) ότι «Με την έγκριση του τελικού λογαριασμού εκκαθαρίζονται οι εκατέρωθεν απαιτήσεις από

την σύμβαση εκτέλεσης, **εκτός από τις απαιτήσεις που προκύπτουν από μεταγενέστερες διαδικασίες διοικητικής, συμβιβαστικής ή δικαστικής επίλυσης διαφορών.**»

Μετά την έγκριση του λογαριασμού από τη ΔΥ, ο κύριος του έργου υποχρεούται να εξοφλήσει το ένταλμα πληρωμής⁹³. Αν δεν το εξοφλήσει ο ανάδοχος μπορεί να ασκήσει αγωγή, χωρίς να τηρήσει τη διαδικασία ένστασης – αίτησης θεραπείας (βλέπ. στο κεφάλαιο της Εισήγησης για την **δικαστική επίλυση των διαφορών.**)

Γνωμ.ΝΣΚ 358/2007: Για την πληρωμή του λογαριασμού δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις που προβλέπουν ότι πρέπει να προσκομισθεί αποδεικτικό **ασφαλιστικής ενημερότητας του ΙΚΑ ή του ΤΣΜΕΔΕ**, αν ο ανάδοχος, μετά την περαίωση του έργου τεθεί **υπό το καθεστώς της ειδικής εκκαθάρισης**, διότι οι σχετικές διατάξεις προϋποθέτουν ότι το ΙΚΑ και το ΤΣΜΕΔΕ έχουν την δυνατότητα ικανοποίησης των σχετικών απαιτήσεών τους με ατομικά καταδιωκτικά μέτρα κατά του αναδόχου, πράγμα που δεν συμβαίνει εν προκειμένω, όπου οι εν λόγω ασφαλιστικοί οργανισμοί θα πρέπει να ακολουθήσουν την διαδικασία της αναγγελίας προκειμένου να καταταγούν στον πίνακα κατάταξης δανειστών που θα συντάξει ο εκκαθαριστής. Συνεπώς, η εξόφληση των υπόψη λογαριασμών από τον εργοδότη προς την τεθείσα σε ειδική εκκαθάριση ανάδοχο εταιρεία θα γίνει προς την εκκαθαρίστρια εταιρεία με παρακράτηση φόρου 3% επί του καταβλητέου ποσού και προσκόμιση από αυτήν νόμιμης εξοφλητικής απόδειξης χωρίς να απαιτείται προς τούτο η προσκόμιση πιστοποιητικού φορολογικής ή ασφαλιστικής ενημερότητας. Εάν όμως η ως άνω εταιρεία οφείλει στο Δημόσιο οποιοδήποτε ποσό από οποιοδήποτε αιτία, είναι δυνατόν να γίνει συμφωνησιμός της ανταπαιτήσεως αυτής με την απαίτηση της εταιρείας.

ΣτΕ 3564/86. Ο έλεγχος της Υπηρεσίας Δημοσιονομικού Ελέγχου (της παλιάς υπηρεσίας εντελλομένων εξόδων δηλαδή) και του Επιτρόπου του ΕλΣυν δεν μπορεί να φθάνει μέχρι την αμφισβήτηση της νομιμότητας των πράξεων που προηγήθηκαν του χρηματικού εντάλματος, διότι αυτές ως διοικητικές πράξεις έχουν το τεκμήριο της νομιμότητας αφού δεν ανακλήθηκαν από τη διοίκηση και δεν ακυρώθηκαν από το δικαστήριο.

Σύμφωνα εξ άλλου με τη νομολογία των πολιτικών δικαστηρίων, με την εγκεκριμένη πιστοποίηση ο ανάδοχος μπορεί να επιτύχει την έκδοση διαταγής πληρωμής, ώστε να προβεί σε εκτέλεση σε βάρος της περιουσίας του εργοδότη⁹⁴.

ΤΟΚΟΙ ΥΠΕΡΗΜΕΡΙΑΣ

Είδαμε πιο πάνω ότι η μη έγκαιρη πληρωμή της πιστοποίησης έχει συνέπεια την

⁹³ Στο **άρθρο 13 του π.δ. 171/87 (έργα ΟΤΑ) ρυθμίζονται οι πληρωμές και τα δικαιολογητικά των Δήμων.**

⁹⁴ **ΑΠ 2347/2009.** Ο αρμόδιος **πολιτικός δικαστής** νομίμως εκδίδει **διαταγή πληρωμής**, ακόμα κι αν η υποκείμενη σχέση υπάγεται στη δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων (όπως όταν η απαίτηση προέρχεται από εγκεκριμένη πιστοποίηση δημοσίου έργου). Η ρύθμιση του **άρθρου 20 του Ν 3301/2004**, κατά την οποία δεν είναι δικαστικές αποφάσεις και δεν εκτελούνται κατά του δημοσίου και των ΝΠΔΔ οι διαταγές πληρωμής είναι **ανίσχυρη**, ως αντίθετη στο Σύνταγμα (άρθρο 20 παρ. 1), στην ΕΣΔΑ (άρθρο 6 παρ. 1) και στο Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα που κυρώθηκε, μαζί με το πρωτόκολλό του, με το Ν 2462/1997.

ΕλΣυν VII τμ. 77/2011. Οι διαταγές πληρωμής, εφόσον καταστούν τελεσίδικες, παράγουν κι αυτές δεδικασμένο και αποτελούν εκτελεστές δικαστικές αποφάσεις στις οποίες οφείλει να συμμορφώνεται η Διοίκηση και δεσμεύουν το ΕΣ. Ως εκ τούτου η εντελλόμενη δαπάνη είναι πρέπει να θεωρηθεί, εφόσον αφορά το οικονομικό έτος τις πιστώσεις του οποίου βαρύνει.

υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας, αν ο ανάδοχος είχε την πρόνοια να απευθύνει ειδική έγγραφη όχληση στον εργοδότη⁹⁵.

Κατά τις πρόσφατες αποφάσεις του **ΣτΕ 136/2004 (7μ) και 461/2004**, προϋπόθεση καταβολής τόκων υπερημερίας εκ της συμβάσεως του δημοσίου έργου είναι η υποβολή και μη πληρωμή λογαριασμού εντός της προθεσμίας που θέτει ο νόμος (δίμηνο και όχληση). Δεν οφείλονται τόκοι υπερημερίας υπάρξει διαφωνία σχετικά με το περιεχόμενο Σ.Π., έστω κι αν ο ανάδοχος δικαιωθεί τελικά.

Έχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον μια επισκόπηση των διατάξεων που ίσχυσαν διαδοχικά και αφορούν την **έναρξη** καθώς και το **επιτόκιο υπερημερίας** των οφειλών του κυρίου του έργου προς τον ανάδοχο:

Το ζήτημα της υπερημερίας του κυρίου του έργου, λόγω μη εγκαίρου πληρωμής λογαριασμών του έργου έχει μέχρι σήμερα απασχολήσει ιδιαίτερα το νομοθέτη. Συγκεκριμένα:

- Ο Κώδικας Νόμων περί δικών του Δημοσίου (**Κ.Δ. 26-6/10-7-1944**), που διατηρήθηκε σε ισχύ με το άρθρο 109 ΕισΝΑΚ, προβλέπει ότι ο νόμιμος τόκος υπερημερίας είναι για τις οφειλές του δημοσίου **6%**, εκτός αν ορίζεται αλλιώς με τη σύμβαση ή με νόμο και αρχίζει να τρέχει από την επίδοση της αγωγής
- Το **ν.δ. 1266/1972 (άρθρο 7 παρ. 1)** όρισε ότι σε περίπτωση καθυστέρησης πληρωμής πιστοποίησης πέραν των 2 μηνών οφείλεται στον ανάδοχο τόκος υπερημερίας ίσος με **6% ετησίως**, εφόσον έγινε απ' αυτόν σχετική όχληση.
- Εν συνεχεία ο **ν. 889/79 (άρθρο 12)**, που ισχύει από τις 17-4-79, όρισε ότι σε περίπτωση καθυστέρησης πληρωμής πιστοποίησης πέραν των 2 μηνών οφείλεται στον ανάδοχο τόκος υπερημερίας ίσος με τον εκάστοτε ισχύοντα, χωρίς όχληση, ακόμα κι αν η κατάρτιση της σύμβασης έγινε πριν την εφαρμογή του ν. 889/79. Η διάταξη της **παρ. 2 του ίδιου άρθρου**, με την οποία οριζόταν ότι οφείλεται ο κοινός τόκος του δημοσίου (6%) εφόσον οι απαιτήσεις του αναδόχου αναγνωριζόταν κατά την διαδικασία δικαστικής επιλύσεως των διαφορών κρίθηκε ως αντισυνταγματική (αντίθετη στο άρθρο 20 του Συντ.) και ανεφάρμοστη (**ΣτΕ 7μελούς 2235/90, 2675/91, 472/1992 κ.λ.π.**). Ο υπολογισμός του επιτοκίου γίνεται με βάση το ισχύον για κάθε φορά επιτόκιο. Οι παραπάνω νομολογιακές παραδοχές ισχύουν **και για τις μελέτες δημοσίων έργων (ΣτΕ 2881/96)**. Επί των τόκων οφείλεται και **ΦΠΑ (ΣτΕ 2881/96)**. Η πληρωμή του αυξημένου επιτοκίου του ν. 889/79 συνδέεται αρρήκτως μόνο με συμβάσεις για τις οποίες δεν εφαρμόζεται ο ν. 1418/84 (ΣτΕ 2023/2006, 4253/2005, 1151/2006, 2445/2006 κ.ά).⁹⁶
- Ακολούθως, με το **άρθρο 5 παρ. 8 του ν. 1418/84**, ορίστηκε ότι αν η πληρωμή λογαριασμού καθυστερήσει πάνω από 1 μήνα από τη λήξη της μηνιαίας προθεσμίας που έχει η Δ.Υ. στη διάθεσή της για την έγκρισή του, χωρίς υπαιτιότητα του αναδόχου, οφείλεται ο γενικά ισχύων για το δημόσιο τόκος (6%), από της υποβολής έγγραφης όχλησης και εφεξής, μέχρι την εξόφληση. Η διάταξη αυτή ισχύει όμως μόνο για τις

⁹⁵ **ΣτΕ 3474/2006**: Δεν υφίσταται υπαιτιότητα του εργοδότη εκ της μη πληρωμής υποβληθέντος λογαριασμού, όταν αυτός δεν συνοδεύεται από βεβαίωση περί καταβολής από τον ανάδοχο των οφειλομένων ασφαλιστικών εισφορών. **Δεν γεννιέται υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας** επί των καθυστερουμένων ποσών, όσο ο ανάδοχος δεν υποβάλει τη βεβαίωση του ΙΚΑ.

⁹⁶ Ειδικώς στα έργα των ΟΤΑ που εφαρμόζεται το **π.δ. 28/1980** εφαρμόζονται οι ειδικές του διατάξεις που προβλέπουν επιτόκιο **6%** (**ΣτΕ 2445/2006**)

συμβάσεις των έργων που ανατέθηκαν κατόπιν προσφορών που κατατέθηκαν μετά την ημερομηνία εφαρμογής του νόμου αυτού, δηλαδή τις 31-12-1985 (άρθρο 27 παρ. 2 ν. 1418/84, όπως τροποποιήθηκε με άρθρο 15 παρ. 5 ν. 1561/85).

- Με το ν. 1947/91 (άρθρο 18) άλλαξε για μια ακόμα φορά η σχετική διάταξη και ορίστηκε ότι αν η πληρωμή λογαριασμού καθυστερήσει πάνω από 1 μήνα από τη λήξη της μηνιαίας προθεσμίας που έχει η Δ.Υ. στη διάθεσή της για την έγκρισή του οφείλεται αυτοδικαίως τόκος υπερημερίας που ανέρχεται πλέον στο **85%** του επιτοκίου των εντόκων γραμματίων εξαμηνιαίας διάρκειας του δημοσίου. Η διάταξη αυτή κρίθηκε ότι εφαρμόζεται στις (μεταγενέστερες της 14-5-1991 –χρόνου ισχύος της) πιστοποιήσεις **όλων των εν εξελίξει έργων για τα οποία εφαρμόζεται ο ν. 1418/84**, αφού τροποποιεί τη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 8 του ν. 1418/84 (**ΣτΕ 7μ. 2959/97**).
- Τέλος ο ν. 2229/94 (άρθρο 2 παρ. 6) διαμόρφωσε την (ισχύουσα σήμερα) διάταξη ως εξής: αν η πληρωμή λογαριασμού καθυστερήσει πάνω από 1 μήνα από τη λήξη της μηνιαίας προθεσμίας που έχει η Δ.Υ. στη διάθεσή της για την έγκρισή του, χωρίς υπαιτιότητα του αναδόχου ή του μελετητή, οφείλεται αν υποβληθεί έγγραφη όχληση και από το χρόνο υποβολής της τόκος υπερημερίας ίσος με το 85% του επιτοκίου των εντόκων γραμματίων εξαμηνιαίας διάρκειας του δημοσίου. Αν παύσουν να εκδίδονται τέτοια γραμμάτια το επιτόκιο θα καθορίζεται με πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου. Για την ταυτότητα του νομικού λόγου και εφόσον η διάταξη του νόμου αυτού αντικαθιστά την προηγούμενη του ν. 1947/91, έπεται ότι έχει ισχύ στους λογαριασμούς που υποβλήθηκαν για πληρωμή μετά τον χρόνο ισχύος του ν. 2229/94 δηλαδή τις 31-8-1994.⁹⁷

Τέλος **σήμερα** ισχύουν οι διατάξεις του **π.δ. 166/2003** (δημοσιεύτηκε στις 5-6-2003 και άρχισε να ισχύει από την ημέρα αυτή – ισχύει για τις συμβάσεις που συνάφθηκαν μετά την ημερομηνία αυτή - βλέπετε άρθρο 9) που αποτελεί μεταφορά της κοινοτικής οδηγίας 2000/35/ΕΚ "για την καταπολέμηση των καθυστερήσεων πληρωμών στις εμπορικές συναλλαγές" και εφαρμόζεται κατά **το άρθρο 2** στις πληρωμές που έχουν χαρακτήρα αμοιβής από εμπορική συναλλαγή. "Εμπορική συναλλαγή" **κατά το άρθρο 3** είναι κάθε συναλλαγή μεταξύ επιχειρήσεων ή μεταξύ επιχειρήσεων και δημόσιων αρχών, η οποία συνεπάγεται την παράδοση αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών έναντι αμοιβής. "**Δημόσια αρχή**" κατά το ίδιο άρθρο είναι κάθε αναθέτουσα αρχή ή φορέας, όπως ορίζεται στα προεδρικά διατάγματα για τις δημόσιες συμβάσεις προμηθειών (Π.Δ. 370/1995, ΦΕΚ Α' 199), υπηρεσιών (Π.Δ. 346/1998, ΦΕΚ Α' 230) εξαιρούμενων τομέων (Π.Δ. 57/2000, ΦΕΚ Α' 45) και Δημοσίων έργων (Π.Δ. 334/2000, ΦΕΚ Α' 279), όπως τροποποιήθηκαν και ισχύουν⁹⁸.

⁹⁷ **ΔΕΑ 1967/2007: Τόκοι οφείλονται και επί του ΦΠΑ**, εφόσον ο ανάδοχος εξέδωσε τιμολόγια για την πληρωμή λογαριασμού, ο οποίος εγκρίθηκε μεν αλλά δεν πληρώθηκε. Σε μια τέτοια περίπτωση, με την έκδοση του τιμολογίου υποχρεούται να αποδώσει τον ΦΠΑ, συνεπώς κατέβαλε ήδη το ποσό του και για το λόγο αυτό δικαιούται τόκο υπερημερίας και επ' αυτού.

⁹⁸ **ΑΠ 1258/2011**. Απαίτηση λόγω εκπρόθεσμης εξοφλήσεως. Κοινοτικό δικαίο σχετικά με τη ρύθμιση των καθυστερημένων πληρωμών στις εμπορικές συναλλαγές. Εννοια εμπορικών συναλλαγών. Προσδιορισμός έντοκης απαίτησης λόγω υπερημερίας. Εννοια επιτοκίου αναφοράς και περιθώριο κέρδους. Παραπομπή στην

Παρατίθενται αμέσως στη συνέχεια οι κυριότερες διατάξεις του π.δ. 166/03.

ΑΡΘΡΟ 4.

1. Τόκος υπερημερίας οφείλεται από την ημέρα που ακολουθεί την ημερομηνία πληρωμής ή το τέλος της περιόδου πληρωμής που ορίζει η σύμβαση.

2. Εάν δεν συμφωνήθηκε ορισμένη ημέρα ή προθεσμία πληρωμής της αμοιβής, ο οφειλέτης γίνεται υπερήμερος, χωρίς να απαιτείται όχληση, και οφείλει τόκους:

α. Εάν παρέλαβε το τιμολόγιο ή άλλο ισοδύναμο για πληρωμή έγγραφο μέχρι το χρόνο της παραλαβής των αγαθών ή της παροχής των υπηρεσιών ή αν δεν παρέλαβε ή δεν είναι βέβαιο τότε παρέλαβε τέτοιο έγγραφο, μόλις περάσουν 30 ημέρες από την παραλαβή των αγαθών ή την παροχή των υπηρεσιών.

β. Εάν από το νόμο ή τη σύμβαση προβλέπεται διαδικασία αποδοχής ή ελέγχου για την επαλήθευση της αντιστοιχίας συμφωνημένων και παραλαμβανομένων αγαθών ή υπηρεσιών, μόλις περάσουν 30 ημέρες από την ολοκλήρωση της διαδικασίας αποδοχής ή ελέγχου, εφόσον παρέλαβε το τιμολόγιο ή άλλο ισοδύναμο για πληρωμή έγγραφο μέχρι την ολοκλήρωση της εν λόγω διαδικασίας.

γ. Εάν η παραλαβή των αγαθών ή η παροχή των υπηρεσιών ή η διαδικασία αποδοχής ή ελέγχου έχει προηγηθεί, μόλις περάσουν 30 ημέρες από το χρόνο παραλαβής του τιμολογίου ή άλλου ισοδύναμου για πληρωμή εγγράφου.

δ. Στις συμβάσεις μεταξύ επιχειρήσεων και δημοσίων αρχών της παραγράφου 1α του άρθρου 3 του παρόντος, η προθεσμία καταβολής τόκων σε κάθε μία από τις παραπάνω περιπτώσεις, ορίζεται αποκλειστικώς σε 60 ημέρες.

3. Ο δανειστής δικαιούται τόκους, εφόσον α) έχει εκπληρώσει τις συμβατικές και νόμιμες υποχρεώσεις του και β) δεν έχει εισπράξει εγκαίρως το οφειλόμενο ποσό, εκτός, εάν δεν υπάρχει ευθύνη του οφειλέτη για την καθυστέρηση.

4. Το ύψος του τόκου υπερημερίας που είναι υποχρεωμένος να καταβάλλει ο οφειλέτης υπολογίζεται με βάση το επιτόκιο που εφαρμόζει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα στην πιο πρόσφατη κύρια πράξη αναχρηματοδότησης, η οποία πραγματοποιείται πριν από την πρώτη ημερολογιακή ημέρα του οικείου εξαμήνου ["επιτόκιο αναφοράς"] προσαυξημένο κατά επτά εκατοστιαίες μονάδες ["περιθώριο"], εφόσον δεν ορίζεται διαφορετικά στην σύμβαση. Το επιτόκιο αναφοράς το οποίο ισχύει την πρώτη ημερολογιακή ημέρα του οικείου εξαμήνου, εφαρμόζεται και για τους επόμενους έξι μήνες.

5. Ο δανειστής, εκτός από τους τόκους, έχει δικαίωμα να απαιτήσει από τον υπερήμερο οφειλέτη και εύλογη αποζημίωση για τα έξοδα είσπραξης της οφειλόμενης αμοιβής. Τα έξοδα αυτά υπόκεινται σε σχέση με την οφειλόμενη αμοιβή στις αρχές της διαφάνειας και της αναλογικότητας.

ΑΡΘΡΟ 5 - Καταχρηστικές ρήτρες

1. Η συμφωνία των μερών, ως προς το χρόνο πληρωμής ή τις συνέπειες της καθυστέρησης της πληρωμής της αμοιβής, η οποία δεν ανταποκρίνεται στις διατάξεις των παραγράφων 1, 2, 3 και 4 του άρθρου 4 του διατάγματος αυτού και η οποία, μετά από συνεκτίμηση όλων των περιστάσεων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται τα συναλλακτικά ήθη και η φύση των αγαθών ή υπηρεσιών, εμφανίζεται προφανώς καταχρηστική για το δανειστή, είναι άκυρη υπέρ του τελευταίου. Για να κριθεί αν η συμφωνία αυτή είναι προφανώς καταχρηστική για το δανειστή λαμβάνεται υπόψη, επίσης, η τυχόν ύπαρξη για τον οφειλέτη αντικειμενικών λόγων παρέκκλισης από τις διατάξεις των παραγράφων 1, 2, 3 και 4 του άρθρου 4 του διατάγματος αυτού.⁹⁹

Ολομέλεια για να προσδιορισθεί το επιτόκιο υπερημερίας που αρμόζει στην επίδικη υπόθεση (αν εφαρμόζεται το επιτόκιο που ισχύει για τους ιδιώτες ή για το Δημόσιο).

[javascript:open_next_rs\('574555!','1!'\)](javascript:open_next_rs('574555!','1!'))

⁹⁹ **ΣΤΕ 590/2011.** Κατά το **άρθρο 5 του π.δ. 166/2003**, νομίμως συννομολογούνται, μεταξύ οφειλέτου και δανειστού όροι πληρωμής, μεταξύ αυτών και επιτόκιο υπερημερίας, που αποκλίνουν από τους τεθειμένους από το άρθρο 4 του αυτού διατάγματος γενικούς όρους, η συμφωνία δε αυτή είναι άκυρη μόνον εφ' όσον, εν όψει των περιστάσεων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται τα συναλλακτικά ήθη και η φύση των αγαθών ή υπηρεσιών, οι όροι που συμφωνήθηκαν παρίστανται προδήλως καταχρηστικοί, εις βάρος του δανειστού και, περαιτέρω, δεν συντρέχουν, για τον οφειλέτη, αντικειμενικοί λόγοι παρέκκλισης. Οι ρυθμίσεις αυτές είναι

2. Ο δανειστής έχει το δικαίωμα, είτε να κινήσει την αγωγή για αναγνώριση της ακυρότητας των προφανώς καταχρηστικών όρων της σύμβασης που αφορούν το χρόνο πληρωμής ή τις συνέπειες της καθυστέρησης της πληρωμής της αμοιβής, είτε να θεωρήσει τους όρους αυτούς έγκυρους και να αξιώσει αποζημίωση.

3. Το δικαστήριο, αν κρίνει προφανώς καταχρηστικούς για το δανειστή τους όρους της σύμβασης που αφορούν το χρόνο πληρωμής ή τις συνέπειες της καθυστέρησης της πληρωμής της αμοιβής, μπορεί, μολονότι κινήθηκε η αγωγή ακυρότητας ή η αγωγή αποζημίωσης, να διαμορφώσει νέους όρους, αντικειμενικά δίκαιους.

Στο **άρθρο 8** ορίζεται ότι «Στις περιπτώσεις που οι κοινές διατάξεις είναι, σε σύγκριση με τις διατάξεις του διατάγματος αυτού, ευνοϊκότερες για το δανειστή, εφαρμόζονται οι κοινές διατάξεις.»

Στο **άρθρο 9** ορίζεται ότι

Η ισχύς του παρόντος αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Εξαιρούνται του παρόντος οι συμβάσεις που έχουν συναφθεί πριν από την ημερομηνία ισχύος του.

Η σχέση μεταξύ συμπληρωματικής σύμβασης, επιμέτρησης και πιστοποίησης.

Η *Συμπληρωματική Σύμβαση (Σ.Σ.)* αφορά εργασίες των οποίων η εκτέλεση δεν προβλέπεται από την αρχική σύμβαση, όμως κρίνονται αναγκαίες για την εκτέλεση του έργου. Αφορά συνεπώς εργασίες που *πρόκειται να εκτελεσθούν*. Παρά το ότι η λογική τάξη των πραγμάτων είναι να προηγείται χρονικά η σύναψη της Σ.Σ. και να έπεται η εκτέλεση και πληρωμή των εργασιών της, έχει κριθεί από τα δικαστήρια ότι η αναδρομική σύναψη συμβάσεων για εργασίες που έχουν ήδη εκτελεστεί προηγούμενα είναι δυνατή και δεν αντίκειται στο νόμο (βλέπετε παράγραφο με θέμα την αναδρομική σύναψη Σ.Σ.,

εφαρμοστές και επί **διοικητικών συμβάσεων** προμηθειών, δεδομένου ότι οι διατάξεις των άρθρων του Αστικού Κώδικος, που παρατέθηκαν στην προηγούμενη σκέψη δεν είναι ευνοϊκότερες (κατά την έννοια του άρθρου 8 του αυτού διατάγματος), αφού οι μεν διατάξεις του άρθρου 293 του Κώδικα αυτού είναι (όπως συνάγεται ιδίως από το άρθρο 345 του αυτού Κώδικα) ενδοτικού δικαίου, η δε διάταξη του άρθρου 454 δεν αποκλείει άφεση μελλοντικού χρέους (πρβλ. ΑΠ 1595/ 1997, 1740/2009, πρβλ. επίσης ΕΑ 2205/2004). Εξ άλλου, κατά την έννοια των αυτών διατάξεων, η συνομολόγηση επιτοκίου υπερημερίας χαμηλότερου από το προβλεπόμενο στις ανωτέρω διατάξεις (και ο αντίστοιχος όρος τής διακήρυξης που το προβλέπει) δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να θεωρηθεί προδήλως καταχρηστική, όταν το επιτόκιο αυτό δεν υπολείπεται από το, εν όψει των περιστάσεων, ειθισμένο στις συναλλαγές συμβατικό επιτόκιο, κρίσιμο δε, εν προκειμένω, είναι, κατ' αρχήν, το ειθισμένο για τον συγκεκριμένο οφειλέτη (ή άλλο με αντίστοιχη πιστοληπτική ικανότητα) πιστωτικό επιτόκιο ή επιτόκιο δανεισμού (ενώ, αντιθέτως, δεν ασκεί επιρροή το ειθισμένο για τον δανειστή επιτόκιο, εκτός αν ο δανειστής αποδείξει, κατά τους όρους του δευτέρου εδαφίου του άρθρου 345 του ΑΚ, αιτιώδη συνάφεια μεταξύ του τελευταίου αυτού επιτοκίου και περαιτέρω ζημίας του) αφού, κατ' αρχήν, μόνον αν συμφωνηθεί επιτόκιο χαμηλότερο από αυτό έχει ο οφειλέτης κίνητρο να μην ανταποκριθεί εμπρόθεσμα στις συμβατικές του υποχρεώσεις, με σκοπό να εξασφαλίσει πρόσθετη ρευστότητα, εις βάρος του δανειστού του, με κόστος χαμηλότερο από το κόστος συνήθους δανεισμού του (πρβλ και στοιχείο 19 του προοιμίου τής οδηγίας 2000/35/ΕΚ).

Απορρίπτονται λόγοι για παράβαση αρχής αναλογικότητας, ύπαρξης ευνοϊκότερων για το δανειστή διατάξεων Αστ.κώδικα και κατάχρηση εξουσίας της διοίκησης περί τη θέσπιση επιτοκίου χαμηλότερου του οριζόμενου στο άρθρο 4 του ΠΔ 166/2003.

ΕΛΣυν (VII Τμ) 2/2011. Οι διατάξεις του π.δ. 166/2003 αποτελούν μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη των διατάξεων Οδηγίας και κατισχύουν κάθε αντίθετης διάταξης της εσωτερικής νομοθεσίας και ως εκ τούτου είναι αποκλειστικές εφαρμοστές έναντι της διάταξης της παρ. 10 του άρθρου 5 του ν. 1418/1984.

υπό το άρθρο 57)¹⁰⁰.

Η *αναλυτική επιμέτρηση* περιλαμβάνει ποσότητες εργασιών, που πράγματι εκτελέστηκαν. Κατά τη νομολογία (**ΔΕΑ 5078/2002**) στις επιμετρήσεις και τα ΠΠΑΕ περιλαμβάνονται σύμφωνα με το νόμο, που δεν κάνει καμία διάκριση σχετικά, όλες οι ποσότητες των εργασιών (αφανών και μη) που εκτελέστηκαν μέχρι την κατάρτισή τους, ανεξάρτητα από τον χαρακτήρα τους ως συμβατικών, υπερσυμβατικών ή εξωσυμβατικών. Ο χαρακτήρας των εργασιών συνδέεται με τον ακριβή προσδιορισμό του εργολαβικού ανταλλάγματος και την αμοιβή του αναδόχου και ερευνάται κατά το μεταγενέστερο στάδιο του ελέγχου των λογαριασμών, αλλά δεν αποτελεί νόμιμη αιτιολογία για την περικοπή ποσοτήτων εργασιών από το οικείο πρωτόκολλο. Εξάλλου η ρητή επιταγή του νόμου ότι καταρχήν απαγορεύεται να περιλαμβάνονται στο λογαριασμό εργασίες που δεν έχουν καταμετρηθεί (άρθρο 40 παρ. 2 εδ. 3 του π.δ. 609/85), έχει την έννοια ότι η καταμέτρηση των εργασιών συνιστά μεν προϋπόθεση για την τελική τους πιστοποίηση, δεν συνεπάγεται όμως την ανέλεγκτη πληρωμή όλων των ποσοτήτων που έχουν περιληφθεί στα εγκεκριμένα ΠΠΑΕ (με τον ίδιο τρόπο κρίνει το ζήτημα και η **ΔΕΑ 4424/98**, Διδικ 2000, 191).

Η νομολογία αυτή βρίσκει έρεισμα στο νόμο, επιπλέον δε εξυπηρετεί και το συμφέρον του έργου, δεδομένου ότι πολλές φορές εκτελούνται εργασίες με εντολή της υπηρεσίας, οι οποίες αργότερα νομιμοποιούνται με τη συμπερίληψή τους σε Σ.Σ. Σε μια τέτοια περίπτωση είναι απόλυτα αναγκαίο να έχουν επιμετρηθεί οι εργασίες και να μην καταλείπεται αμφιβολία για τις ποσότητες και το είδος των εργασιών. Ακόμα κι αν ουδέποτε οι εκτελεσθείσες υπερσυμβατικές εργασίες νομιμοποιηθούν (πράγμα που θα μπορούσε να συμβεί αν δεν έχει δοθεί νόμιμη εντολή για την εκτέλεσή τους) δεν βλάπτει η καταμέτρηση και συμπερίληψή τους σε επιμέτρηση, η οποία σε καμιά περίπτωση, με βάση την παραπάνω ορθή νομολογία, δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως έμμεση έγκριση της εκτέλεσής τους. Άρα, συμπερασματικά, μπορεί (και πρέπει) να περιληφθούν όλες οι

¹⁰⁰ **ΣΤΕ 3292/2009**. Μη νόμιμη η παραδοχή του Δικαστηρίου ότι η συμπληρωματική σύμβαση υπέχει, ως προς τις περιληφθείσες σε αυτήν επίμαχες εργασίες, την θέση επιμετρήσεως, αφού τούτο θα συνέβαινε μόνον αν οι εργασίες αυτές είχαν πράγματι καταμετρηθεί κατά την υπογραφή της συμβάσεως, γεγονός το οποίο, όμως, συνέβη το πρώτον με το 2ο ΠΠΑΕ και την τελική επιμέτρηση, όπως διορθώθηκαν από την Υπηρεσία. Το δικάσαν Εφετείο δεν βεβαιώνει ούτε ότι προ της υπογραφής της συμβάσεως είχε γίνει καταμέτρηση των εργασιών ούτε εάν, ως εκ της φύσεως των εργασιών αυτών, ήταν πάντως αδύνατη η εκ των υστέρων πραγματική καταμέτρησή τους, ενώ δέχεται περαιτέρω ότι και το υποβληθέν από την ανάδοχο 2ο ΠΠΑΕ δεν είχε συνταχθεί νομίμως. Ως εκ τούτου, η κρίση του, ότι η κατά νόμον απαιτούμενη επιμέτρηση υποκαθίσταται εν προκειμένω από το ίδιο το κείμενο της συμπληρωματικής συμβάσεως εκ μόνου του γεγονότος ότι αυτό αφεώρα, μεταξύ άλλων, και σε ορισμένες εργασίες που είχαν ήδη εκτελεσθεί, δεν είναι νόμιμη.

εκτελεσθείσες εργασίες σε επιμετρήσεις και ΠΠΑΕ και, εφόσον δεν είναι ήδη συμβατικά τακτοποιημένες (δεν προβλέπεται δηλαδή η εκτέλεσή τους ούτε στην αρχική ούτε και σε εγκεκριμένη ήδη συμπληρωματική σύμβαση), πρέπει να περικοπούν κατά την έγκριση του λογαριασμού, αν ο ανάδοχος τις περιλάβει σε λογαριασμό (έτσι έκρινε και η **ΣΤΕ 745/01**)¹⁰¹.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Η πληρωμή του αναδόχου για εργασίες γίνεται με πιστοποίηση, η οποία προϋποθέτει καταμέτρηση των εκτελεσθεισών εργασιών, έλεγχο και έγκριση των υποβληθεισών επιμετρήσεων. Έτσι δεν είναι επιτρεπτή η επ' ευκαιρία μεταγενεστέρων επιμετρήσεων, ακόμη και τελικών, αμφισβήτηση των προηγούμενων επιμετρήσεων (**ΣΤΕ Α' 3819/2000**).

Εφόσον οι υπερσυμβατικές εργασίες είχαν αναλυτικά επιμετρηθεί από τον επιβλέποντα μηχανικό νομίμως αυτές περιελήφθησαν στην οικεία πιστοποίηση, ανεξαρτήτως αν είχαν περιληφθεί και σε σχετικό Σ.Π. (**ΣΤΕ 1334/2000**).

Ο ανάδοχος, σε περίπτωση διαφωνίας σχετικά με τις **ποσότητες** των εργασιών, οφείλει να παραπονεθεί σε προηγούμενο στάδιο, κατά την κατάρτιση των επιμετρήσεων ή των ΠΠΑΕ που τυχόν τις συνοδεύουν. Ως προς τις ποσότητες αυτές, η πιστοποίηση δεν αποτελεί για τον ανάδοχο την αρχική βλαπτική πράξη, αλλά η βλαπτική συμπεριφορά έχει εκδηλωθεί σε προηγούμενο στάδιο της διαδικασίας παρακολούθησης της εκτέλεσης του έργου και η πιστοποίηση αποτελεί επιβεβαιωτική (μη εκτελεστή) πράξη (**ΣΤΕ 4737/1997, Διδ 1999, σελ. 721, ΣΤΕ 2302/1988, Διδ 1989, 555**).

Κονδύλια περιληφθέντα σε εγκριθείσες τμηματικές πιστοποιήσεις, δεν δύνανται να μεταβληθούν από την ΔΥ κατά τον έλεγχο μεταγενεστέρων πιστοποιήσεων, οσάκις η ενέργεια αυτή οφείλεται αποκλειστικά σε μεταβολή των απόψεων της ΔΥ επί της νομιμότητας των κονδυλίων αυτών, στην περίπτωση δε αυτή δεν εφαρμόζονται οι αρχές περί ανακλήσεως των διοικητικών πράξεων (**ΣΤΕ Α' 7μ 4825/1998, ΣΤΕ 1472/2000, Διδ 14, 511**).

Η αξίωση καταβολής τόκων υπερημερίας εκ της καθυστέρησης πληρωμής πιστοποίησης συντρέχει όχι μόνο όταν η πιστοποίηση αφορά και άλλους λόγους, **αλλά γενικά για κάθε αξίωση λ.χ. εκ τελών χαρτοσήμου** (**ΣΤΕ 1472/2000, Διδ 14, 511**).

Αξίωση για καταβολή τόκων χρονικής περιόδου μεταγενέστερης από κείνη που ορίσθηκε με δικ.απόφαση με την οποία επιδικάσθηκαν κεφάλαιο και τόκοι. **Δημιουργεί διοικ.διαφ ουσίας** που υπάγεται στο Διοικ.Πρωτοδικείο έστω κι αν η κύρια απαίτηση επιδικάσθηκε με απόφαση του Διοικ.Εφετείου **ΣΤΕ 3248/96, Διδικ 9,977**.

Ο κανόνας ότι επί χρηματικής οφειλής, η άσκηση **αναγνωριστικής αγωγής** δεν καθιστά τον οφειλέτη υπερήμερο ώστε να υποχρεούται σε τοκοδοσία, **δεν εφαρμόζεται επί προσφυγής εκ διαφορών από εκτέλεση δημοσίων έργων. Ποσοστό τόκου** επί καθυστέρησης πληρωμής πιστοποίησης εκτελεσθεισών εργασιών (**ΣΤΕ 174/1998 7μελές**) **Διδικ 11,973**.

Για να εκδοθεί εντολή πληρωμής του εργολάβου, πρέπει πρώτα η ΔΥ αφού ελέγξει και διορθώσει ενδεχομένως τον υποβληθέντα λογαριασμό, να τον εγκρίνει (πιστοποίηση). Κατά τον έλεγχο πρέπει να ερευνηθεί αν οι περιλαμβανόμενες στο λογαριασμό εργασίες προβλέπονται από τη σύμβαση ή έχει εγκριθεί σχετικά ΣΠ. Μετά την έγκριση εκδίδεται εντολή πληρωμής. Στο στάδιο

¹⁰¹ Αντίθετο συμπέρασμα δεν μπορεί να προκύψει από την (φαινομενικά) αντίθετη **ΣΤΕ 1334/2000**, κατά την οποία εφόσον οι υπερσυμβατικές εργασίες είχαν αναλυτικά επιμετρηθεί από τον επιβλέποντα μηχανικό νομίμως αυτές περιελήφθησαν στην οικεία πιστοποίηση, ανεξαρτήτως αν είχαν περιληφθεί και σε σχετικό Σ.Π., δεδομένου και του πολύπλοκου ιστορικού της υπόθεσης αυτής. Το δικαστήριο στην υπόθεση αυτή δεν φαίνεται να απαντά ευθέως στο ζήτημα (όπως το κάνει η ΣΤΕ 745/01, έστω και χωρίς ιδιαίτερα λεπτομερές σκεπτικό).

αυτό δεν είναι πλέον δυνατός νέος έλεγχος της πιστοποίησης. Αν καθυστερήσει η πληρωμή οφείλεται τόκος υπερημερίας (ΣΤΕ 7μ. 2806/2000, ΕΛΔ 43, 1127).

ΚΑΤΑΣΧΕΣΗ – ΕΚΧΩΡΗΣΗ ΕΡΓΟΛΑΒΙΚΟΥ ΑΝΤΑΛΛΑΓΜΑΤΟΣ

Με το άρθρο 4 ν. 4694/30¹⁰² **απαγορεύεται η εκχώρηση ή κατάσχεση** του εργολαβικού ανταλλάγματος, καθόλη τη διάρκεια κατασκευής του και μέχρι ένα μήνα

¹⁰² **Ν. 4694/1930 - 'Αρθρον 4**

1. **Απαγορεύεται η εκχώρησης ή κατάσχεσις** των προς εργολάβους οφειλομένων, εις αντάλλαγμα της κατασκευής έργου, προς εκτέλεσιν του οποίου ο εργολάβος χρησιμοποιεί την εργασίαν τρίτων, ως επίσης και των οφειλομένων εις αντάλλαγμα προμηθείας υλικών, ειδών μηχανημάτων ή εργαλείων προς εκτέλεσιν έργων.

"**2. Επιτρέπεται** η εκ μέρους του αναδόχου του έργου εκχώρηση χρηματικής απαίτησης, για την οποία έχει συνταχθεί και εγκριθεί πιστοποίηση εκ της κατασκευής έργου, σε αναγνωρισμένες τράπεζες ή νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ή προμηθευτές υλικών και μηχανημάτων για την εκτέλεση του έργου εκ του οποίου προέρχεται η απαίτηση ή εργάτες και υπαλλήλους που χρησιμοποιήθηκαν ή χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του."

*** Η παρ.2 αντικαταστάθηκε ως άνω με το **άρθρο 10 Ν.3263/2004**,ΦΕΚ Α'179/28.9.2004.

3. **Κατ' εξαίρεσιν επίσης επιτρέπεται** η κατάσχεσις των προς εργολάβους, οφειλομένων, υπό των **παρασχόντων υλικά** δια την εκτέλεσιν του έργου ή υπό των **παρασχόντων εργασίαν εργατών, τεχνιτών ή υπαλλήλων** του εργολάβου, **ουχι όμως και υπό των υπερνολαβικώς αναλαβόντων** την εκτέλεσιν μέρους ή του όλου έργου. "Επίσης επιτρέπεται η κατάσχεσις των προς εργολάβους οφειλομένων, υπό τε της εταιρείας ή και των εταιρών αυτής, εις ήν μετέχει ο εργολάβος ή μετείχεν μόν, ούτος, άλλ' εξ οιουδήποτε λόγου έπαυσε μετέχων ταύτης (θάνατος, αποχώρησις κλπ.), δι' ην περιπτώσιν η σύστασις της εταιρείας εγένετο επί το σκοπώ της εκτελέσεως του έργου, αποδεικνύεται δε τούτο δια συμβολαιογραφικού ή έχοντος βεβαίαν χρονολογίαν εγγράφου".

4. Η απαγόρευσις της εκχωρήσεως ή κατασχεσεως ισχύει καθ' όλην την διάρκειαν εκτελέσεως του έργου και **ένα μήνα μετά την περαιώσιν αυτού.**

5. Προκειμένου περι έργων εκτελουμένων παρά των οικείων αναδόχων απολογιστικώς, δια λογαριασμόν του Δημοσίου ή ετέρου Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου, τα κατά τας οικείας συμβάσεις διατιθέμενα εις τους αναδόχους χρηματικά ποσά, ανήκουσι πάντοτε κατά κυριότητα εις τον εργοδότην είτε εισί κατατεθειμένα παρά Τραπέζης επ' ονόματι ή μη του αναδόχου και υπ' οιουδήποτε τύπον, είτε ευρίσκονται εις χείρας τρίτου, είτε εισπραχθέντα υπό του αναδόχου ευρίσκονται εις χείρας αυτού, ή κατετέθησαν υπ' αυτού παρά Τραπέζην προς πληρωμήν μηχανημάτων, εργαλείων, ειδών υλικών χρησίμων δια την εκτέλεσιν των έργων. Εις τον εργοδότην επίσης ανήκουσι τα δια των ανωτέρω χρηματικών ποσών αγοραζόμενα μηχανήματα, εργαλεία, είδη και υλικά, του αναδόχου θεωρουμένου ως διαχειριζομένου τα χρήματα και κατέχοντος τα κινητά πράγματα, ως εντολοδόχου του εργοδότη.

6. Προκειμένου περι έργων εκτελουμένων αποκλειστικώς, υπό του Δημοσίου ή ετέρου Νομικού προσώπου Δημοσίου Δικαίου, δια των υπαλλήλων αυτών, ισχύουσιν επίσης αι διατάξεις της προηγουμένης παραγράφου, των υπαλλήλων τούτων θεωρουμένων ως εντολοδόχων του εργοδότη.

*** Ετροποποιήθη ως άνω υπό του Α.Ν. 628/1937. Το εντός "" εν τέλει των παρ. 2 και 3 προσετέθησαν υπό του Ν.Δ. 1051/1942 έχοντα αναδρομικήν ισχύν.

*** Κατ' εξαίρεσιν του άρθρου τούτου επετράπη η εις ανεγνωρισμένας Τραπέζας ή νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου εκχώρησις των εις εργολάβους οφειλομένων ποσών, δυνάμει του άρθρ. 5 παρ. 2 Νόμ. 5367/1932 ως ετροποποιήθη υπό του άρθρ. 1 Α.Ν. 1966/1939.

*** Δια του άρθρ. 52 Εισαγ. Νόμου Κώδ. Πολιτ. Δικον. Α.Ν. 44/1967 διετηρήθησαν εν ισχύϊ αι διατάξεις αι προβλέπουσαι τας προϋποθέσεις υπ' ac είναι δυνατή η κατάσχεσις των απαιτήσεων εργολάβων.

μετά την περαίωσή του. Η διάταξη αυτή, όπως τροποποιήθηκε και ερμηνεύθηκε με τον α.ν. 628/37, το ν.δ. 914/41, το ν.δ. 1051/42 και τον α.ν. 113/67, διατηρήθηκε σε ισχύ με το άρθρο 52 παρ. 11 του ΕισΝ ΚΠολΔ και αφορά το συμφέρον και του εργολάβου αλλά και του εργοδότη, αφορά το εργολαβικό ανταλλάγμα σε όποια μορφή του (π.χ. αντιπαροχή) και ισχύει και στην αναγκαστική αλλά και στη συντηρητική κατάσχεση (ΑΠ 41/2003).

Με το **άρθρο 10 του ν. 3263/04** ορίσθηκε ότι *«Επιτρέπεται η εκ μέρους του αναδόχου του έργου εκχώρηση χρηματικής απαίτησης, για την οποία έχει συνταχθεί και εγκριθεί πιστοποίηση εκ της κατασκευής έργου, σε αναγνωρισμένες Τράπεζες ή νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, ή προμηθευτές υλικών και μηχανημάτων για την εκτέλεση του έργου εκ του οποίου προέρχεται η απαίτηση, ή εργάτες και υπαλλήλους που χρησιμοποιήθηκαν ή χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του.»*

Επομένως **απαγορεύθηκε στο εξής** η εκχώρηση σε τράπεζες των μελλουσών απαιτήσεων του εργολάβου εκ της κατασκευής του έργου. Πρέπει πρώτα να εκτελεσθούν οι εργασίες, να επιμετρηθούν, να συνταχθεί λογαριασμός, να εγκριθεί και **μετά** να εκχωρηθεί η ήδη γεννημένη και εκκαθαρισμένη απαίτηση.

Ήδη με το **N. 4070/2012** επαναφέρθηκε η δυνατότητα να εκχωρείται **εξ αρχής ή και εκ των υστέρων, το σύνολο ή μέρος του** πληρωτέου εργολαβικού ανταλλάγματος, όπως αυτό προσδιορίζεται στους λογαριασμούς που υποβάλλονται και εγκρίνονται, σύμφωνα με τη διάταξη της παραγράφου 8, κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης του έργου, όταν πρόκειται για την κάλυψη οφειλής του αναδόχου από την προμήθεια υλικών και μηχανημάτων προς εκτέλεση του έργου ή από παροχή εργασίας που παρασχέθηκε από εργάτες ή υπαλλήλους αυτού, στην εκτέλεση του έργου, ή σε αναγνωρισμένες τράπεζες ή νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου.

Εφόσον δεν υπάρχει ρητή διάταξη για αναδρομική εφαρμογή της ρύθμισης του Ν. 4070/2012, έχω τη γνώμη ότι η εξ αρχής εκχώρηση του εργολαβικού ανταλλάγματος μπορεί να εφαρμοσθεί **μόνο στις νέες συμβάσεις.**

ΕΞΑΙΡΕΣΕΙΣ: **1.** Επιτρέπεται η εκχώρηση σε **προμηθευτές υλικών** (του συγκεκριμένου έργου) και **εργάτες και υπαλλήλους** του εργολάβου.

2. Επιτρέπεται η εκχώρηση δεδουλευμένων μόνο απαιτήσεων απαιτήσεων του εργολάβου, δηλαδή απαιτήσεων για τις οποίες έχει συνταχθεί και εγκριθεί επιμέτρηση (βλέπετε **άρθρο 10 του νέου νόμου για τα δημόσια έργα**) του εργολάβου σε

Τράπεζες και ΝΠΔΔ. Η εκχώρηση, όπως και η κατάσχεση γίνεται με τους όρους που προβλέπονται στο άρθρο 95 του ν. 2362/95 (Δημόσιο Λογιστικό), όταν κύριος του έργου είναι το δημόσιο.

Η **Γνωμ/ση του ΝΣΚ 184/99** αντιμετώπισε θέματα σχετικά με την κατάσχεση και την εκχώρηση του εργολαβικού ανταλλάγματος. Έτσι αποφάνθηκε στο ζήτημα της συρροής εκχώρησης και κατάσχεσης (προς τράπεζα και από εργαζόμενους αντίστοιχα), όπως επίσης και στην εξαιρετική δυνατότητα του κυρίου του έργου (για έργα ειδικής φύσεως και αφού τηρηθεί η διαδικασία της παρέκκλισης από τις κοινώς ισχύουσες διατάξεις και περιληφθεί σχετικός όρος στη διακήρυξη) να **περιορίσει το ποσό του εργολαβικού ανταλλάγματος που μπορεί να εκχωρηθεί.**

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ:

ΣΤΕ 1495/2008. Επί εκχωρήσεως δεν μεταβάλλεται η φύση της απαιτήσεως, εφόσον ο εκδοχέας δεν ενεργεί ως τρίτος αλλά ενασκεί την απαίτηση του εκχωρητή (βλ. Α.Ε.Δ. 2/2002, ΣΤΕ 3197/2003). Συνεπώς, ως διαφορά που προκύπτει από τη σύμβαση κατασκευής δημοσίου έργου και επιλύεται με προσφυγή ενώπιον του αρμοδίου διοικητικού εφετείου νοείται, κατά το άρθρο 13 του ν. 1418/1984, και η διαφορά που αναφέρεται μεταξύ του κυρίου του έργου αφενός και αφετέρου του εκδοχέως της απαιτήσεως του αναδόχου για το εργολαβικό ανταλλαγμα και έχει ως αντικείμενο την καταβολή του ανταλλάγματος ή τη νομιμότητα της υποκαταστάσεως τρίτου στην εκτέλεση της συμβάσεως κατά τα άρθρα 5 παρ. 5 του ν. 1418/1984 και 51 παρ. 2 του π.δ/τος 609/1985.

ΣΤΕ 1366/2010. Από τις διατάξεις του Κ.Β.Σ. και του ν. 1591/1986 συνάγεται ότι ο επιτηδευματίας παροχής υπηρεσιών υποχρεώνεται στην έκδοση τιμολογίου για τις υπηρεσίες που παρέχει, **έστω και αν εκχώρησε την σχετική του απαίτηση**, μεταβιβάζοντας το σύνολο της ενοχικής του σχέσεως, με συνδυασμό εκχώρησης και αναδοχής χρέους, χωρίς να ασκεί επιρροή στην υποχρέωσή του αυτή, από την άποψη της εφαρμογής των διατάξεων του Κ.Β.Σ. το ότι δεν έχει εισπραχθεί ακόμη η αμοιβή ή έχει ήδη εισπραχθεί ή πρόκειται να εισπραχθεί αλλά από άλλο πρόσωπο, στο οποίο ο ίδιος, ως πάροχος των υπηρεσιών και καταρχήν δικαιούχος της αμοιβής για τις υπηρεσίες αυτές, μετεβίβασε την απαίτησή του από την παροχή των εν λόγω υπηρεσιών. Άλλωστε, **το τρίτο αυτό πρόσωπο**, ακόμη και αν είναι επιτηδευματίας, δεν δύναται να εκδώσει το τιμολόγιο παροχής υπηρεσιών με την ιδιότητα του εκδοχέα της απαιτήσεως, γιατί δεν είναι ο επιτηδευματίας που παρέσχε τις υπηρεσίες, ο οποίος, μόνος, υποχρεούται κατά τον Κ.Β.Σ. να εκδώσει το τιμολόγιο αυτό.

Γνμδ ΝΣΚ 184/1999. Η εκχώρηση της απαίτησης δεν μεταβάλλει τη νομική θέση του οφειλέτη και η απαίτηση μεταβιβάζεται στον εκδοχέα με τα κάθε είδους πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Αν ο ανάδοχος κατασκευής του έργου δεν είναι συνεπής προς τις συμβατικές του υποχρεώσεις ο κύριος του έργου δεν κωλύεται στην επιβολή των νομίμων κυρώσεων, έστω κι αν οι παραβάσεις έλαβαν χώρα μετά την αναγγελία της εκχώρησης. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση εφαρμογής της παρ. 7 του άρθρου 34 ΠΔ 609/1985 και ο κύριος του έργου δεν κωλύεται από την εκχώρηση να πληρώσει στους εργαζόμενους του αναδόχου καθυστερούμενες αποδοχές.

Επί κατασχεσεως στα χέρια του εργοδότη (από εργαζόμενους, προμηθευτές κλπ), αν η κατάσχεση γίνει πριν την αναγγελία της εκχώρησης υπερσχύει και το δημόσιο πρέπει να προβεί σε δήλωση στο Ειρηνοδικείο, εντός 30 ημερών, αλλιώς θεωρείται ότι υπέβαλε αρνητική δήλωση και μπορεί, υπό προϋποθέσεις να κληθεί να πληρώσει την απαίτηση εις διπλούν. Αν η αναγγελία της εκχώρησης προηγήθηκε της κατάσχεσης υπερσχύει και η κατάσχεση δεν παράγει έννομες συνέπειες, πρ'πει πάντως ο εργοδότης να προβεί σε σχετική δήλωση.

Άρθρο 54

Αναθεώρηση τιμών

1. Οι συμβατικές τιμές κάθε σύμβασης δημόσιου έργου **αναθεωρούνται ενιαία για όλη τη χώρα κατά ημερολογιακό τρίμηνο (αναθεωρητική περίοδος)** και με βάση τα στοιχεία και δεδομένα της εικοστής ημέρας του πρώτου μήνα της περιόδου αυτής. Σε όλη τη διάρκεια της κάθε αναθεωρητικής περιόδου οι αναθεωρημένες συμβατικές τιμές **παραμένουν σταθερές**.

2. Η αναθεώρηση υπολογίζεται για τις εργασίες που **πραγματικά εκτελέστηκαν μέσα στο προβλεπόμενο** από το άρθρο 46 χρονοδιάγραμμα. Εργασίες που, για οποιονδήποτε λόγο, εκτελέστηκαν σε αναθεωρητική περίοδο **μεταγενέστερη της προβλεπόμενης από το χρονοδιάγραμμα**, θεωρούνται για τον υπολογισμό της αναθεώρησης ότι εκτελέστηκαν στην αναθεωρητική περίοδο κατά την οποία έπρεπε να εκτελεστούν. Για τις εργασίες που εκτελέστηκαν πριν από την προβλεπόμενη από το χρονοδιάγραμμα αναθεωρητική περίοδο, η αναθεώρηση υπολογίζεται με βάση το χρόνο της πραγματικής εκτέλεσής τους. Για τις εργασίες που εκτελέστηκαν μετά την πάροδο της αρχικής συμβατικής προθεσμίας, η αναθεώρηση υπολογίζεται με βάση τους συντελεστές που ίσχυαν κατά την τελευταία αναθεωρητική περίοδο του αρχικού χρονοδιαγράμματος κατασκευής του έργου, εφόσον η καθυστέρηση οφείλεται σε υπαιτιότητα του αναδόχου. Στην περίπτωση αυτή επιβάλλονται οι διοικητικές και οι παρεπόμενες χρηματικές κυρώσεις, που προβλέπονται στις παραγράφους 3 και 4 του άρθρου 82, καθώς και οι προβλεπόμενες από το άρθρο 49 του παρόντος.

3. Για την εφαρμογή της προηγούμενης παραγράφου κατά την έγκριση παρατάσεων της συνολικής ή των τμηματικών προθεσμιών των συμβάσεων των δημοσίων έργων εκτιμάται και προσδιορίζεται πάντοτε το υπαίτιο για την επιμήκυνση του χρόνου συμβαλλόμενο μέρος για το σύνολο ή για μέρος των έργων ή κατά κονδύλια εργασιών. Οι διατάξεις της παραγράφου αυτής δεν επηρεάζουν την κατάπτωση των ποινικών ρητρών, αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της.

4. Ως χρόνος εκκίνησης για τον υπολογισμό της αναθεώρησης κάθε εργολαβικής σύμβασης ορίζεται το ημερολογιακό τρίμηνο μέσα στο οποίο:

α) υποβλήθηκε η προσφορά, αν πρόκειται για σύμβαση, που **καταρτίσθηκε ύστερα από δημοπρασία** ή

β) εκδόθηκε η σχετική εγκριτική απόφαση, αν πρόκειται για σύμβαση που **καταρτίσθηκε χωρίς δημοπρασία**, και υπό τον όρο ότι η εγκριτική αυτή απόφαση δεν ορίζει άλλο χρόνο.

Οι τιμές της σύμβασης παραμένουν σταθερές για τις εργασίες που εκτελούνται ή που έπρεπε να εκτελεστούν μέσα στο τρίμηνο που θεωρείται χρόνος εκκίνησης και στο αμέσως επόμενο ημερολογιακό τρίμηνο. Κατ' εξαίρεση η σταθερότητα των τιμών περιορίζεται μόνο στο ημερολογιακό τρίμηνο εκκίνησης όταν πρόκειται για έργα οποιασδήποτε κατηγορίας συνολικού αρχικού προϋπολογισμού δημοπρατούμενου ή ανατιθέμενου έργου, χωρίς αναθεώρηση, μέχρι το ανώτερο όριο της δεύτερης τάξης εργοληπτικών επιχειρήσεων, όπως ορίζεται, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 102 του παρόντος.

5. Η αναθεώρηση (αύξηση ή μείωση) για κάθε αναθεωρητική περίοδο υπολογίζεται με βάση τον τύπο:

$$\Delta T_v = T \left(\frac{A_v}{A_0} - 1 \right) * \left(\sigma - \sigma' \right)$$

όπου είναι

T: η υπόψη τιμή της σύμβασης

ΔT_v : η αναθεώρηση της παραπάνω τιμής στην υπόψη αναθεωρητική περίοδο v.

Αο: τιμή που προκύπτει αφού συμπληρωθεί με βασικές τιμές του χρόνου εκκίνησης το οριζόμενο για την τιμή Τ άρθρο ανάλυσης τιμών ή συνδυασμός άρθρων με τα βάρη τους, όπως προσδιορίζονται από τη σύμβαση σύμφωνα με την παράγραφο 7.

Αν: τιμή που προκύπτει όπως παραπάνω με τις βασικές τιμές της αναθεωρητικής περιόδου ν.

σ: σταθερός συντελεστής που αντιπροσωπεύει το μη αναθεωρούμενο μέρος της τιμής και που προσδιορίζεται με απόφαση του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. μεταξύ του 0,07 και 0,20 κατά κατηγορίες ή μέγεθος έργων και ανάλογα με τον αριθμό των αναθεωρητικών περιόδων, που μεσολαβούν μεταξύ του χρόνου εκκίνησης και της συγκεκριμένης κάθε φορά αναθεωρητικής περιόδου.

6. Ο σταθερός συντελεστής "σ" στον τύπο της αναθεώρησης της παραγράφου 5 ορίζεται από τη σχέση:

$$\sigma = \sigma_1 + 0,01\nu,$$

όπου σ_1 είναι συντελεστής που καθορίζεται ενιαία για όλες τις κατηγορίες ή και χωριστά για κάθε μία από τις κατηγορίες των δημοσίων έργων και ανέρχεται σε $\sigma_1 = 0,12$ για όλες τις κατηγορίες έργων και

"ν" είναι ακέραιος αριθμός ίσος με τη μονάδα για την πρώτη αναθεωρητική περίοδο που υπολογίζεται αναθεώρηση για τη συγκεκριμένη σε κάθε περίπτωση εργολαβία και που αυξάνεται κατά μία μονάδα για καθεμιά από τις επόμενες αναθεωρητικές περιόδους της συγκεκριμένης εργολαβίας. Ο ν παύει να αυξάνει όταν το "σ" γίνει 0,20. Ο συντελεστής σ_1 μπορεί να αναπροσαρμόζεται με απόφαση του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε..

7. Η αναθεώρηση της τιμής κάθε συμβατικού κονδυλίου γίνεται με βάση τα αντίστοιχα άρθρα εγκεκριμένων αναλύσεων τιμών που ορίζονται με τα συμβατικά τεύχη. Όταν πρόκειται για κονδύλια που δεν ταυτίζονται με άρθρα εγκεκριμένων αναλύσεων ή σε περιπτώσεις κατ' αποκοπή τιμών, ή σύνθετων τιμών τα συμβατικά τεύχη ή τα πρωτόκολλα νέων τιμών καθορίζουν για την αναθεώρησή τους παρεμφερή άρθρα εγκεκριμένων αναλύσεων ή ομάδα τέτοιων κονδυλίων με τα αντίστοιχα βάρη καθενός άρθρου.

8. Οι διατάξεις του άρθρου αυτού δεν εφαρμόζονται στις συμβάσεις με εργολαβικό αντάλλαγμα άλλο εκτός από χρηματική καταβολή και στις απολογιστικές εργασίες. Στις συμβάσεις, που καταρτίζονται με τον τρόπο, που προβλέπουν οι περιπτώσεις γ' και δ' του άρθρου 4 του παρόντος ή που το αντάλλαγμα συνομολογείται σε ξένο νόμισμα, **καθορίζεται με τη διακήρυξη αναθεώρησης** και προσδιορίζεται ο τρόπος υπολογισμού της, ο οποίος μπορεί να είναι ίδιος ή διαφορετικός από τον ισχύοντα τρόπο αναθεώρησης.

9. Τα περιλαμβανόμενα στις πιστοποιήσεις υλικά θεωρούνται ως μερική εκτέλεση των εργασιών, για τις οποίες προορίζονται και η αναθεώρηση της πιστοποιούμενης αξίας τους γίνεται, όταν πιστοποιούνται, με τους συντελεστές των κονδυλίων στα οποία προβλέπεται να χρησιμοποιηθούν. Όταν εκτελεστούν οι εργασίες, η αναθεώρηση υπολογίζεται μόνο στο υπόλοιπο μέρος της αξίας τους, ύστερα από αφαίρεση της αξίας των υλικών που είχαν πιστοποιηθεί σε προηγούμενη αναθεωρητική περίοδο.

10. Η προηγούμενη παράγραφος εφαρμόζεται ανάλογα και στις εργασίες που μένουν ημιτελείς σε μια αναθεωρητική περίοδο.

11. Η αξία των υλικών που χορηγούνται από το φορέα κατασκευής του έργου δεν υπόκειται σε καμιά αναθεώρηση. Για την αναθεώρηση των τιμών των εργασιών που ορίζονται στη σύμβαση χωρίς την αξία των υλικών τα αντίστοιχα ποσά Αν και Αο που περιέχονται στον τύπο του παρόντος άρθρου υπολογίζονται αφού η σχετική ανάλυση συμπληρωθεί με μηδενική την αξία του υλικού. Αν οι τιμές περιλαμβάνουν την αξία των υλικών, τότε εφαρμόζεται ο ίδιος συντελεστής και στην εκπιπόμενη αξία του υλικού, εκτός αν ρητά ορίζεται στη σύμβαση άλλος τρόπος υπολογισμού της αναθεώρησης στην εκπιπόμενη αξία του υλικού.

12. Στις περιπτώσεις που στη σύμβαση προβλέπεται η προμήθεια εξοπλισμού ή σημαντικής αξίας μηχανημάτων για τη λειτουργία ή εγκατάσταση στο έργο και προσδιορίζεται χωριστά το αντάλλαγμα για την προμήθεια, μπορεί για το αντάλλαγμα αυτό να οριστεί με τη σύμβαση άλλος τρόπος αναθεώρησης.

13. Η αναθέωση δεν εφαρμόζεται στα ποσά αποζημιώσεων που αναγνωρίζονται διοικητικά ή δικαστικά, εκτός αν τα ποσά αυτά είναι συνάρτηση τιμών για τις οποίες προβλέπεται στη συγκεκριμένη περίπτωση αναθέωση, σύμφωνα με ότι προκύπτει από τη σχετική δικαστική απόφαση ή διοικητική πράξη.

14. Το ποσό της αναθέωσης καταβάλλεται από τις πιστώσεις του έργου.

15. Πέρα από την προβλεπόμενη στις διατάξεις του άρθρου αυτού αναθέωση τιμών **αποκλείεται η αναπροσαρμογή του εργολαβικού ανταλλάγματος ή η διάλυση των συμβάσεων δημοσίων έργων**, κατ' εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων **288 ή 388** του Αστικού Κώδικα ένεκα της αυξημείωσης των τιμών.

16. Η διαπίστωση των βασικών τιμών ημερομισθίων, υλικών και μισθωμάτων, μηχανημάτων όπως και των εργοδοτικών επιβαρύνσεων στα ημερομίσθια γίνεται από την Επιτροπή Διαπίστωσης Τιμών Δημοσίων Έργων (ΕΔΤΔΕ), που προβλέπεται από το άρθρο 9 της κοινής απόφασης των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης και Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. αριθμ. 80885/5439/6-8-1992 (ΦΕΚ Β' 573).

17. Οι τιμές που διαπιστώνονται από την επιτροπή είναι οι μέσες τιμές που διαμορφώνονται στην αγορά της περιοχής της πρωτεύουσας και οι τιμές αυτές χρησιμοποιούνται σε όλη τη χώρα, όχι μόνο για την αναθέωση αλλά και για οποιαδήποτε άλλη συμπλήρωση αναλύσεων τιμών, όπου προβλέπουν τη χρήση των αναλύσεων οι σχετικές διατάξεις. Οι τιμές των ημερομισθίων αναφέρονται στον μέση απόδοση εργαζόμενο της αντίστοιχης ειδικότητας. Οι τιμές υλικών είναι οι τιμές που διαμορφώνονται για τη χονδρική πώληση των υλικών ως ελεύθερων εμπορευμάτων και περιλαμβάνουν κάθε σχετική επιβάρυνση που περιλαμβάνεται στις τιμές αυτές, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις και τα συναλλακτικά ήθη (όπως πάγια συνυπολογιζόμενες συσκευασίες ή μεταφορές, Φ.Π.Α τιμολογίων.). Οι τιμές μισθωμάτων μηχανημάτων και αυτοκινήτων διαπιστώνονται για μηχανήματα σε καλή κατάσταση λειτουργίας. Όταν διατίθενται από φορέα του δημοσίου τομέα τέτοια μηχανήματα, λαμβάνονται υπόψη και οι τιμές των μισθωμάτων αυτών. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μηχανημάτων που δεν υπάρχουν στην αγορά επαρκή στοιχεία για τη διαμόρφωση της τιμής τους η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη της τα χαρακτηριστικά του μηχανήματος (όπως κόστος, απόδοση, διάρκεια ζωής, κατανάλωση ενέργειας), σε σύγκριση με άλλα ανάλογα μηχανήματα για τα οποία διαμορφώνεται αγοραίο μίσθωμα. Για την διαπίστωση των τιμών γενικά η επιτροπή λαμβάνει υπόψη της κάθε πρόσφορο στοιχείο και ιδιαίτερα τα στοιχεία που συγκεντρώνονται συνεχώς από την αρμόδια υπηρεσία της Γ.Γ.Δ.Ε, η οποία και παρέχει γραμματειακή και διοικητική εξυπηρέτηση στην επιτροπή. Οι τιμές που διαπιστώνονται από την Επιτροπή ισχύουν για όλες τις εργολαβίες.

18. Απόσπασμα των πρακτικών της επιτροπής, που περιλαμβάνει τις τιμές που διαπιστώνονται, κοινοποιείται στο ΤΕΕ και στις πανελλήνιες επαγγελματικές εργοληπτικές ενώσεις, που δίνουν κάθε δυνατή δημοσιότητα στις τιμές. Οι πιο πάνω πανελλήνιες εργοληπτικές ενώσεις μπορούν να ασκήσουν ένσταση κατά των πρακτικών για ορισμένες τιμές, σε ανατρεπτική προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών από την κοινοποίηση των πρακτικών στο ΤΕΕ. Η ένσταση κατατίθεται στη γραμματεία της Επιτροπής και σ' αυτή αποφασίζει ο Υπουργός Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. μετά από γνώμη της ίδιας επιτροπής της παραγράφου 16. Η απόφαση κοινοποιείται όπως και το απόσπασμα του πρακτικού της επιτροπής και ενεργεί έναντι πάντων.

19. Η αναθέωση υπολογίζεται με βάση συντελεστές που κοινοποιούνται μηχανογραφικά. Στην περίπτωση της παραγράφου 11, αν δεν δίνονται μηχανογραφικά οι συντελεστές με μηδενική την αξία των υλικών, συντάσσεται ειδικό φύλλο υπολογισμού του συντελεστή. Το ίδιο εφαρμόζεται και σε κάθε περίπτωση που ο σχετικός συντελεστής δεν δίνεται μηχανογραφικά. Στις περιπτώσεις κονδυλίων αναλύσεων με πληθώρα εξειδικευμένων παραμέτρων ή ποιοτήτων υλικών διαφόρων προελεύσεων ή κυμαινόμενων μέσα στο αυτό άρθρο συντελεστών μεταφοράς, η αναθέωση γίνεται με το μηχανογραφικά κοινοποιούμενο συντελεστή της αντιπροσωπευτικότερης σχετικής περίπτωσης.

20. Στις πιστοποιήσεις εμφανίζονται συνολικά τα ποσά αναθέωσης κάθε αναθεωρητικής περιόδου, όπως προκύπτουν από το σχετικό πίνακα. Οι ποσότητες εργασιών που έχουν εκτελεσθεί ή έπρεπε να εκτελεσθούν μέσα σε κάθε αναθεωρητική περίοδο προκύπτουν από

σχετικούς πίνακες κατανομής των εργασιών που απαιτούνται για τον υπολογισμό της αναθεώρησης. Με τους πίνακες αυτούς γίνεται και η εφαρμογή της παραγράφου 2 βάσει του χρονοδιαγράμματος του έργου, όπως αυτό οριστικοποιήθηκε ως εγκεκριμένο πρόγραμμα κατασκευής και με ανοχή εκτιμήσεων δέκα τοις εκατό (10%) προς τα πάνω ή προς τα κάτω από τη συνολική αξία εκτελεστέων εργασιών κατά αναθεωρητική περίοδο όπως προκύπτει από το πρόγραμμα αυτό.

21. Η αναθεώρηση κάθε αναθεωρητικής περιόδου περιλαμβάνεται στην πρώτη πιστοποίηση μετά την κοινοποίηση των συντελεστών της περιόδου αυτής. Μέχρι τότε υπολογίζεται η αναθεώρηση προσωρινά με τους συντελεστές της τελευταίας αναθεωρητικής περιόδου για την οποία έχουν κοινοποιηθεί οι συντελεστές αναθεώρησης. Για να περιληφθεί σε πιστοποίηση η αναθεώρηση δεν απαιτείται να έχει εγκριθεί ειδικό κονδύλιο για την αναθεώρηση και η πληρωμή γίνεται από τις εγκεκριμένες για το έργο πιστώσεις.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Στο άρθρο **10 του ν.1418/84**, καθώς και στο άρθρο **41 του ΠΔ 609/85**, ρυθμίζεται ο θεσμός της αναθεώρησης των τιμών. Δηλαδή η συμβατική αμοιβή του εργολάβου, αναθεωρείται (αναπροσαρμόζεται) κάθε ημερολογιακό τρίμηνο (που αποτελεί κατά το ισχύον δίκαιο την **αναθεωρητική περίοδο**), προκειμένου να μην φαλκιδευθεί από την άνοδο του τιμαρίθμου, ο οποίος επηρεάζει τις τιμές των υλικών, των ημερομισθίων κ.ο.κ.¹⁰³ Η αναθεώρηση γίνεται με βάση τις τιμές που ισχύουν και τις οποίες

¹⁰³ **Σχετικώς, η 3099/2006 απόφαση του ΣτΕ** έκρινε ότι

«οι συμβατικές τιμές κάθε δημόσιου έργου αναθεωρούνται, αυξανόμενες ή μειούμενες, προκειμένου να αναχθούν σε αντίστοιχες τιμές κάθε αναθεωρητικής περιόδου. Η αναγωγή αυτή γίνεται σύμφωνα με μαθηματικό τύπο, στους συντελεστές του οποίου υπεισέρχονται, μεταξύ άλλων, οι προβλεπόμενοι παράγοντες διαμορφώσεως των βασικών τιμών. Μεταξύ των παραγόντων αυτών περιλαμβάνονται και οι επιβαρύνσεις των τιμών, όπως οι φόροι και τα τέλη που ισχύουν κατά τον κρίσιμο, εκάστοτε, χρόνο. Έτσι, στα δημόσια έργα εκείνα, στα οποία η προσφορά υποβλήθηκε **πριν την 1.1.87**, συνυπολογίζονται στις τιμές του χρόνου εκκίνησης (Αο), μεταξύ άλλων, ο ΦΚΕ και τα τέλη χαρτοσήμου, ενώ στις τιμές του χρόνου της αναθεωρητικής περιόδου (Αν), η οποία ανάγεται στο **μετά την 1.1.87 διάστημα**, ο ΦΠΑ. Ειδικότερα, ως προς τον χρόνο εκκίνησης (Αο), συνυπολογίζονται οι ανωτέρω επιβαρύνσεις (ΦΚΕ και τέλη χαρτοσήμου), όχι μόνο διότι ίσχυαν πριν από την 1.1.87, αλλά και διότι ο ανάδοχος διαμόρφωσε την προσφορά του, συνυπολογίζοντας και τις επιβαρύνσεις αυτές. Άλλωστε, ο μηχανισμός της αναθεώρησης, που, βασικά, αποσκοπεί στην προστασία του αναδόχου από τον πληθωρισμό της αγοράς, μπορεί, κατά ρητή επιταγή του νόμου, να λειτουργήσει και αντίστροφα, ώστε, σε περίπτωση μείωσης των τιμών, όπως λόγω καταργήσεως των επιβαρύνσεων των βασικών τιμών από φόρους και τέλη, **να μη καταστεί ο ανάδοχος πλουσιότερος**, εισπράττοντας, τελικά, μέσω της αναθεώρησης, μεγαλύτερο εργολαβικό αντάλλαγμα από αυτό που δικαιούται επί τη βάση των στοιχείων του κόστους του έργου. Εξ άλλου, κατά την καταβολή του εργολαβικού ανταλλάγματος, προβλέπεται από την ανωτέρω διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 34 του ΠΔ 609/85, μηχανισμός αυξομειώσεώς του, σε περίπτωση αυξομειώσεως του χαρτοσήμου τιμολογίων ή άλλων φόρων του Δημοσίου που το επιβαρύνουν άμεσα. Αντιθέτως, **στην τιμή της αναθεωρητικής περιόδου (Αν) δεν συνυπολογίζεται ο ΦΠΑ**, διότι ο φόρος αυτός επιρρίπτεται στον αντισυμβαλλόμενο, δηλαδή το Δημόσιο και, συνεπώς, δεν αποτελεί στοιχείο διαμορφώσεως των βασικών τιμών».

Σημειώνεται ότι η Διοικ.Εφ.Ιωαννίνων 181/2003 είχε κρίνει αντίθετα, ότι δεν υπολογίζεται κατά τον καθορισμό του εργολαβικού ανταλλάγματος τυχόν μείωση των τιμών (**αρνητική αναθεώρηση**).

αρμοδίως διαπιστώνει η **ΕΑΤΔΕ, την 21^η μέρα του πρώτου μηνός** της αναθεωρητικής περιόδου.

Η αναθεώρηση υπολογίζεται με βάση τον πραγματικό χρόνο εκτέλεσης των εργασιών, εάν αυτές εκτελέστηκαν με βάση το εγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα. Για εργασίες που εκτελέστηκαν **καθυστερημένα**, λαμβάνεται ως χρόνος εκτέλεσης ο χρόνος του χρονοδ/τος (κατά το **v. 2229/94**, ακόμα κι αν ο ανάδοχος δεν είναι υπαίτιος για την καθυστέρηση – κατά το **v. 1418/84**, μόνο αν ο ανάδοχος ήταν υπαίτιος για την καθυστέρηση). Για εργασίες που εκτελέστηκαν **πρόωρα**, ισχύει ο χρόνος πραγματικής εκτέλεσης.

Για τις εργασίες που εκτελέστηκαν μετά την πάροδο της αρχικής συμβατικής προθεσμίας, η αναθεώρηση υπολογίζεται με βάση τους συντελεστές της τελευταίας αναθεωρητικής περιόδου, εάν η καθυστέρηση οφείλεται σε υπαιτιότητα του αναδόχου.

Ως **χρόνος εκκίνησης της αναθεώρησης**, λαμβάνεται κατά το νόμο το ημερολογιακό τρίμηνο στο οποίο υποβλήθηκε η προσφορά (αν έγινε δημοπρασία) ή εκδόθηκε η πράξη έγκρισης (αν έγινε με απευθείας ανάθεση).

Ο θεσμός της αναθεώρησης, κατά το μέτρο που καλύπτει τις πιθανές απώλειες του εργολάβου από την αύξηση του κόστους του έργου, δεν επιτρέπει την παράλληλη εφαρμογή των διορθωτικών ρητρών του Αστικού Κώδικα (288 και 388) και γι' αυτό η **παράγραφος 10 του άρθρου 10 του v.1418/84 την απαγορεύει** (η διάταξη αυτή έχει κριθεί ως συνταγματική- **ΣτΕ 4447/95, ΔιΔικ 1996,1247 και ΑΠ 662/94, ΕΛΔ 1995, 1071**).

Με το v. 2940/01 άρθρο 2 παρ. 3 προστέθηκε παρ. 11 στο άρθρο 1^ο του v. 1418/84, κατά το οποίο καθορίζεται, και μάλιστα αναδρομικά (εφόσον το επιθυμούν οι ανάδοχοι), ιδιαίτερος τρόπος πληρωμής και αναθεώρησης της συμβατικής τιμής των ασφαλικών εργασιών, λόγω της συχνότατης (ανά εβδομάδα) αλλαγής των τιμών της ασφάλτου, οι οποίες αλλαγές όπως είναι φανερό δεν καλύπτονται από την τρίμηνη αναθεώρηση. Για το θέμα της εφαρμογής της διάταξης αυτής εκδόθηκε η υπ' αριθ. 35/2001 εγκύκλιος της υπουργού ΠΕΧΩΔΕ, η οποία έχει δημιουργήσει ερμηνευτικά προβλήματα, ως προς τον τρόπο υπολογισμού, αλλά και ως προς τη μεταβατικού χαρακτήρα ρύθμιση, κατά την οποία από τον διαφορετικό τρόπο υπολογισμού και πληρωμής εξαιρούνται οι εργολαβίες που ήταν μεν σε εξέλιξη το 1999, αλλά περατώθηκαν πριν την εφαρμογή του νόμου, ήτοι τις 6-8-2001.

Ήδη η ρύθμιση αυτή καταργήθηκε αφότου ίσχυσε με το ν. 3212/03, άρθρο 21 παρ. 10 και στο εξής ισχύουν οι γενικές διατάξεις για την αναθεώρηση.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ:

ΑΠ 1127/2006

Η διάταξη του άρθρου 23 παρ. 10 του Ν. 3212/2003 που καταργεί το δικαίωμα των αναδόχων που βρίσκονταν στο στάδιο της εκτέλεσης κατά την ισχύ του Ν. 2940/2001 να ζητήσουν τον ευνοϊκότερο τρόπο αναθεώρησης της παρ. 11 του άρθρου 10 του Ν. 1418/1984, **δεν αντιβαίνει στις διατάξεις του Συντάγματος** ούτε της ΕΣΔΑ, αφού η αναδρομική κατάργηση επιβάλλεται για λόγους δημοσίου συμφέροντος. Η ρύθμιση **καταλαμβάνει και τις εκκρεμείς δίκες εφόσον δεν έχει εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση**. Μηνιαία προθεσμία έγκρισης του λογαριασμού. Η ρύθμιση δεν ισχύει για λογαριασμούς που δεν είναι νόμιμοι, όπως εκείνοι που συντάχθηκαν με βάση διάταξη που καταργήθηκε αναδρομικά.

ΣΤΕ 205/2008

Από τις διατάξεις περί αναθεώρησης συνάγεται ότι οι συμβατικές τιμές κάθε δημόσιου έργου αναθεωρούνται, αυξανόμενες ή μειούμενες, προκειμένου να αναχθούν σε αντίστοιχες τιμές κάθε αναθεωρητικής περιόδου. Η αναγωγή αυτή γίνεται σύμφωνα με μαθηματικό τύπο, στους συντελεστές του οποίου υπεισέρχονται, μεταξύ άλλων, οι προβλεπόμενοι παράγοντες διαμορφώσεως των βασικών τιμών. Μεταξύ των παραγόντων αυτών περιλαμβάνονται και οι επιβαρύνσεις των τιμών, όπως οι φόροι και τα τέλη, που ισχύουν κατά τον κρίσιμο, εκάστοτε, χρόνο. Έτσι, στα δημόσια έργα εκείνα, στα οποία η προσφορά υποβλήθηκε πριν την 1.1.87, **συνυπολογίζονται στις τιμές του χρόνου εκκίνησης (Αο), μεταξύ άλλων, ο ΦΚΕ και τα τέλη χαρτοσήμου, και όταν, ακόμη, το έργο εκτελείται μετά την 1.1.87, όχι μόνο διότι ίσχυαν πριν από την ημερομηνία αυτή και ρητώς ο νόμος προβλέπει τον συνυπολογισμό τους στις τιμές των υλικών, αλλά και διότι ο ανάδοχος διαμόρφωσε την προσφορά του, συνυπολογίζοντας (ρητώς ή κατά τεκμήριο) και τις επιβαρύνσεις αυτές.** Αντιθέτως, στην τιμή της αναθεωρητικής περιόδου (Αν) **δεν συνυπολογίζεται ο ΦΠΑ**, διότι ο φόρος αυτός επιρρίπτεται στον αντισυμβαλλόμενο, δηλαδή το Δημόσιο και, συνεπώς, δεν επιβαρύνει το κόστος του έργου (μειοψ.)

ΣΤΕ 1119/2006

Μελέτη και κατασκευή με κατ' αποκοπή εργολαβικό αντάλλαγμα.

Όρος της Ειδικής Συγγραφής Υποχρεώσεων που ορίζει ότι **η αναθεώρηση ισχύει μόνο για εργασίες που θα εκτελεστούν από υπαιτιότητα της Υπηρεσίας μετά το πέρας της συμβατικής προθεσμίας** περατώσεως του έργου. Η αναιρεσείουσα με την ανεπιφύλακτη συμμετοχή της στο Διαγωνισμό αποδέχτηκε πλήρως τη νομιμότητα της Διακήρυξης και της ως άνω Ειδικής Συγγραφής και επομένως δεν είναι επιτρεπτή η εκ μέρους της παρεμπίπτουσα κατά το στάδιο εκτέλεσεως του έργου αμφισβήτηση του κύρους όρων τους.

ΣΤΕ (7μ) 1093/2005

Αναθεώρηση υπό το καθεστώς του ν.δ. 1266/72 και του ν. 889/79. Με την παρ. 1 του άρθρου 3 του ν. 889/79 προβλέπεται ότι η αναθεώρηση υπολογίζεται με βάση τον χρόνο πραγματοποίησης των εργασιών, αλλά **αν ο χρόνος αυτός δεν ταυτίζεται με το τρίμηνο που συντάσσεται η πιστοποίηση συντάσσεται πίνακας κατανομής των εργασιών βάσει του χρόνου εκτέλεσής τους.**

Εν όψει όμως των διατάξεων του άρθρου 200 και 288 του ΑΚ αν η πιστοποίηση που περιλαμβάνει την αναθεώρηση υποβληθεί από υπαιτιότητα της διοίκησης μετά την πάροδο τριμήνου από τη λήξη της αναθεωρητικής περιόδου, το ύψος της αναθεώρησης υπολογίζεται βάσει του χρόνου υποβολής της πιστοποίησης, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής των άρθρων του Α.Κ.

ΣΤΕ Α' 4326/2000

Η αναθεώρηση υπολογίζεται α) με βάση τον πραγματικό χρόνο εκτέλεσης των εργασιών, εφόσον η εκτέλεση προηγήθηκε του χρονοδιαγράμματος και β) με βάση τον χρόνο που προβλέπεται στο χρονοδιάγραμμα, εφόσον ο ανάδοχος με υπαιτιότητά του καθυστέρησε την εκτέλεση. Ο κανόνας είναι ότι **κρίσιμος χρόνος για την αναθεώρηση των τιμών είναι ο χρόνος εκτέλεσής τους και όχι ο χρόνος πιστοποίησης ή πληρωμής τους.**

ΔΕΑ 2947/95 ΔιΔικ 8, 972.

Σε περίπτωση που η ανάθεση του έργου έγινε με το σύστημα **μελέτη-κατασκευή** με κατ' αποκοπή αντάλλαγμα αυτό δεν υπόκειται σε αναθεώρηση πλην αν αλλιώς ορίζεται στη σύμβαση.

ΣΤΕ 1347/2001, ΕΛΔ 43/1128.

Στις περιπτώσεις που **δεν είναι υποχρεωτική εκ του νόμου η αναθεώρηση**, μπορεί με τη **Διακήρυξη**, ή την σύμβαση εν γένει, να ορίζεται είτε η αναθεώρηση κατά τους κανόνες του νόμου, είτε και με διαφορετικό τρόπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΥΞΟΜΕΙΩΣΗ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Άρθρο 57

Αυξομειώσεις εργασιών - Νέες εργασίες.

1. Το έργο εκτελείται σύμφωνα με τη σύμβαση και τα τεύχη και σχέδια που τη συνοδεύουν. Ο φορέας κατασκευής του έργου έχει το δικαίωμα, αν προκύψει ανάγκη εκτέλεσης συμπληρωματικών εργασιών, που δεν περιλαμβάνονται στο αρχικό ανατεθέν έργο ούτε στην πρώτη συναφθείσα σύμβαση και οι οποίες κατέστησαν αναγκαίες λόγω απρόβλεπτων περιστάσεων κατά την εκτέλεση του έργου, όπως αυτό περιγράφεται στην αρχική σύμβαση, να συνάπτει σύμβαση με τον ανάδοχο του έργου, με την προϋπόθεση ότι οι συμπληρωματικές εργασίες δεν μπορούν τεχνικά ή οικονομικά να διαχωριστούν από την κύρια σύμβαση, χωρίς να δημιουργήσουν μείζονα προβλήματα για τις αναθέτουσες αρχές ή όταν αυτές οι εργασίες, μολονότι μπορούν να διαχωριστούν από την αρχική σύμβαση, είναι απόλυτα αναγκαίες για την τελειοποίησή της. **Το συνολικό ποσό των συμβάσεων αυτών δεν μπορεί να υπερβαίνει το ποσοστό του πενήντα τοις εκατό (50%) του ποσού της αρχικής σύμβασης**, στο οποίο συμπεριλαμβάνεται και η αμοιβή για τη σύνταξη των τυχόν, απαιτούμενων μελετών για τις συμπληρωματικές εργασίες. Η εκτέλεση των συμπληρωματικών εργασιών είναι υποχρεωτική για τον ανάδοχο του έργου και προκειμένου να υπογραφεί η σύμβαση για την εκτέλεσή τους, απαιτείται γνώμη του οικείου τεχνικού συμβουλίου. Για τον καθορισμό τιμών μονάδας στις εργασίες της συμπληρωματικής σύμβασης λαμβάνονται οι τιμές της αρχικής σύμβασης και για τον κανονισμό τιμών μονάδας στις νέες εργασίες της συμπληρωματικής σύμβασης εφαρμόζονται οι παράγραφοι 5, 6 και 7.

2. Κάθε σύμβαση επόμενη της αρχικής συνοδεύεται από **Ανακεφαλαιωτικό Πίνακα Εργασιών (Α.Π.Ε.)** που περιλαμβάνει ιδίως τις ενδείξεις των εργασιών, τις τιμές μονάδας των εργασιών, τα μεγέθη των ποσοτήτων, τις δαπάνες του προϋπολογισμού του αρχικά ανατεθέντος έργου, του προϋπολογισμού της αμέσως προηγούμενης σύμβασης και του προϋπολογισμού της προς κατάρτιση νέας σύμβασης. Περιλαμβάνει ακόμη και τις δαπάνες των απρόβλεπτων καθώς και την προβλεπόμενη δαπάνη για αναθεώρηση και Φόρο Προστιθέμενης Αξίας. (Φ.Π.Α.).

3. Με τα ποσά των απρόβλεπτων δαπανών (απρόβλεπτα) που περιλαμβάνονται στην αρχική σύμβαση **καλύπτονται ιδίως δαπάνες** που προκύπτουν από εφαρμογή νέων κανονισμών ή κανόνων που καθιερώθηκαν ως υποχρεωτικοί μετά την ανάθεση του έργου, καθώς και από προφανείς παραλείψεις ή σφάλματα της προμέτρησης της μελέτης ή από απαιτήσεις της κατασκευής οι οποίες καθίστανται απαραίτητες για την αρτιότητα και λειτουργικότητα του έργου, παρά την πλήρη εφαρμογή των σχετικών προδιαγραφών κατά την κατάρτιση των μελετών του έργου και υπό την προϋπόθεση να μην τροποποιείται το «βασικό σχέδιο» του έργου, δηλαδή ή όλη κατασκευή καθώς και τα βασικά διακριτά στοιχεία της, όπως προβλέπονται από την αρχική σύμβαση. Για τη διάθεση των απροβλέπτων δαπανών **συντάσσεται Α.Π.Ε** που δεν μπορεί να συμπεριλάβει συμπληρωματικές εργασίες, **οι οποίες κατέστησαν αναγκαίες λόγω απροβλέπτων περιστάσεων**. Τα ποσά των απροβλέπτων δαπανών ανέρχονται σε **ποσοστό εννέα τοις εκατό (9%)** επί του προϋπολογισμού της υπηρεσίας, χωρίς τον συνυπολογισμό των κονδυλίων αναθεώρησης και ΦΠΑ, για έργα συνολικού προϋπολογισμού ίσου ή μεγαλύτερου του ορίου εφαρμογής της Κοινοτικής Νομοθεσίας, σύμφωνα με την απόφαση Δ17α/08/78/ΦΝ 357/3.11.1995 (ΦΕΚ Β' 941) και **δεκαπέντε τοις εκατό (15%) για έργα προϋπολογισμού μικρότερου**

του ως άνω ορίου, σύμφωνα με την απόφαση Δ17α/07/45/ΦΝ 380/27.5.1996 (ΦΕΚ Β' 409) και μπορεί να αναπροσαρμόζεται με απόφαση του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.. Το ποσό των απρόβλεπτων δαπανών επανυπολογίζεται κατά την υπογραφή της σύμβασης, ανάλογα με την προσφερθείσα έκπτωση, **ώστε να διατηρείται σταθερή η ποσοστιαία αναλογία**, σύμφωνα με το άρθρο 30 του παρόντος.

4. Οι συμβατικές ποσότητες εργασιών μίας σύμβασης εκτέλεσης δημόσιου έργου **επιτρέπεται να μειωθούν και η δαπάνη που εξοικονομείται («επί έλασσον δαπάνη») να χρησιμοποιηθεί για την εκτέλεση άλλων εργασιών** της ίδιας εργολαβίας, εφόσον συντρέχουν σωρευτικά οι κατωτέρω προϋποθέσεις:

α) Αναφέρεται ρητά η δυνατότητα αυτή στη διακήρυξη και τη σύμβαση

β) i) Δεν τροποποιείται το «βασικό σχέδιο» (υπό την έννοια των Κοινοτικών Οδηγιών 2004/17 και 2004/18) της προκήρυξης, ούτε οι προδιαγραφές του έργου, όπως περιγράφονται στα συμβατικά τεύχη, ούτε να καταργείται ομάδα εργασιών της αρχικής σύμβασης, ii) δεν θίγεται η πληρότητα, ποιότητα και λειτουργικότητα του έργου και iii) δεν χρησιμοποιείται για την πληρωμή νέων εργασιών που δεν υπήρχαν στην αρχική σύμβαση.

γ) Δεν υπερβαίνει η δαπάνη αυτή, κατά τον τελικό εγκεκριμένο Ανακεφαλαιωτικό Πίνακα Εργασιών του έργου, **ποσοστό είκοσι τοις εκατό (20%) της συμβατικής δαπάνης** ομάδας εργασιών του έργου ούτε, αθροιστικά, **ποσοστό δέκα τοις εκατό (10%)** της δαπάνης της αρχικής σύμβασης χωρίς Φ.Π.Α., αναθεώρηση τιμών και απρόβλεπτες δαπάνες. Στην αθροιστική αυτή ανακεφαλαίωση λαμβάνονται υπόψη μόνο οι μεταφορές δαπάνης από μία ομάδα εργασιών σε άλλη.

Τα ποσά που εξοικονομούνται, εφόσον υπερβαίνουν τα ανωτέρω όρια (20% ή και 10%), μειώνουν ισόποσα τη δαπάνη της σύμβασης χωρίς Φ.Π.Α., αναθεωρήσεις και απρόβλεπτες δαπάνες. Για τη χρήση των «επί έλασσον δαπανών» απαιτείται σε κάθε περίπτωση η σύμφωνη γνώμη του οικείου τεχνικού συμβουλίου, ύστερα από εισήγηση του φορέα υλοποίησης, η οποία συνοδεύεται από τη σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας Διαχειριστικής Αρχής, εφόσον πρόκειται για έργο συγχρηματοδοτούμενο από πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο προϋπολογισμός των έργων στα οποία εφαρμόζεται η παράγραφος αυτή αναλύεται σε **Ομάδες Εργασιών**, οι οποίες συντίθενται από εργασίες που υπάγονται σε ενιαία υποσύνολα του τεχνικού αντικειμένου των έργων, έχουν παρόμοιο τρόπο κατασκευής και επιδέχονται το ίδιο ποσοστό έκπτωσης στις τιμές μονάδος τους. Με απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ, η οποία μετά την έκδοσή της θα έχει εφαρμογή σε όλα τα ως άνω έργα, προσδιορίζονται οι Ομάδες Εργασιών ανά κατηγορία έργων.

Η παράγραφος αυτή καταλαμβάνει τις συμβάσεις έργων όλων εν γένει των αναθετουσών αρχών κατά την έννοια των κοινοτικών Οδηγιών 2004/17 και 2004/18, εφόσον τα έργα αυτά : α) κατασκευάζονται με μελέτες που εκπονούνται βάσει των διατάξεων του ν.3316/2005 ή β) προκηρύσσονται μετά την 1.3.2006 ή γ) αφορούν σε έργα που θα συγχρηματοδοτηθούν από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την προγραμματική περίοδο 2007-2013, ανεξαρτήτως ημερομηνίας προκήρυξης.

5. Όλα τα όρια ή ποσοστά του άρθρου αυτού αναφέρονται στα αρχικά ποσά και τιμές της σύμβασης μαζί με τα απρόβλεπτα και δεν περιλαμβάνονται σ' αυτά αναθεώρηση τιμών μεταγενέστερη τροποποίησή τους ή οποιαδήποτε αποζημίωση .

6. Αν στον Ανακεφαλαιωτικό Πίνακα Εργασιών περιλαμβάνονται και εργασίες για τις οποίες δεν υπάρχουν τιμές μονάδας, ο Ανακεφαλαιωτικός Πίνακας συνοδεύεται από **πρωτόκολλο** που κανονίζει τις τιμές για τις εργασίες αυτές. Ο κανονισμός τιμών μονάδας νέων εργασιών γίνεται με υποχρεωτική εφαρμογή κατά σειρά των κατωτέρω περιπτώσεων α', β', και γ' ως εξής:

α) για εργασίες για τις οποίες υπάρχουν συμβατικές τιμές για παρόμοιες ή ανάλογες εργασίες, οι τιμές καθορίζονται **ανάλογα προς αυτές**,

β) για εργασίες για τις οποίες δεν υπάρχουν παρόμοιες ή ανάλογες συμβατικές τιμές αλλά περιλαμβάνονται σε εγκεκριμένα ή συμβατικά αναλυτικά τιμολόγια (αναλύσεις τιμών), οι τιμές καθορίζονται σύμφωνα με τα τιμολόγια αυτά και

γ) για εργασίες που δεν περιλαμβάνονται στις προηγούμενες περιπτώσεις οι τιμές καθορίζονται με βάση τα **πραγματικά στοιχεία κόστους**.

Η εξακρίβωση του κόστους γίνεται από επιτροπή που συγκροτείται από τη διευθύνουσα υπηρεσία και αποτελείται από τρεις (3) τεχνικούς υπαλλήλους, που έχουν την αντίστοιχη ικανότητα. Στα μέλη της επιτροπής περιλαμβάνεται και ο επιβλέπων το έργο τεχνικός υπάλληλος. Σε περίπτωση που δεν επαρκεί το τεχνικό προσωπικό η επιτροπή συγκροτείται από δύο (2) τεχνικούς υπαλλήλους, μη αποκλεισμένης της συμμετοχής στην επιτροπή του επιβλέποντα και του προϊσταμένου της διευθύνουσας υπηρεσίας. Η προϊσταμένη αρχή μπορεί σε κάθε περίπτωση να διατάξει τη διενέργεια δοκιμαστικών εργασιών από τον ανάδοχο και να συγκροτήσει άλλη επιτροπή από τεχνικούς υπαλλήλους για την παρακολούθηση της απόδοσης των απαραίτητων συντελεστών παραγωγής της νέας εργασίας. Στοιχεία που έχουν προκύψει για τον κανονισμό της τιμής της ίδιας εργασίας ή τμήματος αυτής του ίδιου φορέα κατασκευής του έργου ή άλλων φορέων του δημοσίου τομέα ή από δοκιμαστικές εργασίες εξακρίβωσης του κόστους άλλων εργολαβιών, δεν αποτελούν τεκμήριο για τον κανονισμό τιμών. Η περίπτωση γ' εφαρμόζεται μόνο για το μέρος της νέας τιμής που δεν μπορεί να κανονιστεί σύμφωνα με τις περιπτώσεις α' ή β'. Στην «ανάλυση της τιμής» διαχωρίζονται τα τμήματα που κανονίζονται σύμφωνα με την περίπτωση γ' από τα τμήματα που κανονίζονται σύμφωνα με τις περιπτώσεις α' ή β'.

Για εργασίες που είναι παρεμφερείς προς συμβατικές ή ήδη καθορισμένες νέες, οι τιμές κατά τα παραπάνω συντάσσονται μόνο για τα επιπλέον ή επί έλαττον στοιχεία κόστους.

Ο κανονισμός νέων τιμών γίνεται με τις βασικές τιμές ιδίως των ημερομισθίων, υλικών και μισθωμάτων μηχανημάτων του χρόνου δημοπράτησης του έργου ή του τυχόν άλλου ισχύοντος για την εργολαβία χρόνου εκκίνησης της αναθεώρησης. Οι προκύπτουσες από πρόσφατα στοιχεία κόστους τιμές ανάγονται στο χρόνο εκκίνησης της αναθεώρησης με αντίστροφη εφαρμογή του σχετικού τύπου της αναθεώρησης.

Οι τιμές που κανονίζονται σύμφωνα με την περίπτωση β' υπόκεινται στη σχετική έκπτωση της δημοπρασίας, ρητή ή τεκμαρτή. Η ρητή ή τεκμαρτή έκπτωση εφαρμόζεται και στην περίπτωση α', αν η έκπτωση δεν περιλαμβάνεται στην όμοια ή ανάλογη εργασία, καθώς και στο μέρος της τιμής της περίπτωσης γ' που κανονίζεται σύμφωνα με τις περιπτώσεις α' ή β'.

Οι τιμές ιδίως των υλικών των μηχανικών εξοπλισμών, των συσκευών, που δεν περιλαμβάνονται στις βασικές τιμές, υπόκεινται στη σχετική έκπτωση της δημοπρασίας, αν αποδεδειγμένα τα είδη αυτά υπάρχουν ευρέως διαδεδομένα στο εμπόριο.

Στα συστήματα προσφοράς των άρθρων 8,10, και 11 του παρόντος ορίζεται υποχρεωτικά στη διακήρυξη τεκμαρτή έκπτωση και για τον προσδιορισμό της λαμβάνεται υπόψη, μεταξύ των άλλων, η φύση του έργου, οι ιδιαιτερότητες και δυσκολίες των εργασιών και κάθε άλλο στοιχείο που προσιδιάζει στο συγκεκριμένο έργο.

7. Η τιμή μονάδας νέας εργασίας που κανονίζεται σύμφωνα με την περίπτωση β' της παραγράφου 6 ή το μέρος της τιμής της περίπτωσης γ', που κανονίζεται σύμφωνα με την περίπτωση β' της παραγράφου 6, ανάγεται στο επίπεδο των τιμών της προσφοράς, πολλαπλασιαζόμενη με σταθερό συντελεστή που αφορά στη συμβατική ομάδα ομοειδών εργασιών στην οποία εντάσσεται η υπόψη νέα εργασία. Ο σταθερός συντελεστής «σ» προκύπτει από τον τύπο

$$\sigma = A : B \text{ όπου :}$$

A: Η δαπάνη της συμβατικής ομάδας ομοειδών εργασιών, που εντάσσεται η νέα εργασία, με τιμές του προϋπολογισμού υπηρεσίας του χρόνου δημοπράτησης του έργου, ή τυχόν άλλου ισχύοντος για την εργολαβία χρόνου εκκίνησης της αναθεώρησης και

B: Η δαπάνη της συμβατικής ομάδας ομοειδών εργασιών, στην οποία εντάσσεται η νέα εργασία, με τιμές των ισχυουσών εγκεκριμένων αναλύσεων τιμών του χρόνου δημοπράτησης του έργου ή τυχόν άλλου ισχύοντος για την εργολαβία χρόνου εκκίνησης της αναθεώρησης.

Η τιμή μονάδας νέας εργασίας που από τη φύση της δεν εντάσσεται σε κάποια από τις συμβατικές ομάδες ομοειδών εργασιών καθορίζεται πολλαπλασιαζόμενη με συντελεστή που υπολογίζεται με τον ίδιο παραπάνω τύπο $\sigma = A/B$ όπου οι δαπάνες A και B αφορούν στις εργασίες του προϋπολογισμού υπηρεσίας που θεωρούνται ότι αποτελούν μια ομάδα εργασιών. Για τον υπολογισμό των δαπανών, με βάση τις οποίες προσδιορίζονται τα ανωτέρω ηλίκα λαμβάνονται υπόψη μόνο οι εργασίες εκείνες του προϋπολογισμού υπηρεσίας, οι οποίες είτε υπάρχουν αυτούσιες στις εκάστοτε ισχύουσες εγκεκριμένες αναλύσεις τιμών ή εγκεκριμένα τιμολόγια δημοπράτησης έργων είτε υπάρχουν ως αυτούσια τμήματα εργασιών των αναλύσεων ή τιμολογίων αυτών. Στις περιπτώσεις που ο προϋπολογισμός υπηρεσίας περιλαμβάνει «κατ' αποκοπήν τιμές» ή τιμές αναφερόμενες στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 7 του παρόντος με τα συμβατικά τεύχη εγκρίνεται υποχρεωτικά και ανάλυση της τιμής των εργασιών αυτών ή βασικών επί μέρους συνιστωσών εργασιών που επηρεάζουν άμεσα την «κατ' αποκοπήν τιμή» και που περιλαμβάνονται στις ανωτέρω ισχύουσες εγκεκριμένες αναλύσεις τιμών.

Ο ανωτέρω τρόπος καθορισμού τιμών των νέων εργασιών δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις των συστημάτων προσφοράς των άρθρων 8, 10, και 11 του παρόντος. Με τη διακήρυξη ορίζεται γι' αυτά τα συστήματα προσφοράς, σταθερός συντελεστής, που καθορίζεται με βάση τις γενικές αρχές τιμολόγησης των εργασιών στους προϋπολογισμούς υπηρεσίας από τους φορείς κατασκευής των έργων και πάντως σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερος του 0,90. Οι νέες τιμές μονάδος εργασιών, που καθορίζονται με τις διατάξεις του παρόντος άρθρου προσαυξάνονται με το ποσοστό γενικών εξόδων και οφέλους του αναδόχου που ισχύει για τη σύμβαση, αν αυτό για την περίπτωση α' της παραγράφου 6 δεν περιέχεται στην παρόμοια ή ανάλογη τιμή.

8. Οι Ανακεφαλαιωτικοί Πίνακες Εργασιών και τα Πρωτόκολλα Κανονισμού Τιμών Μονάδας Νέων Εργασιών που τους συνοδεύουν **συντάσσονται από τη διευθύνουσα υπηρεσία και υπογράφονται από τον ανάδοχο ανεπιφύλακτα ή με επιφύλαξη.** Αν ο ανάδοχος αρνηθεί την υπογραφή, του κοινοποιείται ο ανακεφαλαιωτικός πίνακας και τα πρωτόκολλα, σύμφωνα με το άρθρο 44 του παρόντος. Στην περίπτωση αυτή όπως και στην περίπτωση που ο ανάδοχος υπέγραψε τα σχετικά έγγραφα με επιφύλαξη, δικαιούται να **υποβάλει ένσταση.** Ο Ανακεφαλαιωτικός Πίνακας Εργασιών και τα πρωτόκολλα νέων τιμών εγκρίνονται από την προϊσταμένη αρχή, στην οποία διαβιβάζονται μαζί με την τυχόν ένσταση του αναδόχου, την αιτιολογική έκθεση για την ανάγκη των τροποποιήσεων, τον τρόπο κανονισμού των τιμών και κάθε σχετική πληροφορία. Αν έχει υποβληθεί ένσταση διατυπώνεται και η γνώμη της διευθύνουσας υπηρεσίας στο περιεχόμενο της ένστασης αυτής. Μετά την έγκριση του Ανακεφαλαιωτικού Πίνακα Εργασιών, ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να εκτελέσει τις σχετικές εργασίες χωρίς αυτό να θίγει τα δικαιώματά του για επίλυση της τυχόν διαφοράς.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ - 1. Γενικές παρατηρήσεις

Η αύξηση των ποσοτήτων των εργασιών μιας εργολαβίας σημαίνει με απλά λόγια ότι η μελέτη του έργου δεν υπολόγισε σωστά τις ποσότητες που είναι απαραίτητες για την πλήρη και άρτια εκτέλεση του έργου, ή τις συνθήκες εκτέλεσης ή ακόμα ότι η μελέτη ήταν μεν σωστή, αλλά κατά την εκτέλεση προέκυψαν προβλήματα που οδήγησαν στην τροποποίησή της. Όπως όμως και να έχει το ζήτημα η αύξηση των εργασιών απασχόλησε πολύ και τον Έλληνα και τον Κοινοτικό Νομοθέτη (ή αν θέλετε απασχόλησε τον Έλληνα μετά τις παρεμβάσεις του κοινοτικού νομοθέτη) και έτσι τα τελευταία χρόνια (μετά το

1996) υπήρξαν αλληπάλληλες τροποποιήσεις του άρθρου 8 του ν. 1418/84. Με το ζήτημα των ποσοτήτων εργασιών συνδέεται πάντως άμεσα τόσο η ύπαρξη καλής μελέτης, όσο και των υψηλών εκπτώσεων στις δημοπρασίες.

Είναι συνηθισμένη στις συμβάσεις εκτέλεσης δημοσίων έργων η (προκύπτουσα μετά την σύναψη της συμβάσεως) ανάγκη εκτέλεσης εργασιών οι οποίες δεν προβλέπονταν από τη μελέτη (και άρα τη σύμβαση) είτε **κατά ποσότητα** (π.χ. προβλέπονταν 10.000 κ.μ. εκσκαφών και προέκυψε ανάγκη επιπλέον εκσκαφής), οπότε γίνεται λόγος για **υπερσυμβατικές εργασίες**, είτε **κατά ποιότητα** (π.χ. προβλέπονταν διαφορετικός από τον τελικώς προκριθέντα τρόπος εκτέλεσης), οπότε γίνεται λόγος για **νέες εργασίες**¹⁰⁴.

2. Συμπληρωματικές εργασίες

Εφόσον προκύψει ανάγκη εκτέλεσης συμπληρωματικών εργασιών, δηλαδή εργασιών που δεν περιλαμβάνονταν στο αρχικό συμβατικό αντικείμενο, πρέπει να τροποποιηθεί η αρχική σύμβαση με την υπογραφή νέας συμπληρωματικής συμβάσεως, που τροποποιεί την αρχική. Η υπογραφή συμπληρωματικής σύμβασης επιβλήθηκε γενικά στα δημόσια έργα με το **ν. 2372/96**, σε συμμόρφωση προς την κοινοτική Οδηγία 93/37 για τα δημόσια έργα¹⁰⁵.

¹⁰⁴ **ΣΤΕ 1214/2007**. Ο ανάδοχος δε μπορεί, κατ' αρχήν, να προβεί σε τροποποιήσεις ως προς τη μορφή του έργου, την ποιότητα, το είδος ή την ποσότητα των εργασιών, όπως αυτά ορίζονται στη σύμβαση, χωρίς προηγούμενη σύναψη νέας σύμβασης, κατόπιν διαπραγματεύσεων και προηγούμενη σύνταξη και έγκριση Ανακεφαλαιωτικού Πίνακα Εργασιών (ΑΠΕ), περαιτέρω δε δεν δικαιούται αποζημιώσεως για μεταβολές στο έργο, οι οποίες έγιναν χωρίς προηγούμενη έγγραφη εντολή, έστω και αν αυτές βελτιώνουν το έργο. Από τις διατάξεις αυτές δεν αποκλείεται πάντως εργασίες οι οποίες παρεκκλίνουν της συμβάσεως και εκτελέστηκαν χωρίς να τηρηθεί η προαναφερθείσα διαδικασία, να κριθούν στη συνέχεια από τα αρμόδια όργανα του κυρίου του έργου ή, σε περίπτωση διαφωνίας και ασκήσεως εκ μέρους του αναδόχου προσφυγής, από το αρμόδιο διοικητικό εφετείο, **ως αναγκαίες**, δηλαδή ως εργασίες οι οποίες επιβάλλονται για την ασφάλεια, την αρτιότητα ή την λειτουργικότητα του έργου, οπότε οι εργασίες αυτές νομιμοποιούνται εκ των υστέρων με τη σύναψη νέας σύμβασης και τη σύνταξη ΑΠΕ (πρβλ. ΣΕ 610, 3237/06, 142, 595, 3307, 3529/05, 4162/97).

¹⁰⁵ **ΣΤΕ 3292/2009**. Κατά παράβαση των άρθρων 38 και 40 του π.δ/τος 609/85, εδέχθη το δικάσαν Δικαστήριο ότι η συμπληρωματική σύμβαση υπέχει, ως προς τις περιληφθείσες σε αυτήν επίμαχες εργασίες, την θέση επιμετρήσεως, αφού τούτο θα συνέβαινε μόνον αν οι εργασίες αυτές είχαν πράγματι καταμετρηθεί κατά την υπογραφή της συμβάσεως, γεγονός το οποίο, όμως, συνέβη το πρώτον με το 2ο ΠΠΑΕ και την τελική επιμέτρηση, όπως διορθώθηκαν από την Υπηρεσία. Το δικάσαν Εφετείο δεν βεβαιώνει ούτε ότι προ της υπογραφής της συμβάσεως είχε γίνει καταμέτρηση των εργασιών ούτε εάν, ως εκ της φύσεως των εργασιών αυτών, ήταν πάντως αδύνατη η εκ των υστέρων πραγματική καταμέτρησή τους, ενώ δέχεται περαιτέρω ότι και το υποβληθέν από την ανάδοχο 2ο ΠΠΑΕ δεν είχε συνταχθεί νομίμως. Ως εκ τούτου, η κρίση του, ότι η κατά νόμον απαιτούμενη επιμέτρηση υποκαθίσταται εν προκειμένω από το ίδιο το κείμενο της συμπληρωματικής συμβάσεως εκ μόνου του γεγονότος ότι αυτό αφεώρα, μεταξύ άλλων, και σε ορισμένες εργασίες που είχαν ήδη εκτελεσθεί, δεν είναι νόμιμη.

Προϋπόθεση απόλυτη για να καταστεί δυνατή η υπογραφή συμπληρωματικής σύμβασης, είναι να συντρέχουν οι όροι και οι προϋποθέσεις της Κοινοτικής Νομοθεσίας και συγκεκριμένα του **άρθρου 8 παρ. 3 του ΠΔ 334/2000**), που ορίζει ότι:

«δ) Για τις **συμπληρωματικές εργασίες** που δεν περιλαμβάνονται στο αρχικό ανατεθέν έργο ούτε στην πρώτη συναφθείσα σύμβαση και οι οποίες κατέστησαν **αναγκαίες λόγω απροβλέπτων περιστάσεων**, για την εκτέλεση του έργου, όπως αυτό περιγράφεται στην αρχική σύμβαση, υπό την προϋπόθεση ότι η ανάθεση γίνεται στον εργολήπτη που εκτελεί το αρχικό έργο:

-όταν αυτές οι εργασίες δεν μπορούν τεχνικά ή οικονομικά να διαχωριστούν από την κύρια σύμβαση, χωρίς να δημιουργήσουν μείζονα προβλήματα για τις αναθέτουσες αρχές,

-ή όταν αυτές οι εργασίες **μολονότι μπορούν να διαχωριστούν** από την εκτέλεση της αρχικής σύμβασης είναι απόλυτα αναγκαίες για την τελειοποίησή της.

Σε **καμία περίπτωση** το συνολικό ποσό των συναπτομένων συμβάσεων συμπληρωματικών εργασιών δεν μπορεί να υπερβαίνει το **50% του ποσού της κύριας σύμβασης.**»

Κατά συνέπεια για να είναι νόμιμη η υπογραφή της συμπληρωματικής σύμβασης πρέπει να πρόκειται

- για συμπληρωματικές εργασίες του κυρίου έργου, που ανατίθενται στον αρχικό ανάδοχο
- οι οποίες κατέστησαν αναγκαίες
- λόγω απροβλέπτων περιστάσεων
- και δεν μπορούν χωρίς μείζονα προβλήματα να διαχωριστούν από το κύριο έργο ή κι αν μπορούν να είναι απόλυτα απαραίτητες για την τελειοποίηση του έργου.

Για τις συμβάσεις που ισχύει το **παλιότερο νομοθετικό καθεστώς** (δηλαδή όσες δημοπρατήθηκαν ή ανατέθηκαν **πριν τις 28-2-1996** - βλέπ. άρθρο τέταρτο παρ. 3 του ν. 2372/96), η διαδικασία εκτέλεσης των συμπληρωματικών εργασιών ήταν απλούστερη και αρκούσε η διαπίστωση ότι η αρτιότητα και λειτουργικότητα του έργου απαιτεί την ανάθεση με **Συγκριτικό Πίνακα** των νέων εργασιών.

Υπό την ισχύ των διατάξεων αυτών κρίθηκε ότι νέες εργασίες για τις οποίες δεν δόθηκε σχετική διαταγή εκτέλεσης νομιμοποιούνται και εκ των υστέρων με την σύνταξη και την έγκριση Σ.Π., όμως η υποβολή σχετικού αιτήματος από τον ανάδοχο και η μη έγκρισή του εντός τριμήνου δεν συνεπάγεται την αυτοδίκαιη έγκρισή του, ούτε, σε περίπτωση που τελικώς καταρτίσθηκε Σ.Π. μπορεί να θεωρηθεί ότι από την υποβολή του αιτήματος μέχρι την αποδοχή του τρέχουν τόκοι υπερημερίας εις βάρος του εργοδότη (**ΣΤΕ 610/2006**).

Σημειώνεται ότι οι Συμπληρωματικές Συμβάσεις υπάγονται στον **προσθμβατικό έλεγχο του Ελεγκτικού Συνεδρίου**, όταν α) η αρχική σύμβαση έχει υπαχθεί και αυτή στον έλεγχο [(αν δηλαδή ο προϋπολογισμός της ξεπερνά τα όρια που θέει ο νόμος, δηλαδή: 5.000.000 για τα συγκρηματοδοτούμενα έργα, β) 1.000.0000 ΕΥΡΩ για τα χρηματοδοτούμεν από εθνικούς πόρους, γ) 200.000 ΕΥΡΩ για τα έργα των ΟΤΑ (Δήμων

και Περιφερειών)¹⁰⁶], β) όταν ο προϋπολογισμός τη αρχικής σύμβασης μαζί με της Συμπλ/κής ξεπερνά για πρώτη φορά τα ανωτέρω ποσά (βλέπ. ΕΛΣυν VI Τμ. 707/2010 και εγκύκλιο ΓΓΔΕ Ε 17/21-9-2010).

Σημειώνεται επίσης ότι, κατά πάγια νομολογία του ΕΛΣυν, τούτο δεν επιλαμβάνεται του προσυμβατικού ελέγχου, όταν αποδεικνύεται ότι οι εργασίες της Σ.Σ. έχουν ήδη εκτελεστεί (εκτός αν συντρέχει περίπτωση έγκρισης πρόσθετων επειγουσών εργασιών κατά το άρθρο 56). Στην περίπτωση αυτή απέχει του ελέγχου και η Σ.Σ. δεν μπορεί να νομιμοποιηθεί.

Για το ζήτημα του επιτρεπτού της σύναψης συμπληρωματικής σύμβασης η νομολογία προέρχεται κυρίως από το Ελεγκτικό Συνέδριο το οποίο αποφαινεται κυρίως για την συνδρομή απρόβλεπτης περίπτωσης για ην οποία η αναθέτουσα αρχή δεν έχει ευθύνη. Ενδεικτικά με σειρά αποφάσεων του ΕΛΣυν (ενδεικτικά **20, 11/08 Τμ. VII**) κρίθηκε ότι:

¹⁰⁶ Βλέπ. **άρθρο 278 του Ν. 3852/2010** (περί Καλλικράτη) όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του με την παρ. 2 του άρθρου 9 του Ν. 4071/12 (ΦΕΚ Α 85) «1. Για τις συμβάσεις προμήθειας αγαθών, εκτέλεσης έργων και παροχής υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των προγραμματικών συμβάσεων και των συμβάσεων υλοποίησης των διετών προγραμμάτων δράσης των κοινωφελών επιχειρήσεων, που συνάπτουν οι Ο.Τ.Α. και τα νομικά τους πρόσωπα, προϋπολογιζόμενης δαπάνης, χωρίς Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (Φ.Π.Α.), ποσού **διακοσίων χιλιάδων (200.000) ευρώ** και μέχρι ποσού πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) ευρώ, διενεργείται υποχρεωτικά προληπτικός έλεγχος νομιμότητας αυτών, πριν από τη σύναψή τους, από τον Επίτροπο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, που είναι αρμόδιος για τον προληπτικό έλεγχο των δαπανών τους.

2. Για τις συμβάσεις της προηγούμενης παραγράφου, η προϋπολογιζόμενη δαπάνη των οποίων υπερβαίνει το ποσό, χωρίς Φ.Π.Α., των πεντακοσίων χιλιάδων (**500.000) ευρώ**, διενεργείται υποχρεωτικά, πριν τη σύναψή τους, έλεγχος νομιμότητας από το καθ' ύλην αρμόδιο Κλιμάκιο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 19 παράγραφος 7 του π.δ. 774/1980, όπως ισχύει.

3. Ο αρμόδιος φορέας μπορεί να ζητεί τη διενέργεια ελέγχου νομιμότητας και για επί μέρους φάσεις της σχετικής διαδικασίας που προηγούνται της σύναψης της οικείας σύμβασης.

4. Ο έλεγχος νομιμότητας του Ελεγκτικού Συνεδρίου ολοκληρώνεται μέσα σε τριάντα (30) ημέρες από τη διαβίβαση σε αυτό του σχετικού φακέλου. Εάν δεν διενεργηθεί ο έλεγχος νομιμότητας η σύμβαση που συνάπτεται είναι άκυρη.

ΕΛΣυν Ε' κλιμ. 45/2011. Στις περιπτώσεις συμβάσεων δημοσίων έργων οι οποίες συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, αυτές υπάγονται στον προσυμβατικό έλεγχο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, εφόσον η προϋπολογιζόμενη δαπάνη τους, χωρίς Φ.Π.Α., υπερβαίνει το ποσό των πέντε εκατομμυρίων (5.000.000) ευρώ (Πρ. VI Τμ. 255/2007, Ε' Κλιμ. 430/2010). Τα ανωτέρω ισχύουν ανεξάρτητα του αν πρόκειται για αυτοτελές έργο ή για υποέργο, η εκτέλεση του οποίου εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο εκτελέσεως περισσότερων υποέργων (βλ. Πρ. Ε' Κλιμ. 318/2010, 580, 581/2009, 424/2008, 277/2008, 136/2008, VI Τμ. 68/2008). Η διάταξη του άρθρου 30 παρ. 2 περ. β του ν. 3669/2008 ως αφορώσα τα συγχρηματοδοτούμενα έργα είναι ειδική και **κασιχύνει της διάταξης του άρθρου 278 του ν.3852/2010**. Άλλωστε η τελευταία αυτή διάταξη, όπως προκύπτει και από την εισηγητική έκθεση επί αυτής (βλ. σελ. 154), τροποποίησε το ισχύον μέχρι τότε χρηματικό όριο (προϋπολογιζόμενη δαπάνη χωρίς ΦΠΑ) υπαγωγής των συμβάσεων των δήμων, περιφερειών και των νομικών τους προσώπων στον προσυμβατικό έλεγχο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, που ήταν 1.000.000 ευρώ, και καθόρισε πλέον το όριο αυτό στις 100.000 ευρώ.

Η κατάρτιση δε συμπληρωματικών συμβάσεων με τον ανάδοχο ήδη εκτελούμενου δημόσιου έργου αποτελεί **εξαιρετική διαδικασία** αναθέσεως εκτελέσεως εργασιών και για το λόγο αυτό εφαρμόζεται μόνο υπό τις αναφερόμενες στο νόμο προϋποθέσεις, διότι συνιστά παρέκκλιση από τις αρχές της διαφάνειας, της ισότητας συμμετοχής στις διαδικασίες για την κατάρτιση δημοσίων συμβάσεων και του ελεύθερου ανταγωνισμού. Ως συμπληρωματικές εργασίες θεωρούνται εκείνες για τις οποίες συντρέχουν σωρευτικά οι εξής προϋποθέσεις: α) αφορούν το αντικείμενο της αρχικής σύμβασης και δεν περιλαμβάνονται στην αρχικά συναφθείσα σύμβαση, παρουσιάζουν δε αναγκαία συνάφεια με το έργο β) κατέστησαν αναγκαίες κατά την τεχνική εκτέλεση του έργου, όπως αυτό περιγράφεται στην αρχική σύμβαση, λόγω απρόβλεπτων περιστάσεων και γ) είτε δεν μπορούν τεχνικά ή οικονομικά να διαχωριστούν από την αρχική σύμβαση, χωρίς να δημιουργήσουν μείζονα προβλήματα για την αναθέτουσα αρχή, είτε παρά τη δυνατότητα διαχωρισμού τους, είναι απόλυτα αναγκαίες για την τελειοποίησή της. Εξάλλου, οι περιστάσεις που επικαλούνται οι αναθέτουσες αρχές για την αιτιολόγηση του απρόβλεπτου δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να απορρέουν από δική τους ευθύνη.

Ως **απρόβλεπτες δε περιστάσεις** θεωρούνται πραγματικά γεγονότα τα οποία δεν ανάγονται στο χρόνο κατάρτισης της αρχικής σύμβασης και τα οποία, παρότι η μελέτη (οριστική ή προμελέτη) με βάση την οποία προσδιορίστηκε το τεχνικό αντικείμενο του έργου, υπήρξε κατά το δυνατόν πλήρης και ακριβής, αντικειμενικά δεν μπορούσαν να προβλεφθούν, σύμφωνα με τους κανόνες επιμέλειας του μέσου συνετού ανθρώπου του οικείου κλάδου. **Δεν θεωρούνται** συμπληρωματικές εργασίες οφειλόμενες σε απρόβλεπτα γεγονότα εκείνες που αφορούν σε επέκταση του τεχνικού αντικειμένου του έργου ή στη βελτίωση της ποιότητάς του. Τέλος, η απόφαση του αρμοδίου οργάνου περί προσφυγής στην προρρηθείσα διαδικασία ανάθεσης, πρέπει, ως εκ της φύσεώς της, να είναι **ειδικώς και επαρκώς αιτιολογημένη**, ώστε να καθίσταται εφικτός ο έλεγχος της νομιμότητάς της από το Ελεγκτικό Συνέδριο (Πρ. VI Τμ. Ε.Σ. 232, 216, 197, 192 και 98/2006, 108, 64 και 52/2007).

οι απρόβλεπτες περιστάσεις προήλθαν κυρίως από τις αντιδράσεις του Δήμου Δραπετσώνας, περιοίκων, επαγγελματιών ψαράδων, καθώς και της εταιρείας, που διαμαρτυρήθηκαν για τη διακοπή της κυκλοφορίας στην οδό κατά την κατασκευή του έργου, η οποία θα στερούσε την πρόσβαση των ανάντι περιοχών με τις παραθαλάσσιες εγκαταστάσεις και το λιμάνι του όρμου των Φωρών (βλ. σελ. 4 και 9 της από 21.6.2007 Αιτιολογικής Έκθεσης). Οι αντιδράσεις αυτές εκδηλώθηκαν μετά την εγκατάσταση του αναδόχου και την έναρξη των εργασιών, αν και είχε προηγηθεί η αποστολή σχετικών ενημερωτικών εγγράφων από την αναθέτουσα αρχή. Προκειμένου να εξασφαλισθεί η κυκλοφορία της οδού και προς το λιμάνι των Φωρών και προς την, καθ' όλη τη διάρκεια του έργου, αποφασίσθηκε η αλλαγή του τρόπου κατασκευής της γέφυρας και η κατασκευή της παράλληλα και στους δύο κλάδους, με εκτέλεση των εργασιών σε 5 φάσεις με αντίστοιχες προσωρινές εκτροπές της κυκλοφορίας.

Εξ άλλου με σειρά αποφάσεων (ενδεικτικά ΕΛΣυν **45/2008**) κρίθηκε ότι εργασίες που οφείλονται σε **προφανείς παραλείψεις ή σφάλματα της μελέτης**, τα οποία ενόψει και του είδους του εκτελούμενου έργου, αλλά και της εμπειρίας του φορέα σε παρόμοια έργα, δε δύναται να θεωρηθεί ότι αντικειμενικά δεν μπορούσαν να προβλεφθούν, σύμφωνα με τους κανόνες επιμέλειας του μέσου συνετού ανθρώπου του οικείου κλάδου (μελετητών-μηχανικών των τεχνικών υπηρεσιών της αναθέτουσας).

3. Η Διαδικασία υπογραφής της Σ.Σ.

Αν συντρέχει νόμιμος λόγος σύναψης συμπληρωματικής σύμβασης, ο κύριος του έργου συντάσσει **Ανακεφαλαιωτικό Πίνακα Εργασιών (Α.Π.Ε.)**, που ανακεφαλαιώνει τις ποσότητες των εργασιών (σε «σύγκριση» με τις αρχικές ποσότητες – ο ΑΠΕ είναι ο παλιός Συγκριτικός Πίνακας), ο οποίος συνυπογράφεται (με επιφύλαξη ή χωρίς) από τον ανάδοχο και υποβάλλεται στην Προϊσταμένη Αρχή για έγκριση.

Της υπογραφής της συμπληρωματικής συμβάσεως προηγείται γνωμοδότηση του Τεχνικού Συμβουλίου σχετικά με το κατεπείγον και τις λοιπές απαραίτητες προϋποθέσεις της ανάθεσης των συμπληρωματικών εργασιών.

Η υπογραφή της συμπληρωματικής σύμβασης είναι **υποχρεωτική** για τον ανάδοχο, που δεν δικαιούται ν' αρνηθεί την εκτέλεση ¹⁰⁷.

Με το **άρθρο 15 παρ. 2 του ν. 3212/03**, οριστικοποιήθηκε η μορφή της διάταξης για τις συμπληρωματικές συμβάσεις και πλέον απαιτείται σε κάθε περίπτωση κανονισμός των μέων τιμών¹⁰⁸.

4. Η αυτοδίκαιη έγκριση των ΑΠΕ

Η συμπληρωματική σύμβαση είναι απευθείας ανάθεση με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, συνεπώς η σύναψή της γίνεται με την **υπογραφή της σύμβασης**. Παλιότερα, πριν την ισχύ του ν. 2372/1996, δεν υπογράφονταν Συμπλ. Σύμβαση και η τροποποίηση της αρχικής σύμβασης γινόταν με την έγκριση του ΣΠ από την Π.Α. Με τη νέα διαδικασία που ισχύει μετά το 1996 όμως πρέπει να ολοκληρωθεί η διαδικασία με την υπογραφή της σύμβασης.

Το ζήτημα αυτό έχει άμεση σχέση με την αυτοδίκαιη έγκριση των ΣΠ μετά από την πάροδο άπρακτης προθεσμίας 3 μηνών από την υποβολή του ΣΠ. Είχε δηλαδή

¹⁰⁷ Κατά το άρθρο 12 παρ. 2,3 του π.δ. 171/87 (έργα ΟΤΑ):

2. Η θεώρηση των ΠΚΤΜΝΕ και των Σ.Π. έργων γίνεται από τα αρμόδια όργανα που θεώρησαν την αντίστοιχη μελέτη του έργου ή τον ειδικό προϋπολογισμό αυτού. Σε όσες περιπτώσεις η θεώρηση της μελέτης έχει γίνει από τη Δ/νση Τεχνικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Εσωτερικών ή εάν η δαπάνη που προκύπτει από τον Σ.Π. του έργου (συμπεριλαμβανομένων των προμηθειών των υλικών που ενσωματώνονται στο έργο) υπερβαίνει τα **100.000.000 δρχ.**, χωρίς να υπολογίζεται η έκπτωση της δημοπρασίας, η θεώρηση των Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε. και του Σ.Π. και όλων των επομένων γίνεται από το Δ/ντή της Τεχνικής Υπηρεσίας του Υπουργείου αυτού.

Στην περίπτωση έργων των Δήμων Αθηναίων, Πειραιώς και Θεσ/νίκης το ανωτέρω ποσό διπλασιάζεται. Τα Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε. και Συγκριτικοί Πίνακες που έχουν θεωρηθεί από το Δ/ντή της Τεχνικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εσωτερικών, σε όσες περιπτώσεις τούτο απαιτείται, επιστρέφονται στη Δ/ντρια Υπηρεσία και κοινοποιούνται από αυτήν στον ανάδοχο, με αποδεικτικό. Για τις κατά τα ανωτέρω θεωρήσεις της παρ. αυτής δεν απαιτείται γνωμοδότηση συμβουλίου έργων.

(Με την παρ. 3 άρθρου 23 του Ν. 1832/89 (ΦΕΚ-54 Α') το ποσό των 100.000.000 δρχ. αυξήθηκε σε **300.000.000 δρχ.**)

(Τροποποιείται η διάταξη της παραγράφου 3 του άρθρου 23 του Ν. 1832/1989 (ΦΕΚ 54 Α') ως προς το ποσό των τριακοσίων εκατομμυρίων (300.000.000) δραχμών, το οποίο αυξάνεται σε τρία εκατομμύρια (**3.000.000 ευρώ – ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡ. 2 ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 12 ΤΟΥ Ν. 3074/02, ΦΕΚ-296 Α'**).

3. Προκειμένου να συνταχθεί από τη **Δ/ντρια Υπηρεσία**, σύμφωνα με την **παρ. 4 του άρθρου 43** του Π.Δ. 609/85 πρωτόκολλο κανονισμού τιμών μονάδας νέων εργασιών για εργασίες για τις οποίες έχει προβλεφθεί τιμή στην αρχική μελέτη ή σε προηγούμενο τέτοιο πρωτόκολλο για αναγκαίες μελλοντικές αυξήσεις ποσοτήτων και πριν να υπογραφεί το πρωτόκολλο αυτό από τον ανάδοχο, απαιτείται γνωμοδότηση του Νομαρχιακού Συμβουλίου Δημοσίων Έργων τόσο για την αναγκαιότητα της σύνταξης των νέων αυτών τιμών όσο και για το καθοριζόμενο από τη Δ/ντρια Υπηρεσία ύψος τους.

¹⁰⁸ Από 1-1-2004 ισχύει η ρύθμιση αυτή και εφαρμόζεται στις συμβάσεις που η διακήρυξή τους δημοσιεύτηκε ένα μήνα πριν την ημερομηνία αυτή. Προηγουμένως ίσχυσε ο ν. 2338/95 με τον οποίο ορίστηκε ότι κατ' αρχήν αυξάνονται οι συμβατικές τιμές κατά 5% και αν ο ανάδοχος διεκδικούσε περισσότερα μπορούσε να προσφύγει στα δικαστήρια.

διαμορφωθεί από το 1992 πάγια νομολογία κατά την οποία αν μετά την υποβολή (από την ΔΥ προς την ΠΑ) ΣΠ, περνούσε άπρακτο διάστημα 3 μηνών ο ΣΠ εγκρίνονταν αυτοδίκαια και πλέον δεν μπορούσε η ΠΑ να τον διορθώσει.¹⁰⁹

Όμως πρόσφατα, με την **1100/2007 απόφαση του ΣτΕ** κρίθηκε ότι η νομολογία αυτή δεν ισχύει για τις συμβάσεις που ανατέθηκαν με το νέο νομικό πλαίσιο (μετά το 1996), που απαιτεί πλέον, μετά την έγκριση του ΑΠΕ και την υπογραφή της Σ.Σ., ύστερα μάλιστα από γνώμη του οικείου Τεχνικού Συμβουλίου.

ΑΠ 1644/2008: Όπως προκύπτει από το συνδυασμό των διατάξεων 5 παρ.7 και 8 του Ν.1418/1984, 38 και 40 παρ. 6 του ΠΔ 609/1985, καθένας από τους ανακεφαλαιωτικούς πίνακες που καταρτίζονται κατά τη διάρκεια του έργου είναι **αυτοτελής**, ως προς το είδος και ποσό των περιλαμβανόμενων σ' αυτό εργασιών και την αξία τους, με την έννοια ότι εφ' όσον δεν αμφισβητηθεί καθ' οιονδήποτε τρόπο προσηκόντως ενώπιον των αρμοδίων διοικητικών αρχών και του δικαστηρίου, το περιεχόμενό του οριστικοποιείται, οι δε απαιτήσεις που προέρχονται απ' αυτόν δεν μπορούν να προσβληθούν με αφορμή την κατάρτιση και τον έλεγχο μεταγενέστερου πίνακα, αφού τα δεδομένα αυτά διαμορφωθέντα με την ανεπιφύλακτη συναίνεση αμφοτέρων των μερών, ανάγονται πλέον στο **συμβατικό μέρος** της κατά τις διατάξεις του Ν.1418/1985 και του ΠΔ 609/1985 καταρτιζόμενης εργολαβικής σχέσης, και αποτελούν εκ των πραγμάτων **στοιχείων καθοριστικά της περαιτέρω συναλλακτικής σχέσης και συμπεριφοράς** καθενός των συμβαλλομένων, κατά τη διαχρονική εξέλιξη της σχέσης και μέχρι την ολοκλήρωσή της.

Εν όψει δε αυτών, η μονομερής από τον κύριο του έργου ή την διευθύνουσα υπηρεσία, μεταβολή των δεδομένων κονδυλίων προγενέστερων ανακεφαλαιωτικών πινάκων του έργου, που καταρτίσθηκαν εγκρίθηκαν, και οριστικοποιήθηκαν κατά τα προαναφερθέντα σε σχέση με προγενέστερες τμηματικές εκτελεσθείσες πιστοποιήσεις, δεν είναι επιτρεπτή ούτε κατά τον πραγματοποιούμενο μεταγενέστερο τελικό έλεγχο, εάν η μεταβολή αυτή και η ανατροπή του οριστικοποιημένου ανακεφαλαιωτικού πίνακα και της συναφούς πιστοποίησης εργασιών και εντολής πληρωμής, οφείλεται αποκλειστικά σε μεταβολή των απόψεων της υπηρεσίας αυτής ως προς τη νομιμότητα των κονδυλίων των οποίων επιχειρείται η μεταβολή μεταγενέστερα, αφού στην περίπτωση αυτή, λόγω της πιο πάνω ειδικής νομοθετικής ρύθμισης, **δεν έχουν εφαρμογή ούτε οι γενικές αρχές για την ανάκληση από τη διοίκηση παράνομων πράξεών της**, ούτε οι διατάξεις για την ακύρωση δήλωσης λόγω ουσιώδους πλάνης του Αστικού Κώδικα (ΑΠ 1272/2003). Τα προαναφερθέντα δεν αναιρούνται από τις διατάξεις των άρθρων 38, 40 παρ.6, 8, 43, 54 και 55 του ΠΔ 609/1985.

Με τον ίδιο τρόπο έκριναν οι ΣτΕ 1870/2001, Διδ 19 (2007), 777, **ΣτΕ 3914/2001** (οι οποίες προσθέτουν ότι απόφαση δικαστηρίου που αφορά ένα ΣΠ **δεν δημιουργεί δεδικασμένο** δεσμεύον τα συμβαλλόμενα μέρη και τα δικαστήρια της ουσίας σε διαφορά που γεννήθηκε από άλλο –επόμενο πίνακα και αφορά εργασίες που για πρώτη φορά προβλέπονται με τον εν λόγω ΣΠ.), **ΣτΕ 1624/03, 3907/01, 3914/01, 1257/03 και ΣτΕ 2228/2002**, κατά την οποία δεν είναι επιτρεπτή η διόρθωση σφάλματος στον υπολογισμό της **δαπάνης αναθεώρησης**, έστω κι αν εκ παραδρομής της αρμόδιας υπηρεσίας συνέβη το σφάλμα αυτό, διότι σημαίνει μονομερή ανατροπή των δεδομένων προηγούμενων Σ.Π.

5. Τα απρόβλεπτα

Στην παρ. 2 του άρθρου 8 ρυθμίζεται το ζήτημα του κονδυλίου των απροβλέπτων, ενός κονδυλίου που αποτελεί ποσοστό του προϋπολογισμού του έργου (ήτοι δαπάνη εργασιών + ΓΕ και ΟΕ

¹⁰⁹ **ΣτΕ 709/2008, ΑΠ 1644/2008.** Μετά την έγκριση από την προϊσταμένη αρχή του ΠΚΤΜΝΕ και του συγκριτικού πίνακα, δεν είναι δυνατή η εκ μέρους του κυρίου του έργου και η μονομερής μεταβολή των δεδομένων που αυτά περιέχουν, χωρίς τη συναίνεση του αναδόχου, αφού αυτά ανάγονται στο συμβατικό μέρος της εργολαβικής σχέσης και αποτελούν στοιχεία καθοριστικά της συναλλακτικής συμπεριφοράς των συναλλασσομένων.

Περιλαμβάνεται στην αρχική σύμβαση ως ποσοστό (προσδιοριζόμενο ειδικότερα με απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ – με την απόφ. Δ17α/07/45/ΦΝ380/27-5-96 του ΥΠΕΧΩΔΕ προσδιορίσθηκε σε ποσοστό 15% επί του αρχικού συμβατικού ποσού, **χωρίς τον ΦΠΑ**, για έργα προϋπολογισμού μικρότερου του ορίου εφαρμογής της Κοινοτικής Οδηγίας (5.150.000 ΕΥΡΩ χωρίς ΦΠΑ σήμερα) και με την Δ17α/08/78/ΦΝ 357/3-11-95 σε 9% για έργα προϋπολογισμού μεγαλύτερου του ορίου αυτού. Το ποσοστό αυτό εννοείται ότι μπορεί να αναπροσαρμόζεται με Υ.Α.

Κατ' αρχήν ερμηνεύθηκε ότι το κονδύλι των απροβλέπτων δεν μπορούσε να χρηματοδοτεί συμπληρωματικές εργασίες. Ήδη όμως, με το **Άρθρο Τέταρτο (παρ. 1) του ν. 3621/2007**, το κονδύλιο των απροβλέπτων (το ποσοστό του οποίου καθορίζεται με απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ) μπορεί να χρησιμοποιηθεί και «για απαιτήσεις της κατασκευής που καθίστανται απαραίτητες για την αρτιότητα και λειτουργικότητα του έργου, παρά την πλήρη εφαρμογή των σχετικών προδιαγραφών κατά την κατάρτιση των μελετών του έργου και υπό την προϋπόθεση να μην τροποποιείται το «βασικό σχέδιο» του έργου, δηλαδή η όλη κατασκευή καθώς και τα βασικά διακριτά στοιχεία της, όπως προβλέπονται από την αρχική σύμβαση».

6. Το όριο του 50% της αρχικής συμβατικής δαπάνης

Σε κάθε περίπτωση, η δαπάνη για τις υπερσυμβατικές και νέες εργασίες δεν μπορεί να ξεπεράσει σε αξία το **50%** της **αρχικής δαπάνης**. Το όριο αυτό τίθεται από την κοινοτική Οδηγία. Η δαπάνη αυτή υπολογίζεται όπως όλες οι δαπάνες και τα ποσοστά του άρθρου, δηλαδή στα αρχικά ποσά και τιμές της σύμβασης **μαζί** με τα απρόβλεπτα και **χωρίς**

α) την αναθεώρηση,

β) οποιαδήποτε μεταγενέστερη τροποποίησή τους ή

γ) οποιαδήποτε αποζημίωση (π.χ. θετικές ζημιές για αθέτηση συμβατικής υποχρέωσης του εργοδότη –άρθρο 7 παρ. 2- ή λόγω θεομηνίας –άρθρο 7 παρ. 4).

Σύμφωνα με τη γνωμ/ση **109/97 του ΝΣΚ** (που έγινε δεκτή από τον υπουργό ΠΕΧΩΔΕ με την 9/97 εγκύκλιό του), δαπάνες για την ασφαλή εκσκαφή ανευρεθέντων τυχαία **αρχαιολογικών ευρημάτων** και **επιτάξεως εδαφικών εκτάσεων** πριν τη συντέλεση των αναγκαστικών απαλλοτριώσεων δεν σχετίζονται με την έντεχνη κατασκευή των δημοσίων έργων και ως εκ τούτου δεν υπολογίζονται καθ' οιονδήποτε τρόπο για τον προσδιορισμό του ποσού και του ποσοστού πέραν του 50% της αρχικά προβλεπόμενης συμβατικής δαπάνης του έργου.

Επίσης με την **γνωμ. 205/03 ΝΣΚ** (αποδεκτή από την Υπουργό ΠΕΧΩΔΕ) κρίθηκε ότι οι δαπάνες για την **μετατόπιση δικτύων Ο.Κ.Ω.** για την εκτέλεση έργων του Δημοσίου ή των ΟΤΑ, εντός της περιοχής «Μείζονος Πρωτεύουσας» βαρύνουν τους ΟΚΩ, εν αρνήσει τους δε η μετατόπιση πραγματοποιείται, με προκαταβολή της σχετικής δαπάνης, από τον κύριο του έργου και

η σχετική δαπάνη επιβάλλεται στη συνέχεια στον αρμόδιο Ο.Κ.Ω. Το ποσό της προκαταβαλλόμενης αυτής δαπάνης **δεν συνυπολογίζεται στο όριο 50%** για τις συμπληρωματικές συμβάσεις.

Η **Ολομέλεια του ΝΣΚ, στη γνωμ/σή της 417 / 2002** ασχολήθηκε με το ζήτημα του προσδιορισμού της συμβατικής δαπάνης στις συμβάσεις παραχώρησης και έκρινε ότι ο προσδιορισμός της αξίας του αντικειμένου της Σύμβασης Παραχώρησης, λόγω της νομικής φύσης της, δεν μπορεί να λαμβάνει χώρα μόνο επί τη βάση του κατασκευαστικού αντικειμένου αυτής, αλλά προκύπτει από το άθροισμα όλων των παροχών στις οποίες υποχρεούται να προβεί ο Ανάδοχος και στις οποίες απέβλεψε η αναθέτουσα αρχή για την παραχώρηση του δικαιώματος εκμετάλλευσης του Έργου. Ειδικότερα στη Σύμβαση παραχώρησης της Αττικής Οδού (Ε.Λ.Ε.Σ.Σ. και Δ.Π.Λ.Υ.), για τον υπολογισμό του ορίου 50% μέχρι του οποίου μπορούν να ανατεθούν απευθείας στον ανάδοχο συμπληρωματικές εργασίες κατά την παρ. 34.2.7 αυτής, ως συμβατικό αντικείμενο νοείται το οριζόμενο στα άρθρα 8 και 9 ως συμβατικό αντικείμενο και όχι μόνο το κατά το άρθρο 25 της Σύμβασης αντικείμενο της περιόδου μελετών-κατασκευών.

Όπως προαναφέρθηκε, τόσο ο ν. 1418/84 (άρθρο 8 παρ. 1) όσο και η Κοινοτική Νομοθεσία (π.δ. 334/2000 άρθρο 8 παρ. 3δ) δεν επιτρέπουν την εκτέλεση εργασιών επιπλέον του ορίου του 50% της αρχικής σύμβασης. Όμως είτε επειδή κατά την εκτέλεση δεν είναι πάντοτε προφανής η υπέρβαση (η οποία ανακαλύπτεται κατά την επιμέτρηση ή την έγκριση των λογαριασμών), είτε επειδή η Δ.Υ. δίνει σχετικές εντολές (εν γνώσει της ενδεχομένως ότι υπάρχει υπέρβαση), αρκετά συχνά ο ανάδοχος εκτελεί εργασίες άνω του ορίου του 50%.

Στην περίπτωση αυτή, κατά την ισχύουσα πρακτική ο λογαριασμός πληρωμής που υποβάλει ο ανάδοχος νομίμως περικλύπεται από την Δ.Υ. (είναι ζήτημα αν μπορούν να διορθωθούν για το λόγο αυτό οι επιμετρήσεις, ενώ η ύπαρξη εργασιών πέραν του ποσοστού αυτού δεν εμποδίζει την παραλαβή τους κατά τις διατάξεις του άρθρου 53 π.δ. 609/85, αφού η εκτέλεση υπερσυμβατικών ή εξωσυμβατικών εργασιών δεν μπορεί να αποτελέσει λόγο ούτε για την εν μέρει παραλαβή του έργου (το έργο παραλαμβάνεται ως ενιαίο) ούτε για την αναστολή της διαδικασίας της παραλαβής έως ότου «τακτοποιηθούν» οι εργασίες (βλέπ. παρακάτω στο κεφάλαιο περί παραλαβής). Ούτως ή άλλως, κι αν ακόμα δεν περικοπούν οι εργασίες αυτές κατά την έγκριση του λογαριασμού θα θεωρηθεί μη νόμιμη η καταβολή τους είτε από την ΥΔΕ είτε από τον Πάρεδρο του ΕΛΣυν.

Στις περιπτώσεις αυτές η πληρωμή των εργασιών αυτών, σύμφωνα με παλαιότερη νομολογία των δικαστηρίων της ουσίας (**ενδεικτικά βλέπετε Δ.Ε.Α. 2019/92, ΔιΔικ 6,383, Δ.Ε.Α. 1587/95, ΔιΔικ 9, 961, που έκριναν θετικά και Δ.Ε.Ιωαν 136/95, ΔιΔικ 8, 1195 και ΔΕΑ 4333/97, ΔιΔικ 1999,σελ. 711 που έκριναν αρνητικά**) μπορεί να γίνει μόνο επί τη βάση του αδικοιολογήτου πλουτισμού (904 και επ. ΑΚ).

Ήδη όμως εκδόθηκαν αποφάσεις του ΣΤΕ (ενδεικτικά βλ. **3039/2003**), που έκριναν ότι από τις διατάξεις των άρθρων 8 παρ. 1 του ν. 1418/84 και 34 παρ. 2 του π.δ.

609/85, «προκύπτει ότι σε περίπτωση που ο ανάδοχος εκτελέσει εργασίες μη προβλεπόμενες από τη σύμβαση κατά ποσότητα ή κατά είδος, η δαπάνη των οποίων υπερβαίνει το 50% του συνολικού συμβατικού ποσού, δεν δικαιούται αμοιβής ή αποζημιώσεως για τις εργασίες αυτές (ΣΕ 619/02). Εξαιρέση όμως από τον κανόνα αυτό αποτελεί η περίπτωση που ανάδοχος εκτέλεσε τις ως άνω εργασίες κατόπιν έγγραφης εντολής της υπηρεσίας, ή σε επείγουσες περιπτώσεις, κατόπιν προφορικής εντολής της υπηρεσίας, στον τόπο εκτέλεσης του έργου, καταχωρηθείσας στο ημερολόγιο αυτού (ΣΕ 1170/03, 3219/02)».

7. Πρωτόκολλο Κανονισμού Τιμών Μονάδος Νέων Εργασιών

Ο κανονισμός (δηλαδή η τιμολόγηση) νέων εργασιών, γινόταν παλιότερα μόνο αν έπρεπε να εκτελεστούν εργασίες για τις οποίες δεν υπήρχαν τιμές μονάδος στην αρχική σύμβαση. Ήδη όμως, μετά το άρθρο 12 του ν. 3212/03, Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε. συντάσσεται σε κάθε περίπτωση που πρόκειται να υπογραφεί συμπληρωματική σύμβαση. Ο τρόπος κανονισμού δεν έχει πάντως μεταβληθεί: Εφαρμόζεται πάντοτε η διαδικασία του άρθρου **43 παρ. 3 του ΠΔ 609/85**. Η νομολογία έκρινε κατ' επανάληψη ότι οι σχετικές διατάξεις για τον κανονισμό των νέων τιμών είναι **δημόσιας τάξης** και προκειμένου να εξετασθεί η εφαρμογή της περ. β' πρέπει πρώτα να αποκλειστεί η εφαρμογή της περ. α', κ.ο.κ.

Κατ' αρχήν εξετάζεται αν για τις προς κανονισμό τιμής εργασίες υπάρχουν ή όχι συμβατικές τιμές για παρόμοιες ή ανάλογες εργασίες οπότε οι τιμές καθορίζονται ανάλογα προς αυτές. **Αν δεν υπάρχουν**, αλλά πρόκειται για εργασίες που περιγράφονται και τιμολογούνται σε εγκεκριμένα ή συμβατικά (με την έννοια ότι γίνεται αναφορά σ' αυτά από τη σύμβαση) τιμολόγια, οι τιμές καθορίζονται κατά τα τιμολόγια αυτά. **Τέλος αν δεν υπάρχουν αναλυτικά Τιμολόγια**, τότε οι τιμές καθορίζονται με βάση τα πραγματικά στοιχεία κόστους. Τα στοιχεία αυτά εξακριβώνονται από ειδική Επιτροπή που συγκροτείται για το λόγο αυτό. Οι τιμές που προκύπτουν κατά τον κανονισμό σύμφωνα με την περ.β' (με αναφορά στα αναλυτικά τιμολόγια δηλαδή) ή και την περ. α' - αν η έκπτωση της δημοπρασίας δεν περιλαμβάνεται στην όμοια ή ανάλογη εργασία- υπόκεινται στην έκπτωση, ρητή ή τεκμαρτή της εργολαβίας¹¹⁰.

¹¹⁰ **Ρητή έκπτωση** ονομάζεται όταν, ανάλογα με το σύστημα προσφοράς, ο προσφέρων ορίζει **ο ίδιος** την συνολική έκπτωση (το ποσοστό δηλαδή) επί των τιμών προσφοράς (π.χ. στο άρθρο 6 του π.δ. 609/85, όπου προσφέρεται ενιαίο ποσοστό έκπτωσης). **Τεκμαρτή έκπτωση** έχουμε, επί πλειόνων ομάδων εργασιών, ή εργασιών (π.χ. τα συστήματα του άρθρου 7 και 9) όπου προσφέρονται ιδιαίτερες εκπτώσεις σε ομάδες ή κατηγορίες εργασιών, οπότε με σύγκριση του προϋπολογισμού της μελέτης με αυτόν της προσφοράς προκύπτει η μέση τεκμαρτή έκπτωση της κάθε προσφοράς.

Σημειώσεις: Α). Με την **552/97 γνwm. ΝΣΚ** (δεκτή από τον Υπουργό ΠΕΧΩΔΕ με την 37/97 εγκύκλιό του) κρίθηκε ότι η έκπτωση (ρητή ή τεκμαρτή) της εργολαβίας δεν εφαρμόζεται στις νέες τιμές μονάδος που καθορίζονται με **παρακολούθηση του κόστους**, εκτός αν τα υλικά, ο μηχανικός εξοπλισμός, οι συσκευές και λοιπά παρεμφερή που χρησιμοποιούνται και ενσωματώνονται στο έργο υπάρχουν αποδεδειγμένα ευρέως διαδεδομένα στο εμπόριο. Η έκπτωση της δημοπρασίας εφαρμόζεται πάντως στο ποσοστό ΓΕ+ΟΕ που προστίθεται στις τιμές των υλικών που προκύπτουν με παρακολούθηση.

Ζήτημα γεννάται πως θα υπολογισθεί η έκπτωση της δημοπρασίας αν τα είδη είναι ευρέως διαδεδομένα στο εμπόριο. Θα υπολογιστεί κατά τη γνώμη μου στην τιμή του υλικού (π.χ. 100 X 30%) και επί του ποσού που προκύπτει (70) θα υπολογιστεί το ποσοστό ΓΕ+ΟΕ (18%) ήτοι σύνολο 82,6. Δεν θα ξαναυπολογιστεί η έκπτωση στο ποσοστό (12,6%) που προκύπτει.

Β.) Επίσης με την **505/97 γνwm/ση του ΝΣΚ, που αποδέχθηκε ο Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ με την απόφασή του Δ17α/10/70/ΦΝ 380/1-9-97 (Εγκ. 21)**, κρίθηκε ότι ο επανυπολογισμός των δαπανών των απροβλέπτων, της αναθεώρησης κλπ, για τα δημοπρατούμενα με το σύστημα Μελέτη-Κατασκευή έργα, ο οποίος γίνεται κατά την υπογραφή της σύμβασης, γίνεται με την τεκμαρτή έκπτωση (όπως ορίζεται στη Διακήρυξη) και όχι όπως αυτή τυχόν προκύπτει από τη σύγκριση του προϋπολογισμού της υπηρεσίας με την προσφορά του αναδόχου.

Για τον κανονισμό τιμών με βάση τα στοιχεία κόστους προβλέπει **η παρ. 4 του άρθρου 43.**

Αν κατά τη σύμβαση το **ποσοστό ΓΕ και ΟΕ** είναι συγχωνευμένο στην τιμή προσφοράς του αναδόχου, τότε επί της κανονιζόμενης **κατά την περ. α'** τιμής, δεν προστίθεται ποσοστό ΓΕ και ΟΕ. Στις λοιπές περιπτώσεις το ποσοστό ΓΕ και ΟΕ προστίθεται επί της κανονιζόμενης τιμής.

8. Μείωση ποσοτήτων εργασιών – «επί έλασσον δαπάνες»

Εκτός από την αύξηση των ποσοτήτων των εργασιών που προβλέπονται από τη σύμβαση, μπορεί να προκύψει και μείωση.

Η μείωση των ποσοτήτων είναι από παλιά μέσα στα δικαιώματα του κυρίου του έργου, αλλά ο νομοθέτης αντιμετωπίζει με καχυποψία τη διάθεση των χρηματικών ποσών που προκύπτουν από τη μείωση αυτή. Και τούτο επειδή θέλει να αποκλείσει το ενδεχόμενο να φουσκώνει επίτηδες ο προϋπολογισμός μελέτης του έργου με υπερεκτίμηση των ποσοτήτων των εργασιών (π.χ. να προβλέπονται στη σύμβαση 130.000 κ.μ. εκσκαφών, ενώ πράγματι απαιτούνται μόνο 100.000), προκειμένου μετά την ολοκλήρωση να προκύπτει ένα χρηματικό υπόλοιπο αδιάθετο που θα χρησιμοποιείται για άλλους αδιαφανείς σκοπούς. Θέλει δηλαδή να αποκλείσει το ενδεχόμενο να καλύπτει η μείωση των ποσοτήτων την ανακρίβεια των προμετρήσεων στη φάση της μελέτης του έργου.

Η μείωση των ποσοτήτων αρχικά είναι μέσα στα δικαιώματα του εργοδότη και θεωρείται ως εν μέρει διάλυση ή περιορισμός της συμβάσεως. Προβλέπεται κατ' αρχήν ως

προέκταση του δικαιώματος του εργοδότη στην διάλυση της εργολαβίας η οποία μάλιστα γίνεται αζημίως γι' αυτόν αν οι εκτελεσθείσες εργασίες έχουν υπερβεί το 75% του συνόλου της αρχικής σύμβασης. Για μεγαλύτερο ποσοστό μείωσης, οφείλεται αποζημίωση όπως στην περίπτωση διαλύσεως της συμβάσεως (βλέπ. άρθρο 9 παρ. 1 και 3 ν. 1418/84).

Αν όμως η μείωση των ποσοτήτων συνδυάζεται με χρήση της εξοικονομούμενης δαπάνης σε άλλες εργασίες του ίδιου έργου τότε μιλάμε για τις «**επί έλασσον δαπάνες**».

Για το θέμα αυτό μετά από πιέσεις της Ε.Ε. (που σχετίζονται με την αλλοίωση του συμβατικού αντικειμένου) θεσμοθετήθηκε σφιχτό διαχειριστικό πλαίσιο, με την **παρ. 1 του άρθρου 4 του ν. 3481/2006**. Η κεντρική ιδέα που οδήγησε σε αλλαγή του θεσμικού πλαισίου, είναι η συμμόρφωση με τη νομολογία του ΔΕΚ επί της υποθέσεως **C-496/1999 (Επιτροπή κατά CAS Succhi di Frutta SpA)**. Σύμφωνα με τις νέες διατάξεις, η δυνατότητα χρήσης των επί έλασσον δαπανών πρέπει:

α) να αναφέρεται στην διακήρυξη και τα συμβατικά τεύχη,

β) να μην οδηγεί σε αλλαγή του βασικού σχεδίου του έργου,

γ) να μην θίγει την πληρότητα και λειτουργικότητά του και

δ) να μην χρηματοδοτεί νέες εργασίες.

Επί πλέον τίθεται **ποσοτικό όριο** στη χρήση των επί έλασσον δαπανών. Συγκεκριμένα δεν μπορούν να χρησιμοποιούνται ποσά που υπερβαίνουν το **20%** της συμβατικής δαπάνης ομάδας εργασιών, ούτε συνολικά μπορεί να υπερβαίνουν ποσοστό 10% του ποσού της σύμβασης. Για τον υπολογισμό των ποσοστών αυτών δεν λαμβάνονται υπόψη οι προσθαφαιρέσεις εργασιών και δαπάνης για εργασίες που ανήκουν στην ίδια ομάδα.

Για τη χρήση των επί έλασσον δαπανών απαιτείται σε κάθε περίπτωση **σύμφωνη γνώμη του τεχνικού συμβουλίου**, που λαμβάνεται μετά από εισήγηση του φορέα υλοποίησης η οποία συνοδεύεται από σύμφωνη γνώμη της αρμόδιας Διαχειριστικής Αρχής, όταν πρόκειται για έργο συγχρηματοδοτούμενο.

Οι ανωτέρω περιορισμοί έχουν εφαρμογή στα έργα τα οποία α) κατασκευάζονται με μελέτες που ανατέθηκαν και εκπονήθηκαν βάσει του ν. 3316/05, β) προκηρύσσονται μετά την 1-3-2006 και γ) πρόκειται να συγχρηματοδοτηθούν από την Ε.Ε. στην προγραμματική περίοδο 2007-2013.

Η ανάλυση του προϋπολογισμού των έργων σε ομάδες εργασιών γίνεται με αντικειμενικό τρόπο και συγκεκριμένα σύμφωνα με όσα ορίζονται σε **απόφαση του Υπουργού**

ΠΕΧΩΔΕ.

9. Αναδρομική σύναψη συμπληρωματικών συμβάσεων

Εν όψει της συνήθους τακτικής της **αναδρομικής σύναψης** των συμπληρωματικών συμβάσεων (μετά δηλαδή την έναρξη, ίσως δε και την περαίωση, της εκτέλεσης των νέων εργασιών) είναι σημαντικές οι πρόσφατες αποφάσεις **3307/2005 και 595/2005 του Συμβουλίου της Επικρατείας**, κατά τις οποίες κανονικά η σύνταξη και έγκριση του Συγκριτικού Πίνακα και του ΠΚΤΜΝΕ πρέπει να προηγούνται της εκτέλεσης των νέων εργασιών, πλην δεν αποκλείεται από τις σχετικές διατάξεις η νομιμοποίηση εκ των υστέρων των εργασιών αυτών, με την σύνταξη και έγκριση του σχετικού Σ.Π. ακόμα κι αν πρόκειται για εργασίες που εκτελέστηκαν χωρίς έγγραφη διαταγή και ακόμα χωρίς να συντρέχουν οι προϋποθέσεις του επειγόντος (σχετικές και οι ΣτΕ 7μ. 4162/97, και η 3306/97 επίσης 7μ). Υπογραμμίζεται ότι η πρώτη απόφαση ερμηνεύει τις διατάξεις του ν.δ. 1266/72, και η δεύτερη του ν. 1418/84, όπως ίσχυε πριν την τροποποίησή του με το ν. 2372/96 (οπότε μετά την έγκριση του ΑΠΕ συνάπτεται και συμπληρωματική σύμβαση).

Σημειώνεται επίσης (για να αναδειχθεί και η διαφορετική οπτική του ίδιου θέματος από το **Ελεγκτικό Συνέδριο** και η σύγχυση που δημιουργείται), ότι στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η πρώτη απόφαση, κατ' αρχάς ο Σ.Π. του έργου αυτού εγκρίθηκε από την Π.Α., αλλά το Ελεγκτικό Συνέδριο, κατά τον έλεγχο του σχετικού εντάλματος πληρωμής, έκρινε, με την 150/Σ.12/29-3-1988 πράξη του 1^{ου} Τμήματος, ότι δεν είναι νόμιμη η ως άνω πληρωμή λόγω ακυρότητας της σχετικής έγκρισης του ΣΠ. Η Π.Α. επανήλθε επί του θέματος, ακύρωσε το σχετικό ένταλμα και η υπόθεση οδηγήθηκε στο Διοικητικό Εφετείο που έκρινε την έγκριση του Σ.Π. ως μη νόμιμη (455/93 Δ.Ε.Πατρών)¹¹¹.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΣτΕ 3948/2005 . Εργα ΟΤΑ. Από το άρθρο 17 παρ. 2 και 3 του π.δ. 171/1987 συνάγεται ότι η αποφασιστική αρμοδιότητα καταρτίσεως των πρωτοκόλλων κανονισμού τιμών μονάδος νέων εργασιών (Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε.) και των συγκριτικών πινάκων (Σ.Π.) ανήκει στο Δημοτικό ή Κοινοτικό Συμβούλιο, ως προϊσταμένη αρχή, η οποία αποφαινεται εν όψει των στοιχείων που της υποβάλλονται από τη διευθύνουσα

¹¹¹ **ΕΛΣυν VII τμ. 79/2007:** Η ελεγχόμενη δαπάνη δεν είναι νόμιμη, καθόσον αφορά και σε πληρωμή εργασιών, που εκτελέστηκαν δυνάμει συμπληρωματικής σύμβασης, που εγκρίθηκε και υπογράφηκε μετά τη λήξη της συμβατικής προθεσμίας περάτωσης του έργου και της νομίμως χορηγηθείσας παράτασης αυτής (ήτοι μετά τις 31.7.2004), η δε παράταση της προθεσμίας που χορηγήθηκε στις 30.5.2005 από το Δ.Σ. μετά τη λήξη της συμβατικής κατά τα ανωτέρω προθεσμίας δεν συνιστά όντως παράταση αυτής, αλλά χορήγηση νέας προθεσμίας, η οποία όμως δεν προβλέπεται από τις διατάξεις περί δημοσίων έργων.

υπηρεσία, η έγκριση δε, από το Δημοτικό ή Κοινοτικό Συμβούλιο, των Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε. και των Σ.Π., σε περίπτωση που τα στοιχεία αυτά γίνουν ανεπιφυλάκτως αποδεκτά από τον ανάδοχο, πρέπει, εν όψει της ανάγκης ταχείας περατώσεως των δημοσίων έργων και της χωρίς καθυστέρηση πληρωμής του αναδόχου (άρθρο 5 παρ. 8 του ν. 1418/1984), να ενεργείται εντός της διμήνου ανατρεπτικής προθεσμίας που τάσσεται με την παραπάνω διάταξη της τελευταίας περιόδου της παρ. 3 του άρθρου 17 του π.δ. 171/1987. Συνεπώς, μετά την πάροδο του ως άνω διμήνου από την υποβολή του Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε. και του οικείου Σ.Π. χωρίς να χωρήσει έγκριση αυτών, τα στοιχεία αυτά θεωρούνται ότι έχουν εγκριθεί και ότι μετά την πάροδο του διμήνου η προϊσταμένη αρχή (δημοτικό ή κοινοτικό συμβούλιο) δεν έχει εξουσία να εκδώσει πράξη τροποποίησης ή μη εγκρίσεως του Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε. και του οικείου Σ.Π., η τυχόν δε εκδιδόμενη είναι παράνομη ως εκδοθείσα αναρμοδίως κατά χρόνο (βλ. ΣτΕ 3564, 4452/2001, 2711, 3532/2002, 3305/1997, 1921/1993 κ.ά. Πρβλ. ΣτΕ 1798/2001, 1620, 1885/1996).

ΣτΕ 4452/2001 Η έγκριση του ΣΠ από την Προϊστ/νη αρχή, πρέπει να γίνεται **εντός 3 μηνών από την υποβολή του από την Δ.Υ.** Αλλιώς εγκρίνεται **αυτοδίκαια** όπως υποβλήθηκε και η ΠΑ δεν μπορεί να επιφέρει τροποποιήσεις (**ΣτΕ 7μ. 472/92, 1674/97, 619/2003 κ.λ.π.**). Εξάλλου η **τήρηση της προθεσμίας αυτής**, για την έγκριση του Σ.Π. **ελέγχεται και αυτεπαγγέλτως** από το δικαστήριο της ουσίας που επιλαμβάνεται διαφοράς η οποία γεννήθηκε από πράξη της Π.Α. περί τροποποίησης και εγκρίσεως τούτου, διότι το ζήτημα αφορά το χρονικό όριο, πέραν του οποίου δεν είναι δυνατή η έκδοση πράξεως τροποποιητικής του Σ.Π.

ΣτΕ 1870/2001, ΣτΕ 3914/2001. Καθένας από τους πίνακες που καταρτίζονται κατά τη διάρκεια του έργου είναι αυτοτελής ως προς το ποσό των περιλαμβανόμενων σ' αυτόν εργασιών και την αξία αυτών, υπό την έννοια ότι εφόσον δεν αμφισβητηθεί καθιονδήποτε τρόπο ενώπιον των αρμοδίων διοικητικών αρχών και του δικαστηρίου, **το περιεχόμενό του οριστικοποιείται**, οι δε απαιτήσεις που προέρχονται από αυτόν αποσβέννυνται και δεν μπορούν να προβληθούν με αφορμή την κατάρτιση των λοιπών πινάκων. Απόφαση δικαστηρίου που αφορά ένα ΣΠ **δεν δημιουργεί δεδικασμένο** δεσμεύον τα συμβαλλόμενα μέρη και τα δικαστήρια της ουσίας σε διαφορά που γεννήθηκε από άλλο –επόμενο πίνακα και αφορά εργασίες που για πρώτη φορά προβλέπονται με τον εν λόγω ΣΠ.

ΣτΕ 1624/03, 3907/01, 3914/01, 1257/03. Κατά το δίκαιο του **ν.δ. 1266/72 και του π.δ. 475/76** (που πάντως στα κρίσιμα σημεία του είναι ταυτόσημο με το ισχύον), καθένας από τους καταρτιζόμενους κατά τη διάρκεια εκτέλεσης του έργου, Σ.Π., αποβλέπων στην έγκριση συγκεκριμένου είδους, ποσότητας και αξίας εργασιών, είναι αυτοτελής σε σχέση με τους λοιπούς. Συνεπώς ρυθμίσεις που έγιναν με ένα πίνακα δεν δεσμεύουν τη διοικητική αρχή ακατά την κατάρτιση μεταγενέστερων εργασιών, που αποβλέπουν στην έγκριση άλλων εργασιών, έστω και παρομοίων και αναλόγων με τις εργασίες που περιλαμβάνονται σε προηγούμενο πίνακα.

ΣτΕ 2228/2002. Μετά την έγκριση από την Π.Α. του ΠΚΤΜΝΕ που έχει συνταχθεί και γίνει αποδεκτό από τον ανάδοχο, ως και του αντίστοιχου Σ.Π. , δεν είναι δυνατή η αμφισβήτηση και πολύ περισσότερο η μονομερής μεταβολή των δεδομένων που αυτά περιέχουν, εκ μέρους του κυρίου του έργου, χωρίς τη συναίνεση του αναδόχου. Δεν είναι επιτρεπτή η διόρθωση σφάλματος στον υπολογισμό της δαπάνης αναθεώρησης, έστω κι αν εκ παραδρομής της αρμόδιας υπηρεσίας συνέβη το σφάλμα αυτό, διότι σημαίνει μονομερή ανατροπή των δεδομένων προηγούμενων Σ.Π.

ΣτΕ 2031/2003. Αν υπάρξει **υπέρβαση του ποσοστού 100% της ομάδας** των ομοειδών εργασιών (κατά το άρθρο 8 παρ. 2 ν. 1418/84, όπως ίσχυε πριν το ν. 2229/94) και δεν συμφωνηθούν ειδικές τιμές για την εκτέλεση των επιπλέον εργασιών (η διαδικασία της επίτευξης συμφωνίας προβλεπόταν από το **άρθρο 44 του π.δ. 609/85, πριν αντικατασταθεί με το π.δ. 368/94**), τότε λογίζεται ότι ο ανάδοχος αποδέχεται να εκτελέσει τις επιπλέον εργασίες με τις συμβατικές τιμές. Η εφαρμογή της αρχής της καλόπιστης ερμηνείας των συμβάσεων (200 και 288 ΑΚ) προϋποθέτει την **υπαρξη έγκυρης σύμβασης.**

ΔΕΑ 4945/2002. ΜΕΛΕΤΗ-ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ: Στην περίπτωση που υπάρξει αλλαγή (τροποποίηση) της μελέτης, με βάση την οποία ανατέθηκε η σύμβαση (με το σύστημα μελέτη-κατασκευή), έστω και χωρίς έγγραφη εντολή του κυρίου του έργου, πλην επακολούθησε έγκριση της τροποποιητικής αυτής μελέτης, συντρέχει περίπτωση σύνταξης Σ.Π. ή και ΠΚΤΜΝΕ, εφόσον η νέα αυτή μελέτη συνεπάγεται την εκτέλεση πρόσθετων ή νέων εργασιών, χωρίς μάλιστα (για την σύνταξη) να απαιτείται ιδιαίτερη εντολή του εργοδότη. Ακυρώνεται το μέρος της απόφασης του εργοδότη, με

την οποία αφού ενέκρινε την υποβληθείσα μελέτη, διευκρινίζει ότι δεν θα δεχθεί αλλαγή του χρηματικού αντικειμένου της σύμβασης.

Άρθρο 55

Απολογιστικές εργασίες

1. Στις περιπτώσεις συμβάσεων με ανάδοχο για την κατασκευή έργου με το απολογιστικό σύστημα του άρθρου 9 εφαρμόζονται οι παράγραφοι 2 έως 9.

2. Η διευθύνουσα υπηρεσία μπορεί να ορίζει τον αριθμό του απαιτούμενου προσωπικού κατά ειδικότητα, τον αριθμό και είδος μηχανημάτων ή άλλων μέσων και να διατάσσει την αντικατάσταση τυχόν ακατάλληλων.

Μπορεί επίσης να ορίζει το είδος και την ποσότητα των απαιτούμενων υλικών. Η διευθύνουσα υπηρεσία εγκρίνει τα ανώτατα όρια αμοιβής του προσωπικού του αναδόχου κατά ειδικότητα με τη δυνατότητα να ορίσει διάφορα όρια για ορισμένο αριθμό εργαζομένων κάθε ειδικότητας ανάλογα με την απόδοσή τους.

3. Η παρακολούθηση της δαπάνης και ο απολογισμός της χρήσης των υλικών ή άλλων μέσων που αγοράζονται με δαπάνη του κυρίου του έργου, γίνεται όπως ορίζεται με τη σύμβαση. Στη δαπάνη αυτή προστίθεται το εργολαβικό ποσοστό μειωμένο κατά την έκπτωση της σχετικής δημοπρασίας.

4. Οι εργοδοτικές επιβαρύνσεις και όλες οι τυχόν ισχύουσες κρατήσεις ή εισφορές υπέρ τρίτων στη δαπάνη του έργου, εκτός φόρου εισοδήματος και ΦΠΑ, καταβάλλονται από τον ανάδοχο και αποδίδονται σ' αυτόν, με το εργολαβικό ποσοστό, μειωμένο κατά την έκπτωση της δημοπρασίας.

5. Αποζημιώσεις προσωπικού των απολογιστικών εργασιών βαρύνουν τον κύριο του έργου μόνο για το διάστημα που το προσωπικό ασχολήθηκε στις απολογιστικές εργασίες και αν η λύση της σύμβασής του γίνεται με τη βούληση του κυρίου του έργου και κατά τη διάρκεια κατασκευής του έργου.

6. Ο κύριος του έργου ευθύνεται για εργατικά ατυχήματα που συμβαίνουν κατά την κατασκευή του έργου μόνο αν αυτά οφείλονται σε υπαιτιότητα των οργάνων του ή των οργάνων του φορέα κατασκευής του έργου.

7. Για τις απολογιστικές εργασίες συντάσσεται από τον ανάδοχο επιμέτρηση και απολογισμός της δαπάνης και για την παραλαβή τους εφαρμόζονται ανάλογα οι διατάξεις των άρθρων 73 και 75 του παρόντος. Ο χρόνος υποχρεωτικής συντήρησης και οι υποχρεώσεις του αναδόχου κατά το χρόνο αυτό ορίζονται με τη σύμβαση.

8. Στις περιπτώσεις που η σύμβαση της απολογιστικής εκτέλεσης προβλέπει την κατασκευή εργασιών με υπερβολαβίες, ολικά ή μερικά, για την εκτέλεση της υπερβολαβίας από τον υπερβολάβο δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων, αλλά ό,τι ορίζεται σχετικά στη σύμβαση του κυρίου του έργου με τον ανάδοχο.

9. Σε κάθε περίπτωση απολογιστικής εκτέλεσης εργασιών τηρείται ειδικό ημερολόγιο στο οποίο καταγράφονται καθημερινά το απασχολούμενο προσωπικό κατά ειδικότητα, μηχανήματα ή άλλα μέσα, τα εισκομιζόμενα υλικά και καύσιμα, οι εκτελούμενες εργασίες περιγραφικά και κατά θέση του έργου, και κάθε άλλο στοιχείο για την τεκμηρίωση της ορθολογιστικής διαχείρισης των μέσων, των υλικών και της αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού. Τα φύλλα του ημερολογίου αυτού συνοδεύουν τους απολογισμούς των έργων και τίθενται υπόψη της επιτροπής προσωρινής παραλαβής. Μετά την έναρξη της καθημερινής εργασίας παραδίδεται στον εκπρόσωπο της διευθύνουσας υπηρεσίας ειδικό δελτίο που περιλαμβάνει ονομαστική κατάσταση του απασχολούμενου προσωπικού και κατάσταση των μηχανημάτων.

10. Κατά την εκτέλεση οποιασδήποτε σύμβασης κατασκευής έργου με άλλο σύστημα, εκτός από το απολογιστικό σύστημα, ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να εκτελέσει και αναγκαίες απολογιστικές εργασίες, όταν του δοθεί ειδική εντολή από τη διευθύνουσα υπηρεσία. Στην περίπτωση αυτή

καταβάλλεται στον ανάδοχο και περιλαμβάνεται στην πιστοποίηση, η πραγματική δαπάνη που προκύπτει σύμφωνα με τα νόμιμα αποδεικτικά πληρωμής για την εκτέλεση των εργασιών. Η δαπάνη αυτή δεν υπόκειται στην έκπτωση της δημοπρασίας. Καταβάλλεται επίσης στον ανάδοχο το εργολαβικό ποσοστό της παραγράφου 2 του άρθρου 9 του παρόντος, αν δεν ορίζεται στη σύμβαση διαφορετικά. Στο ποσοστό αυτό εφαρμόζεται η ρητή ή τεκμαρτή έκπτωση της δημοπρασίας. Οι διατάξεις των παραγράφων 2 έως 6 και του τελευταίου εδαφίου της παραγράφου 9 εφαρμόζονται ανάλογα και στις περιπτώσεις της παραγράφου αυτής.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Στο άρθρο 55 κωδικοποιούνται οι διατάξεις του άρθρου 42, που ρυθμίζουν την εκτέλεση έργου ή εργασιών του έργου με το απολογιστικό σύστημα. Στο άρθρο 9 του ΚΔΕ κωδικοποιήθηκε το άρθρο 11 του π.δ. 609/85 που αφορά την ανάθεση έργου με το απολογιστικό σύστημα, το οποίο εφαρμόζεται όταν ο έργο που πρόκειται να ανατεθεί είναι δύσκολο να τιμολογηθεί, ή όταν πρόκειται για δοκιμαστικές εργασίες και έρευνες και γενικότερα όταν υπάρχει αδυναμία προσδιορισμού των ποσοτήτων και των εργασιών του έργου. Στην περίπτωση αυτή ο ανάδοχος προσφέρει έκπτωση επί του ποσοστού ΓΕ και ΟΕ (κατ' ουσίαν στο εργολαβικό του όφελος, αφού τα γενικά έξοδα είναι ανελαστικά), το οποίο ορίζεται ενιαία σε 18%.

Η εκτέλεση του έργου ή μέρους του έργου με το απολογιστικό σύστημα είναι μια μέθοδος που βρίσκεται ανάμεσα στην αυτεπιστασία και στην εκτέλεση με ανάδοχο. Υφίσταται μεν ανάδοχος, όμως το έργο δεν έχει συγκεκριμένες ποσότητες και τιμές και ο ανάδοχος αμείβεται με παρακολούθηση του κόστους του έργου (παραστατικά κ.λ.π.), η δαπάνη δε που προκύπτει προσαυξάνεται κατά το ΓΕ και ΟΕ επί του οποίου εφαρμόζεται η έκπτωση που πρόσφερε ο ανάδοχος. Πολλά από τα θέματα που προκύπτουν κατά την εκτέλεση των απολογιστικών εργασιών πρέπει να καθορίζονται από την ίδια τη **σύμβαση** (παρ. 3, 7 και 8 του άρθρου 55), συνεπώς για να καταστεί δυνατή η εκτέλεση του έργου πρέπει να περιέχονται σχετικές ρυθμίσεις στην **ΕΣΥ**, αλλιώς δημιουργείται κενό δικαίου.

Θέμα έχει δημιουργηθεί τελευταία με το ζήτημα του **απολογιστικού τρόπου υπολογισμού της αξίας ασφάλτου**, η οποία ενσωματώνεται σε δημόσια έργα. Ο τρόπος αυτός επιβλήθηκε με εγκυκλίους του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ, ο οποίος υπέδειξε ότι πρέπει να ενσωματώνονται προβλέψεις στη σύμβαση. Το ΝΣΚ έκρινε, κατόπιν ερωτήματος, ότι ο τρόπος αυτός δεν κατέστη μέρος της σύμβασης με τις προβλέψεις που ενσωματώθηκαν στη Διακήρυξη των έργων ¹¹².

¹¹² **Γνωμ ΝΣΚ (Ολομ) 436/2010.** α) Στα δημόσια έργα, που περιλαμβάνουν έργα ασφαλτόστρωσης, εφαρμόζεται το απολογιστικό σύστημα μόνον εφόσον αα) τούτο, κατά ρητή και ειδική πρόβλεψη της διακηρύξεως έχει καταστεί περιεχόμενο της οικείας συμβάσεως, ή ββ) συντρέχουν οι προϋποθέσεις της παρ. 10 του άρθρου 53 του ν. 3669/2008.

Εξάλλου ακόμα κι όταν το έργο έχει ανατεθεί με άλλο σύστημα (πλην του άρθρου 9), μπορεί είτε εξ αρχής να προβλέπεται με κονδύλι απολογιστικών εργασιών στον προϋπολογισμό και την Διακήρυξη του έργου¹¹³, είτε και αν δεν προβλέπεται (π.χ. αν

β) Η εγκύκλιος 21/2008 του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων δεν μπορεί να αποτελέσει, ως προς την τιμή της ασφάλτου, νόμιμο τρόπο προσδιορισμού ενιαίου τιμολογίου εργασίας ή εντάξεως των ασφαλτοστρώσεων ή μέρους αυτών στο απολογιστικό σύστημα.

γ) Ο έλεγχος και η πληρωμή της δαπάνης της ασφάλτου θα πραγματοποιηθεί, αν η σχετική εργασία δεν έχει υπαχθεί νομίμως στο απολογιστικό σύστημα, επί τη βάση των δικαιολογητικών που προβλέπονται από τις κείμενες διατάξεις περί εκτελέσεως των δημοσίων έργων και αποδεικνύουν τη νομιμότητα και κανονικότητα της, ενώ οι Υπηρεσίες Δημοσιονομικού Ελέγχου μπορούν να ζητούν από το διατάκτη κάθε αναγκαία πληροφορία ή στοιχείο και να διενεργούν επί τόπου ελέγχους.

Για το ίδιο θέμα βλέπετε ΕΛΣυν VII 312/2010. Δεν είναι νόμιμη η δαπάνη για την πληρωμή της αμοιβής αναδόχου κατασκευής δημοσίου έργου για εργασίες που εκτελέστηκαν απολογιστικά στο πλαίσιο εργολαβίας που διεξήχθη με άλλο σύστημα δημοπρασίας, όταν οι εργασίες αυτές έγιναν χωρίς ειδική έγγραφη εντολή της διευθύνουσας υπηρεσίας. Εξάλλου η ειδική αυτή εντολή **δεν αναπληρώνεται** από το γεγονός ότι είτε σε απόφαση της Διευθύνουσας Υπηρεσίας είτε στην σύμβαση είτε στα συνοδεύοντά αυτή συμβατικά τεύχη αναφέρεται ότι η σχετική δαπάνη θα καταβληθεί απολογιστικά.

Εγκύκλιος 11/20.6.2008 της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Έργων, με την οποία ορίστηκε ότι θα αφαιρείται η αξία της ασφάλτου από την αξία των ασφαλιστικών εργασιών και θα πληρώνεται ιδιαίτερα και ότι στους προϋπολογισμούς των έργων η δαπάνη της ασφάλτου θα περιλαμβάνεται ως απολογιστική εργασία. Σχετικά με τον υπολογισμό της αξίας της ασφάλτου κατά τη διαδικασία ανάθεσης και εκτέλεσης δημοσίων έργων με επόμενη όμοια εγκύκλιο (21/2.10.2008) ορίστηκε ότι η τιμή της ασφάλτου θα λαμβάνεται από το ημερήσιο δελτίο που θα εκδίδεται από τη Διεύθυνση Τιμών Βιομηχανικών Προϊόντων και Φαρμάκων της Γενικής Γραμματείας Εμπορίου, κατά την ημέρα ενσωμάτωσης του ασφαλτοσκυροδέματος στο έργο.

Όσον αφορά την έκδοση τιμολογίου για την προμήθεια της ασφάλτου, βασίμως προβάλλεται από τον Επίτροπο ότι η έλλειψη αυτή καθιστά πλημμελή τη δαπάνη για την πληρωμή της αναδόχου, διότι σύμφωνα με τα εκτιθέμενα στην σκέψη ΙΙα της παρούσας, για την πληρωμή του αναδόχου έργου που εκτελείται για λογαριασμό των Ο.Τ.Α. **απαιτείται να προσκομίζονται τα πρωτότυπα δικαιολογητικά δαπανών** (τιμολόγια αγοράς πρώτης ύλης). Στη συγκεκριμένη περίπτωση ακόμα και αν γίνει δεκτός ο ισχυρισμός της αναδόχου ότι το προϊόν που παρείχε στο Δήμο (ασφαλτόδεμα) κατασκευάστηκε από άλλη εταιρεία και όχι από την ίδια, ήταν απαραίτητο να προσκομιστούν τα τιμολόγια ή και δελτία αποστολής που εκδόθηκαν μεταξύ των δύο εταιρειών, προκειμένου να αποδειχθεί η αξία του προϊόντος, η δαπάνη του οποίου καταβάλλεται με το ελεγχόμενο χρηματικό ένταλμα. Περαιτέρω και ο δεύτερος λόγος διαφωνίας του Επιτρόπου είναι βάσιμος, διότι, αν και δεν πρόκειται για την προμήθεια της ασφάλτου που πραγματοποιήθηκε απολογιστικά, αλλά για την δαπάνη της ασφάλτου, που χαρακτηρίζεται ως απολογιστική εργασία, λόγω του ιδιαίτερου τρόπου της τιμολόγησής της, απαιτείται σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με όσα παρατίθενται στη σκέψη ΙΙβ της παρούσας, η έκδοση ειδικής έγγραφης άδειας από τη διευθύνουσα το έργο υπηρεσία, καθώς η αξία της κυμαίνεται και η τελική τιμή της είναι αυτή που προσδιορίζεται από το εκάστοτε ημερήσιο δελτίο ενδεικτικών τιμών αγοράς ασφάλτου από τα Ελληνικά Πετρέλαια, που εκδίδει η Γενική Γραμματεία Εμπορίου του Υπουργείου Ανάπτυξης, κατά την ημέρα ενσωμάτωσης της ασφάλτου στο έργο. Η εγκύκλιος (21/2008), της οποίας γίνεται επίκληση για την υποστήριξη της νομιμότητας της δαπάνης, αναφέρεται στον νέο τρόπο υπολογισμού της αξίας της ασφάλτου, λόγω της ιδιόζουσας τιμολόγησης των εργασιών ασφαλοτόστωσης, ωστόσο δεν μεταβλήθηκε με τον τρόπο αυτό η διαδικασία που απαιτείται για την πραγματοποίηση της προμήθειας, η οποία περιλαμβάνει εκτός από την έκδοση ειδικής έγγραφης εντολής από τη Διευθύνουσα Υπηρεσία και την προσκόμιση των νόμιμων αποδεικτικών πληρωμής της (τιμολόγια και δελτία αποστολής) ως δικαιολογητικά της δαπάνης αυτής.

Συνεπώς **σε κάθε περίπτωση πληρωμής λογαριασμού δημοσίου έργου που περιέχει δαπάνη ασφάλτου** και εφόσον δεν υφίσταται ειδικότερη ρύθμιση όσον αφορά τα δικαιολογητικά και τον τρόπο πληρωμής της, απαιτείται να προσκομίζονται ως δικαιολογητικά τα νόμιμα αποδεικτικά προμήθειας της ασφάλτου.

¹¹³ ΒΛΕΠΕΤΕ σχετικά το τελευταίο εδάφιο του άρθρου **4 ΚΔΕ**, που ορίζει επιγραμματικά τα **συστήματα υποβολής προσφορών** και περαιτέρω ότι «*Τα συστήματα αυτά μπορεί να εφαρμοστούν και σε συνδυασμό μεταξύ τους στη δημοπρασία του ίδιου έργου*».

ανευρεθούν μη αναμενόμενες αρχαιότητες)¹¹⁴ να υποχρεωθεί ο ανάδοχος να τις εκτελέσει με το απολογιστικό σύστημα^{115, 116, 117}. Έτσι, όσον αφορά τον απολογιστικό τρόπο της αξίας της ασφάλτου, πρέπει να αναφέρεται στη Διακήρυξη, στο σημείο που αναγράφεται το σύστημα υποβολής προσφορών (άρθρο 13 των προτύπων προκηρύξεων) ότι παράλληλα εφαρμόζεται και το σύστημα του άρθρου 9 του Ν. 3669/2008, όσον αφορά την αξία της ασφάλτου.

Ανεξάρτητα από τις ρυθμίσεις αυτές του άρθρου 55, αν η εκτέλεση απολογιστικών εργασιών δεν προβλέπεται ήδη στη σύμβαση, οι εργασίες αυτές, όταν συνδέονται με το έργο (και δεν εκτελούνται απλώς επ' ευκαιρία του έργου, όπως επί εκσκαφής αρχαιοτήτων)¹¹⁸ αποτελούν συμπληρωματικές εργασίες και για το λόγο αυτό πρέπει να υπογραφεί σχετική συμπληρωματική σύμβαση.

Πρέπει εδώ να σημειωθεί η ομοιότητα των απολογιστικών εργασιών (που δεν μπορούν εκ των προτέρων να εκτιμηθούν ακριβώς ούτε κατά είδος ούτε και κατά ποσότητα), με την προβλεπόμενη την Οδηγία 2004/18 *συμφωνία – πλαίσιο* (άρθρο **126 ΚΔΕ**), κατά την οποία η αναθέτουσα αρχή προκηρύσσει την υπογραφή συμφωνίας με ανάδοχο ή αναδόχους για την εκτέλεση ομοίων κατά βάση εργασιών, οι οποίες θα εκτελεσθούν εντός της οριζόμενης διάρκειας της συμφωνίας (μέχρι 4 έτη) και των οποίων

¹¹⁴ Στη γνωμοδότησή του **109/97 το ΝΣΚ** έκρινε ότι οι δαπάνες για την ασφαλή εκσκαφή ανευρεθέντων τυχαία **αρχαιολογικών** ευρημάτων δεν σχετίζονται με την κατασκευή καθεαυτή του έργου και δεν υπολογίζονται καθ' οιονδήποτε τρόπο για τον προσδιορισμό του ποσού και του ποσοστού πέραν του 50% της αρχικά προβλεπόμενης συμβατικής δαπάνης του έργου, άρα **δεν θεωρούνται καν συμπληρωματικές εργασίες**.

¹¹⁵ Σχετική η **παρ. 12 του άρθρου 37 ΚΔΕ** κατά την οποία «Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να ειδοποιήσει αμέσως τη διευθύνουσα υπηρεσία αν τυχόν κατά την κατασκευή των έργων **βρεθούν αρχαιότητες ή οποιαδήποτε έργα τέχνης**. Οι διατάξεις για τις αρχαιότητες εφαρμόζονται και στην περίπτωση αυτή. Για την καθυστέρηση των έργων ή τυχόν διακοπή τους από αυτή την αιτία, έχουν εφαρμογή οι σχετικές διατάξεις του παρόντος κώδικα.

¹¹⁶ **ΔεφΑθ 541/1991**. Κατά την εκτέλεση συμβάσεως εκτελέσεως δημοσίου έργου με οποιοδήποτε άλλο, εκτός από το απολογιστικό σύστημα, ο ανάδοχος είναι **υποχρεωμένος να εκτελέσει και απολογιστικές εργασίες**, όταν του δοθεί ειδική εντολή από την Δ/σα Υπηρεσία. Για τις εργασίες αυτές προβλέπεται ότι συντάσσεται από τον ανάδοχο απολογισμός της δαπάνης.

¹¹⁷ **ΣΤΕ 1930/2009**. Δεν αποκλείεται απολογιστικές εργασίες οι οποίες εκτελέστηκαν χωρίς ειδική εντολή, να κριθούν στη συνέχεια από τα αρμόδια όργανα του κυρίου του έργου ή από το διοικητικό εφετείο ως αναγκαίες, οπότε οι εργασίες αυτές νομιμοποιούνται εκ των υστέρων με τη σύνταξη συγκριτικού πίνακα. Εφόσον η αναιρεσείουσα είχε προβάλει ότι οι επίμαχες απολογιστικές εργασίες είχαν εγκριθεί αρμοδίως και ότι η Διευθύνουσα Υπηρεσία βεβαίωσε ότι δεν έχει αντίρρηση να πληρωθεί η αναιρεσείουσα για μέρος των επίμαχων εργασιών, το δικάσαν δικαστήριο όφειλε να κρίνει αν οι εν λόγω απολογιστικές εργασίες ήσαν αναγκαίες για το έργο, οπότε μπορούσαν να νομιμοποιηθούν εκ των υστέρων.

¹¹⁸ **ΕΛΣυν VII 156/2012**. Η επιπλέον της συμβατικής δαπάνη απολογιστικών, όπως και η επιπλέον δαπάνη από αύξηση ΦΠΑ, λόγω μη επάρκειας του σχετικού κονδυλίου, μπορεί να καλυφθεί απ' το κονδύλι αποβλέπων.

οι ποσότητες δεν είναι γνωστές με ακρίβεια, αλλά μπορούν να κατηγοριοποιηθούν οι εργασίες και να συμφωνηθεί τιμή επ'αυτών. Περαιτέρω, όταν κατά τη διάρκεια της συμφωνίας - πλαισίου προκύψει ανάγκη εκτέλεσης εργασιών υπογράφεται η σύμβαση εκτέλεσης με τον ανάδοχο και ο ανάδοχος εκτελεί και αμείβεται για τις ποσότητες που εκτέλεσε¹¹⁹.

Άρθρο 56

Επείγουσες πρόσθετες εργασίες

Αν υπάρχει ανάγκη να εκτελεσθούν επείγουσες πρόσθετες εργασίες μπορεί να εγκριθεί από την **προϊσταμένη αρχή** η εκτέλεσή τους πριν από τη σύνταξη Ανακεφαλαιωτικού Πίνακα Εργασιών. Για την έγκριση αυτή η διευθύνουσα υπηρεσία συντάσσει τεχνική περιγραφή των εργασιών, με αιτιολόγηση του επειγόντος και εκτίμηση της δαπάνης, με βάση τις συμβατικές τιμές μονάδας ή ενδεικτικές τιμές για τυχόν νέες εργασίες.

Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να εκτελέσει τις εργασίες αυτές, που επιτρέπεται να περιλαμβάνονται στις σχετικές πιστοποιήσεις και πριν από την έγκριση Ανακεφαλαιωτικού Πίνακα Εργασιών και που ενσωματώνονται στον επόμενο Ανακεφαλαιωτικό Πίνακα Εργασιών. Οι εργασίες για τις οποίες δεν υπάρχει εγκεκριμένη νέα τιμή περιλαμβάνονται στους σχετικούς λογαριασμούς με τις ενδεικτικές τιμές μειωμένες κατά είκοσι τοις εκατό (20%).

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Σύμφωνα με τη διάταξη αν υπάρχει ανάγκη να εκτελεσθούν **επείγουσες πρόσθετες** εργασίες, μπορεί να εγκριθεί η εκτέλεσή τους από την Π.Α., περαιτέρω δε να περιληφθούν σε πιστοποίηση και να πληρωθούν πριν την προηγούμενη σύνταξη και έγκριση ΑΠΕ. Εφόσον δεν υπάρχουν συμβατικές τιμές για τις εργασίες αυτές πληρώνονται με ενδεικτικές τιμές μειωμένες κατά 20%. Κατά την άποψή μου (και με δεδομένη τη διάταξη του άρθρου 57 παρ. 1 ΚΔΕ), οι εργασίες αυτές πρέπει να πληρούν τις προϋποθέσεις των συμπληρωματικών εργασιών που μπορούν κατά νόμον να περιληφθούν σε συμπληρωματική σύμβαση, αφού οσοδήποτε επείγουσες και να είναι δεν μπορεί να περιληφθούν νόμιμα σε Σ.Σ. αν δεν αποδίδονται σε αποδεδειγμένα απρόβλεπτες περιστάσεις.

Είναι φανερό ότι με τις διατάξεις του άρθρου αυτού παρακάμπτονται τελείως και αγνοούνται οι διατάξεις τόσο της κοινοτικής Οδηγίας, όσο και του άρθρου 57 παρ. 1 του ν. 1418/84, αφού αγνοείται (ή σωστότερα προκαταλαμβάνεται) η θέση τόσο του Τεχνικού Συμβουλίου που κατά νόμον γνωμοδοτεί για τη σύναψη Σ.Σ., όσο και του Ελεγκτικού Συνεδρίου που θα αποφανθεί για τη νομιμότητα της Σ.Σ. είτε προσυμβατικά,

¹¹⁹ Η σύναψη **συμφωνίας-πλαισίου** είναι κατάλληλη για την κάλυψη συγκεκριμένων περιπτώσεων συμβάσεων, στις οποίες είναι εξ αρχής αδύνατος ο προσδιορισμός των ποσοτήτων του έργου, όπως π.χ. συντήρηση οδών, ή άλλων τεχνικών έργων που απαιτούν διαρκή συντήρηση, οπότε μπορεί να συμφωνηθεί ένα ανώτερο όριο προϋπολογισμού της συμφωνίας, οι τιμές κατά είδος εργασίας και η διάρκεια της συμφωνίας με έναν ανάδοχο ή περισσότερους και όταν προκύπτει η ανάγκη εκτέλεσης να συνάπτονται επιμέρους συμβάσεις με τον ήδη ανάδοχο ή αναδόχους.

είτε και κατασταλτικά, επ' ευκαιρία πληρωμής λογαριασμού.

Με γνωμοδοτήσεις του **ΝΣΚ (204/2006 και 471/04 Ολομ.)** κρίθηκε ότι οι εργασίες του άρθρου 44 είναι συμπληρωματικές, άρα πρέπει να τηρηθεί η ίδια διαδικασία νομιμοποίησής τους, όμως οι διατάξεις του ίδιου αυτού άρθρου εισάγουν εξαίρεση στον κανόνα που καθιερώνει το άρθρο 8 παρ. 1 του ν. 1418/84, ότι ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να εκτελέσει εργασίες πέραν των συμβατικών μόνο μετά την έγκριση ΑΠΕ και υπογραφή της Σ.Σ. και επίσης στον κανόνα ότι στο λογαριασμό περιλαμβάνονται μόνο εργασίες που η εκτέλεσή τους προβλέπεται από την αρχική , είτε και Σ.Σ. Μάλιστα η 471/2004 γνωμ/ση της Ολομέλειας θεωρεί καταργημένη τη δυνατότητα που παρέχει το άρθρο 34 παρ. 2 του π.δ. 609/85 (ήδη παρ. 4 του άρθρου 37 ΚΔΕ) για εντολή του επιβλέποντα ή και της Δ.Υ. προς τον ανάδοχο να εκτελέσει εργασίες κατά παρέκκλιση των προβλεπομένων στη σύμβαση¹²⁰.

Τέλος, η έγκριση πρόσθετων επιγουσών εργασιών με τη διαδικασία του άρθρου αυτού δικαιολογεί κατά το ΕλΣυν την εκτέλεσή τους πριν από τη σύνταξη και έγκριση Συμπληρωματικής Σύμβασης, την οποία στην περίπτωση αυτή έχει αρμοδιότητα να ελέγξει προσυμβατικά το ΕλΣυν.

Άρθρο 58

Βλάβες στα έργα. Αναγνώριση αποζημιώσεων

1. Μέχρι την οριστική παραλαβή ο ανάδοχος φέρει τον **κίνδυνο του έργου για βλάβες από οποιαδήποτε αιτία εκτός αν** αυτές οφείλονται σε υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής του έργου ή αν προβλέπεται διαφορετικά στη σύμβαση. Αν το έργο παραδοθεί για χρήση πριν από την παραλαβή οι βλάβες από τη χρήση, εφόσον δεν οφείλονται σε κακή ποιότητα του έργου, βαρύνουν τον κύριο αυτού.

¹²⁰ Με το **σκεπτικό** ότι μόνο η Προϊσταμένη Αρχή μπορεί να εγκρίνει την εκτέλεση πρόσθετων εργασιών πριν από τη σύνταξη ΑΠΕ και με τη διασφαλιστική διαδικασία που ορίζεται στο άρθρο 44 π.δ. 609/85. Αν ο νομοθέτης ήθελε να εκτελούνται και άλλες εργασίες με άλλη ή χωρίς καθόλου διαδικασία, πριν την σύνταξη ΑΠΕ, θα το όριζε στο άρθρο αυτό. Αν γίνει αποδεκτή η αντίθετη άποψη, το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 44 συρρικνώνεται σε τέτοιο βαθμό, ώστε η διάταξη ουδέποτε ή σπανίως θα εφαρμόζεται, αν με τις έγγραφες εντολές της Διευθύνουσας υπηρεσίας ή και τις προφορικές του επιβλέποντα, που καταχωρούνται στο ημερολόγιο, παρέχεται διέξοδος για την εκτέλεση υπερσυμβατικών ή νέων εργασιών (προσθέτων εργασιών) πριν τη σύνταξη ΑΠΕ. Περαιτέρω δε με τις εντολές αυτές θα έχει δημιουργηθεί πραγματική κατάσταση (η εκτέλεση των εργασιών), την οποία θα καλείται εκ των υστέρων η προϊσταμένη αρχή να εγκρίνει (διά της εγκρίσεως του ΑΠΕ και διά της διεξαγωγής των διαπραγματεύσεων για την κατάρτιση της συμπληρωματικής συμβάσεως). Η εκ των υστέρων όμως έγκριση, στο βαθμό που προϋποθέτει και στάθμιση ουσιαστικών προϋποθέσεων (κατεπίγον, αναγκαιότητα των εργασιών κλπ.) και ακατανόητη είναι και για λόγους σκοπιμότητας αποκρουστέα, αφού οι σταθμίσεις ουσιαστικών προϋποθέσεων πρέπει να γίνονται από το αρμόδιο για τη λήψη της αποφάσεως όργανο, πριν τη λήψη της.

Κατ' εξαίρεση για **βλάβες του έργου ή των μόνιμων εγκαταστάσεων του αναδόχου στον τόπο των έργων που προέρχονται από ανωτέρα βία**, αναγνωρίζεται στον ανάδοχο δικαίωμα αποζημίωσης ανάλογης με τη ζημία, το ποσό της οποίας καθορίζεται με συνεκτίμηση του είδους και της έκτασης των βλαβών και των ειδικών συνθηκών σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.

2. Ο ανάδοχος υποχρεούται να διορθώσει μέσα σε οριζόμενη απ' το φορέα κατασκευής εύλογη **προθεσμία τα ελαττώματα του έργου**, που θα διαπιστωθούν κατά τη διάρκεια της κατασκευής και μέχρι την οριστική παραλαβή. Αν η προθεσμία αυτή περάσει άπρακτη, ο φορέας κατασκευής του έργου μπορεί να εκτελέσει τη διόρθωση σε βάρος του αναδόχου με οποιονδήποτε τρόπο, με την επιφύλαξη πάντοτε του δικαιώματός του να κηρύξει τον ανάδοχο έκπτωτο. **Αν το ελάττωμα δεν είναι ουσιώδες** και η διόρθωσή του απαιτεί δυσανάλογες δαπάνες γίνεται σχετική μείωση του εργολαβικού ανταλλάγματος.

3. Ο ανάδοχος δεν δικαιούται καμιά αποζημίωση από τον κύριο του έργου για οποιαδήποτε βλάβη επέρχεται στα έργα, για οποιαδήποτε φθορά ή απώλεια υλικών και γενικά για οποιοδήποτε ζημία που οφείλεται σε αμέλεια, απρονοησία ή ανεπιτηδειότητα αυτού ή του προσωπικού του, ή σε μη χρήση των κατάλληλων μέσων ή σε οποιαδήποτε άλλη αιτία, εκτός από τις περιπτώσεις υπαιτιότητας του φορέα κατασκευής του έργου ή ανωτέρας βίας, σύμφωνα με την παράγραφο 1. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να αποκαταστήσει τις βλάβες που τον βαρύνουν με δικές του δαπάνες.

4. Για να **αναγνωρισθεί η αποζημίωση των βλαβών** που προξενήθηκαν από ανωτέρα βία ο ανάδοχος πρέπει να δηλώσει γραπτώς στη διευθύνουσα υπηρεσία το είδος και την έκταση των βλαβών, καθώς και τη δαπάνη για την επανόρθωσή της κατά το μέτρο που μπορεί αυτή να εκτιμηθεί. Η δήλωση περιλαμβάνει επίσης υποχρεωτικά περιγραφή της αιτίας των βλαβών, που χαρακτηρίζεται ως ανωτέρα βία και αίτημα αποζημίωσης για αποκατάστασή τους.

5. Η δήλωση υποβάλλεται σε **ανατρεπτική προθεσμία δέκα (10) ημερών** από την επέλευση της βλάβης. Αν πρόκειται για έργο που έχει περατωθεί και δεν έχει ακόμα παραληφθεί οριστικά η προθεσμία αυτή ορίζεται σε είκοσι (20) ημέρες. Η **διευθύνουσα υπηρεσία προβαίνει αμέσως σε αυτοψία** για την εξακρίβωση του περιεχομένου της δηλώσεως και ιδιαίτερα του είδους και της έκτασης των βλαβών, του χρόνου και των συνθηκών που τις προκάλεσαν και μέσα **σε πέντε (5) ημέρες από την υποβολή της δήλωσης** του αναδόχου ζητά από την προϊσταμένη αρχή να ορίσει επιτροπή από υπαλλήλους, η οποία οφείλει να προβεί σε επιτόπια εξέταση σε αντιπαράσταση με τον ανάδοχο και να **συντάξει σχετικό πρωτόκολλο διαπίστωσης των βλαβών μέσα σε δέκα (10) ημέρες από τη σύστασή της**. Στο πρωτόκολλο εκτίθενται τα αίτια, ο χρόνος και οι ειδικές συνθήκες από τις οποίες επήλθαν οι βλάβες, με περιγραφή όλων των στοιχείων που έχουν εξακριβωθεί. Επίσης εξετάζεται η ύπαρξη ή όχι της ευθύνης του αναδόχου, προσδιορίζεται με λεπτομέρεια το είδος και η έκταση των βλαβών και προτείνεται ο τρόπος και η δαπάνη που απαιτείται για την επανόρθωσή τους. Αν το έργο χρησιμοποιείται, η υπηρεσία που το χρησιμοποιεί ειδοποιεί τη διευθύνουσα υπηρεσία για παρουσιαζόμενες βλάβες.

6. Το **πρωτόκολλο της προηγούμενης παραγράφου επέχει θέση πράξης της διευθύνουσας υπηρεσίας** για την υποβολή ένστασης του αναδόχου σύμφωνα με το νόμο. Η ένσταση είναι απαράδεκτη εφόσον το πρωτόκολλο υπογράφηκε από τον ανάδοχο χωρίς καμιά επιφύλαξη. Αν ο ανάδοχος δεν παραστεί ή αρνηθεί να υπογράψει το πρωτόκολλο, ο προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας του το κοινοποιεί. Η ένσταση ειδικά στην περίπτωση αυτή υποβάλλεται μέσα σε **ανατρεπτική προθεσμία πέντε (5) ημερών** από την υπογραφή με επιφύλαξη του πρωτοκόλλου ή από την κοινοποίηση αυτού. Η αποζημίωση αναγνωρίζεται με απόφαση της προϊσταμένης αρχής που εγκρίνει με τροποποίηση ή όχι το πρωτόκολλο και αποφασίζει επί της τυχόν ενστάσεως. Η αποζημίωση προσδιορίζεται πάντοτε με βάση τους συμβατικούς όρους και τιμές. Όταν η αποκατάσταση των βλαβών διατάσσεται αφού τελειώσει το έργο και έχουν απομακρυνθεί οι εργοταξιακές εγκαταστάσεις του αναδόχου, κανονίζονται εύλογες τιμές μονάδας για την εκτέλεση εργασιών αποκατάστασης ή εκτελούνται απολογιστικά.

7. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να εκτελέσει τις εργασίες που έχουν διαταχθεί για την αποκατάσταση της βλάβης. Αν από τις βλάβες που προξενήθηκαν στα έργα δημιουργείται κίνδυνος για την ασφάλεια προσώπων ή για πρόκληση σημαντικών ζημιών σε τρίτους ή περαιτέρω

σημαντικής βλάβης των έργων, ο προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας μπορεί να εγκρίνει και πριν από την επίδοση της δήλωσης του αναδόχου σύμφωνα με την παράγραφο 5 την κατασκευή αναγκαίων επειγόντων έργων, στο μέτρο του δυνατού, έστω και αν αυτά δεν αποτελούν αντικείμενο της σύμβασης που συνάφθηκε με τον ανάδοχο. Η διαταγή γι' αυτά μνημονεύει απαραίτητα τις διατάξεις της παραγράφου αυτής και κοινοποιείται στην προϊσταμένη αρχή. Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να προβεί στην κατασκευή των διατασσόμενων εργασιών χωρίς χρονοτριβή, διαθέτοντας γι' αυτό όλο το δυναμικό της οργάνωσής του. Η διευθύνουσα υπηρεσία μπορεί, όταν διαπιστώσει ανεπάρκεια της οργάνωσης του αναδόχου για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των κινδύνων, να εγκρίνει την κατασκευή μέρους ή και του συνόλου των διατασσόμενων εργασιών με οποιονδήποτε άλλο πρόσφορο τρόπο.

Όλες οι δαπάνες για την εκτέλεση των ανωτέρω εργασιών καταβάλλονται από τις πιστώσεις που διατίθενται για την κατασκευή του έργου και βαρύνουν τελικά τον κύριο του έργου, εκτός αν με την απόφαση της προϊσταμένης αρχής που εγκρίνει το πρωτόκολλο καταλογισθεί η δαπάνη συνολικά ή μερικά σε βάρος του αναδόχου, ως υπαιτίου για τη βλάβη που προξενήθηκε στα έργα.

8. Η εκτέλεση των εργασιών για την **αποκατάσταση των βλαβών από ανωτέρα βία** μπορεί να δικαιολογήσει παράταση των προθεσμιών εκτέλεσης των εργασιών για εύλογο χρονικό διάστημα.

9. Η διαδικασία των παραγράφων 5 έως 7 εφαρμόζεται ανάλογα και για τον καθορισμό της αποζημίωσης του αναδόχου για τυχόν εργασίες αποκατάστασης ή πρόληψης κινδύνων σε έργα που εκτελέστηκαν, καθώς και σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι βλάβες οφείλονται σε υπαιτιότητα του κυρίου του έργου ή σε άλλη αιτία που εξαιρείται από την ευθύνη του αναδόχου.

10. Εργασίες για αποκατάσταση βλαβών που οφείλονται σε χρήση έργου, που παραδόθηκε σε χρήση πριν από την παραλαβή του κατά τις διατάξεις του παρόντος, εκτελούνται μόνο μετά από έγγραφη εντολή της διευθύνουσας υπηρεσίας. Η εντολή αυτή κοινοποιείται απαραίτητα στην προϊσταμένη αρχή. Για διαπίστωση της εκτέλεσης των εργασιών αυτών συντάσσεται ειδικό πρωτόκολλο μεταξύ του προϊσταμένου της διευθύνουσας υπηρεσίας και του αναδόχου. Στις περιπτώσεις της παραγράφου αυτής εφαρμόζονται ανάλογα κατά τα λοιπά οι παράγραφοι 7 και 8.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Σύμφωνα με τα **άρθρα 7 παρ. 6 του ν. 1418/84 και 45 του ΠΔ 609/85**, ο ανάδοχος φέρει τον κίνδυνο (δηλαδή την ευθύνη για την αποκατάσταση, με δικά του έξοδα), των βλαβών από οποιαδήποτε αιτία, εκτός κι αν γι' αυτές ευθύνεται ο κύριος του έργου ή αν προβλέπεται αλλιώς στη σύμβαση. Αν για την επέλευση των βλαβών συντρέχει λόγος **ανωτέρας βίας** (δηλαδή γεγονός τυχαίο και απρόβλεπτο το οποίο δεν θα μπορούσε να αποτραπεί ακόμα κι αν είχε καταβληθεί υπερβολική επιμέλεια και σύνεση, όπως σφοδρή καταιγίδα, πλημμύρα, πυρκαγιά, διαρκείς ή ασυνήθεις βροχές κατά την θερινή περίοδο) τότε αναγνωρίζεται δικαίωμα στον ανάδοχο για αποζημίωση των ζημιών αυτών μόνο όμως όταν αφορούν το έργο ή τις μόνιμες εγκαταστάσεις¹²¹.

¹²¹ **ΣτΕ 3709/2010.** Ο ανάδοχος δικαιούται αποζημίωσης μόνον για βλάβη που επήλθε, συνεπεία γεγονότος που συνιστά λόγο ανωτέρας βίας, στο έργο ή στις υφιστάμενες στον τόπο εκτέλεσής του έργου μόνιμες εγκαταστάσεις αυτού, στις οποίες περιλαμβάνονται και τα ανήκοντα στον ανάδοχο μηχανήματα, τα οποία είναι τοποθετημένα κατά τρόπο σταθερό και μόνιμο στον τόπο εκτέλεσής του έργου και τα οποία είναι αναγκαία για την εκτέλεση αυτού. Περαιτέρω δε, κατά την έννοια της ανωτέρω διατάξεως, ο ανάδοχος δικαιούται αποζημίωσης μόνον για την θετική ζημία, την οποία υπέστη από την προκληθείσα στο έργο ή στις μόνιμες εγκαταστάσεις αυτού βλάβης (πρβλ. Σ.τ.Ε. 2884/1996, 2761/2008), συνεπώς δεν δικαιούται αποζημίωσης για κανενός άλλου είδους ζημία, που τυχόν υπέστη συνεπεία του συνιστώντος λόγο ανωτέρας βίας γεγονότος. Δεν αποτελούν θετική ζημία οι δαπάνες στις οποίες υποβάλλεται ο ανάδοχος για να διατηρεί

Ο νόμος οργανώνει αυστηρή και σφικτή (με μικρές προθεσμίες δηλαδή) διαδικασία δήλωσης και εκτίμησης των ζημιών που αποδίδονται από τον ανάδοχο σε ανώτερη βία. Συγκεκριμένα, εντός ανατρεπτικής προθεσμίας 10 ημερών (20 ημερών αν το έργο έχει περατωθεί και βρίσκεται στο στάδιο της παραλαβής) από την επέλευση της βλάβης¹²², ο ανάδοχος πρέπει να υποβάλει γραπτή αίτηση στη Δ.Υ., στην οποία πρέπει να αναφέρει το είδος και την έκταση των βλαβών, την απαιτούμενη δαπάνη για την επανόρθωσή της (στο μέτρο που μπορεί αυτή να εκτιμηθεί), περιγραφή της αιτίας των βλαβών (που χαρακτηρίζεται ως ανωτέρα βία) και αίτημα αποζημίωσης¹²³.

Ακολούθως η Δ.Υ. προβαίνει σε αυτοψία *αμέσως*, και εντός *5 ημερών*¹²⁴ από την υποβολή της δήλωσης ζητά από την Π.Α. τη σύσταση Επιτροπής Διαπίστωσης Βλαβών (Ε.Δ.Β.). Η Π.Α. προβαίνει *άμεσα* στην σύσταση της Επιτροπής (από «υπαλλήλους» κατά το νόμο, χωρίς να ορίζεται αν πρέπει να είναι τεχνικοί υπάλληλοι, όμως ως εκ της φύσεως του αντικειμένου – εκτίμηση τεχνικών ζημιών - εννοείται ότι πρέπει να είναι τεχνικοί), η οποία εντός *10 ημερών* (επίσης ενδεικτική - κατά τη γνώμη μου - προθεσμία)¹²⁵ προβαίνει στη σύνταξη του σχετικού πρωτοκόλλου, στο οποίο εκθέτει τα αίτια, το χρόνο και τις ειδικές συνθήκες από τις οποίες επήλθαν οι βλάβες, με περιγραφή όλων των στοιχείων

σε ετοιμότητα τον ιδιόκτητο μηχανικό εξοπλισμό του κατά την διάρκεια της αχρησίας του, συνεπεία του συνιστώντος ανωτέρα βία γεγονότος, ούτε οι δαπάνες αποσβέσεως της αξίας του εν λόγω εξοπλισμού, ούτε τα μισθώματα που ο ανάδοχος καταβάλλει σε τρίτους σε περίπτωση μη ιδιόκτητου εξοπλισμού, ούτε, τέλος οι αμοιβές που καταβάλλονται στο αργούν προσωπικό του.

ΣΤΕ 2884/96. Ο ανάδοχος δεν δικαιούται αποζημίωσης για τα ευρισκόμενα στον τόπο εκτέλεσης του έργου και καταστραφέντα εξ ανωτέρας βίας υλικά και μηχανήματα που δεν ανήκουν στις μόνιμες εγκαταστάσεις.

¹²² Από την επόμενη ημέρα για την ακρίβεια, αφού οι προθεσμίες ενέργειας, κατά γενική αρχή του διοικητικού δικαίου - βλ.επ. άρθρο 10 παρ. 7 του **ν. 2690/1999** – υπολογίζονται σύμφωνα με τα άρθρα 241-246 Αστ.Κώδ., αρχίζουν δηλαδή από την επόμενη ημέρα του γεγονότος που αποτελεί την αφετηρία τους και λήγουν την τελευταία ημέρα και αν αυτή είναι αργία την επόμενη εργάσιμη. Η προθεσμία μπορεί να ανασταλεί για λόγους ανωτέρας βίας κατά την **παρ. 6 του άρθρου 10**.

¹²³ **ΔΕΑ 2744/1996**, Διδικ 1998, 511. Η απαίτηση του άρθρου 45 π.δ. 609/1985 για υποβολή της δήλωσης βλαβών από ανωτέρα βία εντός σχετικά μικρού χρονικού διαστήματος (10 ημερών ή 20 ημερών ανάλογα με το στάδιο του έργου) και για την περιγραφή στη δήλωση του είδους και της έκτασης των βλαβών, δικαιολογείται από το ότι μόνο έτσι μπορεί η αρμόδια Αρχή να προβεί στο σχετικό έλεγχο, μέσα σε βραχύ χρονικό διάστημα, για να διαπιστώσει εάν οι βλάβες προήλθαν, πράγματι, και κατά ποια έκταση από γεγονότα ανωτέρας βίας ή αν οφείλονται σε αμέλεια, απρονοησία, ανεπιτηδειότητα του αναδόχου ή του προσωπικού του. Δήλωση του αναδόχου μη εμπρόθεσμη ή δήλωση που δεν έχει τα νόμιμα στοιχεία νομίμως απορρίπτεται από την αρμόδια Αρχή και νόμιμα, παραπέρα, απορρίπτεται το αίτημα του αναδόχου για αποζημίωση για την αποκατάσταση των βλαβών του έργου για λόγους ανωτέρας βίας.

¹²⁴ Κατά το **άρθρο 10 παρ. 5 του ν. 2690/1999** οι προθεσμίες για τη διοίκηση είναι ενδεικτικές (άρα η πάροδός τους δεν στερεί την διοίκηση από την κατά χρόνο αρμοδιότητά της) εκτός αν κατά νόμον είναι αποκλειστικές (πρέπει να προκύπτει από τη διατύπωση).

¹²⁵ Οι μικρές προθεσμίες θεσπίζονται από το νομοθέτη λόγω της προφανούς ανάγκης για *άμεση και χωρίς χρονοτριβή διαπίστωση* των κρίσιμων περιστατικών και στοιχείων, πριν την απώλεια των στοιχείων αυτών.

που έχουν εξακριβωθεί, καθώς και την εκτίμησή της για την ύπαρξη ή όχι ευθύνης του αναδόχου και προσδιορίζει λεπτομερώς το είδος και την έκταση των βλαβών, προτείνοντας τον τρόπο και τη δαπάνη αποκατάστασης.

Το πρωτόκολλο επέχει θέση πράξης της Δ.Υ. και μετά τη σύνταξή του (εφόσον πρόκειται περί διοικητικής ενέργειας από συλλογικό όργανο, έχουν ισχύ οι διατάξεις των άρθρων 13-15 του ν. 2690/1999, σχετικά με τη συγκρότηση της επιτροπής, τη λειτουργία της και τη λήψη της απόφασής της, δηλαδή του πρωτοκόλλου) κοινοποιείται στον ανάδοχο που μπορεί να ασκήσει ένσταση *εντός 5 ημερών*, εφόσον το υπογράψει με επιφύλαξη (αλλιώς θεωρείται ότι το αποδέχθηκε και παραιτήθηκε από το δικαίωμα προσβολής του). Η ένσταση εκδικάζεται από την Π.Α., η οποία εγκρίνει το πρωτόκολλο δυνάμενη να το τροποποιήσει (αιτιολογώντας την απόκλισή της από τα αναφερόμενα στο πρωτόκολλο) ή ακόμα και να μην αναγνωρίσει δικαίωμα αποζημίωσης, αν π.χ. δεν δέχεται ότι οι βλάβες οφείλονται σε λόγο ανώτερης βίας¹²⁶.

Η αποζημίωση προσδιορίζεται με βάση τους συμβατικούς όρους και τιμές, αν όμως η αποκατάσταση των βλαβών διατάσσεται μετά το πέρας του έργου και την απομάκρυνση των εργοταξιακών του εγκαταστάσεων του αναδόχου, κανονίζονται εύλογες τιμές μονάδας για την εκτέλεση εργασιών αποκατάστασης ή εκτελούνται απολογιστικά.

Η καταβολή της τυχόν αναγνωριζόμενης αποζημίωσης γίνεται από τις δαπάνες του έργου (παρ. 7) και περιλαμβάνεται σε λογαριασμό, όχι σε Συμπληρωματική Σύμβαση ή ΑΠΕ, δεδομένου ότι οι εργασίες αποκατάστασης δεν είναι συμπληρωματικές εργασίες αφού δεν πρόκειται για νέες, δηλαδή μη προβλεπόμενες συμβατικά, εργασίες, αλλά συμβατικές εργασίες που εκτελούνται εκ νέου μετά την καταστροφή τους.

Η παρ. 8 ορίζει ότι η εκ νέου εκτέλεση εργασιών που υπέστησαν βλάβες μπορεί να δικαιολογήσει παράταση των προθεσμιών (πράγμα αυτονόητο, αν ο ανάδοχος δεν

¹²⁶ **Γνωμ. ΝΣΚ 462/2005, 25/2004** (επί του παραδεκτού και βασίμου αναιρέσεων, κατ' άρθρο 12 του ν. 2298/95): Αν υποβληθεί δήλωση του αναδόχου για επέλευση ζημιών στο έργο, που ο ίδιος τις αποδίδει σε λόγους ανώτερης βίας, κατ' αρχήν η Δ.Υ. και στη συνέχεια η Π.Α. είναι υποχρεωμένες να προβούν, κατά δέσμια αρμοδιότητα, στις προβλεπόμενες λεπτομερώς στο νόμο ενέργειες, προκειμένου να διασφαλίσουν τα συμφέροντα τόσο του αναδόχου, όσο και του κυρίου του έργου. Η συγκρότηση της επιτροπής διαπίστωσης των βλαβών, η σύνταξη πρωτοκόλλου κ.λ.π., δεν έχει την έννοια ότι ο κύριος του έργου αποδέχεται ότι υποβλήθηκε εμπρόθεσμη δήλωση, ή ότι συντρέχουν λόγοι ανώτερης βίας ή ότι υφίστανται βλάβες που πρέπει να αποζημιωθούν, αλλά τα θέματα αυτά **κρίνονται οριστικά με την απόφαση της προϊσταμένης αρχής**, η οποία μπορεί να κρίνει ως απαράδεκτη την υποβληθείσα δήλωση, ή ότι δεν συντρέχει λόγος ανώτερης βίας, ή ότι δεν υφίστανται βλάβες του έργου οι οποίες πρέπει να αποκατασταθούν.

Βλέπ. και **ΔΕΑ 430/2000**, κατά την οποία η Δ.Υ. **οφείλει** να προβεί σε αυτοψία μετά τη δήλωση του αναδόχου και να ειδοποιήσει την Προϊσταμένη Αρχή για να ορίσει επιτροπή προς σύνταξη πρωτοκόλλου ανώτερης βίας και να **μην απορρίψει** το αίτημα του αναδόχου για την οποία απόρριψη μόνη **αρμόδια είναι η Προϊσταμένη Αρχή**.

κρίνεται υπεύθυνος για την καθυστέρηση εκ του λόγου αυτού) και η παρ. 9 ορίζει ότι οι διατάξεις του άρθρου εφαρμόζονται ανάλογα και όταν υπεύθυνος για τις βλάβες είναι ο εργοδότης.

Αν το έργο είναι ασφαλισμένο έναντι του κινδύνου βλάβης από ανώτερη βία, ο ανάδοχος οφείλει να ζητήσει αποζημίωση από την ασφαλιστική του εταιρεία και όχι τον εργοδότη (βλέπ. **ΣΤΕ 3287/2003, 1368/2007**, κάτω από το άρθρο 45 – ασφάλιση έργων).

Άρθρο 59

Ποιότητα στα δημόσια έργα - Πρόγραμμα Ποιότητας Έργου (ΠΠΕ)

1. Το Π.Π.Ε. ενσωματώνει και κωδικοποιεί όλες τις απαιτήσεις των συμβατικών τευχών, περιγράφει τις φάσεις ανάπτυξης του έργου και τις αντίστοιχες δραστηριότητες, είναι σε πλήρη εναρμόνιση και περιλαμβάνει το χρονοδιάγραμμα του έργου, καθορίζει τον τρόπο οργάνωσης και διοίκησης του έργου και τον τρόπο και τις λεπτομέρειες συγκέντρωσης και αρχειοθέτησης των στοιχείων κατά την κατασκευή ώστε, να ικανοποιούνται οι απαιτήσεις ιχνηλασιμότητας.

Το Π.Π.Ε αποτελεί το **εσωτερικό κανονιστικό έγγραφο** του έργου και παρέχει όλα τα εργαλεία παρακολούθησης του έργου, συγκέντρωσης των στοιχείων, τεκμηρίωσης των εργασιών που έχουν εκτελεστεί και αρχειοθέτησής τους.

2. Απαιτείται η εκπόνηση και εφαρμογή Προγράμματος Ποιότητας Έργου **σε κάθε δημόσιο έργο** (Κατασκευή ή Μελέτη), του οποίου ο προϋπολογισμός, αν πρόκειται για κατασκευή, υπερβαίνει το ανώτατο όριο κατά το οποίο γίνονται **δεκτές εργοληπτικές επιχειρήσεις δεύτερης τάξης**, σύμφωνα με τις διατάξεις των αποφάσεων ΔΕΕΠ/οικ.502/13.10.2000 (ΦΕΚ Β'1265), ΔΙΠΑΔ/οικ. 611/ 24.7.2001 (ΦΕΚ Β' 1013), ΔΙΠΑΔ/οικ.501/1.7.2003 (ΦΕΚ Β'928) του Υφυπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.. Την ποιότητα των δημοσίων έργων αφορούν και οι παρακάτω αποφάσεις: α) ΔΕΕΠ/οικ.4/19.1.2001 (ΦΕΚ Β' 94), β) ΔΕΕΠ/οικ.110/12.5.2003 (ΦΕΚ Β'624) του Υφυπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. καθώς και γ) η Δ14/43309/5.3.2001 (ΦΕΚ Β'332) του Υπουργού ΠΕΧΩ.Δ.Ε..

*«2Α. Η επίβλεψη της εφαρμογής των Προγραμμάτων Ποιότητας Έργων, η υλοποίηση των Σχεδίων ελέγχων και δοκιμών, καθώς και η αξιολόγηση των εργαστηριακών ελέγχων και δοκιμών, **μπορεί να ανατίθενται σε διαπιστευμένους φορείς Επιθεώρησης - Πιστοποίησης**, σύμφωνα με τα πρότυπα ΕΛΟΤ EN ISO/IEC 17021 για συστήματα διαχείρισης ποιότητας ΕΛΟΤ EN ISO 9001 κατ' ελάχιστο στο πεδίο εφαρμογής EA 28 στην Ελλάδα ή σε χώρα μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για συστήματα διαχείρισης περιβάλλοντος κατά ΕΛΟΤ EN ISO 14001, για συστήματα υγείας και ασφάλειας στην εργασία κατά ΕΛΟΤ 1801 και OHSAS 18001».*

*Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων καθορίζονται τα **όρια των αμοιβών** για τις πιο πάνω προσφερόμενες υπηρεσίες, μέσα στα όρια που προβλέπονται στην παράγραφο 4.»¹²⁷*

3. Στα δημόσια έργα, που εκτελούνται από όλους τους φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα και συγχρηματοδοτούνται από πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιτρέπεται, εκτός από τους ελέγχους που προβλέπονται από τις σχετικές διατάξεις για τα δημόσια έργα, να διενεργούνται **έλεγχοι ποιότητας των κατασκευαζόμενων έργων και από ειδικό Σύμβουλο** που προσλαμβάνεται με απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών ύστερα από σχετικό

¹²⁷ Η παρ. 2Α προστέθηκε με την **παρ. 1 του άρθρου 135 του Ν. 4070/2012**.

διαγωνισμό. Με την κοινή απόφαση αριθμ. 64517/Ε.Υ.Σ 6195/2.10.2003 (ΦΕΚ Β' 1539) των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και ΠΕΧΩΔΕ κανονίζονται όλα τα σχετικά θέματα με τον τρόπο διενέργειας των ελέγχων, την υποχρέωση των υπηρεσιών για παροχή στοιχείων και πληροφοριών στο Συμβούλιο, ώστε να διευκολύνεται στο έργο του, την ελεύθερη πρόσβαση σε όλους τους χώρους κατασκευής του έργου και στις πηγές λήψης των υλικών, την ακώλυτη πραγματοποίηση δειγματοληψιών, τη συνεργασία των υπηρεσιών και των εργαστηρίων της Γ.Γ.Δ.Ε. του Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε., τον τρόπο αποκατάστασης των διαπιστούμενων ελαττωμάτων και τυχόν επίλυση διαφωνιών σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 60 του παρόντος, ή τα καθοριζόμενα στη σύμβαση και ρυθμίζεται κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια για την αποτελεσματικότητα του ποιοτικού ελέγχου. Με όμοια απόφαση μπορεί να τροποποιούνται οι διατάξεις της παρούσας παραγράφου.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ:

Για τη σύμβαση του έργου έχει κεφαλαιώδη σημασία η **καλή εκτέλεση αυτού**. Είναι φανερό ότι ο όρος «καλή εκτέλεση» έχει σχέση άμεση με την ποιότητα του έργου. Ο όρος ποιότητα δεν είναι αφηρημένος, ούτε αναφέρεται σε μια ιδανική αόριστη κατάσταση. Έχει σχέση με την εκτέλεση κατά τους «κανόνες της τέχνης και της επιστήμης». Σε αρκετές περιπτώσεις, ο όρος «καλή και έντεχνη εκτέλεση» εμφανίζεται αυτόνομος στη νομοθεσία (βλ. λ.χ. άρθρο 34 παρ. 3 του π.δ. 609/85). Σε άλλες περιπτώσεις καλύπτεται πίσω από την υποχρέωση του αναδόχου να κατασκευάσει το έργο «κατά τους όρους της σύμβασης».

Πράγματι ο νόμος των δημοσίων έργων δεν επαφίεται στις επιστημονικές γνώσεις του αναδόχου, αλλά φροντίζει να **προδιαγράψει τον τρόπο και τα στάνταρτς** των εργασιών και των υλικών που ενσωματώνει στο έργο ο ανάδοχος. Οι απαιτήσεις του εργοδότη ως προς την ποιότητα του έργου που αναλαμβάνει να εκτελέσει ο ανάδοχος κωδικοποιούνται στα συμβατικά τεύχη, κυρίως στην τεχνική περιγραφή και στις συγγραφές των υποχρεώσεων. Ούτε όμως ο εργοδότης είναι ελεύθερος να προσδιορίσει μόνος του τα στάνταρτς του έργου (δηλαδή τις προδιαγραφές ποιότητας και ασφάλειας αυτού). Γι' αυτό φροντίζει ο κανονιστικός νομοθέτης, ξεκινώντας από την εξουσιοδότηση που του παρέχει το **άρθρο 21 του ν. 1418/84**, που ορίζει ότι με απόφασή του εγκρίνονται **προδιαγραφές και κανονισμοί** που αναφέρονται στον τρόπο κατασκευής των έργων και στην ποιότητα, τον τρόπο σύνθεσης και επεξεργασίας, στη χρήση και στον έλεγχο των υλικών κατασκευής των έργων. Μάλιστα, πέρα από τον έλεγχο στον οποίο υποβάλλουν την εκτέλεση του κάθε έργου ξεχωριστά οι επιβλέπουσες υπηρεσίες, θεσπίζεται και γενική διαδικασία ελέγχων από όργανα του ΥΠΕΧΩΔΕ.

Για τις τεχνικές προδιαγραφές μάλιστα των έργων ενδιαφέρεται και ο κοινοτικός νομοθέτης της Οδηγίας των δημοσίων έργων (βλέπ. σχετ. άρθρο 12 του π.δ. 334/2000),

κυρίως για την ενιαιοποίηση των τεχνικών προδιαγραφών των έργων που παράγονται στο χώρο της Ε.Ε., έτσι ώστε να διευκολύνεται ο ανταγωνισμός μεταξύ των εργοληπτικών επιχειρήσεων (τον ίδιο δηλαδή σκοπό που εξυπηρετεί η πιστοποίηση προϊόντων ISO).

Περαιτέρω οι εγκεκριμένοι κανονισμοί και οι προδιαγραφές των έργων αποτελούν τμήμα της διακήρυξης η οποία αναφέρεται στα στοιχεία αυτά και τα καθιστά έτσι τμήμα της σύμβασης. Την τήρηση των προδιαγραφών και κανονισμών ελέγχουν όπως είπαμε κατ' αρχήν **τα όργανα του εργοδότη (Δ.Υ.), η Επιτροπή Παραλαβής του έργου**, καθώς και άλλα όργανα που βρίσκονται κατ' αρχήν έξω από τη σύμβαση, όπως οι **Επιθεωρητές Δημοσίων Έργων** – βλέπ. άρθρο 22 ν. 1418/84 και ο **ΕΣΠΕΛ**.

Οι ποιοτικοί έλεγχοι των έργων από τον ΕΣΠΕΛ.

Η παρ. 3 του άρθρου 59 ΚΔΕ κωδικοποιεί την παρ. 4 του άρθρου τέταρτου του **ν. 2372/1996**, που προβλέπει την πρόσληψη, από το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, Ειδικού Συμβούλου Ποιοτικού Ελέγχου (ΕΣΠΕΛ), για τον έλεγχο των συγχρηματοδοτούμενων έργων, ώστε να διαπιστωθεί η κατασκευή τους κατά τρόπο σύμφωνο με τις προδιαγραφές και τους κανόνες της καλής και έντεχνης εκτέλεσης. Ο Ειδικός Σύμβουλος είναι ιδιωτική επιχείρηση που συνδέεται με το δημόσιο με σύμβαση παροχής υπηρεσιών.

Οι λεπτομέρειες και οι συνέπειες των ελέγχων του ΕΣΠΕΛ ρυθμίστηκαν αρχικά με την απόφαση υπ' αριθ. Δ17α /10 /16 /ΦΝ380 (ΦΕΚ Β' 122) του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ, η οποία αντικαταστάθηκε με την Κοινή Απόφαση 64517/Ε.Υ.Σ. 6195 /2003 (ΦΕΚ Β' 1539/2003) των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, η οποία ορίζει στις κρίσιμες διατάξεις της συνοπτικά τα ακόλουθα:

1. Ο Ε.Σ.Π.ΕΛ. διενεργεί *δειγματοληπτικούς ελέγχους* της ποιότητας των δημόσιων έργων που εκτελούνται από όλους τους φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα και *συγχρηματοδοτούνται* από πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ελέγχει την εφαρμογή των όρων της σύμβασης κατασκευής (ποιοτικών και ποσοτικών), εξετάζοντας την τήρηση των εγκεκριμένων τευχών και σχεδίων που τη συνοδεύουν, καταγράφει, σε Τεχνική Αναφορά, τα αποτελέσματα του ελέγχου, τις θέσεις όπου τυχόν παρατήρησε ελαττώματα (αστοχίες ή πλημμέλειες) και προτείνει την περικοπή των αμοιβών των αναδόχων για επουσιώδης αστοχίες με δυσανάλογο κόστος αποκατάστασης ή την άμεση αποκατάσταση των αστοχιών - πλημμελειών που διαπιστώνει, με καθαιρέσεις ή ανακατασκευές, όπου απαιτούνται.

2. Μετά τον έλεγχο κατατάσσει τα ελεγχόμενα έργα σε **τρεις κατηγορίες:**

Κατηγορία (i) χωρίς καθόλου αστοχίες, είτε με επουσιώδεις αστοχίες ή πλημμέλειες, χωρίς ιδιαίτερες συνέπειες στην ποιότητα των εργασιών που μπορούν εύκολα να αποκατασταθούν από

τον ανάδοχο.

Κατηγορία (ii) με ουσιώδη ελαττώματα, που δεν επιφέρουν επιπτώσεις στην αντοχή και στατική επάρκεια των κατασκευών, αλλά εκτιμάται ότι θα οδηγήσουν σε ενωρίτερο χρόνο τη συντήρηση.

Κατηγορία (iii) με ουσιώδη ελαττώματα που όμως επιφέρουν ιδιαίτερα σοβαρές και μη ανατάξιμες επιπτώσεις στα έργα (σε ότι αφορά την αντοχή και την στατική τους επάρκεια) και εκτιμάται βάσιμα και αιτιολογημένα ότι θα απαιτήσουν καθαιρέσεις και ανακατασκευές.

3. Ο Ε.Σ.Π.ΕΛ. υποβάλλει τις Τεχνικές Αναφορές του στην Επιβλέπουσα (τον ίδιο) υπηρεσία, η οποία τις κοινοποιεί σε σειρά οργάνων ανάλογα και με τις παρατηρηθείσες αστοχίες.

4. Οι Προϊστάμενες Αρχές και οι Διευθύνουσες Υπηρεσίες των έργων που κατατάσσονται στις κατηγορίες (ii) και (iii) υποχρεούνται να απαντήσουν για τα μέτρα που θα λάβουν ή έλαβαν. Οι Προϊστάμενες Αρχές των υπό έλεγχο έργων δεν επιτρέπεται να προβούν σε οριστική παραλαβή των έργων των κατηγοριών (ii) και (iii), εάν δεν προηγηθεί επιβεβαίωση της αποκατάστασης των ευρημάτων από τον Ε.Σ.Π.ΕΛ.

5. Αν οι προθεσμίες αποκατάστασης παρέλθουν άπρακτες ή τα έργα εξακολουθούν να κατατάσσονται (σύμφωνα με νεότερο έλεγχο) στις κατηγορίες (ii) ή (iii), τότε τα αρμόδια ελεγκτικά όργανα διενεργούν έκτακτο δημοσιονομικό έλεγχο και ανάλογα με το αποτέλεσμα αυτού εφαρμόζονται οι διαδικασίες του Εθνικού Συστήματος Δημοσιονομικών Διορθώσεων, της Κ.Υ.Α. 907/052/2.7.2003 (ΦΕΚ/Β/ 02.07.2003), ενώ σε κάθε περίπτωση, άμεσο αποτέλεσμα της κατάταξης ενός έργου στις κατηγορίες (ii) ή (iii) είναι η **αναστολή επιλεξιμότητας των δαπανών του** από το αντίστοιχο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα.

6. Μετά τη λήψη των εγγράφων επιβεβαίωσης αποκατάστασης των ελαττωμάτων, ο Ε.Σ.Π.ΕΛ. διενεργεί επανελέγχους. Οι δαπάνες αποκατάστασης των ελαττωμάτων των έργων βαρύνουν τους αναδόχους, ενώ αν κατά τη σύμβαση δεν προκύπτει ευθύνη των Αναδόχων (περιπτώσεις ανωτέρας βίας ή εκτέλεσης έργων δι' αυτεπιστασίας), κατά η σχετική βεβαίωση του Σώματος Επιθεωρητών Δημοσίων Έργων (Σ.Ε.Δ.Ε.), καταλογίζονται με τη διαδικασία των δημοσιονομικών διορθώσεων και βαρύνουν τον εθνικό προϋπολογισμό.

Το Πρόγραμμα Ποιότητας Έργου (ΠΠΕ).

Σε εκτέλεση σχετικών διατάξεων του **ν. 1418/84 (άρθρο 21 παρ. 1)** εκδόθηκε η υπ' αριθ. **ΔΕΕΠΠ οικ.502 της 13/18.10.2000 (ΦΕΚ 1265 Β')** απόφαση του **Υφυπουργού ΠΕΧΩΔΕ** για την *«Εφαρμογή προγραμμάτων ποιότητας Έργων στα Δημόσια έργα και τις μελέτες».*

Με την απόφαση αυτή καθιερώνεται υποχρέωση των αναδόχων των έργων και των μελετών, όταν πρόκειται για κατασκευή έργων με προϋπολογισμό ανώτερο της Δ' τάξης «ατομικής επιχείρησης» (400.000.000 δρχ. κατά την ΥΑ ΕΔ2α/01/27/ΦΝ

294/1985) και για εκπόνηση μελετών στις οποίες η συμβατική (προεκτιμώμενη) αμοιβή είναι άνω του ποσού που γίνονται δεκτά πτυχία μελετητή Δ' τάξης.

Μετά το ν. 2940/01 πρέπει να γίνει δεκτό ότι το πτυχίο Δ' τάξης ατομικής επιχείρησης αντιστοιχεί με το πτυχίο 2^{ης} τάξης, που κατά το άρθρο 4 παρ. 40 του νόμου αυτού έχει το ίδιο ανώτατο όριο (400.000.000 δρχ.). Ήδη όμως το όριο αυτό (της 2^{ης} τάξης) αναπροσαρμόστηκε στο **1.500.000 ΕΥΡΩ** με την απόφαση Δ17α/08/35/ΦΝ 430/18.4.2003.

Το ΠΠΕ, σύμφωνα με την ΔΙΠΑΔ/οικ/611 της 24.7/2.8.2001 (ΦΕΚ 1013 Β') απόφαση συντάσσεται και υποβάλλεται από τον ανάδοχο του έργου (όταν πρόκειται για έργο) **60 μέρες** (το πολύ και κατ' εκτίμηση της Δ.Υ.) μετά την υπογραφή της σύμβασης, στη Δ.Υ. του έργου για έλεγχο και έγκριση. Η Δ.Υ. υποχρεούται να το ελέγξει και να το επιστρέψει με τις τυχόν παρατηρήσεις της εντός 10 ημερών.

Το ΠΠΕ αφορά την **έγκαιρη και προληπτικού χαρακτήρα παρακολούθηση της ποιότητας των έργων**, ενσωματώνει και κωδικοποιεί όλες τις απαιτήσεις των συμβατικών τευχών και

- Περιγράφει τις φάσεις ανάπτυξης του έργου και τις αντίστοιχες δραστηριότητες, όντας σε πλήρη συμφωνία με το χρονοδιάγραμμα
- Καθορίζει τον τρόπο οργάνωσης και διοίκησης του έργου
- Καθορίζει τον τρόπο και τις λεπτομέρειες συγκέντρωσης και αρχειοθέτησης των στοιχείων κατά την κατασκευή, έτσι ώστε να είναι εκ των υστέρων δυνατή η αναζήτηση όλων των στοιχείων για ένα συγκεκριμένου τμήμα του έργου και η συγκρότηση του μητρώου του έργου)

Όταν προκύπτουν σημαντικές αλλαγές στο έργο (π.χ. τροποποίηση μελέτης) το ΠΠΕ τροποποιείται.

Στην απόφαση ΔΙΠΑΔ/οικ/611 της 24.7/2.8.2001 (ΦΕΚ 1013 Β') περιέχεται μια ενδεικτική διάρθρωση του ΠΠΕ.

Άρθρο 60

Ακαταλληλότητα υλικών – Ελαττώματα - Παράλειψη συντήρησης

1. Η **παραλαβή και ο έλεγχος της ποιότητας των υλικών** που χρησιμοποιούνται στην κατασκευή του έργου ή ενσωματώνονται σε αυτό, γίνεται από δύο (2) ή περισσότερους τεχνικούς υπαλλήλους, που ορίζονται από τη διευθύνουσα υπηρεσία. Ο ορισμός της επιτροπής ανακοινώνεται στην προϊσταμένη αρχή, η οποία μπορεί να ορίσει και άλλον υπάλληλο να συμμετέχει στο έργο της επιτροπής. Η προϊσταμένη αρχή μπορεί σε κάθε περίπτωση να ορίσει άλλη επιτροπή για τον επανέλεγχο της παραλαβής υλικών και να διατάσσει τη διενέργεια εργαστηριακών ελέγχων. Σε περίπτωση που δεν επαρκεί το τεχνικό προσωπικό ή σε περίπτωση αδυναμίας να ληφθεί απόφαση

λόγω διαφωνίας των υπαλλήλων που ορίζονται σε άρτιο αριθμό, ο ανωτέρω έλεγχος και παραλαβή υλικών γίνεται κατά τον προσφορότερο τρόπο με απόφαση της προϊσταμένης αρχής.

2. Αν κατά την κατασκευή των έργων η **επίβλεψη θεωρεί ότι τα προς χρησιμοποίηση υλικά δεν πληρούν τις απαιτήσεις των προδιαγραφών ή γενικά είναι ακατάλληλα**, διατάσσεται από τη διευθύνουσα υπηρεσία η μη χρησιμοποίηση των υλικών. Αν ο ανάδοχος διαφωνεί τα υλικά δεν χρησιμοποιούνται αν δεν κριθεί η καταλληλότητά τους από εργαστηριακό έλεγχο που γίνεται από τα εργαστήρια της Γ.Γ.Δ.Ε. ή Πολυτεχνικών Σχολών ή άλλα Κρατικά εργαστήρια. Η δαπάνη για τις εργαστηριακές έρευνες προκαταβάλλεται από τον ανάδοχο και τον βαρύνει τελικά, αν αποδειχθεί η ακαταλληλότητα των υλικών. Στην αντίθετη περίπτωση η δαπάνη βαρύνει τον κύριο του έργου και αποδίδεται στον ανάδοχο από τις πιστώσεις του έργου.

3. Αν κατά τη διάρκεια κατασκευής των έργων μέχρι την οριστική παραλαβή **οποιαδήποτε εργασία παρουσιάζει ελαττώματα που δεν αποκαθίστανται από τον ανάδοχο**, κοινοποιείται σ' αυτόν **ειδική διαταγή της διευθύνουσας υπηρεσίας**. *«Με την ειδική διαταγή προσδιορίζονται τα ελαττώματα, καθορίζεται αν είναι ουσιώδη, επουσιώδη ή και επικίνδυνα και τάσσεται εύλογη προθεσμία για την αποκατάστασή τους»¹²⁸.*

Στην αποκατάσταση μπορεί να περιλαμβάνεται η καθαίρεση των ελαττωματικών εργασιών και η ανακατασκευή τους, αν αυτό επιβάλλεται. Αν το **ελάττωμα δεν είναι ουσιώδες** και η αποκατάστασή του απαιτεί δυσανάλογες δαπάνες με την ειδική διαταγή καθορίζεται ποσοστό **μείωσης της αμοιβής του αναδόχου για τις αντίστοιχες εργασίες**. Στην τελευταία αυτή περίπτωση η διαταγή μπορεί να περιλαμβάνει και την εκτέλεση ορισμένων εργασιών για τον περιορισμό του ελαττώματος.

4. Η **ένσταση του αναδόχου στην περίπτωση της ειδικής διαταγής** που προβλέπει η προηγούμενη παράγραφος ασκείται σε **ανατρεπτική προθεσμία δέκα (10) ημερών** από την κοινοποίησή της. Με την εμπρόθεσμη ένσταση αναστέλλεται η υποχρέωση εκτέλεσης των εργασιών μέχρις ότου εκδοθεί απόφαση της προϊσταμένης αρχής στην ένσταση. Το ανασταλτικό αποτέλεσμα της ένστασης δεν επέρχεται ή αίρεται αν ο προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας χαρακτηρίσει με διαταγή του το **ελάττωμα ως επικίνδυνο**. Στην περίπτωση αυτή οι εργασίες για την άρση του ελαττώματος ή οι εργασίες που ορίζονται στη διαταγή για την αποτροπή των κινδύνων εκτελούνται αμέσως από τον ανάδοχο. Ο επιβλέπων ή άλλος εκπρόσωπος της διευθύνουσας υπηρεσίας παρακολουθεί ειδικά τις εργασίες αυτές και καταχωρεί στο ημερολόγιο όλα τα μέτρα που παίρνει ο ανάδοχος για την εκτέλεση της διαταγής. Το ανασταλτικό αποτέλεσμα της ένστασης δεν επέρχεται επίσης ή αίρεται, αν πρόκειται για εργασίες που θα καλυφθούν από άλλες εργασίες ή αποτελούν την προϋπόθεση άλλων εργασιών, οπότε η διαταγή του προϊσταμένου της διευθύνουσας υπηρεσίας μπορεί να ορίζει τη μη συνέχιση των εργασιών πριν από την αποκατάσταση των ελαττωμάτων.

5. Αν ο ανάδοχος με την ένστασή του ζητεί τη διενέργεια εργαστηριακών ερευνών ή άλλων δοκιμών για την εξακρίβωση του ελαττώματος οι εργασίες αυτές εκτελούνται πριν εκδοθεί απόφαση επί της ενστάσεως, ύστερα από εντολή της προϊσταμένης αρχής, που προσδιορίζει το είδος και την έκτασή τους. Οι διατάξεις της παραγράφου 2 για την επιβάρυνση της δαπάνης εφαρμόζονται και στην περίπτωση αυτή.

6. Η **προϊσταμένη αρχή αποφαινεται οριστικά επί της ενστάσεως** και για να εκδώσει την απόφασή της μπορεί να διατάξει τη διενέργεια αυτοψίας ή οποιαδήποτε άλλης έρευνας, αν το κρίνει απαραίτητο. **Ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να συμμορφωθεί προς την απόφαση αυτή**. Αν τελικά ύστερα από αίτηση θεραπείας ή δικαστικά δικαιωθεί ο ανάδοχος στις απόψεις του, έχει το δικαίωμα να πληρωθεί με τους συμβατικούς όρους και τιμές για τις πρόσθετες εργασίες. Αν

¹²⁸ Το σε εισαγωγικά δεύτερο εδάφιο τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την **παρ. 2 του άρθρου 135 του Ν. 4070/2012**.

Η **αντικατασταθείσα διάταξη**:

Η ειδική διαταγή προσδιορίζει τα ελαττώματα και τάσσει εύλογη προθεσμία για την αποκατάστασή τους.

οι εργασίες διατάχθηκαν ύστερα από την απομάκρυνση των εγκαταστάσεων του αναδόχου συντάσσονται νέες τιμές που λαμβάνουν υπόψη τους και το γεγονός αυτό.

7. Σε περίπτωση που ο ανάδοχος **δεν αποκαταστήσει τις πλημμέλειες μέσα στην προθεσμία** που τάσσεται σ' αυτόν με την ειδική διαταγή ή αν ασκηθεί εμπρόθεσμη ένσταση, μέσα στην ίδια προθεσμία από την κοινοποίηση της απόφασης επί της ένστασης, τότε οι εργασίες αποκατάστασης της πλημμέλειας μπορεί να εκτελεστούν με μέριμνα της διευθύνουσας υπηρεσίας με οποιονδήποτε τρόπο σε βάρος και για λογαριασμό του αναδόχου με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων του κυρίου του έργου ως προς την εφαρμογή των λοιπών κυρώσεων κατά του αναδόχου.

8. Οι διατάξεις των παραγράφων 3 έως 7 εφαρμόζονται ανάλογα και για την περίπτωση που ο ανάδοχος παραλείπει τις υποχρεώσεις του για τη **συντήρηση των έργων** όσο διάστημα τον βαρύνει η συντήρηση αυτή.

9. Οι εργασίες που **παρουσιάζουν ουσιώδη ελαττώματα δεν περιλαμβάνονται στην πιστοποίηση.**

Οι εργασίες που παρουσιάζουν επουσιώδη ελαττώματα περιλαμβάνονται με μειωμένη τιμή όπως καθορίζεται στην ειδική διαταγή μέχρι την αποκατάσταση του ελαττώματος. Αν το ελάττωμα **αποκαλυφθεί αφού έχουν πιστοποιηθεί οι εργασίες**, μπορεί η περικοπή να γίνει στην επόμενη ή σταδιακά σε περισσότερες επόμενες πιστοποιήσεις, σύμφωνα με σχετική απόφαση της διευθύνουσας υπηρεσίας.

10. Αν το ελάττωμα αποκαλυφθεί **κατά την παραλαβή των έργων**, εφαρμόζονται οι διατάξεις της παραγράφου 4 του άρθρου 73 του παρόντος και η διαπίστωση της αποκατάστασης των ελαττωμάτων γίνεται **από τη διευθύνουσα υπηρεσία.**

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Ο ανάδοχος υποχρεούται να αποκαταστήσει τα κατά τη διάρκεια εκτέλεσης του έργου και μέχρι της οριστικής παραλαβής παρουσιαζόμενα ελαττώματα του έργου.

Η διαδικασία ξεκινά με τη διαπίστωση του ελαττώματος από την υπηρεσία και την έκδοση **ειδικής διαταγής**, που απευθύνει η **Δ.Υ.** στον ανάδοχο. Η Ειδική Διαταγή πρέπει να προσδιορίζει τα ελαττώματα και να τάσσει **εύλογη προθεσμία** – προθεσμία δηλαδή που αντικειμενικά και ανάλογα με τις περιστάσεις, δηλαδή την έκταση των ελαττωμάτων και τις τεχνικές δυσχέρειες της αποκατάστασής τους – απαιτείται. Αν κριθεί (από το δικαστήριο λ.χ.) ότι η προθεσμία **δεν ήταν εύλογη** τότε ακυρώνεται η διαδικασία αποκατάστασης, δηλαδή ο ανάδοχος δικαιούται τα χρήματα που ξόδεψε.

Με το **N. 4070/2012** ορίστηκε ρητά αυτό που ήταν ήδη γνωστό από τη νομολογία ότι «Με την ειδική διαταγή προσδιορίζονται τα ελαττώματα, **καθορίζεται αν είναι ουσιώδη, επουσιώδη ή και επικίνδυνα** και τάσσεται εύλογη προθεσμία για την αποκατάστασή τους».

Ο ανάδοχος μπορεί να ασκήσει ένσταση κατά της ειδικής διαταγής εντός **10 ημερών** (πρόκειται για ειδική προθεσμία) από την κοινοποίησή της. Κατά τα λοιπά η διαδικασία αποκατάστασης των ελαττωμάτων ή περικοπής της αμοιβής (αν το ελάττωμα

δεν κρίνεται ουσιώδες και μπορεί να γίνει αποδεκτό, παράλληλα δε κρίνεται δυσανάλογη με το μέγεθος του ελαττώματος η δαπάνη αποκατάστασής του) ρυθμίζεται στο νόμο (άρθρο 46 π.δ. 609/85).

Αν ο ανάδοχος δυστροπήσει περί την αποκατάσταση το αποκαθιστά η υπηρεσία εις βάρος και για λογαριασμό του, ενώ βεβαίως μπορεί να αμφισβητήσει δικαστικά την υπαιτιότητά του ή την ύπαρξη ελαττώματος και παράλληλα να το αποκαταστήσει. Αν τελικώς δικαιωθεί θα λάβει την δαπάνη της αποκατάστασης.

Κατά το νομοθετικό πλαίσιο των δημοσίων έργων ο εργοδότης σε αρκετές περιπτώσεις ενεργεί, αμελούντος του αναδόχου, «**εις βάρος και για λογαριασμό του**» (όπως για παράδειγμα στην παρ. 8 του άρθρου 61, ή την παρ. 6 του άρθρου 52 ΚΔΕ), χωρίς περαιτέρω να διευκρινίζεται η σημασία του όρου αυτού, έχω την γνώμη ότι εφαρμόζονται συμπληρωματικά, κατά την παρ. 11 του άρθρου 5 του ν. 1418/84, οι διατάξεις του **Αστικού Κώδικα** και κυρίως οι διατάξεις περί **διοίκησης αλλοτρίων** (άρθρα 730 και επ. Α.Κ.). Η ανάθεση γίνεται με απλή διαδικασία δηλαδή με **απευθείας σύμβαση**, αφού η δαπάνη θα βαρύνει τον ανάδοχο. Αν ο ανάδοχος αμφισβητήσει την καλή διοίκηση της υπόθεσής του, λ.χ. προσβάλλοντας την έγκριση του λογαριασμού στον οποίο περιλαμβάνεται η εις βάρος και για λογαριασμό του δαπάνη αποκατάστασης του ελαττώματος, επειδή θεωρεί τη δαπάνη αυτή υπερβολική, η υπηρεσία πρέπει να τεκμηριώσει ότι ενήργησε με τρόπο που δεν έβλαψε τα συμφέροντά του.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ:

ΣΤΕ 514/2007

Στην περίπτωση που το υπό κατασκευή έργο παρουσιάζει ελαττώματα, εάν μεν αυτά είναι επουσιώδη, η Υπηρεσία διατάσσει, με «ειδική διαταγή», τη διόρθωσή τους ή προβαίνει στη μείωση της αμοιβής του αναδόχου (ΣΕ 541/04, 2933/01, 1431-2/99), εάν δε αυτά είναι ουσιώδη και δεν αποκατασταθούν από τον ανάδοχο, μέσα στην προθεσμία που τάσσεται με την ως άνω «ειδική διαταγή», προβαίνει η ίδια η Υπηρεσία στην αποκατάστασή τους και καταλογίζει τη σχετική δαπάνη στον ανάδοχο. Συνεπώς, στην τελευταία αυτή περίπτωση, δεν μπορεί η Υπηρεσία να προβεί σε μείωση του εργολαβικού ανταλλάγματος, λόγω διαπιστώσεως ουσιωδών ελαττωμάτων στο έργο (πρβλ. ΣΕ 2933/01).

ΣΤΕ 2933/2001

Αν τα ελαττώματα είναι ουσιώδη η υπηρεσία δεν μπορεί να μειώσει την αμοιβή του αναδόχου, αλλά μόνο να προβεί σε αποκατάστασή τους, ενώ αν κρίνονται **επουσιώδη** και η αποκατάστασή τους απαιτεί δυσανάλογες δαπάνες, μπορεί να επιβάλει μείωση της αμοιβής του αναδόχου με την ειδική διαταγή.

ΝΣΚ – 571/2001.

Η ανέγερση, ως δημοσίου έργου, κατοικιών σεισμοπλήκτων, χωρίς να φροντίσει ο ανάδοχος για την υπ' ευθύνη του έκδοση των οικοδομικών αδειών, αποτελεί εν όψει της σοβαρότητός του, περίπτωση, κατά την οποία η ΔΥ πρέπει να εμμένει στην **άρση του και να μην αρκестθεί στη μείωση** του εργολαβικού ανταλλάγματος.

Η υπηρεσία μπορεί να καταβάλει την αμοιβή του μελετητή που ανέλαβε την έκδοση των οικοδομικών αδειών, από τα ποσά των εγγυητικών επιστολών που κατέπεσαν.

ΔΕΑ 418/2001, Διδ 14, 524

Η τυχόν πρόσκληση στον ανάδοχο, πριν την έκδοση της ειδικής διαταγής, δεν έχει εκτελεστό χαρακτήρα και δεν προσβάλλεται.

Διοικ.Εφ.Θεσ/κης 306/91

Εφ' όσον στο έγγραφο της υπηρεσίας γίνεται σαφής αναφορά στις πλημμέλειες που διαπιστώθηκαν στην κατασκευή του έργου και στην υποχρέωση του αναδόχου να επανακατασκευάσει τα πλημμελή τμήματα αυτού μέσα σε τακτή προθεσμία, πρόκειται για την ειδική διαταγή του άρθρου 41 του π.δ. 475/1976, ασχέτως αν δεν φέρει την ένδειξη "Ειδική Διαταγή", δοθέντος ότι η φύση του εγγράφου προκύπτει από το περιεχόμενό του και δεν είναι απαραίτητη η αναγραφή της ενδείξεως στο κείμενο της ειδικής διαταγής του άρθρου 41.

Εφαθ 6304/85, ΕΛΔνη 26, 1195

Μετά την οριστική παραλαβή (πραγματική ή πλασματική δεν υφίσταται στάδιο εκτέλεσης του έργου και συνεπώς δεν μπορεί να εκδοθεί ειδική διαταγή για εκτέλεση εργασιών ή διόρθωση των ελλείψεων.

ΣΤΕ 2933/01.

Σε περίπτωση εκτέλεσης **εργασιών πέραν του συμβατικού αντικειμένου**, χωρίς σχετική εντολή, δεν καταβάλλεται ιδιαίτερη αμοιβή (34 παρ. 2 του π.δ. 609/85). Όμως το γεγονός και μόνο της εκτέλεσης τέτοιων εργασιών δεν δίνει αυτονόητα το δικαίωμα στην ΔΥ να θεωρήσει ως κακοτεχνία την εκτέλεση αυτή και να μειώσει ακόμα περισσότερο το συμβατικό εργολαβικό αντάλλαγμα. Αν πάντως η εκτέλεση αυτών των εργασιών αφαιρεί από την καλή και έντεχνη εκτέλεση του συμβατικού αντικειμένου, τότε μπορεί να τύχει εφαρμογής το άρθρο 46 του π.δ. 609/85 για ελαττώματα του έργου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΠΡΩΡΗ ΛΥΣΗ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

ΑΡΘΡΟ 61

Έκπτωση αναδόχου

1. Αν ο ανάδοχος δεν εκπληρώνει τις συμβατικές του υποχρεώσεις ή δεν συμμορφώνεται με τις γραπτές εντολές της υπηρεσίας, που είναι σύμφωνες με τη σύμβαση ή το νόμο, κηρύσσεται έκπτωτος από την εργολαβία.

2. Η διαδικασία **έκπτωσης κινείται υποχρεωτικά** κατά του αναδόχου, αν συντρέχει μία από τις παρακάτω περιπτώσεις:

α) Καθυστερήσει υπαίτια, πέραν του μηνός από της υπογραφής της συμβάσεως:

i. την έναρξη των εργασιών ή ii. την υποβολή του αναλυτικού χρονοδιαγράμματος, σύμφωνα και με τα προβλεπόμενα στη σύμβαση.

β) Υπερβεί, με υπαιτιότητα του, για χρόνο περισσότερο του μηνός, τον προβλεπόμενο στη σύμβαση χρόνο για την ολοκλήρωση της εργοταξιακής του ανάπτυξης.

γ) Υπερβεί με υπαιτιότητά του, κατά δύο τουλάχιστον μήνες, έστω και μία αποκλειστική προθεσμία του εγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος. Κατ' εξαίρεση, αν η εκτέλεση των εργασιών καθυστερεί, αλλά ο ανάδοχος έχει ήδη εκτελέσει εργασίες που αντιστοιχούν σε ποσοστό τουλάχιστον ογδόντα τοις εκατό (80%) του συμβατικού αντικειμένου, όπως έχει διαμορφωθεί με τις τυχόν υπογραφείσες συμπληρωματικές συμβάσεις, είναι δυνατή η χορήγηση παράτασης των προθεσμιών προς το συμφέρον του έργου, έστω κι αν η καθυστέρηση των εργασιών οφείλεται σε υπαιτιότητά του. Η παράταση χορηγείται στην περίπτωση αυτή χωρίς αναθεώρηση τιμών και με επιβολή των προβλεπόμενων στις διατάξεις του άρθρου 5 του παρόντος ποινικών ρητρών.

δ) Οι εργασίες του είναι κατά σύστημα κακότεχνες ή τα υλικά που χρησιμοποιεί δεν ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές. Για να κηρυχθεί ο ανάδοχος έκπτωτος για το λόγο αυτόν πρέπει να έχει προηγηθεί, τουλάχιστον μία φορά, η εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 46 του Π.Δ. 609/1985 για την αποκατάσταση των κακοτεχνιών του έργου και να έχει απορριφθεί, στα πλαίσια της εφαρμογής των διατάξεων αυτών, η ένσταση του αναδόχου.

ε) Παρεκκλίνει επανειλημμένα από τα εγκεκριμένα σχέδια ή παραλείπει συστηματικά την τήρηση των κανόνων ασφαλείας των εργαζομένων ή προστασίας του περιβάλλοντος. Για να κινηθεί η διαδικασία έκπτωσης στην περίπτωση αυτή απαιτείται η κοινοποίηση δύο (2) τουλάχιστον σχετικών εγγράφων προειδοποιήσεων της Διευθύνουσας Υπηρεσίας προς τον ανάδοχο.

«στ) Διαπιστωθεί ότι προσκόμισε πλαστή εγγυητική επιστολή»¹²⁹.

3. Η περίπτωση γ' της ανωτέρω παραγράφου εφαρμόζεται αναλογικά και στην περίπτωση παραβίασης των ενδεικτικών προθεσμιών της παρούσας παραγράφου. Για την εφαρμογή της καθορίζονται υποχρεωτικά στη σύμβαση και κατά την περίοδο έναρξης των εργασιών εκτέλεσης, ενδεικτικές τμηματικές προθεσμίες ανά έναν ή το πολύ δύο μήνες ανάλογα με το μέγεθος του έργου και τις συνθήκες εκτέλεσης. Οι ως άνω υποχρεωτικές ενδεικτικές προθεσμίες τίθενται για το διάστημα από την υπογραφή της σύμβασης μέχρι το πέρας του ενός τετάρτου (1/4) της αρχικής συμβατικής προθεσμίας περαίωσης. Το χρονικό αυτό διάστημα δεν μπορεί να είναι μικρότερο από έξι (6) μήνες.

4. Αν υφίσταται λόγος έκπτωσης, κοινοποιείται στον ανάδοχο **ειδική πρόσκληση** της Διευθύνουσας Υπηρεσίας, η οποία αναφέρεται απαραίτητα στις διατάξεις του άρθρου αυτού και περιλαμβάνει συγκεκριμένη περιγραφή ενεργειών ή εργασιών που πρέπει να εκτελέσει ο ανάδοχος μέσα στην τασσόμενη προθεσμία. Η τασσόμενη προθεσμία πρέπει να είναι εύλογη, ήτοι ανάλογη του χρόνου που απαιτείται κατά την κοινή αντίληψη για την εκτέλεση των εργασιών ή των

¹²⁹ Η σε εισαγωγικά στ' περίπτωση προστέθηκε με την **παρ. 3 του άρθρου 135 του Ν. 4070/2012**.

ενεργειών. Δεν μπορεί πάντως να είναι μικρότερη από δέκα (10) ημέρες, ούτε και μεγαλύτερη από τριάντα (30) ημέρες.

Όταν ζητείται η λήψη μέτρων για την αποτροπή επείγοντος κινδύνου, η προθεσμία που τάσσεται μπορεί να είναι μικρότερη των δέκα (10) ημερών.

5. Παρά την κοινοποίηση της ειδικής πρόσκλησης και τις προθεσμίες που τάσσει για την εκτέλεση συγκεκριμένων εργασιών ή ενεργειών, ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να τηρεί τις εκ της συμβάσεως υποχρεώσεις του για την εμπρόθεσμη εκτέλεση των έργων ή τμημάτων του και υφίσταται τις νόμιμες συνέπειες από την τυχόν υπέρβαση των συμβατικών προθεσμιών.

6. Αν η προθεσμία που τέθηκε με την ειδική πρόσκληση παρήλθε χωρίς ο ανάδοχος να συμμορφωθεί με το περιεχόμενό της, κηρύσσεται έκπτωτος αμέσως και πάντως πριν την παρέλευση δεκαπέντε (15) ημερών από την πάροδο της προθεσμίας, με απόφαση του Προϊσταμένου της Διευθύνουσας Υπηρεσίας. Στην απόφαση προσδιορίζονται οι εργασίες και ενέργειες που τυχόν εκτέλεσε ο ανάδοχος σε συμμόρφωση προς την ειδική πρόσκληση και αιτιολογείται η έκπτωση με αναφορά στις εργασίες που δεν εκτέλεσε και ενέργειες που δεν συμμορφώθηκε.

7. Αν κατά της απόφασης έκπτωσης δεν ασκηθεί εμπρόθεσμα ένσταση ή αν απορριφθεί η ένσταση από την αρμόδια προς τούτο Προϊσταμένη Αρχή, **η έκπτωση καθίσταται οριστική**. Αν ασκηθεί εμπρόθεσμα ένσταση, αναστέλλονται οι συνέπειες της έκπτωσης μέχρι αυτή να οριστικοποιηθεί και ο ανάδοχος υποχρεούται να συνεχίσει τις εργασίες της εργολαβίας. Η απόφαση επί της ένστασης εκδίδεται, μετά γνώμη του αρμόδιου Τεχνικού Συμβουλίου, από την Προϊσταμένη Αρχή και κοινοποιείται υποχρεωτικά, εντός δύο (2) μηνών από την κατάθεση της. Η τυχόν αποδοχή ή απόρριψη της ένστασης αιτιολογείται, μεταξύ δε των λόγων αποδοχής μπορεί να περιλαμβάνεται και η καταφανής βελτίωση του ρυθμού ή της ποιότητας των εκτελούμενων εργασιών, ώστε να πιθανολογείται βάσιμα η έγκαιρη και έντεχνη εκτέλεση του έργου. Αν η ανωτέρω δίμηνη προθεσμία παρέλθει άπρακτη, κινείται η πειθαρχική διαδικασία κατά των υπαιτίων υπαλλήλων κατά το άρθρο 10 του παρόντος, για την επιβολή ποινών αναλόγων προς τις επιπτώσεις της αμέλειας τους στα συμφέροντα του κυρίου του έργου, επιπλέον δε, ο ανάδοχος υποχρεούται να διακόψει τις εργασίες, έως ότου εκδοθεί ρητή απόφαση της Προϊσταμένης Αρχής επί της ενστάσεως του. Για το χρόνο διάρκειας της διακοπής δικαιούται ισόποση παράταση προθεσμίας με αναθώρηση, εφόσον η ένσταση του γίνει τελικά αποδεκτή, ενώ η διακοπή των εργασιών δεν αποτελεί λόγο για τη διάλυση της σύμβασης. Ουδμία εργασία εκτελούμενη μετά την ημέρα της κατά τα άνω υποχρεωτικής διακοπής των εργασιών και μέχρι της τυχόν θετικής για τον ανάδοχο αποφάσεως πιστοποιείται για πληρωμή. Μόλις οριστικοποιηθεί η έκπτωση, η Προϊσταμένη Αρχή υποχρεούται να ενημερώσει εγγράφως τη Διεύθυνση Μητρώων και Τεχνικών Επαγγελματιών της Γενικής Γραμματείας Δημόσιων Έργων του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

8. Αν μετά την κήρυξη της έκπτωσης και πριν την οριστικοποίησή της ο ανάδοχος εξακολουθεί να παραμελεί τις υποχρεώσεις του, η Διευθύνουσα Υπηρεσία μπορεί να επέμβει για την αποτροπή ενδεχόμενων κινδύνων για το έργο και εκτελεί τις απαιτούμενες προς τούτο εργασίες σε βάρος και για λογαριασμό του αναδόχου. Επίσης εκτελεί τις απαραίτητες κατεπείγουσες εργασίες μετά την οριστικοποίηση της έκπτωσης και μέχρι τον καθορισμό του τρόπου εκτέλεσης των υπολειπόμενων εργασιών, από την αρμόδια Προϊσταμένη Αρχή. Η εκτέλεση των εργασιών της παραγράφου αυτής γίνεται με απευθείας ανάθεση σε άλλον εργολήπτη ή με πρόχειρο διαγωνισμό ή με αυτεπιστασία.

9. Αν η έκπτωση καταστεί οριστική, ο ανάδοχος αποξενώνεται και αποβάλλεται αμέσως από το έργο και η εργολαβία εκκαθαρίζεται το συντομότερο δυνατό.

Κατ' εξαίρεση, μπορεί να επιτραπεί στον έκπτωτο ανάδοχο να συμπληρώσει ημιτελείς εργασίες, ώστε να καταστεί δυνατή η επιμέτρηση τους ή να εκτελέσει εργασίες προς άρση ή αποτροπή κινδύνων.

10. Κατά του οριστικά έκπτωτου αναδόχου επέρχονται αθροιστικά οι εξής συνέπειες, τις οποίες υποχρεούται να υλοποιήσει η Διευθύνουσα Υπηρεσία εντός μηνός από την οριστικοποίηση της έκπτωσης:

α) Καθίσταται άμεσα απαιτητό το αναπόσβεστο μέρος της προκαταβολής προσαυξημένο με τους νόμιμους τόκους και εισπράττεται από τον κύριο του έργου με κατάπτωση ανάλογου ποσού της αντίστοιχης εγγύησης.

β) Καταπίπτει υπέρ του κυρίου του έργου, ως ειδική ποινική ρήτρα, το σύνολο των εγγυήσεων για την καλή εκτέλεση του έργου, όπως ορίζονται στο άρθρο 4.

γ) Καταπίπτει το σύνολο των ποινικών ρητρών που προβλέπονται για την υπέρβαση της συνολικής προθεσμίας περαίωσης του έργου και για τις τμηματικές προθεσμίες. Οι ποινικές ρήτρες περιλαμβάνονται στον εκκαθαριστικό λογαριασμό της έκπτωτης εργολαβίας.

11. Για την εκκαθάριση της εργολαβίας καλείται ο έκπτωτος ανάδοχος να υποβάλει μέσα σε έναν (1) μήνα την επιμέτρηση των εργασιών που έχει εκτελέσει. Αν αμελήσει την υποχρέωση του αυτή, η Διευθύνουσα Υπηρεσία προβαίνει η ίδια ή αναθέτει σε ιδιώτη μηχανικό τη σύνταξη της επιμέτρησης, καλώντας τον έκπτωτο ανάδοχο να παραστεί. Η επιμέτρηση ελέγχεται και εγκρίνεται από τη Διευθύνουσα Υπηρεσία εντός μηνός από της υποβολής της και κοινοποιείται στον έκπτωτο ανάδοχο, ο οποίος μπορεί να υποβάλλει ένσταση εντός δεκαπέντε (15) ημερών. Το ίδιο ισχύει αναλογικά και αν η επιμέτρηση συνταχθεί με επιμέλεια της Διευθύνουσας Υπηρεσίας. Επί της ένστασης αποφαινεται η Προϊσταμένη Αρχή εντός δύο (2) μηνών από την υποβολή της. Αν η επιμέτρηση ανατεθεί προς σύνταξη σε ιδιώτη μηχανικό, η σχετική δαπάνη καταβάλλεται από τις πιστώσεις του έργου με απόφαση της Διευθύνουσας Υπηρεσίας και περιλαμβάνεται στον εκκαθαριστικό λογαριασμό της έκπτωτης εργολαβίας. Η επιμέτρηση περιλαμβάνει μόνο ολοκληρωμένες εργασίες. Κατ' εξαίρεση ημιτελείς εργασίες και εισκομισθέντα στο εργοτάξιο υλικά περιλαμβάνονται στην επιμέτρηση, αν κατά την κρίση της υπηρεσίας είναι χρήσιμα για τον κύριο του έργου, εν όψει της προοπτικής συνέχισής του.

12. Στον **εκκαθαριστικό λογαριασμό** περιλαμβάνεται το σύνολο των ποινικών ρητρών της παραγράφου 10 του παρόντος άρθρου και κάθε άλλη εκκαθαρισμένη απαίτηση κατά του έκπτωτου αναδόχου. Αν ο εκκαθαριστικός λογαριασμός είναι αρνητικός, η διαφορά εισπράττεται σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για την είσπραξη των απαιτήσεων του κυρίου του έργου. Αν κατά την παραλαβή των εργασιών της έκπτωτης εργολαβίας, που διενεργείται ταυτόχρονα ως προσωρινή και οριστική, προκύψουν διαφορές στα ποσά του εκκαθαριστικού λογαριασμού, συντάσσεται νέος τελικός λογαριασμός, αλλιώς ο εκκαθαριστικός λογαριασμός ισχύει ως τελικός.

13. Αν, μετά την οριστικοποίηση της έκπτωσης, η Προϊσταμένη Αρχή αποφασίσει την ολοκλήρωση του έργου, **προσκαλεί τον επόμενο κατά σειρά μειοδότη του διαγωνισμού**, στον οποίο αναδείχθηκε ο έκπτωτος ανάδοχος και του προτείνει να αναλάβει αυτός το έργο ολοκλήρωσης της έκπτωτης εργολαβίας, με τους ίδιους όρους και προϋποθέσεις και βάσει της προσφοράς που υπέβαλε στο διαγωνισμό. Η σύμβαση εκτέλεσης συνάπτεται εφόσον εντός δεκαπέντε (15) ημερών από την κοινοποίηση της πρότασης περιέλθει στην Προϊσταμένη Αρχή έγγραφη και ανεπιφύλακτη αποδοχή της. Η άπρακτη πάροδος της προθεσμίας θεωρείται ως απόρριψη της πρότασης. Αν ο ανωτέρω μειοδότης δεν δεχθεί την πρόταση σύναψης σύμβασης, η Προϊσταμένη Αρχή προσκαλεί τον επόμενο κατά σειρά μειοδότη, ακολουθώντας κατά τα λοιπά την ίδια διαδικασία. Εφόσον και αυτός απορρίψει την πρόταση, η Προϊσταμένη Αρχή για την ανάδειξη αναδόχου στο έργο προσφεύγει κατά την κρίση της είτε στην ανοιχτή δημοπρασία είτε στη διαδικασία με διαπραγμάτευση, κατά τις οικείες διατάξεις.

Η διαδικασία της παραγράφου αυτής δεν εφαρμόζεται μόνο εφόσον η Προϊσταμένη Αρχή κρίνει αιτιολογημένα ότι οι παραπάνω προσφορές δεν είναι ικανοποιητικές για τον κύριο του έργου, ενώ μπορεί να εφαρμόζεται αναλογικά και σε περίπτωση ολοκλήρωσης έργου, ύστερα από αυτοδίκαιη διάλυση της σύμβασης κατόπιν πτώχευσης του αναδόχου ή διάλυση με υπαιτιότητα του κυρίου του έργου κατά τις κείμενες διατάξεις.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Η έκπτωση του αναδόχου που δεν συμμορφώνεται στις συμβατικές του υποχρεώσεις αποτελεί τιμωρία του ίδιου, αλλά και περιπέτεια για το ίδιο το έργο. Για

το λόγο αυτό, παρότι κατά την κείμενη μέχρι σήμερα νομοθεσία η έκπτωση μπορεί να επιβληθεί για πλειάδα λόγων (κατ' ουσίαν για κάθε περίπτωση αντισυμβατικής συμπεριφοράς του αναδόχου) δεν επιβάλλεται, επειδή αποτελεί δυνατότητα και όχι υποχρέωση της υπηρεσίας που επιβλέπει το έργο. Οι υπηρεσίες ανέχονται τους αναδόχους που παραβιάζουν τις υποχρεώσεις τους, γιατί η έκπτωση θέτει μια σειρά από δυσεπίλυτα προβλήματα.

Όταν ισχύουν οι περιπτώσεις της παρ. 2 του άρθρου 61 η έκπτωση καθίσταται υποχρεωτική, παράλληλα όμως, για να αποφευχθεί η κατάχρηση από την υπηρεσία, τίθενται κανόνες σε περιπτώσεις που χρειάζεται. Έτσι, αν έχει ολοκληρωθεί ποσοστό 80% του συνόλου των εργασιών, μπορεί να δοθεί παράταση για το συμφέρον του έργου, ακόμα και αν ευθύνεται για τις καθυστερήσεις εκτέλεσης ο ανάδοχος. Επίσης για να κινηθεί η διαδικασία της έκπτωσης για κακοτεχνίες πρέπει ο ανάδοχος να είναι υπότροπος, δηλαδή να έχει κινηθεί έστω και μια φορά εναντίον του η διαδικασία του άρθρου 46 π.δ. 609/85 για την αποκατάσταση των κακοτεχνιών (παρ. 2).

Για να παρακολουθείται στενά από την επιβλέπουσα υπηρεσία ο ανάδοχος, κατά την αρχική και πλέον κρίσιμη περίοδο εκτέλεσης του έργου, καθίσταται υποχρεωτικός ο ορισμός για την περίοδο έναρξης του έργου (το πρώτο τέταρτο της συμβατικής προθεσμίας) ενδεικτικών προθεσμιών, η παραβίαση των οποίων κατά δύο μήνες καθιστά υποχρεωτική την έκπτωση του αναδόχου (παρ. 3).

Τέλος, με το **N. 4070/2012** προστέθηκε και ένας ακόμα λόγος έκπτωσης του αναδόχου, ήτοι η προσκόμιση πλαστής εγγυητικής επιστολής, περίπτωση που συνιστά ούτως ή άλλως παραβίαση των συμβατικών υποχρεώσεων του αναδόχου και αποτελεί εκ τούτου λόγο έκπτωσης κατά την παρ. 1 του άρθρου.

Η διαδικασία της έκπτωσης ρυθμίζεται λεπτομερειακά και τίθενται κανόνες στην εκτέλεσή της. Συγκεκριμένα, εφόσον συντρέχει λόγος έκπτωσης, η υπηρεσία απευθύνει στον ανάδοχο ειδική πρόσκληση στην οποία ειδικά επισημαίνονται οι εκτελεστέες εργασίες ή άλλες κρίσιμες ενέργειες. Με την πρόσκληση τίθεται προθεσμία (όχι μικρότερη των 10 ούτε και μεγαλύτερη των 30 ημερών) για την εκτέλεση συγκεκριμένων εργασιών, ή ενεργειών. Αν ο ανάδοχος δεν συμμορφωθεί, ή δεν συμμορφωθεί πλήρως, κηρύσσεται έκπτωτος εντός προθεσμίας 15 ημερών από την παρέλευση της προθεσμίας με αιτιολογημένη απόφαση του Προϊσταμένου της Δ.Υ. Ο) ανάδοχος μπορεί να ασκήσει ένσταση κατά της απόφασης, η οποία εκδικάζεται από την Προϊσταμένη Αρχή εντός δύο μηνών. Η έκπτωση οριστικοποιείται αν α) δεν ασκηθεί ένσταση, ή β) απορριφθεί ρητά η

ασκηθείσα. Η άπρακτη παρέλευση της (υποχρεωτικής, όσον αφορά τις πειθαρχικές ευθύνες των αρμοδίων υπαλλήλων) προθεσμίας των δύο μηνών δεν δημιουργεί τεκμήριο ούτε απόρριψης της ένστασης ούτε και αποδοχής της, αλλά η υπηρεσία εξακολουθεί να υπέχει υποχρέωση έκδοσης απόφασης προκειμένου να εκκαθαρισθεί η κατάσταση. Πάντως στο διάστημα μετά την παρέλευση της προθεσμίας έκδοσης της απόφασης και μέχρι την τυχόν ρητή αποδοχή της, ο ανάδοχος υποχρεούται να διακόψει τις εργασίες εκτέλεσης, έτσι ώστε να μη συνεχισθεί παρά την εκκρεμότητα η πάσχουσα εργολαβία, ενώ η διακοπή για το λόγο αυτό δεν συνιστά λόγο διάλυσης της σύμβασης.

Την οριστικοποίηση ακολουθεί η επιβολή των νομίμων συνεπειών στον ανάδοχο, μεταξύ των οποίων και η κατάπτωση του συνόλου της εγγύησης καλής εκτέλεσης που βρίσκεται στα χέρια της υπηρεσίας, ως ειδικής ποινικής ρήτρας. Στη συνέχεια καθορίζεται ο τρόπος εκτέλεσης των υπολειπόμενων εργασιών.

Προς το σκοπό της διαφάνειας ορίζεται ότι αν η Π.Α. αποφασίσει την εκτέλεση του συνόλου των υπολειπομένων εργασιών, υποχρεούται να καλέσει τον επόμενο μειοδότη του διαγωνισμού στον οποίο αναδείχθηκε ο έκπτωτος ανάδοχος, προκειμένου να του αναθέσει το έργο και στη συνέχεια, αν αυτός δεν δεχθεί, τον επόμενο, εκτός αν η Π.Α. αποφασίσει αιτιολογημένα, ότι οι προσφορές αυτές δεν είναι συμφέρουσες.

Η διαδικασία αυτή εφαρμόζεται ανάλογα και στην περίπτωση που η σύμβαση διαλυθεί είτε αυτοδίκαια, είτε με υπαιτιότητα του κυρίου του έργου.

Η ανωτέρω διαδικασία τελεί υπό την επιφύλαξη του δικαιού της κοινοτικής οδηγίας για τα δημόσια έργα (δηλαδή του π.δ. 334/00 που την έχει ενσωματώσει στο εσωτερικό δίκαιο), αν η προϋπολογιζόμενη δαπάνη των υπολειπόμενων εργασιών υπερβαίνει το ποσό εφαρμογής της οδηγίας.

Η **ειδική πρόσκληση** που προηγείται της απόφασης περί εκπτώσεως¹³⁰ μνημονεύει τις διατάξεις του άρθρου αυτού (πρέπει δηλαδή να είναι σαφές ότι πρόκειται περί της ειδικής πρόσκλησης που προηγείται της εκπτώσεως) και περιλαμβάνει, επί ποινή

¹³⁰ Η **ειδική πρόσκληση**:

- **δεν υπόκειται καθεαυτή σε ένσταση** γιατί δεν αποτελεί βλαπτική πράξη (**ΣΤΕ 2247/90, 3030/92, ΔΙΔ 1993, 414 επ.**), αλλά οι τυχόν πλημμελείες της προβάλλονται με την ένσταση κατά της αποφάσεως περί εκπτώσεως.
- πρέπει να επιδοθεί στον ανάδοχο από δημόσιο όργανο, κατά τις διατάξεις του ΚΠολΔ και δεν αρκεί αποστολή με το ταχυδρομείο (**ΣΤΕ 657/96, ΔΙΔΙΚ 98, σελ.1000**).
- Οι εργασίες που επιτάσει να εκτελεσθούν πρέπει **να προβλέπονται συμβατικά** (από την αρχική σύμβαση ή Σ.Π.) και πρέπει να είναι τιμολογημένες, **αλλιώς ο ανάδοχος δεν έχει υποχρέωση να τις εκτελέσει (ΣΤΕ 5827/95, ΔΙΔ 1996, 1431)**.

Ο ανάδοχος οφείλει να συμμορφωθεί με το περιεχόμενο της ειδικής πρόσκλησης, εκτός κι αν για τη μη συμμόρφωσή του συντρέχει συνυπαιτιότητα του κυρίου του έργου (ΣΤΕ 2247/1990, 5827/95, ΔΙΔ 1996, 1431)

ακυρότητας της διαδικασίας εκπτώσεως τις συγκεκριμένες εργασίες που πρέπει να εκτελεστούν **(ΣΤΕ 2648, 4155/96)** καθώς και την τασσόμενη προς τούτο εύλογη προθεσμία. Η προθεσμία που τάσσεται πρέπει να είναι ανάλογη με τη σπουδαιότητα καθώς και τις ποσότητες των εργασιών που πρέπει να εκτελεστούν¹³¹.

Η άπρακτη πάροδος της προθεσμίας δηλαδή επέφερε τα αποτελέσματα της αποδοχής και όχι της απόρριψης της ένστασης, όπως συμβαίνει στις συνήθεις περιπτώσεις (ΣΤΕ 2696/86 κ.ά). Είναι σαφής η πρόθεση του νομοθέτη να αποτρέπει τις εκπτώσεις, θεωρώντας τις ως μη φυσιολογική και μη συμφέρουσα το δημόσιο εξέλιξη. Με την

¹³¹ **ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ προϊσχύσαντος του Ν. 3263/2004 πλαισίου:** Για την έκπτωση εκδίδεται απόφαση της Δ.Υ., που έπρεπε να εκδοθεί και επιδοθεί στον ανάδοχο εντός 2 μηνών (προθεσμία ΑΝΑΤΡΕΠΤΙΚΗ) από της παρελεύσεως απράκτου της δοθείσας με την πρόσκληση προθεσμίας, ενώ αν περνούσε η δίμηνη προθεσμία χωρίς να εκδοθεί απόφαση έκπτωσης, η ειδική πρόσκληση καθίστατο **ανενεργή (ΣΤΕ 2247/90, κ.α.)**. Η έκπτωση καθίστατο οριστική αν δεν ασκούνταν εμπρόθεσμα ένσταση ή αν απορριπτόταν η ένσταση. Η άσκηση ένστασης ανέστειλε την ισχύ της έκπτωσης μέχρι να εκδοθεί απόφαση επ' αυτής. **ΣΤΕ 7μ. 1765/03:** Εντός του 2μήνου έπρεπε **και να κοινοποιηθεί η απόφαση περί εκπτώσεως, αλλιώς η έκπτωση ματαιωνόταν.**

ΣΤΕ 1843/2010. Πριν την έκδοση της περί εκπτώσεως αποφάσεως του αναδόχου και για το έγκυρο αυτής, απαιτείται η κοινοποίηση προς τον ανάδοχο ειδικής προσκλήσεως του Προϊσταμένου της διευθύνουσας Υπηρεσίας, η οποία απαραίτητως περιλαμβάνει μεταξύ άλλων, τόσο τις αξιούμενες προς εκτέλεση εργασίες όσο και την εύλογη προθεσμία για την εκτέλεση αυτών, η οποία δεν δύναται, κατ' αρχήν, να είναι μικρότερη των 10 ημερών. Ακολούθως εκδίδεται η απόφαση περί της εκπτώσεως, μόνο εάν ο ανάδοχος, μέχρι της εκπνοής της ταχθείσας με την ειδική πρόσκληση προθεσμίας, η οποία, κατά τα εκτεθέντα πρέπει να είναι εύλογος, δεν συμμορφώθηκε προς τα αξιούμενα με την ειδική πρόσκληση και εφόσον η μη συμμόρφωση αυτή οφείλεται **σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου** και, συνεπώς, δεν συντρέχει η προϋπόθεση αυτή, εάν η μη συμμόρφωση οφείλεται σε συνυπαιτιότητα του κυρίου του έργου (ΣΤΕ 229/2009, 1503/2004). Περαιτέρω από τις ίδιες διατάξεις, και ιδιαίτερα αυτές των παραγράφων 2 και 4 του άρθρου 47 του π.δ. 609/1985, προκύπτει ότι, σε περίπτωση που με την ειδική πρόσκληση της Διευθύνουσας υπηρεσίας τάσσονται στον ανάδοχο περισσότερες της μίας προθεσμίες για την εκτέλεση συγκεκριμένων εργασιών, αρκεί για την έκδοση της απόφασης περί εκπτώσεώς του η άπρακτη παρέλευση έστω και μίας εκ των προθεσμιών αυτών. Αρκείται δηλαδή ο νόμος στη διαπίστωση από τη Διευθύνουσα το έργο υπηρεσία, της μη εκτέλεσεως μίας συγκεκριμένης εργασίας μετά την παρέλευση της προθεσμίας που έχει ταχθεί γι' αυτή, δεδομένου ότι και αν ακόμη εκτελεστούν εμπροθέσμως οι λοιπές εργασίες εντός των ταχθεισών προθεσμιών, δεν αναιρείται το γεγονός της μη συμμορφώσεως του αναδόχου προς την ειδική πρόσκληση της Υπηρεσίας όσον αφορά τις προηγούμενες εργασίες, γεγονός το οποίο αρκεί για την έκδοση της απόφασης περί εκπτώσεώς του (ΣΤΕ 229/2009, 1231/2008).

ΣΤΕ 114/2011. Μη νόμιμη η κήρυξη του αναδόχου εκπώτου από τη σύμβαση έργου, αν υφίσταται συνυπαιτιότητα του κυρίου του έργου στην μη τήρηση των υποχρεώσεων που του επιβλήθηκαν με την ειδική πρόσκληση.

ΣΤΕ 3475/2010. Η απόφαση περί της εκπτώσεως εκδίδεται, μόνο εάν ο ανάδοχος μέχρι της εκπνοής της ταχθείσας με την ειδική πρόσκληση προθεσμίας, η οποία, κατά τα εκτεθέντα πρέπει να είναι εύλογος, δεν συμμορφώθηκε προς τα αξιούμενα με την ειδική πρόσκληση και εφόσον η μη συμμόρφωση αυτή οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του αναδόχου και, συνεπώς, δεν συντρέχει η προϋπόθεση αυτή, εάν η μη συμμόρφωση οφείλεται σε συνυπαιτιότητα του κυρίου του έργου (βλ. ΣΤΕ 229/2009, 1503/2004). Κατά μείζονα δε λόγο ο ανάδοχος δεν δύναται να κηρυχθεί έκπτωτος, εάν η μη συμμόρφωσή του οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα του κυρίου του έργου. Ανατιολόγητη η απόφαση του εφετείου που δεν απάντησε σε ισχυρισμό του αναδόχου ότι συνυπαίτιος για τη μη συμμόρφωση του αναδόχου στην ειδική πρόσκληση είναι ο εργοδότης, που δεν ενήργησε για τη μετακίνηση δικτύου παρά το σχετικό αίτημα του αναδόχου.

έκπτωση ο ανάδοχος αποξενούται από το έργο, και η εργολαβία εκκαθαρίζεται με τον τρόπο που ορίζεται στο νόμο (παρ. 10 του ως άνω άρθρου), επέρχονται δε εις βάρος του πλήθος κυρώσεων όπως ορίζεται στην παρ. 9 του άρθρου 47 του ΠΔ 609/85. Το έργο πλέον ανατίθεται με νέα δημοπρασία σε άλλον ανάδοχο (παρ.12,13,14).

Τυχόν ακύρωση της έκπτωσης, με αποδοχή από το Εφετείο της σχετικής προσφυγής δεν αναβιώνει την εργολαβική σχέση, αν στο μεταξύ οι υπολειπόμενες εργασίες ανατέθηκαν σε άλλο εργολάβο, πλην γεννά άλλες συνέπειες όπως η αξίωση αποζημίωσης, ενώ αίρονται οι άλλες δυσμενείς συνέπειες όπως η κατάπτωση των ποινικών ρητρών (ΔΕΘες. 232/90, ΕφΚρ 78/87).

Η έκπτωση του αναδόχου ως εκπτώτου από δημόσιο έργο που κατασκεύαζε, δεν συνεπάγεται αυτομάτως τον αποκλεισμό του από τις δημοπρασίες ανάθεσης άλλων δ.ε., μπορεί όμως να αποτελέσει αντικείμενο ελέγχου της φερεγγυότητάς του (οικονομικής και τεχνικής), και ακόμα πειθαρχικής εναντίον του δίωξης κατά το **ΠΔ 278/99**, που σε συνδυασμό και με άλλα σε βάρος του στοιχεία να τον οδηγήσουν σε αποκλεισμό (**Γνωμ ΝΣΚ 130/95, ΝΔΕ τ.2,λ.26/15**).

Άρθρο 62

Διακοπή εργασιών – Διάλυση της σύμβασης.

1. Η σύμβαση **διαλύεται από την κοινοποίηση στον ανάδοχο διαταγής** του φορέα κατασκευής του έργου για οριστική διακοπή των εργασιών, εκτός αν με τη διαταγή αυτή ορίζεται μεταγενέστερος χρόνος διάλυσης, για να εκτελεσθούν οριζόμενες στη διαταγή εργασίες.

2. Ο ανάδοχος μπορεί να ζητήσει τη διάλυση της σύμβασης:

α. Αν μετά τη υπογραφή της σύμβασης καθυστερήσει η έναρξη των εργασιών περισσότερο από τρεις (3) μήνες με υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου, εκτός αν στη σύμβαση ορίζεται διαφορετικά σχετικά με την έναρξη των εργασιών.

β. Αν οι εργασίες, ύστερα από την έναρξή τους, διακοπούν είτε με διαταγή είτε από υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου για διάστημα μεγαλύτερο των τριών (3) μηνών από την κοινοποίηση της διαταγής διακοπής στην πρώτη περίπτωση ή από την επίδοση ειδικής δήλωσης του αναδόχου στη δεύτερη.

Σε περίπτωση διακοπής για καθυστέρηση πληρωμών, σύμφωνα με την παράγραφο 9 του άρθρου 53 του παρόντος, η διάλυση μπορεί να ζητηθεί μετά δίμηνο από τη δήλωση διακοπής των εργασιών.

γ. Αν η καθυστέρηση των εργασιών χωρίς υπαιτιότητα του αναδόχου υπερβεί την **οριακή προθεσμία**.

3. Αν υπάρχει υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου, για διακοπή των εργασιών, ο ανάδοχος υποβάλλει την **ειδική δήλωση διακοπής των έργων** στον προϊστάμενο της διευθύνουσας υπηρεσίας. Με τη δήλωση αυτή:

α) Καθορίζεται συγκεκριμένα η υπαιτιότητα, που αποδίδεται στο φορέα κατασκευής ή τον κύριο του έργου, η οποία προκαλεί τη διακοπή των έργων.

β) Δίνονται στοιχεία για τα τμήματα του έργου που έχουν κατασκευαστεί μέχρι τη διακοπή των εργασιών και για την εκτίμηση της αξίας τους.

γ) Περιγράφονται τα τμήματα του έργου που υπολείπονται για εκτέλεση και αιτιολογείται για καθένα απ' αυτά η έλλειψη δυνατότητας κατασκευής, λόγω της υπαιτιότητας του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου, αν πρόκειται για τέτοια περίπτωση. Δήλωση που δεν περιλαμβάνει τα ανωτέρω στοιχεία, δεν παράγει έννομο αποτέλεσμα. Η δήλωση κοινοποιείται και στον κύριο του έργου, όταν αυτός δεν ταυτίζεται με το φορέα κατασκευής του έργου.

4. Μετά την επίδοση της ειδικής δήλωσης, κατά την παράγραφο 3 η διευθύνουσα υπηρεσία εξακριβώνει μέσα σε δέκα (10) ημέρες τα στοιχεία της δήλωσης και εκδίδει απόφαση που αποδέχεται ή απορρίπτει το περιεχόμενο της δήλωσης.

5. Αν περάσει διάστημα μεγαλύτερο των τριών (3) μηνών από την επίδοση της ειδικής δήλωσης του αναδόχου, για διακοπή των εργασιών με υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου, ή δύο (2) μηνών, σε περίπτωση καθυστέρησης πληρωμών, ο ανάδοχος μπορεί να ζητήσει τη διάλυση της σύμβασης. Στην περίπτωση αυτή, τα στοιχεία των προηγούμενων παραγράφων συνεκτιμώνται για το σχηματισμό γνώμης στο αίτημα του αναδόχου.

6. Σε περίπτωση που ο ανάδοχος ζητήσει τη διάλυση της σύμβασης, λόγω παρέλευσης της οριακής προθεσμίας με υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου, η απόφαση της διευθύνουσας υπηρεσίας πρέπει να κοινοποιηθεί στον ανάδοχο μέσα σε προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών. Μέχρι τότε, όπως και σε περίπτωση απορριπτικής απόφασης, οι εργασίες συνεχίζονται μέχρι την επίλυση της σχετικής διαφοράς, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις.

7. Το δικαίωμα του αναδόχου για αίτηση διάλυσης της σύμβασης, στις περιπτώσεις που προβλέπονται από το στοιχείο α' και από την πρώτη περίπτωση του στοιχείου β' της παραγράφου 2, ασκείται μόνο μετά πάροδο τριών (3) μηνών από την υπογραφή της σύμβασης, αν σ' αυτή δεν ορίζεται διαφορετικά σχετικά με την έναρξη των εργασιών ή από την κοινοποίηση της διαταγής διακοπής των εργασιών. Η αίτηση επιδίδεται στη διευθύνουσα υπηρεσία και κοινοποιείται στον κύριο του έργου, όταν αυτός δεν ταυτίζεται με το φορέα κατασκευής του έργου. Για την αίτηση αποφασίζει η διευθύνουσα υπηρεσία που κοινοποιεί την απόφασή της στην προϊσταμένη αρχή.

8. Στις περιπτώσεις που δεν προβλέπεται διαφορετικά, αν δεν εκδοθεί απόφαση μέσα σε δύο (2) μήνες από την επίδοση της αίτησης στη διευθύνουσα υπηρεσία, θεωρείται ότι η αίτηση έγινε δεκτή. Η αποδοχή της διάλυσης επέχει τη θέση της βεβαίωσης για την περαίωση των εργασιών. Στις περιπτώσεις διάλυσης της σύμβασης, ο ανάδοχος μπορεί με αίτησή του να ζητήσει να εγκριθεί η διενέργεια και της οριστικής παραλαβής μαζί με την προσωρινή, χωρίς να απαιτείται η παρέλευση του χρόνου εγγύησης, αν από τη φύση των εργασιών δεν δικαιολογείται η συντήρησή τους, ούτε απαιτείται η δοκιμασία του χρόνου.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Η σύμβαση του έργου μπορεί να διαλυθεί (**άρθρο 9 ν. 1418/84 και 48 ΠΔ 609/85**), είτε με πρωτοβουλία του κυρίου του έργου, είτε του αναδόχου.

Η **διάλυση με πρωτοβουλία του κυρίου** του έργου δεν υπόκειται σε περιορισμούς (οφείλεται πάντως αποζημίωση), εφαρμοζόμενης εν προκειμένω, κατά τις παραδοχές της νομολογίας, της διάταξης του άρθρου **700 εδ. α' Αστικού Κώδικα**, κατά την οποία ο εργοδότης έχει το δικαίωμα, μέχρι την αποπεράτωση του έργου να καταγγείλει οποτεδήποτε τη σύμβαση του έργου, δεδομένου ότι η σύμβαση αυτή έχει εμπιστευτικό χαρακτήρα.

Η **διάλυση με πρωτοβουλία του αναδόχου** οφείλεται πάντα σε αποκλειστική υπαιτιότητα του κυρίου του έργου (**ΣτΕ 198/1993, ΝΔΕ τ. 2 λ. 22/5**) και παραβάσεις

συμβατικών όρων (καθυστέρηση έναρξης εργασιών, διακοπή εργασιών με διαταγή του κυρίου, υπέρβαση της οριακής προθεσμίας), οπότε και σ' αυτή την περίπτωση οφείλεται αποζημίωση.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ: Η διακοπή με πρωτοβουλία του κυρίου είναι χωρίς ιδιαίτερες διατυπώσεις και δεν μπορεί να αποκρουσθεί από τον ανάδοχο.

Η διακοπή με πρωτοβουλία του αναδόχου διακρίνεται σε πέντε υποπεριπτώσεις και υπόκειται σε πλείστες διατυπώσεις:

A) αν μετά την υπογραφή της σύμβασης καθυστερήσει η έναρξη των εργασιών περισσότερο από τρεις μήνες με υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου (άρθρο 9 παρ. 2^ο ν. 1418/84 και 48 παρ. 6 ΠΔ 609/85) οπότε και πρέπει να επιδοθεί **με δικαστικό επιμελητή** (ΔΕΑ 1927/90, Διδικ 3, 873) **αίτηση διάλυσης** της σύμβασης

B) αν οι εργασίες διακοπούν μετά την έναρξη, για περισσότερο από 3 μήνες, με διαταγή του φορέα κατασκευής (άρθρο 9 παρ. 2β ν. 1418/84 και 48 παρ. 5 ΠΔ 609/85) οπότε ομοίως πρέπει να επιδοθεί **με δικαστικό επιμελητή αίτηση διάλυσης** της σύμβασης

Γ) αν οι εργασίες διακοπούν μετά την έναρξη, για περισσότερο από 3 μήνες, με υπαιτιότητα του φορέα κατασκευής ή του κυρίου του έργου¹³², οπότε απαιτείται κοινοποίηση (**με δικαστικό επιμελητή**) Ειδικής Δήλωσης Διακοπής των έργων προς τον Προϊστ/νο της ΔΥ με συγκεκριμένο και αυστηρά καθοριζόμενο στο νόμο περιεχόμενο) η οποία μπορεί να αποκρουσθεί από τον κύριο του έργου, αν δεν συνομολογεί την πλήρωση

¹³² **ΣΤΕ 585/2009.** Η διακοπή των εργασιών εντός της κοίτης του ποταμού που οφείλεται σε έκδοση προσωρινής διαταγής του Προέδρου Πρωτοδικών αποδίδεται σε πλημμελή μελέτη που προκάλεσε την έκδοση προσωρινής διαταγής, συνεπώς υφίσταται διακοπή των εργασιών με υπαιτιότητα του κυρίου του έργου.

¹³² **ΣΤΕ 108/2011.** Η καθυστέρηση εγκρίσεως υπερσυμβατικών ή νέων εργασιών που περιλαμβάνονται σε Σ.Π. και Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε. δεν συνιστά, κατά την έννοια της διατάξεως της παρ. 2 του άρθρου 48 του π.δ/τος 609/1985, λόγο διακοπής των εργασιών του έργου, με υπαιτιότητα του κυρίου αυτού, διότι, κατά το νόμο (άρθρα 8 του ν. 1418/1984 και 43 του π.δ/τος 609/1985), η αρμοδιότητα κατάρτισης και έγκρισης Σ.Π. και Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε. ανήκει αποκλειστικά στην Υπηρεσία. Αλλωστε, ακόμη και στην περίπτωση που ο ανάδοχος έχει, υπό τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία (και μόνον) που ορίζουν οι ως άνω διατάξεις, υποχρέωση εκτελέσεως υπερσυμβατικών ή νέων εργασιών, η πέραν του ευλόγου χρόνου (τριμήνου από της υποβολής τους στην Προϊσταμένη Αρχή προς έγκριση) καθυστέρηση εγκρίσεως του οικείου Σ.Π. και του Π.Κ.Τ.Μ.Ν.Ε. έχει ως έννομη συνέπεια να θεωρούνται αυτά αυτοδικαίως εγκριθέντα, η δε Προϊσταμένη Αρχή να μην μπορεί πλέον να προβεί σε τροποποιήσεις αυτών (ενδεικτικώς ΣΤΕ 619/2003, 930/2005, 377/2006, 2794/2008, 1490/2009). Η συνέπεια αυτή (της αυτοδικαίως εγκρίσεως) δικαιολογείται λόγω της ανάγκης ταχείας εκτελέσεως των δημοσίων έργων και όχι αποκλειστικά, όπως ισχυρίζεται η αιτούσα, προς όφελος (και όχι εις βάρος) του αναδόχου.

των νομίμων προϋποθέσεων. Εν συνεχεία η ΔΥ, μετά από εξακρίβωση των αναφερομένων στη Δήλωση περιστατικών, προβαίνει μέσα σε 10 μέρες στην έκδοση πράξης με την οποία είτε αποδέχεται είτε απορρίπτει το περιεχόμενο της δήλωσης. Η προθεσμία των 10 ημερών είναι ανατρεπτική και αν δεν εκδοθεί απόφαση της ΔΥ μέσα στην προθεσμία, θεωρείται ότι έγινε η δήλωση αποδεκτή.

Ακόμα κι αν η δήλωση περιέχει αιρέσεις και όρους θεωρείται ότι επιφέρει τα αποτελέσματά της, ανεξάρτητα αν πληρωθούν ή όχι οι αιρέσεις και οι όροι **(ΣΤΕ 1918/93, Διδ 1994, 1373)**.

Δ) τέταρτη περίπτωση είναι η διάλυση που επέρχεται συνεπεία της διακοπής εργασιών λόγω καθυστέρησης των πληρωμών (**άρθρο 5 παρ. 8 ν. 1418/84**, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 2 παρ. 6 ν. 2229/94), οπότε και πρέπει να κοινοποιηθεί ειδική έγγραφη δήλωση στην Δ.Υ..

Με την **ΣΤΕ 2079/1999** κρίθηκε ότι δεν είναι υπαίτιος για την μη πληρωμή λογαριασμού ο κύριος του έργου, αν αυτός (ο λογαριασμός) δεν συνοδεύεται από τα νόμιμα δικαιολογητικά για την πληρωμή του, όπως π.χ. τη βεβαίωση καταβολής των ασφαλιστικών εισφορών από τον ανάδοχο. Στην περίπτωση αυτή η διακοπή των εργασιών από τον ανάδοχο, καθώς και η δήλωση διάλυσης της εργολαβίας είναι μη νόμιμη. Συνέπεια της παράνομης διακοπής των εργασιών είναι μεταξύ των άλλων και η κατάπτωση των νομίμων ποινικών ρητρών υπέρ του κυρίου του έργου.

Ε) τελευταία περίπτωση είναι η διάλυση λόγω παρέλευσης της οριακής προθεσμίας (**άρθρο 5 παρ. 4 εδ.γ' ν. 1418/84 και 48 παρ. 5 ΠΔ 609/85**).

Αν περάσει χρόνος 3 μηνών και πλέον από την επίδοση της δήλωσης ο ανάδοχος μπορεί να ζητήσει την διάλυση της σύμβασης. Αν δεν εκδοθεί απόφαση της ΔΥ επί της αιτήσεως διαλύσεως εντός 2 μηνών από την επίδοσή της, θεωρείται ως γενομένη αποδεκτή από τον κύριο του έργου, ο οποίος στη συνέχεια δεν μπορεί να αμφισβητήσει τη συνδρομή των προϋποθέσεων διάλυσης της σύμβασης **(ΣΤΕ 6075/96)**.

Άρθρο 63

Ματαίωση διάλυσης

1. Σε περίπτωση που ο ανάδοχος **συμφωνεί μπορεί να ματαιωθεί η διάλυση**, αφού αποζημιωθεί ο ανάδοχος για τις θετικές του μόνο ζημιές που προκλήθηκαν από την καθυστέρηση της έναρξης ή τη διακοπή των εργασιών.

2. Για τη ματαίωση της διάλυσης, ο ανάδοχος υποβάλλει οίκοθεν ή ύστερα από πρόσκληση της υπηρεσίας σχετική αίτηση με στοιχεία υπολογισμού της αποζημίωσης που αξιώνει. Η διευθύνουσα υπηρεσία διαβιβάζει την αίτηση στην προϊσταμένη αρχή, με ταυτόχρονη σχετική εισήγησή της. Η προϊσταμένη αρχή συγκροτεί επιτροπή που ερευνά το βάσιμο των απαιτήσεων του αναδόχου και εκτιμά το ύψος των θετικών ζημιών που προκλήθηκαν από την καθυστέρηση της έναρξης ή τη διακοπή των εργασιών. Η επιτροπή μπορεί να ζητήσει από τον ανάδοχο πληροφορίες και συμπληρωματικά στοιχεία.

3. Η ματαίωση διάλυσης της σύμβασης και η σχετική αποζημίωση εγκρίνονται με απόφαση της προϊσταμένης αρχής. Η έγκριση ματαίωσης της διάλυσης γίνεται μετά από προηγούμενη γραπτή

αποδοχή του ύψους της αποζημίωσης από τον ανάδοχο. Η αποζημίωση δεν μπορεί να είναι ανώτερη από αυτή που έχει εκτιμήσει η επιτροπή της προηγούμενης παραγράφου, εκτός αν πρόκειται για διόρθωση ή συμπλήρωση των στοιχείων της έκθεσης της επιτροπής. Με την έγκριση της ματαίωσης μπορεί να εγκριθούν και οι αναγκαίες προσαρμογές στις προθεσμίες του έργου.

Η επελθούσα διάλυση της σύμβασης μπορεί να αρθεί και ο (πρώην) ανάδοχος να αναλάβει εκ νέου την εκτέλεση του έργου, με αίτησή του ή και οίκοθεν πρωτοβουλία της υπηρεσίας, αφού πάντως πρώτα επιτευχθεί συμφωνία σχετικά με το ύψος της αποζημίωσής του για τις θετικές του ζημιές¹³³. Η ματαίωση εξαρτάται κατ' αρχήν από την αποδοχή της υπηρεσίας (με απόφαση της Π.Α.), περαιτέρω δε αποδοχή εκ μέρους του αναδόχου του ποσού της αποζημίωσης που θα του επιδικάσει η Π.Α.

Με δύο πρόσφατες **γνωμοδοτήσεις του ΝΣΚ (161/2003 και 377/2007)** αντιμετωπίστηκαν τόσο η έννοια της ματαίωσης της διάλυσης όσο και η επιμέτρηση της αποζημίωσης εξ αιτίας των θετικών (και μόνο) ζημιών του αναδόχου λόγω της διακοπής των εργασιών. Με τις γνωμοδοτήσεις κρίθηκε ότι:

Α) Ματαίωση της διάλυσης σημαίνει επανενεργοποίηση της ήδη διαλυθείσας σύμβασης, αφού η υπηρεσία έχει ήδη αποδεχθεί τη διάλυση και ύστερα από την αίτηση του πρώην αναδόχου, την επανενεργοποιεί, δηλαδή την αναβιώνει.

Β) Για τον υπολογισμό της **αποζημίωσης** εξ αιτίας της ματαίωσης δεν είναι ανάγκη να έχει υποβληθεί κατά το 7 παρ. 2 του ν. 1418/84 (ήδη παρ. 11 του άρθρου 36 ΚΔΕ) όχληση, επειδή η διαδικασία αυτή δεν έχει σχέση με την αποζημίωση λόγω υπερημερίας του κυρίου του έργου, η οποία προϋποθέτει όχληση του αναδόχου για την αποζημίωσή του.

Γ) Εφόσον μετά τη διάλυση επήλθε αύξηση της αξίας συγκεκριμένων δαπανών (υλικών κλπ) του έργου, τέτοια που δεν καλύπτεται από την αναθεώρηση, μπορεί να συμφωνηθεί (εν είδει αποζημιώσεως) για τις αντίστοιχες εργασίες που περιλαμβάνουν τα υλικά αυτά νέα τιμή και όχι η συμβατική (προσαυξημένη προφανώς με την αναθεώρηση).

Δ) Στην αποζημίωση που θα επιδικασθεί στον ανάδοχο κατά το άρθρο 63 παρ. 3 ΚΔΕ *δεν*

¹³³ Σχετικά με το ζήτημα της ματαίωσης διάλυσης εργολαβίας, με δύο πρόσφατες **γνωμοδοτήσεις του ΝΣΚ (161/2003 και 377/2007)** αντιμετωπίστηκαν τόσο η έννοια της ματαίωσης της διάλυσης όσο και η επιμέτρηση της αποζημίωσης εξ αιτίας των θετικών (και μόνο) ζημιών του αναδόχου λόγω της διακοπής των εργασιών. Με τις γνωμοδοτήσεις κρίθηκε ότι:

Α) Ματαίωση της διάλυσης σημαίνει επανενεργοποίηση της ήδη διαλυθείσας σύμβασης, αφού η υπηρεσία έχει ήδη αποδεχθεί τη διάλυση και ύστερα από την αίτηση του πρώην αναδόχου, την επανενεργοποιεί, δηλαδή την αναβιώνει.

Β) Για τον υπολογισμό της **αποζημίωσης** εξ αιτίας της ματαίωσης δεν είναι ανάγκη να έχει υποβληθεί κατά το 7 παρ. 2 του ν. 1418/84 (ήδη παρ. 11 του άρθρου 36 ΚΔΕ) όχληση, επειδή η διαδικασία αυτή δεν έχει σχέση με την αποζημίωση λόγω υπερημερίας του κυρίου του έργου, η οποία προϋποθέτει όχληση του αναδόχου για την αποζημίωσή του.

Γ) Εφόσον μετά τη διάλυση επήλθε αύξηση της αξίας συγκεκριμένων δαπανών (υλικών κλπ) του έργου, τέτοια που δεν καλύπτεται από την αναθεώρηση, μπορεί να συμφωνηθεί (εν είδει αποζημιώσεως) για τις αντίστοιχες εργασίες που περιλαμβάνουν τα υλικά αυτά νέα τιμή και όχι η συμβατική (προσαυξημένη προφανώς με την αναθεώρηση).

Δ) Στην αποζημίωση που θα επιδικασθεί στον ανάδοχο κατά το άρθρο 63 παρ. 3 ΚΔΕ *δεν περιλαμβάνεται το τεκμαίρομένο όφελος (μέχρι 5%)* επειδή αυτό καταβάλλεται λόγω της διαλύσεως και για τις εργασίες που δεν θα εκτελέσει τελικά ο ανάδοχος, ενώ στην περίπτωση της ματαίωσης ο ανάδοχος τελικά θα εκτελέσει τις υπολειπόμενες εργασίες. Επίσης δεν θα καταβληθεί αποζημίωση κατά το άρθρο 64 του ν. 3669/08 (για εισκομισθέντα και μη χρησιμοποιηθέντα υλικά, για αναπόσβεστο μέρος των εγκαταστάσεων) αφού και αυτές οι περιπτώσεις σχετίζονται με την οριστική και αμετάκλητη απομάκρυνση του αναδόχου από το έργο, ενώ στην προκείμενη περίπτωση αυτός θα επανεγκατασταθεί.

περιλαμβάνεται το τεκμαιρόμενο όφελος (μέχρι 5%) επειδή αυτό καταβάλλεται λόγω της διαλύσεως και για τις εργασίες που δεν θα εκτελέσει τελικά ο ανάδοχος, ενώ στην περίπτωση της ματαίωσης ο ανάδοχος τελικά θα εκτελέσει τις υπολειπόμενες εργασίες. Επίσης δεν θα καταβληθεί αποζημίωση κατά το άρθρο 64 του ν. 3669/08 (για εισκομισθέντα και μη χρησιμοποιηθέντα υλικά, για αναπόσβεστο μέρος των εγκαταστάσεων) αφού και αυτές οι περιπτώσεις σχετίζονται με την οριστική και αμετάκλητη απομάκρυνση του αναδόχου από το έργο, ενώ στην προκείμενη περίπτωση αυτός θα επανεγκατασταθεί.

Άρθρο 64

Αποζημίωση αναδόχου λόγω διάλυσης της σύμβασης

1. Σε όλες τις περιπτώσεις, που διαλύεται η σύμβαση από το φορέα κατασκευής ή τον κύριο του έργου και υπό την προϋπόθεση ότι μέχρι το χρόνο εκείνον έχουν εκτελεσθεί **εργασίες αξίας μικρότερης από τα τρία τέταρτα (3/4) του αρχικού συνολικού συμβατικού ποσού**, καθώς και στις περιπτώσεις που διαλύεται η σύμβαση με αίτηση του αναδόχου, **καταβάλλεται στον ανάδοχο**, εκτός από την αξία των εργασιών που έχουν εκτελεσθεί:

α) Η αξία των υλικών που έχουν προσκομισθεί ή βρίσκονται στο στάδιο παραγωγής ή προμήθειας. Η αξία των υλικών καταβάλλεται εφόσον είχε δοθεί εντολή να προσκομισθούν ή επιβάλλονταν η παραγωγή ή η προμήθεια από το χρονοδιάγραμμα των εργασιών σε συνδυασμό με τις τυχόν ειδικές συνθήκες του συγκεκριμένου έργου, που επιβάλλουν την προσκόμιση, την παραγωγή ή προμήθεια υλικών.

β) η αξία του αναπόσβεστου μέρους των εγκαταστάσεων. Η αξία αυτή καταβάλλεται μόνο εφόσον πρόκειται για τις πράγματι απαραίτητες για το έργο εγκαταστάσεις, αφού ληφθεί υπόψη η τυχόν χρησιμοποίησή τους από τον ανάδοχο σε άλλα έργα ή η υπαίτια παράλειψη χρησιμοποίησής τους.

γ) Αποζημίωση για το τεκμαιρόμενο όφελος που δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερη του πέντε τοις εκατό 5% του αρχικού συνολικού συμβατικού ποσού, μειωμένου κατά το ένα τέταρτο (1/4) και ύστερα από αφαίρεση της αξίας των εργασιών που έχουν εκτελεσθεί, καθώς και των υλικών και του αναπόσβεστου μέρους των εγκαταστάσεων που η αποζημίωσή τους αναγνωρίζεται στη συγκεκριμένη περίπτωση. Για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης λαμβάνονται υπόψη όλες οι σχετικές συνθήκες και ιδίως το μέγεθος του έργου, ο χρόνος αποδέσμευσης του αναδόχου και η ωφέλεια του αναδόχου από άλλη εργασία κατά τους όρους του τελευταίου εδαφίου του άρθρου 700 του Αστικού Κώδικα.

2. Η ανωτέρω αποζημίωση καθώς και η αποζημίωση για το τεκμαιρόμενο όφελος του αναδόχου προτείνεται από την επιτροπή παραλαβής του έργου, και καθορίζεται με απόφαση της προϊσταμένης αρχής κατά την έγκριση του πρωτοκόλλου παραλαβής.

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΛΥΣΗΣ: Σε όλες τις περιπτώσεις διάλυσης της σύμβασης με υπαιτιότητα του κυρίου του έργου και εφόσον δεν έχουν εκτελεσθεί εργασίες σε ποσοστό μεγαλύτερο των 3/4, του αρχικού συμβατικού ποσού καταβάλλεται στον ανάδοχο **αποζημίωση**. Η αποζημίωση συνίσταται (επιπλέον της αξίας των εργασιών που εκτελέστηκαν), στην αξία των εισκομισθέντων υλικών, στην αξία του αναπόσβεστου μέρους των εγκαταστάσεων, καθώς και στην αποζημίωση για το τεκμαιρόμενο όφελος του εργολάβου (βλέπ. άρθρο **50 ΠΔ 609/85**).

Τον κανονισμό της αποζημίωσης διενεργεί η Π.Α. κατόπιν προτάσεως της Επιτροπής Παραλαβής του έργου, κατά την έγκριση του Πρωτοκόλλου Παραλαβής.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ:

ΣΤΕ 1384/2002. Δημόσια έργα. Υπέρβαση συνολικής συμβατικής προθεσμίας. Δικαίωμα του αναδόχου να ζητήσει τη διάλυση της σύμβασης, εφόσον δεν είναι υπαίτιος για την καθυστέρηση. Παρατάσεις που οφείλονται σε έγκριση επιπλέον εργασιών και αύξηση του αντικείμενου της εργολαβίας δεν ανάγονται σε υπαιτιότητα της αναδόχου εταιρείας. Νόμιμη η άρνηση της αναδόχου για εκτέλεση εργασιών, για τις οποίες, όπως έπρεπε να προηγηθούν ενέργειες της Διοίκησης.

ΣΤΕ 1150/2006. Στην αποζημίωση του έργου για την διάλυση της σύμβασης δεν συνυπολογίζονται οι δαπάνες για τη διατήρηση σε ετοιμότητα των πλωτών μέσων κατά τα χρονικά διαστήματα που δεν μπορούσαν να εκτελεστούν εργασίες, ούτε οι δαπάνες για μισθοδοσία των υπαλλήλων της, επειδή δεν υπάγονται στην αξία των εκτελεσθεισών εργασιών ή προσκομισθέντων υλικών ή στο αναπόσβεστο μέρος των εγκαταστάσεων.

Δεν είναι νόμιμη η δήλωση του αναδόχου περί διακοπής των εργασιών ή και περί διαλύσεως της εργολαβίας, όταν αυτός δεν έχει εκπληρώσει τις προς το Ι.Κ.Α. υποχρεώσεις του (**ΣΤΕ Α' 2079/99**).

Ο ανάδοχος που κατόπιν αιτήσεώς του πέτυχε την παράταση της προθεσμίας εκτέλεσης του έργου, δεν αποκλείεται να ζητήσει την αποκατάσταση των θετικών ζημιών τις οποίες υπέστη ως εκ της υπερημερίας του κυρίου του έργου, παρότι δεν άσκησε προηγουμένως το δικαίωμά του να ζητήσει τη διάλυση της σύμβασης (**ΣΤΕ Α' 4/2001**). **Σημείωση:** Η απόφαση ερμηνεύει τις διατάξεις 10 §2 και 11 § 1,2 του ν.δ. 1266/72, και τα άρθρα 36, 37 και 38 του π.δ. 475/76.

Ως αρχικό χρηματικό αντικείμενο της σύμβασης, επί του οποίου υπολογίζεται το ποσοστό του τεκμαιρόμενου οφέλους του αναδόχου επί διαλύσεως της συμβάσεως, νοείται το ποσό που συμφωνήθηκε να λάβει ο ανάδοχος ως αντάλλαγμα για την εκτέλεση του έργου, στο ποσό δε αυτό **δεν περιλαμβάνεται το τυχόν προβλεπόμενο κονδύλι αναθεώρησης** γιατί η σχετική πρόβλεψη έχει αποζημιωτικό χαρακτήρα για τον ανάδοχο, αποσκοπώντας στην ελάφρυνσή του από την αύξηση των τιμών των υλικών, των ημερομισθίων κ.ο.κ. (και δεν αποτελεί αντάλλαγμα για εκτέλεση εργασιών), αφορά δε ποσό επιγενόμενο το οποίο δεν είναι σίγουρο ότι θα προκύψει κατά την πορεία εκτέλεσης του έργου (**ΣΤΕ 1225/2001, ΕΛΔνη 51, 365**).

ΣΤΕ 1814/2010. Δεν συνιστούν αναπόσβεστες εγκαταστάσεις, οι οποίες παραμένουν εις όφελος του κυρίου του έργου και αποζημιώνονται κατά την ανωτέρω διάταξη, ούτε η αξία των αργούντων μηχανημάτων ούτε η μισθοδοσία του αργούντος προσωπικού του εργολήπτη (πρβλ. **ΣΤΕ 1150/2006**). Το τεκμαιρόμενο όφελος του αναδόχου προσδιορίζεται σε ποσοστό του αρχικού συμβατικού ποσού, μειωμένου κατά το ένα τέταρτο και μετά την αφαίρεση της θετικής ζημίας αυτού. Ως εγκαταστάσεις που δεν αποσβέστηκαν θεωρούνται οι εγκαταστάσεις εκείνες που έχουν κατασκευαστεί κατά τρόπο μόνιμο και ειδικό στο εργοτάξιο, ώστε να μην είναι δυνατή ούτε χρήσιμη η αποξήλωση, η μεταφορά και η χρησιμοποίησή τους από τον εργολάβο σε άλλο έργο, δηλαδή αυτές που η χρησιμότητά τους εξαντλείται μόνο στην εκτέλεση του έργου, για το οποίο έγιναν (**Εφ.Αθην. 4549/1981**). Μηχανήματα που αυτομεταφέρονται, αυτοκίνητα και υπόλοιπα εργαλεία δεν είναι εγκαταστάσεις και συνακόλουθα η δαπάνη μεταφοράς, αποξήλωσης και αποκομιδής τους δεν αποζημιώνεται, αφού δεν τελεί σε αιτιώδη σύνδεσμο με την διάλυση της εργολαβίας, για το λόγο ότι αυτή ο εργολάβος θα την επιβαρύνονταν και αν ακόμα η σύμβαση έληγε κανονικά (**Εφ.Κρ. 406/86**).

Άρθρο 65

Υποκατάσταση αναδόχου

1. Η υποκατάσταση του αναδόχου από τρίτο στην κατασκευή μέρους ή όλου του έργου (εγκώρηση του έργου) απαγορεύεται χωρίς έγκριση του φορέα κατασκευής του έργου. Η έγκριση της υποκατάστασης **γίνεται από την προϊσταμένη αρχή**, μετά από πρόταση της διευθύνουσας υπηρεσίας, εφόσον η εργοληπτική επιχείρηση, που θα υποκαταστήσει τον ανάδοχο, έχει τα ίδια προσόντα που απαιτήθηκαν για την ανάληψη του έργου από τον ανάδοχο και παρέχει τα απαραίτητα **εχέγγυα για την κατασκευή του έργου**, κατά την κρίση της προϊσταμένης αρχής που λαμβάνει υπόψη της και τα σχετικά στοιχεία του Μ.Ε.ΕΠ..

Αν διαπιστωθεί καθ' οιονδήποτε τρόπο ότι έχει γίνει άμεση ή έμμεση υποκατάσταση του αναδόχου από άλλη εργοληπτική επιχείρηση, ο κύριος του έργου ή ο φορέας κατασκευής **κηρύσσει έκπρωτο** τον ανάδοχο, μετά γνώμη του αρμόδιου Τεχνικού Συμβουλίου .

2. Σε κάθε περίπτωση υποκατάστασης ο ανάδοχος **ευθύνεται μαζί με τον υποκατάστατο εις ολόκληρον** προς τον κύριο του έργου, το προσωπικό του έργου και οποιονδήποτε τρίτον. Κατ' εξαίρεση μπορεί να εγκριθεί η υποκατάσταση με απαλλαγή του αναδόχου από την ευθύνη του προς τον κύριο του έργου, αν αυτό επιβάλλεται από το συμφέρον του έργου και ο ανάδοχος βρίσκεται σε **προφανή αδυναμία** να περατώσει το έργο.

3. **Για να εγκριθεί η υποκατάσταση με απαλλαγή από την ευθύνη** του αρχικού αναδόχου, στην αίτηση του αναδόχου προσδιορίζεται το τμήμα της εργολαβίας, για το οποίο ζητείται η υποκατάσταση με απαλλαγή από την ευθύνη και η πιστοποίηση μετά την οποία όλες οι πληρωμές θα διενεργούνται απευθείας στο νέο ανάδοχο. Μαζί με την αίτηση υποβάλλεται και δήλωση του νέου αναδόχου ότι αποδέχεται το περιεχόμενο της αίτησης, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου αυτού. Με την απόφαση έγκρισης της υποκατάστασης με απαλλαγή καθορίζεται το τμήμα της εργολαβίας για το οποίο ισχύει η υποκατάσταση, αν η υποκατάσταση δεν γίνεται για το σύνολο του έργου, η πιστοποίηση μετά την οποία οι πληρωμές θα διενεργούνται στο νέο ανάδοχο, οι εγγυήσεις του νέου αναδόχου και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια. Στις περιπτώσεις της παραγράφου αυτής ο υποκατάστατος του αναδόχου επέχει στο εξής θέση αναδόχου και αναλαμβάνει όλες τις ευθύνες για το **σύνολο του έργου ή για τα τμήματα του έργου** που προσδιορίζονται με την απόφαση έγκρισης της υποκατάστασης με απαλλαγή της ευθύνης του αρχικού αναδόχου. Επίσης αναλαμβάνει και τις υποχρεώσεις του αρχικού αναδόχου προς το προσωπικό που εργάστηκε στο έργο τους τελευταίους τρεις (3) μήνες πριν από την υποκατάσταση. **Οι εγγυήσεις επ' ονόματι του αρχικού αναδόχου ή το μέρος τους που ορίζεται με την εγκριτική απόφαση αποδίδονται**, αφού προηγουμένως κατατεθούν νέες ισόποσες εγγυήσεις από το νέο ανάδοχο. Μόνο μετά την κατάθεση αυτή επέρχεται η απαλλαγή του αρχικού αναδόχου από την ευθύνη του.

4. Σε περίπτωση **αναδόχου κοινοπραξίας που την υποκατάσταση ζητεί μέλος της**, απαιτείται η συναίνεση όλων των μελών της κοινοπραξίας και κατά τα λοιπά εφαρμόζονται ανάλογα οι προηγούμενες παράγραφοι.

5. Σε κάθε περίπτωση υποκατάστασης γίνεται ανακοίνωση στο Μ.Ε.ΕΠ. για να ληφθεί υπόψη κατά την κρίση της εκχωρούσας επιχείρησης σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Στο άρθρο 65 κωδικοποιούνται η παρ. 6 του άρθρου 5 ν. 1418/1984 και το άρθρο 51 (παρ. 1-4) του π.δ. 609/1985. Οι κωδικοποιούμενες διατάξεις επαναλαμβάνουν σχεδόν αυτολεξεί τις ρυθμίσεις του προϊσχύσαντος δικαίου (άρθρο 6 του ν.δ. 1266/1972, και άρθρα 45 και 46 π.δ. 475/1976).

Υποκατάσταση ή εκχώρηση του έργου είναι η αντικατάσταση του αρχικού αναδόχου από άλλον ανάδοχο (υποκατάστατο)¹³⁴, με πρωτοβουλία του αναδόχου¹³⁵.

¹³⁴ Με την εφαρμογή των συγχωνεύσεων του **ν. 2940/2001** δημιουργήθηκε ζήτημα, αν πρέπει να τηρηθεί η διαδικασία της υποκατάστασης (έγκριση του κυρίου του έργου) στην περίπτωση των **συγχωνεύσεων** των εργοληπτικών επιχειρήσεων, στις οποίες παροτρύνει ο ν. 2940/2001. Άποψή μου είναι ότι στην περίπτωση της απορρόφησης, ή της συγχώνευσης με σύσταση νέας εταιρείας, περιπτώσεις κατά τις οποίες τα νομικά πρόσωπα των συγχωνευομένων εξαφανίζονται και η απορροφώσα εταιρεία ή η νέα εταιρεία λογίζονται ως καθολικοί τους διάδοχοι, επέρχεται *αυτοδίκαιη υποκατάσταση*, κατά την οποία *δεν εφαρμόζονται οι κοινές περί υποκατάστασης διατάξεις* και το κυριότερο ότι η υποκατάσταση αυτή **δεν υπόκειται σε έγκριση**. Απαιτείται πάντως η αντικατάσταση των εγγυητικών επιστολών.

Συνήθως την υποκατάσταση υπαγορεύει η αδυναμία (μεγαλύτερη ή μικρότερη) του αναδόχου να συνεχίσει την εκτέλεση του έργου. Η υποκατάσταση απαγορεύεται παντελώς κατά την διάρκεια της διαδικασίας ανάθεσης¹³⁶ και κατά κανόνα απαγορεύεται στη διάρκεια της εκτέλεσης, επιτρεπόμενη μόνο *κατ' εξαίρεση και προς το συμφέρον του έργου*, το οποίο συνίσταται στο ότι με την υποκατάσταση το έργο δεν υφίσταται την περιπέτεια της εκκαθάρισης και επαναδημοπράτησης, αφού η εργολαβία δεν εκκαθαρίζεται (όπως επί εκπτώσεως ή διαλύσεως της συμβάσεως) και ο αρχικός ανάδοχος και ο υποκατάστατος ευθύνονται εις ολόκληρο και αδιαίρετως για το όλο έργο, είναι δηλαδή συνυπεύθυνοι απέναντι στον εργοδότη¹³⁷.

Η υποκατάσταση του αναδόχου είναι θεσμός του εθνικού δικαίου και η συμβατότητά του με το κοινοτικό δίκαιο αμφισβητείται (σχετική είναι η απόφαση του ΔΕΚ **C - 454/2006, presstext Nachrichtenagentur GmbH**)¹³⁸, δεδομένου ότι πρόκειται

¹³⁵ **Γνωμ.ΝΣΚ 218/2007**. Επιτρέπεται (θεωρούμενη ως υποκατάσταση), η κατόπιν εγκρίσεως της Π.Α. μεταβίβαση του ποσοστού συμμετοχής του ενός μέλους της Κοινοπραξίας σε έτερο μέλος της, καθώς και η μετονομασία της Κοινοπραξίας.

¹³⁶ Βλέπ. σχετικό κεφάλαιο στη διαδικασία ανάθεσης και νομολογία (**Ολομ.ΣτΕ 971/1998, Γνωμ.ΝΣΚ 346/2001 κ.ο.κ.**)

¹³⁷ **ΑΠ 570/2007**. Υποκατάσταση προβλέπεται μόνο κατά το στάδιο εκτέλεσης του έργου, δηλαδή στο στάδιο που ακολουθεί την υπογραφή της σύμβασης μεταξύ του αναδόχου και του κυρίου του έργου, όχι, δε και κατά το στάδιο που προηγείται της κατακύρωσης του διαγωνισμού (**Ολ.Στ.Ε 971/1998** Αρμενόπουλος 52 (1998) σελ. 870). Με τον όρο "**υποκατάσταση τρίτου**" νοείται η μεταβίβαση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του εργολάβου από την εργολαβική σύμβαση σε τρίτον, όσον αφορά το σύνολο ή μέρος του αναληφθέντος έργου, κατά τρόπον ώστε να υπεισέρχεται ο τρίτος στην μεταξύ φορέα του έργου και εργολάβου σχέση. Συνεπώς, ως *υποκατάσταση τρίτου*, κατά την έννοια του άνω νόμου, **δεν νοείται η υπερβολαβία**, δηλαδή η σύμβαση με την οποία ο εργολάβος αναθέτει με αμοιβή την εκτέλεση ορισμένων εργασιών σε τρίτον, ο οποίος δεν συνδέεται με νομικό δεσμό με τον εργοδότη (φορέα του έργου), έναντι του οποίου μόνος υπεύθυνος για τις εκτελούμενες από τον εργολάβο εργασίες παραμένει ο εργολάβος.

¹³⁸ **C - 454/2006, presstext Nachrichtenagentur GmbH**. Η αντικατάσταση του αναδόχου της σύμβασης με νέο πρέπει να θεωρείται ως αλλαγή ενός από τους ουσιώδεις όρους της οικείας δημοσίας συμβάσεως, εκτός αν η αντικατάσταση αυτή προβλεπόταν από την αρχική σύμβαση, π.χ. υπό μορφή υπερβολαβίας. Στην προκειμένη περίπτωση ο υποκατάστατος (ΑΡΑ-ΟΤΣ), έχει νομική προσωπικότητα διακριτή από εκείνη της ΑΡΑ, με την οποία είχε συναφθεί η αρχική σύμβαση, εντούτοις, η υποκατάσταση παρουσιάζει ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά από τα οποία προκύπτει ότι τέτοιου είδους τροποποιήσεις δεν συνιστούν αλλαγή ουσιώδους ρήτρας της συμβάσεως, δεδομένου ότι ο υποκατάστατος είναι εταιρεία κατά 100 % θυγατρική της αναδόχου, η οποία έχει εξουσία διευθύνσεως επ' αυτού και οι δύο αιτείταις οντότητες έχουν συνάψει σύμβαση περί μεταφοράς των ζημιών και των κερδών, που αναλαμβάνονται από την ΑΡΑ, συνεπώς μια τέτοια διευθέτηση συνιστά, ουσιαστικώς, **εσωτερική αναδιοργάνωση του αντισυμβαλλομένου**, η οποία δεν τροποποιεί ουσιωδώς το περιεχόμενο της αρχικής συμβάσεως. Σε περίπτωση (πάντως) μεταβιβάσεως σε τρίτους εταιρικών μεριδίων της υποκατάστατης κατά τη διάρκεια της επίμαχης στην κύρια δίκη συμβάσεως, δεν θα επρόκειτο πλέον για εσωτερική αναδιοργάνωση του αρχικού αντισυμβαλλομένου, αλλά για πραγματική αλλαγή αντισυμβαλλομένου, γεγονός που θα αποτελούσε, κατ' αρχήν, αλλαγή ουσιώδους όρου της συμβάσεως, άρα σύναψη νέας συμβάσεως κατά την έννοια της οδηγίας 92/50. Δεν υφίστανται πάντως νομικές συνέπειες εκ της **μεταβολής της εταιρικής σύνθεσης** του αρχικού αναδόχου καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως, διότι οι δημόσιες συμβάσεις συνάπτονται, συνήθως, με νομικά πρόσωπα, ενδεχομένως εισηγμένα στο χρηματιστήριο, συνεπώς η μετοχική τους σύνθεση μπορεί να μεταβληθεί ανά πάσα στιγμή και το δεδομένο αυτό δεν θέτει, καταρχήν, υπό αμφισβήτηση το κύρος της συναφθείσας με μια τέτοια εταιρία συμβάσεως, παρά μόνο εφόσον συντρέχουν εξαιρετικές περιστάσεις, όπως

κατ' ουσίαν για διαδικασία απευθείας ανάθεσης του υπολειπόμενου έργου σε νέο ανάδοχο χωρίς διαδικασία διαγωνισμού). Μια περίπτωση που (κατά τη γνώμη μου) θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή από την Ε.Ε. μια τέτοια διαδικασία ως συμβατή με το κοινοτικό δίκαιο (βρίσκοντας νομικό στήριγμα στην νομολογία της υπόθεσης C- 496/99, *Succhi di Frutta*¹³⁹), θα ήταν να προταθεί από τον ανάδοχο και να γίνει αποδεκτός από τον εργοδότη ως υποκατάστατος επιχείρηση που συμμετείχε στο διαγωνισμό στον οποίο αναδείχθηκε ο ανάδοχος και μάλιστα όχι τυχαία, αλλά κατά τη σειρά κατάταξής του (ο δεύτερος, ο τρίτος κ.ο.κ.), όπως ακριβώς προβλέπεται στη ρύθμιση της παρ. 13 του άρθρου 61 (ανάθεση του υπολειπόμενου έργου μετά την έκπτωση του αναδόχου).

Για την υποκατάσταση υποβάλλεται αίτηση του αρχικού αναδόχου¹⁴⁰, στην οποία συνήθως εμφανίζει και τον υποκατάστατο, ο οποίος πρέπει να έχει τα ίδια με αυτόν προσόντα (κατηγορίες και τάξεις πτυχίου) που είναι απαραίτητα για την εκτέλεση του έργου¹⁴¹. Η αίτηση του αναδόχου εγκρίνεται από την Προϊσταμένη Αρχή, μετά από πρόταση της Δ.Υ.¹⁴² Εφόσον δεν γίνει δεκτή η αίτηση δεν υφίσταται υποκατάσταση (η σιωπή της διοίκησης εκλαμβάνεται ως απόρριψη, αντίθετα με ότι συμβαίνει στην «κοινοπρακτική υποκατάσταση» - βλέπ. κατωτέρω υπό το άρθρο 66)¹⁴³.

στην περίπτωση μεθοδεύσεων που θα απέβλεπαν στην παράκαμψη των κοινοτικών κανόνων περί δημοσίων συμβάσεων.

¹³⁹ Βλέπετε την απόφαση και το σχολιασμό της κάτω από το άρθρο 30 (σύναψη της σύμβασης).

¹⁴⁰ **Γνωμ.ΝΣΚ 464/2005.** Εφόσον η εμπρόθεσμη ένσταση κατά της απόφασης κηρύξεως του αναδόχου ως εκπύτου, έχει συνέπεια την αναστολή των συνεπειών της έκπτωσης, είναι δυνατή η εξέταση της αιτήσεως της αναδόχου περί υποκαταστάσεώς της, εφόσον μάλιστα η αίτηση υποβλήθηκε πριν τη λήξη της συνολικής προθεσμίας. Η **υπαγωγή της αναδόχου υπό επίτροπο**, κατά το άρθρο 45 του Ν.1892/1990, δεν καθιστά μη νόμιμη την αίτηση υποκατάστασης (λόγω υπογραφής της από τον πρόεδρο και διευθύνοντα σύμβουλο της εταιρείας), αφού και αν ακόμα θεωρηθεί ότι πρόκειται περί διαθέσεως περιουσιακών στοιχείων, η απαιτούμενη συναίνεση του επιτρόπου μπορεί να δοθεί μέχρι την έκδοση της αποφάσεως περί εγκρίσεως της υποκαταστάσεως. Σε περίπτωση εγκρίσεως της υποκαταστάσεως η έκπτωση καθίσταται άνευ αντικειμένου.

¹⁴¹ Εννοείται ότι δεν απαιτείται πλήρης ταύτιση, λχ. ως προς κατηγορίες του πτυχίου του αρχικού αναδόχου που δεν χρειάζονται στην εκτέλεση του έργου.

¹⁴² Όσον αφορά τη νομική σημασία της «**πρότασης**» στο **άρθρο 20 ν. 2690/1999**, ορίζεται: «1. Όπου ο νόμος, για την έκδοση διοικητικής πράξης, προβλέπει προηγούμενη γνώμη (απλή ή σύμφωνη) ή πρόταση άλλου οργάνου, η μεν γνώμη διατυπώνεται ύστερα από ερώτημα του οργάνου που έχει την αποφασιστική αρμοδιότητα, η δε πρόταση υποβάλλεται με πρωτοβουλία του προτείνοντος οργάνου. Η γνώμη ή η πρόταση, πρέπει να είναι έγγραφη, αιτιολογημένη και επίκαιρη κατά το περιεχόμενό της.

2. Το όργανο που έχει την αποφασιστική αρμοδιότητα δεν μπορεί να εκδώσει πράξη με περιεχόμενο διαφορετικό από αυτό της σύμφωνης γνώμης ή της πρότασης. Η μη αποδοχή της θετικής σύμφωνης γνώμης ή της πρότασης, καθώς και η απόκλιση από την απλή γνώμη, πρέπει να αιτιολογούνται ειδικώς...»

¹⁴³ **ΕΛΣυν Ε' Κλιμ. 390/2011.** Με τον όρο "υποκατάσταση του αναδόχου από τρίτο" νοείται η μεταβίβαση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αρχικού αναδόχου, που απορρέουν από την εργολαβική σύμβαση, σε τρίτον (υποκατάστατο), όσον αφορά το όλον ή μέρος του αναληφθέντος έργου, κατά τρόπον ώστε να υπεισέρχεται ο υποκατάστατος στην μεταξύ αναθέτουσας αρχής και αρχικού αναδόχου σχέση (βλ. ΑΠ 570/2007). Για την υποκατάσταση αρκεί η έγκριση της υποκατάστασης από την αρμόδια διοικητική αρχή. Με

Η ευθύνη αρχικού αναδόχου και του υποκατάστατου απέναντι στο εργοδότη, το προσωπικό του και κάθε τρίτο (προμηθευτές κ.λ.π.)¹⁴⁴ είναι, όπως προαναφέρθηκε, *εις ολόκληρον*¹⁴⁵. Σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί όμως ο αρχικός ανάδοχος να απαλλαγεί από την ευθύνη του, εφόσον ο ανάδοχος βρίσκεται σε *προφανή αδυναμία* να περατώσει το έργο και περαιτέρω αν κριθεί από την υπηρεσία ότι αυτό επιβάλλεται από το *συμφέρον του έργου* (παρ. 2). Σε μια τέτοια περίπτωση με την αίτηση του αναδόχου πρέπει να προσδιορίζεται το τμήμα της εργολαβίας από το οποίο ζητάει την απαλλαγή και να προσδιορίζει την πιστοποίηση από την οποία και μετά θα πραγματοποιούνται οι πληρωμές στον υποκατάστατο (παρ. 3). **Όλες οι ρυθμίσεις** της παρ. 3 (γραπτή αποδοχή της πρότασης του αναδόχου από τον προτεινόμενο υποκατάστατο, καθολική ευθύνη για το όλο έργο πλέον από τον υποκατάστατο κ.λ.π.), αφορούν την υποκατάσταση **με απαλλαγή**¹⁴⁶.

Η απόφαση που εγκρίνει την υποκατάσταση με απαλλαγή πρέπει να ρυθμίζει όλα τα απαραίτητα ζητήματα για μια αποτελεσματική οργάνωση της νέας κατάστασης, δηλαδή να διαπιστώνει καταρχήν ότι υφίστανται οι προϋποθέσεις (αίτηση του αναδόχου με τα απαραίτητα στοιχεία, αποδοχή του υποκατάστατου, εκτίμηση του συμφέροντος του έργου και της αδυναμίας του αναδόχου να συνεχίσει την εκτέλεση), περαιτέρω δε να προσδιορίζει την ευθύνη του υποκατάστατου και να ρυθμίζει τα απαραίτητα θέματα των

μόνη την έγκριση, ο υποκατάστατος εγκαθίσταται στη σύμβαση και συνεχίζει την εκτέλεσή της. Το Κλιμάκιο δεν έχει αρμοδιότητα διενέργειας ελέγχου της υποκατάστασης, κατά το στάδιο εκτέλεσης της σύμβασης, του αρχικού αναδόχου του ως άνω έργου και πρέπει να απόσχει από τον έλεγχο επί της νομιμότητας αυτής, δεδομένου ότι εξαντλήθηκε η αρμοδιότητά του με τον αρχικό έλεγχο της σύμβασης.

¹⁴⁴ **ΑΠ 464/1995.** Η επί τη βάση των διατάξεων περί υποκαταστάσεως εις ολόκληρον ευθύνη του αναδόχου και του υποκαταστάτου αυτού στον οποίο εκχωρήθηκε, χωρίς απαλλαγή, ολικώς ή μερικώς το έργο δημιουργείται έναντι του Δημοσίου, του προσωπικού του έργου και οποιουδήποτε τρίτου **μόνον εφόσον υφίσταται σύννομη υποκατάσταση**, που επέρχεται με την τήρηση της προβλεπόμενης από το άρθρο 51 παρ. 1 του Π.Δ. 609/1985 διαδικασίας. Σε κάθε άλλη περίπτωση, κατά την οποία δεν ήθελε τηρηθεί η αποκλειστική αυτή διαδικασία, ο ανάδοχος της εκτελέσεως του δημοσίου έργου **δεν ευθύνεται** για τις απαιτήσεις που προήλθαν εξ αιτίας της παροχής εργασίας από τους εργάτες που προσέλαβε ο υποκατάστατος, οι οποίοι ως εκ τούτου δεν έχουν νόμιμη αξίωση κατά του αναδόχου - εργολάβου του έργου βάσει των προαναφερομένων διατάξεων.

¹⁴⁵ «**Εις ολόκληρον ευθύνη**» σημαίνει ότι καθένας από τους οφειλέτες (εδώ ο ανάδοχος και ο υποκατάστατος) οφείλει ολόκληρη την παροχή, αλλά ο δανειστής (εργοδότης, τρίτος) δικαιούται να την απαιτήσει μια φορά, και μάλιστα από όποιον οφειλέτη προτιμά ο ίδιος (άρθρα **481 και 482 Α.Κ.**).

¹⁴⁶ **Γνωμ. ΝΣΚ 157/2001.** Μπορεί ο κύριος του έργου να ζητήσει την κατάπτωση εγγυητικών επιστολών που εκδόθηκαν επ' ονόματι του αρχικού αναδόχου που πτώχευσε μέχρι να γίνει η οριστική παραλαβή του τμήματος που κατασκεύασε. Δεν είναι νόμιμος ο συμψηφισμός των οφειλομένων από την υποκατασταθείσα εταιρεία, με τις απαιτήσεις της υποκατάστατης, αν οι εγγυητικές επιστολές του αρχικού αναδόχου δεν επαρκούν για την ικανοποίηση του κυρίου του έργου.

Επειδή η υποκατάσταση έγινε με απαλλαγή του αρχικού αναδόχου, επήλθε **οιονεί διάσπαση της εργολαβίας** και κάθε επιχείρηση έχει την ευθύνη του έργου που κατασκεύασε. Οι εγγυητικές επιστολές διασφαλίζουν μόνο τις απαιτήσεις του δημοσίου και όχι και του ΙΚΑ από ασφαλιστικές εισφορές,

εγγυήσεων και πληρωμών του έργου^{147, 148}.

Σε περίπτωση που την υποκατάσταση ζητά μέλος κοινοπραξίας πρέπει να συμφωνήσουν και τα υπόλοιπα (παρ. 4)¹⁴⁹.

Άρθρο 66

Κατασκευαστική κοινοπραξία

1. Επιτρέπεται η σύσταση κοινοπραξίας μεταξύ εργοληπτικών επιχειρήσεων που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 80 του παρόντος, όπως κάθε φορά ισχύει, για την κατασκευή έργου, το οποίο έχει αναλάβει μία ή περισσότερες από τις επιχειρήσεις αυτές (κατασκευαστική κοινοπραξία), αν:

α) όλα τα μέλη της κατασκευαστικής κοινοπραξίας ανήκουν στις **καλούμενες** από τη διακήρυξη τάξεις και κατηγορίες του Μητρώου Εργοληπτικών Επιχειρήσεων (Μ.Ε.ΕΠ.) και

β) το συμφωνητικό σύστασης της κοινοπραξίας γνωστοποιείται στον κύριο του έργου ή τον φορέα κατασκευής. Αν δεν γνωστοποιηθεί, δεν αναγνωρίζεται από τον κύριο του έργου ή τον φορέα κατασκευής. Ο κύριος του έργου ή ο φορέας κατασκευής, **μπορεί να μην εγκρίνει τη σύσταση** της κοινοπραξίας, με απόφαση που λαμβάνεται μέσα σε αποκλειστική προθεσμία ενός (1) μηνός από την ανωτέρω γνωστοποίηση. Μέχρι την έγκριση ή μέχρι την παρέλευση της προθεσμίας αυτής, δεν επιτρέπεται η σύμπραξη της κοινοπραξίας στην κατασκευή του έργου. Ο αριθμός των μελών της κατασκευαστικής κοινοπραξίας δεν μπορεί να υπερβαίνει τα τρία, αν το έργο ανατέθηκε σε μία επιχείρηση, ή το διπλάσιο του αρχικού αριθμού των εργοληπτικών επιχειρήσεων, αν το έργο ανατέθηκε σε κοινοπραξία εργοληπτικών επιχειρήσεων.

2. Ο ανάδοχος πρέπει να διατηρεί συνολικό ποσοστό συμμετοχής στην κατασκευαστική κοινοπραξία **τουλάχιστον εβδομήντα τοις εκατό (70%)**.

Αν ο ανάδοχος είναι κοινοπραξία, πρέπει επιπλέον κάθε επιχείρηση της κοινοπραξίας να διατηρεί ελάχιστο ποσοστό συμμετοχής **δεκαπέντε τοις εκατό (15%)**, εκτός αν η συμμετοχή της στην

¹⁴⁷ **Γνωμ. ΝΣΚ 72/2003.** Η εκχώρηση απαιτήσεων του αρχικού αναδόχου ισχύει μέχρι το λογαριασμό που αναφέρεται απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ που εγκρίνει την υποκατάσταση. Μετά το λογαριασμό αυτό οι πληρωμές νομίμως διενεργούνται στον υποκατάστατο ανάδοχο.

¹⁴⁸ **ΣΤΕ 2511/2011.** Στην περίπτωση, κατά την οποία, χωρεί αλλαγή στο πρόσωπο του αναδόχου δημοσίου έργου, λόγω της κατά το δίκαιο των ανωνύμων εταιρειών συγχωνεύσεως με απορρόφηση που συνιστά περίπτωση οιονεί καθολικής διαδοχής, η Διοίκηση ως κύριος του έργου οφείλει να προβεί στις απαιτούμενες ενέργειες για την έκδοση νέων εγγυητικών επιστολών υπέρ του νέου αναδόχου, ακόμη και αν δεν συντρέχει περίπτωση υποκαταστάσεως κατά το άρθρο 51 του Π.Δ. 609/1985, ιδίως στην περίπτωση κατά την οποία οι εγγυητικές αυτές επιστολές υπέρ του αρχικού αναδόχου έχουν εκδοθεί εις βάρος τρίτων προσώπων ως αντεγγυητών έναντι του εκδότη της επιστολής. Και τούτο, διότι τα τρίτα αυτά πρόσωπα προέβησαν στην ενέργεια αυτή αποβλέποντα στο πρόσωπο και την αξιοπιστία του αρχικού αναδόχου και δεν μπορεί να συναχθεί τεκμήριο ότι συναινούν για τη διατήρηση της αντεγγυήσεως και υπέρ του διαδόχου, τον οποίον πιθανόν και να μη γνωρίζουν καθόλου, αφού μάλιστα με τη σύμβαση της αντεγγυήσεως, ο αντεγγυητής αναλαμβάνει έναντι του εγγυητού την ευθύνη ότι θα ικανοποιηθεί η κατά του πρωτοφειλέτου απαίτησή του, που θα γεννηθεί από την εκ μέρους του (εγγυητή) ικανοποίηση του δανειστή (πρβλ. ΑΠ 10/1992 Ολομ.). Συνεπώς, βασιμώς προβάλλεται από τον αιτούντα ότι μετά την απορρόφηση της αρχικής αναδόχου κοινοπραξίας ο κύριος του έργου όφειλε να προβεί στην ακύρωση της εγγυητικής επιστολής που είχε εκδοθεί εις βάρος της μερίδος του στο Τ.Σ.Μ.Ε.Δ.Ε. υπέρ της αρχικής αναδόχου κοινοπραξίας, μη δικαιούμενη να την διατηρήσει και να διατάξει στη συνέχεια την κατάρπωση της.

¹⁴⁹ **Γνωμ. ΝΣΚ 718/2000.** Δεν είναι δυνατή η επιστροφή εγγυητικών επιστολών επ' ονόματι κ/ξ που υποκαθίσταται στην κατασκευή έργου, χωρίς απαλλαγή από την ευθύνη της. Μόνο ο κοινός εκπρόσωπος κοινοπρακτουςών επιχειρήσεων μπορεί να ζητήσει την αποδέσμευση ή μείωση του ποσού των εγγυητικών επιστολών.

αρχική κοινοπραξία ανέρχεται σε ποσοστό μικρότερο του δεκαπέντε τοις εκατό (15%), οπότε αυτό ισχύει ως ελάχιστο ποσοστό και στην κατασκευαστική κοινοπραξία. Στην περίπτωση αναδόχου κοινοπραξίας επιχειρήσεων της ίδιας κατηγορίας, το ελάχιστο ποσοστό συμμετοχής κάθε μιας των επιχειρήσεων αυτών στην κατασκευαστική κοινοπραξία δεν μπορεί να είναι κατώτερο από εικοσιπέντε τοις εκατό (25%). Κάθε άλλη νέα επιχείρηση που μετέχει στην κατασκευαστική κοινοπραξία πρέπει να έχει ελάχιστο ποσοστό συμμετοχής δεκαπέντε τοις εκατό (15%).

Τα επιπλέον μέλη της κοινοπραξίας δεν επιτρέπεται να είναι κοινοπραξίες.

3. Τα μέλη της κοινοπραξίας **ευθύνονται εις ολόκληρον** έναντι του κυρίου του έργου ή του φορέα κατασκευής, **για το σύνολο του έργου.**

4. Στον υπολογισμό της εμπειρίας και του ορίου ανεκτέλεστου μέρους εργολαβιών δημοσίων έργων κάθε εργοληπτικής επιχείρησης, όπως το όριο αυτό προσδιορίζεται στην παράγραφο 4 του άρθρου 20 του παρόντος, λαμβάνονται υπόψη και τα έργα που εκτελέστηκαν από κατασκευαστικές κοινοπραξίες, στις οποίες συμμετείχε κάθε μια από αυτές τις εργοληπτικές επιχειρήσεις, κατά το ποσοστό συμμετοχής της.

Άρθρο 67

Όροι και διαδικασία έγκρισης κατασκευαστικής κοινοπραξίας

1. Η γνωστοποίηση της σύστασης κατασκευαστικής κοινοπραξίας μεταξύ εργοληπτικών επιχειρήσεων της παραγράφου 1 του άρθρου 80 του παρόντος, η οποία προτίθεται να εκτελέσει έργο, που έχει αναλάβει μία ή περισσότερες από αυτές, γίνεται **με αίτηση του αναδόχου**, η οποία υποβάλλεται στην διευθύνουσα το έργο Υπηρεσία, μαζί με πρωτότυπο συμφωνητικό σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας και φάκελο δικαιολογητικών, σύμφωνα με την παράγραφο 3.

2. Το συμφωνητικό σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας τελεί υπό την αίρεση έγκρισής του και πρέπει να περιλαμβάνει, τουλάχιστον, τα εξής στοιχεία:

α) Σαφή αναφορά των στοιχείων των συμβαλλομένων εργοληπτικών επιχειρήσεων, από τα οποία να αποδεικνύεται η εγκυρότητα της σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας και ότι αυτές έχουν και τις ιδιότητες που απαιτούνται από τις διατάξεις του άρθρου 66 του παρόντος και ειδικότερα:

i) Εάν πρόκειται περί ατομικής εργοληπτικής επιχείρησης εγγεγραμμένης στο Μ.Ε.ΕΠ., το ονοματεπώνυμο, την ισχύουσα επαγγελματική διεύθυνση και τον αριθμό εγγραφής στο Μ.Ε.ΕΠ. και την τάξη και τις κατηγορίες έργων στις οποίες είναι γραμμένη.

ii) Εάν πρόκειται περί εργοληπτικής επιχείρησης με νομική προσωπικότητα εγγεγραμμένης στο Μ.Ε.ΕΠ., την πλήρη επωνυμία και τον διακριτικό τίτλο της εταιρίας, την ισχύουσα διεύθυνση, τον αριθμό εγγραφής στο Μ.Ε.ΕΠ. και την τάξη και τις κατηγορίες έργων στις οποίες είναι εγγεγραμμένη, καθώς και το ονοματεπώνυμο, την ισχύουσα διεύθυνση, το επάγγελμα και την ιδιότητα του φυσικού προσώπου, το οποίο είναι εξουσιοδοτημένο για την υπογραφή του συμφωνητικού σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας και τα στοιχεία της απόφασης του οργάνου, το οποίο δεσμεύει την εταιρία κατά το καταστατικό της, για την εκτέλεση του έργου σε κοινοπραξία με τα λοιπά μέλη της κατασκευαστικής κοινοπραξίας και για την εξουσιοδότησή του να υπογράψει το συμφωνητικό σύστασής της.

iii) Εάν πρόκειται για εργοληπτική επιχείρηση με έδρα εκτός Ελλάδος, μη εγγεγραμμένη στο Μ.Ε.ΕΠ., τα στοιχεία των περιπτώσεων i και ii και αντί των στοιχείων εγγραφής στο Μ.Ε.ΕΠ., τα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι πρόκειται περί εργοληπτικής επιχείρησης η οποία δύναται, σύμφωνα με το δίκαιο της έδρας της, να συμμετέχει σε δημοπρασίες και να αναλαμβάνει την εκτέλεση δημοσίων έργων, της τάξης και της κατηγορίας του συγκεκριμένου έργου το οποίο έχει αναλάβει ο ανάδοχος.

β) Σαφή αναφορά του ποσοστού συμμετοχής κάθε συμβαλλόμενης εργοληπτικής επιχείρησης στην κατασκευαστική κοινοπραξία, από την οποία να αποδεικνύεται πλήρως η τήρηση των σχετικών προϋποθέσεων έγκρισης της κοινοπραξίας αυτής, που ορίζουν οι διατάξεις του άρθρου 66 του παρόντος.

γ) Σαφή αναφορά του έργου για την εκτέλεση του οποίου συνιστάται η κατασκευαστική κοινοπραξία, η οποία να ταυτίζεται με τον τίτλο του έργου που έχει αναλάβει ο αρχικός ανάδοχος.

δ) Ρητή και ανεπιφύλακτη δήλωση όλων των συμβαλλομένων περί αποδοχής όλων των όρων της σύμβασης, μεταξύ του εργοδότη και του αναδόχου και περί της εις ολόκληρον ευθύνης τους έναντι του εργοδότη για το σύνολο του έργου.

ε) Ορισμό φυσικού προσώπου, ως εκπροσώπου της κατασκευαστικής κοινοπραξίας, με τον αναπληρωτή του για τους οποίους ισχύουν τα εξής:

i) Σε περίπτωση που ο αρχικός ανάδοχος είναι κοινοπραξία, ο εκπρόσωπος πρέπει να είναι μέλος αυτής ή νόμιμος εκπρόσωπος εταιρίας, μέλους της κοινοπραξίας, ο δε αναπληρωτής μπορεί να είναι μέλος ή νόμιμος εκπρόσωπος των υπόλοιπων μελών της κατασκευαστικής κοινοπραξίας.

ii) Σε περίπτωση που ο αρχικός ανάδοχος είναι μία εργοληπτική επιχείρηση, ο εκπρόσωπος πρέπει να είναι το φυσικό πρόσωπο που τη συνιστά (επί ατομικής επιχείρησης) ή ο νόμιμος εκπρόσωπος αυτής (επί εταιρίας), και ο αναπληρωτής μπορεί να είναι πρόσωπο με τις ίδιες ιδιότητες από τα υπόλοιπα μέλη της κατασκευαστικής κοινοπραξίας.

iii) Σε όλες τις περιπτώσεις ισχύουν αναλόγως κατά τα λοιπά και οι σχετικές διατάξεις των άρθρων 39 και 70 παράγραφοι 2 και 4 του παρόντος.

3. Ο φάκελος των δικαιολογητικών που συνοδεύει την αίτηση της παραγράφου 1 περιέχει ιδίως τα εξής:

α) Τα νομιμοποιητικά έγγραφα που τεκμηριώνουν τα στοιχεία της παραγράφου 2.α, όπως τα ισχύοντα καταστατικά, αποφάσεις διοικητικών συμβουλίων, εξουσιοδοτήσεις κλπ.

β) Τις ισχύουσες βεβαιώσεις εγγραφής στο Μ.Ε.ΕΠ. (σε αντίγραφα νομίμως επικυρωμένα) για τις περιπτώσεις i και ii της παραγράφου 2.α, και τα αντίστοιχα σχετικά στοιχεία για την περίπτωση iii της ίδιας παραγράφου.

γ) Τις συμβολαιογραφικές πράξεις ορισμού εκπροσώπου και αναπληρωτή, σύμφωνα με την ανωτέρω παράγραφο 2.ε και τα άρθρα 39 και 70 παράγραφοι 2 και 4 του παρόντος.

δ) Πιστοποιητικά από τα οποία να αποδεικνύεται ότι τα επί πλέον του αρχικού αναδόχου μέλη της κατασκευαστικής κοινοπραξίας δεν βρίσκονται υπό πτώχευση, εκκαθάριση, αναγκαστική διαχείριση ή προκειμένου για επιχείρηση με έδρα εκτός Ελλάδος, σε οποιαδήποτε ανάλογη κατάσταση που προκύπτει από παρόμοια διαδικασία προβλεπόμενη από τη νομοθεσία της έδρας της.

ε) Πιστοποιητικά από τα οποία να αποδεικνύεται ότι τα παρακάτω πρόσωπα δεν έχουν καταδικασθεί με αμετάκλητη δικαστική απόφαση για αδικήματα τα οποία στερούν το δικαίωμα συμμετοχής στη δημοπρασία, όπως καθορίζονται κάθε φορά στη διακήρυξη δημοπράτησης του συγκεκριμένου έργου. Τα πιστοποιητικά αυτά πρέπει να έχουν εκδοθεί από την αρμόδια εισαγγελική αρχή ή την αντίστοιχη δημόσια αρχή (επί επιχειρήσεων με έδρα εκτός Ελλάδος, μη εγγεγραμμένων στο Μ.Ε.ΕΠ.) και αφορούν στα εξής φυσικά πρόσωπα:

i) επί ατομικής επιχείρησης, στο πρόσωπο που ανήκει αυτή,

ii) επί προσωπικής εταιρίας, στους διαχειριστές,

iii) επί ΕΠΕ στους διαχειριστές,

iv) επί Α.Ε στον πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου και στον Διευθύνοντα Σύμβουλο,

v) στον εκπρόσωπο της κατασκευαστικής κοινοπραξίας και στον αναπληρωτή του.

στ) Υπεύθυνη δήλωση του νόμιμου εκπροσώπου της εργοληπτικής επιχείρησης ότι δεν της επιβλήθηκε για πειθαρχικό παράπτωμα ποινή η οποία της στερεί το δικαίωμα συμμετοχής στη δημοπρασία.

ζ) Βεβαιώσεις των αρμοδίων οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης (βεβαιώσεις ασφαλιστικής ενημερότητας), από τις οποίες να αποδεικνύεται ότι κάθε επί πλέον του αρχικού αναδόχου μέλος της κατασκευαστικής κοινοπραξίας έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του όσον αφορά στην καταβολή των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης, σύμφωνα με την ισχύουσα ελληνική νομοθεσία ή με τη νομοθεσία της χώρας όπου είναι εγκατεστημένος.

η) Βεβαιώσεις των αρμοδίων φορολογικών αρχών (βεβαιώσεις φορολογικής ενημερότητας), από τις οποίες να αποδεικνύεται ότι κάθε επί πλέον του αρχικού αναδόχου μέλος της κατασκευαστικής κοινοπραξίας έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του τις σχετικές με την πληρωμή των φόρων, σύμφωνα με την ισχύουσα ελληνική νομοθεσία ή με τη νομοθεσία της χώρας που είναι εγκατεστημένος.

θ) Υπεύθυνη δήλωση κάθε επί πλέον του αρχικού αναδόχου μέλους της κατασκευαστικής κοινοπραξίας, για το ύψος του ανεκτέλεστου μέρους των εργολαβικών της συμβάσεων δημοσίων έργων.

4. Εργοληπτικές επιχειρήσεις κάτοχοι «ενημερότητας πτυχίου» σε ισχύ δεν προσκομίζουν όσα από τα ανωτέρω δικαιολογητικά προσκομίστηκαν για την έκδοση της ενημερότητας πτυχίου.

5. Η διευθύνουσα υπηρεσία οφείλει να διαβιβάσει αμέσως στην προϊσταμένη αρχή την αίτηση του αναδόχου και τα συνημμένα σ' αυτή στοιχεία, μαζί με αιτιολογημένη εισήγησή της για την έγκριση ή μη της σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας. Επί της αιτήσεως αποφασίζει η προϊσταμένη αρχή, μέσα στην αποκλειστική προθεσμία του ενός μηνός, που ορίζεται στις διατάξεις του τρίτου εδαφίου της περίπτωσης β της παραγράφου 1 του άρθρου 66 του παρόντος. Αν κατά την εξέταση της αίτησης διαπιστωθούν ελλείψεις, μπορεί να προσκληθεί ο ανάδοχος για τη συμπλήρωσή τους. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να ανασταλεί η ανωτέρω προθεσμία, μέχρι τη συμπλήρωση των ελλείψεων και την υποβολή των δικαιολογητικών που λείπουν.

6. Η προϊσταμένη αρχή, με ειδική αιτιολόγηση, μπορεί να μην εγκρίνει τη σύσταση της κατασκευαστικής κοινοπραξίας, οι δε λόγοι μη έγκρισης μπορούν να βασίζονται μόνο σε τεκμηριωμένα στοιχεία προερχόμενα κυρίως από την υπηρεσία του μητρώου του άρθρου 92 του παρόντος, σχετικά με την ικανότητα και αξιοπιστία των εργοληπτικών επιχειρήσεων, που μετέχουν στην κατασκευαστική κοινοπραξία (εκτός από τον ανάδοχο), για την καλή και έγκαιρη κατασκευή του έργου. Η απόφαση αυτή της προϊσταμένης αρχής, περί μη έγκρισης της σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας, εκδίδεται μόνο μέσα στην αποκλειστική προθεσμία της παραγράφου 5 και κοινοποιείται αμέσως στην διευθύνουσα υπηρεσία καθώς και στον ανάδοχο, κατά τις διατάξεις του άρθρου 44 του παρόντος. Πριν από την ολοκλήρωση της ανωτέρω κοινοποίησης, και πάντως μέσα στην ανωτέρω αποκλειστική προθεσμία, αν εκδοθεί αρνητική απόφαση, η προϊσταμένη αρχή γνωστοποιεί στη διευθύνουσα υπηρεσία με κάθε πρόσφορο μέσο (όπως εσωτερικό σημείωμα, τηλεμοιότητα, τηλεφωνικώς), το γεγονός ότι εκδόθηκε η απόφαση και τα στοιχεία αυτής, για την επέλευση των συνεπειών της παραγράφου 7.

7. Η προϊσταμένη αρχή και η διευθύνουσα υπηρεσία υποχρεούνται ύστερα από σχετική αίτηση του αρχικού αναδόχου ή του εκπροσώπου της κατασκευαστικής κοινοπραξίας, που υποβάλλεται μετά από την παρέλευση της αποκλειστικής προθεσμίας της παραγράφου 5, να του γνωστοποιήσουν εγγράφως, αν εκδόθηκε ή δεν εκδόθηκε μέσα στην προθεσμία απόφαση για τη μη έγκριση της κατασκευαστικής κοινοπραξίας. Σε περίπτωση μη χορήγησης απάντησης το αργότερο εντός της επόμενης εργάσιμης ημέρας, τεκμαίρεται η έγκριση της κοινοπραξίας, εκτός αν σ' αυτήν μετέχουν μέλη που δεν ανήκουν σε καλούμενες από τη διακήρυξη τάξεις και κατηγορίες του Μ.Ε.ΕΠ. ή παραβιάζονται οι περιορισμοί που προβλέπει το άρθρο 66 του παρόντος ως προς την κατανομή των ποσοστών συμμετοχής. Σε περίπτωση μη έγκρισης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας ο ανάδοχος μπορεί να προσβάλει τη σχετική απόφαση με αίτηση θεραπείας, σύμφωνα με το άρθρο 76 του παρόντος, μέσα στην προβλεπόμενη τρίμηνη προθεσμία, η οποία αρχίζει από την πλήρη κοινοποίηση της απόφασης, σύμφωνα με την παράγραφο 6.

8. Η απόφαση της προϊσταμένης αρχής, με την οποία εγκρίνεται η σύσταση της κατασκευαστικής κοινοπραξίας, κοινοποιείται αμέσως στον εκπρόσωπο αυτής, κατά τις διατάξεις του άρθρου 44 του παρόντος, καθώς και στη διευθύνουσα υπηρεσία, μαζί με επικυρωμένο αντίγραφο του υποβληθέντος συμφωνητικού σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας.

Εάν η έγκριση της κατασκευαστικής κοινοπραξίας γίνει αυτοδικαίως κατά τις διατάξεις των τρίτου και τέταρτου εδαφίων της περίπτωσης β της παραγράφου 1 του άρθρου 66 του παρόντος, η διευθύνουσα υπηρεσία οφείλει, εντός δέκα (10) ημερών από τότε που θα το ζητήσει εγγράφως ο εκπρόσωπος αυτής, να εκδώσει σχετική βεβαίωση για την ανάληψη του έργου από αυτήν, προς χρήση ενώπιον των αρμοδίων φορολογικών, ελεγκτικών ή άλλων αρχών, χορηγώντας του και επικυρωμένο αντίγραφο του υποβληθέντος συμφωνητικού σύστασης της κατασκευαστικής κοινοπραξίας.

9. Στα πιστοποιητικά Μ.Ε.Κ. και Μ.Ε.ΕΠ., τα οποία εκδίδει η διευθύνουσα υπηρεσία, εν σχέσει με το έργο, καθώς και στις κάθε είδους βεβαιώσεις για την εμπειρία από την κατασκευή του έργου και για το ανεκτέλεστο, αναφέρονται τα στοιχεία τα οποία προκύπτουν από την ανάληψη του έργου από την κατασκευαστική κοινοπραξία, σύμφωνα με όσα ορίζονται στις σχετικές διατάξεις του άρθρου 66 του παρόντος.

10. Μετά από τη ρητή ή αυτοδικαίως έγκριση της κατασκευαστικής κοινοπραξίας, ο ανάδοχος υποκαθίσταται από αυτήν στην κατασκευή του έργου. Με αίτηση της εγκεκριμένης κατασκευαστικής κοινοπραξίας αντικαθίστανται οι εγγυήσεις εκτέλεσης του έργου που είχε χορηγήσει ο αρχικός ανάδοχος, εφαρμοζομένων αναλόγως των σχετικών διατάξεων, όπως των άρθρων 35 και 39 παραγράφου 1 του παρόντος.

Κατασκευαστική κοινοπραξία είναι η κοινοπραξία η οποία συγκροτείται κατά τη διάρκεια της κατασκευής ενός έργου, από τον αρχικό ανάδοχο (είτε πρόκειται για μεμονωμένη επιχείρηση είτε για κοινοπραξία) και άλλες μεμονωμένες εργοληπτικές επιχειρήσεις (όχι κοινοπραξίες) εκ των αναφερομένων στο άρθρο 80 παρ. 1, δηλαδή πρέπει οι επιχειρήσεις αυτές να είναι εγγεγραμμένες στο ΜΕΕΠ αν είναι ημεδαπές, ή να έχουν δικαίωμα ανάληψης του συγκεκριμένου έργου, αν είναι αλλοδαπές, από χώρες της Ε.Ε. κ.λ.π.). Η δυνατότητα σύστασης κατασκευαστικής κοινοπραξίας εισήχθη με το άρθρο 1 του ν. 2940/2001 και με σκοπό, όπως προκύπτει από την Αιτιολογική Έκθεση του νόμου, την επιτάχυνση των ρυθμών εκτέλεσης των έργων και την δημιουργία μόνιμων συνεργασιών μεταξύ των επιχειρήσεων¹⁵⁰.

Προϋποθέσεις αποδοχής της αίτησης με αντικείμενο την σύσταση της κατασκευαστικής κοινοπραξίας είναι να βρίσκεται το έργο σε στάδιο εκτέλεσης (να έχει δηλαδή συναφθεί η σύμβαση, ανεξαρτήτως και αν έχει υπογραφεί το ιδιωτικό συμφωνητικό)¹⁵¹, να ανήκουν οι εισερχόμενες στην κοινοπραξία στις καλούμενες ανά

¹⁵⁰ Ήδη και πριν την εφαρμογή του ν. 2940/2001, με την **Γνωμ. ΝΣΚ 239/1999** είχε γίνει δεκτό ότι οι (κοινές) διατάξεις περί υποκατάστασης εφαρμόζονται και σε περίπτωση διεύρυνσης της αναδόχου κοινοπραξίας με πρόσθετο μέλος.

¹⁵¹ Έχει γίνει αποδεκτό από το ΥΠΕΧΩΔΕ, παλαιότερα, αίτημα σύστασης κατασκευαστικής κοινοπραξίας, πριν την υπογραφή της σύμβασης (αλλά μετά την κοινοποίηση της κατακυρωτικής πράξης στον ανάδοχο) οπότε το ιδιωτικό συμφωνητικό υπογράφηκε πλέον από την Κ/Ξ.

κατηγορία τάξεις του ΜΕΕΠ, να κρατά ο αρχικός ανάδοχος ποσοστό 70% τουλάχιστον στο νέο κοινοπρακτικό σχήμα¹⁵² και κάθε νεοεισερχόμενη στο σχήμα επιχείρηση να έχει ποσοστό συμμετοχής τουλάχιστον 15% (άρα πρακτικά μπορούν να εισέλθουν στο σχήμα μέχρι δύο εργοληπτικές επιχ/σεις με το ελάχιστο ποσοστό 15%). Παράλληλα και τα μέλη του αρχικού αναδόχου (αν ήταν κοινοπραξία) πρέπει να διατηρήσουν το ελάχιστο αυτό ποσοστό (15%), εκτός αν εξαρχής το ποσοστό συμμετοχής τους ήταν μικρότερο (αυτό μπορεί να συμβαίνει μόνο στην περίπτωση που κάλυπταν κατηγορία εργασιών με ποσοστό συμμετοχής στον προϋπολογισμό μικρότερο του 15%), οπότε οφείλουν να διατηρήσουν το ποσοστό αυτό.

Ιδιαίτεροτητα απέναντι στην κανονική υποκατάσταση του προηγούμενου άρθρου αποτελεί η *τεκμαιρόμενη αποδοχή* του αιτήματος περί συγκροτήσεως κατασκευαστικής κοινοπραξίας αν η υπηρεσία δεν απαντήσει αρνητικά εντός μηνός στο σχετικό αίτημα (βλέπετε τη διατύπωση της παρ. 1 κατά την οποία «μέχρι την έγκριση ή μέχρι την παρέλευση της προθεσμίας αυτής, δεν επιτρέπεται η σύμπραξη της κοινοπραξίας...», άρα μετά την παρέλευση της μηνιαίας προθεσμίας η σιωπή της υπηρεσίας θεωρείται ως συναίνεση).

Η ευθύνη των κοινοπρακτούντων είναι, όπως σε κάθε περίπτωση κοινοπραξίας, εις ολόκληρον και για το σύνολο του έργου, ανεξαρτήτως της φάσης στην οποία βρίσκεται το υπό εκτέλεση έργο κατά το χρόνο σύστασης της κοινοπραξίας (παρ. 3).

Τέλος στην παρ. 4 καθορίζονται οι συνέπειες της κοινοπραξίας στην εμπειρία (δηλαδή τον κύκλο εργασιών) των μελών, για την κατάταξη στο ΜΕΕΠ και το ανεκτέλεστο τμήμα εργολαβιών, για τη συμμετοχή σε διαγωνισμούς.

Άρθρο 68

Υπερβολαβία

1. Όταν συνάπτεται σύμβαση μίσθωσης έργου μεταξύ του αναδόχου δημοσίου έργου και εργοληπτικής επιχείρησης του πρώτου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 80 του παρόντος για την κατασκευή μέρους του έργου που έχει αναληφθεί από τον ανάδοχο (υπερβολαβία), ο **υπεργολάβος θεωρείται «εγκεκριμένος»** με τις συνέπειες του παρόντος, μετά από έγκριση του κυρίου του έργου ή του φορέα κατασκευής όταν συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:

α) Ο υπεργολάβος έχει τα **αντίστοιχα προσόντα για την εκτέλεση του έργου που αναλαμβάνει** και ανήκει σε τάξη και κατηγορία έργου, αντίστοιχη με το ποσό της σύμβασης υπεργολαβίας και

¹⁵² Αρχικά το ποσοστό αυτό ήταν 50%, όμως η σχετική διάταξη τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 (παρ. 1 και 2) του **ν. 3263/2004**). Στην Αιτιολογική Έκθεση δεν αναφέρεται ο σκοπός του περιορισμού, όμως η νέα ρύθμιση (όπως και η απαγόρευση εκχώρησης του συνόλου του εργολαβικού ανταλλάγματος σε πιστωτικά ιδρύματα – άρθρο 10 του νόμου) εντάσσεται στην προσπάθεια εξυγίανσης του πλαισίου διαχείρισης των συμβάσεων, προκειμένου να περιοριστεί κατά το δυνατόν η υποβολή χαμηλών προσφορών.

β) Ο ανάδοχος πριν από την εγκατάσταση του υπερβολάβου στο έργο, έχει γνωστοποιήσει στον κύριο του έργου ή στον φορέα κατασκευής τη σύμβαση υπερβολαβίας.

Ο ανάδοχος του έργου πρέπει να διατηρεί ποσοστό τουλάχιστον εβδομήντα τοις εκατό (70%) του ποσού της σύμβασής του με τον κύριο του έργου ή τον φορέα κατασκευής, αφού ληφθούν υπόψη όλες οι συμβάσεις υπερβολαβιών που έχουν εγκριθεί.

Ο κύριος του έργου ή ο φορέας κατασκευής μπορούν με απόφασή τους που εκδίδεται μέσα σε αποκλειστική προθεσμία δεκαπέντε (15) ημερών από την ανωτέρω γνωστοποίηση, **να μην εγκρίνουν** την υπερβολαβία αυτή.

Στα έργα με προϋπολογιζόμενη δαπάνη μεγαλύτερη του ορίου εφαρμογής της εκάστοτε ισχύουσας σχετικής Οδηγίας η αναθέτουσα αρχή μπορεί να υποχρεώσει με τη διακήρυξη τους διαγωνιζόμενους, στην περίπτωση που αναδειχθούν ανάδοχοι, να αναθέσουν σε τρίτους υπερβολάβους συμβάσεις που αντιπροσωπεύουν κατά μέγιστο όριο το τριάντα τοις εκατό (30%) της συνολικής αξίας των έργων που αποτελούν το αντικείμενο της σύμβασης. Στην περίπτωση αυτή η διακήρυξη αναφέρει τα στοιχεία που πρέπει να υποβληθούν από τους διαγωνιζόμενους για την απόδειξη της συνεργασίας. Κατά την υπογραφή της σύμβασης εκτέλεσης ο ανάδοχος οφείλει να προσκομίσει την υπερβολαβική σύμβαση, εφαρμοζόμενη κατά τα λοιπά της κείμενης νομοθεσίας για την έγκριση της υπερβολαβίας. Η διευθύνουσα υπηρεσία μπορεί να χορηγήσει προθεσμία στον ανάδοχο και κατ' αίτηση του, για την προσκόμιση της υπερβολαβικής σύμβασης με τον αρχικώς προταθέντα υπερβολάβο, ή άλλον που διαθέτει τα αναγκαία κατά την κρίση της υπηρεσίας αυτής προσόντα, εφόσον συντρέχει σοβαρός λόγος. Η διευθύνουσα υπηρεσία υποχρεούται να κινήσει τη διαδικασία έκπτωσης του αναδόχου, εφόσον δεν συνάψει εν τέλει την υπερβολαβική σύμβαση.

2. Η έγκριση της υπερβολαβίας έχει τις εξής συνέπειες:

α) Το ποσό της σύμβασης της υπερβολαβίας, όπως αυτό προκύπτει ιδίως από τα τιμολόγια που εκδίδονται από τον υπερβολάβο προς τον ανάδοχο, λαμβάνεται υπόψη για τον υπολογισμό της εμπειρίας και του ορίου του ανεκτέλεστου μέρους εργασιών δημοσίων έργων του υπερβολάβου.

β) Το ποσό της σύμβασης της υπερβολαβίας, όπως αυτό προκύπτει ιδίως από τα τιμολόγια που εκδίδονται από τον υπερβολάβο προς τον ανάδοχο αφαιρείται από το ανεκτέλεστο του αναδόχου. Για το ποσό της σύμβασης υπερβολαβίας ο ανάδοχος δεν δικαιούται πιστοποιητικό εμπειρίας για χρήση στο Μ.Ε.ΕΠ., ενώ τα στελέχη του αναδόχου δικαιούνται πιστοποιητικό εμπειρίας, το οποίο για την εξέλιξη στο Μ.Ε.Κ. ανάγεται στο μισό του χρόνου επίβλεψης.

Άρθρο 69

Όροι και διαδικασία έγκρισης υπερβολαβίας

1. Για την αναγνώριση υπερβολάβου ως εγκεκριμένου με τις συνέπειες της παραγράφου 2 του άρθρου 68, υποβάλλεται στη διευθύνουσα υπηρεσία κοινή αίτηση του αναδόχου και του υπερβολάβου. Ως προς την υποβολή της αίτησης και το ελάχιστο περιεχόμενο του συμφωνητικού σύναψης σύμβασης έργου μεταξύ του αναδόχου και του υπερβολάβου, εφαρμόζονται αναλογικώς όσα ορίζονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 67 του παρόντος. Επιπλέον στο συμφωνητικό της υπερβολαβίας πρέπει να αναφέρονται συγκεκριμένα οι εργασίες ή το μέρος του έργου που αναλαμβάνει ο υπερβολάβος, καθώς και η αξία της σύμβασης υπερβολαβίας.

2. Η απόφαση έγκρισης ή μη της σύναψης της σύμβασης της προηγούμενης παραγράφου λαμβάνεται από τη διευθύνουσα υπηρεσία, μέσα στην αποκλειστική προθεσμία των δεκαπέντε (15) ημερών που ορίζεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 68 του παρόντος ως προς δε την κοινοποίησή της, καθώς και για την έκδοση σχετικής βεβαίωσης, για την αυτοδίκαιη έγκριση και για τα εκδιδόμενα από την Υπηρεσία πιστοποιητικά Μ.Ε.Κ. και Μ.Ε.ΕΠ. και τις κάθε είδους σχετικές βεβαιώσεις ισχύουν, εφαρμοζόμενα αναλογικώς, όσα ορίζονται στις παραγράφους 5,6 και 8 του άρθρου 67 του παρόντος.

Υπεργολαβία. Έννοια – όροι σύναψης – συνέπειες.

Η υπεργολαβία, δηλαδή η ανάθεση εκτέλεσης τμήματος του έργου από τον ανάδοχο σε τρίτο (υπεργολάβο) θεωρούνταν, πριν το ν. 2940/2001, απαγορευμένη ως έμμεση υποκατάσταση (κατά το άρθρο 5 παρ. 6 του ν. 1418/1984). Στην υπεργολαβία ο υπεργολάβος δεν έχει άμεση σχέση με τον εργοδότη (εργοδότης του υπεργολάβου, κατά τις διατάξεις του αστικού δικαίου – άρθρα 681 και επ.- είναι ο αρχικός ανάδοχος). Έτσι υπεύθυνος απέναντι στον εργοδότη παραμένει ο αρχικός ανάδοχος και αυτός έχει δικαίωμα στην καταβολή του εργολαβικού ανταλλάγματος. Μάλιστα ο υπεργολάβος δεν έχει καν δικαίωμα σε κατάσχεση του εργολαβικού ανταλλάγματος, αντίθετα από τους προμηθευτές και υπαλλήλους του αναδόχου (βλέπ. άρθρο 53 παρ. 11 ΚΔΕ σε συνδυασμό με την παρ. 3 του άρθρου 4 ν. 4694/1930¹⁵³).

Ο θεσμός της υπεργολαβίας έχει και κοινοτική διάσταση, αφού με το άρθρο 25 της Οδηγίας 2004/18 (142 ΚΔΕ) η αναθέτουσα αρχή πρέπει να ζητεί με την προκήρυξη από τους διαγωνιζόμενους να αναφέρουν ποιο τμήμα της σύμβασης προτίθενται να αναθέσουν σε υπεργολάβους και ποιους υπεργολάβους προτείνουν. Η ρύθμιση αποσκοπεί στην συμμετοχή μικρομεσαίων επιχειρήσεων¹⁵⁴ στα έργα, δεν έχει όμως, κατά την άποψή μου, ιδιαίτερη χρησιμότητα στην ελληνική έννομη τάξη, όπου οι επιχειρήσεις είναι καταταγμένες σε τάξεις και, λόγω της ύπαρξης κατωτάτων ορίων ανά τάξη, δεν επιτρέπεται στις επιχειρήσεις των μεγαλύτερων τάξεων να διεκδικούν έργα μικρότερα του κατώτατου ορίου τους.

Εν πάση όμως περιπτώσει, σε εφαρμογή αυτής της παραίनेσης της Οδηγίας, περιλήφθηκε στο άρθρο 4 του ν. 3481/2006 ρύθμιση, κατά την οποία (παρ. 1 του άρθρου 68 ΚΔΕ) σε έργα με προϋπολογισμό ανώτερο του ορίου εφαρμογής της Οδηγίας μπορεί με τη Διακήρυξη η αναθέτουσα αρχή να υποχρεώσει τους διαγωνιζόμενους να προτείνουν υπεργολάβο που θα αναλάβει (κατά μέγιστο όριο) τμήμα 30% του έργου και περαιτέρω να διαπιστώσει κατά την υπογραφή της σύμβασης αν πράγματι ο ανάδοχος υλοποιήσει

¹⁵³ Που ορίζει ότι «**Κατ' εξαίρεση** επίσης **επιτρέπεται** η κατάσχεσις των προς εργολάβους, οφειλομένων, υπό των παρασχόντων υλικά δια την εκτέλεσις του έργου ή υπό των παρασχόντων εργασίαν εργατών, τεχνιτών ή υπαλλήλων του εργολάβου, **ουχι όμως και υπό των υπεργολαβικώς** αναλαβόντων την εκτέλεσις μέρους ή του όλου έργου.»

¹⁵⁴ Το σκεπτικό της (ατελούς) ρύθμισης της Οδηγίας, εκτίθεται στη σκέψη (32) του **προοιμίου** της Οδηγίας: «*Προκειμένου να ευνοηθεί η πρόσβαση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στις δημόσιες συμβάσεις, συνιστάται να συμπεριληφθούν διατάξεις σχετικά με την **υπεργολαβία**.*»

την δέσμευσή του αυτή¹⁵⁵.

Η αναγνώριση της υπεργολαβίας με το άρθρο 1 του ν. 2940/2001 τη νομιμοποίησε μεν, με την έννοια ότι επιτρέπεται πλέον, υπό τους όρους και τους περιορισμούς του νόμου, όχι όμως για να καταστήσει τον υπεργολάβο μέρος της σχέσης εργοδότη-αναδόχου, αλλά μόνο για την αναγνώριση της εμπειρίας¹⁵⁶ την οποία αποκομίζει από τη σχέση της υπεργολαβίας (την οποία χρησιμοποιεί για την κατάταξή του στο ΜΕΕΠ) και για την ελάφρυνση του ανεκτελέστου μέρους εργολαβιών του αναδόχου (το τμήμα του έργου που αντιστοιχεί στην υπεργολαβία αφαιρείται από τον ανάδοχο και προστίθεται στο ανεκτέλεστο του υπεργολάβου).

Η διαδικασία της υπεργολαβίας περιγράφεται στο άρθρο 69, που προέρχεται και αυτό από την απόφαση Δ17α/01/13/ΦΝ 430 (ΦΕΚ Β' 267/2002) του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ. Η αίτηση και τα λοιπά δικαιολογητικά είναι του άρθρου 67 (για την κατασκευαστική κοινοπραξία) και η προθεσμία έγκρισης (μετά την οποία η σύσταση της υπεργολαβίας θεωρείται αυτοδικαίως εγκεκριμένη) είναι 15ήμερη.

Άρθρο 70

Πτώχευση, θάνατος

1. Αν ο ανάδοχος **πτωχεύσει η σύμβαση διαλύεται αυτοδικαία.**
2. Σε περίπτωση πτώχευσης ενός ή μερικών από τα μέλη της κοινοπραξίας, εφαρμόζονται οι διατάξεις της παρούσας παραγράφου.

Αν τα μέλη της κοινοπραξίας ήταν **δύο και πτωχεύσει το ένα**, η κοινοπραξία θεωρείται διαλυμένη ως προς τον κύριο του έργου και η εργολαβία συνεχίζεται υποχρεωτικά για το σύνολο του έργου από το άλλο μέλος μόνο, το οποίο αναλαμβάνει έναντι του κυρίου του έργου όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του μέλους που πτώχευσε και που απορρέουν από την εργολαβική σύμβαση. Αν τα μέλη της κοινοπραξίας ήταν περισσότερα από δύο, η κοινοπραξία συνεχίζεται έναντι του κυρίου του έργου από τα λοιπά μέλη. Τυχόν απαιτήσεις ή υποχρεώσεις του μέλους ή της κοινοπραξίας που συνεχίζει το έργο έναντι του μέλους που πτώχευσε κρίνονται κατά τις διατάξεις του πτωχευτικού δικαίου. Η παράγραφος αυτή εφαρμόζεται ανάλογα και σε περίπτωση πτώχευσης δύο ή περισσότερων μελών της κοινοπραξίας. Αν κηρυχθούν σε πτώχευση δύο ή περισσότερα από τα μέλη της κοινοπραξίας και από την αιτία αυτή εκτίθεται σε κίνδυνο η

¹⁵⁵ **ΕΑ ΣτΕ 686/2009. Υπεργολαβία.** Όρος στη διακήρυξη περί υπεργολαβίας. Υπεύθυνη δήλωση εκπροσώπου του υπεργολάβου είναι δεκτή χωρίς αποδείξεις νομιμοποίησης, διότι κάτι τέτοιο δεν προβλέπεται στη διακήρυξη.

¹⁵⁶ **Γνωμ. ΝΣΚ 677/2002.** Η εμπειρία **στελέχους εργοληπτικής επιχείρησης**, που αποκτάται στα πλαίσια εγκεκριμένης, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 1 του ν. 2940/01, υπεργολαβίας, λαμβάνεται κανονικά υπόψη για την εγγραφή, κατάταξη και εξέλιξη του στελέχους αυτού στο Μητρώο Εμπειρίας Κατασκευαστών (ΜΕΚ).

προσήκουσα εκτέλεση της εργολαβικής σύμβασης, ο κύριος του έργου μπορεί κατά την κρίση του να διαλύσει τη σύμβαση, αζημίως γι' αυτόν.

3. Αν ο ανάδοχος είναι **ατομική επιχείρηση και αποβιώσει αυτός** που την ασκεί, η σύμβαση διαλύεται αυτοδικαία, εκτός αν εγκριθεί από την προϊστάμενη αρχή η αποπεράτωση των εργασιών από τους κληρονόμους οι οποίοι στην περίπτωση αυτή αναλαμβάνουν όλες τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα του αναδόχου. Η έγκριση γίνεται ύστερα από αίτηση των κληρονόμων που πρέπει να υποβληθεί μέσα σε ανατρεπτική προθεσμία τριάντα (30) ημερών από το θάνατο του αναδόχου.

4. Σε περίπτωση θανάτου ενός ή περισσότερων φυσικών προσώπων που μετείχαν στην κοινοπραξία με τις ατομικές τους επιχειρήσεις, εφαρμόζονται οι διατάξεις της παρούσας παραγράφου. Αν μέλη της κοινοπραξίας ήταν δύο φυσικά πρόσωπα που μετείχαν σε αυτήν με τις ατομικές τους επιχειρήσεις και πεθάνει ο ένας, η κοινοπραξία θεωρείται διαλυμένη ως προς τον κύριο του έργου και η εργολαβία συνεχίζεται για το σύνολο του έργου υποχρεωτικά από το άλλο μέλος που αναλαμβάνει απέναντι στον κύριο του έργου όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις αυτού που πέθανε. Οι σχέσεις που προκύπτουν από την εργολαβία μεταξύ των κληρονόμων του θανόντα και του άλλου μέλους της κοινοπραξίας ρυθμίζονται κατά τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Αν τα μέλη της κοινοπραξίας ήταν περισσότερα από δύο, η κοινοπραξία συνεχίζεται μεταξύ των λοιπών που αναλαμβάνουν απέναντι στον κύριο του έργου όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του θανόντος, που προκύπτουν από την εργολαβική σύμβαση, ενώ κατά τα λοιπά εφαρμόζονται ανάλογα οι διατάξεις των προηγούμενων εδαφίων.

Πτώχευση – θάνατος του αναδόχου.

Στο άρθρο 70 κωδικοποιούνται διατάξεις του άρθρου 35 (παρ. 6 και 7) και του άρθρου 51 (παρ. 5 και 6) του π.δ. 609/1985.

Η **πτώχευση** του αναδόχου, όταν πρόκειται για μεμονωμένη επιχείρηση και όχι για κοινοπραξία (στην περίπτωση αυτή έχει εφαρμογή η παρ. 2), συνεπάγεται αυτοδικαίως τη διάλυση της σύμβασης¹⁵⁷. Η αυτοδικαίη διάλυση, παρότι δεν ρυθμίζεται ειδικότερα στο νόμο, δεν έχει διαδικασία (αίτηση, έγκριση της υπηρεσίας κ.λ.π.), ούτε και συνέπειες εις βάρος των μερών. Ο νομοθέτης έκρινε προδήλως ότι η έννομη σχέση του έργου υπόκειται στην περίπτωση αυτή στους γενικούς κανόνες της πτώχευσης, άρα το έργο δεν μπορεί να συνεχιστεί και γι' αυτό πρέπει να εκκαθαρισθεί, να παραληφθεί κ.λ.π., με συμμετοχή του εκπροσώπου της πτωχεύσασας επιχείρησης, δηλαδή του συνδίκου πτώχευσης που εκπροσωπεί μετά την πτώχευση την πτωχή επιχείρηση (εφαρμογή κατά

¹⁵⁷ **Γνωμ. ΝΣΚ 263/2000.** Πτώχευση εργοληπτικής εταιρείας και **ρύθμιση των χρεών της** με αποτέλεσμα την άρση των συνεπειών της πτώχευσης. Η ρύθμιση δεσμεύει και το δημόσιο ως πιστωτή, η δε ανάκληση της πτώχευσης επιφέρει την αναδρομική άρση των συνεπειών της, συνεπώς ανακτά το δικαίωμα χρήσης του πτυχίου της.

Γνωμ. ΝΣΚ 658/2000. Ρύθμιση χρεών επιχειρήσεων, κατά το **άρθρο 44 ν. 1894/1990**. Οι απαιτήσεις του δημοσίου εις βάρος εργοληπτικής επιχείρησης, αναδόχου δημοσίου έργου, η οποία κηρύχθηκε σε πτώχευση, με αποτέλεσμα να διαλυθεί αυτοδικαίως η σύμβαση, υπάγονται στη ρύθμιση (με περιορισμό) των χρεών της εταιρείας, η οποία συνήφθη μεταξύ αυτής και πιστωτών της, επικυρώθηκε δε στη συνέχεια με απόφαση του Εφετείου. Οι απαιτήσεις του δημοσίου περιορίζονται κατά τη σύμβαση, αναλόγως δε περιορίζονται και οι εγγυήσεις (εγγυητικές επιστολές). Στη ρύθμιση δεν υπάγονται ποσά που ο κύριος του έργου πλήρωσε σε εργαζόμενους της επιχείρησης, κατ' εφαρμογή του άρθρου 34 παρ. 7 του ΠΔ 609/85.

τούτο έχει το πτωχευτικό δίκαιο, ήτοι ο **v. 3588/2007** «Πτωχευτικός Κώδικας»¹⁵⁸).

Εφόσον πτωχεύσει το ένα από τα δύο μέλη κοινοπραξίας, η κοινοπραξία λύεται (δεν νοείται κοινοπραξία με ένα μέλος) και συνεχίζεται το έργο από το άλλο μέλος, ενώ αν η κοινοπραξία αποτελείται από περισσότερα μέλη, η κοινοπραξία συνεχίζεται μεταξύ των απομεινόντων¹⁵⁹. Ο νομοθέτης δεν ρυθμίζει τις ενέργειες του εργοδότη, αν το εκλιπόν μέλος κάλυπτε κατηγορία του έργου που δεν καλύπτεται από το πτυχίο του απομεινοντος ή των απομεινόντων, είναι όμως φανερό ότι δεν μπορεί να εννοεί ότι και σε μια τέτοια περίπτωση εκτελείται το έργο από ανάδοχο που δεν κατέχει το απαραίτητο πτυχίο ΜΕΕΠ, δηλαδή την τεχνική ικανότητα να το εκτελέσει. Είναι νομίζω αυτονόητο ότι σε μια τέτοια περίπτωση ο εργοδότης πρέπει να ζητήσει από τον ανάδοχο να συστήσει νέα κοινοπραξία με επιχείρηση που καλύπτει την κατηγορία, τηρουμένης της διαδικασίας της υποκατάστασης.

Στην περίπτωση που ανάδοχος είναι **ατομική επιχείρηση** και ο ατομικός εργολήπτης *αποβιώσει*, η σύμβαση κατά κανόνα λύεται αυτοδίκαια, εκτός αν υποβληθεί αίτηση από τους κληρονόμους του (μέσα σε προθεσμία 30 ημερών από το θάνατο) οπότε μπορεί η Π.Α. να εγκρίνει την συνέχιση των εργασιών από τους κληρονόμους του. Είναι προφανές όμως ότι οι προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος για τη συνέχιση της εργολαβίας δεν μπορούν να θεωρηθούν ως πρακτικά εφαρμόσιμες, δεδομένου ότι, κατά τις σχετικές διατάξεις του Αστικού Κώδικα, μετά το θάνατο υπάρχει περίοδος 4 μηνών για την αποδοχή της κληρονομιάς πριν την πάροδο της οποίας οι κληρονόμοι δεν μπορούν να αναμιχθούν στη διοίκηση των υποθέσεων του θανόντος.

Σε περίπτωση κοινοπραξίας, αν αποβιώσει το ένα μέλος –ατομικός εργολήπτης, εφαρμόζονται οι ρυθμίσεις της παρ. 4 που ταυτίζονται εννοιολογικά με τις ρυθμίσεις της παρ. 2 δηλαδή το έργο συνεχίζεται από το εναπομείναν μέλος ή μέλη. Τα ερωτήματα για την κάλυψη των κατηγοριών του έργου που τέθηκαν προηγουμένως τίθενται και εδώ και η απάντηση είναι η ίδια.

¹⁵⁸ Ο οποίος στο **άρθρο 31** ορίζει ότι «*Συμβάσεις διαρκούς χαρακτήρα διατηρούν την ισχύ τους, εφόσον δεν προβλέπεται διαφορετικά στο νόμο ή τη σύμβαση. 2. Η κήρυξη της πτώχευσης αποτελεί λόγο λύσης των συμβάσεων προσωπικού χαρακτήρα, στις οποίες ο οφειλέτης είναι συμβαλλόμενο μέρος, καθώς και εκείνων η λύση των οποίων επέρχεται ή μπορεί να επέλθει από ειδική διάταξη νόμου.*»

¹⁵⁹ **Γνωμ. ΝΣΚ 242/2001.** Η πτώχευση μέλους κοινοπραξίας εκτέλεσης δημοσίου έργου, έχει ως έννομη συνέπεια την συνέχιση της εργολαβίας από τις λοιπές, οι οποίες και αναλαμβάνουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της. Οι εγγυητικές επιστολές στο όνομα της αρχικής κοινοπραξίας πρέπει να επιστραφούν αφού προσκομισθούν νέες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΠΑΡΑΛΑΒΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Άρθρο 71

Βεβαίωση περάτωσης εργασιών

«1. Όταν λήξει η προθεσμία περάτωσης του συνόλου ή τμημάτων του έργου, ο επιβλέπων αναφέρει στη διευθύνουσα υπηρεσία, **μέσα σε διάστημα δέκα (10) ημερών από τη λήξη του εγκεκριμένου χρόνου περαίωσης**, αν τα έργα έχουν περατωθεί και έχουν υποστεί ικανοποιητικά τις δοκιμασίες που προβλέπονται στη σύμβαση ή αν τα έργα δεν έχουν περατωθεί, οπότε αναφέρει συγκεκριμένα τις εργασίες που απομένουν για εκτέλεση. Αν οι εργασίες έχουν περατωθεί, **ο προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας, μέσα σε δέκα (10) ημέρες από την παραλαβή της πιο πάνω αναφοράς, εκδίδει βεβαίωση** για την ημέρα που περατώθηκαν οι εργασίες του έργου (βεβαίωση περάτωσης των εργασιών). **Εάν η βεβαίωση δεν εκδοθεί μέσα στην πιο πάνω προθεσμία, τότε θεωρείται ότι έχει εκδοθεί αυτοδίκαια τριάντα (30) ημέρες μετά την υποβολή από τον ανάδοχο σχετικής έγγραφης όχλησης** και επιβάλλονται στα υπαίτια όργανα του φορέα κατασκευής του έργου οι πειθαρχικές ποινές που προβλέπονται στην παράγραφο 3 του άρθρου 40. Την έκδοση της βεβαίωσης μπορεί να ζητήσει ο ανάδοχος και πριν από τη λήξη των προθεσμιών αν έχει περατώσει τα έργα. Η βεβαίωση περάτωσης των εργασιών δεν αναπληρώνει την παραλαβή των έργων, η οποία διενεργείται σύμφωνα με τις διατάξεις των επόμενων άρθρων»¹⁶⁰.

2. Αν στις εργασίες που έχουν περατωθεί διαπιστωθούν **επουσιώδεις μόνο ελλείψεις** που δεν επηρεάζουν τη λειτουργικότητα του έργου, ο προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας γνωστοποιεί με διαταγή του προς τον ανάδοχο τις ελλείψεις που έχουν επισημανθεί και τάσσει εύλογη προθεσμία για την αποκατάστασή τους. Στην περίπτωση αυτή η βεβαίωση περάτωσης εκδίδεται μετά την εμπρόθεσμη αποκατάσταση των ελλείψεων και αναφέρει το χρόνο που περατώθηκε το έργο, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη ο χρόνος αποκατάστασης.

3. Αν οι εργασίες δεν έχουν περατωθεί ή οι ελλείψεις που διαπιστώθηκαν δεν είναι επουσιώδεις ή αν δεν περατώθηκαν από τον ανάδοχο εμπρόθεσμα οι εργασίες αποκατάστασης επουσιωδών ελλείψεων, σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο εφαρμόζονται, ανάλογα με την περίπτωση, οι διατάξεις των άρθρων 60 και 61¹⁶¹ του παρόντος.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ: Η παραλαβή του εκτελεσθέντος έργου είναι η «τελική πράξη» της συμβάσεως. Ο ανάδοχος, όταν λήξει η προθεσμία παράδοσης και περατωθούν οι εργασίες αναφέρει την περάτωση και ο Προϊστ/νος της Δ.Υ. (όχι οι επιβλέποντες μηχανικοί σε συνεργασία με τον ανάδοχο – **ΔΕΑ 4312/90**) εκδίδει πράξη (βεβαίωση) για το χρόνο

¹⁶⁰ Η παρ. 1 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την **παρ. 1 του άρθρου 136 του Ν. 4070/2012**.

Η αντικατασταθείσα διάταξη:

1. Όταν λήξει η προθεσμία περάτωσης του συνόλου ή τμημάτων του έργου, ο επιβλέπων αναφέρει στη διευθύνουσα υπηρεσία αν τα έργα έχουν περατωθεί και έχουν υποστεί ικανοποιητικά τις δοκιμασίες που προβλέπονται στη σύμβαση ή αν τα έργα δεν έχουν περατωθεί, οπότε αναφέρει συγκεκριμένα τις εργασίες που απομένουν για εκτέλεση. Αν οι εργασίες έχουν περατωθεί ο προϊστάμενος της διευθύνουσας υπηρεσίας εκδίδει βεβαίωση για το χρόνο περάτωσης των εργασιών (βεβαίωση περάτωσης των εργασιών). Την έκδοση της βεβαίωσης μπορεί να ζητήσει ο ανάδοχος και πριν από τη λήξη των προθεσμιών αν έχει περατώσει τα έργα. Η βεβαίωση περάτωσης των εργασιών δεν αναπληρώνει την παραλαβή των έργων, η οποία διενεργείται σύμφωνα με τις διατάξεις των επόμενων άρθρων.

¹⁶¹ Δηλαδή **αποκατάσταση ελαττωμάτων ή έκπτωση αναδόχου**.

περαιώσης των εργασιών¹⁶². Η βεβαίωση αυτή αποτελεί το εναρκτήριο γεγονός της παραλαβής του έργου. Στην περίπτωση της διάλυσης της σύμβασης, θέση βεβαίωσης περάτωσης επέχει η αποδοχή της διάλυσης (άρθρο 48 παρ. 7 του πδ 609/85)¹⁶³.

Με το **Ν. 4070/2012** τέθηκαν προθεσμίες για την έκδοση της βεβαίωσης περαιώσης (**10 ημέρες** από τη λήξη της προθεσμίας, για την αναφορά από τον επιβλέποντα αν τα έργα τελείωσαν, άλλες **δέκα (10) ημέρες** από την παραλαβή της αναφοράς για την έκδοση της βεβαίωσης περαιώσης από τον Προϊστάμενο της ΔΥ).

Αν οι προθεσμίες δεν τηρηθούν, ο ανάδοχος μπορεί να υποβάλει **όχληση**, οπότε θεωρείται ότι η βεβαίωση εκδόθηκε αυτοδικαία τριάντα (30) μέρες μετά. Με την ισχύουσα μέχρι πρότινος ρύθμιση έπρεπε ο ανάδοχος να δημιουργήσει διαφωνία, δηλαδή να υποβάλλει αίτημα και να απορριφθεί σιωπηρά ή ρητά, οπότε έπρεπε να υποβάλει ένσταση κατά της απορρίψεως κ.ο.κ.

¹⁶² **ΣτΕ 1507/2007**. Βεβαίωση περάτωσης των εργασιών. Υπαρξη ουσιωδών ή επουσιωδών ελλείψεων στο έργο και εξουσίες της Διευθύνουσας Υπηρεσίας. Η απόρριψη του αιτήματος του αναδόχου περί βεβαίωσης της περάτωσης του έργου και του αιτήματος περί έγκρισης της τελικής επιμέτρησης, συνιστούσε βλαπτική για τα συμφέροντά του εκτελεστή διοικητική πράξη και ορθά υποβλήθηκε ένσταση κατά αυτής.

¹⁶³ **ΣτΕ 210/2008 (και 208/2006)**. Δημόσια έργα. Διαδικασία βεβαίωσης περάτωσης του έργου. Η βεβαίωση εκδίδεται **μόνο από τον προϊστάμενο της διευθύνουσας υπηρεσίας** και δεν μπορεί να υποκατασταθεί από την αναφορά του επιβλέποντος μηχανικού. Αν ο ανάδοχος δεν προσβάλλει νομοτύπως τυχόν παράλειψη του προϊσταμένου της διευθύνουσας υπηρεσίας να εκδόσει την ανωτέρω βεβαίωση, δεν μπορεί να προβάλλει κατ' αυτής λόγους κατά το στάδιο της προσωρινής παραλαβής του έργου. Οι **προθεσμίες** για τη συντέλεση αυτοδικαίως της προσωρινής και οριστικής παραλαβής του έργου αρχίζουν από τη βεβαιωμένη περάτωση του έργου. Δεν επιβάλλεται η γνωστοποίηση στον ανάδοχο των ενεργειών, στις οποίες πρέπει να προβεί, προκειμένου να αρχίσουν να τρέχουν οι προθεσμίες για την αυτοδικαίως παραλαβή του έργου. Νόμιμη η κρίση της προσβαλλόμενης απόφασης ότι, εφόσον η διευθύνουσα υπηρεσία δεν είχε εκδόσει βεβαίωση για την περάτωση των εργασιών, δεν είχαν αρχίσει να τρέχουν οι προθεσμίες για τη συντέλεση αυτοδικαίως της παραλαβής του έργου. Από το γεγονός ότι σε ορισμένα πρωτόκολλα παράδοσης προς χρήση ορισμένων διαμερισμάτων δεν επισημάνθηκαν ελλείψεις ή κακοτεχνίες, δεν τεκμαίρεται ότι δεν υπήρχαν οι ελλείψεις και οι κακοτεχνίες που διαπιστώθηκαν από την Επιτροπή Προσωρινής Παραλαβής του έργου και περιελήφθησαν στο σχετικό πρωτόκολλο.

Σελ. 51 – ΣτΕ 52/2011. Αν έχει αποδεδειγμένα περατωθεί ένα έργο και ανεξαρτήτως του πότε εκδίδεται η βεβαίωση περαιώσής του, ο ανάδοχος **δεν είναι είναι υποχρεωμένος να το συμπεριλαμβάνει στη δήλωσή του περί ανεκτελέστου**.

Διοικ.Εφ. Ιωαννίνων 101/2002. Καθυστερημένη έκδοση της βεβαίωσης περάτωσης των εργασιών, με την οποία καθορίζεται ως χρόνος περάτωσης προγενέστερος κατά 2 και πλέον μήνες της ημερομηνίας που φέρει η βεβαίωση. Η προθεσμία (2μηνι) για την υποβολή της τελικής επιμέτρησης αρχίζει από τον χρόνο περάτωσης που αναγράφεται στη βεβαίωση, κι όχι τον χρόνο που φέρει ως χρόνο έκδοσης η βεβαίωση. Εντός 2μήνου από της υποβολής της κατά τα ανωτέρω η τελική επιμέτρηση πρέπει να ελεγχθεί και εγκριθεί από την Δ.Υ. Η άπρακτη παρέλευση της προθεσμίας σημαίνει την αυτοδικαίως έγκριση της τελικής επιμέτρησης, κατ' ανάλογη εφαρμογή της νομολογίας για τους λογαριασμούς και τους σ.π.

Η Δ.Υ. ώφειλε να προβεί στον εντός της προθεσμίας έλεγχο και έγκριση της τελικής επιμέτρησης, ακόμα κι αν καθυστερούσε η έκδοση της βεβαίωσης περάτωσης του έργου.

Άρθρο 72

Διοικητική παραλαβή για χρήση

1. Οποτεδήποτε **και πριν από την προσωρινή παραλαβή**, το έργο ή αυτοτελή του τμήματα που έχουν περατωθεί **μπορεί να δοθούν σε χρήση**, ύστερα από τη διενέργεια σχετικής διοικητικής παραλαβής.
2. Η διοικητική παραλαβή γίνεται με **πρωτόκολλο μεταξύ του προϊσταμένου της διευθύνουσας υπηρεσίας, του επιβλέποντος και του αναδόχου**. Αν το έργο παραδίδεται για χρήση σε υπηρεσία άλλη από τον φορέα κατασκευής του συμπράττει στο πρωτόκολλο και εκπρόσωπος της υπηρεσίας αυτής. Αν ο ανάδοχος κληθεί και δεν παραστεί ή αρνηθεί την υπογραφή του πρωτοκόλλου, αυτό συντάσσεται από τους λοιπούς, με σχετική μνεία κατά περίπτωση και του κοινοποιείται. Το πρωτόκολλο περιλαμβάνει μνεία του έργου ή των τμημάτων που παραδίνονται για χρήση και συνοπτική περιγραφή της κατάστασης των εργασιών.
3. Η κατά την προηγούμενη παράγραφο διοικητική παραλαβή για χρήση γίνεται αμέσως μετά την περάτωση των εργασιών του έργου ή αυτοτελών τμημάτων του, αν αυτό προβλέπεται από τα συμβατικά τεύχη. Αν δεν υπάρχει τέτοια πρόβλεψη μπορεί η διοικητική παραλαβή να γίνει ύστερα από απόφαση της διευθύνουσας υπηρεσίας.
4. Αν από τη σύμβαση προβλέπεται η εκτέλεση των εργασιών παράλληλα προς τη χρήση του έργου δεν απαιτείται η διενέργεια διοικητικής παραλαβής. Το ίδιο ισχύει αν η παράλληλη χρήση προκύπτει από τη φύση των εργασιών.
5. Η διοικητική παραλαβή για χρήση δεν αναπληρώνει τη διενέργεια της προσωρινής και οριστικής παραλαβής του έργου.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΠΑΡΑΛΑΒΗ ΓΙΑ ΧΡΗΣΗ

Τα έργα συνήθως παραδίδονται για χρήση στο κοινωνικό σύνολο πριν να πραγματοποιηθεί η παραλαβή τους κατά την έννοια των διατάξεων 73-75 ΚΔΕ, ή με άλλα λόγια, η διαδικασία της παραλαβής είναι ανεξάρτητη της δυνατότητας χρήσης του έργου. Η διοικητική παραλαβή για χρήση αποβλέπει στην τυπική τακτοποίηση του αναδόχου, όμως πρόκειται για διαδικασία χωρίς έννομες συνέπειες¹⁶⁴, τουλάχιστον εμφανείς. Δεν αναπληρώνει την προσωρινή ή οριστική παραλαβή και δεν έχει ορισμένη προθεσμία (μπορεί να γίνει οποτεδήποτε μετά την ολοκλήρωση της κατασκευής του συνόλου ή τμημάτων του έργου και μέχρι την οριστική του παραλαβή). Η διαδικασία της διοικητικής παραλαβής κινείται με πρωτοβουλία της Δ.Υ. και για την πραγματοποίησή της συντάσσεται πρωτόκολλο, που υπογράφεται από τον Προϊστάμενο της Δ.Υ., τον επιβλέποντα και τον ανάδοχο, ενώ αν πρόκειται να χρησιμοποιηθεί από άλλο φορέα, συμμετέχει και εκπρόσωπος της υπηρεσίας αυτής. Διοικητική παραλαβή για χρήση μπορεί

¹⁶⁴ Θα μπορούσε λ.χ. να μην αναγνωρίζονται ζημιές από τη χρήση κατά τον χρόνο εγγύησης του έργου, χωρίς την διοικητική παραλαβή (άρθρο 74 παρ. 2). Όμως από την διατύπωση της διάταξης (*«εργασίες για την αποκατάσταση βλαβών από τη χρήση...»*) δεν προκύπτει ότι απαιτείται η σύνταξη πρωτοκόλλου διοικητικής παραλαβής και αρκεί απλώς το πραγματικό γεγονός τη χρήσης, η οποία μπορεί να γίνεται και άτυπα. Ούτε η σύνταξη του πρωτοκόλλου έχει ως συνέπεια την μετάθεση του κινδύνου του έργου από τον ανάδοχο στον εργοδότη, αφού το άρθρο 74 ορίζει ότι κατά τον χρόνο εγγύησης του έργου ο ανάδοχος φέρει (ούτως ή άλλως) τον κίνδυνο.

να γίνει αν προβλέπεται από τη σύμβαση, ή ακόμα και χωρίς να προβλέπεται (με απόφαση της ΔΥ).

Δεν υφίσταται νομολογία για την διοικητική παραλαβή για χρήση και τούτο κατά τη γνώμη μου συνηγορεί στην άποψη πως η πραγματοποίησή της ή μη δεν έχει έννομες (και μάλιστα βλαπτικές) συνέπειες για τον ανάδοχο, ως εκ τούτου δεν είναι πολύ πιθανό να κριθεί ότι μια αίτηση του αναδόχου για σύνταξη πρωτοκόλλου διοικητικής παραλαβής μπορεί να υποχρεώσει την Δ.Υ. σε σύνταξη του πρωτοκόλλου, ή ότι η απόρριψη (ρητή ή σιωπηρή) μιας τέτοιας αίτησης θα μπορούσε να κριθεί βλαπτική για τον ανάδοχο πράξη.

Επισημαίνεται τέλος ότι στο άρθρο 74 ΚΔΕ, που αναφέρεται σε «ζημιές από τη χρήση του έργου» (παρ. 2) δεν φαίνεται να εννοείται ότι πρέπει να υφίσταται πρωτόκολλο διοικητικής παραλαβής, αλλά αρκεί, για την επέλευση των εννόμων συνεπειών της διάταξης αυτής, το *πραγματικό γεγονός* της χρήσης. Άλλωστε δύσκολα θα μπορούσε ο εργοδότης να προτείνει την έλλειψη διοικητικής παραλαβής για χρήση, ως λόγο για να μην επιβαρυνθεί το κόστος ζημιών από τη χρήση, δεδομένου ότι την πρωτοβουλία για την πραγματοποίηση της διοικητικής παραλαβής έχουν οι υπηρεσίες του και μια άρνησή του θα αντέβαινε τουλάχιστον στην αρχή της χρηστής διοίκησης.

Άρθρο 73

Προσωρινή παραλαβή του έργου

1. Μετά τη βεβαίωση περάτωσης των εργασιών το έργο παραλαμβάνεται προσωρινά. Με την προσωρινή παραλαβή ελέγχονται οι εργασίες ποσοτικά και ποιοτικά. Οι εργασίες συμπληρωματικών συμβάσεων παραλαμβάνονται μαζί με τις εργασίες της αρχικής σύμβασης.

*«2. Η προσωρινή παραλαβή διενεργείται μέσα σε έξι (6) μήνες από τη βεβαιωμένη περάτωση του έργου ή, στην περίπτωση του άρθρου 71 παράγραφος 2, από την ημερομηνία έκδοσης της σχετικής βεβαίωσης περάτωσης των εργασιών, αν υποβληθούν από τον ανάδοχο, μέσα σε δύο (2) μήνες από τις πιο πάνω ημερομηνίες, η τελική επιμέτρηση και το μητρώο του έργου, το οποίο περιλαμβάνει τα βασικά στοιχεία του έργου "όπως κατασκευάστηκε". Αν η τελική επιμέτρηση **και το μητρώο του έργου υποβληθούν από τον ανάδοχο μεταγενέστερα**, η πιο πάνω προθεσμία για τη διενέργεια της παραλαβής αρχίζει από την υποβολή της τελικής επιμέτρησης και του μητρώου έργου. **Αν δεν υποβληθεί τελική επιμέτρηση και το μητρώο έργου από τον ανάδοχο**, η προθεσμία για τη διενέργεια της παραλαβής αρχίζει από την κοινοποίηση στον ανάδοχο της τελικής επιμέτρησης που συντάχθηκε από την υπηρεσία. Αν η παραλαβή δεν διενεργηθεί ή το πρωτόκολλο δεν εγκριθεί μέσα στις πιο πάνω προθεσμίες, η παραλαβή θεωρείται ότι έχει συντελεσθεί αυτοδίκαια **τριάντα (30) ημέρες** μετά την υποβολή από τον ανάδοχο σχετικής όχλησης για τη διενέργεια της και επιβάλλονται στα υπαίτια όργανα του φορέα κατασκευής του έργου οι πειθαρχικές ποινές που προβλέπονται στην παράγραφο 3 του άρθρου 40. Αν ο ανάδοχος δεν παραστεί κατά την παραλαβή ή υπογράψει "με επιφύλαξη" το σχετικό πρωτόκολλο, η παραλαβή θεωρείται ότι έχει συντελεστεί αυτοδίκαια **εξήντα (60) ημέρες** μετά την υποβολή ειδικής όχλησης.*

*Με απόφαση του Υπουργού Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων καθορίζεται το περιεχόμενο του **«μητρώου έργου»**, τα τεύχη, οι εκθέσεις, τα σχέδια, οι πίνακες, τα ηλεκτρονικά δεδομένα και τα λοιπά στοιχεία που το συνοδεύουν, καθώς και η μορφή των στοιχείων αυτών. Με προεδρικό*

διάταγμα που εκδίδεται με πρόταση του ίδιου Υπουργού καθορίζονται οι κυρώσεις που επιβάλλονται στον ανάδοχο σε περίπτωση μη υποβολής του μητρώου, η διαδικασία επιβολής των κυρώσεων, τα αρμόδια όργανα, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα»¹⁶⁵.

3. Για τη διενέργεια της προσωρινής παραλαβής η προϊσταμένη αρχή ορίζει την επιτροπή παραλαβής, αφού προηγουμένως η διευθύνουσα υπηρεσία της ανακοινώσει την περάτωση των εργασιών και τη σύνταξη της τελικής επιμέτρησης. Η επιτροπή είναι τριμελής, όταν όμως πρόκειται για σημαντικά έργα μπορεί να ορισθούν μέχρι και τέσσερα (4) επιπλέον μέλη για να περιληφθούν σε αυτήν τεχνικοί διαφόρων ειδικοτήτων, ανάλογα με τη φύση του έργου. Στην επιτροπή παραλαβής των έργων τουλάχιστον ο πρόεδρος δεν ορίζεται από υπαλλήλους της διευθύνουσας υπηρεσίας. Όταν ο φορέας που πρόκειται να χρησιμοποιήσει το έργο είναι άλλος από την υπηρεσία που το κατασκευάζει, η προϊσταμένη αρχή μπορεί να περιλάβει στην επιτροπή μέλη που υποδεικνύονται από το φορέα που θα χρησιμοποιήσει το έργο. Η επιτροπή παραλαβής συνέρχεται και διενεργεί την παραλαβή με πρωτοβουλία και ευθύνη του προέδρου της. Για την παραλαβή συντάσσεται πρωτόκολλο που υπογράφεται από όλα τα μέλη της επιτροπής, από τον τελευταίο επιβλέποντα που παρίσταται κατά τη διενέργειά της και από τον ανάδοχο που παραδίδει το έργο. Αν υπάρξει αδυναμία υπογραφής από τον Πρόεδρο ή μέλος της επιτροπής ή τον επιβλέποντα, το πρωτόκολλο υπογράφεται από τους υπόλοιπους με σχετική μεία των λόγων της αδυναμίας υπογραφής.

*«4. Η επιτροπή παραλαβής παραλαμβάνει το έργο ποσοτικά και ποιοτικά, ελέγχει κατά το δυνατόν τις επιμετρήσεις, με γενικές ή σποραδικές καταμετρήσεις, καταγράφει στο πρωτόκολλο τις ποσότητες της τελικής επιμέτρησης, όπως διορθώνονται από τους ελέγχους που γίνονται, **χωρίς να δεσμεύεται από το περιεχόμενο του τελικού συνοπτικού επιμετρητικού πίνακα, στον οποίο μπορεί να επέμβει διορθωτικά, αιτιολογεί τις τροποποιήσεις στις ποσότητες και αναγράφει τις παρατηρήσεις της για εργασίες που έχουν εκτελεσθεί με υπέρβαση των εγκεκριμένων ποσοτήτων ή κατά τροποποίηση των εγκεκριμένων σχεδίων»¹⁶⁶.***

Η επιτροπή επίσης ελέγχει κατά το δυνατόν την ποιότητα των εργασιών και αναγράφει στο πρωτόκολλο τις παρατηρήσεις της, ιδίως για τις εργασίες που κρίνονται απορριπτές ή ελαττωματικές, που πρέπει να αποκατασταθούν, ή παραδεκτές μεν αλλά με μείωση της τιμής τους.

5. Στην παραλαβή καλείται να παραστεί ο ανάδοχος. Η παραλαβή γίνεται νόμιμα και χωρίς την παρουσία του αναδόχου αν αυτός έχει κληθεί να παραστεί. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, όπως και στην περίπτωση που ο ανάδοχος αρνείται την υπογραφή του πρωτοκόλλου, του κοινοποιείται

¹⁶⁵ Η παρ. 2 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την **παρ. 2 του άρθρου 136 του Ν. 4070/2012.**

Η αντικατασταθείσα διάταξη:

2. Η προσωρινή παραλαβή διενεργείται μέσα σε έξι (6) μήνες από τη βεβαιωμένη περάτωση του έργου, εφόσον υποβληθεί από τον ανάδοχο η τελική επιμέτρηση του έργου μέσα σε δύο (2) μήνες από την πιο πάνω περάτωση. Αν η τελική επιμέτρηση υποβληθεί από τον ανάδοχο μεταγενέστερα, η πιο πάνω προθεσμία για τη διενέργεια της παραλαβής αρχίζει από την υποβολή της τελικής επιμέτρησης. Αν δεν υποβληθεί τελική επιμέτρηση από τον ανάδοχο η προθεσμία για τη διενέργεια της παραλαβής αρχίζει από την κοινοποίηση στον ανάδοχο της τελικής επιμέτρησης που συντάχθηκε από την υπηρεσία. Αν η παραλαβή δεν διενεργηθεί ή το πρωτόκολλο δεν εγκριθεί μέσα στις πιο πάνω προθεσμίες, η παραλαβή θεωρείται ότι έχει συντελεσθεί αυτοδίκαια τριάντα (30) ημέρες μετά την υποβολή από τον ανάδοχο σχετικής όχλησης για τη διενέργειά της και επιβάλλονται στα υπαίτια όργανα του φορέα κατασκευής του έργου οι προβλεπόμενες στην παράγραφο 3 του άρθρου 40 του παρόντος πειθαρχικές ποινές.

¹⁶⁶ Το σε εισαγωγικά πρώτο εδάφιο τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την **παρ. 3 του άρθρου 136 του Ν. 4070/2012.**

Η αντικατασταθείσα διάταξη:

Η επιτροπή παραλαβής παραλαμβάνει το έργο ποσοτικά και ποιοτικά, ελέγχει κατά το δυνατόν την επιμέτρηση με γενικές ή σποραδικές καταμετρήσεις, καταγράφει στο πρωτόκολλο τις ποσότητες της τελικής επιμέτρησης, όπως τυχόν διορθώνονται από τους ελέγχους που γίνονται, αιτιολογεί τις τυχόν τροποποιήσεις στις ποσότητες και αναγράφει τις παρατηρήσεις της για εργασίες που τυχόν έχουν εκτελεσθεί με υπέρβαση των εγκεκριμένων ποσοτήτων ή κατά τροποποίηση των εγκεκριμένων σχεδίων.

το πρωτόκολλο, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 1 του άρθρου 44 του παρόντος. Το πρωτόκολλο θεωρείται ως πράξη της διευθύνουσας υπηρεσίας και η σχετική ένσταση ασκείται μέσα στην προθεσμία της παράγραφο 1 του άρθρου 76 του παρόντος, υπολογιζόμενη από την υπογραφή του με επιφύλαξη ή από την κοινοποίηση στον ανάδοχο. Η προσωρινή παραλαβή ολοκληρώνεται με την έγκριση του πρωτοκόλλου από την προϊσταμένη αρχή. Αυτή μπορεί να αναβάλει την έγκριση του πρωτοκόλλου μέχρι να αποκατασταθούν από τον ανάδοχο τα ελαττώματα που διαπιστώθηκαν. Η έγκριση γίνεται μέσα σε ένα (1) μήνα από την πλήρη αποκατάσταση.

6. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου έχουν ανάλογη εφαρμογή και για τις περιπτώσεις παραλαβής τμημάτων έργων που περατώθηκαν και μπορεί να έχουν αυτοτελή χρήση, όπου αυτό προβλέπεται από τη σύμβαση, καθώς επίσης και σε όλες τις περιπτώσεις που μια εργολαβία δεν συνεχίζεται, όπως στις περιπτώσεις διάλυσης και έκπτωσης.

7. Απαραίτητο στοιχείο για την προσωρινή παραλαβή κάθε δημόσιου έργου είναι ο Φάκελος Ασφάλειας και Υγείας (ΦΑΥ), σύμφωνα με την απόφαση ΔΕΕΠΠ/οικ.433/ 19.9.2000 (ΦΕΚ Β' 1176) του Υφυπουργού Π.Ε.Χ.Δ.Ε.¹⁶⁷

Άρθρο 74

Χρόνος υποχρεωτικής συντήρησης των έργων

1. Ο χρόνος εγγύησης, κατά τον οποίο ο **ανάδοχος φέρει τον κίνδυνο του έργου και** υποχρεούται στη συντήρησή του, σύμφωνα με τα άρθρα 58 παράγραφος 1 και 75 παράγραφος 2 του παρόντος και μετά την πάροδο του οποίου ενεργείται η οριστική παραλαβή, ορίζεται **γενικά σε δεκαπέντε (15) μήνες**. Σε εντελώς ειδικές περιπτώσεις μπορεί με τα συμβατικά τεύχη να ορίζεται **μεγαλύτερος χρόνος εγγύησης ενδεχομένως** και με ιδιαίτερο αντάλλαγμα, **όχι όμως μεγαλύτερος από τρία (3) έτη**. Για έργα προϋπολογισμού υπηρεσίας μέχρι του ορίου που γίνονται δεκτές στις δημοπρασίες εργοληπτικές επιχειρήσεις **A2 τάξης¹⁶⁸**, εφόσον η φύση των εργασιών το επιτρέπει ή για έργα που δεν νοείται μακροχρόνια συντήρησή τους, μπορεί με τα συμβατικά τεύχη να καθορίζεται χρόνος εγγύησης μικρότερος των δεκαπέντε (15) μηνών. Ο χρόνος εγγύησης αρχίζει από τη βεβαιωμένη περάτωση των εργασιών αν μέσα σε δύο (2) μήνες από αυτή υποβληθεί από τον ανάδοχο η τελική επιμέτρηση, άλλως από την ημερομηνία που υποβλήθηκε ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο συντάχθηκε η τελική επιμέτρηση.

2. Κατά το χρόνο εγγύησης και υποχρεωτικής συντήρησης ο ανάδοχος είναι υποχρεωμένος να επιθεωρεί τακτικά τα έργα, να τα διατηρεί σε ικανοποιητική κατάσταση και να αποκαθιστά κάθε βλάβη τους. Εργασίες για την αποκατάσταση βλαβών από τη χρήση εκτελούνται με έγκριση της υπηρεσίας και η δαπάνη αποδίδεται στον ανάδοχο ή οι εργασίες αυτές εκτελούνται από την υπηρεσία.

Αν ο ανάδοχος παραλείπει τις υποχρεώσεις του για τη συντήρηση των έργων κατά τον χρόνο εγγύησης, οι απαραίτητες εργασίες μπορεί να εκτελεσθούν από την υπηρεσία με οποιοδήποτε τρόπο σε βάρος και για λογαριασμό του υπόχρεου αναδόχου.

¹⁶⁷ Μετά την Υπ.Απόφαση 433/19-9-2000 (ΦΕΚ Β' 1176/22-9-2000) κατέστη υποχρεωτική η καθιέρωση του Φακέλου Ασφάλειας και Υγείας (ΦΑΥ) ως απαραίτητου στοιχείου για την προσωρινή και οριστική παραλαβή των Δημοσίων Έργων.

Κατά την απόφαση, η Επιτροπή θα διαπιστώνει την ύπαρξη ΦΑΥ στο παραλαμβανόμενο έργο και θα αναγράφεται σχετική παρατήρηση στο Πρωτόκολλο, δεν θα παραλαμβάνει δε το έργο αν δεν υφίσταται ΦΑΥ ή αν αυτός δεν είναι αρκούντως ενημερωμένος. **Άρα η έλλειψη ή πλημμελής ενημέρωση του ΦΑΥ είναι λόγος αναβολής (διακοπής) της παραλαβής.**

¹⁶⁸ 300.000 ΕΥΡΩ σήμερα.

Άρθρο 75

Οριστική Παραλαβή

1. Στην οριστική παραλαβή εφαρμόζονται οι διατάξεις για την προσωρινή παραλαβή των παραγράφων 3, 5 και 6 του άρθρου 73 του παρόντος.

2. Η οριστική παραλαβή γίνεται μετά την προσωρινή και την πάροδο του χρόνου υποχρεωτικής από τον ανάδοχο συντήρησης. **Πρέπει να διενεργηθεί μέσα σε δύο (2) μήνες από τότε που λήγει ο χρόνος εγγύησης**, σύμφωνα με το άρθρο 74 του παρόντος. *«Αν η οριστική παραλαβή δεν διενεργηθεί μέσα σε αυτήν την προθεσμία, θεωρείται ότι έχει συντελεσθεί **αυτοδίκαια εξήντα (60) ημέρες μετά την υποβολή από τον ανάδοχο σχετικής όχλησης για τη διενέργειά της και επιβάλλονται στα υπαίτια όργανα του φορέα κατασκευής του έργου οι πειθαρχικές ποινές που προβλέπονται στην παράγραφο 3 του άρθρου 40.**»¹⁶⁹*

Αν η προσωρινή παραλαβή δεν έχει διενεργηθεί μέχρι την οριστική παραλαβή, διενεργείται ταυτόχρονα προσωρινή και οριστική παραλαβή.

3. Κατά την οριστική παραλαβή ελέγχεται **πάλι η καλή κατάσταση των εργασιών.**

4. Μετά την οριστική παραλαβή του έργου ο ανάδοχος **ευθύνεται κατά τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα.** Σε περιπτώσεις ειδικών έργων, με τα συμβατικά τεύχη μπορεί να ορίζονται πρόσθετες ευθύνες ή υποχρεώσεις του αναδόχου και μετά την οριστική παραλαβή.

5. Οι διατάξεις της **προηγούμενης παραγράφου και της παραγράφου 3 του άρθρου 176¹⁷⁰** του παρόντος εφαρμόζονται είτε η οριστική παραλαβή διενεργηθεί πραγματικά είτε συντελεσθεί αυτοδίκαια.

*«6. Η συντέλεση της οριστικής παραλαβής αποτελεί την αφετηρία της παραγραφής των απαιτήσεων του αναδόχου από την εργολαβική σύμβαση **που δεν έχουν ήδη παραγραφεί**, σύμφωνα με τις ειδικότερες διατάξεις του παρόντος νόμου.»¹⁷¹*

7. Αν η παραλαβή συντελεσθεί αυτοδίκαια και διαπιστωθούν εκ των υστέρων διαφορές στις ποσότητες των εργασιών που εκτελέστηκαν ο ανάδοχος έχει υποχρέωση να επιστρέψει το εργολαβικό αντάλλαγμα που τυχόν έχει καταβληθεί για τις εργασίες αυτές.

8. Απαραίτητο στοιχείο για την οριστική παραλαβή κάθε δημόσιου έργου είναι ο **Φάκελος Ασφάλειας και Υγείας (ΦΑΥ).**

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ - ΟΡΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΛΑΒΗ

¹⁶⁹ Το σε εισαγωγικά τρίτο εδάφιο τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την **παρ. 4 του άρθρου 136 του Ν. 4070/2012.**

Η αντικατασταθείσα διάταξη:

Αν η οριστική παραλαβή δεν διενεργηθεί μέσα σ' αυτήν την προθεσμία, θεωρείται ότι έχει **συντελεσθεί αυτοδίκαια τριάντα (30) ημέρες μετά την υποβολή από τον ανάδοχο σχετικής όχλησης** για τη διενέργειά της και επιβάλλονται στα υπαίτια όργανα του φορέα κατασκευής του έργου οι προβλεπόμενες από την παράγραφο 3 του άρθρου 40 του παρόντος πειθαρχικές ποινές.

¹⁷⁰ Αφορά την επιβολή διοικητικών κυρώσεων στον ανάδοχο αν προκύψουν τεχνικά προβλήματα του έργου.

¹⁷¹ Η παρ. 6 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με την **παρ. 2 του άρθρου 137 του Ν. 4070/2012.**

Η αντικατασταθείσα διάταξη:

6. Η συντέλεση της οριστικής παραλαβής αποτελεί την αφετηρία της παραγραφής των απαιτήσεων του αναδόχου από την εργολαβική σύμβαση.

Στη συνέχεια διενεργείται η **προσωρινή και η οριστική παραλαβή** του έργου, με την έγκριση του σχετικού πρωτοκόλλου, στην σύνταξη του οποίου προβαίνει αντίστοιχα η επιτροπή προσωρινής και οριστικής παραλαβής (**άρθρα 53 και 55 ΠΔ 609/85**)¹⁷².

Ειδικές διατάξεις για τη σύσταση της επιτροπής παραλαβής περιέχονται στο π.δ. 171/87 (άρθρο 16).

Με το πρωτόκολλο διαπιστώνεται η σύμφωνα με τη σύμβαση εκτέλεση του έργου ή η ύπαρξη κακοτεχνιών που πρέπει να αποκατασταθούν, οπότε στην περίπτωση αυτή η έγκριση του πρωτοκόλλου γίνεται μετά την αποκατάσταση¹⁷³.

Η διενέργεια της προσωρινής παραλαβής γίνεται μέσα σε 6 μήνες από την ημερομηνία που φέρει η βεβαίωση περαίωσης, εφόσον όμως υποβληθεί η τελική επιμέτρηση και το μητρώο του έργου εντός διμήνου από της περαιώσεως. Αλλιώς η προθεσμία των 6 μηνών αρχίζει από την υποβολή της τελικής επιμέτρησης και του μητρώου του έργου.

Το **μητρώο του έργου** εισήχθη ως θεσμός με το **N. 4070/2012** και το περιεχόμενό του πρόκειται να συγκεκριμενοποιηθεί με απόφαση του Υπουργού ΥΜΕΔΙ. Επίσης, με ΠΔ θα καθορισθούν συνέπειες κλπ για τον ενάδοχο αν δεν υποβάλλει το μητρώο του έργου.

Το Πρωτόκολλο προσωρινής παραλαβής αφορά παραλαβή τόσο ποσοτική όσο και ποιοτική του έργου. Η Επιτροπή ελέγχει κατά το δυνατόν τις επιμετρήσεις, με γενικές ή σποραδικές καταμετρήσεις, καταγράφει στο πρωτόκολλο τις ποσότητες της τελικής επιμέτρησης, όπως διορθώνονται από τους ελέγχους που γίνονται, χωρίς να δεσμεύεται

¹⁷² **ΣτΕ 1082/2010.** Συνιστά ουσιώδη τύπο της διαδικασίας παραλαβής του έργου, προσωρινής ή οριστικής, η κλήση του αναδόχου να παραστεί κατά την παραλαβή και να υπογράψει το σχετικό πρωτόκολλο. Η εν λόγω κλήση πρέπει να γίνει σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 29 παρ. 1 του π.δ. 609/85, δηλαδή με όργανο της υπηρεσίας κ.λπ. και τη σύνταξη σχετικού αποδεικτικού. Η υποχρέωση αυτή της Υπηρεσίας δεν αίρεται από το γεγονός ότι ο ανάδοχος μπορεί να ασκήσει κατά του πρωτοκόλλου παραλαβής τα προβλεπόμενα ενδικοφανή και ένδικα μέσα, όπως, άλλωστε, ρητώς προβλέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 6 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (ν. 2690/1999 - Α' 45) (πρβλ. ΣτΕ 631/2007, 484/2004, 2235/1993).

¹⁷³ **ΣτΕ 1502/2006.** Για την παραλαβή ενός έργου η επιτροπή παραλαβής συντάσσει *πρωτόκολλο* στο οποίο αναγράφονται οι επί μέρους παρατηρήσεις της αναφορικά με τις εκτελεσθείσες εργασίες. Του πρωτοκόλλου λαμβάνει γνώση ο ανάδοχος δια της υπογραφής του ή δια της κοινοποίησώς του σ' αυτόν. Οι εν λόγω *παρατηρήσεις* μπορούν να καταγραφούν σε **χωριστή έκθεση**, όμως ο ανάδοχος πρέπει να λάβει γνώση και της εκθέσεως αυτής (δια της υπογραφής της ή της κοινοποίησώς της σ' αυτόν) ώστε, σε περίπτωση διαφωνίας του με τις αναγραφόμενες στην έκθεση παρατηρήσεις, να είναι σε θέση να ασκήσει ένσταση κατά του οικείου πρωτοκόλλου (συνοδευομένου από την έκθεση), το οποίο κατά την διάταξη του άρθρου 53 παρ. 3 του π.δ. 609/1985, θεωρείται ως πράξη της Διευθύνουσας Υπηρεσίας και υπόκειται σε ένσταση.

από το περιεχόμενο του τελικού συνοπτικού επιμετρητικού πίνακα, στον οποίο μπορεί να επέμβει διορθωτικά (δυνατότητα που προστέθηκε με το Ν. 4070/2012), αιτιολογεί τις τροποποιήσεις στις ποσότητες και αναγράφει τις παρατηρήσεις της για εργασίες που έχουν εκτελεσθεί με υπέρβαση των εγκεκριμένων ποσοτήτων ή κατά τροποποίηση των εγκεκριμένων σχεδίων.

Η επιτροπή επίσης ελέγχει κατά το δυνατόν την **ποιότητα των εργασιών** και αναγράφει στο πρωτόκολλο τις παρατηρήσεις της, ιδίως για τις εργασίες που κρίνονται απορριπτέες ή ελαττωματικές, που πρέπει να αποκατασταθούν, ή παραδεκτές μεν αλλά με μείωση της τιμής τους.

Σύμφωνα με τη νομολογία, η Επιτροπή δεν μπορεί να αναβάλλει την παραλαβή για να τακτοποιηθούν συμβατικά εργασίες που τυχόν έχουν εκτελεσθεί πέραν των συμβατικών, αλλά μόνο αναγράφει τις παρατηρήσεις της, πράγμα που μπορεί να χρησιμεύσει για τα αρμόδια όργανα (Δ.Υ. και Π.Α.) να αναλάβουν πρωτοβουλία για την τακτοποίηση των ποσοτήτων. Αναβολή μπορεί να δοθεί μόνο αν διαπιστωθεί η ύπαρξη ελαττωμάτων και προβλημάτων ποιότητας των εργασιών¹⁷⁴.

Η παραλαβή θεωρείται ως **αυτοδικαίως συντελεσθείσα** αν εντός μηνός από της υποβολής, εκ μέρους του αναδόχου σχετικής **οχλήσεως**, δεν συντελεσθεί με την σύνταξη πρωτοκόλλου και την έγκρισή του. Η αυτοδίκαιη δηλαδή παραλαβή εξαρτάται από την υποβολή οχλήσεως. Αλλιώς η επιτροπή προβαίνει νόμιμα σ' αυτήν παρά την παρέλευση των προθεσμιών (**ΣΤΕ 3425/2007, ΔΕΑ 942/92 ΔιΔικ 1994,391**)¹⁷⁵

¹⁷⁴ **ΣΤΕ 1208/2009.** Η οριστική παραλαβή του έργου, από της οποίας παύει κατά νόμον η ευθύνη του αναδόχου για τυχόν πλημμέλειες αυτού θεωρείται κατ' αρχήν ως συντελεσθείσα αυτοδικαίως εάν

- παρέλθει άπρακτο δίμηνο από της συμπληρώσεως του χρόνου εγγυήσεως του έργου,
- μετά δε την πάροδο του διμήνου αυτού απευθυνθεί από τον ανάδοχο ειδική περί αυτού όχληση της Υπηρεσίας, παρέλθουν δε και τριάντα ημέρες από της υποβολής της εν λόγω οχλήσεως.

Η πάροδος όμως των προθεσμιών αυτών **δεν επάγεται την αυτοδίκαιη συντέλεση** της παραλαβή αυτής στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες, μέχρι την εκπνοή των εν λόγω προθεσμιών, είτε είχε εγκριθεί το υπό της Επιτροπής Παραλαβής των άρ. 53 και 55 π.δ. 609/86 πρωτόκολλο, με το οποίο διαπιστώνεται η ύπαρξη πλημμελειών, είτε είχε απευθυνθεί από την Δ.Υ. προς τον ανάδοχο, ως προς τις διαπιστωθείσες πλημμέλειες, η στο άρ. 46 παρ. 2 του ίδιου π.δ. προβλεπόμενη ειδική διαταγή, η οποία επάγεται παράταση των προθεσμιών συντελέσεως της παραλαβής (πρβλ. ΣΤΕ 1442/92, 4195/96, 4136/98, 3489/96 7μ., 3911/96).

Η αυτοδικαίως συντελούμενη προσωρινή και οριστική παραλαβή αφορά αδιακρίτως σε όλο το έργο, ήτοι σε όλες τις εργασίες που έχουν εκτελεσθεί, αδιαφόρως αν οι εργασίες αυτές είναι συμβατικές ή υπερσυμβατικές (ΣΤΕ 2959/97 7μ., 3594/99). Εξάλλου, κατά τις αυτές διατάξεις, ιδία δε εκ του συνδυασμού της παρ. 6 του άρ. 11 του Ν. 1418/84 και της παρ. 5 του άρ. 53 του π.δ. 609/85, προς παραλαβή αποπερατωθέντος τμήματος του έργου απαιτείται είτε σχετική πρόβλεψη στη σύμβαση είτε πάντως να πρόκειται περί τμήματος του έργου δεκτικού αυτοτελούς παραλαβής (ΣΤΕ 2959/97 7μ.).

¹⁷⁵ **Στα έργα των Δήμων** υπάρχουν ειδικές διατάξεις για την παραλαβή των έργων (άρθρο **16 του π.δ. 171/87**).

Η **οριστική παραλαβή** διενεργείται μέσα σε **2 μήνες** από τη λήξη του χρόνου εγγύησης. Αλλιώς σε 60 ημέρες **από την επίδοση οχλήσεως** εκ μέρους του εργολάβου προς τον κύριο του έργου (οι 30 ημέρες του προϊσχύσαντος δικαίου έγιναν 60, με το Ν. 4070/2012)¹⁷⁶. Αν μέχρι τότε δεν έχει γίνει προσωρινή παραλαβή γίνεται ταυτόχρονα προσωρινή και οριστική.¹⁷⁷

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ:

ΣΤΕ 358/93, 2235/90. Κατά την έγκριση του πρωτοκόλλου παραλαβής η Π.Α. μπορεί να εγκρίνει, να απορρίψει ή ακόμα και να τροποποιήσει το πρωτόκολλο.

ΣΤΕ 3485/94, ΣΤΕ 276/2001. Δεν είναι επιτρεπτή η επ' ευκαιρία της προσωρινής παραλαβής προβολή οικονομικών απαιτήσεων από τον ανάδοχο. Η προβολή τέτοιων απαιτήσεων γίνεται με τον προτελικό και στην περίπτωση της οριστικής παραλαβής με τον τελικό λογαριασμό

ΣΤΕ 2241/93. Με την οριστική παραλαβή του έργου παύει κατ' αρχήν (πράγμα που σημαίνει ότι υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου **692 ΑΚ** –*ελλείψεις που δεν μπορούν κατά την παραλαβή να διαπιστωθούν με κανονική εξέταση, ή αν ο εργολάβος τις απέκρυψε με δόλο*- εξακολουθεί να ευθύνεται ο εργολάβος) η ευθύνη του αναδόχου για τυχόν πλημμέλειες του έργου

ΣΤΕ 4182/2000. Εφόσον κατά την παραλαβή αποκαλύφθηκαν **πλημμέλειες** η υπηρεσία δεν υποχρεούται να παραλάβει, αλλά δικαιούται να αναβάλλει για εύλογο διάστημα την παραλαβή, ώστε να κρίνει σχετικά με το ουσιώδες ή μη των πλημμελειών. Κατά το διάστημα της αναβολής δεν τρέχει η προθεσμία αυτοδίκαιης παραλαβής

ΔΕΑ 2758/2004 . Επειδή, από τις παραπάνω διατάξεις" συνάγεται ότι η προσωρινή και οριστική παραλαβή του έργου που περατώθηκε και στην περίπτωση μη συνέχισης της εργολαβίας λόγω διάλυσης της ή έκπτωσης του αναδόχου, η παραλαβή περατωθέντος τμήματος ή τμημάτων του έργου ολοκληρώνεται με την έγκριση του σχετικού πρωτοκόλλου από την Προϊσταμένη Αρχή, θεωρείται δε τούτο ως εκτελεστή πράξη της Διευθύνουσας Υπηρεσίας. Κατά τη διαδικασία αυτή η Επιτροπή παραλαβής, ελέγχοντας τις εργασίες που εκτελέστηκαν ποσοτικά και ποιοτικά, έχει την εξουσία **να επιφέρει τροποποιήσεις** στην τελική επιμέτρηση, αν διαπιστώσει αιτιολογημένα ότι οι αναγραφόμενες σ' αυτήν εργασίες είναι **διαφορετικές** από τις πράγματι εκτελεσθείσες, εκτός και αν οι συγκεκριμένες εργασίες έχουν ήδη οριστικοποιηθεί κατά τη διοικητική και ένδικη διαδικασία, ύστερα από σχετική αμφισβήτηση της τελικής επιμέτρησης.

Υπό την έννοια αυτή, με δεδομένο δηλαδή ότι κατά την παραλαβή δεν γίνεται απλά έλεγχος των ποσοτήτων της τελικής επιμέτρησης, αλλά παραλαμβάνεται το έργο ή τμήμα του, όπως ακριβώς κατασκευάστηκε από τον ανάδοχο και στην κατάσταση που βρίσκεται αυτό κατά τη χρονική στιγμή της παραλαβής, η κοινοποίηση στον ανάδοχο της τελικής επιμέτρησης που συντάσσει η υπηρεσία κατά τις διατάξεις του άρθρου 38 § 5 του π.δ. 609/ 1985 δεν αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την ολοκλήρωση της προσωρινής και οριστικής παραλαβής και η παράλειψη της οριζόμενης από τις ίδιες αυτές διατάξεις κοινοποίησης ή η μη νόμιμη κοινοποίηση της

¹⁷⁶ **ΔΕΑ 1966/2007** . Η απαιτούμενη από την παραπάνω διάταξη του άρθρου 53 παρ. 4 του π.δ. 609/1985 όχληση εκ μέρους του αναδόχου, αποσκοπούσα στο να υπενθυμίσει στην αρμόδια υπηρεσία την πάροδο του χρόνου εντός του οποίου έπρεπε να διενεργηθεί η παραλαβή, στο να παρασχεθεί στην υπηρεσία αυτή μία ακόμη δυνατότητα νομότυπης παραλαβής, αλλά και στο να καταστήσει σαφή την, μετά την πάροδο του χρόνου τούτου, οριστική βούληση του αναδόχου για εκκαθάριση της εργολαβίας, ενεργείται **εγκύριως μόνον μετά την παρέλευση της τασσόμενης για την αυτεπάγγελτη ενέργεια προθεσμίας**, όχληση δε γενόμενη **πριν την πάροδο** της παραπάνω προθεσμίας δεν επάγεται τη συντέλεση της αυτοδίκαιης παραλαβής και στην περίπτωση ακόμη κατά την οποία παρέλθουν ακολούθως άπρακτες οι κατά τις πιο πάνω διατάξεις προθεσμίες συντέλεσης της αυτεπάγγελτης παραλαβής (πρβλ. ΣΤΕ 3489/1996).

¹⁷⁷ **ΣΤΕ 2443/2006.** Αν, μέχρι την οριστική παραλαβή, δηλαδή μέσα σε δύο μήνες από την λήξη του δεκαπεντάμηνου, καταρχήν, χρόνου εγγυήσεως, δεν έχει διενεργηθεί προσωρινή παραλαβή του έργου με την σύνταξη σχετικού πρωτοκόλλου, διενεργείται ταυτόχρονα προσωρινή και οριστική παραλαβή. Συνεπώς, σε μια τέτοια περίπτωση, μετά την πάροδο του ως άνω διαστήματος, **δεν επιτρέπεται η σύνταξη μόνου του πρωτοκόλλου προσωρινής παραλαβής.**

τελικής επιμέτρησης δεν οδηγεί σε ακυρότητα του συντασσόμενου από την Επιτροπή σχετικού πρωτοκόλλου παραλαβής...

ΑΥΤΟΔΙΚΑΙΗ ΠΑΡΑΛΑΒΗ

Αυτοδίκαιη παραλαβή συντελείται, αν συντρέξουν οι νόμιμες προϋποθέσεις, ως ποινή για την κωλυσιεργία των υπηρεσιών του κυρίου του έργου που εμπλέκονται στη διαδικασία της παραλαβής να υλοποιήσουν έγκαιρα την παραλαβή.

Για να συντελεσθεί **αυτοδίκαιη οριστική παραλαβή** πρέπει να συντρέξουν οι παρακάτω **προϋποθέσεις**:

- Να εκδόθηκε **βεβαίωση περάτωσης** εργασιών
- Να υποβλήθηκε εμπρόθεσμα **τελικός συνοπτικός επιμετρητικός πίνακας**. Μη υποβολή ή μη εμπρόθεσμη υποβολή σημαίνει ότι η συνολική προθεσμία παραλαβής αρχίζει να τρέχει από την υποβολή της επιμέτρησης.
- Να **παρέλθει ο χρόνος εγγύησης**, δηλ. 15 μήνες (ή ο προβλεπόμενος στη σύμβαση χρόνος) από την ημερομηνία περάτωσης του έργου
- Να πέρασε **δίμηνο** από τη λήξη του διαστήματος εγγύησης, χωρίς να εγκριθεί η οριστική παραλαβή
- Να υποβλήθηκε **ειδική όχληση** μετά το πέρας διμήνου από τη λήξη του χρόνου εγγύησης, στην αρμόδια για τη διενέργεια της οριστικής παραλαβής υπηρεσία
- Να παρέλθει **προθεσμία 30 ημερών** από την υποβολή της ειδικής όχλησης για την προσωρινή και **60 ημερών** για την οριστική παραλαβή.

Οι οχλήσεις του αναδόχου πρέπει να ακολουθούν τη συμπλήρωση των προθεσμιών και να μην είναι πρόωρες.

Η υποβολή ένστασης δεν θεωρείται όχληση (ΣτΕ 1422/92).

Η αυτοδίκαιη παραλαβή εξομοιώνεται απόλυτα, όσον αφορά τα αποτελέσματά της με την κανονική. Επομένως όλες οι εργασίες που αναφέρονται στην τελική επιμέτρηση θεωρούνται ως πραγματικές και ότι παραλήφθηκαν πραγματικά και οριστικά, ανεξάρτητα αν αυτές εκτελέστηκαν έντεχνα και σύμφωνα με τη σύμβαση ή καθ' υπέρβαση αυτής και δεν υπάρχει πλέον στάδιο εκ των υστέρων αμφισβήτησής τους (ΔΕΑ 433/90 ΕπΔΕργ 1991,59).

Μετά την οριστική παραλαβή, πραγματική ή αυτοδίκαιη, ο ανάδοχος ευθύνεται, κατά τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα, για άλλα 10 χρόνια (σύμφωνα με τη

γενική παραγραφή που ορίζει το άρθρο 693 του ΑΚ για τις αξιώσεις του εργοδότη), για ελλείψεις του έργου που μπορούν να θεωρηθούν ως κεκρυμμένα ελαττώματα (692 ΑΚ).

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.

ΣΤΕ 2235/90, 1297/89

Τα υποβαλλόμενα στην Π.Α. Πρωτόκολλα προσωρινής και οριστικής παραλαβής εγκρίνονται (με δικαίωμα τροποποιήσεων) **εντός τριμήνου**, άλλως **εγκρίνονται αυτοδικαίως όπως υποβλήθηκαν** και δεν μπορεί στη συνέχεια να τα τροποποιήσει η Π.Α.¹⁷⁸.

ΣΤΕ 4195/96, Διδικ 98, 1001.

Οριστική παραλαβή του έργου, πότε συντελείται αυτοδικαίως. Ουσιώδη και επουσιώδη ελαττώματα του έργου-συνέπειες

ΣΤΕ 2647/96 και 2959/97 (7μελής)

Η αυτοδικαίως συντελουμένη προσωρινή και οριστική παραλαβή αφορά αδιακρίτως σ' ολόκληρο το έργο, δηλαδή σε όλες τις εκτελεσθείσες εργασίες προς κατασκευήν του έργου αυτού, αδιαφόρως αν οι εργασίες αυτές είναι συμβατικές ή υπερσυμβατικές. Περαιτέρω από τις παραπάνω διατάξεις συνάγεται ότι αν η επιτροπή παραλαβής διαπιστώσει ότι κάποιες εργασίες εκτελέσθηκαν καθ' υπέρβαση των εγκεκριμένων ποσοτήτων ή κατά τροποποίηση των εγκεκριμένων σχεδίων, δεν μπορεί ν' αναβάλει την συνέχιση της διενέργειας της παραλαβής, αλλά μόνο να σημειώσει επί του πρωτοκόλλου τις σχετικές παρατηρήσεις της.

Αν παρ' όλα αυτά αναβάλει την συνέχιση τότε η αναβολή αυτή δεν συνεπάγεται την παράταση του νόμιμου χρόνου διενέργειας της παραλαβής η οποία συντελείται αυτοδίκαια μόλις παρέλθει ο νόμιμος χρόνος.

Μετά την οριστική παραλαβή ακόμα και αν επέλθει αυτοδίκαια, ο εργοδότης υποχρεούται

- Να διακανονίσει τους οικονομικούς του λογαριασμούς εξοφλώντας το υπόλοιπο του εργολαβικού ανταλλάγματος
- Να επιστρέψει τις εγγυητικές επιστολές. Σε περίπτωση αδικαιολόγητης παρακράτησής τους, πέραν του τριμήνου από τότε που μπορούσε και όφειλε να γίνει η οριστική παραλαβή, υποχρεούται στην καταβολή τόκων και προμηθειών.

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΟΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΛΑΒΗΣ

Η συντέλεση της πραγματική ή αυτοδίκαιης οριστικής παραλαβής σημαίνει την έναρξη της **πενταετούς προθεσμίας παραγραφής** των απαιτήσεων του αναδόχου, κατά του κυρίου του έργου, κατά την γενική διάταξη του Κώδικα Δημοσίου Λογιστικού (**ΔΕΑ 1458/1990, Διδ 1990, 1391**). Μετά την οριστική παραλαβή ο εργολάβος ευθύνεται μόνο για **κεκρυμμένα ελαττώματα του έργου** (που δεν μπορούσαν να διαγνωσθούν

¹⁷⁸ **ΣΧΟΛΙΟ:** Το ζήτημα αυτό είναι κατά τη γνώμη μου διαφορετικό από την αυτοδίκαιη παραλαβή για την οποία υπάρχουν ειδικές διατάξεις και προϋποτίθεται ρητά **όχληση του αναδόχου**, και παρέλευση προθεσμίας μηνός από της οχλήσεως αυτής. Με την αυτοδίκαιη παραλαβή παραλαμβάνεται «οιονεί πραγματικά» το έργο όπως αποτυπώνεται στην τελική επιμέτρηση του αναδόχου, ενώ με την αυτοδίκαιη έγκριση, όπως το έργο αποτυπώνεται στο Πρωτόκολλο Προσωρινής Παραλαβής.

με κανονική εξέταση, ή απεκρύβησαν δολίως) κατά τις διατάξεις του **ΑΚ (692)**. Μετά την οριστική παραλαβή δεν υπάρχει στάδιο αμφισβήτησης των εργασιών που περιλαμβάνονταν στην τελική επιμέτρηση (**ΑΠ 235/1973, ΝοΒ 21, 1081**).

Μετά την αυτοδίκαιη παραλαβή, ο κύριος του έργου μπορεί να μην καταβάλει το οφειλόμενο, ή να αναζητήσει το καταβληθέν εργολαβικό αντάλλαγμα, μόνο για τις εργασίες εκείνες, προς κατασκευή του έργου που **δεν εκτελέσθηκαν**, δηλαδή για εργασίες συμβατικές ή υπερσυμβατικές που παρελήφθησαν μεν από τον κύριο του έργου, λόγω της συντελεσθείσας αυτοδικαίως παραλαβής, οι οποίες όμως **αποδεικνύεται εκ των υστέρων ότι δεν εκτελέσθηκαν** στην πραγματικότητα (**ΣΤΕ 4109/2001, ΕΛΔ 43, 1129**).

Ταυτόχρονη διενέργεια της προσωρινής και οριστικής παραλαβής χωρεί μόνο στις περιπτώσεις όπου δεν συντελέσθηκε καθόλου προσωρινή παραλαβή και πληρώθηκαν οι όροι για την αυτοδίκαιη διενέργεια της οριστικής παραλαβής (**ΣΤΕ 4195/96, Διδ 1998, 1001**).

«Άρθρο 75Α

Απόσβεση δικαιωμάτων αναδόχου

Με την επιφύλαξη μικρότερων προθεσμιών που προβλέπονται στον παρόντα νόμο τα εν γένει δικαιώματα του αναδόχου από τη σύμβαση αποσβέννυνται και οποιαδήποτε εξ αυτών αξίωση παραγράφεται, εάν αυτά δεν ασκηθούν, με σχετική αίτηση του προς τη διευθύνουσα υπηρεσία, μέσα σε προθεσμία δύο (2) μηνών από την εμφάνιση της γενεσιουργού τους αιτίας»¹⁷⁹.

Το άρθρο 75 Α τέθηκε με το Ν. 4070/2012 (άρθρο 137 παρ. 1). Οι λόγοι θέσπισης και ο σκοπός της διάταξης προκύπτει από την Αιτιολογική Έκθεση του νόμου, σύμφωνα με την οποία, το προηγούμενο δίκαιο επέτρεπε στους αναδόχους των έργων να προβάλλουν αξιώσεις μέχρι και την υποβολή της τελικής επιμέτρησης, πράγμα που είχε ως αποτελέσματα, την υπέρβαση του προϋπολογισθέντος κόστους, τον αιφνιδιασμό του κυρίου του έργου, και την συνακόλουθη αδυναμία του να διαχειρισθεί εγκαίρως την εργολαβία, ασκώντας τα εργαλεία που του παρέχει ο νόμος (διακοπή των εργασιών, μείωση του συμβατικού αντικειμένου, διάλυση εργολαβίας και επαναδημοπράτηση).

¹⁷⁹ Το άρθρο 75Α προστέθηκε με την παρ. 1 του άρθρου 137 του Ν. 4070/2012.

Για τη θεραπεία του προβλήματος, τέθηκε δίμηνη αποσβεστική προθεσμία, από την εμφάνιση της γενεσιουργού αιτίας της αξίωσης, να την θέτει υπόψη της Δ.Υ. προκειμένου αυτή να λάβει τα μέτρα της.

Η διάταξη αυτή είναι σημαντικότερη, αφού υποχρεώνει τον ανάδοχο να προβάλλει έγκαιρα κάθε αξίωσή του (π.χ. όταν εκτελεί εργασίες πέραν των συμβατικών, οι οποίες απαιτούν την σύναψη συμπληρωματικής σύμβασης) και είναι πολύ πρόωρο να εκτιμηθεί αν τελικώς επιτύχει τον στόχο της. Πάντως υπό το πρίσμα αυτό, η γνωστή πάγια νομολογία κατά την οποία «εφόσον δοθεί έγγραφη εντολή στον ανάδοχο για παρέκκλιση από τη σύμβαση, ή εφόσον κριθεί μεταγενέστερα ότι εργασίες που εκτέλεσε ο ανάδοχος και ήταν αναγκαίες για την εκτέλεση της σύμβασης μπορούν να νομιμοποιούνται» θα αναθεωρηθεί, αφού ο εργοδότης θα προβάλλει την τυχόν έλλειψη έγγραφης αίτησης για τακτοποίησή τους, ή την εκπρόθεσμη υποβολή αίτησης, για να επιτύχει την απόσβεση της σχετική απαίτησης.

Με δυο λόγια, η διάταξη αποτρέπει τον ανάδοχο, από το να δέχεται τις διαβεβαιώσεις της Δ.Υ. ή του κυρίου του έργου περί τακτοποίησης των εκκρεμοτήτων στη συνέχεια της εργολαβίας και τον υποχρεώνει να τις προβάλλει και μάλιστα διασφαλίζοντας αποδεικτικά στοιχεία **περί τον χρόνο εμφάνισης** της *«γενεσιουργού αιτίας»*, αφού στη συνέχεια ο εργοδότης θα έχει κάθε συμφέρον να επικαλείται ότι η εμφάνιση αυτή έλαβε χώρα παλαιότερα από τον χρόνο που επικαλείται ο ανάδοχος, ώστε να επιτύχει την παραγραφή.

Επίσης είναι ζήτημα πως θα κρίνουν το δικαστήριο το ζήτημα της εμφάνισης της γενεσιουργού αιτίας, δηλαδή αν η εμφάνιση αυτή θα θεωρηθεί άπαξ ή αν θα θεωρηθεί συνεχιζόμενη επί οσον χρόνον διαρκεί. Για παράδειγμα αν ο ανάδοχος εκτελεί από τις 1-1 συμπληρωματικές εργασίες και υποβάλλει αίτηση για σύνταξη ΑΠΕ στις 1-6, θα έχει παραγραφεί το σύνολο της αξίωσης ή μόνο η αξίωση για αμοιβή εργασιών που εκτελέστηκαν μέχρι την 1-4 του ίδιου χρόνου;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ-ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΜΒΑΣΗ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ Δ.Ε.

Άρθρο 76

Ενοστάσεις-Αιτήσεις Θεραπείας

1. Κατά των **πράξεων ή παραλείψεων της διευθύνουσας υπηρεσίας**, που προσβάλλουν έννομο συμφέρον του αναδόχου, χωρεί **ένσταση**. Η ένσταση ασκείται με **κατάθεση στη διευθύνουσα υπηρεσία**, μέσα σε ανατρεπτική προθεσμία **δεκαπέντε (15) ημερών**, από την κοινοποίηση της πράξης ή τη συντέλεση της παράλειψης, εκτός αν σε ειδικές περιπτώσεις ορίζεται διαφορετικά στον παρόντα κώδικα.

2. Η ένσταση **απευθύνεται στην προϊσταμένη αρχή**, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Η αρμόδια αρχή υποχρεούται να εκδώσει την απόφασή της μέσα σε δύο (2) μήνες από την κατάθεση της ένστασης.

3. Αν η ένσταση απορριφθεί στο σύνολό της ή μερικώς ή αν παρέλθει **άπρακτη η διμήνη προθεσμία** της προηγούμενης παραγράφου, ο ανάδοχος μπορεί να ασκήσει **αίτηση θεραπείας σε ανατρεπτική προθεσμία τριών (3) μηνών, από την κοινοποίηση της απόφασης ή από την άπρακτη πάροδο του διμήνου**. Η έκδοση ή κοινοποίηση απόφασης επί της ενστάσεως μετά την πάροδο του διμήνου, δεν μεταθέτει την έναρξη της ανωτέρω προθεσμίας για την άσκηση αίτησης θεραπείας. Αίτηση θεραπείας ασκείται επίσης και κατά αποφάσεων ή πράξεων της προϊσταμένης αρχής ή του κυρίου του έργου, εφόσον με τις αποφάσεις ή πράξεις αυτές δημιουργείται για **πρώτη φορά διαφωνία**. Στην τελευταία αυτή περίπτωση δεν απαιτείται να προηγηθεί ένσταση και η τρίμηνη ανατρεπτική προθεσμία για την άσκηση της αίτησης θεραπείας αρχίζει από την κοινοποίηση της απόφασης ή της πράξης στον ανάδοχο.

4. Η αίτηση θεραπείας δεν είναι απαραίτητο να έχει συνταχθεί με ορισμένο τύπο, πρέπει όμως να περιλαμβάνει μνεία της πράξης ή της παράλειψης κατά της οποίας στρέφεται, σύντομο ιστορικό της σύμβασης και της διαφωνίας, τους λόγους στους οποίους στηρίζει τις απόψεις του αυτός που υποβάλλει την αίτηση και τέλος συγκεκριμένα και με σαφήνεια τα αιτήματά του.

5. Η **αίτηση θεραπείας απευθύνεται στον Υπουργό ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε¹⁸⁰**, και η επίδοσή της γίνεται πάντοτε με δικαστικό επιμελητή, κοινοποιείται δε και στην υπηρεσία που έχει εκδώσει την προσβαλλόμενη πράξη. Αν η αίτηση υποβάλλεται για **παράλειψη έκδοσης της πράξης**, η κοινοποίηση γίνεται προς τη διευθύνουσα υπηρεσία.

6. Η αίτηση θεραπείας συνοδεύεται από αντίγραφο της πράξης από την οποία προήλθε η διαφωνία, της ένστασης που υποβλήθηκε κατ' αυτής και της πράξης ή απόφασης κατά της οποίας στρέφεται η αίτηση, αν κοινοποιήθηκε τέτοια πράξη ή απόφαση.

7. Η διευθύνουσα υπηρεσία και η αρμόδια για την ένσταση προϊσταμένη αρχή υποχρεούνται να διαβιβάσουν στην αρμόδια για την αίτηση θεραπείας υπηρεσία το φάκελο της υπόθεσης που περιλαμβάνει πάντοτε τα συμβατικά τεύχη ή αντίγρατά τους. Τα συμβατικά τεύχη μπορεί να τα προσκομίσει και αυτός που υποβάλλει την αίτηση.

8. **Αίτηση θεραπείας μπορεί να ασκήσει και ο κύριος του έργου, εφόσον δεν είναι το δημόσιο**. Αν η αρμοδιότητα για την απόφαση επί αιτήσεων θεραπείας ασκείται από όργανο του φορέα, επί αιτήσεων θεραπείας του προηγούμενου εδαφίου αποφασίζει **πάντοτε** ο Υπουργός ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε..

9. Αν **δεν είναι το δημόσιο κύριος του έργου**, αντίγραφο της αίτησης θεραπείας επιδίδεται στον αντισυμβαλλόμενο μέσα σε δέκα (10) ημέρες από την επίδοσή της στον Υπουργό, διαφορετικά η αίτηση θεραπείας θεωρείται σαν να μην έχει ασκηθεί. Ο αντισυμβαλλόμενος μέσα σε **ανατρεπτική προθεσμία ενός (1) μηνός** μπορεί να υποβάλει στον Υπουργό ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. τις τυχόν αντιρρήσεις του επί αιτήσεως θεραπείας. Η παράλειψη υποβολής

¹⁸⁰ Κατ' εξουσιοδότηση όμως του άρθρου 19 παρ. 3 του ν. 1418/84, έχουν εκδοθεί πλήθος Π.Δ. με τα οποία έχουν καθορισθεί **άλλα όργανα για την απόφαση στις αιτήσεις θεραπείας, φερέων εκτός ΥΠΕΧΩΔΕ**.

αντιρρήσεων δεν δημιουργεί τεκμήριο αποδοχής των όσων προβάλλονται στην ένσταση ή την αίτηση θεραπείας, τα οποία μπορεί ο ενδιαφερόμενος να αποκρούσει για πρώτη φορά στο Δικαστήριο.

10. Στις περιπτώσεις της προηγούμενης παραγράφου, **αυτός που υπέβαλε την αίτηση θεραπείας** υποχρεούται να υποβάλει στον Υπουργό ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. **επικυρωμένο αντίγραφο του αποδεικτικού εμπρόθεσμης επίδοσης της αίτησής του αυτής στον αντισυμβαλλόμενο**. Η υποβολή του εν λόγω αντιγράφου γίνεται **μέσα σε προθεσμία δέκα (10) ημερών** από την επίδοση της αίτησης θεραπείας στον αντισυμβαλλόμενο. Οι αιτήσεις θεραπείας στην περίπτωση αυτή δεν εισάγονται για συζήτηση στο αρμόδιο Τεχνικό Συμβούλιο πριν περάσει η προθεσμία της προηγούμενης παραγράφου για υποβολή αντιρρήσεων. Οι αντιρρήσεις συζητούνται μαζί με την αίτηση θεραπείας, με τις οποίες συζητούνται και εξετάζονται και οι τυχόν αντίθετες για το ίδιο θέμα αιτήσεις θεραπείας. Σε περίπτωση **αντίθετων αιτήσεων θεραπείας**, όταν αρμόδιος να αποφασίσει επί αιτήσεως θεραπείας του κυρίου του έργου είναι ο Υπουργός ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., σύμφωνα με την παράγραφο 9, η αρμοδιότητα του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. επεκτείνεται και στη συνεξεταζόμενη αντίθετη αίτηση θεραπείας του αναδόχου, έστω και αν διαφορετικά, αρμόδιο να αποφασίσει για την τελευταία αυτή αίτηση θεραπείας θα ήταν όργανο του κυρίου του έργου.

11. Προκειμένου να συζητηθεί η αίτηση θεραπείας στο τεχνικό συμβούλιο η αρμόδια για την εισήγηση υπηρεσία, σε συνεννόηση με τη Γραμματεία του Συμβουλίου καλεί με έγγραφη πρόσκλησή της τον ανάδοχο να παραστεί, σε ορισμένη ημέρα και ώρα και πάντως όχι νωρίτερα από δέκα (10) ημέρες από την επίδοση της πρόσκλησης, αυτοπροσώπως ή με νόμιμα εξουσιοδοτημένο αντιπρόσωπο στη συνεδρίαση του συμβουλίου, για να υποστηρίξει τις απόψεις του και να δώσει κάθε σχετική πληροφορία ή διευκρίνιση που θα ζητηθεί από τα μέλη του συμβουλίου. Η επίδοση της πρόσκλησης γίνεται σύμφωνα με το άρθρο 44 του παρόντος. Κατά τη συζήτηση καλείται επίσης, κατ' ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων της παρούσας παραγράφου και ο κύριος του έργου που υποβάλλει αίτηση θεραπείας ή αντιρρήσεις κατ' αυτής.

12. Σε περίπτωση που ο ανάδοχος, αν και κλήθηκε, δεν παρέστη ο ίδιος ή με αντιπρόσωπό του, γίνεται σχετική μνεία στα πρακτικά του συμβουλίου και το συμβούλιο προχωρεί στην εξέταση της αίτησης θεραπείας και χωρίς την παρουσία του. Τα ίδια εφαρμόζονται και όταν κληθεί και δεν παραστεί ο κύριος του έργου που άσκησε αίτηση θεραπείας ή αντιρρήσεις.

13. Η εξέταση της αίτησης θεραπείας αρχίζει με την προφορική ανάπτυξη της έγγραφης εισήγησης της αρμόδιας υπηρεσίας προς το συμβούλιο. Η εισήγηση ερευνά πρώτα το εμπρόθεσμο της αίτησης θεραπείας, της ένστασης που τυχόν προηγήθηκε, της επίδοσης της αίτησης θεραπείας στον αντισυμβαλλόμενο, στις περιπτώσεις που απαιτείται τέτοια επίδοση, καθώς και των αντιρρήσεων του αντισυμβαλλομένου, αν έχουν υποβληθεί αντιρρήσεις. Στη συνέχεια εξετάζει την ουσιαστική βασιμότητα της αίτησης θεραπείας, ανάλογα με τους περιεχόμενους σε αυτή λόγους και τα προβαλλόμενα σχετικά αιτήματα. Αν η αίτηση έχει οικονομικό αντικείμενο, η εισήγηση περιλαμβάνει εκτίμηση αυτού. Την προφορική ανάπτυξη της εισήγησης ακολουθεί συζήτηση για την πλήρη ενημέρωση των μελών του συμβουλίου στην υπόθεση. Στη συνέχεια καλείται να ακουσθεί αυτός που άσκησε την αίτηση θεραπείας και αυτός που τυχόν υπέβαλε αντιρρήσεις. Ο πρόεδρος του συμβουλίου ορίζει τη σειρά ακρόασης ή και την ενδεχόμενη ταυτόχρονη ακρόαση. Όταν οι ενδιαφερόμενοι αποχωρήσουν, συνεχίζεται η συζήτηση από το συμβούλιο, το οποίο μετά το τέλος της συζήτησης γνωματεύει αιτιολογημένα για την υπόθεση.

14. Σε κάθε αίτηση θεραπείας αποφασίζει ο Υπουργός ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., ύστερα από γνώμη του Τεχνικού Συμβουλίου, **μέσα σε προθεσμία τριών (3) μηνών** από την επίδοση της αίτησης θεραπείας.

15. Αν η αίτηση θεραπείας απορριφθεί με απόφαση του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. ή αν ο Υπουργός δεν εκδώσει και κοινοποιήσει την απόφασή του μέσα στην τρίμηνη προθεσμία της παραγράφου 14, **δικαιούται αυτός που υπέβαλε την αίτηση θεραπείας να προσφύγει** στο αρμόδιο δικαστήριο, σύμφωνα με τις διατάξεις του επόμενου άρθρου. Η κοινοποίηση της απόφασης γίνεται μέσα στην ανωτέρω τρίμηνη προθεσμία. Σε περίπτωση που τα αρμόδια υπηρεσιακά όργανα δεν προσκομίσουν μέχρι το δεύτερο δεκαήμερο του τρίτου μήνα το σχέδιο απόφασης επί της αιτήσεως

θεραπείας στον Υπουργό ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. ή το αρμόδιο όργανο των άλλων φορέων που εκτελούν δημόσια έργα, επιβάλλονται οι πειθαρχικές ποινές που προβλέπονται στο άρθρο 40 του παρόντος.

16. Αν η αίτηση θεραπείας είναι εμπρόθεσμη ο Υπουργός ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. μπορεί να εκδώσει την απόφασή του και μετά την πάροδο της προθεσμίας της παραγράφου 14, αλλά οπωσδήποτε **όχι πέραν του έτους** από τη λήξη αυτής, εφόσον δεν έχει λήξει η προθεσμία για την άσκηση προσφυγής ή έχει ασκηθεί εμπρόθεσμα σχετική προσφυγή και δεν έχει ακόμα εκδοθεί επί της προσφυγής αυτής απόφαση του Δικαστηρίου. Η απόφαση του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. που εκδίδεται σύμφωνα με την παράγραφο αυτή **δεν υπόκειται σε κανένα ένδικο μέσο** και είναι **εκτελεστή μόνο αν την αποδέχεται αυτός που υπέβαλε την αίτηση θεραπείας**¹⁸¹ και παραιτηθεί από το δικαίωμα άσκησης προσφυγής και από τυχόν ασκηθείσα προσφυγή του. Η αποδοχή μπορεί να γίνει σε ανατρεπτική προθεσμία ενός (1) μηνός από την κοινοποίηση στον ανάδοχο της σχετικής απόφασης. Σε κάθε περίπτωση η τυχόν εκδοθείσα απόφαση του εφετείου κατисχύει.

17. Όπου σε αυτό το άρθρο αναφέρεται ο Υπουργός ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. **νοούνται και οι άλλες αρχές**, οι οποίες σύμφωνα με τις κάθε φορά ισχύουσες διατάξεις **αποφασίζουν επί αιτήσεων θεραπείας**, με την επιφύλαξη του δεύτερου εδαφίου της παραγράφου 8.

18. Οι διατάξεις του **άρθρου 8 του ν.3200/1955** εφαρμόζονται και στις περιπτώσεις αποφάσεων ή εγκρίσεων των αρχών ή οργάνων όλων των φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα που αναφέρονται στις συμβάσεις ανάθεσης και εκτέλεσης δημοσίων έργων. Αρμόδιος Υπουργός είναι **ο Υπουργός ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.**¹⁸².

Διοικητική διαδικασία επίλυσης διαφορών από δημόσια έργα

Ο νομοθέτης από παλιά έχει θεσπίσει διαδικασία επίλυσης των διαφορών από την ίδια τη διοίκηση και μάλιστα σε δύο βαθμούς (ένσταση κατά των πράξεων και παραλείψεων της Δ.Υ. – αίτηση θεραπείας κατά των πράξεων της Π.Α.). Χωρίς την τήρηση της διαδικασίας, η τελικώς ασκούμενη προσφυγή είναι απαράδεκτη¹⁸³. Ένσταση

¹⁸¹ Βλέπετε πιο κάτω νομολογία.

¹⁸² Με γνωμοδότηση του **ΝΣΚ (113/2001)** έχει κριθεί ότι η διάταξη της παρ. αυτής δεν εφαρμόζεται σε αποφάσεις ή εγκρίσεις των αρχών ή των οργάνων των Δήμων, των Κοινοτήτων, των Νομικών τους Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, καθώς και των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, των Νομικών τους Προσώπων Δημοσίου Δικαίου και των ιδρυμάτων τους, περί των οποίων ορίζουν ρητά και ειδικά οι διατάξεις του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων και του Κώδικα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, οι οποίες και καθιερώνουν ολοκληρωμένο σύστημα άσκησης του προληπτικού αλλά και του κατασταλτικού ελέγχου επί των αποφάσεων και εγκρίσεων σε θέματα ανάθεσης και εκτέλεσης έργων ή μελετών, από τις Τριμελείς Επιτροπές και τον Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας.

¹⁸³ **2985/2007 ΣΤΕ.** Το άρθρο 12 του ν. 1418/1984 καταστρώνει σύστημα ενδικοφανούς διοικητικής επιλύσεως των διαφορών που αναφέρονται κατά την εκτέλεση δημοσίων έργων. Η ενδικοφανής αυτή διαδικασία ολοκληρώνεται με την άσκηση αιτήσεως θεραπείας ενώπιον του αρμοδίου υπουργού, η επί της οποίας ρητή πράξη του ή η παράλειψη εκδόσεώς της προσβάλλεται με προσφυγή ενώπιον του αρμοδίου διοικητικού εφετείου, σύμφωνα με τις εφαρμοστέες εν προκειμένω διατάξεις του άρθρου 13 του ανωτέρω ν. 1418/1984 και του άρθρου 30 του ν.1545/1985 (ΦΕΚ 91), καθώς και τις διατάξεις του άρθρου 19 παραγράφοι 3 και 4 του π.δ. 341/1978 (φ. Α', 71) στις οποίες παραπέμπει το άρθρο 4 του ν. 1406/1983 (ΦΕΚ 182). Στη δίκη που ανοίγεται με την προσφυγή αυτή διάδικος είναι καταρχήν το Ελληνικό Δημόσιο, καθώς και ο κύριος του έργου, αν αυτός είναι άλλο, πλην του Δημοσίου, νομικό πρόσωπο. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, όταν δηλαδή κύριος του έργου είναι άλλο, πλην του Δημοσίου, νομικό πρόσωπο, η επί της προσφυγής απόφαση του διοικητικού εφετείου, όπως άλλωστε και η επί της αιτήσεως θεραπείας απόφαση του επιληφθέντος υπουργού, αφορά μόνο τις σχέσεις μεταξύ του νομικού αυτού προσώπου και του αναδόχου και δεν συνεπάγεται την επίρριψη στο Ελληνικό Δημόσιο των υποχρεώσεων που βαρύνουν το νομικό πρόσωπο έναντι του αναδόχου (βλ. ΣΤΕ 3148, 1529/2004, 2530/1991 επτ. κ.ά.).

και αίτηση θεραπείας ασκούνται κατά των εκτελεστών πράξεων ή παραλείψεων της ΔΥ και της ΠΑ και όχι κατά των μη εκτελεστών, όπως είναι τα πληροφοριακά έγγραφα.^{184, 185}

Εξ άλλου, σύμφωνα με τα νομολογία πρέπει ο εργοδότης να ενημερώνει τον ανάδοχο για τη δυνατότητα άσκησης των ενδικοφανών προσφυγών (ένσταση-αίτηση θεραπείας).¹⁸⁶ Ήδη όμως για το ζήτημα εκδόθηκε η απόφαση **ΣτΕ 2790/2011**, κατά την οποία η Διοίκηση δεν οφείλει να ενημερώσει τον ανάδοχο για την δυνατότητα και την προθεσμία άσκησης ενδικοφανών προσφυγών, αφού μια εργοληπτική επιχείρηση εγγεγραμμένη στο ΜΕΕΠ, που μετέχει στους οικείους διαγωνισμούς και έχει ανακηρυχθεί ανάδοχος με βάση τις διατάξεις του ανωτέρω νόμου, δεν μπορεί να αγνοεί τα παραπάνω άρθρα. Παραπομπή της υπόθεσης στην Ολομέλεια του ΣτΕ, λόγω της προηγούμενης νομολογίας.

1. Ένσταση.

Υπό το προϊσχύσαν νομοθετικό καθεστώς του ν. 1418/84, όπως ίσχυε πριν την τροποποίησή του με το άρθρο 3 του ν. 2940/01, κατά πράξεων της ΔΥ που προσέβαλαν έννομο συμφέρον του αναδόχου (βλαπτικές πράξεις) χωρούσε ένσταση εντός ανατρεπτικής **προθεσμίας 15 ημερών**, ενώπιον **της Προϊστ.Αρχής** του έργου.

Ένσταση και περαιτέρω αίτηση θεραπείας δεν χρειαζόταν να ασκηθεί κατά των **παραλείψεων της ΔΥ** να αποφανθεί ή να απαντήσει σε αίτηση του αναδόχου. Αν παρόλα αυτά ασκούνταν, αντί να ασκηθεί απευθείας προσφυγή εντός προθεσμίας 2 μηνών από την τεκμαιρόμενη (με την άπρακτη πάροδο τριμήνου) απόρριψη της αίτησης,

¹⁸⁴ **ΣτΕ 2799/2005** . Τα πληροφοριακά έγγραφα της Διευθύνουσας Υπηρεσίας δεν προσβάλλονται παραδεκτά με προσφυγή. Η προσφυγή πρέπει να περιέχει σαφώς καθορισμένο αίτημα. Με τα υπομνήματα των διαδίκων επιτρέπεται η ανάπτυξη των ισχυρισμών που προβλήθηκαν με το δικόγραφο της προσφυγής ή των προσθέτων λόγων, όχι δε και η υποβολή νέων αιτημάτων, έστω και παρεπομένων, όπως είναι το αίτημα περί επιδίκασης τόκων.

¹⁸⁵ **ΣτΕ 4162/97**. Για το παραδεκτό της προσφυγής, απαιτείται ταυτότητα αντικείμενου της διοικητικής διαδικασίας και της προσφυγής.

Το προσβαλλόμενο έγγραφο **πρέπει να έχει χαρακτήρα βλαπτικό** (Εφ.Αθ. 4195/99 και 3491/99 αδημ.)

¹⁸⁶ **ΣτΕ Ολομ. 1316/2001**. Η Διοίκηση πρέπει να **ενημερώνει τον ενδιαφερόμενο**, όταν εκδίδει διοικ. πράξη, ότι αυτή είναι προσβλητή με ενδικοφανή προσφυγή. Επίσης πρέπει να προσδιορίζει το όργανο ενώπιον του οποίου πρέπει να απευθύνεται και την σχετική προθεσμία. Σε αντίθετη περίπτωση θεραπεύεται η τυχόν πλημμέλεια του ενδικοφανούς μέσου και θεωρείται ως παραδεκτός ασκηθείσα η τελική ενώπιον του δικαστηρίου προσφυγή.

ΣτΕ 287/2004. Η υποχρέωση αυτή υφίσταται και στο πλαίσιο της δίκης **από σύμβαση δημοσίου έργου**, και συνίσταται στην υποχρέωση γνωστοποίησης προς τον ενδιαφερόμενο, με ειδική μνεία, είτε στο έγγραφο της βλαπτικής πράξης είτε στο συνοδευτικό του, ότι η κοινοποιούμενη πράξη υπόκειται σε ενδικοφανή προσφυγή, να προσδιορίζεται το όργανο ενώπιον του οποίου ασκείται αλλά και η νόμιμη προθεσμία

χρόνος πολύτιμος χρόνος που οδηγούσε στην απόρριψη της εν τέλει ασκούμενης προσφυγής, ως εκπρόθεσμης¹⁸⁷.

Ήδη με το ισχύον σήμερα νομικό καθεστώς ένσταση χωρεί **και κατά των παραλείψεων της Δ.Υ.**, ασκούμενη εντός 15ημέρου από της απορρίψεως (ρητής ή τεκμαιρόμενης) εκ μέρους της Δ.Υ. των αιτημάτων του αναδόχου, ή από της συντελέσεως της παραλείψεως. Κατά τον Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας θεωρείται ότι η διοίκηση παρέλειψε να προβεί σε οφειλόμενη νόμιμη ενέργεια αν δεν ενεργήσει εντός τριμήνου από της υποβολής σχετικού αιτήματος (άρθρο **63 παρ. 4 του ν. 2717/99**)¹⁸⁸

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ:

ΣΤΕ 3841/2003. Η Προϊσταμένη Αρχή, ή το όργανο που εκδικάζει την αίτηση θεραπείας αυτού αντίστοιχα (πρέπει να) λαμβάνει υπόψη και μεταγενέστερα της ασκήσεως των ενδικοφανών αυτών προσφυγών στοιχεία. Στην κριθείσα περίπτωση είχε απορριφθεί αίτημα του αναδόχου για απόδοση του πριμ επειδή το έργο δεν είχε τελειώσει και υπήρχε εκκρεμότητα για τις προθεσμίες του έργου. Εκδόθηκε όμως αργότερα (και ενώ εκκρεμούσε στη διοίκηση η ένσταση) η απόφαση της Προϊσταμένης Αρχής με την οποία παρατάθηκε η προθεσμία του έργου κατά τρόπο ώστε να δικαιολογεί πριμ του αναδόχου.

ΣΤΕ 595/2006: Πριν την εφαρμογή του ν. 2672/98 (άρθρο 14) δεν ήταν νόμιμη η άσκηση ένστασης με **FAQ**, (όπως εννοείται είναι μετά την εφαρμογή του νόμου αυτού).

ΣΤΕ 203/2006. Έργα ΟΤΑ. Όταν η διαφωνία με τον ανάδοχο ανακύπτει το πρώτον από πράξη ή παράλειψη του δημοτικού ή κοινοτικού συμβουλίου, δεν υπάρχει στάδιο ένστασης, αλλά η αίτηση θεραπείας ασκείται απ' ευθείας κατά της απόφασης του συμβουλίου. Υποχρέωση της διοίκησης να ενημερώσει τον ανάδοχο για την τήρηση της ενδικοφανούς διαδικασίας, διαφορετικά η προσφυγή στο διοικητικό εφετείο δεν είναι απαράδεκτη.

Με τη γνώμη/ση της Ολομ.ΝΣΚ 91/2003 κρίθηκε ότι:

Αρμόδιοι να αποφαινούνται επί των αιτήσεων θεραπείας σε έργα που εκτελούνται από τους πρωτοβάθμιους **Ο.Τ.Α.** και γενικότερα από τα Νομικά Πρόσωπα που αναφέρονται στο άρθρο 1 παρ. 1 του Π.Δ. 171/87, είναι

--ο **Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας**, αν ο αρχικός συμβατικός προϋπολογισμός του έργου δεν υπερβαίνει το ποσό των 500.000.000 δραχμών, μετά από **γνώμη** του Περιφερειακού Συμβουλίου Δημοσίων Έργων ή τούτου μη υπάρχοντος μετά από γνώμη του κατά το άρθρο 4 του Π.Δ. 186/96 Νομαρχιακού Συμβουλίου Δημοσίων Έργων με συμμετοχή του υπό στοιχ. (ε) μέλους, αυτού που ορίστηκε από την οικεία Τ.Ε.Δ.Κ. και

--ο **Υπουργός ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.**, για έργα αρχικού συμβατικού προϋπολογισμού που υπερβαίνει το πιο πάνω ποσό, μετά από **γνώμη** του Συμβουλίου Δημοσίων Έργων της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Έργων του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. και μετά την ισχύ του άρθρου 1 παρ. 3 του Π.Δ/τος 131/98.

¹⁸⁷ **ΣΤΕ 421/2003.** Η αρχική έννοια της διάταξης της παρ. 1 του άρθρου 16 του ν.δ. 1266/72 ήταν ότι ασκείται ένσταση κατά πάσης πράξεως της Δ.Υ. την οποία ο ανάδοχος κρίνει ότι βλάπτει τα συμφέροντά του. Μετά όμως το ν. 1418/84, πρέπει η προσβαλλόμενη πράξη να είναι εκτελεστή. Δεν έχει εκτελεστό χαρακτήρα, η απάντηση της ΔΥ σε αίτημα του αναδόχου με το οποίο αυτός ζητούσε να μην του επιβάλλεται κράτηση υπέρ του ΤΣΜΕΔΕ, επειδή δεν ίσχυε (η κράτηση) κατά τον χρόνο ισχύος της προσφοράς, η οποία απάντηση επεσήμανε την ύπαρξη εγκυκλίου η οποία της υπαγόρευε τον τρόπο ενεργείας και απέρριπτε το σχετικό αίτημα, διότι η ΔΥ κατά τον νόμο έχει μεν την αρμοδιότητα για την έγκριση της πληρωμής, όσο και για την επιστροφή των τυχόν αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών, πλην η αρμοδιότητα αυτή δεν συντρέχει εν προκειμένω, διότι δεν είναι σε φάση εγκρίσεως πληρωμής και η απάντηση στερείται ως εκ τούτου εκτελεσιτότητας.

¹⁸⁸ **Ειδικότερα στα έργα των ΟΤΑ, βλέπετε το άρθρο 17 του π.δ. 171/87 που εισάγει κατά παρέκκλιση ρυθμίσεις.**

2. Αίτηση θεραπείας

Η αίτηση θεραπεία ασκείται μέσα **σε τρείς μήνες** από α) την απόρριψη της ένστασης ή β) την άπρακτη πάροδο διμήνου από της υποβολής της, οπότε τεκμαίρεται η απόρριψή της, ενώπιον του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ¹⁸⁹.

Με το **v. 2229/94** προστέθηκε διάταξη (άρθρο 12 παρ. 3) στο v. 1418/84 (*που ισχύει πάντως για τις εργολαβίες που δημοπρατήθηκαν ή ανατέθηκαν με αποφάσεις μετά τις 31-10-94*) κατά την οποία η έκδοση ή κοινοποίηση ρητής απόφασης της Π.Α. μετά το πέρας του διμήνου, δεν μεταθέτει την έναρξη της προθεσμίας για την άσκηση αίτησης θεραπείας. Και τούτο γιατί υπό το προϊσχύσαν δίκαιο είχε κριθεί ότι η προθεσμία των 2 μηνών για την έκδοση της απόφασης της Π.Α. ήταν ενδεικτική, η δε έκδοση ή κοινοποίηση της απόφασης μετά το πέρας της μετέθετε την έναρξη της προθεσμίας της αίτησης θεραπείας (**ΣτΕ 4181/2000, 382/93, 2933/94**).

Ο Υπουργός αποφασίζει **εντός 3 μηνών** αφού λάβει την (απλή) γνώμη του Τεχνικού Συμβουλίου. Αν παρέλθει το τρίμηνο, η αίτηση θεωρείται ως απορριφθείσα σιωπηρά και πλέον ασκείται **προσφυγή στο Διοικητικό Εφετείο, εντός 2 μηνών**.

Παρόλη την πάροδο του τριμήνου και την ενδεχόμενη άσκηση προσφυγής, **ο Υπουργός** διατηρεί την λειτουργική του αρμοδιότητα να απαντήσει **εντός έτους** (από την πάροδο του τριμήνου) στην αίτηση θεραπείας. Αν ο ανάδοχος δεχθεί την απόφασή του, πρέπει να παραιτηθεί της προσφυγής. Αν δεν ικανοποιηθεί και συνεχισθεί η δίκη η απόφαση του Υπουργού θεωρείται ως συμπροσβαλλόμενη και η διαφορά επιλύεται από το Δ.Ε.

Είχε κριθεί από τα δικαστήρια της ουσίας (**ενδεικτικά βλέπ. ΔΕΑ 5103/96, ΔιΔικ 10, 154 και Εφαθ 9023/85 ΕΛΔ 28, 1284**), ότι η διάταξη της παρ. 9 του άρθρου 12 του v. 1418 δεν έχει την έννοια ότι μετά την συνέχιση της δίκης η απόφαση του Υπουργού επί της αιτήσεως θεραπείας δεν είναι πλέον εκτελεστή πράξη, αλλά ότι δεν μπορεί να εκτελεστεί πριν από την

¹⁸⁹ **ΣτΕ 2083/2005**. Ναι μεν η αίτηση θεραπείας επιδίδεται πάντοτε με δικαστικό επιμελητή, πλην όμως δεν καθίσταται απαράδεκτη εκ μόνου του λόγου ότι δεν επιδόθηκε με δικαστικό επιμελητή εφόσον **πάντως περιήλθε στο αρμόδιο** ν' αποφανθεί γι' αυτήν όργανο (πρβλ. ΣτΕ 1992/2003).

Contra ΣτΕ 1751/2009. Η προσφυγή είναι απορριπτέα, ως απαράδεκτη, εάν είτε δεν ασκήθηκε προηγουμένως αίτηση θεραπείας από τον προσφεύγοντα είτε ασκήθηκε μεν αίτηση θεραπείας, αλλά κατά παράβαση ουσιαστών διαδικαστικών τύπων. Αν κύριος του έργου είναι νομικό πρόσωπο και όχι το Δημόσιο, ο ασκήσας την αίτηση θεραπείας, η οποία επιδίδεται πάντοτε δια δικαστικού επιμελητού, υποχρεούται εντός 10 ημερών από της επιδόσεως της αιτήσεως θεραπείας προς τον Υπουργό ΠΕΧΩΔΕ να επιδώσει αντίγραφο της προς τον αντισυμβαλλόμενο και εντός άλλων 10 ημερών, από της τελευταίας επιδόσεως να υποβάλει προς τον ίδιο Υπουργό κεκρωμένο αντίγραφο αποδεικτικού περί της εμπροθέσμου επιδόσεως αντιγράφου της αιτήσεως θεραπείας προς τον αντισυμβαλλόμενο. Το αντίγραφο της αιτήσεως θεραπείας επιδίδεται προς τον αντισυμβαλλόμενο αποκλειστικά, επί ποινή απαραδέκτου, με δικαστικό επιμελητή ή άλλο δημόσιο όργανο. Οι διαδικαστικοί αυτοί τύποι είναι ουσιαστικοί και η μη τήρησή τους καθιστά την αίτηση θεραπείας απαράδεκτη και την επακολουθούσα προσφυγή τύποις απορριπτέα για το λόγο αυτό, ενώ είναι αδιάφορο εάν επί της αιτήσεως θεραπείας απεφάνθη το αρμόδιο όργανο ή άφησε αυτήν ανεξέταστη.

έκδοση απόφασης από το δικαστήριο. Επομένως, κατά την ίδια απόφαση, η συνέχιση της διαδικασίας θα αφορά μόνο τα αιτήματα που δεν ικανοποιήθηκαν με την απόφαση του Υπουργού. Η **απόφαση του ΣΤΕ με αριθμό 696/2003** έκρινε αντίθετα ότι εφόσον δεν γίνει δεκτή από τον ανάδοχο η απόφαση του υπουργού ΠΕΧΩΔΕ επί της αιτήσεως θεραπείας και εξακολουθήσει τη δίκη, η απόφαση του Υπουργού δεν παράγει έννομες συνέπειες (άρα ούτε και εκτελεσιότητα). Συνέπεια της κρίσης αυτής είναι, κατά το ΣΤΕ, ότι δεν είναι νόμιμη η κρίση της απόφασης του εφετείου με την οποία έκρινε την δίκη ως καταργηθείσα.

Σημειώνεται ότι το **π.δ. 171/87** περιέχει ειδικές διατάξεις για την επίλυση των διαφορών στα έργα των φορέων του π.δ. (**άρθρο 17**).

Άρθρο 77

Δικαστική επίλυση διαφορών

1. **Κάθε διαφορά μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών** που προκύπτει από τη σύμβαση κατασκευής δημόσιου έργου επιλύεται με την άσκηση **προσφυγής ή αγωγής** στο αρμόδιο δικαστήριο κατά τις διατάξεις του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας ή του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, με την επιφύλαξη των επόμενων παραγράφων. Η κατά τον Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας διάκριση μεταξύ των ενδίκων βοηθημάτων της προσφυγής και της αγωγής (άρθρα 63 και 71) ισχύει και στις διαφορές του παρόντος κώδικα.

2. Αρμόδιο δικαστήριο για την εκδίκαση των διαφορών αυτών είναι το **διοικητικό ή πολιτικό εφετείο** της περιφέρειας στην οποία εκτελείται το έργο. Παρέκταση αρμοδιότητας δεν επιτρέπεται. Αν το έργο εκτελείται στην περιφέρεια δύο ή περισσότερων εφετείων, αρμόδιο καθίσταται εκείνο που ορίζει ο Πρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του Αρείου Πάγου, ύστερα από αίτηση εκείνου που ενδιαφέρεται να ασκήσει την προσφυγή.

3. Της προσφυγής στο εφετείο προηγείται **υποχρεωτικά αίτηση θεραπείας**, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 76, διαφορετικά η προσφυγή κηρύσσεται απαράδεκτη. Η προσφυγή στο εφετείο ασκείται μέσα σε **ανατρεπτική προθεσμία δύο (2) μηνών** από την κοινοποίηση της απόφασης που εκδόθηκε επί της αιτήσεως θεραπείας ή από τη λήξη της τρίμηνης προθεσμίας της παραγράφου 14 του άρθρου 76 του παρόντος. Εάν το έργο εκτελείται στην περιφέρεια δύο ή περισσότερων εφετείων, η αίτηση για τον καθορισμό του αρμόδιου εφετείου, σύμφωνα με την παράγραφο 2, υποβάλλεται μέσα στην ίδια δίμηνη ανατρεπτική προθεσμία. Στην περίπτωση αυτή η δίμηνη ανατρεπτική προθεσμία για άσκηση προσφυγής αρχίζει από τη δημοσίευση της απόφασης του Προέδρου του Συμβουλίου Επικρατείας ή του Αρείου Πάγου. Δεν απαιτείται η τήρηση ενδικοφανούς προδικασίας στις περιπτώσεις που ασκείται από τον ενδιαφερόμενο **αγωγή**, στο δικόγραφο της οποίας δεν σωρεύεται αίτημα ακύρωσης ή τροποποίησης διοικητικής πράξης ή παράλειψης.

4. Η υπόθεση συζητείται σε δικάσιμο που ορίζεται όσο το δυνατόν συντομότερα. Οι διάδικοι υποχρεούνται να προσκομίσουν κατά την πρώτη συζήτηση **όλα τα αποδεικτικά μέσα**. Το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη και αποδεικτικά μέσα που δεν πληρούν τους όρους του νόμου. Αν ο φάκελος της υπόθεσης δεν αποσταλεί στο διοικητικό εφετείο από τη Διοίκηση, η συζήτηση αναβάλλεται σε νέα δικάσιμο, κατά την οποία η υπόθεση συζητείται με βάση τα στοιχεία που προσκομίζει ο προσφεύγων, αν το ζητήσει ο ίδιος.

5. Η συζήτηση και η διεξαγωγή της απόδειξης ολοκληρώνονται σε **μια δικάσιμο**, ανεξάρτητα από τη δικαιοδοσία που υπάγεται η υπόθεση. Αν ο χρόνος δεν επαρκεί, επιτρέπεται διακοπή για άλλη ημέρα και ώρα ενώπιον των ίδιων δικαστών, με προφορική ανακοίνωση που καταχωρίζεται στα πρακτικά και επέχει θέση κλήτευσης όλων των διαδίκων, των μαρτύρων και εκείνων που δεν παρίστανται.

Ένορκες βεβαιώσεις ενώπιον ειρηνοδίκη ή συμβολαιογράφου ή προξένου λαμβάνονται υπόψη μόνο αν έχουν δοθεί ύστερα από κλήτευση του αντιδίκου τρεις (3) τουλάχιστον εργάσιμες

ημέρες πριν από τη βεβαίωση και, αν πρόκειται να δοθούν στην αλλοδαπή, οκτώ (8) τουλάχιστον ημέρες πριν από αυτή. Η απόφαση εκδίδεται το ταχύτερο και αρκεί **πιθανολόγηση. Οι αποφάσεις του διοικητικού ή πολιτικού εφετείου είναι αμέσως εκτελεστές.**

6. Η αίτηση αναίρεσης κατά των αποφάσεων του πολιτικού εφετείου επιτρέπεται μόνο για τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 559 αριθμός 1 έως 7, 9, 16, 17, 19 και 20 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Αν από την εκτέλεση της απόφασης πιθανολογείται **κίνδυνος βλάβης**, της οποίας η αποκατάσταση δεν είναι εύκολη, μπορεί να διαταχθεί με αίτηση κάποιου από τους διαδίκους η ολική ή εν μέρει αναστολή της εκτέλεσης της προσβαλλόμενης απόφασης, με τον όρο παροχής ανάλογης εγγύησης ή και χωρίς εγγύηση ή να εξαρτηθεί η εκτέλεση της απόφασης από την παροχή εγγύησης από το διάδικο που έχει νικήσει. Για την αίτηση αποφαίνεται, συνεδριάζοντας ως συμβούλιο, χωρίς υποχρεωτική κλήτευση των διαδίκων, το αρμόδιο τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του Αρείου Πάγου, το οποίο συγκροτείται από τρία μέλη, στα οποία περιλαμβάνεται υποχρεωτικά ο εισηγητής της υπόθεσης. Η απόφαση της αναστολής μπορεί κατά τον ίδιο τρόπο να ανακληθεί, με αίτηση κάποιου από τους διαδίκους έως και κατά την πρώτη συζήτηση της αναίρεσης.

7. Σε περίπτωση που ο κύριος του έργου ή ο φορέας κατασκευής ασκήσει **αναίρεση**, με αίτηση του αναδόχου, μπορεί μέχρι την εκδίκασή της να γίνει συμβιβασμός. Για το συμβιβασμό εκδίδεται απόφαση του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. ή του αρμόδιου οργάνου των φορέων που εκτελούν δημόσια έργα, μετά από γνώμη του αρμόδιου τεχνικού συμβουλίου. Μετά την αποδοχή αυτής από τον ανάδοχο, ο κύριος του έργου ή ο φορέας κατασκευής παραιτείται από την αναίρεση.

8. Αν ο ανάδοχος του έργου είναι **κοινοπραξία, η προσφυγή ασκείται είτε από την ίδια είτε από όλα τα μέλη της, που μεταξύ τους στην περίπτωση αυτή υπάρχει αναγκαστική ομοδικία.**

Άρθρο 78

Διαιτητική επίλυση διαφορών

1. Στη διακήρυξη διαγωνισμού ή στη με κάθε τρόπο καταρτιζόμενη σύμβαση εκτέλεσης έργου μπορεί να εγκριθεί και περιληφθεί ρήτρα διαιτησίας.

2. Η σχετική έγκριση και οι όροι της διαιτησίας καθορίζονται χωρίς καμία δέσμευση από οποιαδήποτε άλλη διάταξη, με κοινή απόφαση των Υπουργών ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., Οικονομίας και Οικονομικών και του αρμόδιου κατά περίπτωση Υπουργού.

1. Αρμόδια δικαστήρια για την επίλυση των διαφορών

Κατά το Ν. 1406/83, ο οποίος στο **άρθρο 1 παρ.2 περ. ι'** αναγνώρισε τις διαφορές που απορρέουν από διοικητικές συμβάσεις (άρα και τις διαφορές από τη σύμβαση εκτέλεσης δημοσίων έργων) ως διοικητικές διαφορές ουσίας, αρμόδιο για την επίλυση των εργολαβικών διαφορών είναι, σε πρώτο και τελευταίο βαθμό, το Τριμελές Διοικητικό Εφετείο, στην περιφέρεια του οποίου **καταρτίσθηκε** η σύμβαση. Ως **τόπος καταρτίσεως** της σύμβασης νοείται όχι ο τόπος όπου υπογράφηκε το ιδιωτικό συμφωνητικό μεταξύ του εκπροσώπου του κυρίου του έργου και του εργολάβου, αλλά εκεί που εδρεύει η αρχή η οποία ενέκρινε το πρακτικό της δημοπρασίας και ανέθεσε το έργο σε συγκεκριμένο εργολάβο, διότι η σύμβαση ολοκληρώνεται με την έγκριση αυτή, που αποτελεί την αποδοχή της πρότασης του εργολάβου (ΣΤΕ 605/95 ΔιΔικ 1995,654 κ.ά.). Σχετική είναι η διάταξη του άρθρου **23 του Ν. 2690/99 (Κώδ.Διοικ.Διαδικασίας)** κατά την οποία οποιαδήποτε διοικητική σύμβαση καταρτίζεται με την επίδοση στον ενδιαφερόμενο της πράξης κατακύρωσης του διαγωνισμού ή της ανάθεσης, εκτός κι αν ορίζει διαφορετικά ο νόμος.

Μέχρι την έναρξη ισχύος του Ν. 1406/83 οι σχετικές διαφορές υπάγονταν στο Πενταμελές (Πολιτικό) Εφετείο του τόπου εκτέλεσης του έργου (βλέπ.Ν.1418/84, άρθρο 13 παρ.2 και προγενέστερα ισχύον Ν.Δ.1266/72, άρθρο 17 παρ.2).

Ήδη με το **v. 2229/94 άρθρο 3 παρ.3** αρμόδιο κατέστη το δικαστήριο στην περιφέρεια του οποίου εκτελείται το έργο. Η ρύθμιση αυτή επαναλήφθηκε από το άρθρο 3 παρ. 3 του Ν. 2940/2001, που αντικατέστησε εξ ολοκλήρου το άρθρο 13 του Ν. 1418/84 (βλέπετε παρ. 2 του νέου άρθρου).

Η διαδικασία επίλυσης των διαφορών

Μετά την απόρριψη, σιωπηρή ή ρητή της αίτησης θεραπείας που ασκείται κατρά το προηγούμενο άρθρο, ακολουθεί προσφυγή στο αρμόδιο Εφετείο (πολιτικό ή διοικητικό) εντός προθεσμίας 2 μηνών¹⁹⁰. Η συζήτηση γίνεται σε μια δικάσιμο, οι διάδικοι υποχρεούνται να προσκομίσουν όλα τα μέσα προαποδεικτικά, λαμβάνονται υπόψη ως ειδικά αποδεικτικά μέσα ένορκες βεβαιώσεις εφόσον ληφθούν κατόπιν κλητεύσεως (προ τριών ημερών) του αντιδίκου και αρκεί πιθανολόγηση. Η **πιθανολόγηση** σημαίνει ότι το δικαστήριο δεν έχει υποχρέωση να εφαρμόσει τις διατάξεις που ισχύουν για την αποδεικτική διαδικασία, τα αποδεικτικά μέσα και τη δύναμή τους, αλλά λαμβάνει υπόψη οποιαδήποτε μέσα κρίνει ως κατάλληλα για να σχηματισθεί πιθανότητα σχετικά με την αλήθεια των πραγματικών περιστατικών (ΚΠολΔ 347).

Πέρα από τις ειδικές ρυθμίσεις του άρθρου 13 του ν. 1418/84 ισχύουν οι διατάξεις του Ν. 2717/1999 (δηλαδή του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας) για τις διοικητικές διαφορές και του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας για τις πολιτικές.

Οι αποφάσεις των εφετείων είναι άμεσα εκτελεστές, έστω κι αν τρέχει προθεσμία ή έχει ασκηθεί κατ' αυτών αίτηση αναίρεσης εκ μέρους του εργοδότη. Προηγουμένως, με το Ν. 2065/1992, άρθρο 41 παρ. 11 οριζόταν ότι η προθεσμία, καθώς και η άσκηση αιτήσεως αναίρεσης, εκ μέρους του Δημοσίου κατ' αποφάσεων των Διοικητικών Δικαστηρίων επί διοικ. διαφορών ουσίας, αναστέλλουν την εκτέλεση της απόφασης, μέχρις ότου αυτή καταστεί αμετάκλητη¹⁹¹.

Εφόσον, από την εκτέλεση της απόφασης του εφετείου πιθανολογείται κίνδυνος βλάβης, της οποίας η αποκατάσταση δεν είναι εύκολη, μπορεί να διαταχθεί εκ μέρους του

¹⁹⁰ **ΣΤΕ 1748/2009**. Διαφορά, που γεννήθηκε από απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, περί **εγκρίσεως πίστωσης**, προκειμένου να καταρτισθεί στη συνέχεια σύμβαση μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και του αναιρεσείοντος για την εκτέλεση υπ' αυτού συμπληρωματικών εργασιών, είναι ακυρωτική, διότι γεννήθηκε από πράξη που προηγείται της καταρτίσεως διοικητικής συμβάσεως και έχει ως σκοπό να καταστήσει δυνατή την κατάρτισή της.

¹⁹¹ Γνωμ **ΝΣΚ 704/2002**. Οι αποφάσεις των Εφετείων (πολιτικών και διοικητικών) που εκδόθηκαν πριν τις 6-8-2001 και κατά των οποίων ασκήθηκαν αναίρεσεις από τον εργοδότη (με συνέπεια την εκ του νόμου αναστολή της εκτέλεσής τους) διατηρούνται υπό καθεστώς αναστολής εκτέλεσης, συνεπώς ο εργοδότης νομίμως αρνείται να τις εκτελέσει, μέχρις ότου καταστούν αμετάκλητες.

ΣτΕ, κατόπιν σχετικής αιτήσεως του δημοσίου, **η παροχή εγγύησης** από τον αντίδικό του (**παρ. 6 εδ.2 και 3**). Οι διατάξεις του άρθρου αυτού εφαρμόζονται και **στις εκκρεμείς διαφορές** που προκύπτουν από τη σύμβαση κατασκευής του δημοσίου (**παρ. 4 άρθρου 3**).

Τέλος και με το Ν. 2940/01, στο άρθρο 3 παρ. 3, επαναλαμβάνεται η διάταξη, η οποία εισήχθη το πρώτον με το άρθρο 3 παρ. 6 του Ν. 2229/94, κατά την οποία σε περίπτωση άσκησης αναίρεσης εκ μέρους του κυρίου του έργου, ή του φορέα κατασκευής, μπορεί μέχρι την εκδίκασή της να γίνει **συμβιβασμός με αίτηση του αναδόχου**, κατόπιν γνώμης του αρμοδίου τεχνικού συμβουλίου και με απόφαση του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ. Η διάταξη αυτή, απόσο τουλάχιστον γνωρίζω, ουδέποτε, ή ελάχιστες φορές εφαρμόστηκε.

Η άσκηση αγωγής

Με την **παρ. 3 του άρθρου 4 του ν. 3481/06** λύθηκε το ζήτημα που είχε δημιουργηθεί από αντίθετες αποφάσεις των δικαστηρίων, που δεν δέχονταν ότι κατά τη διαδικασία εκτέλεσης του έργου ο ανάδοχος μπορούσε εναλλακτικά προς την προσφυγή να ασκήσει **και αγωγή**¹⁹².

Η νομολογία αυτή ήδη (και ανεξάρτητα της νομοθετικής εν τω μεταξύ επίλυσης του θέματος) ανατράπηκε με την υπ' αριθ. **1591/2007 ΣτΕ**, κατά την οποία όταν δεν πρόκειται περί βλαπτικής για τον ανάδοχο πράξεως της Διοικήσεως, αλλά, αντίθετα, περί πράξεως της οποίας αυτός επιδιώκει την υλοποίηση, όπως επί πράξεως της Διευθύνουσας Υπηρεσίας περί εγκρίσεως του τελικού λογαριασμού του έργου, η οποία αποτελεί την πιστοποίηση για την πληρωμή του, τότε, στην περίπτωση που, στη συνέχεια, η Διοίκηση αρνείται να ικανοποιήσει τη σχετική απαίτησή του, το ένδικο μέσο με το οποίο ο ανάδοχος μπορεί να διεκδικήσει δικαστικά την απαίτησή του, είναι η **ευθεία αγωγή για αποζημίωση**, η οποία εκδικάζεται σε πρώτο και τελευταίο βαθμό από το αρμόδιο διοικητικό εφετείο.

Η νέα ρύθμιση του θέματος ορίζει ότι ο ανάδοχος του έργου, εκτός της γνωστής προσφυγής, την οποία ασκεί μετά από τήρηση ενδικοφανούς διαδικασίας (ήτοι ενστάσεως κατά πράξεως της Δ.Υ. βλαπτικής των συμφερόντων του και αιτήσεως θεραπείας κατά

¹⁹² Ενδεικτικά **ΣτΕ 1871/2002 του ΣτΕ** κατά την οποία εκ των διατάξεων του άρθρου 12 και της γενικότητας του άρθρου 13 του ν. 1418/84, «συνάγεται ότι η δικαστική επίλυσις πασών εν γένει των διαφορών εκ της συμβάσεως περί εκτελέσεως δημοσίων έργων και αυτών έτι των εχουσών ως αντικείμενον την ανόρθωσιν ζημίας, προκληθείσης εξ ενεργειών ή παραλείψεων των δημοσίων αρχών κατά την εκτέλεσιν δημοσίου έργου, επιδιώκεται δι' ασκήσεως προσφυγής μετά τήρησιν της υπό του άρθρου 12 του ν. 1418/84 διαγραφομένης διοικητικής διαδικασίας».

πράξεως της Προϊστ/νης Αρχής) μπορεί να ασκήσει και αγωγή, χωρίς στην περίπτωση αυτή να απαιτείται η προηγούμενη άσκηση ένστασης και αίτηση θεραπείας, εφόσον διεκδικεί την καταβολή των οφειλομένων, εφόσον δηλαδή έχει εκκαθαρισμένη και αναγνωρισμένη αρμοδίως απαίτηση κατά του εργοδότη (το άρθρο 71 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας στο οποίο παραπέμπει η διάταξη αναφέρει ότι ασκείται αγωγή από όποιον έχει «χρηματική αξίωση από έννομη σχέση δημοσίου δικαίου» και χρηματική αξίωση στη σχέση της εργολαβίας δεν υπάρχει παρά μόνο μετά την εκκαθάριση της αμοιβής του εργολάβου που διενεργείται με την έγκριση της πιστοποίησης).

Έτσι, όπως προκύπτει και από την νομολογία του ΣΤΕ, αν η Δ.Υ. εγκρίνει πιστοποίηση του αναδόχου και εκδώσει το ένταλμα πληρωμής, αλλά η απαίτηση αυτή δεν πληρώνεται για οποιοδήποτε λόγο (έλλειψη πιστώσεων, άρνηση Υ.Δ.Ε. να αναγνωρίσει τη δαπάνη ως νόμιμη κ.ο.κ.) ο ανάδοχος μπορεί να ασκήσει κατ' ευθείαν αγωγή κατά του εργοδότη διεκδικώντας τα οφειλόμενα, χωρίς να χρειάζεται η άσκηση ένστασης ή αίτησης θεραπείας κατά της άρνησης του εργοδότη.

Εννοείται ότι αγωγή δεν μπορεί να ασκηθεί σε περιπτώσεις που ο ανάδοχος επιδιώκει την ακύρωση πράξης ή παράλειψης της υπηρεσίας (π.χ. όταν η υπηρεσία αρνείται να παρατείνει προθεσμία του έργου, ή περικόπτει και διορθώνει επιμέτρηση, λογαριασμό, ή Ανακεφαλαιωτικό πίνακα) αφού στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει αναγνωρισμένη και εκκαθαρισμένη απαίτηση του αναδόχου.

Σημειώνεται τέλος, ότι κατά την μεταβατική διάταξη της **παρ. 5 του άρθρου 10 του ν. 3481/06** «*Οι διατάξεις της παρ. 4 του άρθρου 4 εφαρμόζονται και στις ήδη εκτελούμενες συμβάσεις έργων. Αγωγές που έχουν ασκηθεί ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων χωρίς τήρηση ενδικοφανούς διαδικασίας, δεν θεωρούνται απαράδεκτες για το λόγο αυτό.*»

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ για τις δίκες από συμβάσεις εκτέλεσης δημ.έργων

222/2008 ΣΤΕ. Κατά τη δικαστική επίλυση των αναφουομένων διαφορών εφαρμόζονται, όσον αφορά τις **μαρτυρικές καταθέσεις** που ελήφθησαν υπό το κράτος ισχύος του ΚΔΔ και ειδικά σε σχέση με την υποβολή προτάσεων για εξέταση μαρτύρων, οι διατάξεις του άρθρου 180 του Κώδικα αυτού, μέχρι την έναρξη ισχύος του ν. 2940/2001. Ορθά δεν συνεκτιμήθηκαν στην ένδικη υπόθεση οι μαρτυρικές καταθέσεις, αφού η πρόταση για την εξέταση των μαρτύρων υποβλήθηκε το πρώτον ενώπιον του ακροατηρίου προφορικά και αντέλεξε η αντίδικος.

ΑΠ 1028/2007. Από τις ανωτέρω διατάξεις προκύπτει ότι η προσφυγή που αναφέρεται σε διαφορά από δημόσια έργα εκδικάζεται από το Εφετείο κατά την προαναφερόμενη ταχεία διαδικασία, η οποία ομοιάζει με αυτή των ασφαλιστικών μέτρων, αφού για την έκδοση της απόφασης αρκεί πιθανολόγηση, και, επομένως, η κατάθεση των προτάσεων των διαδίκων μπορεί να γίνει κατά τη συζήτηση της υποθέσεως και όχι είκοσι ημέρες πριν από τη δικάσιμο, όπως ισχύει σήμερα, κατ' άρθρο 237§1 Κ.Πολ.Δ., για τις υποθέσεις που δικάζονται κατά την τακτική διαδικασία ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου, διότι αυτό έρχεται σε αντίθεση με το είδος της διαδικασίας που καθιερώνει το άρθρο 13 του ν. 1418/1984, όπως αυτό ως άνω αντικαταστάθηκε, και ειδικότερα με τη διάταξη που ορίζει ότι οι διάδικοι έχουν την υποχρέωση να προσκομίσουν όλα τα αποδεικτικά

μέσα κατά την πρώτη συζήτηση της υποθέσεως, ενώ κατά τη διάταξη του άρθρου 237 §1 περ.β Κ.Πολ.Δ., επί ποινή απαραδέκτου, αυτά πρέπει να προσκομιστούν μαζί με τις προτάσεις που πρέπει να κατατεθούν το αργότερο είκοσι μέρες πριν από τη δικάσιμο, δηλ. δεν είναι δυνατόν στην προκείμενη διαδικασία άλλος χρόνος να είναι εκείνος που οι διάδικοι θα καταθέσουν προτάσεις και άλλος εκείνος που θα προσκομίσουν τα αποδεικτικά μέσα.

ΣΤΕ 1598/2001. Έννοια διοικητικής σύμβασης. Αναιρείται απόφαση του Διοικητικού Εφετείου, που έκρινε ότι αποτελεί διοικητική διαφορά ουσίας **προγραμματική σύμβαση** που υπογράφηκε μεταξύ ΟΤΑ και Εμπορικής τράπεζας, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 27 του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικα (ν. 1416/84). Θεωρήθηκε ότι δεν προκύπτει ότι εξασφαλίζεται προνομιακό νομικό καθεστώς υπέρ του φορέα εξουσίας (δήμου)

ΑΠ 1174/2001. Η τροπή, κατά τη συζήτηση της υποθέσεως, της ασκηθείσας ως καταψηφιστικής αγωγής σε αναγνωριστική, συνιστά μερική ανάκληση της αιτήσεως δικαστικής προστασίας και η αγωγή κατά τούτο θεωρείται σαν να μην είχε ασκηθεί. Αίρονται αντίστοιχα όλες οι συνέπειες από την επίδοση της καταψηφικής αγωγής, όπως η παραγωγή δικονομικών τόκων, δεν αίρονται όμως και οι συνέπειες της επιδόσεως της οχλήσεως η οποία καθιστά τον οφειλέτη υπερήμερο, δεδομένου ότι η επίδοση στον οφειλέτη αγωγής για την επιδίκαση χρηματικής απαίτησης έχει χαρακτήρα οιονει δικαιοπραξίας οχλήσεως (ΟΛΑπ 13/94)

Διαφορές από την παράλειψη σύνταξης ΠΚΤΜΝΕ και ΣΠ. Ο ανάδοχος πρέπει να προσβάλλει άμεσα την παράλειψη, χωρίς τήρηση προδικασίας (**ΣΤΕ 5722/96, Διδικ 1998,980**) **το ίδιο ΔΕΦΑΘ 921/98, Διδικ 98,985, το ίδιο ΔΕΦΘεσ 560/96, Διδικ 1997, 965**)

ΣΤΕ 2781/2000. Η εκ μέρους του Δημοσίου άσκηση αίτησης αναίρεσης κατά τελεσίδικης απόφασης καθώς και η προς άσκηση αυτής προθεσμία, αναστέλλουν μόνο την εκτέλεση της απόφασης και όχι την επέλευση των λοιπών έννομων συνεπειών, όπως το δεδικασμένο.

ΣΤΕ 3408/2000 Δεν προβλέπεται από το νόμο **κοινοποίηση της αναίρεσης** στον **αντικλήτο** του αναίρ/του. Ενώπιον του ΣΤΕ δεν εφαρμόζονται οι περί αντικλήτου διατάξεις του ΚΠολΔ.

Υπό την ισχύ του νέου Κ.Δ.Δ. (ν. 2717/99), η προσφυγή για την ακύρωση πράξης ή παράλειψης, με σκοπό την ακύρωσή της έχει διαπλαστικό περιεχόμενο. Εάν παράλληλα στην προσφυγή υπάρχει και αίτημα για την καταψήφιση χρηματικού ποσού, τότε πρόκειται περί σωρεύσεως προσφυγής-αγωγής και οφείλεται δικαστικό ένσημο (**ΔΕΠειρ. 2038/2000**).

Ανεπικύρωτες φωτοτυπίες εγγράφων - δεν αποτελούν αποδεικτικά στοιχεία. **ΕΑ 1309/96**

Η ασκούμενη εκ νέου προσφυγή στα διοικητικά δικαστήρια, κατά το νόμο **1649/86 άρθρο 9 παρ.4**, μετά την απόρριψη για λόγους δικαιοδοσίας ανάλογης προσφυγής από τα πολιτικά δικαστήρια, **δεν μπορεί να περιέχει αιτήματα πρόσθετα ή άλλα από αυτά της αρχικής προσφυγής** (**ΔΕΑ 1894/88**)

ΣΤΕ 1255/96. Όταν η προσφυγή στρέφεται κατά παραλείψεως να δοθεί απάντηση σε αίτηση θεραπείας, το Διοικ.Εφ., δεχόμενο την προσφυγή, παραπέμπει την υπόθεση στην αρμόδια αρχή προς εκτέλεση της οφειλόμενης ενέργειας.